

Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ
Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Νεοελληνικά 'Αναγνώσματα

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1976

19862

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑΝ

Τά εισαγωγικά σημειώματα, τό λεξιλόγιο καί οί βιογραφικές σημειώσεις μεταγλωττίσθηκαν καί συμπληρώθηκαν από τό φιλόλογο 'Αθ. 'Αθανασόπουλο, 'Επιθεωρητή Μέσης 'Εκπαιδεύσεως.

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1976

ΑΝΑΛΙΩΣΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

Τ. ΕΥΜΙΝΑΣΙΟΥ

Σημείωση:

Ἡ ὀρθογραφία τῶν κειμένων πού εἶναι γραμμένα στή δημοτική, καθώς καί τῶν διαλόγων τῶν προσώπων στά κείμενα πού εἶναι γραμμένα στήν καθαρεύουσα, προσαρμόσθηκε στούς κανόνες τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς Μ. Τριανταφυλλίδου (ἔκδοση Ὑπουργείου Παιδείας, 1976).

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

Άσπρη κόρη χώρα μοναχή κι εσύ
που της ζωής ο πόλεμος ο άριστος
και πάνω στους δικαστών το παύση
έστρες στην Πατρίδα την κρηνή.

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Με όλη τη λαϊκή σου τ' αγάπη
πράσινη κι άσπρη τα θυρολόγια
που ανάσαι στο κορμό σου βούλα

Είπα κι εσύ το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα

Είπα κι εσύ το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα

Είπα κι εσύ το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα
που ανάσαι το χιόνι το στρώμα

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

“Αφησες κάθε χώρα μακρινή καί κάθε γῆ,
πού τῆς ζωῆς ὁ πόλεμος σ’ ἐκράτει,
καί πάνω στῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη
ἔτρεξες στῆς Πατρίδας τήν κραυγή.

Ἦρθες ἀπό τή Ρούμελη καί τό Μοριά,
μέσ’ ἀπό τὰ λαγκάδια σου τ’ ἀγαπημένα,
ἦρθες ἀπ’ τὰ νησιά τὰ μυροβολημένα,
πού λούζονται στό κύμα τοῦ βοριά.

Ἦρθες καί μέ τό χέρι σου τό στιβαρό,
πού ἀκούραστο τή γῆ ὀργώνει,
πού στήν παλάμη του στενάζει τό τιμόνι,
φουχτώνεις τ’ ὄπλο τό ἱερό.

Σάν τήν ἀνεμοζάλη, σάν τήν ἀστραπή,
γκρεμίζεις τῆς σκλαβιάς τό καταχθόνιο κτίριο
καί θεμελιώνεις μ’ ἄσμα νικητήριο
τῆς λευτεριάς τόν πύργο τό φωτολαμπτή.

“ὦ, πόσα χέρια ἀπλώνονται σ’ ἐσένα
καί πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσμένα !
Πόσες καρδιές μ’ εὐγνωμοσύνη σ’ εὐλογοῦνε
καί πόσα χεῖλη σ’ ἀνυμνοῦνε !

ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΔΕΒΟΛΗ

‘Ο Σπύρος ήθελε νά μπορούσε νά μίκραινε, ἐκεῖ πού ἦταν ἔτσι ἄσχημα κρυμμένος, πίσω ἀπὸ ἀραιές τοῦφες ἱτιᾶς. Ἀπέναντί του ἔστεκε ἰταλικό ἀπόσπασμα καὶ φρουροῦσε μιά γέφυρα· γύρω του ἀπλωνόταν ἡ κοιλάδα τῆς Βίγλιστας καὶ τοῦ φαινόταν ὅτι σ’ ὅλον αὐτό τὸν ξεσκέπαστο κάμπο ἦταν ὁ μόνος Ἑλληνας, μέσα σέ πολυάριθμο πλῆθος Ἰταλῶν, πού ὑποχωροῦσαν. Ἀπορούσε κι ὁ ἴδιος, πῶς εἶχε κατορθώσει νά πλησιάσει τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη, χωρὶς νά τὸν ἀντιληφθεῖ κανεὶς. Ἀλλὰ, τώρα, πού ἔπρεπε νά πέσει στὸ νερό ἀπαρατήρητος, ἤθελε νά μπορούσε νά γινόταν ἄφαντος, ἕνα τόσο δά μικρὸ χαλικάκι. Τὸ ποτάμι κυλοῦσε τὰ βρώμικα νερά του χωρὶς θόρυβο κι αὐτὴ ἡ ἡσυχία ἐμπόδιζε τὸ Σπύρο νά ἐκτελέσει τὴν ἀποστολὴ του. Δέν εἶχαν προφτάσει νά χορτάσουν οἱ φαντάροι τὴν κατάληψη τῆς Μόροβας, καὶ ἦρθε διαταγή, ἂν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους κανένας δῦτης τὸ ἐπάγγελμα ἢ τουλάχιστον καλὸς κολυμπητής, νά παρουσιαστεῖ στὸ συνταγματάρχη. ‘Ο Σπύρος πῆγε στὴ Διοίκηση καὶ εἶπε πῶς ξέρεי κολύμπι.

‘Ο ἀσπρομάλλης συνταγματάρχης, ὅταν ἔβαλε τὰ γυαλιά του, τὸν ἀναγνώρισε :

— Ἐσύ εἶσαι, λοχία ; Ξέρεις καλὸ, μὰ καλὸ κολύμπι ;

— Εἶμαι ἀθλητὴς τῶν 400 μέτρων.

— Τί λές ; Τότε θά σέ στείλω σέ μιά σπουδαία ἀποστολὴ. Στὸ Δεβόλη ὑπάρχει γέφυρα, πού μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νά περάσουμε τὸ πυροβολικὸ μας. Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι ὑπονομευμένη ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἐτοιμάζονται νά τὴν τινάξουν στὸν ἄερα, γιὰ νά μᾶς σταματήσουν. Πρέπει λοιπὸν νά πάει κάποιος κολυμπώντας κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα καὶ νά κόψει τὸ φιτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ἀναλαμβάνεις νά τὸ κάνεις ἐσύ ;

— Μάλιστα, κύριε Διοικητά.

— Μπράβο ! Θά σοῦ δώσω ἀμέσως ζῶο νά σέ κατεβάσει κάτω.

‘Ο συνταγματάρχης σηκώθηκε ὀρθὸς καὶ τοῦ εὐχήθηκε :

— Καλὴ ἐπιτυχία !

Καθισμένος τώρα ὁ Σπύρος πίσω ἀπὸ τίς ἱτιές, λογάριαζε μέ τί τρόπο θά ἔπρεπε στὸν ποταμό. Ἐβγαζε ἀργὰ ἀργὰ τίς ἀρβύλες του

χωρίς νά ξεκολλᾷ τό μάτι ἀπό τό ἰταλικό ἀπόσπασμα, πού φρουροῦσε τή γέφυρα καί πού φαινόταν νά περιμένει νά περάσουν τά τελευταῖα τμήματα, γιά νά τήν τινάξει στόν ἀέρα. Μακριά ἀκούονταν πολυβόλα, ὕστερα σῶπαιναν καί πάλι σέ λίγο ξανάρχιζαν.

Ἄμα ἐλευθερώθηκε ἀπό τά ροῦχα του ὁ Σπύρος, ξαπλώθηκε στή μουσκεμένη γῆ δίπλα στό νερό καί περίμενε εὐκαιρία νά κοιτάξουν ἄλλοι οἱ σκοποί, γιά νά γλιστρήσει στό Δεβόλη. Ἐκρινε πῶς ἀπό κεῖ πού βρισκόταν, ἡ βουτιά θά ἦταν πολύ μακριά γιά τήν ἀναπνοή του κι ἔκοψε μέ τό ψαλίδι πού βαστοῦσε ἕνα καλάμι καί τό κράτησε στό στόμα σάν πίπα.

Ἐκείνη τή στιγμή βούισαν ἀεροπλάνα καί καθὼς οἱ Ἰταλοί σήκωσαν τά κεφάλια νά τά ἰδοῦν, ὁ λοχίας πῆρε βαθιά ἀναπνοή, μπῆκε στό ποτάμι ὅσο πιο ἀθόρυβα μπόρεσε κι ἄρχισε τό μακροβούτι του πρὸς τή γέφυρα. Δέν ἔβλεπε τίποτα, γιατί τό νερό κατέβαζε πολύ χῶμα κι ἔτσι ἀναγκάστηκε νά ψάχνει μπροστά του μέ τά χέρια καί νά προχωρεῖ σιγά. Ψαχουλεύοντας, ἄλλοτε ἄγγιζε κάτι πράγματα μαλακά, πού θά μπορούσε νά ἦταν πτώματα, ἄλλοτε κούτσουρα καί ρίζες δένδρων. Τέλος, ὅταν κόντευε πιά ν' ἀδειάσει τό στῆθος του ἀπό ἀέρα, βρῆκε τή βάση τῆς γέφυρας καί σταμάτησε. Ἐβγαλε ἔξω ἀπ' τό νερό τό καλάμι του καί πῆρε βιαστικά ἀναπνοή, ἐνῶ κατὰπινε κάμποσα βρωμόνερα. Ὑστερα, ψάχνοντας τή βάση, δοκίμασε νά περπατήσει στό βυθό, μά ἡ λάσπη ἦταν πλαδαρή καί βούλιαζε. Κολυμπώντας πάλι, μιά πρὸς τά ἐδῶ, μιά πρὸς τά ἐκεῖ, γύρευε νά βρεῖ τό φιτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ὅταν σωνόταν ἡ ἀναπνοή του, τήν ἀνανέωνε μέ τό καλάμι. Κάποτε τό χέρι του ἄγγιξε τέλος σύρμα καί σάν ἀστραπή ἄρπαξε τό ψαλίδι καί τό ἔκοψε.

Ὁ ὑπολοχαγός τοῦ μηχανικοῦ, πού τόν ὀδήγησε πρὸς τή γέφυρα, τοῦ εἶχε πεί ὅτι, γιά ἀσφάλεια σέ τέτοιες περιστάσεις, συνηθίζουν νά βάζουν διπλοὺς ἀγωγούς ἀπὸ σύρμα, ὥστε, ἂν πάθει κάτι ὁ ἕνας ἀγωγός, νά λειτουργήσῃ ὁ ἄλλος. Ἐπρεπε λοιπὸν νά ψάξει μέ προσοχή ὅσο νά βρεῖ καί δεύτερο σύρμα.

Τό κολύμπι δέν ἦταν εὐκόλο, γιατί τό ρεῦμα τοῦ Δεβόλη τόν παρᾶσερνε κι εἶχε νά παλεύει ἐναντίον του. Ἄν δυσκολεύθηκε τόσο νά βρεῖ τό πρῶτο φιτίλι, τό δεύτερο ἦταν ἀνεύρετο. Πήγαινε ἀπὸ τή μιά πλευρά, πήγαινε ἀπὸ τήν ἄλλη, βουτοῦσε βαθιά, ἀνέβαινε στήν ἐπιφάνεια, πουθενά δέ συναντοῦσαν τά δάχτυλά του σύρμα.

Μιά στιγμή, πού κολυμποῦσε στή μέση τοῦ ποταμοῦ, τόν κτύπησε στά νεφρά κορμός δέντρου, πού κατέβαζε τό ποτάμι, κι ἦταν τόσο δυνατός ὁ βρόντος, ὥστε τόν τίναξε ψηλά. Μά κανένas δέν ἔτuche νά τόν ἰδεῖ, κι ὁ Σπύρος βούτηξε βαθύτερα καί πῆγε δίπλα στή βάση τῆς γέφυρας, ὅπου στάθηκε νά ξαποστάσει. Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοή του εἶχε λιγοστεύει κι ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατά, ἀναγκάστηκε νά βγάλει μέ προσοχή τό κεφάλι του ἔξω ἀπό τό νερό, γιά νά συνέλθει. Καθὼς βρισκόταν κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τό πάτωμα τοῦ γεφυριοῦ, δέν εἶχε φόβο νά τόν ἰδοῦν καί στάθηκε κεῖ λίγα λεπτά χορταίνοντας τὸν ἐλεύθερο ἀέρα.

Ὑστερα πάλι ἄκουσε φωνές καί θόρυβο αὐτοκινήτων στήν ἀπέναντι ὄχθη καί βήματα ἀνθρώπων, πού περνοῦσαν γρήγορα ἀπὸ πάνω του. Συλλογίστηκε πὼς ἴσως νά εἶχε φθάσει ἡ ὀπισθοφυλακή, πού περίμενε τ' ἀποσπασμα, κι ὅτι, μόλις διάβαιναν αὐτοί, θά τίνανζαν τὴ γέφυρα. Ξαναβούτηξε λοιπόν κι ἄρχισε νά γυρεῦει τό φιτίλι μέ μανία ἀπελπισμένου. Τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τό νοῦ ἡ ἰδέα πὼς δέ θά υπῆρχε δευτερός ἀγωγός κι ὅμως δέν ἐννοοῦσε νά ἐγκαταλείπει τὴν προσπάθειά του. Τό ἀνοιγμα, πού ἄφηνε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στίς βάσεις τῆς, τὸ ἔφαζε τέσσερις φορές κολυμπώντας μέ τό ἓνα χέρι, ἐνῶ μέ τ' ἄλλο πασπάτευε τό βουρκο.

Μία στιγμή αἰσθανθηκε δυνατό ρίγο νά περιβρεχει τὴ ράχη του, μὰ καί παλι δε σταμάτησε τό ψάξιμο. Ἐπέμεινε ὥσπου τὸ μικρό του δαχτυλὸ γαντζώθηκε τυχαῖα σὲ σύρμα. Τ' ἄρπαξε κι ἐτοιμαζόταν νά τὸ ψαλιδίσει, μὰ κατὰλαβε πὼς ἦταν τὸ ἴδιο πού εἶχε κόψει πρίν. Κολυμπῆσε ἀκόμη λίγο κι ὅταν ἐνίωσε πια τὴ δύναμη του νά ἐξαντλεῖται, ἀποφάσισε νά ἐτοιμάσει τὴν ἀναπνοή τῆς ἐπιστροφῆς κι ἔβγαλε ἀπότομα τό κεφάλι ἔξω ἀπ' το νερό, γιὰτὶ ἡ κούραση δέν τὸν ἄφηνε τώρα νά πάρει προφυλάξεις. Αἰσθανόταν ἐξασθενημένος καί ξεκίνησε γιά τό γυρισμό. Δέν μπόρεσε νά καμει διαμῖς τὴ διαδρομὴ ὡς τό μέρος, πού εἶχε ἀφήσει τὰ ροῦχα του. Δυὸ φορές νόμισε πὼς ἦταν φτασμένος καί δυὸ φορές γελάστηκε, γιὰτὶ ὁ πλημμυρισμένος Δεβόλης, ρέοντας ἀντίθετα του, τόν ἐμπόδιζε.

* * *

Ἐπὶ τέλους, μέ τὴν ψυχὴ στό στόμα, βγῆκε στήν ὄχθη, ἐκεῖ στίς ἴδιες ἱτιές πού κρυβόταν πρίν καί, μόλις ξαπλώθηκε, ἄρχισαν ρίγη

νά περιτρέχουν τό σῶμα του. Τά δόντια του χτυπούσαν. Τά μάτια του ἔτσουζαν γεμάτα βρῶμες, στή γλώσσα του εἶχε τή γεύση τῆς χωματίλας καί ἡ σιχασιά τόσης λάσπης, πού κατάπιε, τοῦ ἔφερνε ἔμετό.

Ἔτσι, ὅπως ἦταν μουσκεμένος, φόρεσε γρήγορα παντελόνι, ἄμπέχονο, μανδύα καί τράβηξε πρὸς ἓνα ἐρημοκλήσι, γιὰ νά συναντήσει τόν ὑπολοχαγὸ τοῦ μηχανικοῦ πού τόν περίμενε κεῖ. Μιλώντας ἄσχημα, ἐξ αἰτίας τοῦ σαγονιοῦ του πού ἔτρεμε, διηγήθηκε ὁ Σπύρος μέ πόσα βάσανα βρῆκε ἓνα μόνο φιτίλι.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ εἶπε :

—Ἔμεινες μιά ὥρα στό ποτάμι. Ὅταν ἄκουσα τ' ἀεροπλάνο, εἶπα πῶς θά ἐπωφεληθεῖς, γιὰ νά βουτήξεις, καί πραγματικά σέ εἶδα νά γλιστρᾷς στό νερό. Ἀμα ὅμως ὀργησες νά φανεῖς, ἀνησύχησα μήπως πνίγηκες.

Ὁ Σπύρος ζήτησε κουνιάκ, μα δέν εἶχαν νά τοῦ δώσουν· ζήτησε νερό καί, πρὶν πιεῖ, ἔκανε χαργάρα κι ἔφτυσε, γιὰ νά φύγει ὁ βουρκὸς ἀπὸ τό στόμα του.

— Λέτε, κύριε ὑπολοχαγέ, νά ὑπάρχει καί δεύτερο σύρμα ; ρώτησε.

Ὁ ἀξιωματικὸς κουνώντας τό κεφάλι ;

— Δέν πιστεύω... τοῦ ἀπάντησε.

Κοίταξαν ὕστερα πρὸς τή γέφυρα καί κατασκόπευαν τό ἰταλικό ἀπόσπασμα. Ὁ Σπύρος ἀνησυχοῦσε :

—Ἀμα νιώσουν ὅτι κόψαμε τό φιτίλι, προφταίνουν νά βάλουν νέο ;

—Ἰσως, ἀλλά τότε θά τοὺς δοῦμε νά μπαίνουν στό νερό !

Ὁ Σπύρος θεωροῦσε τή σωτηρία αὐτῆς τῆς γέφυρας ζήτημα προσωπικό. Φοβόταν ὅτι ὁ κόπος του θά χανόταν ἄδικα καί πρότεινε νά πᾶνε κοντύτερα, γιὰ νά ἐπιτηροῦν τοὺς Ἰταλοὺς. Ἡ καρδιά του εἶχε πετρώσει ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καί μόνο ἂν τό γεφύρι ἔμενε ἄβλαβο, θά πῆγαινε στή θέση της. Τώρα μετανοοῦσε ὅτι δέν εἶχε ἐπιμείνει ψάχνοντας, καί ἄς πνιγόταν.

— Μὴν κάνεις ἔτσι, λοχία, τοῦ εἶπε ὁ λοχαγός.

Ἀλλά σέ λίγο ἀκούστηκαν φωνές καί καμιά ἑκατοστή εὐζωνοὶ φάνηκαν νά τρέχουν ζωηρά τόν κάμπο, σάν πουλάρια τὴν ἀνοιξη,

καί πήραν τή γέφυρα. Οί φρουροί της τό ἔσκασαν πρός τήν Κορυτσά, χωρίς νά ρίξουν τουφεκιά.

Ὁ Σπύρος πετάχτηκε πάνω ἀπό τή χαρά του κι ὁ ὑπολοχαγός τόν ἀγκάλιασε καί τόν φίλησε.

« Πίνδος »

Χρήστος Π. Ζαλοκώστας

Ε Π Ε Ι Σ Ο Δ Ι Ο

Τό δρομάκι ἦταν ἡσυχο, σάν ἀπελπισμένο κι ὀρφανεμένο. Μεγάλες λακκουβες καταμεσῆς του, γεμάτες νερό τῆς βροχῆς, θαμποφέγγιζαν κάτω ἀπό τό ἀρρωστέμενο ἡλιόφωτο, πού πάσκιζε νά ξεσκίσει τήν πηχτή συννεφιά. Στήν πέρα γωνιά, ἐκεῖ πού ἄρχιζε ἡ ἄσφαλτος τοῦ μεγάλου δρόμου, σωριασμένα σκουπίδια, κουρέλια, χαρτιά κι ἀποκαΐδια καί σάπιες φλουδες, ἀνάδιναν τή βαριά καί ξινή μυρουδιά τους. Τό κορίτσι, κοντά στό παράθυρο, προσπαθοῦσε νά συνεφέρει κάποιο κουρέλι μέ τή βελόνα του. Ἐνα χειμωνιάτικο πουλάκι στάθηκε στά σκουπίδια, τσίμπησε μιά φλούδα καί πῆγε νά κοιτάξει τόν κόσμο πάνω ἀπό 'να γερμένο κεραμίδι.

Ἀπελπισμένο κι ὀρφανεμένο ἦταν τό δρομάκι. Κι ἔτυχε τότε νά 'ρθεῖ καί ν' ἀνασάνει ἐκεῖ δά χάμου ὁ ἄνθρωπος πού περπατοῦσε ἀπό τά βαθιά χαράματα, φέρνοντας λογιῆς λογιῆς φρύγανα καί σαρίδια* ἀπό τό βουνό. Μιά παλιοκασόνα μέ δυό ρόδες στό πλάι ἦταν τό ἔχει του· τή ζεύτηκε ὁ ἴδιος καί τό παιδί, ἴσαμε δεκατεσσάρω χρονῶ, τήν ἔσπρωχνε ἀπό πίσω. Κι ἴδρωναν κι ἀγκομαχοῦσαν κι οἱ δυό. Τό μεγάλο παιδί ἔρεβε δυό μῆνες στή φυλακή — μέρα τή μέρα καρτεροῦσε τήν ἐχτέλεση, πού θά τό λύτρωνε ἀπό τά δεινά του. Τά βάσανά του ἦταν ἀμολόγητα, τί βελόνες στά νύχια καί τί ἀναμμένες ἐφημερίδες καί τί σούρσιμο πάνω στά χαλίκια μέ τήν κοιλιά — μά ἐκεῖνο δέν ἀνοίγε τό στόμα του, μήτε πού παραπονιόταν, μήτε πού μετάνιωνε γιά τίποτε, μόνο καρτεροῦσε ἡσυχα τήν ὥρα πού θά 'παιρναν ἕνα τέλος ὅλα τοῦτα, μ' ἕνα βόλι στήν καρδιά, μ' ἕνα βόλι στό καθάριο μέτωπο τῆς θυσίας. Ὁ χειμώνας ἦταν βαρὺς, ἡ ντουλάπα μέ τίς ψαλιδισμένες ἐφημερίδες ἄδεια, τό τζάκι σβηστό — μιά μού-

χλα καί μιά ύγρασία, κάτι σάν τήν ανάσα τῆς πείνας, εἶχε κατακάσει ἀπάνω σ' ὅλα καί δέν ἔλεγε νά ξεσηκωθεί ἀπό κεῖ. Ἔτσι ὁ γέρος τ' ἀποφάσισε νά πάει νά μάσει χόρτα καί ξύλα. Τόσοι καί τόσοι ἔκαναν κάθε μέρα τό ἴδιο. Ξεκινοῦσαν γιά τό βουνό μέ τά πόδια γυμνά, μ' ἓνα τσουβάλι στήν πλάτη, μέ μιά κασόνα ξεγοφιασμένη· σάν τύχαινε καί μπορούσαν νά βοηθήσουν καί τά παιδιά, στόν πηγαιμό τά βάζανε μέσα καί τά σούρνανε — κι ὕστερα ἔσπρωχναν κι ἐκεῖνα στό γυρισμό ἀπό πίσω. Μά ὁ δρόμος ἦταν μακρύς — Θέ μου, τί ἀτέλειωτους δρόμους ἔχει ἡ γῆ σου ! Κι ἐκεῖ ἔξω τά χωράφια πρασίνιζαν, τά νεράκια μουρμούριζαν, μά ἡ συννεφιά ἦταν πάντα βαριά καί πηχτή, σάν μιά πίκρα πού πλάκωνε τήν καρδιά. Θρῆνος σ' ἔπιανε νά κοιτᾷ τά σπαραγμένα πεῦκα, τ' ἀποκαΐδια, τοὺς μαύρους λόφους πού ξεμάκραιναν ἴσαμε τῇ θάλασσᾳ. Οἱ λοτόμοι ξεστήθιαζαν τίς ἀνηφορίες, ξεχέρσωναν τίς λαγκαδιές. Ἦταν ἄλλης λογῆς ἄνθρωποι τοῦτοι ! Γέμιζαν τά κάρα τους μέ τά χοντρά ἄλογα ἀπό τό πράσινο δάσος καί φεύγανε, φεύγανε τραγουδώντας. Καί τήν ἄλλη μέρα ξανά· καί δέν ἄφηναν δέντρο γιά δέντρο, μονάχα τῇ γῇ σακατεμένη — καί τῇ νύχτα νά τῇ δέρνει ἀλύπητα ἡ βροχή καί, σάν νά μήν τήν καταπίνει, σάν νά τῇ βγάξει ἀπό τά σπλάχνα της ἡ ἴδια, μιά θάλασσα δάκρυα καί μιά λάσπη γλιστερή πού γέμιζε πατήμασιές, καθώς ἀνοιχτές λαβωματιές πάνω σ' ἓνα καταπληγιασμένο κορμί. Καί τότε τό πάθος τῶν ἀνθρώπων ἔσιμιγε μέ τό πάθος τῆς γῆς — χορτάρι δέν πρόφταινε νά φυτρώσει κι ὁ πεινασμένος τό συμμαζεύε στό σακούλι του, τρέμοντας μήν τόν ξεκρίνει ἀπό πουθενά καί τόν διώξει σάν τό τυραγνισμένο σκυλί ὁ δυνάστης λοτόμος. Μά, ὅσο καί νά πεῖς, ἦταν μιά παρηγοριά αὕτη ἡ στέρηση πού ἔδενε τόν ἄνθρωπο μέ τά πράματα κι ἡ πίστη, πώς κάποια μέρα πίσω ἀπό κείνους τοὺς λόφους θ' ἀνέβαινε ἓνας ἥλιος φλογάτος καί θά ξυπνοῦσαν οἱ τάφοι κι ἀπό στεριές κι ἀπό θάλασσες θά ξεχυνόταν τό καινούριο τραγούδι, μιά μέρα χαρούμενη, πού δέ θά 'χε πιά τελειωμό.

Τό καρτσάκι βρισκόταν παρατημένο σύρριζα στό στενό πεζοδρόμιο. Ὁ ἄνθρωπος σφουγγίζε τόν ἰδρώτα του μέ τό κουρελιασμένο μανίκι καί τό παιδί ξεκουραζόταν κοντά στό παράθυρο, κάτω ἀπό τό κορίτσι μέ τήν ἀσταμάτητη βελόνα. Τό σακούλι μέ τά χόρτα ἦταν γεμάτο καί τό καρτσάκι ἦταν γεμάτο — θά μπορούσαν ὅπως ὅπως νά τήν περάσουν καί τῇ μέρᾳ τούτῃ καί τώρα

πού ανακάλυψαν τό βουνό, ή ἐλπίδα δέν ἦταν χαμένη. Τό παιδί ξέκρινε κιόλας μιά φρέσκια φλούδα πορτοκαλιού στό σκουπίδια καί χύμηξε νά τήν ἀρπάξει, σάν νά φοβόταν μήν τύχει καί βρεθεῖ περαστικός στό εἰρηνεμένο δρομάκι καί τοῦ τήν πάρει. Κάθισε κεῖ δά πέρα καί ξεσκάλιζε· βρῆκε κι ἕνα κόκαλο, πασαλειμμένο παχιά λάσπη καί τό ἔπλυνε στή λακκούβα καταμεσῆς, στό νερό τῆς βροχῆς, καί τό τραγάνιζε εὐτυχισμένο. Σ' ἕνα ξεκοιλιασμένο κουτί κονσερβας φέγγιζε κάτι σάν ὑποψία λαδιού· καί τό συμμάζεψε κι ἐκεῖνο καί τό ἔδειχνε στόν πατέρα του σάν πλούσιο βρετίκι, χάρισμα μοίρας πονόψυχης. Ἦταν μιά σοβαρή δουλειά νά ψάχνεις, ὅλο ἕνα νά ψάχνεις στό σωρό τά σκουπίδια καί ν' ἀπλώνεις τό χέρι ὁλοένα βαθύτερα καί νά πασπατεύεις ζητώντας τό θησαυρό, πού δέν τ' ἀποφάσιζε νά βρεθεῖ — μά κιόλας κάτι τοῦ ἔλεγε τοῦ καθενός πῶς ὑπάρχει.

Κι ἦταν ὁλότελα δοσμένο σέ τούτη τή δουλειά τό παιδί καί δέν ἄκουσε τίποτα. Μήτε ὁ πατέρας ἄκουσε τίποτε, προσπαθώντας νά ζευτεῖ πάλι τό καρτσάκι καί νά ξεκινήσει γιά πάρα πέρα. Ἐπαιρνε καί νά μεσημεριάζει καί συλλογιόταν, πῶς θά ἔπρεπε στό σπίτι ν' ἀνάψουν φωτιά νά ζεσταθοῦν καί μιά σταλιά καί νά βράσουν τά χόρτα. Κάποιος γείτονας τοὺς εἶχε ἐξηγήσει τίς προάλλες πῶς ἔριχνε μέσα στό τσουκάλι πεντέξι ἐλιές καί τό χόρτο ἔπαιρνε τή μυρουδιά τοῦ λαδιού καί νοστήμιζε. Σάν δύσκολο πράμα νά βρεῖς τίς ἐλιές ! Μά μπορεῖ στό τέλος ὁ γείτονας νά ἔχε ἀκόμα καμπόσες. Ὅλα τυχαίνουν — καί τά πιό ἀπίστευτα — σέ τοῦτο τόν κόσμο καμιά φορά ! Δέ συλλογιόταν ἄλλο τίποτε ἀπό τοῦτο, καθὼς ζευόταν τό καρτσάκι, σάν ἔπесαν μονομιᾶς στό δρομάκι οἱ λαστιχέ-νιοι τροχοί κι ἕνα σούσουρο ἔκαμε τό πουλί, πού στεκόταν ἀκόμα στό κεραμίδι του, νά πετάξει ἄλλοπαρμένο πέρα στήν ἄσφαλο, μακριά. Πίσω ἀπό τό κρύσταλλο, στ' αὐτοκίνητο, ἄστραψε ἕνα φαρδύ κατακόκκινο πρόσωπο, ὀργισμένο. Καθόταν κι ἕνα κορίτσι δίπλα του καί μασοῦσε μιά σοκολάτα χαμογελώντας. Τό καρτσάκι σείστηκε σύγκορμο, μά ἦταν καλλημένο γερά στή λάσπη καί δέν ἔλεγε νά ξεκινήσει ἀπό κεῖ. Κι ὁ ἄνθρωπος ζεμένος ἀγομαχοῦσε καί τιναζόταν κι ἐκεῖνος σύγκορμος καί στέριωνε τά πόδια ὁλάνοιχτα πίσω καί πιάσκιζε νά τραβήξει μπροστά μέ τό φαγωμένο κορμί τενωμένο σάν ἕνα τόξο καί τ' ἀριά ἄσπρα γένια του ξαναγέμισαν ἰδρώτα μονομιᾶς καί τά μάτια του συννέφιασαν καί δέν μπορούσαν τίποτε πιά

νά ξεκρίνουν. Τό χοντρό πρόσωπο μούγκριζε πίσω από τό κρύσταλλο καί φοβέριζε καί βλαστημοῦσε σ' ἄγνωστη γλώσσα· εἶχε γίνει πιά γαλαζοκόκκινο καί γαλάζωνε ὀλοένα κι ὁ κοντός λαιμός ἀνασηκωνόταν ἀνυπόμονος μπροστά σέ τοῦτο τό ἐμπόδιο τ' ἀναπάντεχο. Τό κορίτσι μασοῦσε τή σοκολάτα του καί χασκογελοῦσε. « Τί χαριτωμένος γινόταν αὐτός ὁ Φρίτς, ὅταν θύμωνε ! » Μά τό πράμα δέ βάσταξε πολύ. Ὁ Φρίτς κατέβηκε ἀπό τ' αὐτοκίνητο ἀλαφιασμένος· οἱ μπότες του ἄστραψαν καλογυαλισμένες, ἄστραψαν τά μάτια του σκοτεινά καί τά χεῖλη του μούγκριζαν, μούγκριζαν. Τό 'πιασε τό γεροντάκι, λιγνό σάν τό φρύγανο, καί τό 'στησε στὸν τοῖχο, πλάι στοῦ παράθυρο τοῦ κοριτσιοῦ πού ἀνατρώμαξε καί κρύφτηκε μέσα, κι ἄρχισε νά τό δέρνει τό γεροντάκι, νά τό χτυπάει ὅπου ἔβρισκε, μέ γροθιές καί κλοτσιές, κι ὀλοένα νά φρενιάζει περισσότερο. Τό παιδί σωριάστηκε πάνω στά σκουπίδια καί βάλθηκε νά κλαίει τρομαγμένο καί νά κοιτάζει καί νά μὴν μπορεῖ νά κουνήσει ἀπὸ τὸν τόπο του. Τό γεροντάκι δὲν ἔβλεπε πάρεξ δυὸ ἀσημένιους αἰτούς, ἓνα περιλαίμιο πού ἀνεβοκατέβαινε μπροστά του — κι ἔνιωθε δυὸ χοντρά, ζεστά κομμάτια σάρκας νά πέφτουν ἀπάνω του σάν τό φλογισμένο σίδερο· μὰ μήτε βόγγηξε μήτε ἄρθρωσε λέξη. Τό κορίτσι κατάπие τή σοκολάτα του καί ξεφώνισε : « Ντὰς ἴστ γκενούχ, λίμπλιχε Φρίτς, ντὰς ἴστ γκενούχ ! »* Οἱ μπότες ξεμάκρυναν. Τό χοντρό πρόσωπο εἶχε ξανάβρει τὸν ἑαυτό του, κάτι σάν γαλήνη καί σάν ἱκανοποίηση. Ἀνέβασε τό αὐτοκίνητο σύρριζα στὸν τοῖχο, στοῦ ἀντικρινὸ πεζοδρόμιο, καί πέρασε θριαμβευτικά, γεμίζοντας βαριά μυρουδιά μπενζίνας τ' ὀρφανεμένο δρομάκι.

Τό κορίτσι μέ τή βελόνα ἄνοιξε τὴν πόρτα, ἔπλυνε τό πρόσωπο τοῦ γέρου μέ κρύο νερό, τό σκούπισε μέ καθάρια πετσέτα· ἦρθαν κι οἱ ἄλλες γειτόνισσες κι ἔφερε ἡ μιά ἓνα κομμάτι, ἓνα ἐλάχιστο κομμάτι ψωμί κι ἡ ἄλλη τό μπουκαλάκι μέ τό ρούμι καί πᾶσκιζαν νά συνεφέρουν τὸν ἄνθρωπο πού κακοπάθησε. Μὰ κάτω ἀπὸ τά μάτια τό πετσί ἦταν γαλαζόμαυρο καί φουσκωμένο, λές κι ἀπὸ στιγμή σέ στιγμή θά 'σκαζε καί θά 'τρεχε ἀπὸ ἐκεῖ μέσα ὅλο τό δάκρυ πού δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὴν καρδιά. Τό παιδί μπόρεσε τότε πιά ν' ἀνασηκωθεί κι ἔπιασε τά χέρια τοῦ πατέρα καί τά φιλοῦ-

* « Φτάνει, ἀγαπητέ Φρίτς, φτάνει ! ».

σε καί τοῦ πασπάτευε τό κορμί καί γλυκά καί θαρεττά τοῦ μιλοῦσε, σάν νά γεννιόταν τήν ὥρα ἐκείνη ἕνας ἀδάμαστος ἄντρας μέσα του. Ὑστερα ὀστάθηκε ὁλόρθο καί κοίταξε πέρα κι εἶδε τή λάσπη σημαδεμένη ἀπό τά λάστιχα κι ἔβαλε ὅλη του τήν ψυχή στή ματιά· κι ἦταν σάν νά γέμισε τό δρομάκι ἀχούς ἀναστάσιμους καί ν' ἀνθίσει ἡ γῆς μονομιᾶς, μέσα στήν καρδιά τοῦ χειμῶνα, καί τά χελιδόνια νά σπάθισαν τό γαλάζιο τοῦ ἀσυννέφιαστου οὐρανοῦ. Γιατί τήν ὥρα ἐκείνη ἕνα βασανισμένο κι ἀνυποψίαστο παιδί ἔγινε λεύτερος ἄνθρωπος καί κατάλαβε ποιοῦ εἶναι τό χρέος του.

« Ἀφρικανική περιπέτεια »

Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

... Τό πλούσιο καί καλά διευθυνόμενο ἀντιαεροπορικό πῦρ τῶν πλοίων τῆς συνοδείας ἀποτελοῦσε τήν καλύτερη προστασία τῆς νηοπομπῆς. Ἀπό τό καταδρομικό «Διδώ» ὁ Ἄγγλος « διευθυντής τοῦ πυρός » ἔδινε τίς διαταγές του σέ ὅλα τά πλοῖα. Καί οἱ πυροβολητές τῆς « Ὀλγας » ἐκτελοῦσαν τίς διαταγές αὐτές μέ ἀκρίβεια, ἀλλά καί μέ ἀρκετή πρωτοβουλία, πού τοὺς ἐπέτρεπε νά προστατεύουν τό καράβι τους καί τή νηοπομπή ἀκόμα καλύτερα.

Δέν ἦταν ἀσήμαντοι οἱ πυροβολητές αὐτοί τῆς « Ὀλγας ». Ἡ λαμπρή ἐξάσκησή τους καί ἡ χαρακτηριστική ἐλληνική ἱκανότης τους, τοὺς ἐπέτρεπε νά διεκδικοῦν γιά τό ἀντιτορπιλικό τους τήν τιμή, ὅτι κάνει ἕνα ἀπό τά καλύτερα ἀντιαεροπορικά πυρά σέ ὅλο τό συμμαχικό στόλο τῆς Μεσογείου. Συχνά στά συνδυασμένα γυμνάσια μαζί μέ τά ἀγγλικά πλοῖα εἶχαν σημειώσει καταπληκτικές ἐπιτυχίες, γιά τίς ὁποῖες τοὺς ζήλευαν λίγο οἱ Ἄγγλοι πυροβολητές, καί μιὰ φορά μάλιστα εἶχαν καταφέρει νά κόψουν τό σύρμα τοῦ « ἀνεμουρίου »*, πού ρυμουλκοῦσε ἕνα ἀεροπλάνο γιά τή σκόπευση.

Ὅλοι οἱ ναῦτες τῆς « Ὀλγας » ἔνιωθαν τήν ἴδια περηφάνια μέ τοὺς πυροβολητές γιά τά ἀντιαεροπορικά τοῦ καραβιοῦ τους. Στίς στιγμές αὐτῶν τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιθέσεων, ἀδιαφοροῦσαν ἐντελῶς γιά τόν κίνδυνο τῶν θραυσμάτων καί τῶν πολυβολισμῶν καί

δέν κουνούσαν από τό κατάστρωμα, γιά νά προσέχουν μέ ἀληθινή ἀγωνία τή βολή τῶν ἀντιαεροπορικῶν καί τήν ἐπιτυχία τους. Ἐνῶ οἱ πυροβολητές ἔπεφταν σχεδόν ἀνάσκελα, γιά νά παρακολουθοῦν μέ τά βαριά πολυβόλα «Ἐρλικον» τά ἐχθρικά ἀεροπλάνα, πού πετοῦσαν ἀπό πάνω τους, οἱ ἄλλοι ναῦτες, πού ἦταν ἐκεῖ κοντά, προσπαθοῦσαν, σάν νά ἦταν σέ ἀγῶνες, νά ἐνθαρρύνουν καί νά βοηθήσουν μέ τά ἐπιφωνήματά τους :

—Ἐλα, Γιώργο, λίγο δεξιότερα!... Ἀχ, καημένη, τοῦ ξέφυγε... Μπράβο, τό πέτυχες!...

Δέν ἦταν βέβαια σύμφωνη μέ τοὺς ναυτικούς κανονισμούς καί τήν τακτική τοῦ σύγχρονου μηχανικοῦ πολέμου αὐτή ἡ συμπεριφορά. Ἦταν ὅμως ἐκείνη, πού ὑπαγόρευε στοὺς Ἕλληνες θαλασσινοὺς ἡ φυλετική ἰδιοσυγκρασία τους καί δέν μπορούσε νά καταδικασθεῖ, ἀφοῦ βοηθοῦσε νά ἐπιτευχοῦν τόσο σημαντικά ἀποτελέσματα.

... Ἐνα «Γιοῦνκερς» — γερμανικό βομβαρδιστικό — πλησίαζε ἀπειλητικό τήν «Ὀλγα», ὅταν τό «Βίκερς» — πυροβόλο — τοῦ πλοίου τό πέτυχε σέ τόσο καίριο σημεῖο, ὥστε σχεδόν ἀμέσως νά βγάξει πυκνό καπνὸ καί ν' ἀρχίζει νά πέφτει ἀνώμαλα πρὸς τή θάλασσα. Ἀγριεὺς ζητωκραυγὲς ἀπὸ τό κατάστρωμα τῆς «Ὀλγας» ὑποδέχθηκαν τήν ἐπιτυχία αὐτή, ἐνῶ ἀκουγόταν τό ἀπαίσιο σφύριγμα τοῦ ἀεροπλάνου, πού γκρεμίζεται, ὁ τρομερὸς κρότος τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν, πού εἶχε ἀκόμα ἐπάνω του, καί τό τσίρισμα τοῦ νεροῦ, καθὼς ἀγκάλιαζε τό φλεγόμενο ἀεροπλάνο. Ἦταν ὅμως τόσο βαθὺς ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ὥστε τήν ἴδια σχεδόν στιγμή νά ξεχνοῦν τή χαρά καί τὸν ἐνθουσιασμό τους, νά σκέφτονται, ὅτι πέντε ζωντανοὶ ἄνθρωποι — τό πλήρωμα τοῦ ἀεροπλάνου — χάνουν τή στιγμή ἐκείνη τή ζωὴ τους καί νά στέκονται σέ προσοχή, γιά νά ἀποδώσουν τὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ στοὺς ἐχθροὺς, πού πέθαιναν...

«Βασίλισσα Ὀλγα»

Ἀχιλλεὺς Κύρου

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Δεκέμβριος. Τά σπίτια έβαλαν τά χαλιά τους, εις τά παράθυρα έμπήκαν βariές οι κουρτινες. Έδω κι εκεί, όπου ο προβλεπτικός σπιτονοικοκύρης είχε φροντίσει για ζύλα, άναψε ή φωτιά, άλλου μέ δυό κάρβουνα ή πυρήνα έτοιμάστηκε τό μαγκάλι. Τό βράδυ γέρνουν έρμητικά τά παραθυρόφυλλα, κλείνουν τά τζάμια, τά κρεβάτια όπλίζονται καί μέ μία άκόμη κουβέρτα, μπαίνει τό άππλωμα καί, καμιά φορά, πέφτει έφεδρεία καί τό παλτό. Εις τούς δρόμους τό βήμα είναι ταχύ, ό γιακάς του παλτου σηκωμένος, ή μυτίτσα τής μικρής, πού είναι άνεβασμένη στό τράμ, κατακόκκινη. Ό έπαίτης, πού στέκεται στή γωνιά του μεγάλου δρόμου, έφερε τά χειμερινά του. Έναν μποξά. Τώρα στίς όμιλίες του πολέμου έμπήκε, στερεότυπο, καί τό κρύο :

- Τί νέα ;
- Καλά, πάμε 'μπρός.
- Κρύο.
- Χιονιάς.

* * *

Χιονιάς... Κι έπάνω ; Έπάνω στά βουνά ; Έκει όπου άρχισε τώρα νά πέφτει χιόνι καί σφυρίζει τρελός ό βοριάς καί τό παίρνει καί τό μαζεύει καί τό σκορπᾷ γύρω του σάν θύελλα παγωμένη ; Έπάνω...

— Εΐδατε τό στρατιώτη έδῶ καί λίγες μέρες πῶς έφυγε ; Κρατούσε δεξιά του τό όπλο, άριστερά του τήν ξιφολόγχη, στή μέση τά φουσέκια του καί τό παγούρι, καί στήν πλάτη τό σπίτι του. Έκει στό γυλιό άλλα φυσίγγια, ό πρόχειρος έπίδεσμος, ένα ζευγάρι κάλτσες, ένα πουκάμισο καί ή κουβέρτα, ένα « ήμικλινοςκέπασμα » του στρατου. Αυτό τό κορμί μ' αυτά θά παλέψει. Έχει τό όπλο, τήν ξιφολόγχη, τά φουσέκια, για τόν έχθρό· μία φανέλα, ένα ήμικλινοςκέπασμα, για τό κρύο.

Τό βράδυ, όταν « έχει συνεχισθεί ή προέλασις » καί είναι παγωμένο τό σῶμα του καί τά ρούχα του έχουν βραχεί καί γύρω έχει κοκκινίσει από τό αίμα τό χιόνι, ξέρετε πού θά σταθεί νά κλείσει για λίγη ὠρα τά μάτια του ό στρατιώτης ; Κάπου σέ μία πλαγιά. Κοντά σ' ένα χάλασμα, σ' ένα βράχο, σκάβοντας μέσα στόν πάγο μία

σπηλιά, στήνοντας ένα αντίσκηνο, πού ή θύελλα ποῦ καί ποῦ τό δέρνει, τό παίρνει.

Κι ὅμως αὐτός ὁ στρατιώτης θά σηκωθεῖ. Αὐτός θά ξυπνήσει μεσάνυχτα, γιά νά « συνεχισθεῖ ἡ προέλασις ».

Αὐτός, ἀφοῦ ἐστάθη φρουρός εἰς τά σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρισε τά πολυβόλα, τοὺς ὄλμους, τό βαρύ πυροβολικό μέ τό στήθος του, μέ μιὰ λόγχη, ἀφοῦ ἐπῆρε τή 'Ερσέκα, τήν Κορυτσά, τό Πόγρδετς, τό 'Ιβάν, ἀφοῦ ἐσκαρφάλωσε στίς κορυφές τῆς Μοράβας, θά προχωρήσει τώρα. . . Μαζί μέ τοὺς ἀνέμους, μαζί μέ τό χιόνι, μέ τό βοριά, μέ τή βοήθεια τῆς κατάλευκης 'Οπτασίας, πού περνᾷ χλωμή μέσα ἀπό τίς χαραμάδες καί χάνεται τό ξημέρωμα εἰς τά σύννεφα, ὁ 'Ελλην στρατιώτης, ἀπό βουνό σέ βουνό, ἀπό ὕψωμα σέ ὕψωμα, βῆμα μέ βῆμα σπρώχνει, διώχνει, πατᾷ.

* * *

Κι ἐμεῖς ; . . Θά βάζουμε τά χαλιά καί θά κλείνουμε τίς κουρτίνες τό βράδυ ; 'Εμεῖς θά σηκώνουμε τό γιακά ; 'Εμεῖς πρέπει νά κλειστοῦμε στά σπίτια μας καί νά παγώσουμε. Πρῶτον διότι δέν χρειάζομαστε καί δεύτερον διότι δέν θά παγώσουμε.

'Εμεῖς πρέπει τώρα — εἶναι Δεκέμβριος, στήν "Ηπειρο εἶναι ἐνάμισι μέτρο τό χιόνι—νά δώσουμε ὅ,τι ἔχουμε: κουβέρτες, πλεκτά, γάντια, φανέλες, χρῆμα. "Άλλος νά δίνει, ἄλλος νά πλέκει, ἄλλος νά ἀγοράζει, ἄλλος νά κουβαλᾷ καί ὅλοι μαζί νά στέλνουμε τήν ἐργασία μας καί τή στοργή μας καί τόν κόπο μας εἰς τά σύνορα. Γιά νά προφυλαχθεῖ, νά ζεσταθεῖ, νά κοιμηθεῖ ὁ στρατιώτης.

Αὐτός δέν προστατεύει μόνον τή ζωή μας, τά σπίτια μας, τίς γυναῖκες μας, τά παιδιά μας. Προστατεύει κάτι ἀνώτερο : τήν τιμή τῆς 'Ελλάδος. "Από τήν ἡμέρα πού ἐφάνη, τόν παρακολουθεῖ μέ τό στόμα ἀνοικτό ὁ κόσμος ὅλος. "Εχει ξεσπάσει σέ χειροκροτήματα ἡ ὑφήλιος. "Εχει ἀντιλαλήσει ἡ γῆ σέ ζητωκραυγές. Κι ἐμεῖς θά τόν ἀφήσουμε νά κρῶσει ; . . ΟΧΙ.

'Εμπρός λοιπόν ! . . Μιά ἡμέρα, μιὰ Κυριακή, ἄς ὀρισθεῖ μιὰ πλατεία ὡς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν. Κι ἐκεῖ ἄς πᾶμε ἕνας ἕνας μέ ὅ,τι ἔχουμε: μιὰ φανέλα, μιὰ κουβέρτα, ἕνα ζευγάρι κάλτσες, ἕνα πλεκτό, καί νά τό ρίξουμε. "Όλοι. Καί νά σχηματισθεῖ ἕνας κῶνος σάν τό 'Ιβάν.

Καί από τά γύρω ξενοδοχεῖα νά μᾶς βλέπουν οἱ ξένοι, γιά νά καταλάβουν καί νά τηλεγραφηθεῖ καί ἔξω ὅτι ἔχει ἐπιστρατευθεῖ ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς. Ὁ στρατιώτης μέ τό ὄπλο, ἡ γυναίκα μέ τό βελόνι καί οἱ γέροι καί τά παιδιά μέ τήν ὑπομονή, μέ τό θάρρος, καί μέ ὅ,τι ὁ καθένας ἔχει.

Ἐφημερίδα «Καθημερινή»

Γεώργιος Α. Βλάχος

Ε Η Μ Ε Ρ Ω Ν Ε Ι

(Γράφτηκε στήν ἐποχή τῆς γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς καί κυκλοφόρησε μυστικά).

Ἡ ὥρα σημαίνει. Φουντώσαν τά κλώνια !
Τριαντάφυλλα ἡ πλάση φορεῖ στά μαλλιά της,
Θά πάσουν οἱ πίκρες — τό λένε τ' ἀηδόνια —
κι ἡ Ἑλλάδα μεγάλη θά βγεῖ ἀπ' τή σκλαβιά της.

Ἄχ, πόσοι — εἶν' ἀλήθεια — ἀνοίχτηκαν τάφοι
καί πόσοι ἀδερφοί μας θά λείψουν στήν ὥρα !...
Μέ τό αἷμα τους ὅμως μεσουράνα ἐγράφη
πῶς ἄφταστη ἐστάθηκ' ἡ Ἑλλάδα καί τώρα.

Ἡ νύχτα πού σκότη μᾶς σκόρπιζε πλήθια,
ἡ νύχτα τοῦ πένθους σέ λίγο τελειώνει.
Ἡ αὐγή ροδοσκάει - τό λένε τά ὀρνίθια —
καί λιόχαρη μέρα Λαμπρῆς ξημερώνει.

«Μέσ' ἀπό τά τείχη»

Σωτήρης Σκίπτης

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΟΧΙ! ΥΝΗΚΙ

Εάν, όντι τον Εύρω Σου ή νή με ή Εύρω
Με όλη Εύρω σου, ή με όλη σου Εύρω.

Αντιφώνη σου, σου Εύρω, ή σου Εύρω,
Ποιός Εύρω σου, ή σου Εύρω, ή σου Εύρω,
ή σου Εύρω σου, ή σου Εύρω, ή σου Εύρω,
ή σου Εύρω σου, ή σου Εύρω, ή σου Εύρω.

Το Εύρω σου, ή σου Εύρω,

ή σου Εύρω, ή σου Εύρω,

ή σου Εύρω, ή σου Εύρω,

ή σου Εύρω, ή σου Εύρω,

ή σου Εύρω, ή σου Εύρω,

ή σου Εύρω, ή σου Εύρω,

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΘΕΕ ! ΥΜΝΕΙ...

Θεέ, ύμνεί τήν δόξαν Σου ή νύξ καί ή ήμέρα.
Μέ ἄνθη ἔστρωσας τήν γῆν, μέ ἄστρα τόν αἰθέρα.

Ἀσύμφωνοι τόσοί λαοί αἰνοῦσι Σέ συμφώνως.
Ποικίλαι γλῶσσαι χίλιαι ὕμνοῦσι Σέ συγχρόνως.
Τό πᾶν ἀμέτρητος μετᾶς, ἀόριστος ὀρίζεις.
Τό πᾶν ἀόρατος ὄρᾳς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τό φῶς εἶναι τό σῶμα Σου,
ὁ ἥλιος τό ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνός φωνή Σου

τό ἄπειρον διάστημα
τό μέγα Σου ἀνάστημα
καί ὁ αἰών στιγμή Σου.

« Ὁδοιπóρος »

Παναγιώτης Σούτσος

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Κατά τίς παραμονές τῶν Χριστουγέννων δύο νησιῶτες, πού πήγαν νά κόψουν ξύλα, ἀποκλείστηκαν στό Κάστρο, γιατί ξαφνικά χιόνισε. Ὁ ἱερέας τῆς κομποπόλεως ἀποφασίζει νά πάει στήν ἐγκαταλειμμένη ἐκκλησία τοῦ Κάστρου, γιά νά λειτουργήσει καί συγχρόνως νά βοηθήσει αὐτούς πού εἶχαν ἀποκλειστεί. Ἡ μετάβαση ἀπό ξηρά εἶναι ἀδύνατη, ἀλλά κι ἀπό τή θάλασσα πολύ ἐπικίνδυνη, ἐξαιτίας τῆς θαλάσσοταραχῆς. Παρόλ' αὐτά ἡ ἀπόφαση τοῦ ἱερέα εἶναι ἀμετάτρεπτη. Πῆραν θάρρος ἀπό τό παράδειγμά του καί τόν ἀκολούθησαν καί μερικοί ἄλλοι, ἄντρες καί γυναῖκες. Ὑστερα ἀπό πολλές ταλαιπωρίες, ἐξαιτίας τῆς τρικυμίας, ἐφθασαν στό Κάστρο καί βρῆκαν σώους τούς δύο νησιῶτες).

... Ὁ ναός τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιά μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος, πρό ἑκατονταετηρίδων κτισθεῖς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπῆς καί ὄχι πολύ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα - Φραγκούλης καί ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τόν ναόν τοῦ Χριστοῦ καί ἡ καρδιά των ἠσθάνθη θάλπος καί γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐπιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τό « Εἰσελεύσομαι εἰς τόν Οἶκον Σου » καί ἡ θειά τό Μαλαμώ, ἀφοῦ ἥλλαξε τήν φουστάνα της τήν βρεγμένην καί ἐφόρεσε ἄλλην στεγνήν, καί τό γουνάκι της τό καλό, τά ὁποῖα εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγήν* καλῶς φυλαγμένα ὑπό τήν πρῶραν τῆς βάρκας, ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καί χαμοκλάδων καί ἤρχισε νά σαρώνη τό ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπτον ἐπιμελῶς τά κανδήλια, καί ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καί παρεσκεύασαν μεγάλην πυράν μέ ξηρά ξύλα καί κλάδους εἰς τό προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρόν στένωμα, παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπό σφωζομένου ὀρθοῦ τοιχίου γείτονος οἰκοδομῆς, κι ἐγέμισαν ἄνθρακας τό μέγα πύραυνον, τό σφωζόμενον ἐντός τοῦ ἱεροῦ βήματος, κι' ἔθεσαν τό πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τούς ἄνθρακας. Καί «ὡσφράνθη Κύριος ὁ Θεός ὁσμήν εὐωδίας ».

Ἐλαμψε δέ τότε ὁ ναός ὅλος, καί ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τόν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μέ τήν μεγάλην καί ἐπιβλητικὴν μορφήν καί ἡκτινοβόλησε τό ἐπίχρυσον καί λεπτουργημένον μέ μυρίας γλυφάς τέμπλον, μέ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μέ τήν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου « Παρθένος καθέζεται τά χερου-

βείμ μιμουμένη », ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουν αἱ μορφαὶ τοῦ Θεοῦ Βρέφους καὶ τῆς Ἀνώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωνταναὶ παρίστανται αἱ ὅψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὡς ἂν ἡ γραφικὴ* ἐλάλει, φαντάζεται τις, ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι ἀκούει τὸ « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ ».

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέμεται ὁ μέγας ὀρειχάλκινος καὶ πολὺκλαδος πολυέλαιος, καὶ ὁλόγυρα ὁ κρεμαστός χορός, μέ τās εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ' ὧν ἐτελοῦντο τὸ πάλαί οἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὁλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν μαρτύρων, ὁσίων καὶ ὁμολογητῶν ἴστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἡρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὅποιοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθύς καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουνσι καθαρῶς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἅγιος Μερκούριος, μέ τὴν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μέ τὸν θώρακα, τās περικνημίδας καὶ τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατρυπᾷ μέ τὸ δόρυ του τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον ὠχρόν Παραβάτην. Πελιδνός ὁ παράφρων τύραννος, μέ τὸ βλέμμα σβῆνον, μέ τὸ στήθος αἰμάσσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ στέρνον του τὸν ὀξὺν σίδηρον, καὶ ἐξεμεῖ μετὰ τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τὴν μιανὰν ψυχὴν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκὼν, ὁ Ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῆς μητρὸς του, τῆς Ἀγίας Ἰουλίτης. Διὰ δώρων καὶ θυσιῶν ἐζήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἐλκύσῃ τὸ παιδίον, καὶ διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα. Ἄλλ' ὁ παῖς, καλῶν τὴν μητέρα του καὶ ὑποφελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ἔπτυσε τὸν τύραννον κατὰ πρόσωπον, κι ἐκεῖνος ἐξαγριωθείς ἐκρήμισε τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τὸ τρυφερόν καὶ διὰ στεφάνους πλασθέν κράνιον.

Καὶ εἰς τὴν χηβάδα* τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανωμένη ὑπὸ ἀγγέλων ἢ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω, περὶ τὸ θυσιαστήριον, ἴσταντο, ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι, αἱ μορφαὶ τῶν Μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεολόγου, κι ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαιρον, διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τās εὐχάς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ

ἐκτός εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τό Δωδεκάορτον καί τά τάγματα τῶν ἀγγέλων καί ἡ βρεφοκτονία καί οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ καί ὁ ληστής, ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμολογήσας.

* * *

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τό Κάστρον καί εἰσῆλθον εἰς τόν Ναόν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος ἐθώπευσε τήν ψυχὴν των, ὥστε, ἂν καί ἦσαν κατὰκοποι, καί ἂν καί ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἡσθάνθησαν τόσον τήν χαράν τοῦ νά ζῶσι καί τοῦ νά ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τό τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τόν Ναόν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καί πᾶσα κόπωση. Οἱ αἰπόλοι, εὐρόντες ἐνασχόλησιν καί πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καί ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καί κλέπτωσιν ἀπό κανένα ὕπνον, τυλιγμένοι μέ τέσ κάπες των παρά τό πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τόν ἕνα ἐμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τόν ἄλλον πρὸς τό βόρειον μέρος. Ἐντός τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καί ἔξωθεν πυρῶν. Καί εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καί κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι, μέ τὰς ὀλίγας αἶγας καί τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δέν εἶχον ψοφήσει ἀκόμη ἀπό τόν βαρύν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καί τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνης. Καί εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, καί ἐψάλη ἡ λιτή* τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καί ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στασιδίά των, βαυκαλιζόμενοι ἀπό τήν ἔρρινον καί μονότον ἀπαγγελίαν τοῦ κύρ Ἀλεξανδρῆ. Ὁ ἀγαθὸς γέρων ἦτο ἐκ τοῦ ἀμιμήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὧν τό γένος ἐξέλιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἐψαλλε κακῶς μέν, ἀλλ' εὐλαβῶς καί μετ' αἰσθήματος.

Ἀλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλλε τό « Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός », τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἀγίων ἐφάνησαν ὡς νά ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους. « Ἀκολουθήσωμεν λοιπόν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ », καί ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἐνθουσιῶν ἔλαβε τήν ὑψηλὴν καλὰμην καί ἔσεισε τόν πολυέλαιον μέ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμένας. « Ἀγγελοι ὕμνουσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ », κι ἔσεισθη ὁ ναὸς ὅλος ἀπό τήν βροντῶδη φωνὴν τοῦ παπα - Φραγκούλη μετὰ πάθους ψάλλοντος « Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ

τεχθέντι », καί οἱ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τόν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τόν θόλον, ἔτειναν τό οὖς, ἀναγνώρισαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τόν ὕμνον.

Καί εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν*, καί ἤρχισε νά προσφέρει τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

* * *

Αἶφνης ἠκούσθησαν φωναί ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθον τινές τῶν ἀνδρῶν νά ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε καί ἡ θειά τό Μαλαμώ, κι ὁ κύρ Ἀλεξανδρής ἔμεινε μέ τά γυαλιά εἰς τά ὄμματα, βλέπων πρὸς τήν θύραν ἀριστερά του, καί διέκοψε τήν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριπεν αὐστηρόν βλέμμα πρὸς τόν ψάλτην καί τόν ἐκάρφωσεν εἰς τήν θέσιν του.

Τάς φωνάς εἶχον ρήξει ὁ εἰς τῶν αἰπόλων καί ὁ εἰς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τόν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναῖσκου. Διά τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἰς τινας κραυγᾶς ἔλθουσας ἀπ' ἀντικρῦ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καί τῆς βραχῶδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλῆς ὄρμος, ὁ Μικρός Γιαλός. Αἱ κραυγαί ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καί σκοπέλων ὑπὸ τήν φοβεράν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρήλθε πολλή ὥρα, ἕωσοῦ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδόν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμειναν μόνοι ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐκράτειτο ἀκλόνητος εἰς τό χρέος του, φορεμένος ἤδη τά ἱερά ἄμφια, ἐτοιμαζόμενος νά προσέλθῃ εἰς τήν προσκομιδὴν, καί ὁ κύρ Ἀλεξανδρής, τόν ὁποῖον ἐκράτει τό βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ, ὑπὸ τόν Κουρούπη, εἶχε προσαράξει πλοῖον, ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καί ὁ πυρσός δέν ἔρριπτε πόρρω τό φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλικτύπων βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἡχούς, κραυγαί ἀγωνίας καί ταραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευδον νά ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδιά εἶχον

πρόχειρα ακόμη, σχηματίζοντας όγκωδεστέραν τήν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοήθειας δέν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθημεύς καί ὁ Μπάντας καί ὁ Νυφιῶ-
της ὁ Γιάννης καί ὁ Ἀργύρης καί ὁ ἀδελφός του ἔλαβαν ἀνά ἓνα δαυ-
λόν καί τά δύο φανάρια, καί ἀπεφάσισαν νά κατέλθωσι τρέχοντες
εἰς τόν Μικρόν Γιαλόν. Ἄλλ' ἔάν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δέν ἦτο
χιονισμένος, θά ἐχρειάζετο σχεδόν ἡμίσεια ὥρα, διὰ νά κατέλθῃ τις
ἐκεῖ ἀπό τό Κάστρον καί τώρα ὅπου ἦτο χιονισμένος καί ἦτο νύξ,
τρίτη ὥρα μετά τά μεσάνυκτα, οὔτε μία ὥρα δέν θά ἤρκει. Εἰς μίαν
δέ ὥραν ἡδύναντο νά κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καί νά πνι-
γῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἦττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἀνθρωποί, ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκεί-
νης φιλανθρωπίας, ἣτις εἶναι οἰονεῖ φυσική ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς
σαρκός πρὸς τήν σάρκα, καί εἶναι τό πρῶτον καί τελευταῖον αἰ-
σθημα τό συγκινοῦν τήν καρδίαν, μετά τήν πρώτην ἐκπληξιν, καί
πρίν προφθάσασα πνεύση ἡ παγερά πνοή τῆς φιλαυτίας καί ἀδια-
φορίας, οἱ ἀνθρωποί, λέγω, ἔλαβον τοὺς δαυλοὺς των κι ἔτρεξαν
ἔξω τῆς πύλης καί τῆς γεφύρας, καί ἤρχισαν νά τρέχωσι τόν κατή-
φορον.

Οἱ λοιποί, μέιναντες ἐπάνω, ἡσυχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν ὁλονέν
τήν φλόγα, μή παύοντες νά ρίπτωσι ξηρά κλαδιά εἰς τό πῦρ.

* * *

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τήν Πρόθεσιν, κι ἐμνημόνευσε τήν
πρωτῶν ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμένα, οὐ μόνον τά ἰδικά του
καί τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλά καί ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του,
οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτά, ἀλλά καί ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώ-
ριζε δ' ἐκ μνήμης ὅλα τά ὀνόματα τῆς πολίχνης, ἀποθαμένα καί ζων-
τανά. Ἐδεήθη καί ὑπέρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περί
οὔ, χωρίς νά ζητήσῃ ἐξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσῃ τὰ συμ-
βάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρόν κατὰ μικρόν ἔπαυσαν, ἡσυχία ἐπῆλ-
θεν. Ἐφάνη, ὅτι βωβή συμφορά εἶχεν ἐνσκήψει ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια
ἔλαβε πέρας. Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἔως τήν

Ἁγίαν Κυριακὴν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας, μέ δύο πυρσούς εἰς τὰς χεῖρας.

* * *

Παρήλθεν ὀλίγη ὥρα, ὁ ἱερεὺς ἀργὰ ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξύ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἄλλ' ἡ λειτουργία προὐχώρει καὶ ψυχὴ δέν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «Μετά φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξεληθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἴτα εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα - Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτόν τρεῖς ἄγνωστοι μέ ναυτικά ἐνδύματα καὶ μέ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἐφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῶ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξοκείλαν πλοῖον ἦτο τὸ γ ο λ έ τ ι* τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσηλίξ, βραχύς τὸ σῶμα, μέ ἄδρόν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινόν ὄρμον τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐξ ο ὕ ρ ι α σ ε*, αἱ ἄλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθει μέ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστόν ὄρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαιμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις δέν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὄρμος ὁμοιάζει μέ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὁρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλῆς. Καὶ τὸ γολετὶ ξυλάρμενον, μετὰ ματαίας προσπάθειας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἐξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὀδηγοῦντα, αὐτοὺς τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναῖσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι.

Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἔθερμαίνοντο περὶ αὐτόν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις». Ἐπλησίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες, πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδείου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, κι ἐκάθισε τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχά, ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον

δέν ἡδύνατο νά εἶναι μέ τάς δύο ἀγκύρας του, τάς μεινάσας ὡς ὁμήρους εἰς τόν βυθόν τοῦ ὄρμου τῆς Δάφνης.

Ἐφεξεν ὁ Θεός τήν χαρμόσυνον ἡμέραν, καί οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νά σφάξωσι καί ψήσωσι δύο τρυφερά ἐρίφια, ἐνῶ οἱ ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπό τό βουνόν πολλές δωδεκάδας κοσσύφια ἀλατισμένα καί ὁ καπετάν Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπό τό γολετί, τό ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχε, ὅπως ἦτο καθισμένο, ἄν δέν ἔπνεε νότος ἀπό τῆς ξηρᾶς νά τό ἀπωθήσῃ πρὸς τό πέλαγος, δύο ἄσκούς γενναίου οἴνου καί ἓν καλάθιον μέ αὐγά καί κασκαβάλι τῆς Α ἱ ν ο υ* καί ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καί μικρόν βυτίον μέ σκομβρία. Καί ἔφαγον πάντες καί ἠυφράνθησαν, ἐορτάσαντες τά Χριστοῦγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τήν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μέ ἄρκετά δέ σκεπάσματα καί καπότας, ὅσα καί οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταί εἶχαν φέρει μεθ' ἑαυτῶν καί οἱ αἰγοβοσκοί εἶχαν εἰς τό Κάστρον, καί ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισε ἀπό τό πλοῖόν του.

Τήν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τό ψῦχος ἡλαττώθη πολὺ κι ἐπωφελοῦμενοι τήν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπαρμπα - Στεφανῆς καί ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον εἰς τήν μικράν ἄμμουδιάν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθεῖλκυσαν τήν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καί κάμπαντες τό Κάστρον, τήν ἔφεραν ἀπὸ Σοφράν* εἰς τό βορειοανατολικόν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπα - Στεφανῆ καί τῆς μικρᾶς φελούκας* τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δέν ἐβράδυναν νά ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τήν ἄμμον τό γολετί, τό ὁποῖον δέν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καί ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καί ἀποχαιρετίσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβίβασθησαν οἱ μὲν εἰς τό γολετί, οἱ δέ εἰς τήν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καί μέ ἱστία καί μέ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τήν φορὰν ταύτην ὡς συντομωτέρας καί εὐπλωτέρας εἰς τήν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσιῶς εἰς τήν πολίχνην.

Περιοδικό «Ἑστία», Ἰανουάρ. 1892

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΚΕΤΗΣ

Ίκέτης σου ἔτρεξα, ἐκκλησούλα τοῦ βουνοῦ,
 μέ τό βαθύν ἀντίλαλο τοῦ ἑσπερινοῦ,
 κι εἶμαι ὀρφανός. Καί ζήτησα νά βρῶ ἀντιστύλι
 στ' ἀσημοκानτηλιοῦ τό φῶς, πού μοῦ 'χεις στείλει
 τοῦ κάμπου πετρεοκαλαμιά.
 Κι ἦρθα. Ἀγία, ἐρία λάμπανε λιβανωτός,
 καπνὸς μέ πῆρε στήν ἀγκάλη τοῦ παντός.
 Κι εἶμαι ὀρφανός. Μά ὁ ἑσπερινός γλυκά σημαίνει.
 Κι ἄκουσα μιά φωνή μυστηριακή νά βγαίνει :
 « Ἐδῶ εἴμ' ἐγώ ! τῶν οὐρανῶν ἡ Πλατυτέρα
 γιά ὅλους Μητέρα.

« Ἐγκόλπια »

Νικόλαος Πετιμεζᾶς - Λαύρας

ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ

(5η Δεκεμβρίου, παραμονή τοῦ Ἀγ. Νικολάου)

Ἐβράδιασεν.

Ὁ ἥλιος δύνων ὀπισθεν τοῦ πευκοφύτου ὅρους ἔπεμπεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἄκρας τῆς νήσου μας καί εἰς τὰ πρό τοῦ λιμένος νησίδια τὰς τελευταίας του ἀκτῖνας. Ἐλάμβανε μαζί του ὅλον τό εὐφρόσυνον τῆς ἡμέρας θάλπος* καί ἄφηνεν εἰς τὰ βουνά τό ὅζυ ἐκεῖνο τοῦ χειμῶνος ἀπόγαιον*.

Ὁ λιμὴν ἦτο ἀκίνητος ὡς λίμνη. Τρία ἄσπρα καίκια ἤρχοντο βιαστικά ν' ἀράξουν χάριν τῆς ἑορτῆς. Αἱ λέμβοι τῶν ἀλιέων ἔσπευδον καί αὐταὶ νά προσορμισθοῦν. Καί ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν οἱ ποιμένες καί οἱ γεωργοὶ κατήρχοντο εἰς τὴν πόλιν πρὸς τόν αὐτὸν σκοπόν.

Ἦδη ἐνύκτωσε καί ἤρχισε νά σημαίνει ἡ ἀγρυπνία. Ὁ γλυκὺς τοῦ κώδωνος ἤχος ἐλάλει, ἐκελάδει ἐνόμιζες, τὴν πανήγυριν.

Εἰς ὅποιονδήποτε νῆσον καί ἂν ἀποβιβασθῇς, θ' ἀπαντήσης τόν ναόν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, μικρόν ἢ μέγαν, μέ μάρμαρα ἢ μέ

πλίνθους. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ παππούς τοῦ ναυτικοῦ μας, ἡ γλυκυτέρα τοῦ ναύτου παραμυθία τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος.

Εἰς τὴν ἀγρυπνίαν ἔπρεπε νὰ παρευρεθοῦν, διότι ηὐτύχησαν νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἑορτὴν του εἰς τὸ νησάκι των. Ὁ ναύτης, ὅταν εὐδαίμων ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν νῆσόν του, φέρει τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον. Ὅταν εἶναι εἰς τὸ πέλαγος, εὐχεται νὰ τύχῃ κατὰ τὴν ἑορτὴν εἰς τὴν πατρίδα του, ν' ἀγρυπνήσῃ ὅλην τὴν νύκτα. Καί ὅταν πάλιν ναυαγός εἰς μίαν σανίδα σωθῇ ἢ ὅταν εἰς ξηρόν βράχον ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ θανάτου γλιτώσῃ, πρῶτα πρῶτα θὰ φέρῃ τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον, λαμπάδα μεγάλην ἢ ἀργυροῦν κανδήλιον, καὶ ὕστερον θὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ χαιρετίσῃ τὴν μητέρα του ἢ τὴν σύζυγόν του.

Ἰδοὺ λοιπόν πάντες, γεωργοί καὶ ναῦται, συναθροίζονται τώρα εἰς τὴν ἀγρυπνίαν, συνωστιζόμενοι ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Ἁγίου Νικολάου, παλαιᾶς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ὀλίγον μαυρισμένης ἢ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ διότι ὁ ζωγράφος ἠθέλησε διὰ τοῦ σκιεροῦ χρώματος νὰ παραστήσῃ τὸ αὐστηρόν πρόσωπον τοῦ θαυματουργοῦ Ἀρχιερέως.

Καὶ ἀνάπτουν ὅλοι οἱ ναῦται τὰς μεγάλας λαμπάδας, τὰς ὁποίας εἶχον φέρει ἀπὸ τὸ ταξίδιον, καὶ λάμπει ἡ εἰκὼν καὶ λάμπει ἡ ἐκκλησία. Ἀκτινοβολεῖ τὸ πρᾶγον τοῦ Ἁγίου πρόσωπον ἐκ χαρᾶς, νομίζεις, ὥς νὰ εὐχαριστεῖτο, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐβούλετο ὁ μικρὸς ναὸς ἀπὸ τὴν φαιδρὰν ψαλμωδίαν τῶν ᾠσμάτων καὶ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων, οἱ ὅποιοι μέ ἰδιαιτέραν ἀγάπην ἐπανελάβανον τὸ «Ἄγιε Νικόλαε ! ».

Εὐχαριστοῦνται γύρω γύρω οἱ ναῦται ἀκούοντες τὰ ᾠσματα καὶ προσβλέπουν ἀτενῶς* εἰς τὴν εἰκόνα, κατὰφορτον ἀπὸ τὰ ἀναθήματα*, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπουν ἀργυρᾶ μικρὰ πλοιάρια, πλοιάρχων ἀφιερώματα.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας, ἐνόμιζες, ὅτι ἡ εἰκὼν προσελάμβανε θαυμασίαν κίνησιν καὶ ζωὴν αἰφνίδιον. Ἐνόμιζες ὅτι ἐκινούντο οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἁγίου καὶ ηὐλόγει ἡ χεὶρ τοὺς προσφιλεῖς του ναυτίλους καὶ ὅτι συχνὰ μετέβαλλεν ὄψιν τὸ γηραιόν του πρόσωπον.

*Ἄλλος ἐκ τῶν ἐκεῖ παρισταμένων, ἔχων εἰς τὸν νοῦν του τὴν παροιμιώδη τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας συμπάθειαν, τὸν ἐβλεπε γλυκύν καὶ μειδιώντα. Ἄλλος πάλιν

ἔχων εἰς τόν νοῦν του, ὅτι κάποτε ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος, ἄγριος καί ἀπειλητικός, ἐμφανισθεὶς ἐκράτησε τοῦ δημίου τήν χεῖρα, ἔτοιμον νά θανατώσῃ τρεῖς ἄνδρας ἀθώους, συκοφαντηθέντας, τόν ἔβλεπεν εἰς τήν εἰκόνα ἄγριον καί ἀπειλητικόν μέ πύρινα βλέμματα. Ὁ δέ ναύτης ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῦ ὁ "Ἅγιος ἔσωσε τό κλυδωνιζόμενον" σκάφος, ἔτοιμον νά καταποντισθῇ, ἐφαντάζετο αὐτόν ἰστάμενον ἀτρόμητον ἐν τῇ πρύμνῃ καί βαστάζοντα κραταιῶς* τό πηδάλιον, ἐνῶ ἡ εἰκὼν παρίστα αὐτόν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καί εὐλογοῦντα. Ἐκεῖνος δέ πάλιν ὁ ἐνθυμούμενος τήν στιγμήν, κατὰ τήν ὁποίαν ὁ "Ἅγιος βυθισθεὶς εἰς τήν θάλασσαν ἔσωσεν ἡμίπνικτον τόν ἀπὸ τοῦ πλοίου πεσόντα ναύτην, ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπε διάβροχον* τόν Ἱεράρχην καί ὅτι ἀπὸ τό λευκόν του γένειον ἔσταζεν ἀκόμη ἡ θάλασσα.

Τόσῃν ζωὴν παράδοξον ἐλάμβανεν ἡ βυζαντινὴ εἰκὼν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα φῶτα καί τήν φαιδρὰν ψαλμωδίαν.

« Διηγήματα », τ. Β', σ. 49 κ.ἑ.

* Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

ΤΟ ΒΛΟΓΗΜΕΝΟ ΤΟ ΜΑΝΤΡΙ

Κάθε χρόνο ὁ "Ἅγιος Βασίλης τίς παραμονὲς τῆς Πρωτοχρονιάς γυρίζει ἀπὸ χώρα σέ χώρα κι ἀπὸ χωριό σέ χωριό, καί χτυπᾷ τίς πόρτες γιά νά δεῖ ποίος θά τόν δεχτεῖ μέ καθαρή καρδιά. Μιά χρονιά λοιπόν, πῆρε τό ραβδί του καί τράβηξε. Ἦτανε σάν καλόγερος ἀσκητής, ντυμένος μέ κάτι μπαλωμένα παλιόρασα, μέ χοντροπάπουτσα στά ποδάρια του καί μ' ἓνα ταγάρι περασμένο στὸν ὦμο του. Γι' αὐτό τόν παίρνανε γιά διακονιάρη καί δέν τ' ἀνοίγανε τήν πόρτα. Ὁ "Ἅγιος Βασίλης ἔφευγε λυπημένος, γιατί ἔβλεπε τήν ἀπωνία τῶν ἀνθρώπων καί συλλογιζότανε τοὺς φτωχοὺς ποὺ διακονεῦσιν, ἐπειδὴς ἔχουνε ἀνάγκη, μ' ὅλο πού αὐτός ὁ ἴδιος δέν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κανέναν, κι οὔτε πεινοῦσε, οὔτε κρύωνε.

Ἀφοῦ βολόδειρε* ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, κι ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ χῶρες πολλές κι ἀπὸ χιλιάδες χωριά καί πολιτείες, ἔφταξε στά ἑλληνικά τὰ μέρη, πού 'ναι φτωχὸς κόσμος. Ἀπ' ὅλα τὰ χωριά πρόκρινε τὰ πιό φτωχά, καί τράβηξε κατὰ κεῖ, ἀνάμεσα στά ξερά βουνά πού βρισκόντανε κάτι καλύβια, πεινασμένη λεμπεσουριά*.

Περπατοῦσε νύχτα κι ὁ χιονιάς βογκοῦσε, ἡ πλάση ἦτανε πολὺ

ἄγρια. Ψυχὴ ζωντανή δὲν ἀκουγότανε, ἐξόν ἀπὸ κανένα τσακάλι πού γάβγιζε.

Ἀφοῦ περπάτηξε κάμποσο, βρέθηκε σ' ἓνα ἀπάγκιο πού ἔκοβε ὁ ἀγέρας ἀπὸ 'να μικρὸ βουνό, κι εἶδε ἓνα μάντρί κολλημένο στὰ βράχια. Ἄνοιξε τὴν αὐλόπορτα πού ἦτανε κανωμένη ἀπὸ ἄγρια ρουπάκια* καὶ μπῆκε στὴ μάντρα. Τὰ σκυλιὰ ξυπνήσανε καὶ πιάσανε καὶ γαβγίζανε. Πέσανε ἀπάνω του νὰ τὸν σκίσουνε· μὰ, σάν πῆγανε κοντά του, σκύψανε τὰ κεφάλια τους καὶ σερονόntonε στὰ ποδάρια του, γλείφανε τὰ χοντροπάπουτσά του, γρούζανε φοβισμένα καὶ κουνούσανε παρακαλεστικά τίς οὐρές τους.

Ὁ Ἅγιος σίμωσε στό καλύβι τοῦ τσομπάνου καὶ χτύπησε τὴν πόρτα μέ τό ραβδί του καὶ φώναξε :

« Ἐλεῆστε με, χριστιανοί, γιὰ τίς ψυχές τῶν ἀποθαμένων σας ! Κι ὁ Χριστός μας διακόνεψε σάν ἦρθε σέ τοῦτον τόν κόσμο !».

Ἡ πόρτα ἄνοιξε καὶ βγῆκε ἓνας τσομπάνης, παλικάρι ὡς εἰκοσιπέντε χρονῶ, μέ μαῦρα γένια· καὶ δίχως νὰ δεῖ καλά καλά ποιός χτυποῦσε τὴν πόρτα, εἶπε στό γέροντα :

« Πέρασε μέσα στ' ἀρχοντικό μας νὰ ζεσταθεῖς ! Καλὴ μέρα καὶ καλὴ χρονιά ! ».

Αὐτός ὁ τσομπάνης ἦτανε ὁ Γιάννης ὁ Μπαίκας, πού τὸν λέγανε Γιάννη Βλογημένον, ἄνθρωπος ἀθῶος σάν τὰ πρόβατα πού βόσκαγε, ἀγράμματος ὁλότελα.

Μέσα στὴν καλύβα ἔφεγγε μέ λιγοστό φῶς ἓνα λυχνάρι. Ὁ Γιάννης, σάν εἶδε στό φῶς πῶς ὁ μουσαφίρης ἦτανε γέροντας καλόγερος, πῆρε τό χέρι του καὶ τ' ἀνασπάστηκε καὶ τό 'βαλε ἀπάνω στό κεφάλι του. Ὑστερα φώναξε τὴ γυναῖκα του, ὡς εἴκοσι χρονῶ κοπελούδα, πού κουνούσε τό μωρό τους μέσα στὴν κούνια. Κι ἐκείνη πῆγε ταπεινά καὶ φίλησε τό χέρι τοῦ γέροντα, κι εἶπε :

« Κόπιασε, παππού, νὰ ξεκουραστεῖς ».

Ὁ Ἅγιος Βασίλης στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλόγησε τό καλύβι κι εἶπε :

« Βλογημένοι νὰ 'σαστε, τέκνα μου, κι ὅλο τό σπιτικό σας ! Τὰ πρόβατά σας νὰ πληθαίνουν ὡς τοῦ Ἰώβ μετὰ τὴν πληγὴν καὶ ὡς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὡς τοῦ Λάβαν ! Ἡ εἰρήνη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι μαζί σας ! ».

Ὁ Γιάννης ἔβαλε ξύλα στό τζάκι καὶ ξελόχισε* ἡ φωτιά. Ὁ

“Άγιος άπίθωσε σέ μία γωνιά τό ταγάρι του, ύστερα έβγαλε τό μπαλωμένο τό ράσο του κι άπόμεινε μέ τό ζωστικό του. Τόν βάλανε κι έκατσε κοντά στή φωτιά, κι ή γυναίκα του ’βαλε και μία μαξιλάρα ν’ άκουμπήσει.

‘Ο “Άγιος Βασίλης γύρισε κι είδε γύρω του και ξανάπε μέσα στό στόμα του :

« Βλοημένο νά ’ναι τοῦτο τό καλύβι ! ».

‘Ο Γιάννης μπαινόβγαينه, γιά νά φέρει τό ’να και τ’ άλλο. ‘Η γυναίκα του μαγείρευε. ‘Ο Γιάννης ξανάριξε ξύλα στή φωτιά.

Μονομιᾷς φεγγοβόλησε τό καλύβι μέ μιάν άλλιώτικη λάμψη και έφάνηκε σάν παλάτι. Τά δοκάρια σάν νά’τανε μαλαμοκαπνισμένα, κι οί πυτιές* πού ήτανε κρεμασμένες σάν νά γινήκανε χρυσά καντήλια, και τά τυροβόλια κι οί καρδάρες και τ’ άλλα τά σύνεργα πού τυροκομοῦσε ό Γιάννης, λές κι ήτανε διαμαντοκολλημένα. Και τά ξύλα πού καιγότανε στή φωτιά εύωδιάζανε σάν μοσκολίβανο και δέν τρίζανε, όπως τρίζανε τά ξύλα τῆς φωτιᾶς, παρά ψέλνανε σάν τούς άγγέλους πού ’ναι στόν Παράδεισο.

‘Ο Γιάννης ήτανε καλός άνθρωπος, όπως τόν έφτιαξε ό Θεός. Φτωχός ήτανε, είχε λιγοστά πρόβατα, μά πλούσια καρδιά : « Τῇ πτωχείᾳ τά πλούσια ! ». ‘Ητανε αὐτός καλός, μά είχε και καλή γυναίκα. Κι όποιος τύχαινε νά χτυπήσει τήν πόρτα τους, έτρωγε κι έπινε και κοιμότανε. Κι αν ήτανε και πικραμένος, έβρισκε παρηγοριά. Γι’ αὐτό κι ό “Άγιος Βασίλης κόνεψε στό καλύβι τους, ξημερώνοντας Πρωτοχρονιά, παραμονή τῆς χάρις του, κι έδωσε τήν εύλογία του.

Κείνη τῇ νύχτα τόν περιμένανε όλες οί πολιτείες και τά χωριά τῆς οίκουμένης, αρχόντοι, δεσποτάδες κι έπίσημοι άνθρωποι, πλήν εκείνος δέν πῆγε σέ κανέναν τέτοιον άνθρωπο, παρά πῆγε στό μαντρί τοῦ Γιάννη τοῦ Βλοημένου.

Σάν βολέψανε τά πρόβατα, μπῆκε μέσα ό Γιάννης και λέγει στό γέροντα :

« Γέροντα, μεγάλη χαρά έχω άπόψε πού ἦρθες, ν’ άκούσουμε κι εμεῖς κανένα γράμμα, γιατί δέν έχουμε έκκλησία κοντά μας, μήτε καν ρημοκλήσι. ‘Εγώ αγαπῶ πολύ τά γράμματα τῆς θρησκείας μας, κι ἄς μήν τά καταλαβαίνω, γιατί εἶμαι ξύλο άπελέκητο. Μιά φορά μᾶς ἦρθε ένας γέροντας ‘Άγιονορίτης και μᾶς ἄφησε τούτη τήν άγιωτική φυλλάδα, κι αν λάχει νά περάσει κανένας γραμματιζούμενος

καμιά φορά, τόν βάζω καί τή διαβάζει. 'Εγώ όλα όλα τά γράμματα πού ξέρω εἶναι τρία λόγια πού τά 'λεγε ἕνας γραμματιζούμενος, πού ἔβγαζε λόγο στό χωριό, δυό ὥρες ἀπό δῶ, κι ἀπό τίς πολλές φορές πού τά 'λεγε, τυπωθήκανε στή θύμησή μου. Αὐτός ὁ γραμματικός ἔλεγε καί ξανάλεγε : " Σκώνιτι οὐ μήτηρ του κί τούν ἀνισπάζιτι κί τοῦ λέγ' : Τέκνου μου ! Τέκνου μου ! ". Αὐτά τά γράμματα ξέρω... ».

"Ἦτανε μεσάνυχτα. 'Ο ἀγέρας βογκοῦσε. 'Ο "Άγιος Βασίλης σηκώθηκε ἀπάνου καί στάθηκε γυρισμένος κατά τήν ἀνατολή κι ἔκανε τό σταυρό του τρεῖς φορές. "Ὑστερα ἔσκυψε καί πῆρε ἀπό τό ταγάρι του μιά φυλλάδα κι εἶπε :

« Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν πάντοτε, νῦν καί ἀεί καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ! ».

'Ο Γιάννης πῆγε καί στάθηκε ἀπό πίσω του καί σταύρωσε τά χέρια του. 'Η γυναίκα βύζαξε τό μωρό καί πῆγε κι ἐκείνη καί στάθηκε κοντά στόν ἄντρα της.

Κι ὁ γέροντας εἶπε τό « Θεός Κύριος » καί τ' ἀπολυτίκιο τῆς Περιτομῆς « Μορφὴν ἀναλλοιώτως ἀνθρωπίνην προσέλαβες », χωρίς νά πεῖ καί τό δικό του τ' ἀπολυτίκιο, πού λέγει : « Εἰς πᾶσαν τήν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος σου ». "Ἐψελνε γλυκά καί ταπεινά, κι ὁ Γιάννης κι ἡ Γιάνναινα τόν ἀκούγανε μέ κατάνυξη καί κάνανε τό σταυρό τους. Κι εἶπε ὁ "Άγιος Βασίλης τόν ὄρθρο καί τόν κανόνα τῆς ἑορτῆς « Δεῦτε λαοί, ἄσωμεν », χωρίς νά πεῖ τό δικό του κανόνα « Σοῦ τήν φωνήν ἔδει παρεῖναι, Βασίλειε ». Κι ὕστερα εἶπε ὅλη τή λειτουργία κι ἔκανε ἀπόλυση.

Καθίσανε στό τραπέζι καί φάγανε, ὁ "Άγιος Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Γιάννης ὁ Βλογημένος, ἡ γυναίκα του κι ὁ μπαρμπα - Μάρκος ὁ Βουβός, πού τόν εἶχε συμμαζέψει ὁ Γιάννης καί τόν βοηθοῦσε.

Καί, σάν ἀποφάγανε, ἔφερε ἡ γυναίκα τή βασιλόπιτα καί τήν ἔβαλε ἀπάνω στό σοφρά. Κι ὁ "Άγιος Βασίλης πῆρε τό μαχαίρι καί σταύρωσε τή βασιλόπιτα κι εἶπε :

« Εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ 'Αγίου Πνεύματος ! ».

Κι ἔκοψε τό πρῶτο τό κομμάτι κι εἶπε : « τοῦ Χριστοῦ », ἔκοψε τό δεύτερο κι εἶπε : « τῆς Παναγίας », κι ὕστερα ἔκοψε τό τρίτο καί δέν εἶπε : « τοῦ 'Αγίου Βασιλείου », ἀλλά εἶπε : « τοῦ νοικοκύρη τοῦ Γιάννη τοῦ Βλογημένου ! ».

Πετάγεται ο Γιάννης και του λέγει :

« Γέροντα, ξέχασες τόν 'Αι - Βασίλη ! ».

Του λέγει ο 'Αγιος :

« 'Αλήθεια, τόν ξέχασα ! ».

Κι έκοψε ένα κομμάτι κι εΐπε :

« Του δούλου του Θεού Βασιλείου ! ».

Ύστερα έκοψε πολλά κομμάτια, και σέ κάθε ένα πού έκοβε έλεγε :
« τῆς νοικοκυρᾶς », « του μωρουΰ », « του δούλου του Θεού Μάρκου του μογιλάλου »*, « του σπιτιουΰ », « τῶν ζωντανῶν », « τῶν φτωχῶν ».

Λέγει πάλι ο Γιάννης στόν 'Αγιο :

« Γέροντα, γιατί δέν έκοψες γιά τήν αγιοσύνη σου ; ».

Του λέγει ο 'Αγιος :

« Έκοψα, εὐλογημένη ! ».

Μά ο Γιάννης δέν κατάλαβε τίποτα, ο καλότυχος !

Ήστρωσε ή γυναίκα, γιά νά κοιμηθούνε. Σηκωθήκανε νά κάνουνε τήν προσευχή τους. 'Ο 'Αγιος Βασίλης άνοιξε τίς άπαλάμες του κι εΐπε τή δική του τήν ευχή, πού τή λέγει ο παπάς στή λειτουργία :

« Κύριος ο Θεός μου, οΐδα οτι οὐκ εΐμι άξιος, οὐδέ ίκανός, ίνα υπό τήν στέγην εισέλθης του οίκου τῆς ψυχῆς μου. . . ».

Σάν τελείωσε τήν ευχή κι έτοιμαζόντανε νά πλαγιάσουνε, του λέγει ο Γιάννης :

« Έσύ, γέροντα, πού ξέρεις τά γράμματα, πές μας σέ ποιά παλάτια άραχες πῆγε άπόψε ο 'Αι - Βασίλης ; Οί άρχόντοι κι οί βασιλιάδες τί άμαρτίες μπορεΐ νά 'χουνε ; Έμεΐς οί φτωχοί εΐμαστεν άμαρτωλοί και κακορίζικοι, επειδής ή φτώχεια μᾶς κάνει νά κολαζόμαστε ! ».

Ή 'Ο 'Αγιος Βασίλης δάκρυσε. Σηκώθηκε πάλι άπάνω, άπλωσε τίς άπαλάμες του και ξαναεΐπε τήν ευχή του άλλιώς :

« Κύριε ο Θεός μου, οΐδας οτι ο δουλός σου 'Ιωάννης ο άπλοϋς εστιν άξιος και ίκανός, ίνα υπό τήν στέγην αυτου εισέλθης, οτι νήπιος ύπάρχει, και τῶν τοιούτων εστιν ή βασιλεία τῶν οϋρανῶν. . . »..

Και πάλι δέν κατάλαβε τίποτα ο Γιάννης ο καλότυχος, ο Γιάννης ο Βλογημένος.

Τ Α Φ Ω Τ Α

Ὁ κόλπος ἐκτείνεται εὐρύς, μέ ἀνοικτόν τό στόμιον αὐτοῦ, ἀπό τοῦ ὁποίου ἔρχεται τοῦ μεγάλου πελάγους ἡ βαθεῖα ἀναπνοή.

Πρῶι καί σκεπαστός ὁ ὀρίζων, συννεφιά, ἀπειλή ὕδατος ἄνωθεν, οἰμωγή* κύματος κάτωθεν.

Σκοτεινή ἡ ὄψις τῶν νεφῶν, βαρεῖα ὡς κατηφές πρόσωπον, ἔτοιμον εἰς δάκρυα. Ἀνώμαλη ἡ ράχις τοῦ νεροῦ, ἐξογκουμένη ὡς στήθη φουσκώνοντα ἐκ πόνου. Καί ἐπάνω εἰς αὐτήν, σειόμενα, γοοῦντα καΐκια, τράτες, βάρκες, συμφυρμός σκοινιῶν, κατάρτια, ξάρτια. Καί παρέκει ξυλίνη ἀποβάθρα πτωχική, ριγμένη εἰς τά κύματα.

Πίσω, δῶθε κεῖθε μέσ στη ρεματιά σπιτάκια σκαρφαλώνουν παστρικά, λευκά, νανοφυῆ* σπίτια χωρικῶν, σπιτάκια νησιώτικα μέ παραθυράκια πράσινα, κεραμίδια κόκκινα, αὐλόγυρους μικροῦς, περιποιημένους καί φραχτίτσες ἀγκαθιῶν καί γαριφάλων φυλλαράκια καί λαχανικά. Ποῦ καί ποῦ περικοκλάδες καί κισσοί σκαρφαλώνοντες στούς τοίχους, βλέπουν ἀνοιχτά τή θάλασσα τήν ἄγρια καί τήν ἀπέναντι στεριά. Καί γύρω βουνάκια πεύκων, εἰς τά ὁποῖα τά σπιτάκια ἀκουμποῦν, στηρίζουν τά πλευρά των, προφυλάσσονται ἀπό τόν ἄνεμον, σμιγμένα, στριμωγμένα, μέ τούς στενοῦς των τούς δρομάκους, ἀλληλοζεσταίνονται.

Κι ἐπάνω στη σκαλίτσα - ἀποβάθρα σάν βαρύ, γιά τή μικρή αὐτή σανιδένια γεφυρούλα, ὅπου δένουν τά παλαμάρια τους οἱ τράτες καί ἀράζουν οἱ βαρκοῦλες, μαζωμένο τό χωριό: Παπάς μαυροφορῶν, λευκογένης καί μέ ἀργυρούς βοστρύχους*, ἀπλωμένους ἐπάνω εἰς τό μελανόν ροῦχον, ὅπως μπροστά του εἰς τό κύμα ὁ ἀφρός, ὅπως τριγύρω του τό χιόνι στά βουνά. Ζέσκεπος μέ σταυρό εἰς τό δεξί, τό καλυμμαύχι εἰς τό ἄλλο. Παλικάρια ἀπό δῶ καί ἀπό κεῖ. Ζωνάρια. Βράκες. Κοῦκοι. Οἱ γυναῖκες πίσωθε μέ χρωματιστά τσεμπέρια, κεντητά πουκάμισα καί κοντογούνια, πρόσωπα ροδισμένα, ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἀγροῦ, τῆς θαλάσσης, τοῦ ὅρου, μυροβολοῦσεν ἀπό τήν ἄλμην* κι ἀπό τήν δρόσον τῆς αὐγῆς. Ἀχνα λαμπάδων τρέμουσα, παλλομένη, μισοσβήνουσα τήν πνοήν τήν πρωινήν. Φωναί παιδιῶν λεπταί καί δροσεραί, ψάλλουσαι ἄσμα ἤρεμον, βραδύ, ἐφαρπαζόμενον καί σβῆνον:

«Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,
ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις».

Ἐτελείωσεν ὁ ψαλμός ὁ ἱερός. Ὁ γέρον παπᾶς ὕψωσε τὸ χέρι. Ὁ μέγας σταυρός, περιαχθεῖς* μέ δύναμιν, διέγραψε κύκλον στὸν ἀέρα, ἔπεσε στὴν θάλασσαν, κατεπόθη* ἀπ' αὐτήν, ἐξηφανίσθη εἰς τὸ βάθος τοῦ νεροῦ. Τὸ πνεῦμα ἐφύσησεν, ὁ πόντος ἐταράχθη ἐκ βαθέων.

Τέσσαρες ἡ πέντε παφλασμοὶ ἠκούσθησαν αἰφνίδιοι, τέσσαρα πέντε σώματα ἐξώρμησαν καὶ ἐβούτηξαν. Καὶ ὑπὸ τὸ κύμα τὰ κορμιά τῶν παλικάριων πλέουν καὶ τινάσσονται, τὰ πόδια των λακτίζουν, οἱ βραχίονες ἐκτείνονται, ψάχνουν καὶ ζητοῦν. Ἐκτοπίζουν τὰ νερά καὶ συγκυκοῦν* τὸν βουρκον κι ἀνεγείρουν τὸν ἀφρόν. Ἕνας ἑξαφνα νιώθει νὰ φεύγῃ κάτι ἀπὸ τὰ δάχτυλα. Τὸ ἀδράχνει, τὸ χουφτώνει κι ἐπιφαίνεται* Τρίτων* ὕψων τὴν χεῖρα καὶ προτείνων τὸν λαιμόν, περιρρεόμενος ἀπὸ τὸ σταλάζον ὕδωρ. Μὲ δύο ἀπλωτὲς ἔφαγε τὸ διάστημα, παρεμέρισε τὸ κύμα, ἔφθασε στὴ σκαλούλα, ὠρθώθη ὑψηλὸς καὶ ἐπιβάλλων, ὑπὸ τὸ ὄμμα τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ πελάγους καὶ τοῦ πλήθους, ἔμπροσθεν τοῦ ἀκινήτου, ἀσκεποῦς καὶ καφαδοκοῦντος* ἱερέως καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τὸν μέλανα καὶ θαλασσόβρεκτον σταυρόν.

Ὁ λειτουργὸς ἀνέλαβε τὸ ὑποστάζον ξύλον, τὸ ἐσήκωσεν, ἐκαλύφθη ἐπισήμως καὶ τὸ ἔτεινε πρὸς τὸν πλησιέστερον ἀγρότην. Ἐκεῖνος ἔσκυψε ταπεινῶς καὶ μὲ τὸ κεφάλι ἀσκεπές, τὸ φέσι του στὸ χέρι, ἐκόλλησε τὰ χεῖλη του ἐπάνω, ἔπειτα ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως τῆς δασείας. Κατόπιν ἀνηγέρθη, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ παρεμέρισε.

Ἄλλος τὸν διεδέχθη παρομοίως κι ἄλλος, ὅλο τὸ χωριό, γυναῖκες κι ἄντρες, εἰς μακράν μακράν σειράν. Καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων τὰ ραντίσματα καὶ ὑπὸ τὴν ψιχάλαν τῶν συννέφων, εἰς τὸ κρῦο τῆς αὐγῆς, ἡ παρέλασις βασιτᾶ καὶ συγκινεῖται καὶ θροεῖ καὶ ἐξελίσσεται, ἐτοῦτος διαδεχόμενος ἐκεῖνον, εἰς σταυροὺς, χαιρετισμούς, «βοήθειά σας», «χρόνια πολλὰ», «πάντα μὲ τὸ καλὸ», «ἡ εὐχή σου, Δέσποτα».

Τὸ νερό ἐδέχθη τὸ φέρον τὴν γαλήνην σύμβολον. Θά στερεώσῃ ὁ ὀρίζων. Κι ἐνῶ ἡ τελευταία χωρική φιλεῖ κοκκινίζουσα τοῦ γέροντος τὸ χέρι, δέκα εἴκοσι βραχίονες ἔλυσαν ἐν ριπῇ τὰ παλαμάρια καὶ δύο

πανιά, λευκότερα από τό κύμα, φρίσσοντα στοῦ ἀνέμου τήν πνοήν, φεύγουν ἤδη ἐκεῖ κάτω πρὸς τόν πόντον τόν εὐρύν.

Περιοδ. « Νέα Ἑστία »

Μιχαήλ Μητσάκης

ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

Ὅταν ἦμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νά κάμωμεν, διότι τό χωρίον μας δέν εἶχεν ἄφθονα τὰ μέσα ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολ- λάκις τὰς μητέρας καί τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομάς ἀνά τοὺς ἀγρούς καί τοὺς ἐλαιῶνας ἢ διημερεύομεν εἰς γραφικούς ὁρμούς παρά τοὺς ἀμ- μώδεις καί ἀσπίλους αἰγιαλούς, ἀπλῶς καί μόνον διὰ νά παρενοχλῶ- μεν καί χασομένομεν μέ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλεργούς γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς τό λεύκασμα τῶν ὀθονῶν.

Ἐάν γειτόνισσά τις εἶχε τάξιμον ν' ἀνάψη τὰ κανδήλια τοῦ δεινὸς ἀγροτικῷ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καί θαλασσοπο- ροῦντος συζύγου της, ἐάν ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νά λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκλήσιον, διεφεύγομεν τήν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καί ἐτρέχομεν ἐθελονταί κατόπιν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητριῶν, αἵ- τινες ἐξεπλήττοντο, αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοιδιόπο- ρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰμὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἴχομεν κλέψει ἀπὸ τό ἐρμάριον τῆς πατρῶας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τό Κάστρον, τήν παλαιάν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τό 1821.

Τό Κάστρον τοῦτο ἦτο ἀληθὴς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυῖας ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καί διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μέ τήν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ κινητῆς ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καί ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δέν λέγω δέ ὑπερβολήν βεβαιῶν, ὅτι τό μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκρατῆ κλίματα καί τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινή κόμη, ὅπου συνωκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων

οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινόν τοπίον. Τό παλαιόν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθούντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλώτεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἴσχυον νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ τῶν νησιδίων ἐκείνων, οὐδὲ δράκα χώματος ἐχόντων, ἐφύετο παραδόξως εἶδος ἀγρίας κράμβης, ὑπόπικρον, ἀλλ' εὐχυμότατον ἔδεσμα, καὶ πολλοὶ πολλὰκις ἐκινδύνουν τὴν ζωὴν των ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸ συλλέξωσιν ἐπὶ τοῦ ἀπορρῶγος βράχου. Τρομερὸν ἐπάγγελμα, ὡς λέγει ὁ Ἀγγλος τραγικός.

Τόσον κραταῖος ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικά ὑπὸ τὴν πνοήν του, μόνον δὲ τινες ἔρπυστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον οἰκτρόν ἄστυλιν.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ νοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατάρθωσαν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου βράχου, ἀλλ' ἡ συνελάνουσα καὶ προσβιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπίεζε καὶ τοὺς ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορθητοῦ ἐκείνης κόγχης.

Ἐντὸς λοιπόν καὶ περίξ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι, ὅτε ἤμην παιδίον, περί τὰ τριάκοντα παρεκκλήσια, λείψανα εὐσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς· τὰ πλεῖστα τούτων ἦσαν ἐρείπια, ἄλλα μὲ τοὺς τέσσαρας τοίχους ὀρθοὺς καὶ ἄλλα σεσυλημένα τὰ ἱερὰ καὶ τὰς εἰκόνας, ὀλίγα μόνον ἐλειτουργοῦντο ἀκόμη. Τούτων τινὰ ὑποῦντο γραφικῶς ἐπὶ ὑπερηφάνων βράχων καὶ ἐπὶ σκοπέλων παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσῃ, χρυσιζόμενα τὸ θέρος ὑπ' ἀπλέτου φωτός, βρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅτινα μαινόμενος Βορρᾶς ἐτάραττε καὶ ἀνετίναζεν, ὀργῶνων ἀνενδότως τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, σπείρων εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ναυάγια καὶ συντρίμματα, ἀλέθων τοὺς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμώνων τὴν ἄμμον εἰς βράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλικμίζων τὸν ἄφρον εἰς ἀκτινωτοὺς ραντισμοὺς.

Βαθὺς καὶ ἀτέρμων ἐξετείνετο ὁ ὀρίζων, εὐρεῖα καὶ ἀχανής ἡ πλοῦτο ἡ θάλασσα. Ἀλλ' ὅποια ἀνηλεὲς τρικυμία ἐθόλωνεν ἐκεῖνον καὶ συνετάραττε ταύτην κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος! Ἐκεῖθεν ἡδύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πράγματι τὸ αἶσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, οἷον

μόνος ὁ ἐν ἀσφαλείᾳ θεατῆς ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀπορρώγος ἀκτῆς δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ.

Εἰς τὸ μέρος λοιπόν τοῦτο ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν ὁμηλίκων μου, κατὰ τὰς ἑορτάς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καί ἔβλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαρωπὴν ὄψιν, καί αἱ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἡχοὶ ἤρχιζον ν' ἀντιλαλῶσι τὰς φαιδράς κραυγὰς τῶν παιδίων, καὶ τὴν χελιδονῶδη λαλίαν τῶν νεαρῶν γυναικῶν.

Ὅσakis μικρὸς τις σύντροφός μας ἐξετέλει διὰ πρώτην φοράν τὴν εὐσεβῆ προσκύνῃσιν (διότι ἕκαστος ἡμῶν ἀνεντρέφετο μέ τὴν ἰδέαν τοῦ Κάστρου καὶ ἐδειματοῦτο μέ τὰς εἰκόνας τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιδημούντων ἀπειραρίθμων φασμάτων), ἡ πρώτη φιλάδελφος φροντίς μας ἦτο, παραφυλάττοντες τὴν ὥραν, καθ' ἣν θὰ εἰσεῖρπε χάσκων καὶ τεθηπῶς εἰς τὸν ὑποσκότεινον πυλῶνα, νὰ κτυπήσωμεν, διὰ τὸ καλορίζικον, τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐπιφωνοῦντες : Σ ι δ ε ρ ο κ έ φ α λ ο ς !

Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐξ ἡμῶν ἄφατον εὗρισκον τέρψιν εἰς τὸ νὰ κρούωσι μανιωδῶς τοὺς ραγισμένους παλαιούς κώδωνας τῶν δύο ἢ τριῶν ναίσκων, τῶν σωζομένων ἀκόμη ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀμιλλώμενοι τίς νὰ διαρρήξῃ αὐτοὺς μίαν ὥραν ἀρχύτερα, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἀγαθοῦ ἱερέως καὶ τὸ ἐπισειόμενον μαστίγιον τοῦ κλητῆρος τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ χωροφύλακος.

Προσέτι δέ εἶχον τὴν συνήθειαν, μικροὶ βάνδαλοι τινες ἐξ ἡμῶν (πῶς νὰ τὸ γράψω ;), νὰ καταρρίπτωσι διὰ πυγμῶν καὶ λακτισμάτων τοὺς ὀλίγους τοίχους τῶν οἰκιῶν, ὅσοι ἴσταντο ἀκόμη ὄρθιοι, ἀνεκλάλητον ἡδονὴν εὐρίσκοντες εἰς τὸ νὰ ρίπτωσι τοὺς λίθους τούτους εἰς τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλούμενον βαθύ καὶ βοῖζον μανιωδῶς κάτωθεν τοῦ μεγαλοπρεπεῶς βράχου, ὅποθεν μακραί παρήρχοντο στιγμαί, ἕως οὗ ἀκουσθῇ καὶ φθάσῃ εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν ὑπόκωφος ὁ πλαταγισμὸς τῆς πτώσεως τῶν συντριμμάτων τούτων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὠνομάζετο : ὁ μέγας δρόμος.

Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφοῦ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν της καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νεραϊδῶν παραδόσεις της, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκοῦντως ὑψηλόν, ἀπο-

τελοῦν ζυγόν μεταξύ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη ὠνομάζετο Σταυρός.

Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχί σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροί παμπάλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καί αἱ καταιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρόν ἐπίχρισμα. Ὁ εἰς τούτων ἴστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἔβλεπε πρὸς ἀργέστην καί ὁ τρίτος πρὸς λίβαν.

Ἐκατόν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμῃ, τὸ ἔδαφος ἦτον ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἑρικοῶν καὶ σχοίνων, αἱ δέ μάμμαι καὶ προάμμαι μας διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὸν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον.

Ἰσως εἴπη τις ὅτι ἡμεθα καὶ ἡμεῖς « ἀκροαταὶ τῶν ἔργων, θεαταὶ δέ τῶν λόγων » (ἄλλος ἄς διορθώσῃ « ὁσφρανταὶ τῶν λόγων », ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἀνθρωπος εἶχεν ἀγιάσει ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς ; πότε ; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν δέν ἐξήτασα ἀρκετά καὶ δέν ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρά καὶ τὰ καθέκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκείνου παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δέ λόγιον « φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δέν ἔχει ».

Παρῆλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὧν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινας μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἔντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἀνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδασκε πολλὰ, μοὶ διηγῆθη δέ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας.

Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω ἂν ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἣ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν μοὶ διηγῆθη δέ τὰ ἑξῆς :

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθύν ὁ πτωχὸς Τσόμπανος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἴγας καὶ μανδρίζων αὐτάς εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν

Σταυρῶν, ἤμελξε τὰς αἰγὰς του καί, ἀφυπνίσας τόν παραγιόν του, τόν ἔστειλε νά φέρῃ τήν καρδάραν πλήρη εἰς τό χωρίον, πρὸς τόν κολίγαν του, τόν προεστόν, καί νά γυρίσῃ γλήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἰδῇ καί ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τήν γέφυραν, τοῦ εἶπε νά κράξῃ τόν φύλακα, τόν πυλωρόν, καί ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μέ τό παλάγκο εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλά νά μὴ φύγῃ, πρὶν λάβῃ εἰδησιν ἀπὸ τόν κύρ Ἀναγνώστην, τόν προεστόν, τόν κολίγαν του, μὴ τυχόν ἤθελε νά τοῦ παραγγείλῃ τίποτε. Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπαν του, ἐνίφθη μέ τὴν στάμναν, ἐσφογγίσθη μέ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἦρπασε τήν καρδάραν καί ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα, ἀφοῦ ἐνέβαλε τό πολύ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καί ἔρριπεν ἀφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τό ὅποιον μόνος του ἐμάζευνεν ἀπὸ ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἐβγαζε κογχύλια καί πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἦναψε πῦρ καί ἤσχολεῖτο νά τό βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θά εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νά γευματίσῃ ὁ ἴδιος μέ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας του ὠλιγώρῃ νά τοῦ στείλῃ « κανένα ἄρμυρό ψάρι ». Διότι αὐτός ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους πού γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καί ἂν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτός δὲν θά ἔριχνε τὴν ὑπόληψιν του διὰ νά τόν κάμῃ στανικῶς νά τόν φιλέψῃ ἢ ἄρμυρό ἢ ἄλλο τίποτε, ἅς ποῦμε. Ἄλλοι ὅμως εὑρίσκουν, τρόπον τινά, τό μέσον νά τὰ ἔχουν καλὰ μέ τόν κολίγα, κι ἐνῶ τὰ ἄρνάκια τὰ μισακά, κατὰ κανόνα, ὁ ἀετός τὰ τρώγει, ἂν καί τὰ δικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καί πάλιν, νά ἔχουμε καλὴ ψυχὴ, τὰ καταφέρνουν μιά χαρά ! Καί νά ἦτο τοῦλάχιστον ἀρκετόν τό γάλα, διὰ νά πῆξῃ τυρόν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή ! Ἄλλ' ὀργή Θεοῦ εἶχε πέσει τό ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν ψοφήσει· ὀλίγες μόνον γαλάρες τοῦ ἔμειναν· ὅλο καί στέρφες. Δέν ἔκαμε ὁ Θεός καλόν καιρό νά βγάλῃ (ἢ γῆ) χορταράκι, νά βοσκήσουν τὰ πράματα. Τί σέ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράματα !

Εἶτα ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἤρχισε νά σοβῇ τό αἰπόλιον, ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα — Τσοῦ ! τσοῦ ! στέρφα ! ἔ ! ψαρή ! ὄι ! ὄι !

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καί ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καί τοῦ κόπτουσι τόν δρόμον. Ἐφό-

ρουν άσυνήθη περιβολήν, καί τό ήθός των έφάινετο όχι πολύ άγριον, άλλ' όπωσοῦν άλλόκοτον. 'Ο βοσκός δέν έφοβήθη, έξεπλάγη μόνον.

'Ο μικρός σκύλαξ, προπηδήσας εις ύπάντησίν των, τούς ύπεδέχθη μέ όργίλους ύλακάς.

Καί οί δύο έχαιρέτησαν τόν αίπόλον, φέροντες τήν χείρα εις τό στήθος, είτα εις τό μέτωπον.

'Ο εις τών δύο ξένων, ό πρεσβύτερος, άποταθείς πρός τόν άγρότην είπε μέ λαρυγγώδη σκληράν φωνήν εις έλληνοβάρβαρον άκατανόητον γλώσσαν:

—'Εσύ μπελλέκ άνάραφ έμεις ντρόμο σούφτ * ;

'Ο αίπόλος δέν ένόησε γρῦ.

'Ο ξένος επανέλαβε συνοδών τάς λέξεις δι' έκφραστικῶν χειρονομιών :

— Μπελλέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, έλέφ, έλεφίν ** !

'Ο βοσκός τότε ήρχισε νά έννοή, ότι τόν ήρώτησαν τόν δρόμον τόν άγοντα εις τό Κάστρον.

Χωρίς νά ύποπτεύση τίποτε, τούς έδειξε τόν κυριώτερον δρόμον, τόν φέροντα εις τό φρούριον, όστις άλλως ήτο καί ό μόνος όρατός, καί διά νευμάτων τούς έδωκε νά έννοήσωσιν, ότι, άν έπρωχώρουν άκόμη έκατοστύας τινάς βημάτων, θά έβλεπον μακρόθεν τό Κάστρον, προκῦπτον εκεί εις τόν αίγιαλόν μεταξύ γής καί θαλάσσης.

Οί ξένοι έκαμαν νεῦμα άποχαιρετισμοῦ καί άπεμακρύνθησαν. 'Αλλά μετά τινας στιγμάς βλέπει καί άλλους τέσσαρας μέ όμοια ένδύματα έξερχομένους από τής γείτονος λόχμης καί βαδίζοντας μετά προφυλάξεως πρός συνάντησιν τών πρώτων.

Οὔτοι μόλις επί μίαν στιγμήν έγιναν όρατοί, άμα έξελθόντες εις τινά άλλήν, καί έστρεφον όπίσω τάς κεφαλάς ώς νά άνησύχουν μή τυχόν παρετηρήθησαν, καί πάλιν έχώθησαν πάραυτα εις τό δάσος.

'Ο αίπόλος αύθορμήτως, καί χωρίς νά ήξεύρη τό διατί, έσπευσε

* 'Εσύ τοῦ χωριοῦ, ήξεύρεις εις ήμας τόν δρόμον νά δείξης;

** Εις τό χωρίον πόθεν φέρει ό δρόμος... (όπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί, χίλια χιλιάδες !

προλαβών κι ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῇ ἀμυδρῶς, ὅτι συνέφερε νά μή ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε.

Τέλος καί οἱ ἕξ ἔγιναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὗρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τήν τραχεῖαν στοιβωτὴν κόμην, ἐστάθη ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς ράβδου του τῆς μακρᾶς καὶ ἤρχισε νά σκέπτηται, καὶ ὑποψία καὶ φόβοι τόν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκείνην τήν στιγμὴν ἡ πρώτη ἀκτὶς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προῶρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἰσχυροῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς, καὶ ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγήτρου μετέχουσα, καὶ δέν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος Τσόμπανος, ὁ ὑψηλός καὶ σκληραγωγημένος καὶ ἡλιοκάης, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγὰς του εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὀλίγαι παρῆλθον στιγμαί, καὶ ἀκούει ὀπισθέν του, ὄχι πολὺ μακράν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσκίρτησεν.

Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μή κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νά βωβάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι ἄλλοι, κι ἄλλοι ἔρχονται, ἐπιθύρισε· τί 'ναι τάχα, Θεέ μου !

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς του, καὶ οἶνει μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τόν νοῦν του.

— Θά εἶναι κλέφτες ! εἶπε.

Καὶ χωρὶς νά χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἐλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νά τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγρύσης εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου ! ἐπιθύρισε μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικὸν πλοῖον πλήρες ἀγρίων καὶ αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων προσωρμίσθη διὰ νυκτός εἰς τόν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς νήσου.

Πάνοπλος συμμορία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτύας τοῦ Ἀναργύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς ράχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπὸν.

Ὡς διὰ νά ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὠχρά μήνη*φθί-

νουςα εἶχεν ἀνατείλει ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν.

Ἡ ἀγκάλῃ ἐκείνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον, διὰ νὰ ἐκβράζῃ ἡ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ κείμενος Λευτέρης — ἡ περιφημος αὕτη ὕφαλος, ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ζέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ’ αὐτῆς — ὅσους, λέγομεν, ὁ Λευτέρης, ἠλευθέρωνε κατὰ καιρούς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυβάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμὰν βὲν - Μειμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐβεβαίουν ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῇ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε ποῦ κατῴκουν οἱ ἄπιστοι. Ἀλλῶς εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοί, καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον.

Καθ’ ὃν χρόνον ὁ Σολμὰν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδὴς μύσταξ του ἦτο παμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν· καὶ τώρα ἡ χιών τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαφυλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γερο - Σολμὰν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλτζανάκας, καὶ ὑπ’ αὐτῆς ὀδηγούμενος ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησσῶν, τὰς τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαδήσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρά καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός.

Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἐπλεον ὑπ’ αὐτὸ τό φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἐδίδον εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτὼ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσιν ἐκεῖνοι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τό πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπήνεμον, ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἐπλεον εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, καταντικρὺ τοῦ φρουρίου, καὶ ὅλη ἡ μικρὰ στρατιά θὰ ἐκυρίευεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλ-

λήνων κλεφτών, όσοι είχαν πατήσει κατά καιρούς τόν πόδα εις τήν μικράν νήσον, τήν γενομένην πολλάκις ὀρητήριον πολέμων καί ἐκστρατειῶν καί οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξύ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου καί Ἀσπρης θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καί ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καί ὅλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικά, μελαχριναί καί νόστιμαι ἐκρίνοντο ἄξια νά στολιζῶσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τήν κορυφήν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγή εἶχε πορφυρώσει τήν ἀνατολήν μέ τήν ροδίνην ἀλουργίδα* τῆς, καί αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν καί ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μέ κυανοῦν στήμονα καί μέ ἄλικην κρόκην δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανή ἄρουρα*, φέρουσα τήν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπόν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τό βουνόν, καί ὁ ἀρχηγός τοὺς διέταξε νά μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας καί νά βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νά μὴ φανῶσιν ὑποπτοι εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ὅστις τυχόν ὀρθρίζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τό βουνόν, θά τοὺς παρετήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰ πλατέα βουρνούζια των, εἶχον ἀφαίρῃσι τὰ σαρίκια ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, ὀρθά καί ὑποστρόγγυλα, καί ὡμοιάζον μέ Ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μέ περιπλανώμενους πραγματευτάς.

Ὁ ὁδός διὰ τό Κάστρον, ἐάν ἐκατηφόριζαν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου εἰς τήν κοιλάδα τήν καλουμένην « τ' Ἀρβανίτη », ἦτο πολύ συντομωτέρα, ἀλλ' ὁ γερο - Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τήν ὑψηλότεραν κορυφήν, τήν Καραφιτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὡδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καί κατήλθον εἰς τήν ὠραίαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερόν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τήν ἀμφιλαφὴ σκιάν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο δέ περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου καί, μέ ὅλην τήν ἐπικρατοῦσαν δρόσον, ἦτο ἄκρα νηνεμία καί ἡ ἡμέρα προηγέλλετο λίαν θερμή, εἰ καί ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατείλει ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινές ὁροπέδιον, ὁπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνά τὸ Αἰγαῖον ἀχανὴς μεταξύ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων, καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλτζανάκας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρὸς τ' ἀριστερὰ βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς σύνδενδρον σκιερὸν ρεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρά τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἐξήρχοντο φαντάσματα, σύν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μέ τὴν τσιμπούκα, οὐχὶ ἄραφ μελαψός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοφ παμμέλας ὡς ἐξ ἐβένου. Ὁ γερο - Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε κι ἕκαμαν ὅλοι, ἀνατέλλοντος ἤδη τοῦ ἡλίου, εὐσεβῇ προσευχῇ, κροτήσαντες τρίς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἱλεων τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἀμαρτίαν εἶχε μείνει ἔξω τοῦ Παραδείσου καὶ τὸ φᾶσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τὰς αἰγὰς του ὁ πτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν, ὅπως εὐρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὁδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν, καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ ψυχογιὸς του δὲν εἶχεν ἐπιστρέφει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ παλιόπαιδο θὰ ἤβρε τὰς πύλας ἀνοικτάς καὶ θὰ τὸ ἔστρωσε μέ φίλους εἰς κανέν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδάρας, τῆς προσωρισμένης διὰ τὸν κολίγαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυιδίων παστῶν;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δέν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δείξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδούς καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ἐκεῖ μεταξύ τῶν θάμνων ἤρχιζεν ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιᾶκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοῦλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, κι ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη!

Ἦτο μονοπάτι καί ἦτο κρημνός. Ὡμοίαζε μέ τόν κρημνόν καί μέ τό μονοπάτι τοῦ δημώδους ἄσματος. Ἀλλ' ἐγνώριζεν αὐτός ἀπό κρημνούς, καθὼς καί ἀπό μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια « δέν ἴδρωνε τό μάτι του ». Ἐπάτει τόσον ἐλαφρά εἰς τήν γῆν, ὥστε δέν ἄφηνε σχεδόν ἵχνος. Εἰς τό ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τό κρημνῶδες προσεκολλῶντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρά καί φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τήν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίλων τοῦ ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας.

Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάντακας, κατερχόμενος τήν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, ὅπου ἀγρία ἀνθύλλια καί θάμνοι ἄζωοι καί ἄφιλοι ἀσφοδελοὶ ἐφύοντο μόνον αἰωρούμενοι ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντες μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορρῶγος ἀκτῆς, ἔτρεχε καί συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τό σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναβιβάζωσι τήν γέφυραν καθ' ἐκάστην μικρόν πρό τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νά τήν καταβιβάζωσι δέ τό πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐάν εὕρισκε τήν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καί πρό πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώσει ἤδη, θά ἐφώνει εἰς τόν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νά μὴ τήν καταβιβάζῃ — δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐάν τήν εὕρισκε καταβιβασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θά τόν ἐξώρκιζε νά τήν σηκώσῃ, νά τήν ὑψώσῃ, νά τήν μεταρσιώσῃ, κόππων πᾶσαν συγκοινωνίαν μέ τήν ξηράν, ἂν ἀγαπᾷ τόν Θεόν, ἄλλως τό Κάστρον χάνεται.

Καί τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ, καί τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τήν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νά πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρύθμως ἐπὶ τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυίας ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρίς τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κι ἐπεκαλέσθη τόν Ἅγιον τῶρα νά τό δείξῃ, νά μὴ ψεύσῃ τό ὄνομά του.

Εἶτα, διὰ τό ἀσφαλέστερον, κατῆλθεν ἀκόμη χθαμαλότερον πρὸς τόν αἰγιαλόν, καί πάλιν ἤρχισεν, ἐλαφρά καί γοργά πατῶν, ν' ἀνέρχεται πρὸς τήν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὕρισκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου.

Φοβερόν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἴλιγγος καί σκοτοδίνη κυριεύει τόν ἄνθρωπον, ἄβυσσος ξηρά, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου, χάσκει ὑπὸ τήν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατείλει πρὸ μικροῦ.

Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγιόν του καὶ ἠπόρει τί νὰ ἔγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε ; Μὴν ἔπεσε (Θεὸς φυλάξοι) εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων ; Μήπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον ; Διότι ὁ βοσκὸς ἐνόει ἀμυδρῶς ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι, τό ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἀλλ' ὅχι· ὁ παραγιὸς του δὲν εἶχε πᾶθει (σίδερο στή μέση του !) τίποτε. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκός, πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

Ἀσθμαίνων ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφῶνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρόν τοῦ φρουρίου.

—Ἐ ! ἀπ' τὸ Κάστρο ! ἔ ! πορτάρη !

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὄσπιν δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεφαλικωτέρας καὶ βραχνοτέρας φωνῆς του.

—Ἐ ! πορτάρη ! ἔ ! ἀπ' τὴν Ταράτσα ! ἔ ! ἀπ' τὸ Κιόσι !

Ταράτσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος μὲ τὰς πολεμίστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον ζεματίστραν του, τὴν ὕπερθεν τῆς πύλης μακρὰν ὀπήν, δι' ἧς ὡς τελευταῖον ὄπλον καὶ καταφύγιον, ἠπειλοῦν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην κι ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κιόσι (κιόσκι) ἦτο τὸ μικρὸν περίπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐβουλευόντο ἢ ἀπλῶς ἡργολόγουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτάς μανίκας καὶ τὰς κεντητάς ζώνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν.

—Ἐ ! πορτάρη ! ἔ ! σεῖς οἱ προεστοὶ !

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη βραχνὸς ὁ βαρὺς καὶ ὀξύς τριγμός τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἀλλ' οὐχ ἤττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος ὅστις ἔμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ.

Συγχρόνως διὰ τινος πολεμίστρας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροδόμενου ἠκούσθη φωνή.

—Ἐ ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, Τσόμπανε ; Ἐχε ὑπομονή νὰ κατε-

βάσουμε τό γεφύρι. "Η θέλεις νά σ' ανεβάσω καί σέ μέ τό παλάγκο*, καθώς ανέβασα τόν παραγιό σου τήν αὐγή ;

— Τόν ανέβασες μέ τό παλάγκο ; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— "Ἐφερε τό γάλα τοῦ κύρ 'Αναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καί ὁ κύρ 'Αναγνώστης τό θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγώ κατέβασα τό παλάγκο, γιά νά περάσει τήν καρδάρια στό γάντζο, κι ἡ ἀφεντιά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρίς νά μοῦ πεῖ. Σάν βαρύ τό γάλα, εἶπα, σάν ἄρχισα νά τραβῶ τό παλάγκο. Σάν τόν ανέβασα ὡς τό μισό τό ὕψος, βλέπω τή μούρη τοῦ ψυχογιοῦ σου, καί μέ κοίταζε καί γελοῦσε σάν μαῖμοῦ. Εἶπα νά τοῦ παίξω καμιά δουλειά, ν' ἀφήσω μιά τό σκοινί, πού νά τοῦ φανεῖ ὁ οὐρανός σφοντύλι... νά σοῦ τόν φτιάσω ἐγώ κοπανιστή... Μά ἄς ἔχει χάρη, λυπήθηκα τό γάλα τοῦ κύρ 'Αναγνώστη, εἰδεμή, ἕνα τσομπανόπουλο ὀλιγότερο, ἕνα περισσότερο, θελά χάσει, κατάλαβες, ἡ Πόλη...

— Δέ μέ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησε ἀπ' ἀντικρύ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νά δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις ἀόρατος ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τόν βοσκόν, ηὐχαριστεῖτο νά τόν πειράζῃ, καπνίζων τό βραχύ τσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικός καί τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τό γένος τῶν ποιμένων.

— Καί γιά τί πράματα ἐσένα σέ μέλει ; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μιμούμενος τήν ἐπίρρινον φωνήν τοῦ αἰπόλου.

— "Ἀκουσε νά σοῦ πῶ ! ποῦ εἶσαι ! ἔκραζεν ἀνυπόμονος οὗτος· τρέχα νά πείς στούς προεστούς, τό καλό π' σᾶς θέλω, νά μήν κατεβάσετε σήμερο τό γεφύρι ! Τό καλό π' σᾶς θέλω ! 'Ακοῦς ;

— Νά μήν κατεβάσωμε τό γεφύρι ; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρός ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νά μήν τό κατεβάσετε ! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καί γιατί ; ἐσύ θά μᾶς προστάξεις ; Νά μήν ὀνειρεύτηκες τίποτε ;

Καί ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φουρίου ἀπλῶς, διὰ νά βασανίσῃ τόν βοσκόν, διότι τόν ἐνόμισε θέλοντα νά εἰσέλθῃ εἰς τό φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τήν πύλην καί νά σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου μοχλοῦ τήν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τό πείσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νά μείνῃ ὑψωμένη ἡ γέφυρα.

‘Ο μπαρμπα - Δήμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρός τοῦ φρουρίου)
ἦτο ἡ παραξενιά καί ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— ‘Ηρθαν κλέφτες ! ἐπανεῖλαβεν ἡ φωνή τοῦ βοσκοῦ. ‘Ηρθαν κουρσάροι ! Τούς εἶδα μέ τά μάτια μου !

— Κλέφτες ; κουρσάροι ; ἐπανεῖπε καί ὁ μπαρμπα - Δήμος.

— Σῦρε νά πεῖς στούς προεστούς, πές καί τοῦ κύρ ‘Αναγνώστη τοῦ κολίγα μου, χαιρετίσματα πολλά ἀπό μένα, ἦρθαν κουρσάροι ! Τούς εἶδα ἀπάν’ στοῦ Σταυρό ! ‘Ετσι νά ἔχω καλό μέλος ! Εἶδα παραπάν’ ἀπό δέκα δώδεκα. Θά εἶναι κι ἄλλοι κρυμμένοι. Δέν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τό καῖκι τους . . . Ὡς τόσο τοὺς εἶδα. ‘Ηρθαν νά ἐρωτήσουν τό δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπό μένα . . .

‘Ο μπαρμπα - Δήμος ἤρχισε νά λαμβάνη ὑπό σπουδαιοτέραν ὄψιν τό πρᾶγμα, ἐν τούτοις, ὅπως μή ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τήν ἀντιλογίαν του,

— Μήν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε ; ἐφώναξε. Ποῦ θελά βρεθοῦν οἱ κουρσάροι ;

— Τούς εἶδα, σοῦ λέω, μέ τά μάτια μου. “Οπου κι ἂν εἶναι ἔφτασαν ! Μήν κατεβάζεις τό γεφύρι, πρίν σοῦ δώσουν τήν ἄδεια οἱ προεστοί. “Ας βάλουν βάρδια καί στοῦ Πρεγάδι, κι ἀλλοῦ, γιά νά μή σᾶς πατήσουν νύχτα.

Καί ταῦτα λέγων ὁ βοσκός, ἤρχισε ν’ ἀπομακρύνεται ἀπό τήν γέφυραν.

— Εἶσαι στά σύγκαλά σου ; τοῦ ἐφώναξε διά τελευταίαν φοράν ὁ μπαρμπα - Δήμος.

— ‘Εγώ εἶμαι στά λογικά μου, ἡσύχασε· τώρα θά ἴδεις.

— Καί σύ ποῦ θά πᾶς ; τόν ἠρώτησεν ὁ πυλωρός.

— ‘Εγώ ἔχω τά γίδια μου καί ξέρω κι ὅλες τές σπηλιές νά κρυφῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τήν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἦλθε τοῦ μπαρμπα - Δήμου ἡ ἀπορία : διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ Τσόμπανος δέν ἐφρόντιζε καί περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του ; ‘Αλλ’ ὁ βοσκός ἐξηκολούθησε ν’ ἀπομακρύνεται καί μετ’ ὀλίγον ἐγινεν ἄφαντος.

‘Ο μπαρμπα - Δήμος ἤρχισε νά σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας, εἶτα ἔσπευσε νά καταβῇ ἀπὸ τήν Τaráτσαν καί

είσηλθεν εἰς τό Κιόσκι καί μετέδωκε τήν εἶδησιν εἰς τοὺς δημογέροντας τοῦ φρουρίου.

Τῷ ὄντι, οὔτε ἰδέα δέν τοῦ ἦλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἰγας εἰς τό κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νά ζητήσῃ παρά τοῦ μπάρμπα - Δήμου νά τοῦ ρίψῃ τήν σχοινίνην κλίμακα ἥ νά τοῦ καταβιβάσῃ τόν κάλων* μέ τήν ἀρπάγην καί τήν θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τήν Ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγιός του, κατά τήν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλά πρῶτον ἠλπίζεν ὅτι οἱ πειραταί δέν θά ὑπωπτεύοντο τό παρ' αὐτοῦ γενόμενον διάβημα, ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καί ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καί ὅλα τὰ σπήλαια καί τὰς κρύπτας, τὰς ἀνοιγομένας ἀνά τὰς βραχώδεις βορεινάς ἐσχατίας τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο διὰ τό πτωχόν αἰπόλιόν του, τό ὅποιον θεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν.

Ὁ κολίγας του, ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὁ προεστός, δέν ἦτο ἄνθρωπος μέ ἀνοιχτό χέρι, βλέπεις, καί ἂν ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἔχανε τὰς αἰγὰς του, ἦτο κατεστραμμένος, καί πολλές ἐλπίδας δέν εἶχε νά εὔρῃ σε ρ μ α γ ι ᾶ*, διὰ νά ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θά τόν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐνόει αὐτός καλὰ ἀπὸ κόσμον, ὅς ἦτο κι αἰγοβοσκός. Καί τυχερός νά εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δέν σοῦ λέγουν, μόνο « σοῦ κάνουν πρόσωπο », καί ἀπὸ πίσω σοῦ σκάβουν τό λάκκο· καί ἄτυχος νά εἶσαι πάλιν, « τύφλα ! » σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καί οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβήν ἢ μισθόν τινα, διότι, κατά τό φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τόν ἐπικρεμάμενον φοβερόν κίνδυνον, καί σώζων ἐκ φόνου καί διαρπαγῆς ὁλόκληρον χωρίον. Αὐτά εἶναι (πῶς νά εἶπη τις ;) « ἱερά πράγματα », καί ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβή τις, θά εἶναι ἄλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδράν τήν συναίσθησιν ταύτην.

Τοιαῦτα τινὰ ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγας εἰς τό κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καί ἀνῆρχετο δρομαῖος τήν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τό φρούριον.

Ἄλλ' ὅταν ἐφθασεν εἰς τό ὕψος τοῦ κρημοῦ, ὁπότεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νά διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους ἀναπηδήσαντες τόν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε πεπνι-

γμένην κραυγήν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεΐ τόν ἐρίμωσαν καί τόν ἔδεσαν. Τόν μετέφεραν δέ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακή τῶν Ἀγαρηνῶν, ἥτις, φθάσασα εἰς τήν κοιλάδα τήν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὔρε καλόν ἔρμαιον τάς αἴγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς τράγους, καί ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχαν τά ἔγδαραν καί τά ἐσούβλισαν.

Ἐπερίμεναν τό σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τό ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῇ μεταξύ αὐτῶν καί τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἄμα ἐπατεῖτο τό Κάστρον, εἶχον καιρόν νά ψήσωσι τά σφάγια καί νά εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἤττον εἰς τούτων ἤναψε πῦρ καί κατεγίνετο νά ψήσῃ τό τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἡ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῇ παρὰ τόν κρημνόν ἐπισκοποῦντες πρὸς τόν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὁσονούπω τήν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των.

Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τόν πτωχόν αἰπόλον.

Τόν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καί δέν τόν ἠνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τό φρούριον, καί οὐδ' ὑπώπτευσαν ὅτι αὐτός εἶχε φέρεῖ εἰς τούς συμπατριώτας του τήν εἰδησιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρήλθε μακρά ὥρα καί οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τό μέν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγίας Ἐλένης, καί ἐλθόν προσωρμίσθη οὐ μακράν τοῦ Ἁγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὅμως οὐδέν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος, περί ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολύ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοί των κάθιδροι καί πνευστιῶντες ἔφθασαν ἀπρακτοὶ πλησίον των.

Ὁ πτωχὸς Τσόμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐνόει ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καί ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεώς τοῦ προσώπου των (χωρίς νά ἐννοῇ τίποτα ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των), ὅτι εὔρον τάς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καί τήν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τό θαῦμά του. Αἴφνης εἰς τῶν βαρβάρων, διαπρεπῆς καί μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τούς ἄλλους, ὑψώσας τούς ὀφθαλμούς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἀραβιστί.

— Ὁμύνω εἰς τόν Ἀλλάχ, ἂν πέσι, ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς μου, νά τόν θυσιάσω ὡς αὐτούς τοὺς τράγους !

— Ποῖος προδότης ; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμήν ἐκείνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτός ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γερο - Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἑλληνοβάρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρόν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρὰ τινὰ σχοῖνον.

— Τί εἶν' αὐτό ; εἶπε.

Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἴδου ὁ προδότης ! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως.

Καὶ εἴτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατάς, ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως, ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μέ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων, τὰ ὅποια ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδόμου*, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἴδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

Ἀκολουθῶς τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἤβραν τὸν ἄπιστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγέθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνόν, ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῇ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριοστήν φοράν ἡ δεσποτική πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος *ἔδοξε λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ*. Ἀπήχησεν μεταξύ τῶν ἐρεϊκῶν καὶ τῶν σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλλια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινόν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, κι ἐκεῖ ἔλουσε μέ τὸ αἷμα του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκκίνισε τὴν γῆν, ἥτις εὐμενὴς τὰ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὔρα πραεῖα ἀνέλαβεν ἐπὶ πτίλῳ τὴν πνοήν του, κι ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν *Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων*.

Καὶ ὕστερον πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα ;

« Τ Η Υ Π Ε Ρ Μ Α Χ Ω »

Ἐγνώρισα χθές, ἐπάνω στοὺς φλεγομένους λόφους τῆς μάχης, ἓνα λοχαγὸ ἱερέα. Παπὰς μὲ χακί, ὁμορφενθρωπος, ψηλός, λυγερός, νέος, μὲ γένια κατάμαυρα, πού τοῦ ἔπεφταν κυματιστά στό στήθος, συνέχιζε, στόν εἰκοστόν αἰῶνα, τὴν παράδοση τῶν ἀγωνιστῶν ἱερέων τοῦ Εἰκοσιένα. Ἄν δέν ἦταν ἀπαγορευμένο ν' ἀναφέρουμε ἄτομα — καί πολύ σωστά, γιατί σ' αὐτόν τόν πόλεμο καί τό τελευταῖο στρατιωτάκι μας εἶναι ἦρωας — θ' ἀνέφερα τ' ὄνομά του, γιά νά ἀναγραφῇ μαζί μέ τούς ἀθανάτους τῆς νέας ἐποποιίας.

Ἀλλά τί πειράζει, πού τόν μνημονεύω ἀνώνυμο ; Αὐτός δέν εἶναι πρόσωπο, εἶναι σύμβολο. Ἐτσι ἀκριβῶς τόν βλέπουν καί τά φανταράκια μας : σάν σύμβολο τῆς πίστεως καί τῆς ὀρθοδοξίας, σάν ἐνσάρκωση τοῦ δεσμοῦ τῶν θείων δυνάμεων μέ τό μαχόμενο στράτευμα. Ὅταν τά φανταράκια τόν βλέπουν ἀνάμεσά τους, στήν πρώτη γραμμὴ — γιατί εἶναι ἓνας παπὰς παλικαρὰς — μέ τό σταυρό στό χέρι, νομίζεις πῶς παίρνουν καινούριον ἄερα.

— Ἐλα, πάτερ ! τοῦ φωνάζουν. Εὐλόγα τὴ λόγχη μας !

Τό κύρος του εἶναι τεράστιο σ' αὐτό τό τμῆμα. Γιατί δέ μάχεται μόνο, προφητεύει καί τὴν ἔκβαση, πού θά ἔχει κάθε φορά ἡ ἐπιχείρηση ! Παπαφλέσσας μαζί καί Γέρος τοῦ Μοριᾶ, ὄνειροπλάστης καί ὄνειροκρίτης, ἔχει πάντα στήν τσάντα ἐκστρατείας, πού κρέμεται στό πλευρό του, καί ἀπὸ ἓνα χρησμό :

— Εἶδα στόν ὕπνο μου, παιδιά, τὴν Παναγιά τῆς Τήνου ! Καί εἶδα πῶς ἔγραφε στόν οὐρανό, μέ γράμματα φωτιᾶς, αὐτά τά λόγια : « Σ ἔ δ υ ὁ μ ἔ ρ ε ς ». Καί σᾶς λέω, ὅτι σέ δυό μέρες θά πάρουμε κι αὐτά τά ὑψώματα ἐκεῖ κάτω !

Οἱ χρησμοὶ αὐτοί, πού πηγάζουν ἀπὸ μιὰ δυνατὴ διαίσθηση κι ἀπὸ μιὰ φυσικὴ στρατιωτικὴ ἀντίληψη, βγαίνουν, σχεδόν πάντα, ἀληθινοί ! Φαντάζεστε, λοιπόν, πόσους πιστοὺς ἔχει γύρω του αὐτό τό νεώτερο μαντεῖο τῶν Δελφῶν ;

— Τί λέει ἡ Παναγίτσα σήμερα, πάτερ ; ... ρωτοῦν τά φανταράκια μας κάθε πρῶι.

Καί ἡ Παναγίτσα ἔχει, σχεδόν κάθε φορά, ἀπὸ μιὰν εὐχάριστη πρόβλεψη ...

Ἄλλ' αὐτό πού δέ θά ξεχάσω ποτέ στή ζωὴ μου, εἶναι ἡ πρώτη

στιγμή πού τόν ἀπάντησα : 'Απόγευμα μέ τήν όμίχλη ποτισμένη από τά μενεξεδιά φώτα του δειλινού, σέ μιάν ατμόσφαιρα γλυκιά, εἰρηνική καί ύποβλητική, όπως του περίφημου « Εὐαγγελισμοῦ » του Παρθένου*, αὐτός ἱεουργοῦσε ἐπάνω σ' ἓνα ὕψωμα, πού μόλις εἶχε καταληφθεῖ. Δοξολογοῦσε γιά τή νίκη, μέ θυμίαμα τούς καπνούς τῆς μπαρούτης καί μέ τήν ὑπόκρουση τῶν πυροβόλων, πού τράνταζαν τούς ἀντικρινούς λόφους. Εἶχε περάσει τό χρυσοκέντητο πετραχήλι του. Καί, γύρω του, τά φανταράκια παρακολουθοῦσαν τίς δεήσεις του, ὑπογραμμίζοντας τίς φράσεις του μέ όμαδικά « Κύριε, ἐλέησον! »

“Όταν πιά ό παπάς τελείωσε, ἐφώνασε στά στρατιώτάκια μας :

— Τώρα, παιδιά, θά ψάλλουμε όλοι μαζί « Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τά νικητήρια », νά εὐχαριστήσουμε τήν Παναγιά τῆς Τήνου !...

Καί μιὰ ρωμαλέα όμαδική φωνή ἄρχισε τότε νά ὕψωνει, μέσα στόν ἀχανή ναό τῆς φύσεως, τυλιγμένη στήν όμίχλη, τόν ὕμνο στήν Παρθένο. Ὁ παπάς ἐφάνταζε σάν ἄλλος Μωυσῆς στό ὄρος Σινά. Καί τά φαράγγια* γύρω, πού ἀντιλαλοῦσαν τόν ψαλμό τῶν παλικαριῶν, σάν νά ἔφερναν τή μακρινήν ἠχώ τῶν πιό δοξασμένων ἡμερῶν του Βυζαντίου...

*Εφημερίδα « Ἑστία », 7 Νοεμβρ. 1950

Σπύρος Μελάς

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΙ' ΑΝΑΣΤΑΣΑ

.....
 Ὁ Γιάννης ό Κούτρης δέν ἤθελε μόνον νά ἐορτάσῃ μέ τούς συννομεῖς* του χωριστά τήν Ἀνάστασιν εἰς τό κατάμερόν του, ἀλλ' ἐπεθύμει καί νά τελεσθῇ ἡ Ἀνάστασις αὐτῇ ὄχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὠρισμένως εἰς τήν Ἀγί' Ἀναστασά. Ἀφοῦ τό πάλαι* ἦτο ἐκκλησία, ἀφοῦ ό χῶρος οὗτος ἦτο καθιερωμένος εἰς λατρείαν Χριστοῦ, διατί τάχα νά μή λειτουργῆται; Μάτην ό παπ' - Ἀγγελῆς ἐξώδευεν ὅλην τήν ὀλίγην μάθησίν του καί τήν ἔμφυτον λογικήν του, διά νά τόν πείσῃ ὅτι ἐξήτει παράλογα. Ὁ αἰπόλος* ἐμεινεν ἀμετάπειστος.

— Πῶς θά λειτουργήσω, βλοημένε, σέ ξεσκέπαστο μέρος ; του ἔλεγεν ό ἱερεὺς. Εἶδες ποτέ σου λειτουργία από κάτ' ἀπ' τ' ἀστέρια ;

— Καί ἡ Ἀνάστασις δέν ψάλλεται παντοῦ σέ ξεσκέπαστο ; ἀντέλεγεν ὁ βοσκός· ἔχουν, ἄς ποῦμε, ἐκκλησίες καλοχτισμένες μέ πλάκες καί μέ κεραμίδια καί βγαίνουν ἀπ' τήν ἐκκλησία ὁξω, γιά νά κάμουν Ἀνάστασις κι ἡμεῖς πού δέν ἔχουμ' ἐκκλησία, ἄς ποῦμε, δέν μπορούμε, κατάλαβες, νά κάνουμ' Ἀνάστασις σ' ἓνα ξεσκέπαστο μέρος, πού ἦταν μιά φορά κι ἓναν καιρό, κατά πῶς λένε, ἐκκλησία ;

Ὁ ἱερεὺς τόν ἐκοίταξεν ἐν ἀμηχανίᾳ πρὸς στιγμήν, εἶτα τό βλέμμα του ἐφωτίσθη, ὥς νά τοῦ ἦλθεν ἰδέα, καί εἶπε :

— Κάμνουν Ἀνάστασις ὁξω ἀπ' τίς ἐκκλησίες, νάί, μά λειτουργία ; Πῶς θά λειτουργήσουμε ;

— Ἀπάνω στά μάρμαρα, πού ἦταν μιά φορά τ' Ἅγιο Βῆμα, ἄς ποῦμε.

— Μά δέν εἶναι Ἀγία Τράπεζα ἐγκαινιασμένη.

— Τόν παλιό καιρό, πού τήν εἶχαν κτίσει, κατάλαβες, δέν ἦταν ;

— Τό Πῖθάλιο λέει, ὅταν βεβηλωθεῖ μιά ἐκκλησία, νά μή λειτουργιέται, ἂν δέν ξανακτισθεῖ κι ἐγκαινιασθεῖ πάλι.

Τέλος ὁ ἱερεὺς εὗρε μέσον τινά ὅρον καί τόν ἀνεκοίνωσεν εἰς τόν Γιάννην τόν Κούτρην :

— Ἄς εἶναι, μπορούμε νά κάμουμε Ἀνάστασις στήν Ἀγία Ἀναστασιά, εἶπε, καί ἀμέσως παίρνετε ὅλοι τά πράγματά σας καί τίς λαμπάδες σας ἀναμμένες, καί πηγαίνομεν κάτου στήν Παναγία τή Δομάν καί σᾶς λειτουργῶ ἐκεῖ.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης ὑπεχώρησε, μή ἔχων ἄλλως νά πράξῃ.

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν εἰς τό ὕπαιθρον, φορέσας μαῦρον ἐπιτραχήλι καί ἤρχισε ν' ἀναγινώσκει τήν παννυχίδα* καί τό « Κύματι θαλάσσης . . . », ὅλα διαβαστά. Εἶτα, ἀνάψας ἐντὸς τοῦ θυμιατοῦ μοσχολίβανον, ἔθυμιασε τοὺς παρεστῶτας ὅλους καί ποιήσας ἀπόλυσιν, ἔβγαλε τό μαῦρον ἐπιτραχήλι, ἐφόρεσεν ἄλλο, ἰόχρουν* μεταξωτόν καί λευκόν φαλόνιον* καί ἀνάψας λαμπάδα, στραφεῖς πρὸς τόν λαόν, ἤρχισε νά ψάλλῃ μελωδικῶς τό « Δεῦτε λάβετε φῶς . . . ». Μεθ' ὃ ἔψαλε « Τήν Ἀναστάσιν σου, Χριστέ Σωτήρ ». Καί ἀφοῦ ἦναψαν τὰς λαμπάδας ὅλοι, ἀναγνούς* τό εὐαγγέλιον καί δοξάσας τήν Ἀγίαν Τριάδα, ἤρχισε μεγάλη καί βροντώδει τῇ φωνῇ νά ψάλλῃ τό « Χριστός ἀνέστη », ἀντιψάλλοντος καί τοῦ υἱοῦ του, παιδίου δωδεκαετοῦς, ὅστις τόν εἶχε συνοδεύσει ὥς συλλειτουργός εἰς τήν ἐκδρομήν

Ὠραία καί γλυκεῖα ἦτο ἡ σκηνή ἐντός τοῦ ἔρειπίου ἐκείνου τοῦ μεγαλομαρμάρου καί ἐπιβλητικοῦ εἰς τήν ὄψιν, ἀγλαΐζομένου* ἀπό τό τρέμον, ὑπό τήν πνοήν τῆς εὐρας τῆς νυκτερινῆς, φῶς πεντήκοντα λαμπάδων, σκηνή φωτεινή καί σκιερά, διαυγής καί μυστηριώδης, ἐν μέσῳ γιγαντιαίων δρυῶν ὑψουσῶν ὑπερηφάνως τοὺς εἰς διαδήματα* κορυφουμένους κραταιούς κλώνους, μέ τά φρίσσοντα φύλλα μαρμαίροντα* ὡς χρυσᾶς φολίδας ὑπό τήν λαμπηδόνα* τῶν πυρσῶν, μέ σκιάς καί σκοτεινά κενά ἐν μέσῳ τῶν κλάδων, ὅπου ἐφαντάζετό τις ἔλλοχεύοντα* ἄορατα πνεύματα, ὑπάρξαντα πάλαι ποτέ. Δρυάδες* καί Ὀρεστιάδες* ἐλευθέρως ἀνάσσουνται* ἀνά τοὺς πυκνοὺς δρυμῶνας*, καί σήμερον μεταμορφωθεῖσαι εἰς νυκτερινά τελῶνια καί μὴ τολμῶσαι νά προβάλῳσιν εἰς τό φῶς τῶν ἀναστασίμων λαμπάδων.

Ἐνῶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν ὁμαλῇ τῇ φωνῇ τά εἰρηνικά καί ηὔχετο ὑπὲρ τῆς «εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς κ.τ.λ.», ὅπισθεν τοῦ πρώτου πελωρίου κορμοῦ τῆς χιλιετοῦς δρυός, ὃν τρεῖς ἄνδρες συνάπτοντες τὰς ὀργυιάς μόλις ἠδύναντο ν' ἀγκαλιάσωσιν, ἠκούετο βραχύς διάλογος μεταξύ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰπόλων*, ὧν ὁ πρῶτος, Γιάννης ὁ Κούτρης, ἔλυνε ἀπαντῶν τὰς ἀπορίας τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὁ διάλογος διεκόπη ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ ἀπεδύθη τά ἄμφια κι ἔκραξεν εἰς τό ποίμνιόν του :

— Εἶστ' ἔτοιμοι ; Πᾶμε !

Δύο τῶν αἰπόλων ἔσπευσαν νά φορτώσωσι τά ἱερά, ὡς καί τά καλάθια τῶν ποιμενίδων τά περικλείοντα ἑορτάσιμά τινα ἐφόδια εἰς πέντε ἢ ἕξ ὀνάρια, ὁ ἱερεὺς ἐπέβη εἰς τό ἔβδομον καί οἱ ἄλλοι πεζοί, οἱ μὲν κρατοῦντες τὰς λαμπάδας τῶν ἀναμμένας μέ τήν ἀριστεράν, προσπαθοῦντες μέ τήν δεξιάν νά σκεπάσωσι τήν λαμπήν ἀπό τῆς πνοῆς τῆς ἀπογείου εὐρας, οἱ δὲ ἀνάψαντες μικρά φαναράκια, χρήσιμα εἰς τοὺς αἰπόλους διὰ τοὺς νυκτερινούς ἐπαυλισμούς* καί τοὺς ἀμολγούς* τῶν αἰγῶν των, ἐξεκίνησαν κατερχόμενοι πρὸς βορρᾶν, εἶτα ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον, βαίνοντες διὰ κακοτοπιάς, ἐφ' ἧς δέν ἀντεῖχον ἄλλοι πόδες παρά τοὺς ἰδικούς των, ἐλαφρά πατοῦντες μέ τά τσαρούχια τά περιβάλλοντα τοὺς εὐκινήτους πόδας των, βιάζοντες τά γαιδουράκια νά τρέχωσι, σύροντες μᾶλλον αὐτά εἰς τόν δρόμον, τοποθετούμενοι ἐξ ἀριστερῶν ὡς ἔμψυχα δίκρανα*,

πρός ὑποστήριξιν τῶν φορτωμένων ζυγίων εἰς τὰ κρημνωδέστερα μέρη. Δύο ἢ τρεῖς αὐτῶν, μέ τās κάπας των, ἤρχοντο τελευταῖοι μετὰ συριγμῶν καὶ ἀκατανοήτων μονοσυλλάβων, ἄγοντες τὰ αἰπόλια* των μέ τὰ μικρά ἔριφια, διὰ χαριεστάτων σκιρτημάτων* τρέχοντα παρὰ τās μητέρας των, βελάζοντα ἐρωτηματικῶς, εἰς ἃ αἱ αἶγες ἀπήντων ἀορίστως, μή ἔχουσαι πῶς νά ἐξηγήσῳσι τήν ἀσυνήθη νυκτοπορίαν.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατείλει πρό τοῦ μεσονυκτίου καὶ ὁ δίσκος της ὑπέρυθρος ὀλίγον, ἐφαίνετο ὀπισθεν τῶν κορυφῶν ὑψηλῶν δένδρων, πότε δέ ἐκρύπτετο, κατὰ τοὺς ἔλιγμούς τῆς πορείας, ὀπισθεν τοῦ βουνοῦ. Καὶ οἱ θάμνοι ἐσείοντο πανταχοῦ, ὅθεν διέβαιναν ἡ πομπή, καὶ τὰ ἔντομα ἐξεγείροντο παράῳρα ἐκ τοῦ ὕπνου των καὶ τινὰ μυγάρια ἐξορμῶντα ἐπέτων φαιδρῶς περὶ τās ἀνημμένας λαμπάδας, ὑποβοῶντα, καίοντα τās μικκύλας* πτέρυγας των ἢ καταστρέφοντα μετὰ τελευταίου βόμβου τήν ἐφήμερον ὕπαρξιν των εἰς τήν πρόσψausin τῆς φλογός. Τὰ νυκτοπούλια ἔφευγον φοβισμένα ἀπὸ σχοῖνον εἰς κόμαρον, ἀπὸ αἵμασίαν* εἰς δένδρον, προσθέτοντα τόν ἐλαφρόν θροῦν τῶν πτερύγων των εἰς τό ἄβρὸν, ἐναρμόνιον φύσημα τῆς αὔρας τῆς ὀρθρίας. Καὶ ἡ ἀγραμπελιά ἡ χιονανθή, ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβολοῦσα εἰς τοὺς φράκτας, λευχείμων* μυροφόρος ἑορτάζουσα τήν Ἀνάστασιν, καὶ ὁ κισσός καὶ τό ἀγιόκλημα, πλόκαμοι τῆς Ἀνοίξεως, ἐξαπλούσης τήν μυροβόλον κόμην της ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, διέχυνον ζωηροτέραν ἐν τῇ νυκτί τήν εὐωδίαν των εἰς τόν ἀέρα. Καὶ ἡ ἀργυρᾶ ἀμμόκονις τῶν ἄστρων ὀλιγόστευεν ἐπάνω, καθ' ὅσον ὕψοῦτο ἡ σελήνη καὶ ἡ ἀηδὼν ἠκούετο μινυρίζουσα* βαθιά εἰς τόν μυχόν τοῦ δάσους καὶ ὁ γκιώνης, μή δυνάμενος νά διαγωνισθῇ πρὸς τήν λιγυράν* ἀδελφήν του, ἔπαυσε πρὸς καιρόν τό θρηνῶδες ᾄσμά του.

Εἶχον κατέλθει ἤδη πολύ βαθιά, κάτω εἰς τό ρεῦμα, καὶ ἀντικρὺ των ἔβλεπον μακράν τό πέλαγος, κυανῇν ὀθόνην*, ἀμυδρῶς ἐπαργυρουμένην ἀπὸ τās ἀκτῖνας τῆς σελήνης. Ἦκούσθη δέ μετ' ὀλίγον βαθὺς παφλασμός, ὡς χειμάρρου καταφερομένου μετὰ γδούπου ἀπὸ τῶν βράχων, κρότος συνεχής, ἰσχυρός, μονότονος. Ἦτο τό ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν, ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ὁποίου εἴκοσι νερόμυλοι ὕδρευοντο τό πάλαι καὶ πολλαὶ ἑκατοντάδες στρέμματα κήπων μέ κλιμακωτάς αἵμασίας* ἐπιαίνοντο* ἀπὸ τό δροσερόν νῆμά

του. Ἐκεῖ ἀντικρύ προέκυπτεν ἐπ' ἄκρας τῆς θαλάσσης τό παλαιόν φρούριον, τό ὅποιον ἦτο ποτέ κατοικία ἀνθρώπων, πρὶν γίνῃ γλαυκῶν φωλεά καί γλάρων ὀρμητήριον. Εἰς τό ἀκένωτον ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν ὠφείλετο ἡ εὐδοκίμησις πάσης φυτείας καί πάσης βλαστήσεως κατὰ τοὺς παλαιούς ἐκείνους χρόνους.

Ἦτο ἤδη ὡς δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ὁ παπ' -Ἀγγελῆς καί οἱ αἰπόλοι του ἔφθασαν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Δομάν. Τό μικρόν ἐξωκλήσιον ἦτο κτισμένον ὑπὸ συστάδα πελωρίαν δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικῶς ὑπ' αὐτῶν, σκεπαζόμενον φιλοστόργως ἀπὸ τοὺς κλώνους των. Ὁ ναῖσκος ἦτο πενιχρός, ἀλλὰ διετηρεῖτο καί ἦτο λειτουργήσιμος. Ἦτο δέ ἐν τῶν ὀλίγων ναϊδίων, ὅσα ἐσώζοντο ὀρθία ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Γείτονες αὐτοῦ χαμηλότερα πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν τό πάλοι ἐντός τῆς κοιλάδος τῆς συνεχομένης μεταξύ δύο ἁκτῶν, πάμπολλοι ναῖσκοι, ἕως τέσσαρες δωδεκάδες. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν σήμερον ἐρείπια. Ἡ Παναγία τῆς Δομάν, ἀπλῆ ἀναπαράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βυζαντίου καί περιβαλλομένη ὡς μέ στέφανον ἀπὸ τὸν ἀειθαλῆ κόσμον τῶν πελωρίων δένδρων της, ἴστατο ἀκόμη ὀρθή, κι ἐφαίνετο λέγουσα πρὸς τοὺς ἀδελφούς της, ὅσοι εἶχον γονατίσει καταβληθέντες ἀπὸ τὸν κάματον τῆς διὰ τόσων αἰώνων πορείας: « Παρηγορηθῆτε, σᾶς ἀντιπροσωπεύω ἐγώ ! ».

Ἐν ριπῇ* ὀφθαλμοῦ ἐφωταγωγῆθη τό παρεκκλήσιον καί αἱ ποιμενίδες ἤναψαν πάμπολλα κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια καί ἀνάψασαι πῦρ εἰς τό ὑπὴνμενον ἔξω τῆς θύρας, στήσασαι μεγάλην χύτραν, παρεσκευάζον τὴν σουπαν. Καί ὁ ἱερεὺς, λαβὼν καιρόν*, ἐφόρεσεν ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολὴν του, καί ὁ υἱὸς του ὁ συλλειτουργὸς ἔψαλλε τὸν κανόνα.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης, πραγματοποιήσας τό ὄνειρόν του, τοῦ νά παρίσταται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἐπίτροπος, ἐπεστάτει εἰς τό ἄναμμα καί σβήσιμον τῶν κηρίων, πατῶν αὐτὰ ἐνίοτε μέ τό τσαρούχι του, μιμούμενος τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν Γιάννην τὸν Λαδίκαν, καί ὅστις ἴστατο δεξιόθεν εἰς τὸν χορόν, ὡς προεστῶς, μέ τόσην σοβαρότητα, ὥστε βλέπων τις αὐτόν θά τὸν ἐνόμιζε ψάλτην, ἐξ ἰδιοτροπίας σιωπῶντα.

Περὶ τό λυκαυγές* ἔληξεν ἡ λειτουργία καί ὁ οὐρανὸς πορφυρίζων ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἔσμιγε μέ τὴν θάλασσαν, κυανῇ ἀπλουμένῃ κάτω, ἡ δέ σελήνη ὠχρίασε καί τὰ ὀλίγα ἄστρα ἀνά ἐν ἔσβηναν τρέ-

μοντα εἰς τόν αἰθέρα. Καί ἡ Ἡώς* ἀνέτειλε μέ ὅλην τήν πορφυρᾶν αἴγλην*, καλλωπίζουσα μέ γλυκύ ἐρύθημα βουνά, κοιλάδας, δάση. Ἐφάνη δέ τότε, ἀποβαλοῦσα* τήν μυστηριώδη τῆς νυκτός περιβολήν, ἐν ὅλῃ τῇ καλλονῇ της, ἡ μαγευτική θέσις τῆς Παναγίας Δομάν. Δεξιὰ τό ὑψηλόν βραχῶδες καί τεμνόμενον* ἀπό εὐθαλεῖς.* χαράδρας βουνόν, τό ἀπολλήγον εἰς τήν κρημνῶδη ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη. Ἀριστερά λόφοι, κοιλάδες καί δάση γραφικῶς ἐναλλάσσονται εἰς τό βλέμμα. Ἀντικρὺ ὁ γυμνός καί ἄγριον μεγαλεῖον ἀποπνέων βράχος τοῦ Κάστρου, μέ τὰ δύο πρό αὐτοῦ πετρώδη νησίδια καί πέραν πέλαγος ἀχανές, φωσφορίζον εἰς τὰς πρῶτας ἀκτῖνας τοῦ ὑποφώσκοντος* ἡλίου.

Εἰς τό βάθος δέ τοῦ ὀρίζοντος, πρὸς βορρᾶν, ἡ Χαλκιδική μέ τοὺς τρεῖς λαιμούς της, ὑπὲρ οὓς ἐξέχει ὡς βαθμὶς κεραυνωθείσης τιτανείου κλίμακος πρὸς ἀνάβασιν εἰς οὐρανόν, ὁ λευκόφαιος κῶνος τοῦ Ἄθω μέ τήν κορυφήν εἰς τὰ σύννεφα· πρὸς δυσμὰς τό Πήλιον μέ τὰς ἀναριθμήτους κοιλάδας του καί μέ τήν θεσπεσίαν του βλάστησιν, καί πέραν αὐτοῦ ἡ κορυφή τοῦ Κισάβου, ὡς κεφαλὴ ἐμπηγμένη ἐπὶ κορμοῦ ξένου. Καί τό ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομάν δὲν κατεφέρετο πλέον ὡς πρὶν, μετὰ βαθέος παφλασμοῦ εἰς τήν βραχῶδη κοιλάδα, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας τό νερόν ἔρρεε μορμυρίζον, μαλακῶς κυλιόμενον ἐπάνω εἰς τὰ βρύα καί εἰς τὰ ἄγριοσέλινα, διότι ἐξύπνησαν τῆς ἡμέρας οἱ πολλοὶ καί προσφιλεῖς κρότοι.

Τέλος ἐφάνη τοῦ ἡλίου ἡ πρώτη ἀκτίς καί ἀνέθορεν* ἀπὸ τῆς θαλάσσης μία πυρίνη, παμφαής* γραμμὴ τοῦ πανεκλάμπρου φωστῆρος*. Καί τήν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη πρώτη μεγάλη κι ἐπιβλητικὴ φωνή, ὁ κλαγγασμός* τοῦ ἀετοῦ, χαιρετίζαντος τήν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου ἐπάνω εἰς τό βουνόν, ἀπὸ τῆς ἀφθάστου καί ἀπατήτου ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων* βράχων καλιᾶς* του. Καί δευτέρα χαιρετιστήριος φωνὴ ἠκούσθη, ὁ κακκαβισμός* τοῦ ἱέρακος, ὁ κρωγμός* τοῦ ἱέρακος ἐπάνω εἰς τό βουνόν, εἰς μίαν ὑψηλὴν χαράδραν τοῦ ἰλιγιώδους βουνοῦ τοῦ Κουρούπη, ἐκεῖ ἐπάνω. Καί τρίτη φωνὴ κλιμακηδόν ἔχαιρέτισε τό παμφαές ἄστρον τῆς ἡμέρας, ὁ τιτιβισμός* τῆς πέρδικος καί τῆς τρυγόνος εἰς τό μεσοῦψές* τῆς κοιλάδος.

Καί τελευταία ἀμέσως ἔχαιρέτισε διὰ τοῦ μινυρισμοῦ* της τήν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου ἡ γλυκεῖα χελιδὼν, ἡ ἐπανευροῦσα, καί ἐφέτος, τήν φωλεάν της ἄθικτον εἰς τὰ ἱερὰ σκηνώματα*, εἰς τόν οἶκον τοῦ

Κυρίου, ὥς καί εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καί εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως. Τότε καί τὰ κατωκάκια, αἰσθανθέντα τό θάλπος* τῆς ἡμέρας, ἤρχισαν τὰ σκιρτήματά των, εὐφραίνόμενα εἰς τὴν ἐπαφὴν τοῦ χόρτου, προσπαίζοντα περὶ τὰς μητέρας των, ὑποβάλλοντα τό μικκύλον* ρύγχος ὑπὸ τόν μαστόν — καί δέν ἤξευρον ὅτι ἡ λεπίς τοῦ σφαγέως ἔστιλβε* καί αὐτὴ πρὸς τόν ἀνατέλλοντα ἥλιον.

Ἐκεῖ ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ δένδρα, τῶν ὁποίων οἱ κλώνοι, μέ βόμβυκας καί μέ θυσάνους τριχοειδῶν φύλλων κοσμούμενοι, ἐσείνοντο ὑπὸ τῆς πρωινῆς αὔρας, ἄνω τοῦ ρεύματος, τοῦ κυλίνοντος μετὰ ψιθύρου τό διαυγές νᾶμά του κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, ἐκάθησαν ἡδονικῶς ὅλοι οἱ βοσκοὶ μέ τὰς ποιμενίδας καί τὰς βοσκοπούλας των, στρώσαντες ἀφθόνους πτέρεις καί παχείας φυλλάδας καί ἤρχισαν νὰ διαμελίζωσι τὰ εὐωδιάζοντα ἐπὶ τῆς σούβλας ἄρνια καί τὰ ἐρίφια.

Ἐφαγον καὶ ἠὺφράνθησαν ὅλοι καὶ ἀφοῦ ὁ παπ' - Ἀγγελῆς ἠὺλόγησε τὴν φλάσκαν*, τὴν μετεβίβασεν, ὑπόχλωρον ἀκόμη, δι' ἐρυθρᾶς δερματίνης λωρίδος κρατουμένην, κλώζουσιν* καί φουσῶσαν ἀκαταλήπτους ἤχους ἐνδόθεν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ δεξιῶν του καθημένου προσεστῶτος τῆς ὁμάδος, τοῦ Γεώργη τ' Παναγιώτ', ὅστις, ἐγερθεὶς, προσηγόρευσε διὰ μακρῶν τὴν ὁμήγυριν:

— Κ' στὸς Ἀνέστ', βρέ παιδιά! Ἀληθ' νὸς οὐ Κυρίου! Ζεῖ κὴ βασιλεύει! Γεῖά μας! Καλὴ καρδιά! Καλὴ γερούσυνη ὅλοι μας! Χρόνους πολλοὺς! Πολλὰ τὰ ἔτ', παπά μ'! Νὰ χαίρηση τό πετραχήλι σ'.

Ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις», 4 Ἀπριλ. 1892

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Ι Γ Ν Α Τ Ι Ο Σ

Ἐοὺ ἦσουν ἀπ' τ' ἄθῶα τὰ βρέφη τό ἓνα,
πού ἐπῆρεν ὁ Ἰησοῦς στὴν ἀγκαλιά Του.
κι εἶπε μέ τὴ γλυκύτατη λαλιά Του:
«Ἀφῆστε τὰ παιδιά νὰ ῥθοῦν σ' ἐμένα».

Κι ἡ ἀνάσα Του, ἡ εὐωδιασμένη ἀπ' ὅλα
τ' ἄνθη τὰ μυστικά τοῦ παραδείσου
ἔσμιξεν ἀπαλά μέ τή δική σου,
πού γάλα μητρικόν ἔμοσχοβόλα.

Κι ἐπέθανε κι ἐτάφη κι ἀνεστήθη
παντοτεινός κι ἀθάνατος Ἐκεῖνος,
κι ἀμάραντος καί παραδείσιος κρίνος
ἄνθισε ἡ πίστη στά δικά σου στήθη.

Κι ἔφεραν χρόνοι δίσεχτοι καί μαῦροι
τοῦ Τραϊανοῦ τό δόγμα: Ὅποιος πιστεύει
στό Ναζωραῖο, ἢ στό σταυρό θ' ἀνέβει
ἢ θάνατο μαρτυρικό θέ νά 'βρει.

Τήν ψυχοφθόρα νίκη τῶν εἰδώλων
ἡ Ρώμη καί οἱ Ρωμαῖοι πανηγυρίζουν,
τά βάθρα τοῦ Ἱπποδρόμου πλημμυρίζουν,
ζωγραφιστή ἡ χαρά στήν ὄψη ὧλων.

Ἄτρομα ἐσύ στό στίβο γονατίζεις
κι ἀδάκρυτα: Ἰησοῦ, δέξου με πάλι
στή θεία καί πολυπόθητην ἀγκάλη,
Σύ πού τό θάνατον ἀθανατίζεις.

Καί νά, ἀπ' τήν κρύπτη πέρα ἕνα λιοντάρι
προβάλλει ἀγριεμένο. Ὅλων τὰ μάτια
πέφτουν σ' ἐσένα, γιά νά δοῦν κομμάτια
τίς σάρκες σου. Μά τότε — ὦ θεία χάρη ! —

σάν ὄνειρο σοῦ ἐφάνηκε πῶς εἶδες,
ὅτι ἦσουν βρέφος· ἡ ὄψη τοῦ θηρίου
τήν ὁμορφιά εἶχε πάρει τοῦ Κυρίου
κι οἱ φλόγες τῶν ματιῶν του θεῖες ἀχτίδες.

Κι οὐτ' ἄκουσες τό βρύχος* οὔτε ἀκόμα
τά γέλια τοῦ ὄχλου καί τ' ἀλάλαγμά του,
κι οὐτ' ἐνίωσες τοῦ αἵματηροῦ θανάτου
τούς σπαραγμούς στοῦ λιονταριοῦ τό στόμα.

« Ἑσπερινός »

Ἰωάννης Πολέμης

Η ΜΟΝΗ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρῶτος κτίτωρ* τῆς ὠραίας μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἀγίου Ὅρους ἀναφέρεται ἡ βασίλισσα Πουλχερία, ἀδελφὴ Θεοδοσίου* τοῦ μικροῦ. Ἀλλὰ κατόπιν ἐρημωθεῖσαν τελείως ὑπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀνεκαίνισεν αὐτὴν, τὸν 9ον αἰῶνα, ὁ βασιλόπαις Παῦλος, δαπάναις τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ*.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας ἐλληνικὰς μονάς, κειμένη ἐπὶ ἐνὸς χλοερωτάτου ὄροπεδίου, καταφύτου ἐξ ἡμέρων καὶ ἀγρίων δένδρων. Ἐκεῖ ἡ πόα* τὴν ἄνοιξιν μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου πρασινεμπολοῦσα εὐωδιάζει ἀπὸ ὅλας τὰς πλέον λεπτὰς εὐωδίας τῶν ἀγρίων ἀνθέων, ὅπου ἀπλοῦνται γύρω γύρω, ὥσάν ἓνας πανεύμορφος συμυρναϊκὸς τάπης. Ἄνω τῆς ἀκτῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου, ἐγγὺς δὲ τῆς Δάφνης, τοῦ κεντρικοῦ λιμένος τῆς Χώρας, ἐξανοίγει ἐκεῖθεν ἓνα θαυματικὸν πανόραμα, μέ τὰ γλαυκά* ὕδατα τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, προχωροῦντος μέχρι τῆς ὠραίας τοῦ ρωσικοῦ μοναστηρίου σκήτης, τῆς Θηβαΐδος, μέ τὰ καταπράσινα βουναλάκια τῆς Συκιᾶς καὶ μέ τὰ γλαυκά πλαισιώματα τῶν Βορείων Σποράδων. Κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας μάλιστα, ὅτε ὁ ἥλιος εἶναι ὀπισθεν τῶν βουνῶν ἀκόμη, μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν, νὰ κάθεται κανεὶς εἰς τρύς ἐξώστας καὶ τὰς ἀπλωταρίας τῶν προηγουμένων, ἢ εἰς τό εὐρύτατον προαύλιον, ἔξω, καὶ νὰ ἀναπνέῃ τὴν εὐωδίαν ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον τοῦ δάσους, ἡνωμένην μέ τῶν θαλασσίων ἀνέμων τὰ μύρα — εἶναι μία ἀπόλαυσις ὑπερτέρα πάσης δυνατῆς περιγραφῆς. Εἶναι μεγαλεῖον ὄντως, ἐν ἐκ τῶν ὠραιότερων θαυμάτων τῆς Δημιουργίας.

Ἔνεκα διαφορῶν πυρκαϊῶν, ποὺ δὲν ἀπολείπουν δυστυχῶς, ἡ

μονή ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις, φαίνεται νῦν ὡς νεόκτιστος, ἰδίως τὸ ὠραιότατον μέ τὰ λευκά του μάρμαρα καθολικόν*, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῶν βασιλικῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ ὑπάρχει γεγλυμμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς τὸ ἐξῆς ἑμμετρον σημεῖωμα, ἐξιστοροῦν ἐν συντομίᾳ τὰ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονῆς :

Ἡ Πουλχερία βασιλὶς θυγάτηρ Ἀρκαδίου
τὴν ἱεράν αὐτὴν Μονὴν ἔκτισ' ἐκ θεμελίου.
Δεύτερον δὲ ὁ Ρωμανὸς ὁ μόνος Κωνσταντίνος
τοῦ σοφοῦ Λέοντος υἱὸς θεοστεφὴς ἐκεῖνος.
Τρίτον παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἀνεκτίσθη.
Τέταρτον πάλιν παρ' αὐτῶν συνάξει Καισαρίου
ἐκ διαφόρων τόπων γῆς, συνάρσει τοῦ Κυρίου,
συνοδοιπόρον ἔχοντες τὸ Τίμιον τὸ Ζύλον,
τὸ ἱερόν ἀνάθημα τοῦ Ρωμανοῦ, ὡς δῆλον,
Ἀνθίμου σκευοφύλακος καὶ τῇ ἐπιστάσῃ
Ἱεροθέου, ὄντος δὲ ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ,
συμπολιτῶν καὶ τῶν τριῶν ὄντων ἐκ τῶν Σκοπέλων
ὁ γὰρ Θεός, δι' οὗ τὸ πᾶν, οὕτως ἐφάνη θέλων
Ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
ἐξήκοντα καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐπὶ ἑπτακοσίους.

Τὸ καθολικόν μετὰ τὴν πυρπόλησίν του ἀνεκαινίσθη διὰ νέας ἀρχιτεκτονικῆς, μέ μάρμαρα ὠραῖα καὶ τέμπλον μαρμάρινον. Ὁ νάρθηξ* εἶναι ἀπλοῦς καὶ ὄχι διπλοῦς, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς, ἀλλὰ μέγας καὶ ἀπαστρέπτων. Ἡ ζωγραφικὴ του εἶναι πολυσύνθετος καὶ πολυπρόσωπος, θαυμαστὴ ἐν τῇ συλλήψει, ἐκ τῶν ὠραιότερων παραστάσεων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὡς ἡ ἁμαρτία τοῦ Δαβὶδ, ἡ παράστασις τοῦ φόνου τοῦ Ἀβεσσαλώμ*, ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας, μία ἄλλη θαυμαστὴ παράστασις ἐξηγμένη ἐκ τοῦ ρητοῦ : « Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα », καὶ ἄλλαι πολλάί, μαρτυροῦσαι περὶ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ τοῦ 1780.

*Ἐξω τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν ἀριστεράν γωνίαν, ὑπάρχει ἐντετοιχισμένον ἀνάγλυφον μαρμάρινον, παριστάνον τὸν μεγαλομάρτυρα Δημή-

ιριον, ὀρθιον, μετά χιτῶνος ποδήρους καί βαστάζοντα τόν σταυρόν. Εἶναι μαῦρον τό ἔκτυπον αὐτό ὡς ἀπό πυρκαϊᾶς διασωθέν καί τεθραυσμένον, ἀλλ' ὠραιότατον. Αἱ πτυχαί τοῦ χιτῶνος καλλιτεχνικαί, τό δέ ἱμάτιον εἶναι ἐγκομβωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καταπίπτον ὀπισθεν ὅλον, ὡς οἱ μανδύαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν ἐκτελούντων τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας των κατὰ τὰς ἀκολουθίας.

Πέριξ προφυλάσσεται ὑπό μαρμαρίνου πλαισίου κομποτάτου, φέροντος γεγλυμμένα ρόδα. Ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πλαισίου ὑπάρχει γεγλυμμένος ὁ σταυραετός.

« Μέ τοῦ βοριᾶ τά κύματα », Δ', σ. 133 - 7

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

(Ὁ λόγος αὐτός ἐκφωνήθηκε τήν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους 1688 στόν ἑλληνικό ναό τῆς Βενετίας).

Χαῖρε θεόνυμφε Μαριάμ, πορφυρογέννητε* Βασίλισσα τῶν Ἀγγέλων. Χαῖρε ἀργυροχρυσόχροε κρίνε τῆς καθαρότητος. Χαῖρε εὐανθέστατε Παράδεισε μακαρίων ἡδονῶν. Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ὡς βασιλικόν βλάστημα ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί* γεγεννημένη, πρῶτα εἶδες τό φῶς τῆς μακαριότητος, παρά ἐκεῖνο τοῦ Ἡλίου, πρῶτα ἐστάθης πολίτισσα τοῦ Οὐρανοῦ μέ τήν ψυχήν, παρά τῆς γῆς μέ τό σῶμα· πρῶτα θυγατέρα τοῦ προαιωνίου Πατρός, παρά τοῦ Ἰωακείμ καί τῆς Ἄννης· καί πρίν παρά νά πατήσης τήν γῆν, ἐκαταπάτησες τήν κεφαλὴν τοῦ ἰοβόλου* δράκοντος.

Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ἐγεννήθης ὡς ὀρθρος, στολισμένη μέ ἄνθη οὐρανίων ἀρετῶν· ἠῤῥανες ὡς ἥλιος, στεφανωμένη μέ τὰς ἀκτίνας τῆς θείας χάριτος· χαῖρε ἐσύ, ὅπου μοναχὴ ἀπὸ ὅλας τὰς γυναικας, ἐκαταξιώθης νά γένης Μήτηρ ἐνός Θεοῦ καί νά βαστάξης εἰς τόν κύκλον τῆς καθαρᾶς Σου γαστροῦ Ἐκεῖνον, ὅπου εἰς τήν παντοδύναμον παλάμην Του βαστάζει ὅλον ἐτοῦτον τόν οἰκουμενικόν κύκλον.

Χαῖρε... μά τί νά εἰπῶ περισσότερον; Καί ποῖος ρήτωρ, ἂ γ κ α-

λ ά* καί νά ἔχη εἰς τό στόμα ὅλον τόν χρυσόρρουν* ποταμόν τῆς εὐγλωττίας, δύναται ποτε νά διηγηθῇ τάς δόξας, εἰς τάς ὁποίας Σέ ὕψωσεν ὁ Θεός ; ἢ τάς χάριτας, μέ τάς ὁποίας ὁ οὐρανός Σέ ἐπλούτισε ; ποία ἀνθρώπινος γλώσσα ἡμπορεῖ νά ἐξηγήσῃ τά μεγαλεῖα, μέ τά ὁποῖα ἐστόλισε τήν ἱεράν Σου ψυχὴν τό πανάγιον Πνεῦμα ; Τόσον εἶναι βαθύ καί ἄπλευστον τῶν ἀπείρων Σου ἐπαίνων τό πέλαγος, ὅπου εἰς αὐτό βυθίζεται καί ὁ νοῦς τῶν μακαρίων ἀγγέλων. Διά τοῦτο καί ἐγώ, κεχαριτωμένη Παρθένε, περνῶ μέ σιωπὴν τας θαυμαστάς Σου ἀρετάς, θαυμάζοντάς τας μόνον μέ τήν διάνοιαν.

Καί ἐδῶ πίπτοντας εἰς τοὺς παναχράντους Σου πόδας, ἄλλο δέν ἐπιθυμῶ ἀπό Σέ, παρά τήν ἁμαχόν Σου προστασίαν, πρὸς βοήθειαν καί συντήρησιν τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, πρὸς διωγμόν καί ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου Τυράννου.

Ἔως πότε, πανακήρατε Κόρη, τό τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νά εὐρίσκεται εἰς τά δεσμά μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας ; Ἔως πότε νά τοῦ πατῆ τόν εὐγενικόν λαιμόν ὁ βάρβαρος Θρᾷξ ; Ἔως πότε ἔχουσι νά βασιλεύωνται ἀπό ἡμισόν φεγγάρι* αἱ χώραι ἐκεῖναι, εἰς τάς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρώπινην μορφήν, ἀπό τήν ἡγιασμένην σου γαστέρα, ὁ μυστικός τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος ; Ἀχ, Παρθένε ! Ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τήν Ἑλλάδα πρότερον, παρά εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τό ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως· τό Ἑλληνικόν γένος ἐστάθη τό πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε τάς ἀγκάλας καί ἐδέχθη τό θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ· τό πρῶτον, ὅπου Σέ ἐγνώρισε διά ἀληθινὴν Μητέρα τοῦ θεανθρώπου Λόγου· τό πρῶτον ὅπου ἀντεστάθη τῶν τυράννων, ὅπου μέ μύρια βάσανα ἐγύρευαν νά ἐξεριζώσωσιν ἀπό τάς καρδίας τῶν πιστῶν τό σεβασμιόν Σου ὄνομα. Τοῦτο ἔδωσεν εἰς τόν κόσμον τοὺς διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι μέ τό φῶς τῆς διδασκαλίας των ἐφώτισαν τάς ἡμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὅπου μέ τήν ποιμαντορικὴν ράβδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοβόρους λύκους ἀπό τό ἐκκλησιαστικόν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τοὺς γεωργούς, ὅπου μέ τό ἄροτρον τοῦ σταυροῦ καί μέ τόν ἰδρώτα τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας καί σπέρνοντες τόν εὐαγγελικόν σπόρον, ἐθήρισαν τὰς ψυχὰς διά τήν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τοὺς μάρτυρας, ὅπου μέ τό ἴδιον αἷμα των ἔβαψαν τήν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας· λοιπόν, εὐσπλαχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν Σε, διά τό Χ α ἱ ρ ε ἐκεῖνο, ὅπου

μᾶς ἐπροξένησε τήν χαράν· διὰ τόν ἀγγελικόν ἐκείνον Εὐαγγελισμόν, ὅπου ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τό προοίμιον· χάρισέ του τήν προτέραν τιμήν· σήκωσέ το ἀπό τήν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τόν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος· ἀπό τά δεσμά εἰς τό σκήπτρον, ἀπό τήν αἰχμαλωσίαν εἰς τό βασίλειον. Καί ἄν ἐτοῦταί μας αἱ φωναί δέν Σέ παρακινούσιν εἰς σπλάγχνος, ἄς Σέ παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τά πικρά δάκρυα, ὅπου μᾶς πέφτουσιν ἀπό τά ὁμμάτια. Ἄλλ' ἀνίσως καί ἐτοῦτα δέν φθάνουσιν, ἄς Σέ παρακινήσωσιν αἱ φωναί καί αἱ παρακάλεσες τῶν ἁγίων Σου, ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπό τήν Κρήτην· φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπό τήν Κύπρον· φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπό τήν Ἀντιόχειαν· φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπό τάς Ἀθήνας· φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπό τήν Σμύρνην· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπό τήν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπό τήν βασιλεύουσαν Πόλιν, καί δείχνοντάς σου τήν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν*, ἐλπίζουσιν ἀπό τήν ἄκραν σου εὐσπλαχνίαν, τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τήν ἀπολύτρωσιν. Ἀποδέξου λοιπόν, Παναγία Παρθένε, τά δάκρυά μας τά ὅποια σημαδεύουσι τό μυστήριον, ὅπου εἰς Σέ ἐτελειώθη: Δ ὦ σε τόσην δύναμιν τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δυνάμειος τῶν Ἑνετῶν, ἐναντίον τῶν αἰμοβόρων βαρβάρων, ὥστε ὅπου νά σβησθῇ τελείως τό φῶς τοῦ φεγγαρίου, νά λάμψη περισσότερον τοῦ μυστικοῦ Ἥλιου ἡ ζωοποιός ἀκτίνα· νά ἐξαπλωθῇ εἰς τόν κόσμον ὅλον ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ καί νά δοξασθῇ ἀπό ὅλους τό ἅγιόν σου ὄνομα, σύν τῷ Πατρί καί Υἱῷ καί Ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεὶ καί εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν !

« Διδαχαί », *Ἐκδοση Βενετίας, 1888

Ἡλίας Μηνιάτης

ΤΟ ΣΥΝΤΗΜΑ

Στο τέλος της ζωής μου, όταν
και της ζωής μου, όταν
που έχω ήδη 60 χρόνια, γι
στον κόσμο, γι
στην ζωή μου, γι

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

Από την ηλικία των 18 ετών, όταν
και τότε, όταν
60 ετών, έχω ήδη 60 χρόνια, γι
που έχω ήδη 60 χρόνια, γι
στην ζωή μου, γι

Η ζωή μου, γι
χίλις φορές, γι
και το 60ο μου γενέθλιο, γι
γιορτή μου, γι
και το 60ο μου γενέθλιο, γι
τη ζωή μου, γι

Στο τέλος της ζωής μου, όταν
και της ζωής μου, όταν
που έχω ήδη 60 χρόνια, γι
στον κόσμο, γι
στην ζωή μου, γι

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Σύ, τῆς καρδιᾶς κρυφό μαργαριτάρι
καί τῆς ζωῆς σεμνό προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στή γῆ,
ὅταν σ' αὐτή τήν ἔρμην ἦλθε πλάσῃ,
ἀντί γιά τήν Ἑδέμ πού εἶχε χάσει,
τή θεϊκή νά μαλακώσει ὀργή.

*Απαρτο κάστρο, πού ποτέ δέν μπαίνει
καί πάντα ἀπό τή θύρα σου ἔξω μένει
ἐχθρα, κακία καί προδοσία κρυφή,
πού αἰώνια τῆς ἀγάπης τή λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένη ἄγρυπνη τριάδα,
πατέρας καί μητέρα κι ἀδελφοί.

*ὦ, σπίτι μας καλό καί τιμημένο,
χίλιες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένο,
καί τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
τ' ἀδέρφια μου νά ραίνει μ' εὐλογία,
καί νά μυρώνει ἀδιάκοπα μέ ὑγεία
τά τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

Σύ μ' ἔμαθες τόν Πλάστη νά πιστεύω,
καί τή γλυκιά Πατρίδα νά λατρεύω,
ἐσύ καί τή φιλία νά λαχταρῶ.
Σύ κρύβεις μέσ στό λατρευτό σου χτίριο
τό φῶς καί τῆς ἀγάπης τό μυστήριο,
πού μέ κερνά τῆς λήθης τό νερό.

Πόσες φορές μέσ στῆς καρδιάς τά βάθη,
 σάν ἔνιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
 πού οἱ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
 σάν ἔμπαινα μέσ στήν καλή σου θύρα
 μέ γιάτρευες ἀμέσως μέ τά μύρα
 μιᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς.

Πόσες φορές μέσ στή θερμή σου ἀγκάλη,
 ὕστερ' ἀπ' τόν ἀγώνα καί τήν πάλη,
 γαλήνη βρῆκα καί παρηγοριά !
 Γιατί στό στήθος μέσα μέ φωτίζεις
 καί κάλλιο τήν ψυχή μου ἐσύ γνωρίζεις
 ἀπό τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά.

Ἡ κάθε σου γωνιά κι ἡ κάθε σου ἄκρη
 ἀντιλαεῖ τό γέλιο μου ἢ τό δάκρυ,
 χαρά τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό.
 Στίς κάμαρές σου μέσα καί στούς τοίχους
 θωρῶ ὅλα τά ὄνειρά μου καί τούς στίχους,
 τόν πόνο, τήν ἐλπίδα, τόν καημό.

Καί τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μέ γνωρίζουν,
 κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
 τραπέζι, εἰκονοστάσι καί σκαμνί.
 Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
 τήν ἀγκαλιά μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
 πού κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε, σπίτι τιμημένο,
 χίλιες φορές ὥς εἶσαι εὐλογημένο,
 καί τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
 τ' ἀδέρφια μου νά ραίνει μ' εὐλογία,
 καί νά μυρώνει ἀδιάκοπα μέ ὑγεία
 τά τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

« Τραγούδια τοῦ σπιτιοῦ »

Γεώργιος Στρατήγης

Υ Π Η Ρ Ε Τ Ρ Α

Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους. . . ἡ δεκαοκταέτις κόρη τὸ Οὐρανιῷ τὸ Διόμικο, μελαχρινὴ νοστιμούλα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατὴρ τῆς, ὁ ἀτυχῆς μπαρμπα - Διόμας, ἀρχαῖος ἐμπορο-πλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθημεύς εἰς τὸ γῆράς του, εἶχεν ἐπιβῆ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσαν, καὶ διαπορθημεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἑορτασίμους τινάς προμηθείας. Ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἑσπέραν, ἀλλ' ἐνύκτωσε καὶ ἀκόμῃ δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὀρφανὴ ἐκ μητρός. Ἡ μόνη πρὸς μητρός θεία τῆς, ἥτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι των ἐχωρίζοντο δι' ἐνὸς τοίχου, ἐμάλωσε καὶ αὐτὴ μαζὶ τῆς διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ, καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περιμένουσα τὸν πατέρα τῆς, καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρά ἄσματα τῶν παιδῶν τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχοῦσα πότε ὁ πατὴρ τῆς νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὥραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρων δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐρανιῷ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακλιθῇ, ἀλλ' ἔμεινεν οὕτως ἡμίκλιντος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρήλθε καὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώδωνες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανούς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς ἑορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδιά τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα τῆς.

— Πέρασαν τὰ μεσάνυχτα, εἶπε, κι ὁ πατέρας μου! . . .

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καὶ φωνάς ἑξῶθεν. Ἡ γειτονιά εἶχεν ἐξυπνήσει, καὶ ὅλοι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος* Οὐρανιῷ δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τὸλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστόν καὶ περιφρακτόν ὑπὸ σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου, κρυπτομένη, εἰς τὸ σκότος, προέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα, λάλος καὶ φωνασκός, εἶχεν ἐγερθῇ πρώτη καὶ ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν τῆς τοὺς γείτονας ὅλους, ὥσων ὁ ὕπνος

ἀνθίστατο εἰς τῶν κωδῶνων τόν κρότον, προσπαθοῦσα νά ἐξυπνήσῃ τόν ἄνδρα καί τά παιδιά της. Ὁ σύζυγός της, Νταραδημος, εἶχε ἀνάγκη μοχλοῦ, διὰ νά σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντικρὺ τῆς τοῦ μπαρμπα - Διόμα. Τό Οὐρανιῷ ἔβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί της τήν γυναῖκα ἐκείνην, κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ, διὰ τοὺς διαβάτας καί τοὺς γείτονas. Διότι τό σκότος ἦτο βαθύ καί ἐλαφρός ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει, διὰ νά μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τό ψῦχος καί τόν παγετόν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν διῆλθεν ἀνθρωπός τις, ὃν ἰδοῦσα καί ἀναγνωρίσασα ἡ Οὐρανιῷ, δέν ἠδυνήθη νά μή μειδιάσῃ.

— Πῶς! κι ὁ Ἀργυράκης πάει στήν ἐκκλησιά; . . . ἐπιθύρσειν.

Ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιᾶς, ὅστις εἶχε τό προνόμιον νά προσωνυμῆται ἀπό τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἶπει ἄλλοτε, καί τό λόγιον ἔμεινε παροιμιῶδες: « ὅποτε πάω στήν ἐκκλησιά, βᾶγια μοιράζουने ». Ἀλλά τήν φοράν ταύτην τόν ἐξύπνησεν βιαίως ἡ Γαροφαλιά καί τῷ ἐπέταξε νά ὑπάγῃ εἰς τήν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακόν ὄνειρον, εἶπεν.

Ὁ εὐπειθής Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὤμων τοῦ ἀναστήματός της, ἠγέρθη, ἐφόρεσεν εἰς τήν κεφαλὴν του τόν γιοργοῦλη* του, ἐζώσθη τό κόκκινον ζωνάρι του, τρεῖς σπιθιμάς πλατύ, ὑπέδῃσεν εἰς τοὺς πόδας του τὰ πέδιλά του, καί ἐξῆλθεν εἰς τήν ὁδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καί ὁ Νταραδημος, ὅστις ἔπιασεν ὀμιλίαν μέ τόν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιᾶς.

— Τώρα μ' ἄρέσεις, γείτονα, τῷ λέγει. . . μὴν εἶσαι ἀλιβάνιστος, διότι εἶναι κα τ ἄ τ ἄ σ κ ο ἰ ν ι α (καταισχύνῃ). Τό φεγγάρι δέν εἶναι τώρα π ἄ ν' τ σ' ἔ λ λ η ν ε ς (πανσέληνος), νά φοβᾶσαι τόν ἴσκιου σου τή νύχτα. . .

Τοιαῦτα ἑλληνικά ὠμίλει ὁ Νταραδημος.

— Τί νά κάνουμε, νά σ' ὀρίσω, γείτονα; Ἀπῆντησε ταπεινοφρόνως ὁ Ἀργυράκης.

Καί ὁ Νταραδημος κατέβη εἰς τήν ὁδόν, προηγούμενης τῆς συζύγου του, κρατούσης πάντοτε τόν φανόν.

— Δέν ξέρουμε, νά ἦλθε τάχα ὁ γείτονας; εἶπε τήν στιγμήν ἐκείνην

ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου καὶ ρίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ μπαρμπα - Διόμα.

— Σωπαῖτε, εἶπε, φέρων τό δάκτυλον εἰς τό στόμα ὁ Ἀργυράκης. Εἶπαν πῶς βούλιαξε.

— Τί ; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἠτοιμάζετο νά διηγηθῇ πῶς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν γοερά καὶ σπαρακτικὴ κραυγὴ ἠκούσθη ἀπὸ τῆς σιγηλῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἐβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχὴς τὸ Οὐραنيὸν εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἥτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δέν εἶχε καλημερίσει τὴν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τὴν γοεράν κραυγὴν καί, λησμονήσασα τότε τὰ τρία στρέμματα τοῦ ἀγροῦ, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περι-αλοῦς κόρης.

* * *

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ ἀτυχὴς μπαρμπα - Διόμας εἶχεν φορέσει, μέχρι τῶν ὠτων καταβαῖνον, ὄρθιον τό παμπάλαιον φέσι του, εἶχεν ἐνδυθῇ τὴν τσάκαν* του καὶ τό ἀμπαδίτικο* βρακί του, καὶ καταβάς εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔλυσε τὴν μικράν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον, καὶ λαβὼν τὰς κώπας ἤλαυνε πρὸς τὴν μεσημβρινώτερον κειμένην μικράν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνη ἔμεινε ἡ Οὐραنيὸν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ μόνος ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτός καὶ κυβερνήτης καὶ πρῶρεϋς.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκοῦνες*, γολέτες καὶ βρίκια*, ὕστερον ὑπεβίβασθη εἰς βρατσέραν*, καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἀλιευτικὰς ἢ πορθμευτικὰς ἐκδρομάς. Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχήσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίας ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τό γῆράς του δέν τῷ ἔμενε ἄλλο τι, εἰμὴ σιδηρὰ ὑγεία, δι' ἧς ἠδύνατο ἀκόμη ν' ἀντέχῃ εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος.

Ἐνίοτε, ἑλλείπει ὁμιλητοῦ, διηγείτο τὰ παράπονά του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ εἰς τὰ κύματα.

Πηρέτρα ἢ Ὑπηρέτρα ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῇ ἔδιδε.

* * *

Καταπλεύσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριάν ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς « Ὑπηρέτρας » πέντε ἢ ἑξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινάς ῥῶν καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς Ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα καὶ ἡτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος του Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τοῦ Τσουγκριᾶ, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα. . . « υἱὸν ὑποζυγίου », ὥριμον πρὸς ἐπίσασιν. . . ὅπως κομίσῃ αὐτόν πρὸς ἓνα τῶν πολυαρίθμων κουμπάρων του εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριπεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς « Ὑπηρέτρας », ἀλλ' ἔφ' ἑτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὀναρίου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφίλεπεν ὀλίγα αὐγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐπιβιβάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κώπας καὶ ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιὰ καί, διανύσας ὑπὲρ τὸ ἓν μίλιον, ἀπείχε ἑξ ἴσου σχεδὸν τοῦ Τσουγκριᾶ καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος, Γραῖος, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τὸ ἱστίον, διότι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβοσκεν ἡσύχως τὸν χόρτον του καὶ δέν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα. . . καὶ τὸ μαδερὶ τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη.

Τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος.

Ἡ λέμβος ἤρχισε νὰ βυθίζεται.

Ταχύς ὡς ἀστραπή, ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φόρεμα, τὸν ἀμπά του, τὸν ὅποιον εἶχε φορέσει μόνον ἐνὸς ἑκά-

θητο εις τό πηδάλιον, ἔγειρε πρὸς τό μέρος τῆς σκότας* τοῦ πανίου ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καί κατῶρθωσε νά μπατάρη τήν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν ὁ θρῆνος ὑπὸ τήν ἀνατραπείσαν τρόπιδα*. Ὁρ- νιθες, ἰνδιάνοι, κόφινοι καί ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὅλα κατήλ- θον εἰς τόν πυθμένα.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας, ὅστις ἐκολύμβα ὡς ἔγγελος, εἶχε καί στή- ριγμα τήν ἀνατραπείσαν «Ύπηρέτραν», τήν ὁποίαν ἡμπόδισε τοῦ νά βυθισθῇ.

* * *

Περί τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τρόπιδος, μή τολμῶν νά στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θά ἐβυθίζετο.

Τέλος, περὶ τήν ἀμφιλύκην, ἐνόσῳ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετόν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὀρέων, ἐφάνη μα- κρόθεν ἐν ἰστίον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἤρχισε νά φωνάζη μέ ὅσιν δύναμιν τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικός διὰ τό ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς.

Ἦτο μέγα τρεχαντήριον * φορτωμένον.

Αἱ φωναί τοῦ μπαρμπα - Διόμα δέν ἠκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὥθει μακράν, πρὸς τόν λίβαν*.

Ἀλλά τό τρεχαντήριον ἐπλησίαζεν καί ὁ μικρός μαῦρος ὄγκος τῆς ἀνατραπείσης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεά ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυ- μάτων.

Καθ' ὅσον ὅμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσιν καί αἱ φωναί. Διότι τό ἀνατραπέν σκαφίδιον, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμά- των, εἶχε μετατοπισθῇ πολλάς δεκάδας ὀργυῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικά καί ὁ γέρων ναυαγός συνέβαλε καί αὐτός διὰ τῶν χειρῶν καί τῶν πο- δῶν.

Τέλος τό τρεχαντήριον προσήγγισε καί ἀπέλυσε τήν λέμβον. Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἤκουσε κώπας πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλά τόσοσιν μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ κωπηλάται ἀνέσυραν τόν μπαρμπα - Διόμαν παγωμένον καί ἡμιθανῆ καί τόν ἀνεβίβασαν εἰς τό τρεχαντήριον.

Ἄφοῦ τοῦ ἡλλάξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καί προστρίψεων προσεπάθησαν νά τόν ἀνακαλέσωσιν εἰς τήν ζωήν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νά στρέψωσι πρῶρον πρὸς τόν λιμένα, ὅπως τόν ἀποδώσωσι, νεκρόν ἢ ζῶντα, εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νά τῷ προσφέρωσι πούντς καί ἄλλα θερμά ποτά.

Ἀλλὰ ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς ὁ μπαρμπα - Διόμας, διὰ τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε βαρέλια.

Τό πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἶνους.

— Ὅχι πούντς, ὄχι, εἶπε διὰ πεπνιγμένης φωνῆς· κρασί δώστε μου!

Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἴνου, καί ὁ μπαρμπα - Διόμας τήν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

* * *

Ἐπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καί ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νά παρηγορήσῃ τήν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐρανιώ.

Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ἐλθοῦσα τότε, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐναυάγησε μέν, ἀλλ' ἐσώθη, καί ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καί ἄλλοι τινές ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τήν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου, καί ἐντεῦθεν διεδόθη, ὅτι ὁ γέρων ἐπνίγη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δέν εἶδον καί τό σωστικόν καί οἶνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καί ὁ ἴδιος, ἐνηγκαλίσθη τήν κόρην του. Ὡ, πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ!

Τό Οὐρανιώ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς. Ὁ πατήρ της δέν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγά, οὔτε μυζήθρας, οὔτε ὀρνιθας, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τό σκληραγώγημένον καί θαλασσοδάρτον ἄτομόν του καί τὰς δύο στιβαράς καί χελωνοδέρμους χειράς του, δι' ὧν ἡ δύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινὰ ἔτη νά ἐργάζεται δι' ἑαυτόν καί δι' αὐτήν.

Ἐφημερίδα « Ἐφημερίς », 25 Δεκ. 1888

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Είναι, νομίζω, από τὰ πιό εὐχάριστα κι ὠφέλιμα πράγματα νὰ περνᾷ κανεῖς λίγες ὥρες κάθε μέρα σ' ἓνα περιβόλι. Στὸ ἐλεύθερο κι ἀνοικτὸ αὐτὸ κομμάτι τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ κόσμου, κάτω ἀπ' τὸν ἀπέραντο οὐρανὸ, βρίσκεται ἔτσι μέσα στὴν ἴδια ἐνέργεια τῆς φύσης, βλέπει καὶ πιάνει τὸ ἔργο της, ἀναπνέει τὴν πνοή, κατανοεῖ τίς δυνάμεις της, αἰσθάνεται τὴν κίνηση τῆς ἀπειρης, τῆς θαυμαστῆς καὶ μεγάλης αὐτῆς ζωῆς καὶ θυμᾶται πὼς ἓνα μικρὸ της μόριο εἶναι κι αὐτός, ὁ μεγάλος καὶ περήφανος.

Τέσσερις ἐποχὲς ὁ χρόνος, τέσσερις μορφές ξεχωριστές τὸ περιβόλι μας. Τὸ καλοκαίρι, ὅταν πιά φεύγαμε γιὰ τὴν ἐξοχή, τὸ ἀφήναμε κατὰξερο. Λίγα φύλλα στά κομπιασμένα δέντρα, λίγα λουλούδια στά κιτρινισμένα χαμόδεντρα. Τὸ χῶμα φρυγμένο ὅλο ἀπὸ τίς κάθετες, τίς φλογερὲς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἔπινε μέ λαιμαργία τὸ λίγο νερό, πού τοῦ ἔριχνε τὸ κοντόβραδο ὁ κηπουρός. Μεγάλες πεταλούδες μέ βαριά ποικιλόχρωμα φτερά πετοῦσαν στὴ λαύρα τῆς ἡμέρας ἢ στὴ δροσιά τοῦ δειλινοῦ. Δυὸ τρεῖς γρύλοι, κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἀγαπημένης τους ἀντράκλας, γέμιζαν τὸν ἄερα τῆς νύχτας μέ τὴ γλυκιά μεταλλικὴ τους φωνή. Οἱ ἀράχνες γέμιζαν μέ πυκνὰ καὶ σκονισμένα πανιά τοὺς τοίχους καὶ τὰ δέντρα. Ἔντομα κι ἐρπετὰ διάφορα, ἀμέτρητα, πολυχρώμα καὶ πολύμορφα, ἔτρεχαν ἀνάμεσα στά φύλλα, πετοῦσαν, ἔτριζαν, βομβοῦσαν. Ἀλλὰ ἡ φύση φαινόταν σάν νὰ μὴν εἶχε πιά ἄλλη ζωὴ καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ μαραινόταν. Καμιά γέννηση, τίποτα σχεδὸν νέο, τίποτα πού νὰ δίνει ἐλπίδες. Οἱ ροδακινιὲς ἦταν φορτωμένες ἀπὸ τὰ χνουδωτὰ ροδάκινα, οἱ ἀχλαδιὲς ἀπὸ τὰ κεχριμπαρένια ἀχλάδια, τὰ κλήματα ἀπὸ τὰ κέρινα σταφύλια. Ὁ καρπός, δηλαδή τὸ τέλος... Καὶ τὰ φύλλα ὅλα σχεδὸν ξερά κι οἱ βλαστοὶ ὀλοένα σπάνιοι...

Καὶ ὅμως μέσα σ' ἐκείνη τὴ νέκρωση, ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς, κρυμμένος κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα, περίμενε... Ἡ Γῆ ὀλοένα γυρνοῦσε στὸ ἄπειρο· οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἔπεφταν τώρα ἀπὸ πάνω στὴ χώρα μας πιὸ πλαγιαστές καὶ πιὸ ἀδύνατες, στὴν ἀτμόσφαιρα σχηματίζονταν σύννεφα μαῦρα καὶ πυκνὰ, πού ξεσποῦσαν ἐπὶ τέλους σὲ βροχή. Ἀ, οἱ πρῶτες βροχὲς τοῦ φθινοπώρου, βροχὲς ὀρμητικές, μ' ἀστραπόβροντα, μ' ἀστροπελέκια, ἀλλὰ περαστικές, δροσιστικές, εὐχάριστες!

Τό περιβόλι μας λουζόταν μέ χαρά κι άνάσαινε κι έλαμπε ύστερα στόν ήλιο μέ τά μισοκιτρινισμένα ύγρά του φύλλα, σάν νά ήθελε νά μās ύποδεχθεῖ μέ στολή καθάρια, πού γυρίζαμε τότε απ' τήν έξοχή. Οί σάλιαγκοι γέμιζαν μέ τά γυαλιστερά τους άχνάρια τούς τοίχους καί τή γῆ, σπαρμένη από κίτρινα φύλλα. Οί πεταλούδες πετοῦσαν πιό εύκολόπιαστες μέ βρεγμένα φτερά. Τότε πρόβαινε κι ή πρώτη βλάστηση : ή βροχή ζωογονοῦσε τό σπόρο κι όλο τό περιβόλι σκεπαζόταν από άραιή πρασινάδα, από μικροσκοπικά βλαστάρια, από φυτράδια τό περισσότερο δικοτυλήδονα, μέ τά δυό άρχικά καταπράσινα φυλλάκια πάνω απ' τό χῶμα καί τήν κάτασπρη τρυφερή ριζούλα από κάτω. Ήτανε λαχανικά τά περισσότερα, άγριό-χόρτα, ραδίκια καί τσουκνίδες, καί ζωχοί καί άγριόκρinoι καί άγριο-κισσοί — τά περισσότερα καταδικασμένα νά πεθάνουν πρόωρα καί λίγα νά κλέψουν περισσότερη ζωή, λησμονημένα στis άκρες τῶν στρατονιῶν καί τῶν τοίχων. . . Καί όλοένα τά παλιά φύλλα έπεφταν καί σωριάζονταν χάμω, κι ό άνεμος τά στριφογύριζε μέ ήχο ξερό, καί ή βροχή τά παράσερνε στ' αὐλάκια, καί τό κρύο γινόταν δυνα-τότερο κι ή έρήμωση όλοένα μεγαλύτερη. . .

Χειμώνας ! Έρχόταν επί τέλους ό χειμώνας σύντομος, άλλα όχι καί λίγο δριμύς. Στο περιβόλι μας έβλεπες μιάν άφθονία από κλώνους γυμνούς, τά φύλλα κιτρινίζαν λιγοστά έδῶ κι εκεί πάνω στ' άειθαλή δέντρα καί στά χειμωνιάτικα φυτά. Οί θάλασσεσ — όπως λέμε κεῖ τ' άγιοδημητριάτικα, — ήταν σκεπασμένες από τ' άνθάκια τους τά καλλιτεχνικά, μέ τά σγουρά πολλά φυλλάκια, άλλα άσπρα, άλλα κίτρινα κι άλλα κόκκινα. Ό άνεμος λύγιζε ὡς κάτω τίς κορφές τῶν κυπαρισσιῶν κι ή φοινικιά κινούσε τούς κλώνους της σάν χέρια δαιμονισμένου. Οί σπουργίτες κι οί καλόγιανοι κατέβαιναν πεινασμέ-νοι νά σκαλίσουν τό χῶμα. Καί νερό καί κρύα καί πάγοι, κάπου κάπου καί χιόνια. Ή βλάστηση τοῦ φθινοπώρου σταμάτησε. Μιά νάρκωση ήταν χυμένη σέ όλα : ή φύση, έλεγεσ, κοιμόταν. . . Καί όμως ή έργασία της εξακολουθοῦσε όλοένα μυστική : ή ζωή διατηροῦνταν όπως ή σπίθα ή κρυμμένη στή στάχτη : οί χυμοί κυκλοφοροῦσαν άθώρητοι μέσα στοῦς γυμνούς κλώνους καί δέν περίμεναν, γιά νά ξεπεταχτοῦν οί βλαστοί, παρά τό πρώτο χαμόγελο τῆς άνοιξης.

Άνοιξη ! Ή νιότη τοῦ χρόνου ! εῖπε ένας ποιητής. Τό λόγο τόν θυμόμουν συχνά μέσα στο περιβόλι μας. Τί δύναμη ! Τί ζωηρό-

τητα ! Τί ὄργασμός ! Ἀπό τό Γενάρη ἀκόμα ἄρχιζε ἡ φανέρωση τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές καί οἱ ντροπαλοῦλες ροδακινιές προλάβαιναν νά πετάξουν πρῶτες πρῶτες τά μπουμπούκια τους, γιά νά γεμίσουν τοὺς λεπτοὺς ἀφυλλους κλώνους τους, ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, μέ τ' ἄσπρα καί κόκκινα ἀνθάκια. Ἀσπρη καί κόκκινη καί πράσινη, τρίχρωμη ἡ σημαία τῆς ἀνοιξης! . . .

Τῇ Λιλή τὴν τρέλαιναν, περισσότερε ἀπ' ὅλα, τ' ἀνθάκια τῆς ροδακινιάς, ρόδινα, διάφανα, δροσερά, λαμπρά, σὰν φτεράκια ἀπὸ φανταστικές πεταλοῦδες, πού κάθισαν πλῆθος ἀπάνω στοῦ ἀφυλλο δέντρο, ἢ σὰν φῶτα μαγικά, πού ἔκαιγαν χλωμά κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, σέ πολυέλαιο ἀπὸ κλώνους. Εἶχε δίκιο. Τί παρηγοριά πού τῇ δίνει ἡ ἀνθηση αὐτὴ ἡ γλυκιά, μέσα στὸν κατάξερο ἀκόμα κῆπο, μέσα στὰ κρύα τοῦ χειμῶνα ! Ἦταν ὁ προάγγελος τῆς ἀγαπητῆς ἀνοιξης, πού ἐρχόταν ἀπὸ μακριά. . .

Μέρα μέ τὴν μέρα, ἡ χώρα μας γύριζε πάλι τό πρόσωπό της κατὰ τὸν ἥλιο καί οἱ ἀκτίνες του ἔπεφταν πάνω της ὁλοένα πιο κάθετες, πιο θερμές. Καί στοῦ πατρικὸ του φιλὶ ξεπετιόνταν τά μπουμπούκια ἄφθονα καί ξεβλάσταιναν τά νέα τρυφερά φύλλα, καί γύριζαν πίσω τά πουλιά, καί πληθύναν τά ζώφια, κι ἄρχιζε μιὰ ἡχηρὴ καί πολυσύνθετη ζωὴ μέσα στοὺς τέσσερις τοίχους, τοὺς σκεπασμένους ἀπὸ μούσκουλη* νέα, καταπράσινη κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο καί γελαστὸ οὐρανό, πού φαινόταν κι αὐτὸς νέος.

Κι ἔφθανε ἔτσι ὁ Μᾶης ὁ μορφονιός, τὸ βασιλόπουλο, καί τὸν δέχοταν τό περιβόλι μας σὰν στολισμένο παλάτι. Ὅπου γύμνια, τὴ σκέπαζε φύλλωμα καινούριο καί πυκνό· ὅπου φύλλωμα καινούριο καί πυκνό, τὸ ἐστόλιζαν λογιῶν λογιῶν ἀνθη. Οἱ τριανταφυλλιές, σέ μακριές σειρές, ἀνοιγαν τ' ἀριστοκρατικά τους μπουμπούκια· ἀνθοῦσε ζωηρά τ' ἀγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οἱ κρίνοι καί τά χαμόδεντρα ἦταν φορτωμένα ἀπὸ λουλούδια χωρὶς εὐωδιά, ἀλλὰ μέ χάρη καί χρώματα. . . Καί στοῦ μοσχοβολισμένον ἄερα πετοῦσαν μέ γλυκύτατα τραγούδια τά πουλιά καί βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοπράσινα ἔντομα. . .

Βλέπω ἀκόμα μπροστά μου τό χαρούμενο, τό ἀπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. Ἀκούραστοι κι ἀχόρταγοι τρέχαμε ἀπάνω κάτω μέ τὴν ἀδελφοῦλα μου. . . Ἡ φύση μᾶς μιλοῦσε μέ χίλια στόματα, μέ χίλιες

φωνές. Καί σύμφωνες ὅλες σχημάτιζαν στά παιδικά μας αὐτιά μίαν ἁρμονία ἀσύγκριτη, μιά μαγεία ἀνέκφραστη.

Μᾶς πλημμυροῦσε τῆς ζωῆς ἡ εὐφροσύνη καί τῆς ἀγάπης.

— Ζήσετε, σάν νά μᾶς ἔλεγε, παιδιά μου ! Ζήσετε ἀγαπημένα καί χαρούμενα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή εὐτυχία σ' αὐτόν τόν κόσμο !

« Ἡ ἀδελφούλα μου »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Α'

Ξημερώνουν Χριστούγεννα στό χωριό.

Ἡ μέρα ἔδειχνε κλεισμένη, ἡ γῆ ἦταν χιονοστρωμένη, ὁ οὐρανός χιόνιζε καί τό μάτι δέν μπορούσε νά ἰδεῖ πιότερο ἀπό μίαν τουφεκιά τόπο. Φοβερό ἀγριοκαίρι. Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα !

Καβάλα ἀπάνω σ' ἓνα γερό, ὁμορφο καί ψηλό ἄλογο, καί κουλουμένος μέ μιά μεγάλη κάπα, ἔμπαινα μέ μεγάλη χαρά στά πολυπόθητα σύνορα τοῦ χωριοῦ μου, ὕστερα ἀπό νυχτοπερπάτημα δεκαπέντε ὥρων δρόμο καί ξενιτιά δέκα πέντε χρόνων, μακριά, πολύ μακριά, σέ ξένα σύνορα καί σέ ξένα βασιλεία.

Στό ποτάμι πού 'ναι κάτω ἀπό τό χωριό μου, πότισα διαβαίνοντας τό κατακουρασμένο ἄλογό μου. Μετά τό πότισμα τράβηξα τόν ἀνήφορο, πού βγαίνει ἴσα ἴσα στ' ἀγαπημένο μου χωριό, ἀνάμεσα ἀπό βράχους, ἀπό γκρεμούς, ἀπό μεγάλες πέτρες, ἀπό δέντρα κι ἀπό λίγα ἀμπελοχώραφα.

Ἦταν πολύ πρωί. Στιγμή πού πολεμάει τό φῶς τῆς ἡμέρας πού 'ρχονταν, μέ τό σκοτάδι τῆς νύχτας πόφευγε, καί τ' ἄλογο ἀνέβαινε ἀργά ἀργά καί βαριά βαριά τόν ἀνάποδο καί κακοπάτητο ἀνήφορο ἀπό τή μεγάλη του τήν κούραση καί τή μεγάλη του τήν κομμάρα.

Ἐκανε φοβερό κρύο. Ἀγριος βοριάς φυσοῦσε σάν λυσσασμένος

από πίσω μου και μ' ανασήκωνε απ' τή σέλα τ' αλόγου μου ! Τό χιόνι προντίζονταν* από καταγής στο μανιωμένο φύσημά του, σάν αλεύρι κάτασπρο, τότε από κάτω προς τ' άπάνω, τότε ίσια πέρα, τότε ίσια δώθε και τότε μέ περικύκλωνε όλόγυρα σάν άνεμοστρόβιλος. Κι όμως δέν αισθανόμουν καθόλου κρύο μέσα μου. Μόνο τά δάκτυλα τών ποδαριών μου κρύωναν λίγο και τά χέρια μου λιγότερο ακόμα, γιατί κρατούσα μέ τό δεξί τό βοϊδοτσούλι* και μέ τό ζερβό τά χαλινάρια του αλόγου.

Ή καρδιά μου χτυπούσε τίκ τίκ σάν λιθοπάτημα από τή συγκίνηση, πού έβλεπα* ότι βρισκόμουν και περπατούσα στον τόπο τών όνείρων μου, στον τόπο πού γεννήθηκα.

Σέ κάθε πατημασιά τ' αλόγου μου ξάνοιγα κι ένα κομμάτι από τά παιδιακίσια μου. Κομμάτι ζωής χαρωπής, γλυκιάς και πολυαγαπημένης. Έβλεπα τό μεγάλο βράχο π' άνέβαινα ψηλά και γλιστρώντας ίσα κάτω, έφθανα στο λάκκωμα, είτε μέ ξεγδάσματα, είτε χωρίς ξεγδάσματα στο τρυφερό μου τότε κορμί. Έβλεπα τό μεγάλο πουρνάρι, π' άνέβαινα τό καλοκαίρι κι έπιανα τά πουλιά μέσα στις φωλίτσες τους, πριν φτερουγίσουν ακόμα, χωρίς νά μέ μέλει και χωρίς νά μέ νοιάζει για τά τσιουρίσματα τών μανάδων τους, πού φτερούγιζαν ψηλά από τό κεφάλι μου, χωρίς νά 'χουν οι καημένες τή δύναμη νά μου τά άρπάξουν μέσα από τά χέρια μου τά σκληρά. Έβλεπα τό χωράφι μου, πού πηδούσα σάν τό ζαρκάδι μέ τά συνομήλικά μου κι έπαιζα τά άγαπημένα μου παιγνίδια, πού δέν μπορούσα νά τά χορτάσω ποτέ. Έβλεπα τ' άμπέλι μου μέ τή μεγάλη βελανιδιά στήν κορυφή του, πού περνούσα τίς καλύτερες και τίς πιο ευτυχισμένες ώρες τής παιδικής μου ζωής, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ώριμότατα σύκα και ζουμερότατα ροδάκινα.

Ήταν όλα όπως τά είχα αφήσει έδώ και δέκα πέντε χρόνια. Όλα στον τόπο τους και στή θέση τους.

Τό χιόνι εξακολουθούσε νά πέφτει. Ό βοριάς εξακολουθούσε νά άγριοφυσάει. Τό κρύο εξακολουθούσε ν' άντρείβεται και τ' άλογο εξακολουθούσε ν' άνεβαίνει τον άνήφορο άργά άργά, γκρούπ γκρούπ.

Είχα σκαπετήσει* μία μικρή ραχούλα και δέ μου είχε μείνει παρά νά σκαπετήσω ακόμα μία, για νά μπορέσω ν' άγναντέψω τό χωριό μου, πού κάθε σπίτι καπνίζει αδιάκοπα χειμώνα καλοκαίρι, και νά ιδώ τό σπίτι του, μέ τον πλατύχωρο αλόγουρό του και μέ τό μεγάλο δέντρο

στή μέση τῆς αὐλῆς του, πού χρησιμεύει τό καλοκαίρι ὡς κατοικιό καί ὡς τραπεζαρία κι ὡς σάλα κι ὡς τόπος ὕπνου, καί ὡς χοροστάσι*, πού μαζεύεται τό χωριό, γιά νά κρίνει τίς διαφορές του καί τά χωριανὰ ζητήματά του, καθώς τό θέλει ὁ προεστός, πού ἡ γνώμη του πάντα εἶναι σύμφωνη μέ τή γνώμη τῶν πολλῶν.

Μόρχονταν στό νοῦ πόσες φορές ξαπόστασα καί ξεκουράστηκα κάτω ἀπό τόν ἱσκιο αὐτουνοῦ τ' ἀγαπημένοι δέντρου καί πόσες φορές μάλωσα μέ τό φτερωτό κοπάδι τῆς μάνας μου, τίς κότες, πού ἤθελαν νά μ' ἀρπάξουν ἀπό τά χέρια τό νόστιμο ψωμοτύρι μου.

Ἀμέτρητη χαρά πλημύρισε τήν καρδιά μου, ἐπειδὴ ξανάβλεπα τή γῆ τῶν παππούδων μου, τή γῆ, πού εἶδα γιά πρώτη φορά τό γλυκό φῶς τοῦ ἡλίου καί κατάλαβα γιά πρώτη φορά τόν ἑαυτό μου ὡς ἄνθρωπο. Μόρχονταν νά ξεκαβαλικέσω καί, κατεβαίνοντας, νά φιλήσω καί ν' ἀγκαλιάσω ὅ,τι ἔβλεπα κι ἔβρισκα μπροστά μου· χῶμα, πέτρες, χαμόκλαδα, δέντρα. Ἀλλά ὁ πόθος μου νά φτάσω ὅσο τό δυνατό γρηγορότερα στή ράχη, πού ἦταν μπροστά μου καί μ' ἐμπόδιζε νά ἰδῶ τό χωριό μου καί τό σπίτι μου, δέ μ' ἄφηνε νά κατεβῶ καί νά ἐκτελέσω τόν ἁγιοῦ μου σκοπό.

— Ἄ! ἔλεγα μέσα μου, πότε νά φτάσω ψηλά σ' ἐκείνη τή ράχη, γιά ἰδῶ ἀπ' ἐκεῖ, πού ὄνειρευόμουν δέκα πέντε χρόνια στά ξένα, καί νά ρίξω τό ντουφέκι τοῦ ξενιτεμένου, γιά νά μάθει τό χωριό τόν ἐρχομό μου.

Καί λέγοντας αὐτά χτυτοῦσα τό κακόμοιρο τ' ἄλογο μέ τούς φτερνιστῆρες μου, κι αὐτό τό καημένο πηδοῦσε ἀγκομαχώντας καί μοῦ φαίνονταν ὅτι πηδοῦσε στά σύννεφα, ἀλλά ὁ δρόμος δέν τελείωνε!

Τό χιόνι ἐξακολουθοῦσε νά πέφτει. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσάει. Τό κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρεῖεῖται. Καί τό ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τόν ἀνήφορο ἀργά ἀργά, γκροῦπ γκροῦπ γκροῦπ.

Χίλια δυό πράγματα γεμάτα γλυκές ἀναμνήσεις τοῦ παιδικίου μου καιροῦ, σάν ἀφροστεφανωμένες εἰκόνες, ζωγραφισμένες μέ οὐράνια χρώματα, ἐμφανίζονταν μπροστά μου κι ἄρχιζαν νά καταπραΰνουν τήν ἀνυπομονησία μου. Ἐδῶ ἔβλεπα τόν ἑαυτό μου μικρό παιδί νά τρέχω. ξυπόλυτος καί στό τρέξιμο νά μοῦ μπεῖ στό ποδάρι ἓνα φοβερό παλιουρίσιο ἀγκάθι. Ἐκεῖ γιά πρώτη φορά ἔβλεπα νά σκοτώνω μιά πυκνόμαλλη καί μαυρονούρα ἄλεπού, πού κράταε ἀκόμα

στό στόμα της τήν όμορφότερη καί βαρύτερη κότα τοῦ χωριοῦ, πού 'σκουζε, ἡ καημένη, βραχνά βραχνά κι ἀδύνατα «κράαα κράαα». Παρέκει, πίσω ἀπό μιὰ μεγάλη πέτρα, ἔβλεπα νά μέ πιάνει ὁ δάσκαλός μου ἀπό τ' αὐτί σφιχτά σφιχτά, γιατί μ' ἤβρε νά στιῶ πλάκες, γιά νά τσακώσω κοτσύφια κι ἄλλα στερόπουλα, πράγμα, πού μᾶς τό εἶχε ἀπαγορευμένο, καί νά μέ τραβάει, γιά νά μέ πάει μπροστά σ' ἄλλα μαθητοῦδια τοῦ χωριοῦ, πού κάνανε σχολειό χειμῶνα καλοκαίρι στό νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς καί τό Ψαλτήρι ἦταν γιά μεγαλύτερο μάθημα ἀπ' ὅλα τά μαθήματα. "Εβλεπα ν' ἀνεβοκατεβαίνω στό δρόμο τοῦ ποταμοῦ χιλιάδες φορές, πότε περπατώντας καί πότε καβάλα.

"Εβλεπα, σέ μιὰ πλαγιά πέρα, τήν ἀδελφή μου νά βόσκει ζυγούρια καί κατσίκια καί νά μοῦ λέει τραγούδια καί μοῦ φαίνονταν πῶς ἄκουα ἀκόμη τήν ἀγγελική της φωνή.

Μ' ἔνα λόγο ἔβλεπα τόσα, πού δέν μποροῦν νά μποῦνε σ' αὐτό ἐδῶ τό χαρτί: Νιάτα σπαρμένα κατά γῆς, σάν λουλούδια ἀπριλιάτικα, σάν ἄνθια μαγιάτικα, σάν τριαντάφυλλα μοσκομυρωδάτα.

Τό χιόνι ἐξακολουθοῦσε νά πέφτει! 'Ο βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσάει, τό κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρειεύεται καί τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει ἀργά ἀργά τόν ἀνήφορο, γκρούπ, γκρούπ. . .

Λίγος δρόμος μοῦ εἶχε ἀπομείνει ἀκόμα, ὅσο ν' ἀνεβῶ στή ράχη, ἀλλά δέν τελείωνε ποτέ! Τήν ὑπομονή μου διαδέχονταν ἀνυπομονησία καί τήν ἀνυπομονησία μου ὑπομονή. "Εκεῖ καταστενοχωριόμουν γιά τ' ἀργοβάδισμα τ' ἀλόγου μου, γιά τήν ὀρμή τοῦ ἀνέμου, γιά τίς τουλοῦπες τοῦ χιονιοῦ πόδερναν τό πρόσωπό μου, γιά τό κρύο, π' ἄρχιζε ν' ἀνεβαίνει ἀπό τά πόδια ὡς τήν καρδιά καί νά μοῦ τρυπάει τά κόκαλα, γιά τόν ἀτέλειωτο δρόμο, κι ἐκεῖ βρισκόμουν ἡσυχος ἡσυχος στή ζεστή καί γλυκιά ἀγκαλιά τῆς ὑπομονῆς καί στοχαζόμουν τή στιγμή, πού θά ἔμπαινα στό σπίτι μου, τί χαρά θά ἔκανε ἡ μανούλα μου, πού μόγραφε στό στερνό της γράμμα, ὅτι τά συμφώνησε μέ τό Χάρο νά τήν καρτερήσει νά μέ δεχτεῖ πρῶτα ἀπό τά ξένα κι ὕστερα νά τοῦ παραδώσει τήν ψυχή της. Στοχαζόμουν τό πανηγύρι πού θά ἔκανε ἡ ὀρφανή μοναχοθυγατέρα μου, πού τήν εἶχα ἀφήσει μικρή, πολύ μικρή, σαράντα μερῶν φώσινο*, ὅταν κίνησα νά πάω μακριά στά ξένα, νά προκόψω καί νά πλουτίσω τό σπίτι μου. Στοχαζόμουν τόν ἀναγαλλιασμό τῆς ἀδελφῆς μου, πού τήν εἶχα

ἀφήσει μικρούλα καί θά τήν ἔβρισκα παντρεμένη μ' ἓνα δυό παιδάκια τριγύρω της, καί τήν εὐχαρίστηση, πού θά αἰσθανόνταν οἱ χωριανοί μου, πού, ἅμα θά μ' ἔβλεπαν νά μπαίνω στό ἀντρορρημασμένο πατρικό μου, θά ἔτρεχαν νά μ' ἀγκαλιάσουν καί νά μέ φιλήσουν ὅλοι, μικροί καί μεγάλοι.

Λίγες δρασκελιές μου εἶχαν μείνει ἀκόμα ὅσο νά φτάσω στήν κορφή τῆς ράχης πού ἔκρυπτε τό πολυπόθητο χωριό μου, καί λίγες ἀκόμα στιγμές, ὅσο πού νά ρίξω τή χαρμόσυνη ντουφεκιά τοῦ ξενιτεμένου, πού θά ἔκανε ὅλες τίς καρδιές τοῦ χωριοῦ νά λαχταρήσουν ἀπό χαρά καί λίγες θά ἦταν οἱ καλότυχες, πού θά δεχόνταν ξενιτεμένο, ἀλλά ἡ ἀνυπομονησία μου σήκωσε κεφάλι, μέσα στά στήθια μου, πάλι, κακομούτσουνη καί φοβερή, καί μ' ἔκανε νά νομίζω ὅτι τά ποδάρια τοῦ τοῦ ἀλόγου μου ἦταν κάρφωμένα κάτω στή γῆ καί βρισκόμουν ἀπό πολλήν ὥρα στήν ἴδια μεριά. Τό χτύπησα τότε τ' ἄλογό μου γιά ὕστερη φορά, μ' ὅση δύναμη εἶχα ἐπάνω μου καί, σάν νά ἔκανε φτερά τό καημένο τό ζῶο, βρεθήκαμε στήν κορυφή τῆς χιλιοπόθητης ράχης! Δόξα σοι ὁ Θεός!

Β'

Ἐκεῖ τό κρίο τοῦ βοριά καί τό χιόνι θά ἦταν δυνατότερο, ἀλλά τό χωριό μου, πού ἔδειχνε τό συμπαθητικό πρόσωπό του ἀπό δυό ντουφεκίες τόπο μακριά, μ' ἔκανε νά μήν αἰσθάνομαι τήν ἀγριάδα τους.

Ὅλο τό χωριό συμμαζεμένο στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, σάν κοπάδι καλογραικασμένο*. Κάθε σπίτι ἔμοιαζε μέ πρόβατο καί κάθε παράσπιτο μ' ἄρνι. Τό σπίτι τό δικό μου, μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, φαίνονταν σάν βαρυκούδουνο γκεσέμι*, πού μπορεῖ νά σύρει πίσω του χίλια κεφάλια πρόβατα.

Ἄμα τό ξεκάμπισα τό χωριό μου, ἔριξα μιά βαρυγιομάτη ντουφεκιά, γιά νά νιώσουν οἱ χωριανοί, ὅτι «ξενιτεμένος ἔρχεται!» καί ἀπό τόν πολύ τό βρόντο τρεῖς φορές ἀχολόγησαν τά λακκώματα, οἱ ρεματιές καί τά βουνόπλαγια.

Καρφώνοντας τά μάτια μου στό ταπεινό καί συμπαθητικό χωριό μου νόμιζα ὅτι οἱ σκεπές του ἐκείνες, πού κάπνιζαν ἤσυχα ἤσυχα, οἱ καλύβες του, τ' αὐλόδεντρά του, οἱ αὐλόγυροί του, οἱ φράχτες του, οἱ ριζόπετρές του, πού στέκουν σκόρπια ἐδῶ κι ἐκεῖ σάν ἀπολιθω-

μένοι γιγάνττοι, οί δρόμοι του, οί κήποι του, τὰ ὅλα του, ὅτι ζωντάνεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελώντας καί χοροπηδώντας τό ἕνα κατόπιν τ' ἄλλουνοῦ καί προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω μου, γιά νά μέ ὑποδεχτοῦν καί νά μοῦ ποῦνε τό γλυκό χαιρετισμό :

— Καλῶς ὄρισες ἀπό τὰ ξένα! Δόξα σοι ὁ Θεός, πού ῥθες γερός καί καλά !

Ἀπέραντο πέλαγος χαρᾶς κι ἀναγαλλιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει τότε τήν καρδιά μου. Ὅ,τι ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν μαγευτικό καί μοῦ φαίνονταν πῶς ἔπλεα μ' ὀλάνοιχτα πανιά σέ πέλαγος δίχως ἄκρη εὐτυχίας.

Τό χιόνι ἔπαψε νά πέφτει πιά καί μεταβάλλθηκε σέ γλυκιά ζεστασιά. Ὁ μανιωμένος βοριάς ἔπαψε νά βουίζει καί μεταβάλλθηκε σέ δροσόπνιχτο καί μοσχοβολάτο καλοκαιρινό ἀγεράκι, καί τ' ἄλλο γό μου ἔπαψε ν' ἀνεβαίνει πιά τόν ἀνήφορο ἀργά ἀργά καί βρέθηκε μέσα στόν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μου!

Στό ἔμπα μου ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου, ὁ Μούργκας, καί ρίχτηκε μέ τὰ μπροστινά του ποδάρια ἐπάνω στή σέλα τοῦ ἀλόγου καί μέ κάτι κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ του, καί μέ κάτι φωνές, πού ἔβγαζε ἀπό τό στόμα του, ἤθελε ν' ἀποδείξει τή μεγάλη χαρά του γιά τόν ἐρχομό τοῦ ξενιτεμένου ἀφέντη του. Στά μάτια του μέσα ἔλαμπε, σάν ἀνοιξιὰτικη δροσιά ἀνάμεσα σέ φύλλα τριανταφυλλιοῦ, ἕνα ἀναγάλλιασμα, πού δέν μπορεῖ νά γραφεῖ. Ἐκείνη τή στιγμή, πού ὁ Μούργκας εἶχε ριγμένα τὰ ποδάρια ψηλά στή σέλα καί παραπονιόταν μέσα του γιατί νά μήν ἔχει χαρίσει κι αὐτοῦ τοῦ ὁ Θεός λόγο, γιά νά καλωσορίσει τόν ἀφέντη του ἀνθρωπινά, ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Λιάρος, πήδησε πίσω ἀπό τή στέγη κι ἔγινε καπνός !

Ὑστερα κατέφθασε ἡ μάνα μου κουτσά στραβά ἀπό τὰ γερατειά, ξεσκούφωτη ἀπό τή χαρά της, καί μέ τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα, ἅγια δάκρυα μητρικά. Τρίτη κατέφθασε ἡ θυγατέρα μου, κορίτσι ὁμορφο, γερό κι ἀσπροκόκκινο, μέ δυό μεγάλα μεγάλα καί μαῦρα μάτια, πού βρίσκονταν στό σύνορο τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ καί τῆς νύφης. Τέταρτη κατέφθασε ἡ ἀδελφή μου μέ τόν ἄντρα της καί τὰ παιδιά της, πού ἔβλεπα γιά πρώτη φορά, καί, σάν νά ἤμουν ἄψυχο πράγμα, μ' ἄρπαξαν στήν ἀγκαλιά τους καί μ' ἔφεραν καί μ' ἀπόθεσαν μέσα στόν καλό τόν ὄντά*.

“Εφερα γύρω τά μάτια μου στο σπίτι και είδα πώς δέν είχε αλλάξει τίποτες από μέσα. Νόμισα πώς έλειπα από τά χτές. “Ολα ήταν στην ίδια θέση, όπως τά είχα αφήσει, και μονάχα οί άνθρωποι είχαν αλλάξει όλοι. “Απ’ αυτούτους, άλλοι από παιδιά έγιναν ύφες, άλλοι από νιοί γερόντοι, και άλλοι — αλίμονο! — έλειψαν ολότελα!

“Η καρδιά μου έκείνη τή στιγμή είχε γίνει άπέραντο πέλαγο και μέσα σ’ αυτό τό πέλαγο πότε ή λύπη άρμένιζε μ’ ολάνοιχτα πανιά και σηκώνονταν τά κύματα γύρω της ως τόν ούρανό, πότε ή χαρά έβγαινε στή μέση κι έκανε τό νερόχτιστο κάμπο του ήσυχο και μαλακό σάν πρόσωπο άπέραντο κρυσταλλένιου καθρέφτη.

“Αν κι από πολλά χρόνια είχα μόθει τούς σκληρούς θανάτους, πόχουν γίνει στο σπίτι μου, κι ό Γιατρο - Καιρός έχυσε τό σωτήριο βάλαμό του στίς άνοιγμένες πληγές τής καρδιάς μου, πάλι δέν μπορούσα νά μήν αισθανθώ άλλη μιά φορά τή λύπη άκέρια γιά τόν παρά-καιρο χαμό τών άγαπημένων μου. Τά δάκρυστά μου πλημύριζαν σάν ποτάμια και πάσκιζαν νά μέ πνίξουν, άλλ’ άμα έριχνα τά μάτια μου στή μάνα μου, πού τά γεράματά της κι ή μητρική της λαχτάρα μου φυσούσαν άγιο σέβας, στή θυγατέρα μου, πού ή άγάπη της κι ή δροσερή της νιότη φύτευσαν στή ματωμένη μου καρδιά τήν πιο γλυκύτερη χαρά και τήν πιο μεγαλύτερη έλπίδα, και στήν άδελφή μου και στο γαμπρό μου, πού ή άγάπη τους και ή ειλικρινής τους έγ-νοια μ’ έκαναν νά γεμίζω παρηγοριά, σταματούσαν τά δάκρυστά μου και σκόρποϋσαν ό πόνος μου, σάν πώς σκορπίζονται τά σύννεφα στον ούρανό, όταν φυσάει δυνατός βοριάς. Πάντα τό Τ ω ρ α νικάει τό Π ρ ί ν.

Σ’ αυτό άπάνω κατέφθασαν κι οί σιμότεροι γειτόνοι νά μέ καλωσορίσουν. “Υστερα άπ’ αυτούτους κι οί μακρινότεροι, και λίγο λίγο τό σπίτι δέχτηκε μέσα στους κόρφους του, όλο τό χωριό, άντρες, γυναίκες και παιδιά, γιατί είναι χρέος άγιο νά τρέχει κανείς νά χαιρετάει ξενιτεμένο και νά πανηγυρίζει τόν έρχομό του.

Φιλήματα άπ’ έδω, άγκαλιάσματα άπ’ εκεί, αναγάλλιασμα από τούτη τή μεριά, γέλια από κείνη, σταυρώνονται κάθε στιγμή σ’ εκείνο τό χαρούμενο πανηγύρι, πού έγώ ήμουν αϊτία και κέντρο.

Στήν τιμημένη μας και ποθητή μας Πατρίδα ή ξενιτιά τά συμπα-θαί όλα. Ζήλιες, διαφορές, μαλώματα κι όχτριες, τά λιώνει όλα ή ξενι-ξενιτιά, σάν πώς λιώνει ή νοτιά τό χιόνι. “Ο ξενιτεμένος είναι άγιο

πράγμα, πού σέρνει τό σεβασμό καί τήν ἀγάπη τῶν χωριανῶν καί ὅλον τοῦ κόσμου, πέρα καί πέρα.

Τή στιγμή κείνη τό σπίτι μου ἔμοιαζε κρινί* μελισσιῶν στόν καιρό τοῦ καλοκαιριοῦ, πού μαζεύονται στή θύρα καί μπαينوβγαίνουν τὰ μελίσσια.

Τέλος ἡ μάνα μου ἄνοιξε τή νυφική της κασέλα, πού εἶχε φυλαχμένα ἀπ' ὅλα τὰ παρικά, πού βγαίνουν στοῦ χωριό μου, κι ὅλα τὰ γλυκίσματα, πού κάνουν ἐκεῖ: σύκα, σταφίδες, μήλα, καρύδια, ρόιδα, κυδωνία, μουστόπιτες, σιουμπέκια* καί συκομαίδες*, κι ἄρχισε νά τὰ μοιράζει πολλά πολλά στά λιανόπαιδα, πού εἶχαν τρέξει ὅλα, ἅμα ἔμαθαν τόν ἐρχομό μου, γνωρίζοντας ὅτι θά καλοπληρώνονταν ὁ κόπος τους. Ἡ ἀδελφή μου ἄρχισε νά πλάθει πίτα, ἡ θυγατέρα μου κερνοῦσε τοὺς μεγάλους ρακί, ὁ γαμπρός μου κάθονταν σιμά μου καταχαρούμενος κι ἐγὼ μονολογοῦσα σ' ἐκείνους, πού μέ ρωτοῦσαν, πῶς πέρασα τόν καιρό μου στήν ξενιτιά, τί εἶδα, τί ἄκουσα, τί ἔμαθα, τί ἔκανα, ποιόν πατριώτη εἶδα κι ἀντάμωσα, ἀπό ποιούς καί σέ ποιούς ἔφερα γράμματα, πῶς εἶναι ὁ τάδε χωριανός μας, τί δουλειά κάνει ὁ τάδε πλησιοχωρίτης μας, μ' ἓνα λόγο ἔδινε ταχτική ἀναφορά καί ταχτικό λογαριασμό τοῦ τί ἔκανα, τί ἄκουσα, τί εἶδα καί τί ἔμαθα σ' ὅλο τόν καιρό τῶν δεκαπέντε χρόνων, πού βρισκόμουν στήν ξενιτιά.

Ὑστερα ἄρχισαν νά φεύγουν λίγοι λίγοι οἱ χωριανοί μου κι ἔμεινα μόνος μέ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μου. Καθίσαμεν ὅλοι σταυροπόδι γύρω στή στιά*, πού ἔκαιε σάν καμίνι, περιμένοντας νά ἐτοιμασθεῖ τό γιόμα, ἐνῶ μπροστά μας ἦταν ξαπλωμένος ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ καί πίσω μας καθόταν στα πσινά του ποδάρια ὁ σκύλος, ὁ Μούργκας, προσέχοντας στίς κουβέντες μας, βλέποντάς μας κατάματα, ὅσους δέν τοῦ εἶχαν γυρισμένες τίς πλάτες καί πιότερο ἐμένα τό νοικοκύρη. Καί τόσο πολύ πρόσεχε τ' αὐτί του καί τόσο πολύ κάρφωνε τή ματιὰ του ψηλά μου, πού μ' ἔκανε σέ λίγο νά πιστέψω ὅτι θά ἀνακατώνονταν στίς κουβέντες μας, μιλώντας μέ ἀνθρώπινη γλώσσα.

Γ'

Ἡ ζέστα, ἡ χαρά, τ' ἀναγάλλισμα, οἱ κόποι τοῦ δρόμου, ἡ ἀυπνία καί ἡ συγκίνηση νάρκωναν τόσο πολύ τό πνεῦμα μου καί τό κορμί μου, ὥστε, καθῶς βρισκόμουν ἐκεῖ, γύρισα τό κεφάλι μου,

έκλεισα γλυκά γλυκά τὰ μάτια μου κι ἀποκοιμήθηκα. Κι ὅταν ξύπνησα κι ἄνοιξα τὰ μάτια μου, δέν εἶδα τίποτε μπροστά μου.

Μάνα, θυγατέρα, ἀδελφή, σπίτι, χωριό, πατρίδα, ἦταν ὅλα φευγάτα !

Βρισκόμουν καὶ βρίσκομαι ἀκόμα στὰ ἔρημα τὰ ξένα κι ὅλα, ὅσα εἶπα, δέν ἦταν ἄλλο παρά μιὰ γλυκιὰ ὑπνοφαντασία, ἓνα εὐτυχισμένο ὄνειρο, πού μοῦ δώρισε ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας μου, ξημερώνοντας τῶν Χριστουγέννων.

Περιοδικό « Πινακοθήκη »

Χρήστος Χρηστοβασίλης

ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Τό πρῶτο σωτήριον ἔτος, πού ἄρχισα νά γράφω στὰ τετράδιά μου καί τὰ βιβλία μου, ἦταν τὸ 1874. Τό θυμοῦμαι καλὰ, καί μάλιστα τό 4, πού τό ἔκανα — ἔλεγε ὁ πατέρας μου — σάν «ἀστροπελέκι». Πόσων χρονῶν νά 'μουν τότε; Ἐξι, ἑφτά τό πολύ. Γιά νά'χω ὅμως βιβλία καί τετράδια θά πεῖ πῶς κάτι ἤξερα, κάτι καταλάβαινα, καί μποροῦσα νά γουστάρω τὰ ὠραῖα πράγματα. Κι ἡ πατρίδα μου, ἡ ἡ Ζάκυνθος, εἶχε τόσα ἐκεῖνο τόν καιρό. Βρισκόταν, βλέπετε, σ' ὅλη τήν ἀκμή τοῦ πολιτισμοῦ της — ἡ παρακμή ἄρχισε πολύ ἄργότερα — κι ἐν' ἀπό τὰ πιό ὠραῖα πραγματικῶς ἦταν τὸ Πάσχα, ὅπως μποροῦσε νά τό γιορτάζει. Γιατ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα καί τὰ ἐφόδια: ἐκκλησίες λαμπρότατες, θαυμάσιο κλῆρο, δεσπότη περίφημο, ψαλτάδες μοναδικούς, ἐκκλησιαστική μουσική πολιτισμένη, μπάντες τέλειες, λαό πειθαρχημένο, δρόμους καλοστρωμένους, περιποιημένους — ἐκεῖνη ἡ στράτα Μαρίνα ἔλαμπε σάν νεόκοπο νόμισμα — ὠραῖες πλατεῖες, σπίτια κι ἓνα μεγάλο λιμάνι, ὅπου τὰ κατάρτια τῶν κάθε λογῆς σκαφῶν σχηματίζαν δάσος. Μ' αὐτά τὰ μέσα καί τὰ ἐφόδια, πού δύσκολα θά βρίσκονταν, καί τότε καί σήμερα ἀκόμα, συγκεντρωμένα σὲ μιὰ ἑλληνικὴ πόλη, μπορεῖ κανεὶς νά φαντασθεῖ τὴ μεγαλοπρέπεια καί τὴν ὠραιότητα, πού εἶχαν στὴ Ζάκυνθο οἱ ἐκκλησιαστικὲς κι οἱ ἄλλες τελετές.

Τό Πάσχα ἄρχιζε ἀπ' τήν αὐγή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καί μέ τέτοιον τρόπο, πού ἀποτελεῖ μιάν ἀπό τίς ζωηρότερες παιδικές μου ἀναμνήσεις. Ἦταν μιὰ γενική κωδωνοκρουσία τήν ὥρα πού ἔψαλλαν στή Μητρόπολη τό «Ἀνάστα ὁ Θεός». Κατά τό ζακυνθινό ἔθιμο, οἱ καμπάνες «χήμεναν» — σῶπαιναν — ἀπ' τό πρωί τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Καί δέν ξαναχτυποῦσαν, παρά τήν αὐγή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀλλά ὅλες μαζί, ἀπό μεγάλα καί μικρά καμπαναριά, ἀμέτρητα, — καμπάνες μεγάλες, βαρύηχες, πολύβουες, σοβαρές, καί καμπάνες μικρές, γλυκόφωνες, γοργές, πεταχτές — μιὰ συναυλία, μιὰ ἁρμονία ἀφάνταστη, πού τρικυμίζει τόν ἀέρα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, κι ἀπλώνεται στά πέρατα. Ξυπνῶ στό κρεβάτι μου... Τί εἶναι; Ἄ, τό «Ἀνάστα ὁ Θεός». Νά κι ἡ μητέρα μου ἔχει σηκωθεῖ.

— Καί τοῦ χρόνου γερός, δυνατός.

Καί μοῦ δίνει νά δαγκώσω σίδερο — συνήθως ἐν' ἀπό τά κλειδιά της... Στή λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, πού τόσο μ' ἔρεσε κατόπι μέ τά θαυμάσια ἀναγνώσματα ἀπό τήν Ἁγία Γραφή — Κοσμογονία, Ἰωνᾶς, Ναβουχοδονόσορ — καί μέ τόν ὑπέροχο ὕμνο τῶν τριῶν παιδῶν, δέν πῆγαινα ἀκόμα. Καί περνοῦσα τήν ἡμέρα μου στό σπῆτι, κοιτάζοντας τά πασχαλινά ψώνια, πού ἐρχόνταν ἀδιάκοπα καί παίζοντας στό περιβόλι μέ τό λευκόμαλλο ἀρνάκι, πού θά ῥχόταν ὕστερα — τί θλίψη — ὁ χασάπης νά τό σφάζει...

Καί βράδιαζε καί πλάγιαζα νωρίς, γιά νά ξυπνήσω πρωί, ὅπως δά πάντα. Γιατί ἐκεῖνο τόν καιρό στή Ζάκυνθο, πού οἱ ἐκκλησιαστικές συνθῆκες ἦταν διαφορετικές — μιὰ λιτανεῖα ἐσταυρωμένου τό ἀπομεσήμερο τῆς Παρασκευῆς, μιὰ λιτανεῖα Ἐπιταφίου, μόνο μιὰ, τή νύχτα κλπ. — ἡ Ἀνάσταση δέ γινόταν τά μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου. Ἡ ἀθηναϊκή αὐτή συνήθεια, ἡ σύμφωνη ἄλλωστε μέ τό «τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», τοῦ Πατριαρχείου, εἰσήχθη δέκα χρόνια ἀργότερα (1884) ἀπό τό δεσπότη Λάνα. Ὁ προκάτοχός του, ὁ Κατραμῆς, ἔμεινε στά πατροπαράδοτα. Κι ἡ Ἀνάσταση τότε, σ' ὅλες τίς ζακυνθινές ἐκκλησίες, γινόταν τό πρωί τῆς Κυριακῆς, νωρίτερα στίς «λαϊκές». κι ἀργότερα στίς «ἀριστοκρατικές».

Ἐγώ μικρός πῆγαινα στήν κοντινή μας, στόν Ἁι - Γιάννη τῶν Λογοθετῶν, πού ἦταν μᾶλλον ἀριστοκρατική ἐκκλησία κι οἱ λειτουργίες της ἄρχιζαν πάντα στίς ὀκτώ (στήν ἀκόμη πιό ἀριστοκρατική Φανε-

ρωμένη, γειτονική μας κι αυτή, ἄρχιζαν στὶς ἐννιά). Φοροῦσα τὰ λαμπριάτικὰ μου, ἔπαιρνα τὴ λαμπάδα μου, ἔχωνα καὶ στὴν τσέπη μου κι ἓνα μικρὸ κουδούνι (θὰ δεῖτε τί τὸ ἤθελα) κι ἔτρεχα νὰ προφτάσω. . . Ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, στοῦ «πλάτωμα», καὶ μπροστὰ στοῦ παλάτι τῶν Λογοθετῶν, ἦταν στημένο τὸ ἀπλό «τετράποδο» εἰκονοστάσι. Κι ἀφοῦ μέ τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς» ἀνάβουμε ὅλοι τὶς λαμπάδες ἀπὸ τὴ μεγάλη λαμπάδα τοῦ παπᾶ — ἦταν ἓνας ὠραῖος, ψηλὸς γέρος μέ χιονόλευκη γενειάδα — βγαίναμε στοῦ πλάτωμα μέ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού τὴν ἔστηναν στοῦ «τετράποδο». Ἡ τελετὴ ἄρχιζε, ἀκούγαμε τὸ χαρμόσυνο Εὐαγγέλιο καὶ τὸ πρῶτο «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ γυρίζαμε στὴν ἐκκλησία, ἀφήνοντας ἐκεῖ ἔξω τὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ τὴν ἀσπάζονται οἱ διαβάτες. Αὐτὸ γινόταν σ' ὅλα τὰ «πλατώματα» τῆς χώρας, ὅπου ἦταν ἐκκλησία.

Κι ἄρχιζε ἡ πασχαλινὴ λειτουργία, τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ ἄλλες. Καὶ πρῶτα πρῶτα, μετὰ τὸ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς», παπὰς καὶ ψάλτες ἔλεγαν πάλι τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» εἰκοσιφορές (καὶ τί ὠραῖα πού τὸ ἔλεγαν τότε στὴ Ζάκυνθο) σὲ δυὸ διάφορους ἤχους, ἓναν ἄργό καὶ ἓνα γοργό. Ἐπειτα, κάποια στιγμή — τί συγκινητικὴ, τί χριστιανικὴ! — ὁ παπὰς, μέ τὴ λαμπάδα στοῦ χέρι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο στοῦ στήθος, ἔβγαине στὴν Ὠραία Πύλη κι ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ ἐκκλησιάσματος πλησίαζαν ἓνας ἓνας, ἀσπάζονταν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ χέρι πού τὸ κρατοῦσε, κι ἔπειτα ἔκαναν «Χριστὸς ἀνέστη» μέ τὸν παπὰ, φιλιόνταν μαζί του στόμα μέ στόμα. Τὸ φιλὶ τῆς Ἀγάπης, πού μέ τόση χαρὰ τὸ ἔδιναν καὶ τὸ παίρναν οἱ χριστιανοί! Καὶ θυμοῦμαι, ὅταν μεγάλωσα ἢ μᾶλλον ψήλωσα κι ἐγὼ ἄρκετά, ὥστε νὰ ἀξιωθῶ αὐτὴ τὴν τιμὴ, μέ τί εὐλάβεια καὶ συγκίνηση ἄγγιξα μόλις τὰ χεῖλη μου στὰ ἱερὰ ἐκεῖνα ἄσπρα γένια, κοντὰ στοῦ στόμα, πού μοῦ φίλησε τὸ μάγουλο. .

Ἐπειτα ἦταν τὸ Εὐαγγέλιο. . . Ἀ, τί τρέλα, γιὰ μᾶς τὰ παιδιά προπάντων, τὸ Εὐαγγέλιο τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα. Μὲ τὸ «Σοφία ὀρθοὶ ἀκούσωμεν», βγάζαμε ὅλοι τὸ κουδούνι μας, ἄλλοι μικρά, ἄλλοι μεγάλα, κοντές καμπάνες, καὶ μόλις ὁ παπὰς τελείωνε μιά περίοδο — ἄλλη συνήθεια αὐτὴ — κουδουνίζαμε τρελά, χτυπούσαμε καὶ τὰ στασίδια, χτυποῦσε συγχρόνως καὶ τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησίας: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν καὶ Θεὸς ἦν ὁ

Λόγος» — ντίν - ντίν - ντίν - ντούγκ - ντούγκ - γκλάν - γκλάν... Κι έτσι ώς τό τέλος, πού παρακαλούσα νά μήν ἔλθει ποτέ...

Καί κάτι ἄλλο μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπό τή λειτουργία τοῦ Πάσχα, κι αὐτό ἐντελῶς ζακυνθινό: Ἀφοῦ ἔβγαιναν τ' Ἅγια — ἴσως καί μετά τό Εὐαγγέλιο, δέ θυμοῦμαι καλά — ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς, ὁ χοντρός καί σοβαρός Γαρμπούγιος, ἔπαιρνε ἀπ' τό παγκάρι τό μεγάλο ἀσημένιο δίσκο μέ τό οἶκός η ο* τῶν Λογοθετῶν, ἔριχνε μέσα μέ κρότο ἕνα ἀσημένιο τάλιρο, καί βροντοφωνοῦσε :

— Τό πασχάτικο τοῦ ιερέως.

Ἕνας νεαρός Λογοθέτης, παιδί σχεδόν, τόν ἀκολουθοῦσε στήν περιφορά τοῦ δίσκου, κρατώντας ἕνα χαρτί κι ἕνα χρυσό μολυβάκι. Οἱ ἐνορίτες ἔριχναν τό «πασχάτικο» τους — ἄλλος δίφραγκο, ἄλλος τάλιρο, ἄλλος μισό ἢ ἕνα ν α π ο λ ε ό ν ι*. Καί κάθε φορά ὁ Γαρμπούγιος γυρίζοντας στόν ἀκόλουθό του, τοῦ ἔλεγε τ' ὄνομα καί τό ποσόν, πού ἐκεῖνος τό ἔγραφε στό χαρτί του. Στό τέλος πιά τῆς περιφορᾶς ὁ δίσκος ἦταν γεμάτος — ἄλλοι καιροί... ἄλλα πλοῦτη... — ἀπό χρυσά κι ἀσημένια νομίσματα. Καί ὁ Γαρμπούγιος τά ἔβαζε μαζί μέ τό χαρτί μέσα σ' ἕνα μαντήλι, ἔμπαινε στό ἱερό καί παρέδιδε τό «πασχάτικο» στόν ἱερέα.

Ἐγώ λοιπόν περισσότερο ἀπό τά λεπτά, πού λίγο ἤξερα τότε νά ἐκτιμῶ — καί μήπως ἔμαθα κατόπιν ; — ζήλευα τό παιδί, πού τό ἔγραφε. Καί φαντασθεῖτε πιά τή χαρά μου καί τό καμάρι μου, ὅταν ἕνα Πάσχα, πού ὁ νεαρός Λογοθέτης δέν ἦρθε στή λειτουργία — μοῦ φαίνεται πῶς ἔλειπε στήν Εὐρώπη — ὁ Γαρμπούγιος πῆρε ἑμένα γιά γραμματικό του!...

Αὐτά τό πρωί. Τ' ἀπόγευμα καί τό βράδυ ἄλλα... Ὅπως ἐδῶ κάθε ἐκκλησία τή Μεγάλη Παρασκευή βγάζει τόν Ἐπιτάφίό της, ἔτσι τότε στή Ζάκυνθο, τό ἀπόγευμα τοῦ Πάσχα, κάθε ἐκκλησία ἔβγαζε τήν Ἀνάστασή της. Λιτάνευε δηλαδή στήν περιοχή της τήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού ὡς ἐκείνη τήν ὥρα ἔμενε στό «τετράποδο». Μπροστά ἢ πελώρια σημαία — γιατί κάθε ἐκκλησία εἶχε τή σημαία της, μέ ἄλλα χρώματα κι ἄλλες παραστάσεις — πίσω τό «κασίτολο» — ἀσημένιος σταυρός σέ ψηλό κοντάρι, ὅπου ἦταν κρεμασμένο τό χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς ἐκκλησίας — κατόπιν ἡ εἰκόνα κάτω ἀπό μιά κομπή οὐρανία — τό «μπαλδακίνο» — καί κατόπιν οἱ παπάδες, οἱ ψαλτάδες καί πολλὺς ἢ λίγος λαός κατά τήν ἐκκλησία καί τήν ἐνορία.

Κι ἡ μεγάλη μου διασκέδαση ἦταν νά γυρίζω τήν πόλη, κρατώντας τό χέρι τοῦ πατέρα μου, καί νά βλέπω τίς ἀμέτρητες αὐτές μικρές λιτανεῖες, πού πολλές φορές ἀπαντιοῦνταν, διασταυρώνονταν καί— τί παράξενο! —οἱ ἄνθρωποι πού ἀκολουθοῦσαν τή μιά, ἔκαναν τό σταυρό τους πρός τήν εἰκόνα... τῆς ἄλλης!

Ἀλλά ὅταν μεγάλωσα ἀκόμα, προτιμοῦσα, ἀντί νά γυρίζω τούς δρόμους, γιά νά βλέπω τίς λιτανεῖες, νά πηγαίνω ν' ἀκούω τόν ἑσπερινό (τήν Ἀγάπη) καί ν' ἀκολουθῶ ὕστερα τίς λιτανεῖες σάν μέγας. Καί πῆγαίνα πάντα στή Φανερωμένη. Ἀλλή ἀπόλαυση ἐκεῖ, ἀληθινά αἰσθητική, καλλιτεχνική. Γιατί, καθώς ξέρουν ὅλοι, ἡ Φανερωμένη τῆς Ζακύνθου εἶναι ἕνα θαῦμα ἐκκλησίας. Ἀληθινά ἕνας νᾶος « τῆς Δόξης τοῦ Θεοῦ » — ἡ Τέχνη πρῶτα τόν ἔκανε τέτοιο, ἔπειτα ὁ πλοῦτος — ὅπου οἱ « ἐστώτες ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζουσιν ».

Κι ὁ ἑσπερινός τοῦ Πάσχα γινόταν τότε μ' ὅλη τήν ἐπισημότητα. Χοροστατοῦσε ὁ Κατραμῆς, ὁ ὠραῖος ἐκεῖνος δεσπότης, πού θά 'λεγε πῶς ἡ ὠραία ἐκκλησία ἔγινε γι' αὐτόν κι αὐτός γιά τήν ὠραία ἐκκλησία. Ὁ σεβασμιος ἐφημέριος, ὁ παπα - Στουπάθης, μέ τ' ἀσημένια μαλλιά καί γένια, φοροῦσε τά καλύτερά του ἄμφια, πού μόνο ἡ Φανερωμένη τά εἶχε τόσο ὁμορφα καί τόσο πολυτελή. Τό ἴδιο καλοντυμένοι κι οἱ ἄλλοι παπάδες, καθώς κι οἱ διάκοι. Διπλός χορός ἀπ' τούς καλύτερους ψαλτάδες τῆς χώρας. Τάξη, εὐκοσμία, ἀκρίβεια σ' ὅλα ἀπερίγραπτη. Καί πρό πάντων μουσική. Ἀ! τί μουσική! Ἀκόμα μοῦ φαίνεται πῶς ἀνατριχιάζω ὅταν ἀκούω τό « τίς Θεός μέγας ὡς ὁ Θεός ἡμῶν » ἢ τό « Κύριε, ἐκέκραξα », στίχους καί τροπάρια, ὅπως τά ἔφαλλαν οἱ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι χοροί. Ἀμ' οἱ ἀπαγγελίες; Θά ξεχάσω ποτέ τόν προοιμιακό ψαλμό « Ὡς ἐμεγαλύνθη τά ἔργα σου, Κύριε », ὅπως τόν ἔλεγε ὁ Κατραμῆς, ἢ τό « Νῦν ἀπολύοις τόν δοῦλον σου, Δέσποτα », ὅπως τόν ἔλεγεν ὁ παπα - Στουπάθης ;

Ἀλλά ἡ ἀποθέωση ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μέ τό « Φῶς ἱλαρόν ». Τί τά θέλετε! αὐτά τά πράγματα δέν ξαναγίνονται πιά. Ἐχάθηκαν γιά πάντα μέ τούς ἀνθρώπους, τούς μεγάλους καλλιτέχνες, πού τά ἔκαναν. Φτιάστε μου σήμερα μιά Φανερωμένη, ἂν μπορεῖτε, βρεῖτε μου τούς ἀρχιτέκτονες, τούς ζωγράφους, τούς ξυλογλύπτες, τούς ἀσχοκαλιστές καί τούς χρυσωτές, πού τήν ἔκαναν, τή στόλισαν, φέρτε μου κι ἕναν Κατραμή μέ τό ἐπιτελεῖο του νά τή λει-

τουργᾶ. Καί ἡ τελειότερη ἐκκλησιαστική τελετή στήν Ἀθήνα δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ μιᾶ ζακυνθινή τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἔβγαине τελευταία ἀπ' ὅλες, τό δειλινό. Εἶχε μεγάλη πομπή, ἔκανε μεγάλο γύρο, καί τήν ἀκολουθοῦσεν ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλά χωρίς ἐπισημότητα. Εἶχε μᾶλλον λαϊκό ἢ παλλαϊκό χαρακτήρα. Καί στό γυρισμό, ἀπ' ἔξω ἀπ' τήν ἐκκλησία, βράδου πιά, ἔκαιγαν «Φωτιές», πυροτεχνήματα, κι αὐτά λαϊκά, πού τά 'κανε ὁχι ὁ «Φράγκος» — αὐτός ἔκανε μόνον τά πολυδάπανα καί τά θαυμάσια, πού καιγόνταν στήν πλατεία τοῦ Γεωργίου Α', τό βράδυ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου — ἀλλά κάποιος Παντελής. Ὁ, τί γοῦστο πού ἔκανα τά πολύκροτα «κάστρα» του καί τόν ἀπαραίτητο «Γιούδα» του, τό ἀνδρεῖκελο, πού ξερνᾶ ἀπό πάνω κι ἀπό κάτω σφυριχτές σπίθες καί πολύχρωμες καντηλομάνες!...

« Ἡ ζωὴ μου σάν μυθιστόρημα »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Καί νά 'ρχετ' ἔτσι ἀπό μακριά τ' ὁλόδροσο τραγούδι
τῆς νύχτιας σιγαλιᾶς,
στήν ἄμμουδιᾶ νά ξεγλιστρᾶ σάν λαμπισμένο χνούδι,
σάν φύλλο ξεσυρμένο τῆς ἐλιᾶς.

Κι ὅλος γειρμένος στό νερό μέ τ' ἄστρα τ' ἀναμμένα,
νά λάμπει ὁ οὐρανός,
καί νά 'ναι πλῆθος, σύσμιχτα, ζευγαρωτά, ἓνα ἓνα,
σάν νά μή λείπει τ' ἄστρο κανενός.

Ὅμως ἀπάνω κι ἀπ' τό φῶς κι ἀπό τή σιωπή σου,
ὦ γαληνὴ ὁμορφιά!
νά τρίζουν τά θυρόφυλλα τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου,
καί ὅπως χτυπᾶ, ν' ἀκούεται ἡ καρδιά.

« Ἀντίφωνα », 1931

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

(Ὁ συγγραφέας διηγείται τὰ σημαντικότερα γεγονότα τῆς ζωῆς του στὴ Σύρο, ὅπου γεννήθηκε, στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας, ὅπου ἔμενε κατὰ καιροὺς ἡ οἰκογένειά του, καὶ στὸ Λονδίνο, ὅπου ἐγκαταστάθηκε γιὰ πολλὰ χρόνια).

Ὁ καλὸς μου πάππος ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς παραλαβὴν μου καὶ μέ συνώδευσε μέχρι τῆς οἰκίας του, κειμένης ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ. Δυσκόλως ἀπέκρυψεν ἐκεῖνος τὴν θλιβεράν του ἐντύπωσιν, ὅτε εἶδε τὴν ἐξησθενημένην μορφήν μου, ἀλλ' ἡ μάμμη μου μέ ὑπεδέχθη μέ ἐνδείξεις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Ὑπεκρίνετο ὅτι μέ ὑπεδέχετο ὅπως καὶ ἡ μήτηρ μου, ὅτε μέ ἀπεχωρίσθη. Ἀλλ' ὅμως ἐπροδόθη, χωρὶς νὰ τό ἐννοήσῃ.

Ἀνέβην τὴν κλίμακα στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονά της καὶ βήχων. Εἰς τό διάζωμα τῆς κλίμακος δεξιόθεν ἦτο ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας, ἀντικρυ δέ ἐπὶ τοῦ τοίχου καθρέπτης. Προτοῦ στραφῶ, διὰ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν τραπεζαρίαν, εἶδα εἰς τὸν καθρέπτην τὴν μάμμην μου, ὀπισθέν μου. Συσφίγγουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξέφραζε διὰ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἀδημονίαν της. Δέν ἀπέδειξα ὅτι τὴν παρετήρησα. Ὑπεκρινόμενη καὶ ἐγὼ τὸν εὐθυμον. Καὶ ὅμως ἐγνώριζα ὅτι δέν ἦτο ἀκίνδυνος ἡ ἀσθενεία μου.

Καὶ εἰς τὴν Σύραν κατόπιν, μολονότι ἤμην εἰς πλήρη ἀνάρρωσιν, ἔμεναν ἀκόμη καταφανῆ τὰ σημεῖα τῆς ἀσθενείας. Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἔβηχα καθ' ὁδόν, ἤκουσα ὀπισθέν μου ἀγυιόπαιδας χαρακτηρίζοντάς με ὡς φθισικόν. Εἶχα τότε καὶ ἐπὶ ἔτη πολλὰ διετήρησα τὴν ἰδέαν, ὅτι θά ἀποθάνω νέος.

Εἰς τό Λονδίον, ὅτε μετὰ τὴν ἡμιπληγίαν τοῦ πατρός μου ἔγινα ὁ ἀληθὴς ἀρχηγός καὶ τό στήριγμα τῆς οἰκογενείας, συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ ζήσω, παρεκάλεσα τὸν ἱατρὸν μου νὰ μέ βεβαιώσῃ ἐάν ἦτο πιθανὴ ἡ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἔστω καὶ πέντε, παράτασις τῆς ὑπάρξεώς μου. Ἀφοῦ μέ ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς, εἶπε μειδιῶν ὅτι δέν ὑπάρχει λόγος, διὰ νὰ μὴ ζήσω καὶ εἴκοσιν ἔτη ἀκόμη. Ἦμην τότε εἰκοσιπενταετής. Ἡ προθεσμία τοῦ ἱατροῦ μου παρήλθε πρό πολλοῦ, ὥστε δέν διεψεύσθη ἡ προφητεία του. Ἡ ὑγεία μου ἐστερεώθη ἔκτοτε. Ἡ κρᾶσίς μου, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐκ γενετῆς καλὴ καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ διῆλθα σῶος τὰς πολλὰς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπέ-

κτησα ἀνδρωθεὶς τὴν εὐρωστίαν μου. Ἄλλως, δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ἀπέφυγα πάντοτε τὰς καταχρήσεις, τὰς ὑποσκαπτούσας τὴν ὑγείαν.

Μόνον τῆς ὁράσεως δὲν ἐφείσθην ὅσον ἔπρεπε. Ἄλλ' εἰς τοῦτο πταίει ὁ αὐτός ἱατρός. Παρεκτός τῆς ἐπιστήμης του, ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος, εὐφυής, εὐγενής καὶ εὐπροσήγορος*. Παρατηρήσας ἡμέραν τινὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου, μέ ἠρώτησεν ἂν ἀναγιγνώσκω τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην μου, καὶ ἀπηρίθμησεν ὅλας τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τῆς τοιαύτης κακῆς συνηθείας, παρακινῶν με νὰ τὴν παραιτήσω. Ἐπειτα, ἐπιθύρισε μυστηριωδῶς:

— Δὲν ἀποκοιμοῦμαι ποτέ, χωρὶς ν' ἀναγνώσω.

Ἐννοεῖται ὅτι ἠκολούθησα τό παράδειγμα καὶ ὄχι τό δίδαγμα τοῦ ἱατροῦ μου. Τοῦτο συνέτεινε βεβαίως εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἀλλὰ πρὸς τί ἡ ὄρασις, ἐάν δὲν χρησιμοποιηταί; Ἐάν πέπρωται νὰ χάσω τό φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, ἄς ἔχω τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν ὅτι τοὺς ἐχρησιμοποίησα.

* * *

Πρὸς ἀνάρρωσιν ὁ πάππος καὶ ἡ μάμη μου μέ ἔφεραν εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. Ἦτο προχωρημένον τό θέρος, ὥστε ὀλίγα οἰκήματα ἔμεναν διαθέσιμα. Εὐτυχῶς μεταξύ αὐτῶν ἐπροτιμήθη ἡ τελευταία οἰκία τῆς κωμοπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Δὲν ἦτο μεγάλη, οὔτε πολυτελής, ἡ δὲ θέα ἐκ τῶν παραθύρων ὠραία καὶ πρὸς τό βουνόν καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦτο ἀληθὴς ἐξοχικὴ κατοικία, τὰ πάντα δὲ ἐκεῖ μοῦ ἐφαίνοντο τερπνά, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ θερινὰ ἐνδαιτήματα τῆς Ὁδησοῦ.

Τὴν ἀνάρρωσίν μου ἐπετάχυνεν ὁ ζωογόνος ἀήρ τῆς Πριγκήπου, ὅσον καὶ ἡ τρυφερά περίθαλψις τῶν γονέων τῆς μητρός μου. Πρὸς τὴν μάμην μου μέ εἶχεν ἐξοικειώσει ἡ πολυετής συμβίωσις, ἀλλὰ πρὸς τὸν πάππον μου μέ συνέδεεν ἡ ἀμυδρά μόνον ἀνάμνησις τῶν θωπειῶν του, ὅτε ἤμην τετραετὴς εἰς τὴν Σύραν. Ἐκτοτε διέμενεν εἰς Ταγανρόκ, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὀλίγους μῆνας πρὶν τῆς ἀναχωρήσεώς μου εἰς Ὁδησσόν. Τότε, καὶ ἐτι μᾶλλον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναρρώσεώς μου εἰς τὴν Πρίγκηπον, τὸν ἐγνώρισα καὶ τὸν ἠγάπησα ἐκ τοῦ πλησίον. Μὲ ἠγάπα καὶ ἐκεῖνος. Εἶχε χωριστὴν

ἀδυναμίαν πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ μετέφερεν εὐκόλως εἰς τὸν πρωτότοκόν της τὴν πρὸς ἐκείνην στοργήν. Ἦτο φύσει γλυκύς καὶ ἡμερος. Σπανίως ἡγανάκτει· τότε δὲ ἐκοκκίνιζαν αἱ παλάμαι του καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γλῶσσάν του ἐκφράσεις διαλεκτικαὶ τῆς πατρίδος του, ὅχι ὅμως ποτέ δριμεῖαι. Ἄλλως τὸν πάππον μου καθησύχαζεν ἀμέσως ἢ ἔτι πραοτέρα σύζυγός του.

Καὶ οἱ δύο δέ, καθὼς καὶ ὁ Μιχαλάκης καὶ ἡ Φρόσω, οἱ παιδικοὶ μου σύντροφοι καὶ συμπαίκτορες, ἐφρόντιζον πῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν τῆς μητρός μου. Ἦσθανόμην ὅτι εἶχα περὶ ἐμέ ἀληθεῖς γονεῖς καὶ ἀληθεῖς ἀδελφούς. Ἐν τῶν πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν τοῦ βίου μου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ συνδέουσα τὴν οἰκογένειάν μας ἀγάπη. Ἡ παιδιοθένη προσκόλλησις εἰς τοὺς ἐκ μητρός συγγενεῖς κατέστησεν ὡς συνήθειαν, ὡς δευτέραν τρόπον τινὰ φύσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῆς στοργῆς μου καὶ εἰς τὰ τέκνα των. Οἱ νεώτεροι, οἱ βαθμηδὸν αὐξήσαντες τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον, μέ ἀποκαλοῦν ἐνίοτε φιλοσυγγενῇ· φοβοῦμαι δὲ ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτει δόσιν εἰρωνείας. Ἀλλὰ δέν γνωρίζουν οἱ νεώτεροι πῶς καὶ διατὶ ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῆς ψυχῆς μου ἡ φιλοσυγγένεια.

* * *

Εἰς τὴν Πρίγκηπον συνεδέθην διὰ στενῆς φιλίας μέ τὸν Ἀπόστολον Θεοδωρίδην. Ἦτο ἄλλοτε οἰκοδιδάσκαλος, εἰς τὴν Λιβόρνον, τοῦ ἀποθανόντος μονογενοῦς υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τῆς μάμης μου. Ἐφιλοξενεῖτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τότε εἰς τοῦ πάππου μου. Ἦτο κατὰ πολλὰ ἔτη πρεσβύτερός μου, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ δασεῖα ὑπόξανθος γενειάς του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὅχι ὁ τελευταῖος τῶν φίλων μου, ἡλικίας διαφόρου τῆς ἰδικῆς μου. Κατὰ τὴν νεότητά μου ἀπέκτησα πολλοὺς φίλους πρεσβυτέρους μου, ἢ καὶ γέροντας. Τώρα δέ, ὅτε ἐγήρασα, οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων μου εἶναι κατὰ πολλὰ ἔτη νεώτεροί μου. Ὅ,τι μέ εἴλκυεν ἄλλοτε πρὸς τοὺς γηράσαντας, ἴσως ἐλκύει σήμερον καὶ τοὺς νέους πρὸς ἐμέ· ἴσως οἱ τιμῆσαντές με τότε διὰ τῆς φιλίας των ἐνεφοροῦντο τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, καθὼς ἐγὼ τώρα πρὸς τοὺς νέους, ὅσους δέν βαρύνει ἡ πρεσβυτικὴ μου ἡλικία. Ἀγαπῶμεν τὴν νεότητα, καθὼς ἀγαπῶμεν τὴν ἄνοιξιν, ὃ δὲ συγχρωτισμός μετὰ νεωτέρων ἰσοδυναμεῖ πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς. Ἐξα-

σφαλίζει την διάρκειαν τῆς μνήμης μας μέχρις οὐ καὶ οἱ ἐπιζῶντες νεώτεροί μας φίλοι γηράσουν.

Ὁ Ἀπόστολος εἶχεν γεννηθῇ εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, καθόσον δὲ ἐνθυμούμαι, ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἦτο εὐγενὴς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος, φύσει δὲ μελαγχολικός. Ἦσως ὄχι φύσει. Ἦ ἤρεμος εὐθυμία του συχνάκις ἐφαίδρυνε τοὺς περιπάτους μας καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνάς μας εἰς τὸ σφαιριστήριον τοῦ παρὰ τὸν Πλάτανον καφερείου. Ἦ ἔλλειψις ὑγείας καὶ χρημάτων ἦσαν λόγοι ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἦσθάνετο ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐργασθῇ, νὰ γίνῃ χρήσιμος εἰς τὸ ἔθνος καὶ νὰ διαπρέψῃ, εἶχε γνώσεις, φιλομάθειαν, φιλοπονίαν, ἀλλ' ἡ πενία καὶ τὸ φιλάσθενον τὸν ἐδέσμευον. Τὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις δὲν διέκοψεν ὁ ἀποχωρισμὸς μας, ὅτε μετέβη εἰς τὴν Ὁδησσὸν ὡς διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τῆς θείας μου. Ἐνεκα λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν ἐκείθεν μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λιβόρνον, ὁπόθεν μετηνάστευσεν εἰς Τεργέστην.

* * *

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἐξ Ὁδησσοῦ ἡ μήτηρ μου μετὰ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μου. Ὁ ἀριθμὸς των εἶχεν αὐξήσει εἰς Ὁδησσὸν διὰ τῆς γεννήσεως κορασίου, ὀνομασθέντος Εἰρήνην, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος τῆς Νίνας, ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῆς μητρός μου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παρητήσαμεν καὶ πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Σύραν, μετὰ δέκα καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπουσίας.

Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ μέτρον τοῦτο ἐλάφθη μόνον πρὸς στερέωσιν τῆς ὑγείας μου, διὰ νὰ μὴ διαχειμάρσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἂν συνέτειναν καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ ὑποθέσεις τοῦ πατρός μου εἶχαν λάβει νέαν τροπὴν. Ὁ Νικολαὸς Μπαλλῆς, ὁ στυλὸς καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐταιρείας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσκολληθῇ ὁ πατήρ μου, ἀπεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συνέπεια τοῦ θανάτου του ἦτο ἡ διάλυσις καὶ τῆς ἐταιρείας καὶ τοῦ εἰς Ὁδησσὸν καταστήματος. Ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ μόνος τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν του, μὲ τὰ ἰδικά του μέσα καὶ ὑπὸ τὴν ἀτομικὴν του ἐπωνυμίαν.

Ὅποια ἦσαν τότε τὰ χρηματικά του μέσα, ἀγνοῶ. Μεγάλαν βεβαίως δὲν ἦσαν. Ἀγνοῶ ἐπίσης ἂν ὁ πατήρ μου εἶχε τὰ πρὸς

ἀπόκτησιν πλούτου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἦτο συνετός, φίλεργος, φιλότιμος· ἀλλὰ ταῦτα μόνα δέν ἄρκοῦν πρὸς ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Δέν ἀπέθανε πλούσιος. Ἀλλὰ βεβαίως δέν ἔχω παράπονον ὅτι δέν ἀφῆκε μεγάλην κληρονομίαν. Ἀφῆκεν ἄσπιλον τὸ ἔντιμον ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ἐξ ἐναρέτων γονέων, καὶ μετέδωκεν ἄθικτον εἰς τὰ τέκνα του τὴν παράδοσιν ἐντίμου παρελθόντος. Ἀλλως, ἐάν δέν κατῴρθωσε ν' ἀνυψωθῇ εἰς περιωπὴν πλούτου, οὐδέποτε ὁμως εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του ἡ στέρησις. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, ὅσας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, εἰργάσθη ἐπιμόνως καὶ ἡδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του ἄνεσιν ἀξιοπρεπῇ. Ἐξ ἀνάγκης, ἴσως καὶ φύσει, φειδωλός, οὐδέποτε ὁμως ἀνεδεῖχθη γλίσχρος περὶ τὰ τοῦ ζῆν, ἔτι δέ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν τέκνων του. Διὰ τῆς ἀόκνου φιλοπονίας του ἀπέκτησε καί, ἀπολέσας, ἀνέκτησε καὶ διетήρησε τὰ μέσα ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας, ἄνευ ἐπιδείξεως, ἀλλ' ἀναλόγως πάντοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μετὰ θαυμασμοῦ — θαυμασμοῦ μετέχοντος καὶ ἐντροπῆς τινος, διότι δέν ἡδυνήθη ποτέ νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμά του —, ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐνόσῳ ἐμέναμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσηκῶνετο πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μετέβαινε πεζός εἰς τὸ γραφεῖόν του, κείμενον μακράν τῆς οἰκίας μας, εἰς τὴν ἀπέναντι πλευράν τοῦ Κερατίου κόλπου (εἰς τὸ λεγόμενον χάνι τῆς Βαλιδές). Καὶ πάλιν πεζός ἐπανήρχετο τὸ ἐσπέρας. Οἱ κόποι του ἦσαν ἴσως ἄξιοι μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἀλλ' εἰς τὰ τοῦ βίου ἀσφαλέστερα καὶ φρονιμωτέρα ἢ σύγκρισις ὀχι πρὸς τοὺς ὀλίγους ὀλιγωτέρους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀτυχεστέρους. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως πείθεται τις εὐκολώτερον περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: « Μακάριοι οἱ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενοι ».

« Ἡ ζωὴ μου »

Δημήτριος Βικέλας

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Τωρά είναι Μάης κι άνοιξη, τωρά είναι καλοκαίρι,
 τώρα φουντώνουν τά κλαδιά κι ανθίζουν τά λουλούδια.
 Τώρα κι ό ξένος βούλεται στόν τόπο του νά πάγει.
 Νύχτα σελώνει τ' άλογο, νύχτα τό καλιγώνει,
 φκιάνει άσημένια πέταλα, καρφιά μαλαματένια,
 βάνει τά φτενιστήρια του, ζώνει καί τό σπαθί του.
 Κι ή κόρη, όπού τόν αγαπάει, κρατεί κερί καί φέγγει·
 μέ τό 'να χέρι τό κερί, μέ τ' άλλο τό ποτήρι.
 Κι όσα ποτήρια τόν κερνάει, τόσες βολές τοῦ λέγει :

- Πάρε μ', άφέντη, πάρε με, πάρε κι έμέ κοντά σου,
 νά μαγειρεύω νά δειπνῶς, νά στρώνω νά κοιμᾶσαι,
 νά γένω γῆς νά μέ πατᾶς, γιοφύρι νά διαβαίνεις,
 νά γένω κι άσημόκουπα νά πίνεις τό κρασί σου·
 έσύ νά πίνεις τό κρασί κι έγώ νά λάμπω μέσα.
- Κεί πού πηγαίνω, λυγερή, γυναίκες δέ διαβαίνουν·
 εκεί είναι λύκοι στά βουνά καί κλέφτες στά δερβένια,
 καί σένα παίρνουν, κόρη μου, καί μένα μέ σκλαβώνουν.

Δι μετικό

Ο ΖΩΝΤΑΝΟΣ Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ

"Ανοιξε, θλιβερή καρδιά καί πικραμέν' άχείλι·
 άνοιξε, πές μας τίποτες καί παρηγόρησέ μας.

- Παρηγοριά 'χ' ό θάνατος καί λησμοσύν' ό Χάρος,
 ό ζωντανός ό χωρισμός παρηγοριά δέν έχει.
 Χωρίζ' ή μάνα τό παιδί καί τό παιδί τή μάνα,
 χωρίζονται τ' άντρόγυνα τά πολυαγαπημένα·
 τώρα όντας χωρίζονται, τά δέντρα ξεριζώνουν,
 καί πάλ' όταν 'νταμώνονται, τά δέντρα φύλλα βγάζουν.

Δημοτικό

ΜΑΝΑ, ΠΟΛΛΑ ΜΑΛΩΝΕΙΣ ΜΕ

Μάνα, πολλά μαλώνεις με κι εγώ μισέφει θέλω,
 νά φύγω, νά ξενιτευτώ, στὰ ξένα νά γυρίζω·
 νά κάμεις χρόνους νά μέ ιδείς, χρόνους νά μ' ἀνταμώνσεις,
 νά 'ρθουνε, μάνα μ', οί γιορτές, οί μεγαλοβδομάδες,
 νά πᾶς, μάνα, στήν ἐκκλησιά, νά κάμεις τό σταυρό σου
 καί νά στραφεῖς στή μιὰ μεριά καί νά στραφεῖς στήν ἄλλη,
 νά ιδείς μονάδες μέ παιδιά, γυναῖκες μέ τούς ἄντρες
 καί τοτεσάς νά θυμηθεῖς πῶς ἔχεις γιό στὰ ξένα,
 νά θολαθοῦν τά μάτια σου τή θάλασσα νά βλέπεις.

Δημοτικό

ΒΑΡΥΤΕΡΗ Η ΞΕΝΙΤΙΑ

“Όλα τὰ δέντρα τό πρωί δροσιά εἶναι γεμισμένα
 καί μένα τὰ ματάκια μου δάκρυα εἶν' γεμισμένα
 ἀπ' τόν καημό τῆς ξενιτιᾶς κι ἀπ' τήν πικρὴν ὀρφάνια.
 Ἡ ξενιτιά, ἡ φυλακή, ἡ φτώχεια, ἡ ὀρφάνια,
 τὰ τέσσερα ζυγιάστηκαν σ' ἓνα βαρὺ καντάρι
 καί πιό βαριά ἡ ξενιτιά μέ τὰ πολλὰ φαρμάκια.

Δημοτικό

Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω εἰς τόν βράχον τῆς ἐρήμου ἐκτῆς, ἀπό παλαιούς λησμο-
 νημένους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένον τό ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας
 τῆς Κατευοδώτρας. Ὅλον τόν χειμῶνα παπάς δέν ἦρχετο νά λειτουρ-
 γήσῃ. Ὁ βοριάς μαίνεται καί βρυχᾶται ἀνά τό πέλαγος τό ἀπλω-
 μένον μαυρογάλλον καί βαθύ, τό κύμα λυσσᾷ καί ἀφρίζει ἐναντίον
 τοῦ βράχου. Καί ὁ βράχος ὑψώνει τήν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος,

στοιχείο ριζωμένον βαθιά εἰς τήν γῆν, καί τό ἐρημοκλήσι λευκόν καί γλαρόν, ὡς φωλεά θαλασσαετοῦ, στεφανώνει τήν κορυφήν του.

Ὅλον τόν χρόνον παπάς δέν ἐφαίνετο καί καλόγηρος δέν ἤρχετο νά δοξολογήσῃ. Μόνον τήν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν ἀπό τοῦ ὕψους τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπό τό λευκόν μοναστηράκι τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μέ φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καί κυματίζοντα βαθιά γένια, ἕνας γέρων ἱερεὺς « ὡς νεοττός τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν ἀγγέλων », διὰ νά λειτουργήσῃ τό παλαιόν λησμονημένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνήσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μέ τίς φαμίλιες των τίς ἀνέβγαλτες καί ἄπραχτες, μέ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καί ἄνιφτα, πού δέν ἤξευραν νά κάμουν τόν σταυρόν τους, διὰ ν' ἀγιασθοῦν καί νά λειτουργήσουν ἐκεῖ, καί εἰς τήν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιός παπάς μέ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους εἰς τό φύσημα τοῦ βορρᾶ καί τήν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τόν μέγαν ἀπλωτόν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους, θαλασσοπλήκτους* βράχους, διὰ νά φωτίσῃ καί ἀγιάσῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τόν ἄλλον καιρόν ἤρχοντο, συνήθως κατὰ τήν ἀνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καί θυγατέρες, κάτω ἀπό τήν χώραν,* μέ σκοπόν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια καί νά παρακαλέσουν τήν Παναγίαν τήν Κατευοδώτταν νά ὁδηγήσῃ καί κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καί τοὺς πατέρας των. Ὡραῖες κοπέλες ἤρχοντο νά ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδερφάκια των, πού ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, νά τίς φέρουν προικιά ἀπό τήν Πόλιν, στολίδια ἀπό τήν Βενετίαν, κειμήλια ἀπό τήν Ἀλεξάνδρειαν. Νεαράι γυναῖκες ρεμβάζουσαι καί μητέρες συλλογισμέναι ἤρχοντο νά καθίσουν καί ἀγναντεύουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῇ τὰ νερά, ἡ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει καί αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περί τήν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῇ πλεόν ἀχινούς καί στρεῖδια ἄρκετά, οἱ ναυτικοί μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια, εἰς τὰς σκούνας των, καί ἐμίσευαν* ἐπήγαιναν νά ταξιδεύσουν. Τόν καιρόν ἐκείνον καράβια καί γολέτες « ἔδεναν » μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοί μας ἀγαποῦσαν πολύ τῆς ἐστίας τήν θαλπωρήν, τόν καπνόν τοῦ με-

λάθρου. Καί ὅταν ἐπανάρχετο ἡ ἀνοιξίς εἰς τήν γῆν, αὐτοί τότε ἐπέστρεφον εἰς τήν θάλασσαν.

Ἐσηκώοντο εἰς τὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα καί ναρκωμένα σκάφη ἀνά δύο ἢ τρία τήν αὐτήν ἡμέραν καί ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τόν λιμένα, ἕαν ἦτο ἐνάντιος ἢ καί οὐριος* ἂν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλωρωμένη ἔξω εἰς τήν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δέν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμούς εἰς τήν οἰκίαν καί ὁ λοστρόμος ἐμάκρυνε τίς μπενετάδες* εἰς τὰ καπηλεῖα. Καί ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καί ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τό κεφαλόσκαλον. Καί ὁ νεαρός ναύτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει μέ τόν μοῦτσον τώρα εἰς τήν σκούναν, πού ἦτο εἰς τὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι εἰς τὰ χαρτιά, ἔλειπαν. Κανείς δέν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καί μέσα εἰς τό πλοῖον, πού ἔφερε βόλτες βόλτες κι ἐστρέφετο ὡς ξεμένον περί κέντρον ὀρόρατον — τό κέντρον ἦτο μέσα εἰς τās καρδίας καί εἰς τās ἐστίας τῶν ναυτικῶν — ἄλλος δέν ἦτο εἰμή ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος κι ἕνας ἐπιβάτης, ξένος καί ἔρημος, εἰς τόν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ :

— Τώρα, στή στιγμή, νά, τώρα τώρα θά φύγουμε.

Καί εἶχε μπαρκάει ὁ ἄνθρωπος ἀπό δώδεκα ὥρας πρίν. Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νά βάλῃ ἐμπρός τήν καπετάνισσα· αὐτή ὤφειλε νά προπορευθῇ, ἐπειδή ἦτο τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νά μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια ἀρκετά, ἐσαλίδιζαν τίς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὡς νά ἐσφίγοντο, διὰ νά κόψουν τήν ὀρόρατον ἐκείνην κλωστήν, τό λεπτόν ἰσχυρόν νῆμα, ὡς μίαν τρίχα, καί τό σκάφος ἐβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τήν ἡμέραν ἐκείνην καί τās ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος καραβάνια γυναικῶν, ἀσκήρια, ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνέρχοντο ἐπάνω εἰς τήν ρεματιάν τόν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, ὁ ὁποῖος διαχαράσσεται ἀνά τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μέ τās χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων καί τόν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμόν τῆς μεγάλης κοιλάδος μέ τās ράχεις. Ἐπάνω εἰς τόν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τό λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τό μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε έλαμπον μέ μεγάλες φωτιές τά κανδήλια τής Παναγίας τής Κατευοδώτρας. ‘Η γραΐα Μαλαμίτσα, ή κλησάρισσα τοῦ ‘Αγίου Νικολάου, έβαλλε τίς φωνές· έκανε τό κακό . . . έμάλωνε μέ όλες τίς γυναΐκες. Αὐτή έπῆρε τό καλαθάκι της, τήν ρόκαν της, τ’ άδράχτι της, καί ἤλθεν έπίτηδες, κατά παραγγελίαν τοῦ κύρ ‘Αγγελῆ, τοῦ έπιτρόπου. . . διά νά μαλώση τίς γυναΐκες τίς εύλαβητικές, νά μή τό παρακάνουν καί χύνουν λάδια πολλά καί λαδώνουν τό έδαφος τοῦ ναοῦ. Τοῦ κάκου, κανείς δέν τήν ἤκουεν.

Οἱ όρμαθοί τῶν γυναικῶν, όμάδες όμάδες, συγγενολόγι, διεσπείροντο εἰς μικροῦς όχθους, εἰς πτυχάς τοῦ βράχου, άνάμεσα εἰς θάμνους καί χαμόκλαδα, εἰς μέρη ύψηλά καί εἰς μέρη ύπτήνεμα. ‘Ηρχοντο μέ τά καλαθάκια τους, μέ τά μαχαιρίδιά τους, διότι πολλάί έξ αὐτῶν ἤσυχολοῦντο νά βγάλουν άγριολάχανα — μέ τά προγεύματά τους τά σαρακοστιανά. Καί άφοῦ εἶχαν άνάψει τάς κανδήλας, άφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες πολλές, στρωτές, κι εἶχαν κολλήσει άφιερώματα εἰς τήν εἰκόνα, κι εἶχαν χορτάσει τ’ αὐτιά τους άπό τάς νουθεσίας τής γρια - Μαλαμίτσας, έστρώνοντο εκεί εἰς τήν δροσερήν χλόην κι άγνάντευαν κατά τό πέλαγος.

Τά βοσκοπούλα, τ’ άγρια, τ’ άχτένιστα κι άπλοϊκά, πού τίς έβλεπαν άπό μακράν σάν σκιασμένα, άποροῦσαν κι έλεγαν :

— Κοίτα τις ! στά μάτια έκαμαν.

‘Ως τόσον αἱ γυναΐκες τῶν θαλασσινῶν άγνάντευαν. ‘Ιδού τό βρίκι τοῦ καπετάν Λυμπέριου τοῦ Λημνιοῦ, εἶχε σηκωθῆ εἰς τά πανιά άργά τήν νύκτα· μέ τό άπόγειο τής νυκτός ἤβρε τό ρέμα καί άπεμακρύνθη κι έχώνεψε.

— Κατευόδιο καλό ! ‘Η προσευχή τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἄς εἶναι ὡς πνοή στά πανιά, στά ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας. Στό καλό ! Στό καλό !

‘Ιδού τό καράβι τοῦ καπετάν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. ‘Υπερήφανα, καμαρωμένα, άδελφωμένα τά δυό, αὐτό κι ό πλοίαρχός του, πᾶνε νά μᾶς φέρουν καλά, νά μᾶς φέρουν στολίδια !

— Στό καλό, πουλί μου, στό καλό ! . . .

‘Ιδού καί ἡ γολέτα τοῦ καπετάν Μανόλη τοῦ Χατζηχάνου.

— ‘Η ψυχή μου, ἡ πνοή μου νά εἶναι πάντα στά πανιά σας, ὡσάν λαμπάδα τοῦ ‘Επιταφίου, νά διώχνει τά μαῦρα τελώνια*, πρίν προφθάσουν νά κατακαθίσουν στά πανιά σου.

— Σύρε, πουλί μου, στό καλό καί στήν καλή τήν ὥρα ! Στό καλό !

Νά κι ἡ σκούνα τοῦ καπετάν Ἀποστόλη τοῦ Βιλενδῆ, καινούριο σκαρί. Ἐπέσε πολύ γιαλό, δέν τήν εὔρε καλό τό ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τό πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σάν ψύλλοι, πού πηδοῦν.

— Δούλευέ τα, καπετάνιο μου ! Ἡ Παναγιά μπροστά σας ! Στό καλό ! Στό καλό !

Ἡ Παναγιά μπροστά σας ! Στό καλό ! Στό καλό !

Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατά τό βουνό, τά πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφαντα πρό ὥρας καί ἡ τελευταία γολέτα μικρόν κατά μικρόν ἐχώνευεν εἰς τό μέγα πέλαγος. Τά συγγενολόγια καί τά φουσάτα τῶν γυναικῶν, μέ τά καλαθάκια καί τά μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνά τοὺς λόφους, κι ἔβγαζαν καυκαλήθρες καί μυρόνια. Σιγά σιγά κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τό βουνό καί αὐταὶ κατῆλθον εἰς τήν πολίχνην.

Ἡ νυχτερινή αὔρα ἐσύριζεν εἰς τά δένδρα καί οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της, κι ἔστελλαν πολλές εὐχάς εἰς τά κατάρτια, εἰς τά πανιά καί εἰς τά ἐξάρτια τῶν караβιῶν. Καί βαθιά εἰς τήν σιωπὴν τῆς νυκτός τίποτε ἄλλο δέν ἤκούετο, εἰμὴ τό λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ καί τό ἄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιάς ναυτικῶν μελλόντων ν' ἀναχωρήσουν αὔριον :

— Σύρε, πουλί μου, στό καλό καί στήν καλή τήν ὥρα !

Περιοδικὸ « Τέχνη », τ. Α', Ἀπρ. 1899

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Μέ ἰδιαιτέραν βέβαια εὐχαρίστησιν θ' ἀκούετε, ὅσοι συχνάζετε κατ' αὐτάς εἰς τήν ἐκκλησίαν, τό ὥραϊον ἐκεῖνο τροπάριον, τό ὅποιον ψάλλεται εἰς τήν ἀκολουθίαν τοῦ ὁρθρου κατὰ τήν περίοδον τοῦ Πάσχα :

Μαγδαληνή Μαρία
 προσέδραμε τῷ τάφῳ
 καί τόν Χριστόν ἰδοῦσα,
 ὡς κηπουρόν ἠρώτα :
 «Κύριε, εἰ σύ ἐβάστασας αὐτόν,
 εἰπέ μοι, ποῦ ἔθηκας αὐτόν,
 καὶ γὰρ αὐτόν ἀρῶ».
 Καί παρ' αὐτοῦ ἀκούει :
 Μαρία, μή μου ἅπτου !»

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τήν ἐντύπωσιν, πού μοῦ ἔκαμνεν, ὅταν ἤμουν παιδί. Τό ἄκουα συνήθως εἰς ἓν ἐξοχικόν ἐκκλησάκι τῆς πατρίδος μου, ὅπου τὰς Κυριακάς τῆς ἀνοίξεως, λίαν πρωί, ὅπως αἱ Μυροφόροι, ἐπήγαίνα μέ τόν πατέρα μου. Ὁ ψάλτης εἶχε γλυκυτάτην φωνήν ὑψιφώνου, καί εἰς τό τροπάριον αὐτό ἐξήντλει ὅλην του τήν τέχνην, τήν προσπάθειαν καί τήν τρυφερότητα. Ἦμπορῶ μάλιστα νά εἶπω, ὅτι ψάλλων παρίστανεν, ὅπως οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τοῦ ὅσματος.

Ἐξαφνα, εἰς τό « Κύριε, ποῦ τό σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ἔθηκας ; » διέκρινες ὅλα τά αἰσθήματα, ἀπό τά ὅποια θά κατείχετο τήν στιγμήν ἐκείνην ἡ ἑρωτῶσα Μυροφόρος, τήν ἀγωνίαν της, τήν θλίψιν της, τήν ἀγάπην της πρὸς τόν νεκρόν Διδάσκαλον, ἀκόμη καί τήν κούρασίν της. Ἐπειτα ἀναπαρίστατο ἡ μετ' ἀγάπης καί γλυκύτητος αὐστηρά, ἡ πλήρης μυστηρίου ἀπάντησις τοῦ Διδασκάλου : « Μαρία, μή μοῦ ἅπτου ! ».

Καί τέλος τό ἐξαφνικόν καί ὑπέροχον ἐκεῖνο ἀλέγκρο :

« ὦ, θείας, ὦ, φίλης, ὦ, γλυκυτάτης σου φωνῆς ! »

μέ τό ὅποιον ὁ ψάλτης κατῶρθωνε νά μεταδίδῃ ὅλην τήν χαράν, τήν ἐκπληξιν, τήν ἔκστασιν*, τό δέος* τῆς Μυροφόρου πρὸ τοῦ θαύματος, τό ὅποιον ἐβλεπε...

Τί ἐντύπωσις !...

Ἀπό τήν ἀνοικτὴν θύραν τοῦ ἐξωκλησίου, ἀντίκρου μου, ἐφαίνετο ἡ μεγάλη ἐξοχή. Κάμπος πράσινος, δένδρα ἀνθισμένα, λοφίσκοι, καί πέρα κυανᾶ βουνά... Ἐμπρὸς ἔμπρὸς ἓνας κῆπος θαυμασίως στολισμένος ἀπὸ τήν ἀνοιξιν. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ κῆπος τοῦ

Ίωσήφ, ὅτι κάπου ἐκεῖ θά εὕρισκετο τό κενόν τώρα μνημα τοῦ Κυρίου... Καί, ἀκούων τούς γλυκεῖς στίχους μέ τήν γλυκεῖαν ὑποβλητικήν μελωδίαν — καί δέν φαντάζεσθε τί ὥραϊα πού ψάλλεται αὐτό τό τροπάριον εἰς τήν πατρίδα μου ! — ἀνέπλαττα μέ τήν παιδικήν μου φαντασίαν ὅλην τήν σκηνήν τῆς ὑπερφυσικῆς συναντήσεως.

Ἔβλεπα τόν ἄνθρωπον, τόν ὁποῖον ἡ Μαρία ἐξέλαβεν ὡς κηπουρόν, σκυμμένον ἐκεῖ κάπου, στρέφοντα τά νῶτα, ὁσφραινόμενον ἴσως ἓν δροσόρρυτον* αὐγινόν τριαντάφυλλον... Ἐφантаζόμουν ὅτι ἡ Μαρία, φορτωμένη μέ ἄνθη καί ἀρώματα διὰ τόν τάφον, τόν πλησιάζει, τόν ἐρωτᾷ καί συγχρόνως μέ τήν ἐρώτησιν τόν ἐγγίζει, τόν κτυπᾷ οἰκείως εἰς τόν ὦμον... Ἀμέσως ἐκεῖνος στρέφεται, σηκώνεται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα βήματα, προβάλλει τά χέρια :

— Μαρία ! μή μ' ἐγγίζης!...

Καί παροῦσιάζει συγχρόνως τό πρόσωπόν του πρὸς τήν γυναῖκα, ἤρεμον καί αὐστηρόν, χωρίς μειδίαμα, ἀλλά πάγκαλον, θεῖον, μέ τήν λάμψιν, μέ τήν αἴγλην ἐνός Θεοῦ... Ἡ Μαρία ἀφήνει νά τῆς πέσουν τά ἄνθη καί τά δοχεῖα τοῦ μύρου. Ἀνεγνώρισε τήν φωνήν, ἀνεγνώρισε τό πρόσωπον... Ὁ δῆθεν κηπουρός, ὁ περιπλανώμενος εἰς τόν πρωινόν ἀνοιξιάτικον κῆπον, εἶναι Ἐκεῖνος, εἶναι ὁ Διδάσκαλος, τόν ὁποῖον προχθές εἶδεν ἐσταυρωμένον, χθές νεκρόν, καί σήμερον ἐπαναβλέπει ζῶντα ! Ποῖον θάμβος καί ποῖα χαρά !

Ὡ, αὐτό τό τροπάριον μέ τήν ἀναπαράστασιν τῆς ἐκπληκτικῆς σκηνῆς εἰς τόν κῆπον, μοῦ ἔδιδε τότε ὅλην τήν ιδέαν τοῦ θαύματος καί ὅλην τήν χαράν τῆς Ἀναστάσεως. Περισσότερον ἀπό κάθε τι ἄλλο, πού ἤκουσα εἰς τήν ἐκκλησίαν τό Πάσχα καί κατόπιν... Διότι αὐτό, φαίνεται, εἶχε τήν μεγαλυτέραν ὑποβολήν καί μ' ἔκανε νά βλέπω, μαζί μέ τήν Μαρίαν, τόν ἀναστάντα Χριστόν.

Καί σήμερον ἀκόμη, τό Πάσχα, αὐτή ἡ παιδική ἀνάμνησις, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλην, μοῦ δίδει ὅλην τήν ιδέαν τοῦ θαύματος καί ὅλην τήν χαράν τῆς Ἀναστάσεως.

(ΑΓΝΑΝΤΙΑ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ...)

Ἀγνάντια τό παράθυρο· στό βάθος
 ὁ οὐρανός, ὄλο οὐρανός, καί τίποτ' ἄλλο·
 κι ἀνάμεσα, οὐρανόζωστον ὀλόκληρο,
 ψηλόλιγνο ἓνα κυπαρίσσι· τίποτ' ἄλλο.
 Καί ἡ ξάστερος ὁ οὐρανός ἡ μαῦρος εἶναι,
 στή χαρά τοῦ γλαukoῦ, στής τρικυμῖας τό σάλο,
 ὅμοια καί πάντα ἀργολυγáει τό κυπαρίσσι,
 ἥσυχο, ὠραῖο, ἀπελπισμένο. Τίποτ' ἄλλο.

« Ἀσάλευτη ζωή » (Ἑκατό φωνές)

Κωστής Παλαμᾶς

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Ἐφυγα σχεδόν παιδί καί ξαναγυρίζω σχεδόν γέρος. Δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια ἡ κακή μου μοῖρα μέ κράτησε δεμένο στήν ξενιτιά, πότε μέ δυστυχίες ἀφάνταστες, πότε καί μ' εὐτυχίες πλανερές. Εὐτυχίες καί δυστυχίες τό ἴδιο μ' ἀλυσόδεταν καί μέ στεροῦσαν τή μεγάλη εὐτυχία τῆς Πατρίδας, πού δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια τήν ὀνειρεύομουν στὸν ὕπνο καί στὸν ξύπνο.

Μιά μέρα μοῦ χαμογέλασε ἄξαφνα ἡ Μοῖρα καί μοῦ εἶπε : Πήγαινε ! Εἶσαι ἐλεύθερος.

— Θά πάω !...

Νά, μπῆκα στό πλοῖο μέ τό καλό, καί τό πλοῖο ξεκίνησε μέ τήν πλώρη πρὸς τ' ὄνειρό μου... Ἡ θάλασσα λάδι... Αὐριο τό πρῶι θά προβάλουν μπροστά μου τ' ἅγια χῶματα.

Ἀξαφνα σηκώθηκε τρικυμία, καί σιγά σιγά ἡ τρικυμία μεγάλωνε. Τό μικρό πλοῖο παράδερνε καί χοροιτηδοῦσε ἀπάνω στά μακρινὰ κύματα. Μέ δυσκολία ἡ πλώρη κρατιόταν ἀκόμη πρὸς τ' ὄνειρό μου. Τά πλευρά δέρονταν ἀλύπητα καί τό θαλάσσιο ξύλο ἀναστέναζε σάν ἄνθρωπος καί τριζομανοῦσε νά σπάσει.

Στό θυμό ἐκεῖνο τῆς θάλασσας, τὸν ἀνέλπιστο, πού εἶχε σαστίσει καί τὸν καπετάνιο τὸν ἴδιο, ἐβλεπα μέ τρόπο τό θυμό τῆς Μοίρας μου. Τό μετάνιωσε λοιπόν ἡ φθονερή, πού γιὰ μιά στιγμή μ' ἄφησε ἐλεύθερο, κι ἤθελε τώρα νά μέ βουλιάξει ;

“Ετσι θά ήταν” ή Μοίρα δέ θά ’θελε νά ξαναϊδῶ τήν πατρίδα μου. Διαφορετικά, πῶς θά μέ κρατοῦσε τόσων χρονῶν ἡμέρες ἀλυσοδεμένο ; “Εκοίταξα τόν οὐρανό ἀπελπισμένος.

Τόσος ἦταν ὁ πόνος μου κι ὁ σπαραγμός μου, πού κι ἡ Μοίρα ἡ ἴδια πρέπει νά μέ λυπήθηκε. Εἶδεμή, πῶς κόπηκε ἄξαφνα ὁ ἀνεμος καί πῶς κατέβηκε τό κύμα καί πῶς ξανάγινε ἡ θάλασσα γυαλί ;

“Ὡς τό βράδυ εἶχαν τελειώσει ὅλα. “Η νύχτα πέρασε ἡσυχη καί μέ τό γλυκοχάραμα σηκώθηκα ἀπό τό κρεβάτι κι ἀνέβηκα στό κατάστρωμα. “Η θάλασσα ἦταν μολυβένια. Πρός τό μέρος τῆς ἀνατολῆς λίγα σύννεφα μαῦρα μέ στριφώματ’ ἀσημένια, καί μπροστά, μέσα στήν αὐγινή ὁμίχλη, οἱ κορυφές μακρυσμένων ἀέρινων βουνῶν.

“Ο ἔλικας δούλευε δραστήριος, βιαστικός. “Ο αὐλακας, πού ἄφηνε πίσω του τό γρήγορο πλοῖο, μεγάλωνε σταθερά. Κι ἡ πλώρη ἴσια πρὸς τ’ ὄνειρό μου.

Λίγο ἀκόμη, μιά δυό ὥρες, καί τ’ ὄνειρό μου γίνεται πράγμα.
—“Ο ἥλιος !

Καί μαζί του ἡ Ζάκυνθος προβάλλει ἀπό τό γαλανό καί χρυσαφένιο πέλαγο.

Μιά λουρίδα γῆς κίτρινης, χωρίς χάρη καί χωρίς σχῆμα, καί κάτι βουνά ἀπό πίσω, πού μόλις ξεχωρίζουν χωμένα μέσ στά σύννεφα. Τό πράσινο, τό ὄνειρευτό, τό πολυύμνητο ζακυνθινό πράσινο, δέν ἐπρόβαλε ἀκόμα. Καμιά μυρωδιά, οὔτε κίτρων οὔτε μπουγαρινιῶν* οὔτε ρόδων, δέ φέρνει ἀκόμα ὡς τό κατάστρωμα ὁ πρωινός ἀέρας. Καμιά ὁμορφιά.

“Α! τήν κακή Μοίρα ! Μοῦ μάγεψε τήν πατρίδα καί μοῦ τήν ἔκανε ἄσχημη. Κι ὅμως, δεκατέσσερα χρόνια ζοῦσα μέ τήν ἐλπίδα νά τήν ξαναἰδῶ. Τά μάτια μου δακρύζουν ἀπό χαρά κι ἀπό λύπη. Μιά βαθιά, μυστική ἀπογοήτευση κρατεῖ τήν καρδιά, πού σπαρταρά.

“Αλλά γιατί τόσο βιαστικός κι ἀνυπόμονος ;

Νά, ἡ κίτρινη λουρίδα ἄρχισε σιγά σιγά νά στολίζεται μέ στίγματα πράσινα, βαθυπράσινα. “Η ὄψη της παίρνει λίγο λίγο γραμμές μαλακές, καμπύλες μέ χάρη καί μ’ ὁμορφιά. “Αγαπητά μου χρώματα καί σχήματα, ἄρχισα νά σᾶς ἀναγνωρίζω. Νάι, εἶστε ὠραία, ὅπως σᾶς ἤξερα κι ὅπως σᾶς ἄφησα. . . Στή μακρουλή κιτρινάδα, καταμεσῆς, διακρίνεται ἕνα ζωηρό κόκκινο σημάδι. Λές καί κάποιος ἄγριος θεός

ἔχωσε τή ρομφαία* του σ' ἐκεῖνο τό μέρος καί τρύπησε τή γῆ, κι ἀπό τά σπλάχνα της ἔβγαλε αἷμα. Ἡ πληγή εἶναι μεγάλη, βαθιά. Τό αἷμα τρέχει ἀπό πάνω ὡς κάτω στή θάλασσα. Καί ἡ κοκκινάδα ἐκείνη μοῦ τραβᾷ τό μάτι καί τό λογισμό καί μοῦ τά καρφώνει ἐκεῖ.

Εἶναι ὁ Κόκκινος* Βράχος, πού φαίνεται ἀπό μακριά σάν πληγή ματωμένη.

Εἶναι ἡ τοποθεσία, πού μέ μάγεψε νά γράψω τό ἀγαπημένο μου ἐκεῖνο διήγημα.

“Ὀλ’ ἡ Πατρίδα σέ μιὰ Γυναίκα :

Ἡ μάνα μου μέ περίμενε στήν ἀποβάθρα.

Σέ λίγο πατῶ τ’ ἅγια χώματα καί βρίσκομαι στήν ἱερή ἀγκαλιά.

“Ὅταν τήν εἶδα ἐκεῖ — ἀναλλοίωτη, ἀγέραστη, σάν τήν ἐλπίδα, πού ἔτρεφε καί τή ζωογονοῦσε, — νά στηρίζει τό λιγνό μαυροφόρο κορμί στό κάγκελο τῆς σκάλας καί νά κοιτάει πρὸς τό πλοῖο, μοῦ φάνηκε πὼς δεκατέσσερα χρόνια, νύχτα καί μέρα, μέ περίμενε ἐκεῖ, στήν ἴδια θέση...

Μὴν κλαῖς, μανούλα μου γλυκιά ! Τῆς χαρᾶς σου τό δάκρυ μοῦ σπαράζει τήν ψυχή. Ἀλήθεια, σ’ ἔκαμα νά περιμένεις πολύ... Μὴ μοῦ τό λές, τό ξέρω... Μά δέ φταίω ἐγώ, μάνα, καί μὴ μέ μαλώνεις. Φταίει ἡ Μοίρα. Ἐκείνη μέ κράτησε ἀλυσοδεμένο ὡς τώρα, πότε μέ δυστυχίες ἀφάνταστες καί πότε μ’ εὐτυχίες πλανερές.

Γιατί ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ἡ μόνη, ναί, εἶν’ αὐτή, πού αἰσθάνομαι τώρα στήν ἀγκαλιά σου. Ὅπως ἡ ἀληθινὴ δυστυχία δέν εἶν’ ἄλλη ἀπὸ κείνη, πού θά σ’ ἐμπόδιζε νά ἀκολουθήσεις τό δρόμο σου καί τόν προορισμό σου. Εἶσαι μεγάλη ψυχὴ ἐσύ καί τὰ καταλαβαίνεις... Δέ στάθηκα στή ζωὴ μου εὐτυχισμένος, μά μπόρεσα ν’ ἀκολουθήσω τό δρόμο καί τόν προορισμό μου. Ἴσως ἡ εὐτυχία μου ὅλη νά εἶν’ αὐτή. Πικρὴ εὐτυχία, πού μοῦ κοστίζει τό χωρισμό τῆς Μάνας καί τῆς Πατρίδας. Μά ὅλα δέν μπορεῖ νά τὰ ᾄχει κανεὶς!...

10 Ἰουνίου.

Στό πλοῖο πάλι γιὰ τήν ξενιτιά. Καί ποιὸς ξέρει γιὰ πόσα χρόνια πάλι !

Θεέ μου, μαλάκωσε τή σκληρὴ μου Μοίρα, νά μέ ξαναφήσει

τουλάχιστο για νά πεθάνω... "Αχ, «ἄς μὴ μοῦ δώση ἡ μοῖρα μου εἰς ξένην γῆν τόν τάφον! ». 'Αλήθεια, Κάλβε! « Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα... ».

« Διηγήματα », Σειρά Γ', σελ. 7 κ.έ.

Γρηγόριος Ζενόπουλος

Η ΓΙΑΓΙΑ

Πέρσι τὰ ἐγγόνια τὴν Πρωτοχρονιά τῆς ἔβαλαν δόντια τῆς γιαγιᾶς καὶ λάμπουν τώρα ὁλόασπρα μέσα ἀπ' τὰ ζαρωμένα, ξεφλουδισμένα, ἄχρωμα χεῖλη.

Μὰ τὰ σβησμένα μάτια τῆς γιαγιᾶς δέν καλοβλέπουν τὰ ἐργόχειρά της, τὰ πέντε ἐγγόνια, πού τῆς τ' ἄφησε μωρά, τόσα δὲ ἡ μακαρίτισσα ἢ μονάκριβή της κόρη... Τὴν ἔκλαψε τότε καὶ τὰ δάκρυα ἔσβησαν τὰ μάτια της. Μὰ ὄχι μόνο δάκρυα, ὄχι!

Ἡ γιαγιά κατάλαβε, πὼς ἔπρεπε τὰ παιδιά νά μεγαλώσουν, ἔνιωσε τὸ παράπονο τῆς ὑστερνῆς ματιᾶς τῆς κόρης της, τὸ ἔνιωσε καὶ πῆρε τὸ βελονάκι της, στὴν ἀρχὴ μ' ἓνα ζευγάρι γυαλιά, ὕστερα μὲ δύο, δούλευε ἐκείνη τὴν μπιμπίλα* τὴν πολυανθισμένη, πού οἱ ξένοι, πού ἔρχονταν νά περάσουν τὸ καλοκαίρι στὰ Θεραπειά*, τὴν ἔβλεπαν κι ἔλεγαν, πὼς κι αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἀλήθεια ἓνα ἀπ' τὰ θαύματα τοῦ Βοσπόρου.

Γιατί στό Βόσπορο περισσότερο ἐργάζονται αὐτό τὸ ξακουστό ἐργόχειρο, πού πολλές ἐργάτριες δόξασε, μὰ καὶ πού δέν καλυτέρευσε τὴν τύχη τους.

"Ὅπως σ' ὅλα τὰ χαμόσπιτα, καὶ στῆς γιαγιᾶς τὸ σπίτι βλέπει κανεῖς μετὰλλια τιμητικὰ ἀπὸ ἐκθέσεις.

Καὶ λίγο λίγο τὰ ἄνθη τῆς μπιμπίλας ἔκαμαν καὶ ἄλλα ἄνθη : τὰ ἐγγονάκια, καρπούς ωραίους.

Ὁ μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ γράμματα στό δημοτικὸ σχολεῖο, ἄρχισε νά καλλιεργεῖ τὰ λίγα χωράφια τους καὶ μὲ τίς φράουλες, πού ἔστειλε στὰ ξένα, τίς ἀνοιτόχρωμες φράουλες τίς στρογγυλές, ἄρχισε νά διατηρεῖ τὸ σπίτι· καὶ ἦταν καιρὸς, γιατί ἡ γιαγιά δέν καλόβλεπε. Καὶ τ' ἄλλα ἐγγόνια ἔπαιρναν σειρά καὶ τὸ μικρό, πού

τ' ἄφησε ἡ μανούλα του βυζανιάρικο, ἔγινε κι ἐκεῖνο ἕξι ἑφτά χρόνων ἀγόρι.

Ἔμαθε καί νά διαβάζει ἀργά ἀργά τὰ μεγάλα γράμματα.

Πῶς τήν ἀγαποῦσε τή γιαγιά! Πῶς τήν ἀγαποῦσαν ὅλοι! Πῶς τήν καμάρωναν, σάν ἔλεγε παραμύθια, καί πῶς χαίρονταν, σάν τήν ἔβλεπαν νά τρώγει φουντούκια μέ τὰ δόντια τὰ ὀλόασπρα.

Μά τό μικρό εἶχε ἕνα σχέδιο καί δέν ἔλεγε σέ κανένα τίποτε. Φύλαγε νά ἔλθει ἡ ὥρα ἡ καλή.

Ὅταν ἡ γιαγιά τόν ἔπαιρνε ἀπ' τό χεράκι καί ἀνέβαινε τό δρόμο τοῦ Ζαρίφη, γιά νά πᾶν στήν κρύα βρύση, τόν ἄφηνε νά παίζει μέ τὰ χαλίκια καί χανόταν καί γύριζε μέ τὰ μάτια πιό κόκκινα καί χεῖλη πιό ξέθωρα. ἤξερε, πῶς πήγαινε στό μνημα τῆς κόρης της νά κλάψει.

Καί τὰ μάτια τῆς γιαγιᾶς σέ κάθε τέτοια ἐπίσκεψη ἔσβηναν πιό πολύ. Ὅταν γύριζεν ἀπ' τήν κρύα βρύση, δέν μπορούσε νά ἰδεῖ τοὺς πράσινους λόφους, ἡ καημένη ἡ γιαγιά. Οὔτε, ὅταν πήγαιναν στήν Ἀγία Παρασκευή, μπορούσε νά ἰδεῖ τό Βόσπορο καί τό βουνό τοῦ Ἑλληνα, πού παραφυλάγει ἐκεῖ στό ἀνοιγμα τῆς Μαύρης Θάλασσας νά καταπιεῖ τὰ θεριά, πού προβάλλουν ἀπ' τό βοριά. Τίποτα ἡ γιαγιά δέν μπορεῖ νά ἰδεῖ.

Καί ὅταν ὁ δεύτερος ἔγγονος μέ τή γαλανόασπρη βαρκούλα φέρνει βράδυ βράδυ περήφανος τή γιαγιά καί τό ἀδελφάκι του νά ἀναπνεύσουν τό μυρωμένο ἀγέρι, ἡ γιαγιά δέ βλέπει τό εὐμορφο ἡλιοκαμένο τρώσωπο τοῦ ἐγγονοῦ.

Καί τό μικρό πικραίνεται καί τῆς ζωγραφίζει ὅλα, μά ἔχει καί τό σχέδιό του.

Ὁ μεγάλος ἀδελφός, ὁ Μανόλης, ἀρραβωνιάστηκε μέ τήν εὐχή τῆς γιαγιᾶς. Τίς Ἀποκριές θά ἔλθει ἡ νύφη νά ξεκουράσει ἀπ' τό νοικοκυριό τή γιαγιά.

Μιλοῦνε τ' ἀδέλφια καί γιά τό δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦνε καί γιά τό δῶρο τῆς γιαγιᾶς, μιλοῦνε καί γιά τό δῶρο τοῦ μικροῦ, κοντεῦει ἡ Πρωτοχρονιά.

Ὁ μικρός πετιέται, μέ μάτια ὀλόλαμπρα.

— Γιά τή γιαγιά, ἐγώ θά σᾶς μιλήσω. Ἐγὼ δῶρο δέ θέλω. Πέρσι τῆς πῆρατε δῶρα τῆς γιαγιᾶς δόντια. Φέτο... πέστε στό μεγάλο τό γιατρό καί ρωτήστε, δέν μπορούνε τάχα αὐτοί, πού κάνουνε δόντια, νά κάμουνε καί μάτια νά βλέπει ἡ γιαγιά μου; Ἀχ! ὀλοένα σβή-

νουνε τὰ μάτια της. Σέ λίγο, σᾶς τό λέγω, καί τόν ἥλιο δέ θά βλέπεις. Ἐμένα ὄχι φέτο, ποτέ μου μή μοῦ κάνετε δῶρο, ἂν τὰ μάτια εἶναι ἀκριβὰ, ποτέ! Καί ἂν οἱ γιατροί δέν μποροῦν νά τὰ κάμουν, ὁ Θεός μπορεῖ νά τήν πᾶτε στή Βαγγελίστρα νά τήν κάμει νά βλέπει, γιά νά ἰδεῖ ἐμένα, πῶς ἔχω τὰ χρυσά μαλλιά καί τὰ μάτια τῆς μητέρας μας, νά παρηγορηθεῖ.

Τ' ἀδέλφια δέν εἶπαν τίποτα.

Ἄνοιξε σιγά σιγά ἡ θύρα· ἔτριξε τό πάτωμα ἀπ' τό βαρύ βῆμα τῆς γιαιγιᾶς καί, σάν νά εἶχε μάτια, ἴσια ἔτρεξε στό Γιωργάκη της, τόν ἀγκάλιασε, τόν φίλησε καί εἶπε :

— Μάτια μου... μάτια μου...

Πολλά χεῖλη τό λένε χαϊδευτικά «μάτια μου», μά τῆς γιαιγιᾶς τὰ χεῖλη ἔχουν ἄλλη σημασία. Naί, «μάτια της!». Ἐκανε τό σταυρό της, εὐχαρίστησε τό Θεό καί χαρούμενη, νέα, μεταμορφωμένη, εἶπε δυνατά :

— Θεέ μου, σ'εὐχαριστῶ.

Ὅλοι ἔκλαιαν. Ἄχ, ἀπό τέτοια δροσερά γλυκά δάκρυα δροσί-ζονται τὰ μάτια...

« Διηγήματα »

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου

Τ Α Σ Ι Τ Σ Α

Ἡ ἀδερφή μου. Ὅπως εἶχα νά λάβω μαντάτα της χρόνια ὀλάκερα μέσα στό μεγάλο πόλεμο, ὄντας σέ μακρινά μέρη καί ἐξαιτίας τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἔχοντας κιόλας στό νοῦ τό πόσο λεπτά ἦτανε πλασμένη, κατάντησα πιά νά τή λογαριάζω μέ τούς νεκρούς. Τό παρακάτου ποίημα γράφτηκε μέσα σέ τέτοια δυστυχία, πού ἔδερνε τήν καρδιά μου : πῶς ποτέ πιά δέ θά ξανάβλεπα τό ἀγαπημένο πρόσωπό της. Τά τελευταῖα χνάρια τῆς μορφῆς της σβήνουν μέσα μου καί πᾶν. Ὁ αἰώνιος ἀφανισμός... Ἀνόλπιστα γυρίζοντας στό σπίτι μου, τή βρῆκα στή ζωή. Ὁ Θεός μέ σπλαχνίστηκε.

Τά μεσάνυχτα κάθουμαι μέ τό κεφάλι ἀκουμπισμένο στόν ἀγκῶνα. Κατέβει νά μοῦ κόψεις τή λύπη — ἔλα νά μιλήσουμε.

Κάνει νά ταραχτεῖ ὁ ἀγέρας, πού βαραίνει ἀπό σφοδρά.

Ἐξί φτερά ἔχεις : Δυό φτεροῦγες ἀγριοπεριστεριοῦ, ἀσπρότερες

ἀπ' τὸ λαιμὸ Σου — κι ἄλλες δὺὸ πλουμισμένες μέ κοκκινάδια — κι ἄλλο ἓνα ζευγάρι πού σαλεύουν πάνου ἀπ' τὸ κεφάλι σου, ὅπως τῆς πεταλούδας.

Ὡραῖα τὰ μαλλιά σου, χρυσά — κι οὔτε μιὰ τριχίτσα μεταξύνη ταραίζει τὴν ἀπλή ἀσπράδα τοῦ μετώπου.

Ἔλα ! Τὰ χρυσόχρωμα φτερά σου ἤθελ' εἶναι γιὰ τὰ θλιμμένα μου μάτια σάν ἄνθι πλουμιστό μέσα σέ βαθιά ἔρημο.

Ἀγκάλιασέ με, τὸν ἀδερφό σου. Καί δίπλωσέ με μέσ στά φτερά σου, στά πούμπουλά σου, πού ἔχεις ἔξι. Μέ τό δεξί σκέπασε τὴν καρδιά μου· καί τὰ ἄλλα, ἄς' τα ὅπως κάνουν στὸν οὐρανό. . .

Ἀδελφή μου ! Τί μπορεῖ νά 'ναι σκληρότερο ἀπὸ τοῦτο ; Νά σβήσεις μέσα στή φαντασία μου, σάν τὰ συννεφάκια πού τὰ ξαίνει ὁ μπάτης, σέ τρόπο πού δέν ξέρεις ἂν πραγματικά ὑπῆρχαν ! . . .

Κι εἶμαι κούφιος ἐγὼ τώρα. Εἶμαι οὐρανός πού ἡ ἐρμιά του δέν κόβεται ἀπὸ ἄστρο, οὔτε κἀν ἀπὸ φτεράκι πουλιοῦ πού περνᾷ ψηλά.

Σέ ζητῶ στά μάτια ὄλων τῶν κοριτσιῶν — μά εἶναι σκοτάδι ἐκεῖ μέσα.

Ἐσύ, σέ μιὰ γαλάζια πέτρα καθισμένη, σβήνεις πίσω ἀπὸ μαβιά πέλαγα.

Πᾶς ! Ἔσθησες ! Μιά φορά σέ εἶδαν τὰ μάτια μου. . .

« Ἔργα », τ. Ε'.

Φώτης Κόντογλου

ΤΑ ΞΕΝΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Μανούλα μου γλυκιά, γλυκότερη ἀπ' τὸ μέλι,

ὄλα τὰ ξεδοκίμασα, γλυκότερη εἶν' ἡ μάνα.

Μὴν μπιστευτεῖς, μανούλα μου, τὰ ξένα μοιρολόγια.

Οἱ ξένοι ἀλάργα κάθονται, κι ἀνάρια ἀνάρια κλαῖνε,

κι ἄριά τραβᾶνε τὰ μαλλιά, νά μὴν τριχοπονέσουν.

Δέ χύνουν δάκρυα καυτερά νά καῖν τὰ μάγουλά τους,

νά πέφτουν καί στοὶ στῆθος τους νά καίγεται ἡ καρδιά τους.

Δημοτικό

ΕΓΩ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΤΙΡΙ ΣΟΥ

Έγώ γιά τό χατίρι σου τρεῖς βάρδιες εἶχα βάλει.
Εἶχα τόν ἥλιο στά βουνά καί τόν αἰτό στούς κάμπους,
καί τό βοριά τό δροσερό τόν εἶχα στά καράβια.
Μά ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε κι ὁ αἰτός ἀποκοιμήθη,
καί τό βοριά τό δροσερό τόν πῆραν τά καράβια.
Κι ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρός τοῦ Χάρου καί σέ πῆρε.

Δημοτικό

ΤΡΕΙΣ ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΟΥΝ

Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἐβούλонтαν νά βγοῦν ἀπό τόν "Αδῃ.
Ένας τό Μάη θέλει νά βγεῖ κι ἄλλος τόν Ἀλωνάρη,
κι ὁ Δῆμος τ' Ἄγιο - Δημητρίου, πού εἶναι τ' ὄνομά του,
π' ἀνοίγουν τά γλυκά κρασιά, π' ἀνοίγουν τά βαγένια.
Κανείς δέν τοὺς κατάλαβε ἀπό τό μυριψύχι,
παρά μιά κόρη νιόνυφη, δέν ἦταν χρονιασμένη,
ἐκείνη τοὺς κατάλαβε κι ἀπό κοντά τοὺς παίρνει.

- Πάρτε καί μένα, ρέ παιδιά, νά φύγω ἀπό τόν "Αδῃ.
 - Κόρη, βροντᾶν τά ροῦχα σου καί μᾶς ἀκοῦν κι οἱ ἄλλοι.
 - Τά βγάζω τά παντέρημα, τ' ἀφήνω μέσ στόν "Αδῃ.
 - Βροντᾶνε τά παπούτσια σου καί μᾶς ἀκοῦν κι οἱ ἄλλοι.
 - Τά βγάζω τά παντέρημα, τ' ἀφήνω μέσ στόν "Αδῃ.
- Έγώ τό βλέπω, ρέ παιδιά, δέ θέλτε νά μέ πάρτε,
μόνο σᾶς ἔχω μιά ριτζιά*, μιά περικαλοσύνη·
περάστε ἀπό τό σπίτι μου πού εἶναι μαυροντυμένο
καί πέστε στή μανούλα μου, στή δόλια πεθερά μου,
νά μ' ἀναστήσουν τό παιδί καί νά μήν τό μαλώνουν,
τ' εἶναι μικρό κι ἀνήλικο, ἡ ὀρφάνια δέν τοῦ μοιάζει.
Πές τους νά μή μέ καρτεροῦν, νά μή μέ περιμένουν.

Ἐγὼ πίσω δέν ἔρχουμαι καί πίσω δέ γυρίζω·
 πῆρα τῆς Ἀρνιας τά βουνά, τῆς Ἀπαρνιαῖς τοὺς κάμπους,
 π' ἄρνιοῦνται οἱ μάνες τά παιδιὰ καί τὰ παιδιὰ τίς μάνες,
 π' ἄρνιοῦνται καί τ' ἀντρόγυνα τά πολυαγαπημένα,
 πού δέν τά ξεχωρίζανε Τοῦρκοι μέ τά σπαθιά τους,
 κι ὁ Χάρος τά ξεχώρισε μέ τό 'να του τό χερί.

Δημοτικό

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΗΣ ΦΩΚΙΑΣ

Κάτω ἀπό τόν κρημνόν, ὅπου βρέχουν τά κύματα, ὅπου κατέρχεται τό μονοπάτι, τό ἀρχίζον ἀπό τόν ἀνεμόμυλον τοῦ Μαμογιάννη, ὅπου ἀντικρίζει τά Μνημούρια, καί δυτικῶς δίπλα εἰς τήν χαμηλὴν προεσχὴν τοῦ γιαλοῦ, τὴν ὁποίαν τά μαγκόπαιδα τοῦ χωρίου — ὅπου δέν παύουν ἀπὸ πρωίας μέχρις ἐσπέρας ὅλον τό θέρος νά κολυμβοῦν ἐκεῖ τριγύρω — ὀνομάζουν « τό Κοχὺλι » — φαίνεται νά ἔχη τοιοῦτον σχῆμα — κατέβαινε τό βράδυ βράδυ ἡ γρια - Λούκαινα, μία χαροκαμένη πτωχὴ γραῖα, κρατοῦσα ὑπὸ τὴν μασχάλην μίαν ἀβασταγὴν, διὰ νά πλύνῃ τά μάλλινα σινδόνια τῆς εἰς τό κύμα τό ἄλμυρόν, εἶτα νά τά ξεγλυκάνῃ εἰς τὴν μικρὰν βρύσχη, τό Γλυφονέρι, ὅπου δακρύζει ἀπὸ τόν βράχον τοῦ σχιστολίθου καί χύνεται ἡρέμα εἰς τά κύματα. Κατέβαινε σιγὰ τόν κατήφορο, τό μονοπάτι, καί μέ ψίθυρον φωνὴν ἔμελλεν ἔν πένθιμον μοιρολόγι, φέρουσα ἅμα τὴν παλάμην εἰς τό μέτωπόν της, διὰ νά σκεπάσῃ τά ὄμματα ἀπὸ τό θάμβος τοῦ ἡλίου, ὅπου ἐβασίλευεν εἰς τό βουνόν ἀντικρύ, κι αἱ ἀκτῖνες του ἐθώπευον κατέναντί της τόν μικρόν περίβολον καί τά μνημάτα τῶν νεκρῶν, πάλλευκα, ἀσβεστωμένα, λάμποντα εἰς τὰς τελευταίας του ἀκτῖνας.

Ἐνθυμεῖτο τά πέντε παιδιὰ της, τά ὁποῖα εἶχε θάψῃ εἰς τό ἄλωνι ἐκεῖνο τοῦ χάρου, εἰς τόν κῆπον ἐκεῖνον τῆς φθορᾶς, τό ἔν μετὰ τό ἄλλο, πρό χρόνων πολλῶν, ὅταν ἦτο νέα ἀκόμη. Δύο κοράσια καί τρία ἀγόρια, ὅλα εἰς μικρὰν ἡλικίαν, τῆς εἶχε θερίσει ὁ χάρος ὁ ἀχόρταστος.

Τελευταῖον ἐπῆρε τόν ἄνδρα της καί τῆς εἶχον μείνει μόνον δύο υἱοί, ξενιτευμένοι τώρα· ὁ εἷς εἶχεν ὑπάγει, τῆς εἶπον, εἰς τήν Αὐστραλίαν καί δέν εἶχε στείλει γράμμα ἀπό τριῶν ἐτῶν· αὕτῃ δέν ἤξευρε τί εἶχεν ἀπογίνει· ὁ ἄλλος, ὁ μικρότερος, ἐταξίδευε μέ τά καράβια ἐντός τῆς Μεσογείου καί κάποτε τήν ἐνθυμεῖτο ἀκόμη· τῆς εἶχε μείνει καί μία κόρη ὑπανδρευμένη τώρα, μέ μιστήν δωδεκάδα παιδιά.

Πλησίον αὐτῆς ἡ γρια - Λούκαινα ἐθήτευε τώρα εἰς τό γῆρας της, καί δι' αὐτήν ἐπῆγαινε τόν κατήφορον, τό μονοπάτι, διά νά πλύνῃ τά χράμια καί ἄλλα διάφορα σκουτιά εἰς τό κύμα τό ἄλμυρόν καί νά τά ξεγλυκάνῃ στό Γλυφονέρι.

Ἡ γραῖα ἔκυπεν εἰς τήν ἄκραν χθαμαλοῦ θαλασσοφαγωμένου βράχου καί ἤρχισε νά πλύνῃ τά ρούχα. Δεξιά της κατήρχετο ὁμαλώτερος, πλαγιαστός, ὁ κρημνός τοῦ γηλόφου, ἐφ' οὗ ἦτο τό κοιμητήριον καί εἰς τά κλίτη τοῦ ὁποίου ἐκυλίωντο ἀενάως πρός τήν θάλασσαν, τήν πανδέγμονα, τεμάχια σαπρῶν ξύλων ἀπό ξεχώματα, ἦτοι ἀνακομιδᾶς ἀνθρωπίνων σκελετῶν, λείψανα ἀπό χρυσές γόβες ἢ χρυσοκέντητα ὑποκάμισα νεαρῶν γυναικῶν, συνταφέντα ποτέ μαζί των, βόστρυχοι ἀπό κόμας ξανθᾶς καί ἄλλα τοῦ θανάτου λάφυρα. Ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, ὀλίγον πρός τά δεξιά, ἐντός μικρᾶς κρυπτῆς λάκκας, παραπλεύρως τοῦ κοιμητηρίου, εἶχε καθίσει νεαρός βοσκός, ἐπιστρέφων μέ τό μικρόν κοπάδι του ἀπό τοὺς ἀγρούς, καί, χωρίς ν' ἀναλογισθῇ τό πένθιμον τοῦ τόπου, εἶχε βγάλει τό σουραῦλι ἀπό τό μαρσίπιόν του, καί ἤρχισε νά μέλπη φαιδρόν ποιμενικόν ᾄσμα. Τό μοιρολόγι τῆς γραίας ἐκόπασεν εἰς τόν θόρυβον τοῦ αὐλοῦ, καί οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπό τοὺς ἀγρούς τήν ὥραν ἐκείνην—εἶχε δύσει ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἥλιος—ἤκουον μόνον τήν φλογέραν, κι ἐκοίταζον νά ἴδωσι ποῦ ἦτο ὁ αὐλητής, ὅστις δέν ἐφαίνετο, κρυμμένος μεταξύ τῶν θάμνων μέσα εἰς τό βαθύ κοίλωμα τοῦ κρημνοῦ.

Μία γολέτα ἦτο σηκωμένη στά πανιά, κι ἔκαμνε βόλτες ἐντός τοῦ λιμένος. Ἀλλά δέν ἐπαιρναν τά πανιά της καί δέν ἔκαμπε ποτέ τόν κάβον τόν δυτικόν. Μία φώκη, βόσκουσα ἐκεῖ πλησίον, εἰς τά βαθιά νερά, ἤκουσεν ἴσως τό σιγανό μοιρολόγι τῆς γραίας καί ἐθέλχθη ἀπό τόν θορυβώδη αὐλόν τοῦ μικροῦ βοσκοῦ, καί ἤλθε παραέξω, εἰς τά ρηχά, κι ἐτέρπετο εἰς τόν ἦχον κι ἐλικνίζετο εἰς τά κύματα. Μία μικρά κόρη, ἦτο ἐγγόνα τῆς γραίας, ἡ Ἀκριβούλα,

έννέα έτῶν, ἴσως τήν εἶχε στείλει ἡ μάνα της, ἡ μάλλον εἶχε ξεκληφθῇ ἀπό τήν ἄγρυπνον ἐπιτήρησίν της, καί μαθοῦσα ὅτι ἡ μάμη εὐρίσκετο εἰς τό Κοχύλι πλύνουσα εἰς τόν αἰγιαλόν, ἤλθε νά τήν εὕρη, διά νά παίξῃ ὀλίγον εἰς τά κύματα. Ἀλλά δέν ἤξευρεν ὅμως πόθεν ἤρχιζε τό μονοπάτι, ἀπό τοῦ Μαμογιάννη τόν μύλον, ἀντικρύ στά Μνημούρια, καί ἅμα ἤκουσε τήν φλογέραν, ἐπῆγε πρὸς τά ἐκεῖ καί ἀνεκάλυψε τόν κρυμμένον αὐλητήν καί, ἀφοῦ ἐχόρτασε ν' ἀκούῃ τό ὄργανόν του καί νά καμαρώνῃ τόν μικρόν βοσκόν, εἶδεν ἐκεῖ που, εἰς τήν ἀμφιλύκην τοῦ νυκτώματος, ἓν μικρόν μονοπάτι, πολύ ἀπότημον, πολύ κατηφορικόν, κι ἐνόμισεν, ὅτι αὐτό ἦτο τό μονοπάτι, καί ὅτι ἐκεῖθεν εἶχε κατέλθει ἡ γραῖα μάμη της, κι ἐπῆρε τό κατηφορικόν ἀπότημον μονοπάτι, διά νά φθάσῃ εἰς τόν αἰγιαλόν νά τήν ἀνταμώσῃ. Καί εἶχε νυκτώσει ἤδη.

Ἡ μικρά κατέβη ὀλίγα βήματα κάτω, εἶτα εἶδεν, ὅτι ὁ δρομίσκος ἐγένετο ἀκόμη λίαν ἀπόκρημνος. Ἐβαλε μίαν φωνήν, κι ἐπροσπάθει νά ἀναβῇ, νά ἐπιστρέψῃ ὀπίσω. Εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τήν ὀφρύν ἐνός προεξέχοντος βράχου, ὡς δύο ἀναστήματα ἀνδρός, ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Ὁ οὐρανός ἐσκοτείνιαζε, σύννεφα ἔκρυπτον τά ἄστρα, καί ἦτον στήν χάσιν τοῦ φεγγαριοῦ. Ἐπροσπάθησε, καί δέν εὗρισκε πλέον τόν δρόμον πόθεν εἶχε κατέλθει. Ἐγύρισε πάλιν πρὸς τά κάτω, κι ἐδοκίμασε νά κατεβῇ. Ἐγλίστρησε κι ἔπεσε μπλούμ! εἰς τό κῦμα. Ἦτο τόσον βαθύ, ὅσον καί ὁ βράχος ὑψηλός. Δύο ὄργυιές ὡς ἐγγιστα. Ὁ θόρυβος τοῦ αὐλοῦ ἔκαμε νά μὴ ἀκουσθῇ ἡ κραυγή. Ὁ βοσκός ἤκουσεν ἓνα πλαταγισμόν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ὅπου ἦτο δέν ἔβλεπε τήν βάσιν τοῦ βράχου καί τήν ἄκρην τοῦ γιαλοῦ. Ἀλλως δέν εἶχε προσέξει εἰς τήν μικράν κόρην, καί σχεδόν δέν εἶχεν αἰσθανθῇ τήν παρουσίαν της.

Καθὼς εἶχε νυκτώσει ἤδη, ἡ γραῖα Λούκαινα εἶχε κάμει τήν ἀβασταγήν της, καί ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τό μονοπάτι, ἐπιστρέφουσα κατ' οἶκον. Εἰς τήν μέσην τοῦ δρομίσκου ἤκουσε τόν πλαταγισμόν, ἐστράφη κι ἐκοίταξεν εἰς τό σκότος, πρὸς τό μέρος ὅπου ἦτο ὁ αὐλητής.

— Κεῖνος ὁ Σουραυλῆς θά εἶναι, εἶπε, διότι τόν ἐγνώριζε. Δέν τοῦ φτάνει νά ξυπνᾷ τούς πεθαμένους μέ τῇ φλογέρα του, μόνο ρίχνει καί βράχια στό γιαλό, γιά νά ξεχαζεύει... Σημαδιακός κι ἀταίριαστος εἶναι.

Κι ἐξηκολούθησε τόν δρόμον της.

Κι ἡ γολέτα ἐξηκολούθει ἀκόμη νά βολτατζάρη εἰς τόν λιμένα, κι ὁ μικρός βοσκός ἐξηκολούθει νά φυσᾷ τόν αὐλόν του εἰς τήν σιγὴν τῆς νυκτός.

Κι ἡ φώκη, καθὼς εἶχεν ἔλθει ἔξω εἰς τὰ ρηχά, ἤβρε τό μικρόν πνιγμένον σῶμα τῆς πτωχῆς Ἀκριβούλας, καί ἤρχισε νά τό περιτριγυρίζῃ καί νά τό μοιρολογᾷ, πρίν ἀρχίσῃ τό ἐσπερινόν δεῖπνον της.

Τό μοιρολόγι τῆς φώκης, τό ὁποῖον μετέφρασεν εἰς ἀνθρώπινα λόγια εἰς γέρων ψαράς, ἐντριβῆς εἰς τήν ἄφωνον γλῶσσαν τῶν φωκῶν, ἔλεγε περίπου τὰ ἑξῆς :

Αὐτή ἦτον ἡ Ἀκριβούλα,
ἡ ἐγγόνα τῆς γρια - Λούκαινας.
Φύκια ἔναι τὰ στεφάνια της,
κοχύλια τὰ προικιά της...
κι ἡ γριά ἀκόμη μοιρολογᾷ
τὰ γεννοβόλια της τὰ παλιά.
Σάν νά ἔχαν ποτέ τελειωμό
τὰ πάθια κι οἱ καημοὶ τοῦ κόσμου.

Ἑφημερίδα « Πατρίς », 13 Μαρτ. 1908

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Γιά σέ τό πρώτο κλάψιμο,
για σέ τό πρώτο γέλιο —
ἐσύ 'σαι τό θεμέλιο,
πού χτίζεται ἡ ζωή.

Γιά σέ τό πρώτο φίλημα,
για σένα ἡ πρώτη κρίση —
ἐσύ 'σαι ἡ θεία βρύση,
πού λούζεται ἡ ψυχή.

Γιά σέ τό πρώτο φίλημα,
για σέ τό πρώτο χάδι —
ἐσύ 'σαι τ' ἅγιο ὕφάδι
πού ὑφαίνεται ἡ ζωή.

Γιά σέ τό πρώτο βάδισμα,
για σένα ἡ πρώτη ἀγκάλη —
ἐσύ 'σαι ὁ ἥλιος πάλι,
πού λάμπει στήν ψυχή.

Γιά σέ τό πρώτο τάξιμο,
για σέ τό πρώτο δῶσμα* —
ἐσύ 'σαι τ' ἅγιο κλῶσμα,
πού κλώθεται ἡ ζωή.

*Εφημερίδα «Πρωία»

Γιῶργος Ἀθάνας

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

“Επρεπε νά περάσει καιρός νά τό συνηθίσει κανείς, ὅσο πού νά τό ἀγαπήσει ἀληθινά. Γιατί ἔμοιαζε παγερό κι ἀδιάφορο, μέσα στοῦ φῶς, τό κυπαρίσσι τῆς αὐλῆς μας. Κυριαρχοῦσε πάνου ἀπό τά χαμόσπιτα τοῦ χωριοῦ, ἀπό μακριά τό ἐβλεπαν οἱ ξένοι σάν ἕνα μαῦρο σημάδι, πού ἔκοβε τόν οὐρανό. Πρῶτα τό κυπαρίσσι μας κι ὕστερα τό καμπαναριό. Καί σάν πλησίαζαν, τό ἔδειχναν:

— Νά, τοῦτο εἶναι τό σπίτι μέ τό κυπαρίσσι!

“Ἦτανε δύσκολο νά τό ἀγαπήσει κανείς, ὅπως ἔξαφνα τή νεραντζιά, μιά ψωριασμένη νεραντζιά, πού σοῦ μιλοῦσε γιά τήν πικρή τύχη της καί τήν ἀρρώστια, τοῦ κυλοῦσε στά φύλλα καί στοῦ ξεγδαρμένο κορμί της, ἀκόμα καί στά σημαδεμένα νεράντζια της, πού ἔπεφταν στοῦ γρασιδί. Μέ τό πρωινό μαζεῦαμε τά σάπια νεράντζια, τά κάναμε μπάλες καί παίζαμε ὅλα τά παιδιά τῆς γειτονιάς στοῦ σταυροδρόμι. “Αγαποῦσε κανείς μέ τό πρῶτο τοῦτο τό ἀδυνατισμένο δέντρο, κι ἦτανε μιά φανερή ἐκπληξη γιά ὅλους μας, κάθε καλοκαίρι, πού οἱ ἀνθοί μοσκοβολοῦσανε δειλοί καί παρθενικοί μέσα στά κιτρινωπά τά φύλλα, πού ἦτανε ἀνάμεικτα μέ τό φῶς.

“Ακόμα σοῦ ἔκανε πολύ γοῦστο μιά μουσμουλιά, κοντή, πού κουνάει τό κορμί της, ἔτσι ἄν φυσήξει ὁ ἀγέρας καί παίξει μέ τίς σποριασμένες κορφές της. Πλάι ἐκεῖ ἄρχιζε τό γιασεμί καί τό ἀγιόκλημα, πού ἔφταναν ὡς τίς καμάρες κι ἔκλειναν τό λιακωτό.

Τό κυπαρίσσι ἦτανε φυτεμένο στήν ἄκρη τῆς αὐλῆς, σύρριζα στοῦ τοιχάρι τοῦ δρόμου, κι ἀνέβαινε ψηλά, ὀλοστρόγγυλο, μέ τήν πυκνή φυλλωσιά του, τρυφερή στίς ἄκρες καί σαπισμένη στή μέση, ἐκεῖ πού δέν ἔμπαινε τό φῶς καί τά σπουργίτια ἔκαναν τίς φωλιές τους. Θά ’χε χιλιάδες σπουργίτια μέσα στά σκοτεινά τά σπλάχνα του, πού τοῦ ἔδιναν μιά φωναχτή ζωή. Ζωντάνευε ἔτσι ἀπό τήν αὐγή ὡς τή δύση.

Μέ τό σκοτάδι τό κυπαρίσσι μας ζοῦσε τή δικιά του ζωή, ξεχωρη ἀπό τό σπίτι μας. “Εμοιαζε μέ πλάσμα, πού μπαίνει στό σπίτι καί διαφεντεύει τοὺς νοικοκυραίους.

Τότες εἶναι πού ἄρχισα νά τό φοβᾶμαι. Πλάι ἐκεῖ ἦτανε, ἄλλωστε, καί τό πηγάδι κι οἱ ἴσκιοι ἔπαιζαν, τά στοιχεῖα κούρνιαζαν καί πολλές φορές σάν νά ἄκουσα τό κρυφομιλητό τους, νά μουρμουρί-

ζουνε ή νά μπηγουνε ξεφωνητά πού μέ πέτρωναν. Δέ μου είχε μιλήσει ποτές τό κυπαρίσσι μας, ούτε μου ήτανε εύκολο νά ξεδιαλύνω τό βαθύ μυστικό του. Πάντα μου φαινότανε ξένο, μόλο πού ρίζωνε μέσα από τό ίδιο τό χώμα πού γεννήθηκα καί τό αντίκρισα μαζί μέ τή μορφή τής μάνας μου.

Κάποτε, σάν ό άνεμος πάλευε μαζί του, άκουγε κανείς ένα έλαφρό θρόισμα, σάν ένα άπόμακρο, ξεψυχισμένο σφύριγμα, όπως τό κύμα πού σπάει στήν άμμουδιά ή όπως εκεί πού τό νερό κυλάει μέσα από τά χαλίκια καί τά κοχύλια.

Ένα μεσημέρι, εκεί πού καθόμουνα κάτω από τή νεραντζιά, ένα σούρσιμο μ' έκανε νά κοιτάξω γύρω μου. Τίποτα. Θά 'ναι, φαίνεται, μέσα στο σπίτι. Σέ λίγο τά κλαδιά έτριξαν καί μέσα από τά σαπισμένα τά φύλλα καί τά κυπαρισσόμηλα φάνηκε ένα τριγωνικό κεφάλι, μ' ένα κόκκινο γλωσσίδι, σάν μιά φωτιά πού κατέβαινε από τό κυπαρίσσι. Σιγά ξεφύτρωνε σάν ένα μαύρο, τριχένιο σκoinί, λαμπυριστό μέσα στον ήλιο, τό φίδι. Άνασθήκωσε τό κεφάλι του καί τό έβλεπες νά σούρνεται, άδιάφορο, πάντα μέ τό γλωσσίδι ν' άνοίγει τήν άργή πορεία του.

Ήτανε ένα μακρύ καί χοντρό μαύρο φίδι πού γυάλιζε. Νόμιζες πώς τό φλούδι του κυπαρισσιου έπαιρνε ζωή. Καί τό υπόκωφο μурμουρητό του ήτανε σάν φωνή πού έβγαινε παράξενα από τό δέντρο. Τά σπουργίτια είχαν πετάξει, πηδούσανε φοβισμένα στα άκροδώματα, λίγα ήρθαν στή χαμηλή νεραντζιά, ένα - δυό κουνιόνταν στο άγιόκλημα καί στο γιασεμί.

— Ένα φίδι. Ένα φίδι!

Έτρεξαν οί γειτόνοι, είδαν τό φίδι κι είπαν νά μήν τό σκοτώσουνε.

— Είναι τό φίδι του σπιτιου. Ό φύλακας!

— Ναι! συμφώνησε ή μητέρα, δέν πρέπει νά τό σκοτώσουμε!

Τό λοιπόν, τό φίδι έστριψε τό κεφάλι του, χάθηκε στα κλωνιά, τό κορμί του έκανε τά φύλλα ν' ανατριχιάσουνε. καί κρύφτηκε μέσα στήν καρδιά του κυπαρισσιου μας. Ένα σπουργίτι ξέφωτισε, ύστερα ή φωνή έσβησε σ' ένα λυγμό, καί ξανά τό κυπαρίσσι μας σωπάσε μέσα στή θανατερή του μόνωση. Μιά πληγή άνοιξε στα στήθια μου.

Ένα βράδυ είπα στή μάνα μου:

— Τί νά κάνουμε τό κυπαρίσσι;

- Τι θές νά τό κάνουμε, παιδί μου;
- Δέ μᾶς χρειάζεται. . . Θά μπορούσαμε νά τό κόψουμε.
- Θεέ μου ! μέ σταμάτησε.

Ξεχείλισαν τὰ μελισσιὰ μάτια της στό πρόσωπό της κι εἶχε ἡ φωνή της ἕνα βαθύ παράπονο :

—'Ο παππούς σου τό φύτεψε ! 'Εδῶ καί πενήντα χρόνια ! . . . Καί γίνθηκε ὅπως κι ὁ ἴδιος, ψηλός, ἀγέλαστος, ὅλος καλοσύνη . . . Λίγοι ἀγαπούσανε τόν παππού σου, γιατί ἦτανε περήφανος . . .

Σταμάτησε λιγάκι κι εἶπε σιγά :

— Βλέπω τό μακαρίτη τόν πατέρα μου στό κυπαρίσσι μας . . . Σάμπως νά ἔχει τήν ψυχή του ! . . . "Ὅσο γιά τό ἀνάστημα, λές πῶς εἶναι τό ἴδιο. 'Εδῶ τὰ στήθια του πλατιά, στέρεα τὰ πόδια του κι ὁλόσιος ὡς τήν ἡμέρα τοῦ θανάτου. "Ἦτανε ἀπό τοὺς ἀνθρώπους πού συναντοῦν ὁλόρθοι τό Χάρο. Κι ἔτσι πέθανε . . .

— Δέν ἔτυχε νά μοῦ μιλήσεις . . .

Μέσα στό μισόθαμπο τοῦ παραγωνιοῦ μιλοῦσε σιγά, ἐνῶ τὰ ξύλα ἔτριζαν στό τζάκι κι ὁ καπνός ἔπαιζε μέ τίς φλόγες, ἀκόμα μέ τό πρόσωπό της καί τὰ μαλλιά της.

— Σάββατο ἀπόγεμα ἦτανε, πού πέθανε ὁ παππούς σου. Οὐμᾶμαι, γιατί βάροῦσε ὁ ἐσπερινός στήν 'Αγία Παρασκευή. Καθόμουν αὖξω στό ξεπόρτι καί τόν εἶδα νά στρίβει τή γωνιά καί νά 'ρχεται κατὰ δῶθε : «'Ο κύρης σου !», μοῦ εἶπε μιά γειτόνισσα, καί σηκώθηκα νά φέρω καρέκλα. Καθόμαστε στό σταυροδρόμι. Ξαφνικά στάθηκε, τόν εἶδα πού ψήλωσε τό χέρι του, σάν νά ἔγνεψε, καί ξαπλώθηκε χάμου μονοκόμματος. "Ὡσπου νά πλησιάσουμε, πέθανε . . . Πέρασε καιρός νά πιστέψουμε πῶς ἦτανε ἀληθινός ὁ θάνατός του . . . Πέρασε τή ζωή του πάντα ὁλομόναχος, ἀμίλητος καί περήφανος.

Κι ὕστερα σάν νά μιλοῦσε στόν ἑαυτό της, πρόσθεσε :

— "Α, ὄχι, τό κυπαρίσσι μας εἶναι ζωντανό ! . . .

"Ετσι ἄρχισα κι ἐγώ νά τό βλέπω διαφορετικά, σάν μιά συνέχεια τῆς ζωῆς μας μέσα στό πατρογονικό τό σπίτι μας, ριζωμένο στά ἴδια τὰ χρώματα. 'Η κλειστή φτιασιά του, τὰ ἀνήλιαγα βᾶθη του καί τὰ κλωνιά του, τό ἕνα πλάι στό ἄλλο, μαζεμένα, σφιχτοδεμένα σέ μιά στάση πάντα συγκρατημένη, ὅπως μιά πράσινη προσευχή πού στυλώνεται μέσα στόν οὐρανό. Μιά ἀνεξήγητη ἀγωνία σκάλωνε στό ἀνάστημά του, πότε τό συγκλόνιζε, πότε σιγαλό

καί ἀμέριμνο, πάνου ἀπό τίς σκεπές καί τίς ἱστορίες τῶν ἀνθρώπων, παρθένο μέσα στή δικιά του ζωή. Σάν ἓνα σύμβολο πρὸς τὸ ὕψος.

Καθόμουν αὐρες καί τὸ κοίταξα. Κάποτε ἀνέβαινα στή σκεπή νά τὸ ἰδῶ πιό κοντά. Ἦτανε στιγμές πού πεθυμοῦσα νά φτάσω ὡς τὴν κορφή του, νά μέ ζαλίσει τὸ φῶς πού τὸ κύκλωνε, νά γίνω ἓνα μέ τὴν ἡρεμία του, πού τὴ σφράγιζε τὸ βαθύ μυστήριο τῆς ζωῆς του. Περίμενα τὰ πρωινὰ νά ἰδῶ πῶς θὰ ἐρχότανε τὸ φῶς νά παίξει μέ τὴ φυλλωσιά του, νά τιτιβίσουνε τὰ σπουργίτια καί νά φανεῖ μέσα ἀπὸ τὰ ἀκροκλώνια τὸ τριγωνικὸ τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ μέ τὸ ἠλεκτρισμένο τὸ γλωσσίδι του.

Σάν ἔσκασε ἡ πρώτη χαμοβροντή καί τράβηξε ὡς πέρα στὴ θάλασσα, μαζευτήκαμε ὅλοι στό παραγώνι κι ἀρχίσαμε τίς προσευχές μας.

— Θὰ χαλάσει ὁ καιρὸς ! εἶπε πνιχτὰ ἡ γιαγιά μας.

Καί μᾶς ἔβαλε νά ποῦμε πολλές φορές τὸ ξόρκι:

— Ὁ θυμὸς σου στὰ βουνὰ τὰ ἄγρια !

Ὅμως οἱ βροντὲς ἀρχισαν νά σκᾶνε πάνου ἀπὸ τὸ χωριό, τὰ ντουβάρια σειοῦνταν κι οἱ σκεπές ἔτριζαν. Ὁ ἄνεμος πολεμοῦσε μέ τὰ ἀκροδῶματα, σέ λίγο καί θὰ ἰδοῦμε τὰ δοκάρια νά σηκώνονται καί νά φεύγουνε μέσα στὰ μπουμπουνητά, ἂν τὸ ἀστραποπύρι δέν πρόφταινε νά τὰ καφαλίσει. Ἐκεῖ πού ἔσκαζε ἡ βροντή στήν αὐλή μας, νόμιζες πῶς ἡ χλασὴ ἐρχότανε κάτου στὰ πόδια μας, ἀνατάραζε τὰ χῶματα, ἓνας σεισμὸς ἔπαιζε μέ τὸ φλούδι τῆς γῆς. Κι οἱ ἀστραπὲς νά λαμπυρίζουνε, νά στέκονται ὀρθὰ τὰ σύγνεφα, γιομάτα καταιγίδα καί σιφονικά. Κι ὁ ἄνεμος πῶς πάλευε μέ τὸ κυπαρίσσι μας ! Ἕνα σφύριγμα, πού ὅλο καί δυνάμωνε, γινότανε μήνυμα θανάτου. Σίγουρα ἡ γῆ μας θὰ ξεγδαρθεῖ ὡς τὸ πρωὶ καί θὰ ἀναστραφοῦνε τὰ χῶματα. Μιά κοσμοχαλασιά εἶναι πού μανίζει, καί μακάρι νὰ ξεγλιτώσουνε τὰ ζωντανὰ.

Ὅσο προχωροῦσε ἡ νύχτα, τόσο δυνάμωνε ἡ ὀργή τοῦ οὐρανοῦ. Εἶχε λές θρονιαστεῖ μέσα στήν αὐλή μας, μέσα σέ λίγα βήματα, κι ὅλο σκάει τὸ μπουμπουνητό, κυλάει πάνω ἀπὸ τὸ δέρμα μας, εἶναι κουρνιασμένη ἡ ψυχὴ μας μέσα στὰ θανατερά τὰ προμηνύματα. Ἕνα πολὺγλωσσο λεπίδι τρυπάει ἀπὸψε τὰ σπλάχνα τῆς νύχτας, ὅλα τὰ στοιχεῖα ἔπιασαν τὴν ἀμάχη, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι, φοβισμένοι

σάν ζῶα πού βρίσκονται στόν κάμπο, ἀναλογίζονται τή μικρή ζωή τους καί πιάνονται σέ φτηνά παρακάλια. . .

Ἡ δαρτή βροχή βαραίνει πάνου στήν καλαμένηα τή σκεπή μας, κι ἓνα βουητό, πού ἔρχεται ἀπό μακριά, τρυπώνει ἀπό τίς σκισμάδες. Ξαφνικά ἀγκομαχητά ἀκούγονται σάν βογγητά λαβωμένων, πού εἶναι ἀνάμειχτα μέ τά σπασίματα τῶν κλαδιῶν καί τό ἀντιβούισμα τῶν βουνῶν : εἶναι ὁ κατακλυσμός. . .

Ὑστερα μιά ψηλή βροντή ἀνοίξε πλάι μας κι ἓνα τσιριχτό φωτιάς φώτισε κάμποσο τό σπίτι μας.

— Ἀστροπελέκι ! εἶπε ἡ γιαγιά, κι ἔκανε τό σταυρό της.

— Τό κυπαρίσσι, φώναξε ἡ μάνα μου.

— Τί ; . . . τί ; . . . Τό κυπαρίσσι ;

Σηκώθηκε ν' ἀνοίξει τήν πόρτα.

— Ἐλα ! τήν ἀντίκοψε ἡ γιαγιά.

— Μιά στιγμή, ἀποκρίθηκε, κι ἡ φωνή της τσάκισε.

Ἀνοίξε τήν πόρτα κι ἡ φωτιά χύθηκε στό σπίτι μας. Τό κυπαρίσσι σάν μιά ἀναμμένη λαμπάδα ἔκαιγε. Ὅπως ἓνας ξαφνικός θάνατος, ὁλόρ-
θος μέσα στήν καταιγίδα. . .

Ἐκλείσε σιγά τήν πόρτα κι ἦτανε βουρκωμένα τά μάτια της.

— Κλαῖς ; . . . Θεέ μου ! ἔκανε ἡ γιαγιά μου.

— Ὁχι. . . Ὁχι. Κάτι θυμήθηκα ! . . .

Τό σιφονικό ἄρχισε κι οἱ βροντές κυλούσανε πιό μακριά ἀπό τήν αὐλή μας. Ὅμως ἓνας θάνατος λές κι ἔφτανε κείνο τό βράδυ στό σπίτι μας. . .

*Α. Καραγιώργη - Κ. Χρυσάνθη :

« Ἀγαπημένο κυπριακό διήγημα », 1968.

Λουκῆς Ἀκρίτας

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Οι πρώτοι 13 στίχοι)

Σταγόνες από τὴν κόρη
τοῦ σπαστοῦ τῆς πατρίδος
σε γοναίζουν ἀπὸ τὴν ἔρη
ποῦ μὲ βία πνέει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κοκκαλι θυσιασθῆ
τῶν Ἑλλήνων τὰ κρᾶ,
καὶ σὺν πρῶτο ἀνδραγαθῇ,
χαρε, ὦ χαρε, Ἑλευθερίᾳ!

Εὐαί μὲν καταποδοῖς
πικρὰν, ἡτρωπὰν,
καὶ ἑα στόμα ἀνδραγαθῆς
εἶνα πόλε, ἰὸ σοῦ καὶ.

Ἀργεὶς καὶ ἡδὴ λείπει ἡ μάχη
καὶ ἦσαν οἱ σκεπταῖς
γιατὶ τὰ σκεπταῖς ἡ μάχη
καὶ τὰ σκεπταῖς ἡ μάχη.

Δυστυχῆς! Ἐργασθῆ
καὶ μὴ δύνῃ, γὰρ δὲ
πικρὰν, ἡτρωπὰν
καὶ ἀνδραγαθῆς καὶ πόλε.

Καὶ ἀνδραγαθῆς καὶ πόλε
καὶ μὴ δύνῃ, γὰρ δὲ
πικρὰν, ἡτρωπὰν
καὶ ἀνδραγαθῆς καὶ πόλε.

Καὶ ἀνδραγαθῆς καὶ πόλε
καὶ μὴ δύνῃ, γὰρ δὲ
πικρὰν, ἡτρωπὰν
καὶ ἀνδραγαθῆς καὶ πόλε.

Καὶ ἀνδραγαθῆς καὶ πόλε
καὶ μὴ δύνῃ, γὰρ δὲ
πικρὰν, ἡτρωπὰν
καὶ ἀνδραγαθῆς καὶ πόλε.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Οί πρώτες 13 στροφές)

Σέ γνωρίζω ἀπό τήν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τήν τρομερή,
σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὄψη
πού μέ βία μετράει τή γῇ.

Ἀπ' τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τά ἱερά,
καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλι», νά σοῦ πει.

Ἀργεῖ νά ἔλθει ἐκείνη ἡ μέρα
καί ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατί τά ἴσκιαζε ἡ φοβέρα
καί τά πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχῆς ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νά λές
περασμένα μεγαλεῖα
καί διηγώντας τα νά κλαῖς.

Καί ἀκαρτέρει, καί ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπό τήν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες : «πότε, ᾧ ! πότε βγάνω
τό κεφάλι ἀπό τς ἐρμιές ; »
Καί ἀποκρίνοντο ἀπό πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές !

Τότε ἐσθήκωνες τό βλέμμα
μές στά κλάιματα θολό,
καί εἰς τό ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πληθὺς αἷμα ἑλληνικό.

Μέ τά ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νά γυρεύεις εἰς τά ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχή τό δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή·
δέν εἶν' εὐκολες οἱ θύρες,
ἐάν ἡ χρεία τές κουρταλεῖ*.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τά στήθια
ἀλλ' ἀνάσασιν καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καί σέ γέλασε φρικτά.

Ἄλλοι, διμέ! στή συμφορά σου
ὅπου ἔχαίροντο πολύ,
«σύρε νά ἔβρεις τά παιδιά σου,
σύρε», ἔλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τό ποδάρι
καί ὀλογλήγορο πατεῖ
ἤ τήν πέτρα ἤ τό χορτάρι,
πού τή δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

« Ἀπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΦΑΡΟΣ, Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἐτέρον ἀξιομνημόνευτον κατάστημα, ἄν καί πάντῃ ἄλλου εἶδους, ἀξιομνημόνευτον ἰδίως διά τήν εὐκολίαν, ἣν παρεῖχεν εἰς τήν ναυτιλίαν καί τό ἐμπόριον, ἦτο ὁ πρῶτος γνωστός ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου φανοφόρος πύργος, ὁ κατασκευασθείς ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου τῆς προκειμένης τοῦ κυρίου τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένος.

Τό οἰκοδόμημα τοῦτο ἀπεκλήθη ἀπό τῆς νήσου πύργος τῆς Φάρου ἢ καί ἀπλῶς Φάρος, ἐξ οὗ ἔκτοτε ἅπαντες οἱ τοιοῦτοι πύργοι εἰς πολλάς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν Φάροι ὀνομάζονται. Κατεσκευάσθη δέ διά δαπάνης ἀδράς ἐντός ἐνιαυτῶν δώδεκα ὑπό τοῦ περιφήμου Κνιδίου τεχνίτου Σωστράτου, τοῦ ὁποίου ἀπηθανάτισε τό ὄνομα διά τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καί ἡτις εἶχεν ὡς ἔπεται: «Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῖς σωτήρσιν ὑπέρ τῶν πλωιζομένων». Ὁ πύργος οὗτος, ὅστις τοσοῦτον ἔθαυμάσθη διά τό μέγεθος καί τό κάλλος, ὥστε βραδύτερον συγκατελέχθη μεταξύ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ἦτο ᾠκοδομημένος ἐκ λίθου λευκοῦ ἐπὶ βράχου ἀποτόμου, καί, πολυώροφος ὢν, εἶχεν ὕψος 300 πῆχεων, ὡς βεβαιοῦται· ὁ δέ

ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ ἀναπτόμενος φανός ἦτο, ἐάν πιστεύωμεν τὰ λεγόμενα, ὁρατός εἰς ἀπόστασιν 7 1/2 γερμανικῶν μιλίων.

Ἐν γένει δέ ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ναυπηγία ἐτελειώθησαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὅσον ἦτο δυνατόν νά τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἵνα δώσωμεν ἔννοιάν τινα τῆς περὶ τοῦτο γενομένης τότε ἐπιδόσεως, ἀρκεῖ νά ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνετήρουν, ἐκτός 2.000 μικροτέρων πλοίων, 1.500 μεγαλυτέρας πολεμικὰς ναῦς, ἀπὸ ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, ὑλικόν διὰ διπλάσια τούτων πλοῖα, καὶ θαλαμηγὰ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τῶν βασιλέων χρυσόπρυμνα καὶ χρυσέμβολα.

Ἀλλὰ συνέβη συγχρόνως τότε, ὅ,τι συμβαίνει πολλάκις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἰδίως ἐπιδίδωνται εἰς τὰς πρακτικὰς τέχνας, τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀκορέστῳ ὁρμῇ τοῦ νά ἐπιτύχωσιν ὅσον ἐνδέχεται χρησιμώτερα ἔργα, διαπράττουσί τινα, τὰ ὅποια καταπλήττουσι μὲν τόν κόσμον διὰ τό μέγεθος, ἀλλὰ δι' αὐτό τοῦτο τό μέγεθος ἀποβαίνουσιν ἄχρηστα.

Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων Β', ὅστις διετέλεσεν εἰς φιλικωτάτας πρὸς τόν Πτολεμαῖον Β' σχέσεις, κατεσκεύασε, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ περιωνύμου Ἀρχιμήδους, ναὺν εἰκοσῆρη, δηλαδὴ ἔχουσαν εἴκοσι σειρὰς ἑρετῶν ἐκατέρωθεν, ἐνῶ αἱ συνήθως ἐν χρήσιν ἦσαν πεντήρεις ἢ ἐπτήρεις. Καὶ τοῦτο μὲν τό πελώριον πλοῖον, τό ὅποιον διέπρεπεν οὐ μόνον διὰ τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ πολυτέλειαν, κατῴρθωσε νά πλεύσῃ ἐκ Σικελίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, πληρωθὲν σίτου καὶ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος δῶρον πρὸς τόν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου.

Ἄλλ' ὁ τέταρτος Πτολεμαῖος ἠθέλησε νά ὑπερτερήσῃ τόν κολοσσόν ἐκεῖνον κατασκευάζων τεσσαρακοντήρη· καὶ ἐναυπηγῆθη λοιπὸν οὕτω τό μέγιστον τῶν πλοίων, ὅσα ποτέ ὑπῆρξαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ πλοῖον κυρίως εἰπεῖν δέν ἦτο, ἦτο τερατῶδες τι κατασκευάσμα ἐν σχήματι πλοίου. Ἀρκεῖ νά προσθέσωμεν ὅτι, διὰ νά κινηθῇ, ἀπητοῦντο πολλοὶ ναυτῶν καὶ ἑρετῶν χιλιάδες καὶ ὅτι περιελάμβανε, ἐκτός τοῦ ναυτικοῦ ὁμίλου, τρισχιλίους καθωπλισμένους μαχητάς.

* * *

Τὰ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων κατασκευασθέντα ταῦτα ἔργα καὶ καταστήματα προϋποθέτουσι βεβαίως ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἶχον θησαυ-

ρους μεγάλους. Τῷ ὄντι, κατά τήν μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως ἱστορικοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ θησαυροί, οὓς εἶχε συλλέξει ὁ δεύτερος τῶν Πτολεμαίων, συνεποσούντο εἰς τό ὑπέρογκον ποσόν τῶν 740.000 ταλάντων, ἥτοι 3.700.000.000 δραχμῶν, διότι τό ἀλεξανδρινόν ἀργυροῦν τάλαντον ἦτο πρὸς τό σολώνειον ὡς 5 πρὸς 6.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τῶν νεωτέρων τινές ὑπέλαβον ὅλως ἀπίθανον τοσοῦτον ἀποταμίευμα· ἀλλά παρεκτός ὅτι ὁ Ἀππιανός βεβαιοῖ ὅτι παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ «ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν», καί ἄλλαι τινές περιστάσεις ὑπόδεικνύουσιν ὅτι τό ποσόν ἐκεῖνο, ὅσον ὑπερβολικόν καί ἄν φαίνεται, δέν ἦτο ἀπίθανον. Ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Ἰώσηπος βεβαιοῖ, ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε, ἐκτός τῆς Ἀλεξανδρείας, 7.500.000 κατοίκων, καί ἐν τούτοις κατά τήν ἐποχὴν ταύτην ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν παρακμὴν. Ὁ ποιητής Θεόκριτος, περιγράφων τήν τοῦ Φιλαδέλφου δύναμιν ἐν τῷ 17ῳ εἰδυλλίῳ, ὀρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων εἰς 33.333. Ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἀλλόκοτος, καί τοῦτο ἔθεωρήθη ὡς ποιητικῆς ἀδείας πλάσμα μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τοπογραφικῆς γνώσεως συμπέρασμα· ἀλλὰ καί κατά τὸν Διόδωρον ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ πόλεις καί κῶμαι ἀξιόλογοι πλείονες τῶν τρισμυρίων. Σῶζονται δέ ἐπιγραφαὶ πομπῶν τινων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων κατά τοὺς χρόνους τούτους, καθ' ὧς, ἔνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς πολυτελείας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἔδαπανήθησαν τοσαῦτα πολύτιμα χρυσᾶ καί ἀργυρᾶ σκευή, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δέν φαίνεται ἀδύνατος ἡ θρυλουμένη ἐκείνη τῶν θησαυρῶν συσσώρευσις.

Τό πάντων ὁμως σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος, ἣτις πρό τῶν Πτολεμαίων περιωρίζετο εἰς μόνην σχεδόν τήν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν, κατέστη ἔκτοτε ἡ γέφυρα τῆς παγκοσμίου ἐμπορίας. Οἱ πρῶτοι Λαγίδαι κατέβαλον πλείστην ἐπιμέλειαν, ἵνα δι' αὐτῆς ἐνεργῇται τό ἰνδικόν, τό τῆς Ἀραβίας καί τῆς Αἰθιοπίας ἐμπόριον. Ἐπὶ τούτῳ οὐ μόνον ἵδρυσαν πολλὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πόλεις, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καί συνεπλήρωσαν τήν ἀσυντέλεστον μείναν διώρυγα Νεκῶ τοῦ Ψαμμίτιχου, καί κατεσκεύασαν τὰς ὁδοὺς, αἵτινες ἔφερον ἀπὸ Βερενίκης καί Μυός ὁρμου εἰς Κοπτόν. Ἐννοεῖται οἷκοθεν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν εἰσαγομένων ἐξήγοντο αὐθις

ἀπό τῆς Αἰγύπτου· τὰ αἰγυπτιακά πλοῖα ἐποντοπόρουν μέχρις Εὐξείνου καὶ ἐπανερχόμενα ἐκείθεν ἐκόμιζον νέα φορτία, ὧν τὰ πλεῖστα πάλιν ἀνέπλεον τὸν Νεῖλον καί, μεταβιβασθέντα εἰς τὴν Ἑρυθρὰν, ἐξεπέμποντο περαιτέρω πρὸς τὰς νοτιωτέρας χώρας.

Ὡστε ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Εἶναι δέ ὁμολογούμενον ὅτι, ὅσῳ πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμός, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορία, ὅσῳ ἀσφαλεστέρα ἡ κτῆσις, ὅσῳ ἀγαθωτέρα ἡ διανομή τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε πάντα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐπὶ Πτολεμαίων, τόσῳ θαυμάσιον εἶναι οἱ πόροι τοῦ κράτους.

« Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους », τ. Β΄

Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τὸ Ζάππειον μᾶς ἐλκύουν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς· καὶ πλησιάζομεν. Τί γίγαντες, τί κολοσσοί μᾶς φαίνονται οἱ δεκαεῖς ἐκεῖνοι στῦλοι, οἱ ὅποιοι, μακρόθεν, ὅπως ἴστανται μεμονωμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου χώρου, μᾶς κάμνουν ἐντύπωνιν κομψοτεχνήματος ! Ἀρκεῖ νὰ σταθῶμεν παρὰ τὴν βᾶσιν των καὶ νὰ ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὰ ἐπάνω, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, ὅλην μας τὴν μικρότητα.

Τί θά ᾔτο λοιπόν ὁ ναὸς αὐτὸς ὀλόκληρος, ὅταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήσσουν σήμερον μέ τόσον μεγαλεῖον ; Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δεκαεῖς κίονες, ἐνῶ τὸ οἰκοδόμημα εἶχεν ἐν ὅλῳ ἑκατὸν τέσσαρας ! Κάμετε τώρα τὴν σύγκρισιν καὶ συλλογισθῆτε τί ἔκτασιν κατεῖχεν ὁ κολοσσιαῖος αὐτὸς ναός, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δέν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ μόνον ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐκ τῶν δεκαεῖς αὐτῶν κίωνων μόνον οἱ δεκαπέντε σώζονται ὁρθοί. Ὁ δέκατος ἕκτος κατάκειται «μέγας μεγαλωστί*», ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, ριφθεὶς ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς

26ης Ὀκτωβρίου 1852. Οἱ σπόνδυλοι τοῦ εὐρίσκονται καταγῆς ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου κατὰ σειράν, ὅπως ὅταν ρίπτῃς στήλην νομισμάτων.

Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τό ἔνδοξον ἐρείπιον. Ἀλλά πρό αὐτῆς, κατὰ τήν μακράν σειράν τῶν αἰώνων, πόσαι ἄλλαι δέν ἡλλοίωσαν τήν ὄψιν του! Οἱ σεισμοί καί οἱ ἄνεμοι δέν θά εἶχον τόσην ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν τό ἔργον των δέν συνεπλήρωναν αἱ καταστρεπτικαί χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου... Ποσάκις δέν ἐκάη, δέν ἐσυλήθη*, δέν ἐγυμνώθη, δέν ἡκρωτηριάσθη*! Εἶναι γνωστόν ὅτι κάποιος βοϊβόδας* τῶν Ἀθηνῶν ἔκαυσε καί μετεποίησεν εἰς ἄσβεστον ἓνα τῶν κίωνων, χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς.

Ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἶναι ἀπό τά πλέον περιπετειώδη οἰκοδομήματα, τά ὁποῖα γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀπό τῆς ἡμέρας κατὰ τήν ὁποίαν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀκόμη, ἐτέθησαν τά θεμέλιά του — ἐπὶ χώρου ἀνέκαθεν ἀφιερωμένου εἰς τήν λατρείαν τοῦ Διὸς — ἐδέξασεν νά παρέλθουν ἔξ αἰῶνες ὁλόκληροι, διὰ νά τελειώσῃ! Μετά τήν ἐξορίαν τοῦ Ἰππίου ἡ οἰκοδομή διεκόπη. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Ἀντίοχος* ἐπανήρχισεν τό ἔργον, ἀναθέσας αὐτό εἰς τόν Ρωμαῖον ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἀλλά μετὰ τόν θάνατον τοῦ Ἀντιόχου τά χρήματα ἔλειψαν καί τό οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρῆλθον σχεδόν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμη, καί τό ἔργον ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτὴν τήν φοράν ὅμως ἐπερατώθη, καί τό φθινόπωρον τοῦ ἔτους 129-130 ἐτετέλεσθησαν πανηγυρικώτατα τά ἐγκαίνιά του, παρισταμένου τοῦ φιλαθηναίου καί μεγαλοδώρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος ὡς θαυμάσιον πανηγυρικόν τοῦ ἐκ Σμύρνης ρήτορος Ἀντωνίου Λοκαίου.

Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δέν ἦσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι μεγάλης ἐλληνικῆς ἀκμῆς. Ἦσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τοὺς ἰσχυροὺς ἀρχαίους, διὰ νά λαμβάνουν χάριτας καί προνόμια. Καί ὁ ναός ὅμως, ὁ προσωρισμένος ἀρχαῖόςθεν διὰ τήν λατρείαν τοῦ Διὸς, ἀποπερατωθεὶς τόσον ἀργά, ἐπέτρωτο νά γίνῃ καί ναός τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διὸς, ἐστήθη καί τό ἀγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ δὲ ἱερεὺς, ὁ προσφέρων θυσίας καί

ὕμνους εἰς τόν ἄνακτα τῶν θεῶν καί τῶν ἀνδρῶν, ἔθυε συγχρόνως καί εἰς τόν θεόν τῶν... Ἀθηναίων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δέν εἶχαν καί πολύ ὄδικον νά κολακευθοῦν καί νά κολακεύσουν τόσον. Ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ ἠγάπησε καί εὐηργέτησε τήν πόλιν των ὅσον οὐδεῖς ἄλλος. Μεγαλοπρεπής, φιλόκαλος*, γενναιοδωρος, ὁ Ἀδριανός μετέβαλε τήν ὄψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καί ἔδωσε νέαν αἶγλην καί νέαν ζωήν εἰς τήν ἀθάνατον πόλιν. Ὑπό τήν ἔποψιν ταύτην αἱ Ἀθῆναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν ἐπί Περικλέους.

Δέν ἐκοσμήθη δέ μόνον διά νέων οἰκοδομῶν ἡ παλαιά πόλις, ἀλλά καί νέα ἰδρύθη παρ' αὐτήν ὡς παράρτημα καί συνέχεια. Ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἔμελλε νά εἶναι τό κέντρον τῆς νέας ταύτης συνοικίας ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὐτή ἔκτασις ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδόν τέως καί μᾶλλον ἐξοχική, κατεκοσμήθη* ἤδη διά περιστύλων* καί δενδροφύτων περιπάτων, διά ρωμαϊκῶν λουτρῶν καί διά λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τό ἀδριανεῖον ὕδραγωγεῖον, ἄλλο μεγαλοπρεπές ἔργον σφωζόμενον ἀκόμη, ἤρδευε* πλουσίως τήν συνοικίαν ταύτην, τήν τερπνὴν καί κατὰ φυτον. Τό παλαιόν τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τό περιβάλλον τήν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος, διά νά ἐνωθῇ μετ' ἐκείνης καί ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτό δέ τό τεῖχος καί ἐκεῖ ὅπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδός, ἀπό τὰ βορειοδυτικά τῆς Ἀκροπόλεως ἐρχομένη, ἀνιδρύθη ὁ ὅρος, ὁ κοινῶς λεγόμενος ἀψὶς ἢ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ ἐρείπια τῆς πύλης ταύτης σφάζονται παρὰ τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπείου. Εἶναι μία μεγάλη ἀψὶς χαλκόχρους πλέον, ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἄνοιγμα πλάτους ἐξ μέτρων. Ἄλλοτε ἐκοσμεῖτο διά κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἀἰώθεν τοῦ ἐπιστυλίου, διά κιονίσκων* σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ὅμοια μέ θυρίδας — ἄλλοτε κλειστάς διά λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν — καί τό ὅλον ἐπεστέφετο δι' ἀετώματος. Τό ἐπιστύλιον, τό ἄνωθεν τοῦ τόξου, φέρει ἀπὸ τήν μίαν ὄψιν, τήν ἐστραμμένην πρὸς τήν Ἀκρόπολιν, τήν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

Αἶδ' εἰς' Ἀθῆναι, Θεσέως ἡ πρὶν πόλις·

δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θεσέως,

Εἰς τήν ἄλλην δέ ὄψιν, τήν ἐστραμμένην πρός τήν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή :

Αἶδ' εἰς' Ἀδριανοῦ καί οὐχί Θησέως πόλιν·
δηλαδή· αὐταί ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθηναί ὅχι τοῦ Θησέως, ἀλλ' ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ.

Καί ὁ ἱστάμενος παρά τόν ὄρον, παρά τό σύνορον τοῦτο, καί βλέπων ἀφ' ἐνός μὲν τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, ἀφ' ἐτέρου δέ τὰ ἐρείπια τοῦ Ὀλυμπείου ἀναπλάττει διὰ τῆς φαντασίας τὰς δύο πόλεις, τήν ἀρχαίαν καί τήν νέαν, ὡς ἦσαν ποτέ ἐν ἀκμῇ, συναμιλλώμεναι*. Πόλιν τόσον περικαλλῆ* καί τόσον ἐνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθηναί κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, δέν εἶχεν ἄλλην ἢ ἀρχαιοσύνην. Φαίνεται δέ ὅτι τό θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τόσων ὥραίων οἰκοδομῶν καί καλλιτεχνημάτων μόνον μίαν φορὰν ἐγένεν εἰς τόν κόσμον.

Περιοδικό « Ἡ διάπλασις τῶν παιδων »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ»

(Ὁ ποιητής φαντάζεται ὅτι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὅταν ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῆς Ἀθήνας, τὴ χαιρετίζει καί λέει τὰ προφητικά αὐτὰ λόγια γιὰ τὸ λαμπρὸ μέλλον τῆς).

- « Χαρά σ' ἐσέ, χώρα λευκή καί χώρα εὐτυχισμένη!
Καμιά μεριά σ' ὅλη τὴ γῆ, καμιά στήν οἰκουμένη
δέν ἦβρε τέτοιο φυλαχτό σάν τὸ δικό μου μάτι.
Ἀπ' ἄλλες χώρες πέρασα γοργὰ γοργὰ τρεχάτη,
5. καί μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδος μου τ' ἀγαπημένα μέρη
σάν ἄνεμο καί σάν αἰτὸ καί σύννεφο κι ἀστέρι.
Ὅμως σ' ἐσέ τὸ θρόνο μου αἰῶνια θεμελιώνω·
καί ρίζωσ' ἡ ἀγάπη μου στὰ χρώματά σου μόνο,
σάν τὸ βαρὺ Λυκαβηττό, πού ξαφνικά μιὰ μέρα
10. ἐκύλησ' ἀπ' τὰ χέρια μου καί ρίζωσ' ἐδῶ πέρα.

Μές στή χαρούμενη ζωῇ, πού σέ περικυκλώνει,
μέσα σ' αὐτὴν παντοτεινὴ τὴ δύναμή μου κρύβω,

ὅπως θά κρύψουν στίς μυρτιές* μιά μέρα τά σπαθιά τους
δυο παλικάρια ἄθνατα, γιά νά σ' ἐλευθερώσουν.

15. Στοῦ λουλουδένιου σου Ὑμηττοῦ τά δροσισμένα πλάγια
τ' ἄγνό τό μέλι οἱ μέλισσες ἀκούραστα δουλεύουν,
ὅσο πού νά ῥθει μιά στιγμή τό δρόμο νά τίς δείξω
νά πᾶν νά τ' ἀπιθώσουνε στοῦ Πλάτωνος τά χεῖλη.
Πρός τῆς Πεντέλης τήν κορφή τά μάτια τους γυρνώντας
20. τῆς τέχνης τό μυστήριό θά παίρνουν οἱ τεχνίτες.
Στά μάρμαρά της κρύβεται τῆς ἑμορφίᾳς ὁ κόσμος!
Θέ νά ῥγει ἀπό τά βάθη της ὁ Παρθενών μιά μέρα!

- Δικός σου εἶν' ὁ πολύκαρπος τῆς Ἑλευσίνος κάμπος,
κι ὁ Πάρνης μέ τά ἔλατα καί τ' ἄγρια τά θηρία,
25. κι ἡ ἄκρ' ἡ ἀφροστεφάνωτη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.
Δικός σου εἶν' ὁ λευκόφτερος καί ὁ γαλανός ἄερας,
πού σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καί δροσερή τή νιότη,
κι ἴσα σ' ἐμέ γοργά τό νοῦ τοῦ καθενός ὑψώνει.
Δική σου εἶν' ἡ θάλασσα, πού θά τήν αὐλακώνουν
30. μιά μέρα τά καράβια σου τά κοσμοζακουσμένα
καί θά σκορποῦν σ' ἄλλες μεριές καί χῶρες τ' ὄνομά σου
καί τρόμος θά ᾖ στούς ἐχθρούς καί ζήλια στίς Νεράιδες!

Κι εἶναι δική σου ἐτούτη ἡ γῆ, ὅπου γεννᾷε περίσσια
σύκα χλωρά, στάχυα ξανθά καί κόκκινα σταφύλια.

35. Ζέρω μεριές, ὅπου οἱ καρποί χλωρότεροι φυτρώνουν,
μά ἐσύ ᾄσαι ἡ πλουσιότερη, γιατί καμιά δέν ἔχει
σάν τοὺς δικούς σου τοὺς καρπούς. Ἐσᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι,
σᾶς δίνει ἡ Δήμητρα* γλυκιά τοῦ κάμπου τήν ἀγάπη,
κι ἐγώ σᾶς δίνω τή βαθιάν ἀγάπη τῆς πατρίδος·
40. ἄσβηστη, ἀγνή, πρωτάκουστην ἀγάπη τῆς πατρίδος,
ἄνθος τοῦ δένδρου τοῦ ἱεροῦ, πού ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα!

Γι' αὐτήν μιά μέρα κι ὁ Θησεύς, λεβέντης βασιλιάς σας,
θ' ἀφήσει κάθε ἀνάπαυση καί κάθε μεγαλεῖο

- καί θά διαλέξει δρόμο του τό δρόμον, ὅπου φέρνει
45. ἴσα σι' ἀχόρταγο θεριό τῆς μακρυσμένης Κρήτης.
Γι' αὐτήν ὁ Κόδρος τήν πλατιά βασιλική χλαμύδα

- θά τηνε κάμει σάβανο νά πέσει νά πεθάνει.
 Γι' αὐτὴν γεννάει σάν κερανοὺς τοὺς στίχους του ὁ Αἰσχύλος*,
 γι' αὐτὴν πεθαίνει ἄκακα στὴ φυλακὴ ὁ Σωκράτης,
50. κι ἀπάνου καὶ στὸν Ὀλυμπο φτερώνεται ὁ Φειδίας*
 καὶ ξαγναντεύει* τοὺς θεοὺς καὶ μέ τό σκαλιστήρι
 τοὺς ξαναπλάθει ξάστερους καὶ χρυσελεφαντένιους.
 Γι' αὐτὴν οἱ νιοὶ θά ὀρκίζονται παλικαρίσιον ὄρκο,
 κοντάρια, ἀσπίδες καὶ σπαθιά ὀρμητικὰ κινώντας :
55. « Θά τὰ κρατῶ τὰ ὄπλα αὐτά καὶ δέ θά τὰ ντροπιάσω,
 καὶ μόνος καὶ μέ συντροφιά κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.
 Θά πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θά πέσω
 καὶ τὴν πατρίδα μιά φορά μεγάλη θά τὴν κάμω
 καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θά τιμῶ τοὺς νόμους.
60. Θά κατατρέχω τό κακό, θά σφάζω τὸν προδότη,
 κι ἂν ἴσως ψέματα μιλῶ, κολάστε* με, θεοὶ μου !...
- Θ' ἀνάψω τρέλα περισσὴ στὰ περσικὰ κεφάλια,
 θά φέρω ἀσκήρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς Ἀσίας τὰ βάθη,
 μέ τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν θά κρύψω τοὺς γιालοὺς σου,
65. καὶ τότε τό κοντάρι μου τρομακτικὰ κινώντας,
 καὶ τότε τὴν ἀστραφτερὴν ἀπλώνοντας ἀσπίδα,
 θά πολεμήσω ἀδελφικά στό πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
 Καὶ θά περάσουν οἱ γενιές καὶ θά διαβοῦν οἱ αἰῶνες,
 καὶ στὰ βαθιὰ σου τὰ νερά καὶ στὰ ψηλά βουνά σου
70. θ' ἀντιλαλιέται ἡ νίκη σου, καὶ θά γρικιέται* ἀκόμα
 ὁ ἀπελπισμένος ὁ δαρμός, τό σκούξιμο τοῦ Ξέρξη,
 γιὰ νά τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι νά τρεμοκοκαλιάζουν !».
- Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες· ἀλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
 καὶ στὰ βουνά καὶ στὶς καρδιές ἀντιλαλοῦν ἀκόμα
75. τὰ λόγια σου προφητικά, μυστήριον ὀλογεμάτα.
 Ποτέ τ' ἀνθρώπινα τ' αὐτιά δέν εἶχανε γρικήσει*
 τέτοια βροντή, πού μέσα της νά κλεῖ τέτοια ἁρμονία,
 καὶ σάλπισμα πού νά μιλεῖ καὶ νά ξεφανερώνει
 σέ βάθη ἀγέννητου καιροῦ ἕναν καινούριο κόσμον !

ΤΟ ΓΕΝΝΑΙΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Ἡ Ρώμη ἦταν πιά πανίσχυρη, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος μεταξύ αὐτῆς καί τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Ἴσως ἡ ἀπελπισία νά ἔσπρωξε τότε τούς Ἕλληνες ν' ἀναλάβουν ἕναν τόσο ἄνισο ἀγώνα, γιατί ἔβλεπαν πῶς ἡ λευτεριά τους βρισκόταν σ' ἄμεσο κίνδυνο.

Τά συμπολιτειακά στρατεύματα, μ' ἀρχηγό τό γενναῖο στρατηγό Δίαο, ἀντιμετώπισαν τά ρωμαϊκά γιά τελευταία φορά λίγο ἔξω ἀπό τήν Κόρινθο. Ἀγωνίστηκαν ἥρωικά. Ἀλλά ὁ Ρωμαῖος ἀρχηγός, ὕπατος Μόμμιος, καί πολύ περισσότερους ἄντρες διέθετε κι ἀφθονα πολεμικά μέσα εἶχε. Ἐτσι ἀπ' τούς Ἕλληνες στρατιῶτες, ἄλλοι ἔστρωσαν τό πεδίο τῆς μάχης κι ἄλλοι σκορπίστηκαν δεξιά κι ἀριστερά. Ἐθνικός στρατός, φρουρός τῆς πατρίδας, ἀπό τή στιγμή ἐκείνη δέν ὑπῆρχε...

Πρῶτο κι ἀξετίμητο λύφυρο στό νικητή ἔμεινε ἡ «ἀφνειός» Κόρινθος.

Ὁ τραχύς κι ἄξεστος* Ρωμαῖος στρατηγός εἶχε ἀκούσει πολλά γιά τά πλούτη αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὅ,τι εἶδε ὅμως, μπαίνοντας τώρα σ' αὐτή, ξεπερνοῦσε κάθε περιγραφή. Ὁ χῶρος τῆς Πύλης τοῦ Περιάνδρου, στολισμένος μέ ὠραῖα κτίρια καί σπάνια καλλιτεχνήματα, παρουσιάζε ἐξάισιο θέαμα. Ἡ ναυτιλία καί τό ἀνθηρό ἐμπόριο τῶν Κορινθίων, συσσωρεύοντας πλούτη στήν πόλη, εἶχαν γίνει αἰτία ν' ἀκμάσουν ἐκεῖ σχολές γλυπτικῆς κι ἀρχιτεκτονικῆς, σχολές ζωγραφικῆς καί φιλοσοφίας, ὥστε ἡ Κόρινθος νά εἶναι τά χρόνια αὐτά ἡ πιό ὁμορφη κι ἡ πιό ἀναπτυγμένη πόλη τοῦ κόσμου ὅλου... Ἦταν, νάί, πλούσια κι ὠραία ἡ Κόρινθος ὡς τήν ὥρα, πού μπῆκε σ' αὐτή ὁ νικητής Ρωμαῖος ὕπατος. Ἐπειτα ὅλα χάθηκαν...

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες ρίχτηκαν στήν ἀπροστάτευτη πόλη σάν θηρία. Πολλούς ἄντρες τούς ἔσφαξαν. Τούς ὑπόλοιπους, μαζί μέ τίς γυναῖκες καί τά παιδιά, τούς ἔκαμαν σκλάβους. Δέ σεβάστηκαν τίποτε, οὔτε ἱερό, οὔτε ὅσιο. Οἱ θησαυροί τῆς πόλεως καί ὅσα καλλιτεχνήματα σώθηκαν, συνάχτηκαν, γιά νά σταλοῦν στή Ρώμη.

Ἀπό τά μεγαλοπρεπή δημόσια καί ἰδιωτικά οἰκοδομήματα, ἀπ' τούς λαμπροὺς ναοὺς μέ τά κορινθιακά περιστύλια κι ἀπό τίς περίφημες στοές, ὅ,τι ἄφησε ὄρθιο ἡ φωτιά, τό γκρέμισε ἡ σκαπάνη.

Ἐφόσον ὑπῆρχε στὸν κόσμον Ῥώμη, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μένει μιά τέτοια ἀντίζηλος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Παλαιοὶ συγγραφεῖς διηγοῦνται καὶ τὴ βαναυσότητα, ποὺ ἔδειξαν οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶτες πρὸς τὰ ἔργα τέχνης. Ἕνας ἀναφέρει ὅτι ἔσπαζαν ἀγάλματα τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ Σκόπα γελώντας. Κι ἄλλος βεβαιώνει ὅτι εἶδε ὁ ἴδιος στρατιῶτες νὰ ἔχουν στρωμένη χάμου τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου — τό περίφημο ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδη — καί, καθισμένοι ἐπάνω σ' αὐτὴ, νὰ παίζουν τοὺς πεσσοὺς*.

Ἡ Ἑλλάδα ὅλη τότε ἐστράγγισε τό πικρότερο ποτήρι.

Τό γκρέμισμα καὶ γενικά ἡ συστηματικὴ καταστροφή τῆς Κορίνθου κράτησε μέρες. Κι ἐγινε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἀξιωματικῶν, μ' ἀκατάπαυστα πολεμικὰ σαλπίσματα καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῶν σκλάβων πιά κατοίκων.

Τὴν τελευταία μέρα, παρακολουθώντας ὁ ἴδιος ὁ ὕπατος τό φρικτὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς, ἀντελήφθη σ' ἓνα μέρος καθισμένα πολλὰ Ἑλληνόπουλα, ποὺ σὲ λίγο θὰ στέλνονταν στὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ῥώμης. Τὰ πρόσεξε καλὰ κι ἐξεδήλωσε ἀμέσως, σάν ἀντίδραση, ζωηρὴ νευρικότητα. Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ του δὲ συγχωροῦσε κάτω τὰ παιδιά ἐκεῖνα καταβλημένα ἀπὸ στερήσεις, συντριμμένα ψυχικά, ἔδειχναν θλίψη βαθιά, ἀλλὰ καὶ θάρρος ὅχι λίγο κι ἀξιοπρέπεια εὐγενική, πράγματα ποὺ δὲ συμβιβάζονταν καὶ τόσο μέ τὴν τραγικὴ θέση τοῦ σκλάβου. Ἐάν δὲν ἦταν μορφωμένος ὁ Μόμμιος, ἦταν πολὺ πονηρὸς καὶ χαιρέκακος. Σ' ἓνα νόημά του πλησίασε ὁ ὕπασις τοῦ, ποὺ γνώριζε καλὰ τὰ ἑλληνικά. Ἐσκυψε ἀπὸ τό ἄρμα καὶ ψιθύρισε κάτω. Ἐκεῖνος κατάλαβε, κι ἐνῶ τό ὄχημα τοῦ ὑπάτου προχώρησε λίγο πέρα, σίμωσε τὰ παιδιά. Γύρισαν πρὸς αὐτόν πρόσωπα, ὅπου ὁ πόνος εἶχε ἀφήσει ζωηρὰ ἴχνη. Τὰ κοίταξε ὁ Ῥωμαῖος λίγες στιγμές. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ρωτᾷ καὶ νὰ ξαναρωτᾷ:

— Ποιὸς ἀπὸ σᾶς γνωρίζει γράμματα ;

Πόση ἀφέλεια ! Ὅλα τὰ παιδιά ἤξεραν γράμματα. Ἡ Κόρινθος κι ἐκπαιδευτικὴ παράδοση εἶχε κι ἀνεκτίμητους πνευματικούς θησαυροὺς διέθετε, γιὰ νὰ μορφώνει τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῆς.

Διέταξε τότε ὁ Ῥωμαῖος ἀξιωματικὸς νὰ φέρουν ἀβάκια*. Κι ὅταν τὰ ἔφεραν, τὰ μοίρασε στὰ παιδιά μέ τὴν ἐντολὴ νὰ γράφει τὸ καθέναν οὐδὲ λόγια.

Νά γράψουν τά παιδιά ; Ποῦ νά βροῦν ψυχική διάθεση ; Τά πιό πολλά ἔμειναν ἀδιάφορα, λίγα ὅμως κάτι ἔγραψαν.

Ἀρκετή ὥρα ἔπειτα, ὁ ὑπασπιστής, κρατώντας τά ἀβάκια, μετέφραζε τά γραμμένα στό Μόμιο.

Ἡ μορφή τοῦ στρατηγοῦ ὄλο καί σκοτείνιαζε. Ἀπό ὅσα ἄκουε φαινόταν καθαρά πώς, παρά τή σκληρή δοκιμασία, οἱ ψυχές τῶν παιδιῶν ἦταν ὑπερήφανες ὅπως ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων τους.

Ἐξαφνα ὁ ὑπασπιστής σταμάτησε.

— Τί γράφει αὐτό τό ἀβάκιο; ρώτησε ὁ Μόμιος.

— Στίχους, ὕπατε. Στίχους τοῦ Ὁμήρου !...

— Στίχους τοῦ Ὁμήρου !

Ὅσο ἀμόρφωτος κι ἂν ἦταν ὁ Ρωμαῖος ὕπατος, δέν ἦταν δυνάτον ν' ἀγνοεῖ τ' ὄνομα τοῦ θείου ποιητῆ, πού τόν λάτρευε ὄχι μόνον ἡ Ἑλλάδα τότε, ἀλλά ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Μικρός στή Ρώμη εἶχε ἀκούσει πολλές φορές τραγουδιστές ν' ἀπαγγέλλουν τίς ραψωδίες του, ἀνιστορώντας τίς παλικαριές τῶν πολεμιστῶν στήν Τροία κι ἐκθειάζοντας τίς εὐγενικές καρδιές τους.

— Διάβασε ! πρόσταξε ξηρά.

Ὁ ἄλλος μετέφρασε ἀργά ἀργά :

« Χαρά στούς Δαναοὺς καί δυό καί τρεῖς φορές χαρά τους,
πού γιά χατίρι ἐχάθηκαν τῶν Ἀτρειδῶν στήν Τροία.
Δέν ἦτανε νά πέθαινα καί νά μέ πάρει ὁ Χάρος,
τή μέρα πού ἔπεφταν βροχή τά χάλκινα κοντάρια
τῶν Τρώων πάνω μου, κοντά στό σῶμα τοῦ Ἀχιλλέα !
Καί μνημα θά ἔχα κι οἱ Ἀχαιοί τή δόξα μου θά ἔλεγαν.
Μά τώρα μέ πικρό χαμό μοῦ εἶναι γραφτό νά λιώσω! ».

Τελείωσε. Ζωηρή ταραχή μαρτυριόταν στή μορφή τοῦ ὑπάτου.

Ὁ Λεύκιος Μόμιος ἦταν ἄξεστος*, ἀλλά ἀρκετά εὐφυής.

Ἐνόησε λοιπόν τί ἤθελε νά εἰπεῖ τό παιδί, γράφοντας ἐκείνους τοὺς στίχους. Διέταξε καί τό ἔφεραν μπροστά του.

Τό μικρό στάθηκε περήφανα.

— Γιατί τά ἔγραψες αὐτά ; ρώτησε μαλακά ὁ ὑπασπιστής. μεταφράζοντας τήν ἐρώτηση τοῦ ὑπάτου.

1. Ὁδυσσεΐας ε 306 - 311, μετάφραση Ι. Οἰκονομίδη

Τό γενναῖο Ἑλληνόπουλο κοίταξε τόν καταστροφέα τῆς πατρίδας του λίγες στιγμές, χωρίς νά βγάλει λέξη, κι ἔπειτα χαμήλωσε τό κεφάλι. Τί νά τοῦ ἀπαντοῦσε; Ἄν ἐκεῖνος εἶχε μέσα του κάποια λεπτή ἀνθρώπινη συναίσθηση κι ἂν ἀγαποῦσε τήν πατρίδα του καί τούς δικούς του, θά ἔνιωθε τί τό ἔσπρωξε νά γράψει ἐκείνους τούς στίχους.

Ὁ Ρωμαῖος στρατηγός σώπαινε. Ἡ στάση τοῦ παιδιοῦ γενικά τοῦ εἶχε προξενήσει ἐντύπωση. Ἔτσι, δίχως νά τό θέλει, θυμήθηκε ὅσα εἶχε ἀκούσει γιά τό λαό, πού τώρα τόν πατοῦσε στό λαιμό. Συλλογίστηκε τήν τύχη του... Καί σχεδόν... συγκινήθηκε. Ἔσκυψε, ψιθύρισε κάτι στόν ὑπασπιστή του, ἔπειτα κέντρισε τ' ἄλογα καί τό ἄρμα του ἀπομακρύνθηκε.

Ὁ ὑπασπιστής ἔψαξε ἀνάμεσα στούς αἰχμαλώτους, βρῆκε ὅλους τούς συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ καί :

— Πάρτε τό παιδί καί πηγαίνετε, τούς εἶπε· ὁ ὕπατος σᾶς ἐλευθερώνει.

(Ἱστορικό ἀνέκδοτο)

Ἀνάπτυξη ἀπό τό Θ. Μακρόπουλο

« ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ »

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν ἀμέσως τούς καλυτέρους τεχνίτας, πού ἤμποροῦσε νά εὕρῃ εἰς τό στρατόπεδον, παρέσθησε πῶς ἦτο τό ὄραμα καί διέταξε νά τό κατασκευάσουν μέ χρυσόν καί πολυτίμους λίθους.

Τό πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τό ὅποῖον εἶδεν ὁ ἱστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τήν κορυφήν ἐπίσης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τά δύο στοιχεῖα Χ καί Ρ, δηλαδή τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπό τόν στέφανον « ἐκρέματο βασιλικόν ὕφασμα σύν πολλῷ καθυφασμένον χρυσῷ, ποικιλίᾳ συνημμένων πολυτελῶν λίθων », τό ὅποῖον εἶχεν εἰς τά ἄκρα τήν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καί τῶν παιδιῶν του. Καί ἡ ὕψωσις του ἐμπρός εἰς τούς ρωμαϊκοὺς ἀετούς, τούς κόκκινους δράκοντας, τά βέξιλλα* καί τά φλάμουλα*,

ἔγινε πανηγυρική πρὸς μεγάλην βεβαίως ἑκπληξιν καὶ σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων.

Τὸ πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοί* καὶ Γαλάται, εἶδον μὲ ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν τὴν καινοτομίαν. Αἱ τριάκοντα ὁμως χιλιάδες χριστιανῶν, ὅταν εἶδον τὸ σύμβολον τῆς θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας καταδιωκομένης καὶ τρομοκρατουμένης, νὰ ὑψώνεται ἐπικεφαλῆς των, ἐνιωσάν τὴν συγκίνησίν των νὰ μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τὸ λάβαρον αὐτὸ ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδέας, τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὀλιγώτερον, ποῦ ἤμποροῦσαν νὰ δώσουν, ἦτο μία ζωή...

Ὁ ἐνθουσιασμός λοιπόν δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ φανατισμός ἀπερίοριστος διὰ τὸν Αὐγουστον.

Ἡ μυστική εἰμαρμένη* ἐκεῖ ἐπάνω εἶχεν εἶπει τὴν λέξιν της.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νὰ νικήσῃ!

* * *

Ἦτο ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἑβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἡ Ρώμη μαζεμένη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῶ αἱ λεγεῶνες* ἐβάδιζαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Μαξέντιος ἐώρταζε.

Κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, καὶ ὀλιγώτερον ἀπ' ὅλους αὐτοὺς ὁ Μαξέντιος, δὲν ἐσκέπτετο τὸν Κωνσταντῖνον.

Ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν στρατὸν του, ἦτο παραζαλισμένος ἀπὸ τὰς κολακείας καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἐμπίστων του, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπροσκύνουν ὡς κύριον τοῦ κόσμου καὶ νέον θεόν.

«Ἐς αὖριον τὰ σπουδαῖα! ». Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶχε κλείσει τὸ στόμα μερικῶν φρονίμων, ποῦ ἐτόλμησαν νὰ διαταράξουν τὰς διασκεδάσεις του.

Ὁ λαὸς ἐξ ἄλλου, μολονότι τρέμων ὑπὸ τὸ καλλίγιον* τῶν πραιτωριανῶν*, ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἑορτάς, πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπημένους του ἀγῶνας τοῦ ἀμφιθέατρον, προσπαθῶν νὰ λησμονῇ τὴν τύχην του.

Ψωμί καὶ ἑορτάς ! Μήπως αὐτὸ δὲν ἦτο ἀπὸ καιροὺς τώρα ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῆς Ρώμης ;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσῳ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Με-

ταξύ όμως δύο αγωνισμάτων, κατασκοπισμένοι βερεδάριοι* έφεραν τήν ειδησιν, ότι και ή μάχη είχε αρχίσει κοντά εις τήν Μουλβίαν* γέφυραν.

Ή πρώτη εντύπωσις ήτο φυσικά ή άνησυχία. 'Αλλ' άμέσως ή φυσική νωθρότης του χαρακτηήρος ή ίσως ή δύναμις του πεπρωμένου εξανακάθισαν τον Μαξέντιον εις τον θρόνον του.

Μήπως αί λεγεῶνες του δέν ήσαν τρεις φορές περισσότεραι του Κωνσταντίνου ; . . . Μόνον οί Καρχηδόνιοι μισθοφόροι του, πού είχαν θαυμασθή πρό όλίγων ήμερών εις τό πεδίον του 'Αρεως, δέν ήσαν άρκετοί νά αντιμετωπίσουν τους Γαλάτας και τους 'Αλαμανούς ; Διατί νά χαλάση μίαν τέτοιαν έορτάσιμον ήμέραν και νά κόψη εις τό μέσον τό άμφιθέατρον ;

'Αλλ' ή άγανακτισμένη βοή των πραιτωριανών, πού ήξευραν καλύτερα τον Κωνσταντίνον και έβλεπαν ότι διακινδυνεύουν τό πᾶν, τον έκαμαν νά έννοήση, ότι δέν ήτο δυνατόν νά μένη εκεί, ένῶ ό στρατός του έπολεμοῦσε.

Και τότε όμως πάλιν έστειλε νά έρωτήσουν πριν τους σιβυλλικούς* χρησμούς, διά νά μάθη ποιον θά ήτο τό άποτέλεσμα της μάχης.

'Αλλά ό ποντίφηξ άρχιερέυς άπεκρίθη μέ διφορούμενον χρησμόν, ότι «θνήσκει αθλίως ό έχθρός της Ρώμης».

Ποίος όμως ήτο ό έχθρός αυτός ;

Ό Μαξέντιος ούτως ή άλλως εξήγησε τό πράγμα εύνοϊκῶς διά τον έαυτόν του, και μόνον πιεζόμενος άπεφάσισε νά ξεκινήση έπικεφαλής των πραιτωριανών.

Μόλις όμως έβγαιναν από τά τείχη, σμήνος μαύρων πουλιών ξεπετάχσε διαμιᾶς τρομαγμένον και έσηκώθη επάνω από τās κεφαλάς των.

Ήτο ό πρώτος κακός αϊωνός και ό λαός, πού παρηκολούθει τήν αναχώρησιν, ήρχισε νά τον σχολιάζει δυσσιώνως*.

Ό Μαξέντιος, έπηρεασμένος, άκόμη μίαν φοράν έδίστασεν. Ήτο όμως πλέον άργά νά υποχωρήση.

* * *

Ή μάχη έδίδετο εμπρός εις τον Τίβεριν και τό κύριον σημείον της συμπλοκής ήτο ή λεγομένη « Σάξα ρούμπρα », δηλαδή «Έρυ-

θρά πέτρα», έννέα μίλια περίπου από τά τείχη τῆς Ρώμης καί ἐξ μίλια από τήν Μουλβίαν γέφυραν.

“Όταν ἔφθασεν ὁ Μαξέντιος, τά δύο στρατόπεδα ἦσαν εἰς χεῖρας καθ’ ὅλον τό μέτωπον καί ὁ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ἄλογον, ὅπως περιγράφει ὁ Λακτάντιος*, εὐδιάκριτος ἀπό τόν πολῦτιμον λόφον* τοῦ κράνους καί τήν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσοῦς πανοπλίας, ἐδεικνύετο ἀπό ὅλον τόν στρατόν.

Ἀπό τήν μίαν πλευράν αἱ γαλατικάι λεγεῶνες, οἱ Βρεττανοί καί οἱ Ἀλαμανοί τοῦ Κωνσταντίνου, καί ἀπό τήν ἀντίθετον οἱ Σικελοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Καρχηδόνιοι καί Λίβυες μισθοφόροι τοῦ Μαξεντίου, ἀποτελοῦντες ὅλοι ὁμοῦ ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τοῦλάχιστον χιλιάδων ἱππέων καί πεζῶν.

Καί εἰς τά σύννεφα τῆς σκόνης, τό θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὄγκων, συγκρουομένων μέσα εἰς τήν βοήν, τά σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπίγγων καί τά οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων*, ἦτο κάτι τρομακτικά ἐπιβλητικόν καί μεγαλοπρεπές.

Πίσω ἀπό τήν κυρίαν γραμμήν τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ἔνεκα τῆς σκόνης τό μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπερίγραπτον μπέρδεμα ἀνθρώπων, ἀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἄλλαι κοχόρτεις* μέ τά σήματα των, δράκοντας, λύκους, ἀετούς, Μινωταύρους, στολισμένους, ἐλλείπει λουλουδιῶν, ἀπό κλαδιά δένδρων, τρέχουσai συντεταγμένοι εἰς τά ἀσθενέστερα μέρη...

Καί μόλις οἱ χαλκόφρακτοι ὄγκοι ἔφθαναν εἰς ἐπαφήν, τά δόρατα ἄφηναν τόν λόγον εἰς τά ξίφη καί ἤρχιζε πάλη σώματος πρὸς σῶμα, ἀσπίδος πρὸς ἀσπίδα, σιδήρου πρὸς σίδηρον, ὅπου τά κυντήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθῆρας ἀπό τά κράνη, ἀπό τοὺς γύρους τῶν ἀσπίδων καί τόν χάλυβα τῶν σπαθιῶν.

Πίσω ἀπό τὰς γραμμάς οἱ ψιλοὶ ὀπλίται ἐγέμιζαν τόν ἀέρα μέ τά τόξα καί τά μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των*...

᾽Ωρυγαί*, ρόγχοι, βογκητά, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, κραυγαὶ διαπεραστικάι πόνου, ἐλεεῦ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικά προστάγματα... ἀλλά πρό πάντων μία φωνή, μία κραυγή μυριαπλασιαζομένη εἰς βοήν, ὡς θόρυβος πολλῶν ὑδάτων, ἐκυριάρχει:

— Χριστός νικᾷ !... Χριστός νικᾷ !...

Ἦσαν οἱ χριστιανοί, τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστρηλα-

τημένος* από τήν έντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἀπηλπισμένην έντασιν προσπάθειας.

Ἐβλεπαν ἐμπρός των εἰς τήν συμπλοκήν, ὅπως τό διηγοῦνται οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐρανίας δυνάμεις νά καταβαίνουν εἰς βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώνοντο ἀπό τήν λάμψιν τῶν ὅπλων των, ἐθαύμαζον τά γοητευτικά ἢ φοβερά σχήματά των, ἤκουαν τάς φωνάς των...

— Τόν Κωνσταντίνον ζητοῦμεν!... Τόν Κωνσταντίνον ἐρχόμεθα νά βοηθήσωμεν!... ἐφώναζον αἱ ἐμφανίσεις αὐταί.

Ἐπειτα τό ἀδιάκοπον ἐκεῖνον ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ λαβάρου, πού ἐβλεπον νά προπορεύεται καί νά τοὺς ὀδηγῇ, τοὺς ἐμαγνήτιζε, τοὺς ἔφερεν εἰς τά μάτια δάκρυα, τοὺς ἐστόμωνε* κάθε ιδέαν φόβου...

Ὁ Χριστός των, ὁ ἀληθινός Θεός, ἦτο ἐκεῖ... Καί ἦσαν αὐτοί οἱ ἐκλεκτοί, πού θά ἐπύργωναν τήν βασιλείαν του εἰς τόν κόσμον...

* * *

Τήν στιγμήν αὐτήν βοή θριαμβευτική ἀντήχησεν ἀπό τόν στρατόν τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ ἰταλικά λεγεῶνες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου ἤρχισαν πρῶται νά κλονίζονται καί νά ὑποχωροῦν.

Ὁ Μαξέντιος ἄφησε μεγάλην κραυγήν καί, προτείνων τήν πυγμήν, ἐχύθη νά τάς ὑποστηρίξη.

Τήν ἰδίαν ὅμως στιγμήν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι κλιβανάριοι*, τό βαρὺ ἐχθρικόν ἱππικόν τοῦ Γαῖου Σεκεῖωνος, ἐπροχωροῦσαν μέ καλπασμόν νά κόψουν τήν ὑποχώρησίν του.

Ἡ κατάσταση ἐγένετο κρίσιμος. Ἐσηκώθη τότε εἰς τοὺς ἀναβολεῖς* καί ἐκοίταξε γύρω εἰς τό πεδῖον τῆς μάχης σκεπασμένον ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπό σύννεφα σκόνης, τήν ἄμπωτιν καί παλίσροιαν τῆς ἀνθρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Οἱ Μαυριτανοί* ἱππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπό τάς σιδηρεῖς κορύνας* τῶν κλιβαναρίων, ἤρχισαν νά ὑποχωροῦν, χωρίς καμίαν τάξιν, αἱ δέ σικελικά καί καρχηδονικά λεγεῶνες, ἔπειτα ἀπό τήν ὑποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καί αὐταί πρὸς τόν Τίβεριν.

Μόνον οἱ πραιτωριανοί, ἐννοοῦντες ὅτι πολεμοῦν διὰ τόν ἴδιον ἑαυτόν των, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καί οἱ ἴδιοι, διεξεδίκουν τάς θέσεις των βῆμα πρὸς βῆμα εἰς ἀπηλπισμένην πάλην,

πυργώνοντες τὰ σώματά των, ὁ καθένας εἰς ἓνα ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀντίπαλος ἔπρεπε νὰ πατήσῃ*, διὰ νὰ διαβῇ.

Ὁ κίνδυνος ὅμως τῶν κλιβαναρίων ἐγένετο διαρκῶς καταφανεστός. Μία δὲ ἰλη ἐξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρὸς τὸν γιγάντιον Κεντυρίωνα μὲ τὰ ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλὰ τὴν πελωρίαν κορύναν του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος*, ἀναποδογυρίζουσα ὅ,τι εὗρισκε νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

— Χριστὸς νικᾷ!... Χριστὸς νικᾷ... ἐβρυχᾶτο ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

* * *

Τότε ὁ Μαξέντιος ἐγύρισε πρὸς τὸν Τίβεριν νὰ ἐξασφαλισθῇ τοῦλάχιστον πίσω ἀπὸ τὸν ποταμόν, ὅπου ἐνόμισεν, ὅτι ἡμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Τὸ κίνημα ὅμως αὐτὸ ἀπεθάρρυνεν ἐντελῶς τὰς λεγεῶνας του καὶ ὅλοι, ἀντὶ νὰ κοιτάξουν ν' ἀντιταχθοῦν, ὥρμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἐκτός τῶν πραιτωριανῶν, οἱ ὅποιοι δείχνοντες μὲ λύσσαν τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίζουν τοὺς κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηραῖ κορύναι τῶν καταφράκτων ἤρχισαν τότε φρικτὸν ἀγῶνα.

Ἐκρίθη!... Ἐσφραγίσθη!... Ἀπεφασίσθη!...

Ἡ ἡττα τοῦ Μαξεντίου ἦτο γενική...

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ Μαξέντιος, βλέπων ὅτι θὰ συνελαμβάνετο ζωντανός, ὅτι ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἦτο εἰς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ του, ἔχωσε τοὺς περηνιστήρας εἰς τὰ πλευρά τοῦ ἀλόγου του, κατεπάτησε τοὺς φεύγοντας καὶ ὥρμησε νὰ περάσῃ μὲ ἀπελπισμένην προσπάθειαν.

Ἀλλὰ εἰς τὸ ἀσφυκτικὸν ἀλληλοπάτημα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐμπλεχθῇ, ἐξετοπίσθη ἔξαφνα ἀπὸ φοβερόν σπρώξιμον νέου κύματος φυγάδων πρὸς τὸ ἀριστερόν χεῖλος τῆς γεφύρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμόν. Ἀλογον καὶ ἀναβάτης εὐρέθησαν μέσα εἰς τὰ θολὰ νερά τοῦ Τιβέρεως.

Μεγάλῃ βοῇ τότε ὑψώθη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς καὶ φίλους.

— Ὁ Αὐγουστος... Ὁ Αὐγουστος... Βοήθεια! Σώσατέ τον!

Ἀλλὰ κανεὶς δὲν διεκινδύνευε.

Μίαν στιγμὴν ὁ Μαξέντιος ἐφάνη προσπαθῶν νὰ ἀντιπαλαίσῃ

μέ τό ρεῦμα. Δεύτερον ἀνθρωποκρήμνισμα ἀπό τήν γέφυραν τόν ἐξηφάνισε πάλιν μέσα εἰς τήν ἀφρισμένην δίνην.

Περισσότερον δέν ἡμπόρεσε νά ἰδῇ κανεῖς, διότι ἀκριβῶς τήν στιγμήν αὐτήν οἱ ἵππεις τοῦ Λογγίνου* ἔφθαναν εἰς τήν γέφυραν καί οἱ πραιτωριανοί, κοπανιζόμενοι ἀπό τās κορύνας, ἔπιπταν κατά σωρούς εἰς τά κύματα.

Ὁ Τίβερης ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τά θολά βάθη του τόν ἐχθρόν τοῦ Σταυροῦ καί τοῦ Κωνσταντίνου.

« Νενίκηκάς με, Ναζωραῖε »

* Ἀγγελος Τανάγρας

ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

« Κεφαλὴν τοῦ κόσμου », « πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς », « μαργαρίτην τῆς Ἀσίας », « τετράπολιν* », ὠνόμασαν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τήν Ἀντιόχειαν. Τό βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπό τās περιγραφάς ἀποδεικνύεται μία ἀπό τās πλουσιωτέρας καί διασκεδαστικωτέρας πόλεις τῆς ἐποχῆς τῆς. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐντόπιοι ἡγεμόνες καί βυζαντινοὶ ἐπίτροποι, διηγωνίσθησαν, ποῖος νά τήν στολίσῃ καί νά τήν κάμῃ ὠραιότεραν.

Ἡ τοποθεσία τῆς ἐβοήθει ἀφθονώτατα εἰς τοῦτο. Πλησίον τῆς ἦτο ἡ Δάφνη, τό ἄλσος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, κατάφυτον ἀπό κυπαρίσσους καί πλατάνους, πού ἔφθαναν εἰς τήν ὄχθην τοῦ Ὁρόντη*. Μία σοφὴ διαρρύθμισις τῶν ὑδάτων ἔκαμνε τήν πόλιν νά φαίνεται ἀπό μακρὰν ὡς κτισμένη ἐπάνω εἰς ἀφρούς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάτρευον τὰ νερά ὡς θεοὺς καί τὰ ἐστόλιζον μέ τὰ αἰθέρια πλάσματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας των. Πρακτικώτεροι οἱ Ρωμαῖοι ἔβλεπον εἰς τό ὕδωρ μίαν δύναμιν, τήν ὁποῖαν ἔπρεπε νά τιθασεύσῃ* ἡ δύναμις τῆς Ρώμης.

Ὅπου ἐπέρασε τό ἐλληνικόν πνεῦμα, αἱ θάλασσαι, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, αἱ κρῆναι, ἔγινεν ποιήματα. Ἦλθον ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι, καί, ὅπου ὑπῆρχε ποίημα, ἔγινεν ὑδραγωγεῖον. Ἀπὸ τήν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐσώθη ἓνας ὁλόκληρος θεῖος ὑγρὸς κόσμος, ἀπὸ τήν ἐργασίαν τῶν Ρωμαίων ἀπέμειναν καταπληκτικαὶ ὑπό-

γειοι στοαί, λίθινοι δρόμοι τοῦ νεροῦ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς κινουῦν-
τες καί σήμερον ἀκόμη τόν θαυμασμόν τοῦ κόσμου. Ἐπειτα ἀπό
αἰῶνας ὁλοκλήρους αἱ πόλεις, ἐπάνω ἀπό τὰς ὁποίας ἐπέρασεν ἡ
ρωμαϊκή κατάκτησις, ἐπιστρέφουν εἰς τὰ παλαιά ὑδραγωγεῖα τοῦ
Ἀδριανοῦ* καί τὰ διορθώνουν, διὰ νά λειτουργήσουν πάλιν. Τά
ποιήματα μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δέν θέλουν καμμίαν διόρθω-
σιν. Αὐτά ἀπέδειξαν περισσοτέραν ἀντοχήν καί ἀπό τοὺς ρωμαί-
κούς ὀγκολίθους καί παρουσιάζονται νέα καί δροσερά πάντοτε εἰς
τὴν νοσταλγικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὠραίου.

* * *

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξε μία ἀπό τὰς πρώτας πόλεις τοῦ κόσμου,
εἰς τὰς ὁποίας ἐχαράχθησαν δρόμοι εὐθεῖς καί ἐστρώθησαν μέ λίθους.
Ἡ κεντρικὴ λεωφόρος τῆς πόλεως, ἡ σχίζουσα αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἔν
ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο εἶχε τριάκοντα ἑξ σταδίων μῆκος, ἑπτὰ δηλαδή
σημερινῶν χιλιόμετρων, καί ἐκοσμεῖτο δεξιὰ καί ἀριστερά εἰς ὅλην
τῆς τὴν ἔκτασιν ἀπὸ στοάς, ὥστε οἱ περιπατηταὶ νά προφυλάσσων-
ται ἀπὸ τὴν βροχὴν καί τὸν ἥλιον. Στοάς εἶχεν ἐπίσης καί μία ἄλλη
λεωφόρος, τὸ δέ ἔδαφος τῆς ἥτο στρωμένον μέ γρανίτην τῆς Αἰγύ-
πτου. Ὁ Φόρος — ἡ ἀγορά — ἐστολίζετο μέ στήλας ἀπὸ μάρμαρον
τῆς Ἰλλυρίας καί εἶχε τὸ ἔδαφος στρωμένον ἀπὸ μάρμαρα λευκά.

Ἐνας δημόσιος περίπατος — ὁ Ζυστός — ἦτο μᾶλλον Μουσεῖον
παρὰ περίπατος. Ὑπῆρχεν ὅμως καί Μουσεῖον καί πολυάριθμα
δημόσια λουτρά καί μεγαλοπρεπές Βουλευτήριον καί ἐπιδεικτικῶ-
τατον Διοικητήριον καί κτίρια δημόσια καί μέγαρα ἰδιωτικά πλου-
σιώτατα καί ἐπαύλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πλούσιοι Ἀντιοχεῖς ἐспа-
ταλοῦσαν μυθώδη ποσά, διὰ νά τὰς στολίσουν. . .

Καί τέλος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπῆρχον τέσσαρα θέατρα μεγά-
λα, τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ θέατρον τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ
Πλέθρον καί τὸ Πρόμηκες. Εἰς τὰ μεγάλα αὐτά θέατρα παριστάνοντο
ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας θεατρικῆς φιλολογίας, τόση
δὲ ἦτο ἡ συρροή τῶν θεατῶν, ὥστε ὁ ἄρχων τῆς πόλεως, Πρόκλος,
ἠναγκάσθη νά καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Πλέθρου, διὰ
νά τὸ κάμῃ μεγαλύτερον. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ θέατρα αὐτά ἦσαν
πολυτελέστατα, διότι ὁ φιλόμουσος Ἀντιοχεὺς ρήτῳρ Λιβάνιος
ἐξαίρει τὴν ἀγάπην τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς τὰ « πολυτελεῖ

Ιερά τῶν Μουσῶν ». Εἶχον ἄλλως τε τὰ θεάτρα αὐτά ἐπιχορηγήσεις τῆς πολιτείας, τῶν βουλευτῶν καί μέρος ἀπό τήν διαθήκην τοῦ γε-
ρουσιαστοῦ Σωσιβίου*, τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν ἀντιοχικῶν Ὀλυμπιακῶν
ἀγῶνων.

Ἐκτός ὅμως τῶν μεγάλων τούτων θεάτρων ὑπῆρχε πλῆθος
ἄλλων μικροτέρων, δι' ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, μουσικούς ἀγῶ-
νας, χορούς κ.λπ. Ἐνῶ δέ ἄλλαι πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας ἐφημί-
ζοντο, ὅτι ἡ κάθε μία παράγει καί ἄλλο εἶδος τεχνιτῶν τῆς σκηνῆς,
ἡ Ἀντιόχεια εἶχεν ἀπό ὅλα τὰ εἶδη. Ἡ Ἀντιόχεια — λέγει ὁ χρο-
νικογράφος — ἔχει ἀφθόνως ὅλα τὰ τερπνά, διότι ἐκεῖ πηγαίνει ὁ
αὐτοκράτωρ καί τοῦ χρειάζονται ὅλα.

* * *

Αὕτη ἦτο ἡ Ἀντιόχεια τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν καί τῶν πρῶ-
των χριστιανικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ πρῶτος
μεγάλος σεισμός τῆς ἔφερεν τρομερόν κτύπημα, τό ὅποιον ἡκολού-
θησαν ἔπειτα ἀλλεπάλληλα ἄλλα. Πλουσία, πολυάνθρωπος, φιλή-
δονος, πολιτισμένη, σπάταλος, κέντρον ὁλοκλήρου κόσμου ἀγαπῶν-
τος τὰ θεάματα, τὰς ἑορτάς, τὰς διασκεδάσεις, κατῴρθωσε, μέ ὅλην
τήν ἐπίδρασιν τῶν ἀσιατικῶν τῆς στοιχείων, νά διατηρήσῃ κά-
που κάπου τήν λεπτότητα καί τήν λιτότητα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύ-
ματος.

Ὅταν ἡ λογία αὐτοκράτειρα Εὐδοκία — ἡ κόρη τοῦ Ἀθηναίου
φιλοσόφου Λεοντίου Ἀθηναῖς — θύμα τῶν ραδιουργιῶν τοῦ ἱεροῦ
Παλατίου, παραιτηθεῖσα τοῦ θρόνου καί μεταβαίνουσα εἰς τὰ Ἱερο-
σόλυμα, διὰ νά γίνῃ μοναχή, ἐπέρασεν ἀπό τήν Ἀντιόχειαν, τόσον
κατεπλάγη ἀπό τόν ἑλληνισμόν τῆς μεγάλης ἀσιατικῆς πόλεως,
ὥστε ἐχαιρέτησε τοὺς κατοίκους αὐτῆς μέ μίαν ἔμμετρον προσφώ-
νησιν, εἰς τήν ὅποιαν μεταξύ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καί ἓνας στίχος
ὑπενθυμίζων τήν κοινήν καταγωγήν τῶν Ἀντιοχέων καί αὐτῆς :
« Καυχῶμαι, ὅτι εἶμαι κι ἐγὼ ἀπό τήν γενεάν σας καί ἔχω ἰδικόν σας
αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου... ».

« Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου »

Γεώργιος Τσοκόπουλος

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

(“Ενας Γερμανός, ο Σίγφρηδ, είχε υπηρετήσει πολλά χρόνια ως σωματοφύλακας του αυτοκράτορα στο Ιερό Παλάτι της Κωνσταντινουπόλεως. Τώρα έχει γυρίσει στην πατρίδα του και διηγείται στους δικούς του τις εντυπώσεις του).

Πρέπει νά σᾶς πῶ, ὅτι ἐκεῖ πού φανερωνότανε ὅλη ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ βασιλιᾶ, ἦτανε τό χρυσοτρίκλινο· μιά σάλα μέσα στό παλάτι καί αὐτή. Εἶχε ὀκτώ γωνιές καί στό ταβάνι θόλο. Γύρω στους τοίχους ἀνοιγότανε ὀκτώ ἀψίδες. “Εκλειε μέ δυό πόρτες ἀσημένιες. Στίς ἄλλες ἀψίδες, κάθε φορά πού γινότανε ἐπίσημη ὑποδοχή, ἐξέθεταν ὅλα τὰ πλούτη τοῦ Παλατιοῦ, στέμματα, σμαλτωμένα χρυσαφικά, φορέματα βασιλικά χρυσοκέντητα, μεγάλες λεκάνες ἀσημένιες καί χρυσές, μεγάλα σκαλιστά πιάτα ἀπό ἀσήμι, μέ ἄλλα λόγια ὅ,τι εἶχαν καί δέν εἶχαν.

Γιά νά κάνουνε πió συναρπαστική ἐντύπωση, ἐδανείζοντο ἀπό τίς ἐκκλησίες καί ἀπό τὰ μοναστήρια ὅ,τι σπάνιο πράγμα εἶχαν οἱ θησαυροὶ τρυσ. Ἀκόμη καί τό σωματεῖο τῶν σκαλιστῶν χρυσοῦ καί ἀργύρου δάνειζε ὅ,τι πολύτιμο ἀντικείμενο βρισκόταν στά μαγαζιά των. “Ετσι, μέσα σ’ ὅλο τό χρυσοτρίκλινο, ἐπιστρωμένο μέ θαυμάσια μεταξωτά χαλιά τῆς Περσίας, ραντισμένα μέ ροδοστάγματα καί ἄλλα πολύτιμα ἀρώματα τῶν Ἰνδιῶν, κρεμασμένα ἀπό ἀργυρές ἀλυσίδες, τὰ πολυκάνδηλα φώτιζαν ἕνα μυθικό σύνολο πλούτου φανταστικοῦ.

Ἐκεῖ μέσα ἔδιναν καί γεύματα. Οἱ πιατέλες ἀπό χρυσάφι σφυρήλατο ἦτανε τόσο βαριές, ὥστε δέκα ἄνθρωποι δέν μπορούσαν νά σηκώσουν μιά ἀπό αὐτές. Γιά τοῦτο, καί γιά νά προξενήσουν ἐκπλήξη στους μουσαφίρους*, τίς πιατέλες, γεμάτες φαγητά, τίς εἶχαν κρεμασμένες ἀπό τό ταβάνι καί μέ τροχαλίες ἀσημένιες τίς κατέβαζαν τήν ὥρα τοῦ γεύματος.

Τά χρυσά βάζα, γεμάτα φρούτα τῆς Ἀνατολῆς, ἦτανε τόσο κολοσσιαία, ὥστε τὰ κουβαλοῦσαν ἐπάνω σέ ἀραμπαδάκια*, ταπετσαρισμένα μέ πορφύρα.

Στό τέλος τοῦ γεύματος οἱ προσκαλεσμένοι ἔπαιρναν δῶρο

χρυσά νομίσματα μέσα σέ σμαλτωμένα πιάτα καί πυξίδες από έλεφαντόδοντο, περίφημα σκαλισμένες.

Μέσα στο χρυσοτρίκλινο έρχόνταν όλη ή αύλή κατά τίς έπίσημες τελετές. Έκεί βρισκόμουν κι εγώ μέ τούς άλλους Βαράγγους, όπως οί Γραικοί ονομάζουν τήν πολεμική μας Έταιρεία. Έκει, αν ήσαστε καί σείς, θά βλέπατε όλων τών χρωμάτων τά φορέματα. Άλλα είχαν κεντημένους άετούς πράσινους ή κόκκινους, άλλα λεοντάρια άσπρα καί γύπες χρώματος μενεξεδένιας πορφύρας.

Όταν όλοι εύρίσκοντο στή θέση τους καί οί σιλεντιάριοι* μέ τά μακριά επίχρυσα ραβδιά δέν είχαν πιά νά βάλουν κανένα από τούς έπιστήμους στή γραμμή, άνοιγαν οί άσημένιες πόρτες του βάλθους. Τότε, μέσα σ' ένα δάσος από πολύχρωμα λάβαρα καί σημαίες παρουσιαζότανε ο αυτοκράτορας τών Γραικών, όλόφλογος σάν μετέωρο μέσα στά χρυσούφαντα φορέματά του καί τά πολύτιμα λιθάρια, πού τόν είχαν κατάσπαρτον από τήν κορόνα ίσαμε τά πορφύρα του πέδιλα.

Ό βασιλιάς ήτανε καθισμένος στο χρυσό του θρόνο.

Τά όργανα έπαιζαν θριαμβευτικά έμβατήρια. Ό θρόνος τότε από ένα μηχανισμό μυστικό ανέβαινε καί κατέβαινε καί ο αυτοκράτορας φαινότανε σάν κάτι θεϊκό πράγμα πού τό σήκωναν φτερούγες άγγέλων.

Τότε από κάτι δέντρα, πού έμοιαζαν πλατάνια καί πεύκα, όλα φτιαγμένα από καθαρό χρυσάφι, ακούγονταν γλυκές φωνές πουλιών, πού γέμιζαν τό χρυσοτρίκλινο μέ χαρά. Τά δέντρα αυτά ύψωναν τήν άστραφτερή θωριά τους από τό ένα καί τό άλλο μέρος του θρόνου. Καί δυό λεοντάρια από χρυσάφι τεντωμένα στά κατώφλια του θρόνου, σάν νά ήθελαν νά όρμήσουν νά κατασπαράξουν κάποιον έχθρό, κτυποῦσαν τίς ούρές τους μέ θυμό κι έβγαζαν καί βρυχημούς γεμάτους άγριάδα.

« Βυζαντινά πολύπτυχα »

Πλάτων Ροδοκανάκης

Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ

Μόνο οί μαραθωνομάχοι
δέ σέ δόξασαν, πατρίδα,
δέ σέ δόξασαν μονάχοι
οί τριακόσιοι του Λεωνίδα.

Έβαστάξαν τά παιδιά σου,
παλικάρια διαλεμένα,
πάντα σάν τά ιδρυά* του δάσου,
σάν τούς βράχους ένα κι ένα.

Όμοια ακλόνητοι κι αγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τήν ἄγρια φόρα,
κι ὅμοια στέρεοι στή γιγάντια
καί κακή τῆς τύχης μπόρα.

Άλλ' ἀκόμα πιό μεγάλη
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σέ μιάν ἄλλην ἅγια πάλη,
γιά ένα πιό ὁμορφο στεφάνι :

Εἰς τήν πάλη, ὅπου τό πνέμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τόν Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μέ τό ψέμα,
τοῦ φωτός μέ τό σκοτάδι.

« Ἄπαντα »

Λορέντζος Μαβίλης

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τήν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τό μοναδικόν φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας εἴκοσι καί τρεῖς, ἂν καί ὑπέστη πλείστας δεινάς ἐπιδρομάς βαρβάρων καί φο-

βεράς καταστροφάς, συνεχίζει έως σήμερον έντονον καί αδιάσπαστον τόν Ιστορικόν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἐξ αἰῶνας μετά τήν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καί ένδοξοι πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καί αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τήν ἀφάνειαν ἐπὶ αἰῶνας κατά τόν μεσαιῶνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθύς ἀπό τῆς ίδρύσεως αὐτῆς, κατά τά τέλη τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μέ τήν ίδρυσιν δέ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τόν Δ' μ.Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καί εὐδαίμων. Τήν θαυμασίαν ἄνθησιν καί ζωήν αὐτῆς διετήρησεν αδιάσπαστον ἕως σήμερον, ὅτε, μετά πέντε σχεδόν αἰῶνας ἀπό τήν κατάκτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτῆθη ὑπό τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τήν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τήν Θεσσαλονίκην τό μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθής Ὡραία Πύλη, δυνάμεθα νά εἴπωμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τήν Εὐρώπην ὁ χριστιανισμός. Εἰς τήν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τό πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τόν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καί ἀπό τήν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τόν κόσμον ὅλον τό ἀνέσπερον φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ καί ἤρχισε νέος πλέον βίος διὰ τήν ἀνθρωπότητα. Τό κοσμοϊστορικόν τοῦτο γεγονός εἶναι τόσον μέγα, ὥστε αὐτό καί μόνον ἐτόνισεν ὡς πρωθυπουργός τῆς Ἀγγλίας εἰς τόν λόγον του ὁ Ἀσκουιθ, ὅταν ἀνήγγειλεν εἰς τό ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τήν ὑπό τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

Πλήρεις ἱστορικῶν περιπετειῶν ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ὅλων τῶν μεγάλων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμπρύνθησαν εἰς δύναμιν καί εἰς πολιτισμόν. Ἀλλ' οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ὑπέστη τόσας τραγικάς συμφοράς, ὅσας ἡ «μεγάλη Θεσσαλονίκη» κατά τόν μακράιωνα αὐτῆς βίον. Σεισμοί, ἀσθένειαι, πείνα, καί ἀκόμη ἐμφύλιοι σπαραγμοί, πολλάκις ἐσάλευσαν τήν πόλιν. Ἀλλ' αἱ δεινότεραι περιπέτειαι ἦσαν αἱ ἱστορικάί τύχαι αὐτῆς. Ὅλοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἵτινες καθ' ὅλον τόν μεσαιῶνα, ἐφορμώντες ἄλλοι ἐπάνω εἰς ἄλλους ὡς πελώρια κύματα, δέν ἔπαυσαν νά κατακλύζωσι τάς ἑλληνικάς χώρας, ἐπῆρχοντο πρῶτον κατά τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἡ μεγάλη πόλις «ἦτο ἡ καρδιά τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καί κατεῖχε τό μέσον τῆς χώρας αὐτῆς» καί ἦτο ὁ προμαχών ὅλης τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἐμπροσθεν τῶν γιγαντιαίων τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐθραύοντο τά πελώρια

κύματα τῶν βαρβάρων καί, ὅπως ἡ ἑλληνική φύλή, ὁμοίως καί ἡ μεγάλη πόλις, μετά πᾶσαν συμφοράν αὐτῆς ἀνηγείρετο πάντοτε ἀκμαία καί θαλερά. Παρέχει λοιπόν ἡ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μικρογραφίᾳ πιστὴν τὴν εἰκόνα τῶν τυχῶν, τῶν συμφορῶν, ἀλλὰ καί τῆς δόξης τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἡ μεγάλη ἱστορική σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ, καί αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ τύχαι λαμπρύνουν αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μεσαιωνικὴν περίοδον. Τὰς περιπετειώδεις ταύτας τύχας θέλω ἐκτενέστερον διηγηθῆ. Οἱ παλαιότεροι χρόνοι τῆς πόλεως περιέχουν ὀλιγώτερα καί ἀπλούστερα ἱστορικά γεγονότα.

Τό ὄνομα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐδόθη εἰς αὐτόν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀποικίας Θέρμη ἢ Θέρμαι (2 ὥρας νοτίως τῆς Θεσσαλονίκης, παρὰ τὸ σημερινόν χωρίον Σέντες), οὕτω κληθείσης διὰ τὰς θερμὰς ἱαματικὰς πηγὰς, αἵτινες καί σήμερον εἶναι ἐν χρήσει. Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐκτίσθη κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους, ὀλίγον βορειότερον τῆς Θέρμης, καί, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου τὸ 315 π.Χ., ὁ ὁποῖος ἔδωκε πρὸς τιμὴν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὴν νέαν πόλιν συνωκίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Θέρμης καί τῶν ἄλλων πέριξ χωρῶν καί πόλεων, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους, καί ταχέως ὁ πληθυσμὸς ἠϋξησε καί ἡ πόλις ἐμεγάλωσεν. Ἐκ τῆς ἐξόχως δ' εὐνοϊκῆς θέσεως εἰς ὀλίγον χρόνον κατέστη ἡ πρώτη πόλις καί ὁ κυριώτατος λιμὴν τῆς Μακεδονίας, συγχρόνως δέ καί φρούριον ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον. Οἱ θεοὶ δ' ἐπροστάτευον τὴν πόλιν, καί ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον αὐτὴν ὑπὸ τὴν εὐνοίαν των.

Ἡ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης εὐνοια αὕτη τῶν ἰσχυρῶν διτηρήθη καί ὅταν ἡ Μακεδονία, μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων (148 π.Χ.), οἷτινες ἐξήπλωσαν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὴν κοσμοκρατορίαν των καί εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πόλις ἔγινε πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας καί ἡ ἀκμὴ αὐτῆς ἠϋξησεν ἀκόμη περισσότερον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία ἀναφέρει συχνότερα τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τοὺς Φιλίππους, συνήφθη ἡ μεγάλη μάχη τῶν αὐτοκρα-

τόρων Ὀκταβίου καί Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καί Κασσίου (42 π.Χ.), διά τῆς ὁποίας κατεστράφη τό δημοκρατικόν κόμμα, ἔμεινεν ἡ ἔξουσία εἰς τοὺς αὐτοκρατορικούς καί ἐκρίθη ὅλη ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀπέκτησεν ἡ Θεσσαλονίκη καί τό δικαίωμα νά ἔχῃ ἰδίου ἄρχοντας. Οἱ ἀνώτατοι αὐτῶν ἐκαλοῦντο πολιτάρχαι. Καί μάλιστα ἐτιμήθη ἡ Θεσσαλονίκη μέ τόν τίτλον «πόλις ἐλευθέρα», καί διάφορα προνόμια ἐδόθησαν εἰς αὐτήν. Τό ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία ἤκμαζον, ἡ πόλις ἔγινε πλουσία καί πολυάνθρωπος. Κατά τήν ἐποχὴν ταύτην φωτίζει τήν πόλιν τό φῶς τῆς νέας μεγάλης θρησκείας. Εἰς τήν Θεσσαλονίκην τό πρῶτον, διαβάς ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τήν Εὐρώπην, ἐκήρυξε τό νέον σωτήριον κήρυγμα ὁ μεγαλουργός Ἀπόστολος Παῦλος (τό 53 ἢ 54 μ.Χ.). Ποικίλα θεάματα ἀγώνων καί ἄλλων τέρψεων διεσκέδαζον τοὺς κατοίκους, ὅτε παρέστη ὁ θεόπνευστος Ἀπόστολος, ἐφώτισε τήν πόλιν μέ τό νέον φῶς καί ἱδρυσε τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας. Κατά τοὺς μεγάλους διωγμούς τῶν χριστιανῶν πολλοὶ ἔλαβον ἐν Θεσσαλονίκη τόν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἐνδοξότατον δέ κατέστη τό μαρτύριον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τό ὅποιον ἤσκησεν ἀπέραντον ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατοίκων καί ἀνεδείχθη, μέ τήν πάροδον τῶν αἰώνων, αὐτό τό θεμέλιον τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ καί κοινωνικοῦ αὐτῆς βίου.

Διά τῆς νέας θρησκείας προπαρασκευάζεται καί ὁ νέος βίος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπὶ μακρόν ὅμως ζῇ ἀκόμη τόν ἀρχαῖον βίον. Ἡ μητρόπολις αὕτη τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ χερσόνησος τοῦ Αἴμου, ἦτο ὠχυρωμένη διά μεγάλων τειχῶν καί ἡσφαλισμένη διά πολυαριθμοῦ φρουρᾶς. Μεγάλῃ στρατιωτικῇ ὁδῷ, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ VIA EGNATIA, διήρχετο διά μέσου τῆς πόλεως, αὕτη αὕτη ἡ μεγάλη λεωφόρος, ἡ ὁποία καί σήμερον ἀπὸ Δ πρὸς Α διασχίζει αὐτήν, καί ἔφερεν ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, διαπερῶσα τήν Ἀλβανίαν καί ὅλην τήν Μακεδονίαν, εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τήν Θεσσαλονίκην συχνὰ διέτριβον οἱ τελευταῖοι Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, καί ἦτο ἡ πόλις τό γενικόν στρατηγεῖον τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τό κράτος βαρβάρων.

« Ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη »

Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ ΤΗ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

Ἡ πληκτικωτέρα* σκηνή, ἐξ ὅσων τὰ χρονικά τῆς ὀρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντός τοῦ τεμένου* τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν* παραδοθῇ εἰς τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν* ἤδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νὰ κυρώσῃ μέ τὸ ἴδιόν του αἷμα τὴν μέλλουσαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρασιν*, ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγούς καὶ ἱερεῖς καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ «Κύριε ἐλέησον!».

Ἦτο ὁρθρος τῆς Κυριακῆς 27ης Μαΐου 1453, ἡ ἀποφράς* ἡμέρα τῶν Ἀγίων Πάντων.

Ὁ ἥχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παιδῶν κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες ἐνώπιον τῆς Ὡραίας Πύλης ἰστάμενοι τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἱκεσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀρθοδόξων πάντας. ἐχθρόν καὶ πολέμιον. Σύνολος* ἡ κύκλῳ σκηνή ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταπεπιεσμέναι, ὥσανεὶ ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεὶα ὀλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν*, οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατρικίων*, οἱ πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων καί, ὥς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἀδιακρίτως συμπεριπύσσονται*. Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος ναός, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτέ κραταιᾶς ὀρθοδοξίας, ἡ κατοικίαν τῶν αἰώνων, τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ καύχημα, νῦν γεγυμνωμένος παντός πολυτίμου κοσμήματος καὶ ἀπεκδεδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος, εἰκονίζει πιστῶς τὴν τὰ αἰπῶρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρῶν γεγραμμένον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅσῳ πλεόν ἡ λειτουργία προχωρεῖ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσοι μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλαυθοῦ καὶ ὁ κοπετός*

τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνεται ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων* ἦτο περιωρισμένη μόνον ἐντός τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζομένου τοῦ κοινωνικοῦ*, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, περιβεβλημένος τὰ βασιλικά μὲν ἀλλὰ, φεῦ! πενιχρά καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προβαίνει πρὸς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής*, μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν δεδακρυσμένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάζει· καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον ναόν δέν ἀκούεται πάρεξ* ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ νοερῶς ἐπὶ πολλήν ὥραν προσεύχεται, Κύριος οἶδε τίνα λυτήριον* καὶ πατριωτικὴν προσευχήν· προσπίπτει τρίς ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαιτίζων δι' ἐνός σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν ταραχιδῶς ἀναβαίνουν ἀπὸ τῆς καρδίας του, εἴτα δὲ στραφεῖς πρὸς τὸν λαόν, ἀναβοᾷ γεγυμνός* τῇ φωνῇ :

« Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ὡς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας! ».

Παραλαμβάνων δὲ, ὡς ἔθος*, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

« Ἐσο συγχωρημένος ! ».

Καὶ τῷ ὄντι ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῆς μεσαιωνικῆς μοναρχίας. Ἀπὸ τοῦ νῦν κυοφορεῖται* εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς ἀναγεννήσεως!

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀγνισμένος καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαιῶνος ἔσχατος βασιλεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παραινεί* αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν* ἅπαντες· πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν «ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσιν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐάν δέν εἶναι παρὰ Θεοῦ ὠρισμένοι

νά σώσωσι διά θυσίας τήν ἀγαπητήν πατρίδα, τοῦλάχιστον ὀφείλουσι νά καταλείψωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἷα εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένη δουλείᾳ τήν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τόν σεβασμόν πρὸς τό παρελθόν».

Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοὺς λυπηροὺς, οἵτινες μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβανόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ὡς ἡ τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὁρμῆς, ἐκρηγνύονται* οἱ κλαυθοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δέν ἀκούεται πλέον. «Ἐν δέ τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φραντζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγῆσεται τοὺς τότε κλαυθμούς καὶ θρήνους; Ἐάν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ πέτρας ᾗν, οὐκ ἡδύνατο μὴ θρηνῆσαι».

Ὁ ἥχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα των· αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μέ τόν κρότον τῶν σπαθιῶν καὶ τῶν ἀσπίδων.

Διότι ἄλλο τις δέν ἤκουεν, εἰμὴ φωνάς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φρικτοὺς ὄρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχούσης αἰχμαλωσίας. «Συγχώρησόν με, ἀδελφέ!», εἷς ἐφώναζεν ὧδε*, καὶ πάλιν «Ὁ Θεὸς ἅς σέ συγχωρήσῃ!», ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄφesis τῶν πλημμελημάτων παρεξετάθη σχεδόν μέχρις αὐγῆς. Ἦθελεν ὁ μεσαίων, φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ του.

Ἴσως οὐδαμοῦ τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας εὐρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καὶ ὁμονοίας.

Πρόλογος στὰ «Δημοτικά ἔξματα»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος

5. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η 25^η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τίτλων Λόρα διόλεψεν ἡ σπλαχνική Μαρία
τά εἶπεν στὸν Κύριο τοῦ παντός, πού τ' ἀγαπᾷ ἀνεκδοκίμα
«Κοίτα στή γῆ τοὺς χριστιανούς, πού μ' ἀγαπᾷ λαμπρά
καὶ γιορτάζουν σήμερα, πόση σιλαριά πλακάμισ!»

Καὶ πικύρα θείο χύθηκε μεμιάς εἰς τὴν ἁγία
ψυχὴ τοῦ ἡνδόξαν Γερμανοῦ, π' ἀπαύστητος ἀπέκρινε
τὸ ἱκανοτὸ τὸ Λάβαρο καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστής καὶ πρῶτος ἡρωότατος.

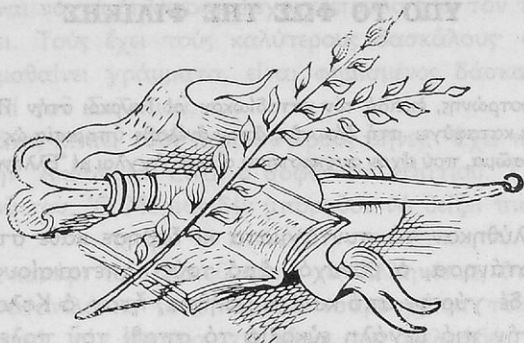
Φεύγουν ἀπ' ὅλες τῆς μερᾶς οἱ Τούρκοι ἰσχυροί τους,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανὸς καὶ ἀγωνοζόγος οἱ ἄλλοι
τὸν ὄρκο, π' ὅλην Ἰωνίαν βοᾷ ὡς ἀκαταμάχητη.

Μέρα γλυκιὰ, μέρα λαμπρὰ, μέρα χαρτερμένη!
Κάθε φορὰ πού ἡ λαμπρὴ σου στὴν ἐκκλησίαν προβάλλει,
πάντα τὴ δάφνη θανάστην θὰ εἴναι ἰσὺς ἐπαρμένη.

«Ἐθελᾷς ἀκούεις»

Γεώργιος Μαρτινέλλης

5. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η 25η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τέτοιαν ημέρα διάλεξε η σπλαχνική Μαρία
νά ειπεί στον Κύριο του παντός, πού τ' άψυχα έμψυχώνει :
«Κοίτα στή γή τους χριστιανούς, πού μ' άπειρη λατρεία
έμέ γιορτάζουν σήμερα, πόση σκλαβιά πλακώνει ! ».

Καί πνεῦμα θεῖο χύθηκε μεμιᾶς εἰς τήν ἀγία
ψυχή του ἐνδόξου Γερμανοῦ, π' ἀτρόμητος ἀπλώνει
τό ξακουστό τό Λάβαρο κι ἀπό τήν ἐκκλησίᾳ
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστής καί πρῶτος ξεσπαθώνει.

Φεύγουν ἀπ' ὅλες τίς μεριές οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανός κι ἡχολογοῦν οἱ ἄλλοι
τόν ὄρκο, π' ὅλην ἔσεισε βαθιά τήν οἰκουμένη.

Μέρα γλυκιά, μέρα λαμπρή, μέρα χαριτωμένη !
Κάθε φορά πού ἡ λάμψη σου στήν ἐκκλησίᾳ προβάλλει,
πάντα τή δάφνη ἐλεύθερη θά τήν ἰδεῖς σπαρμένη.

« Ἐθνικά εἰκόνες »

Γεώργιος Μαρτινέλλης

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ

(Ο Κολοκοτρώνης, έπειδή τον καταδίωκαν οι Τούρκοι στην Πελοπόννησο, αναγκάστηκε να καταφύγει στη Ζάκυνθο, όπου ανέλαβε υπηρεσία ως αξιωματικός σε στρατιωτικό σώμα, που είχαν συγκροτήσει οι έκεί "Άγγλοι με "Έλληνες έθελοντές).

"Αμα διαλύθηκαν τά συντάγματα κι έσβησε κάθε στρατιωτική ζωή στά 'Εφτάνησα, ό μοναχός από τούς καπεταναίους, που δέν τά 'χασε καί δέ γύρεψε από κανένα βοήθεια, ήταν ό Κολοκοτρώνης. "Άλλαξε μέ τήν πιό μεγάλη εύκολία τό σπαθί του πολεμάρχου μέ τό κατάστιχο.

Κανένas δέν ήταν πιό κοσμοαγάπητος άπ' αυτόν. Τόν ήξεραν, τόν έδειχναν, τόν τιμοῦσαν. Κανένas δέν παραξενευόταν να τόν βλέπει πάλι στά έμπορία. 'Από τά δεκαπέντε χρόνια που 'μεινε στη Ζάκυνθο, τά έξι μονάχα έκαμε αξιωματικός καί πολεμιστής. "Όλα τ' άλλα δούλευε. "Ηταν τίμιος στις δοσοληψίες του. 'Η αγορά τόν έμπιστευόταν. Δέν είχε τόν αντιπαθητικό άέρα του επαγγελματία παλικαρά. "Ηταν πολύ σεμνός.

Ζούσε μέ τήν οικογένειά του σ' ένα σπιτάκι, πίσω από τό άρχοντικό του Ρώμα, κοντά στην έκκλησία του 'Αγίου Λουκά. "Ηταν καθάριο, γεμάτο αγάπη άρχαία, πατριαρχική. Στο θρόνο της βασίλισσας καί της 'Αγίας, μέσα σε τουτο τό ιερό, είχε τή γριά μάνα του, τήν « καπετάνισσα », που τόν άκολούθησε στην έξορία. Γύρω από τή χιονισμένη, σεβάσμια μορφή της, που τή λάτρευε σαν εικόνισμα, βουίζει τό εύθυμο μελίτσι της οικογένειας: ή γλυκιά κι ύποταγμένη Κατερίνα, ή γυναίκα του, οι δυό του θυγατέρες, ή Γεωργίτσα κι ή 'Ελένη, ό Πάνος, παλικάρι δεκαοχτώ χρονών, ό Γιάννης, λίγο μικρότερος, καί τέλος τό στερνοπαίδι του, μέ τ' όνομα τό δοξαμένο του παππού — Κωνσταντίνος — που τό λένε χαϊδευτικά Κολίνο. Είναι περήφανος, που έχει ασφαλίζει μιάν ησυχη κι όχι στερημένη ζωή στη χαροκαμένη « καπετάνισσα », που ύπόφερε τόσα καί τόσα γι' αυτόν. Κι εύτυχισμένος, που μπορεί να κάμει λιγότερο πικρή τήν ξενιτιά στην αγαπημένη του γυναίκα μέ τίς περιποιήσεις του, καί να ανατρέφει τά παιδιά του, όπως θέλει αυτός. Μονάχος τά βαφτίζει στην κολυμπήθρα του Χριστού καί της 'Ελ-

λάδος. Είναι νά τά ζηλέψουν ἀρχοντόπουλα γιά τόν τρόπο, πού τ' ἀνασταίνει. Τούς ἔχει τούς καλύτερους δασκάλους· ὁ Μαρτελάος, πού τά μαθαίνει γράμματα, εἶναι φημισμένος δάσκαλος· τοῦ Φωσκόλου καί τοῦ Σολωμοῦ.

Ἡ Πάνος λείπει τούς περισσότερους μήνες. Ἐχει πάει στήν Κέρκυρα, στήν Ἀκαδημία. Εἶναι ὁ σοφός τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. Ὁ Μοριάς δέν μποροῦσε νά δείξει πῶς διαβασμένον Ἕλληνα.

Εἶναι καμάρι τοῦ νησιοῦ αὐτά τά Ἑλληνάκια, ὅταν μέ τά χιονάτα φουστανελάκια τους καί τά τσαρουχάκια τους πηγαίνουν μέ τή γιαιγιά, τόν πατέρα. τίς μάννα, τίς ἀδελφάδες τους ταχτικά, κάθε Κυριακή, στήν ἐκκλησία. Ὁ Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολύ συχνά στόν ἀμβωνα, γιά νά κηρύξει. Ὁ Κολοκοτρώνης μέ τά Κολοκοτρωνάκια μένουν κι ἀκοῦνε μέ κατάνυξη. Τό φιλογερό κήρυγμα ἔχει στά στήθη τῶν Κολοκοτρωνιάων ἀντίλαλο καθαρά ἔθνικό· δέ βλέπουν μπροστά τους παρά Τούρκους. Αὐτούς θέλουν νά σαρώσουν ἀπό τήν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀλή πασάς στέλνει αὐτόν τόν καιρό ἐπίτηδες στή Ζάκυνθο τό γραμματικό του Μάνθο Οἰκονόμου : νά προσκαλέσει τόν Κολοκοτρώνη νά πάει στά Γιάννινα, νά πάρει στήν αὐλή του ὅποια θέση θέλει. Ὁ Κολοκοτρώνης δέ δέχτηκε νά ὑπηρετήσει τό « μεγάλο θερίο » τῆς Ἡπείρου, ὅπως ἔλεγε τόν Ἀλή.

Ἡ Πόθος νά τραβήξει τό σπασί γιά τήν Ἑλλάδα καί μονάχα γι' αὐτήν, θέριεψε κάθε μέρα πῶς ζωντανός κι ἀκράτητος μέσα του. Μέ πόνο βαθύ σήκωνε τά μάτια του κατά τά βουνά τοῦ Μοριά καί μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας :

— Ἀχ ! δέ θά ξανάρθῃ τό σεφέρι*; Δέ θά ἀντιλαλήσει πάλι στίς ράχες τό τουφέκι τό κολοκοτρωνιάικο ;

Ἐπαινε πολλές φορές τό στερινοπαῖδι του, τόν Κολίνο, ἀπό τό χεράκι κι ἀνέβαιναν τό δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοῦ ᾄδειν μακριά τά βουνά τοῦ Μοριά, μέ τίς σταχτογάλαζες κορφές στήν ψιλή γάζα τῆς πάχνης :

— Ἐκεῖ ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας, τοῦ ᾄδειν αὐτός ὁ τόπος στενάζει τώρα κάτω ἀπό τό ζυγό.

Τό λαϊκό τραγούδι ἔχει κάμει ἀθάνατες τοῦτες τίς στιγμές καί τή σιωπηλή, βαθιά συγκίνησή τους :

«Τί ἔχεις, πατέρα μου, καί κλαῖς καί βαριαναστενάζεις ;
 — Βλέπω τή θάλασσα πλατιά καί τό Μοριά ἀλόργα,
 μέ πῆρε τό παράπονο καί τό μεγάλο ντέρτι... ».

Δέν ἀπελπιζόταν ὁμως ποτέ ! Περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορὰ ἡ πίστη του ἦταν ἀσάλευτη πῶς μιά μέρα θ' ἄστραφτε σ' αὐτά τά βουνά ἡ ρομφαία τῆς λευτεριάς. Μά πῶς ; Σ' αὐτή τήν ἐρώτηση πού 'ταν γεμάτη ἀγωνία, ἔλαβε τέλος τήν ἀπόκριση ἓνα πρωί τοῦ 1818.

‘Ο Ἀναγνωσταρᾶς, ἀπό τοὺς καπεταναίους πού 'χαν ἀνέβει στήν Πετρούπολη νά γυρέψουν ἀπό τόν Τσάρο μιστούς, πού 'χαν νά λάβουν ἀπό τόν καιρό πού ὑπηρετοῦσαν στά Ἑφτάνησα, εἶχε γυρίσει τώρα μαζί μέ τό Χρυσοσπάθη καί τό Δημητρακόπουλο, κατηχημένος στά μυστήρια τῆς Φιλικῆς καί σταλμένος νά κατηχήσει κι ἄλλους. Εἶχαν βγεῖ κρυφά στήν Ὑδρα κι ἀγνώριστοι μένανε στό σπίτι τοῦ καλαβρυτινοῦ Νικηφόρου Παμπούκη, πού ἦταν δάσκαλος στό ὕδραϊκό σχολεῖο. Τό πρῶτο πού σκέφτηκαν ἦταν νά μπάσουν στή Φιλική Ἑταιρεία τόν Κολοκοτρώνη. Τοῦ ὅστειλαν πρόσκοπο τόν Πάγκαλο. ‘Ο Ἀναγνωσταρᾶς, τοῦ 'χε δώσει γιά καλό καί γιά κακό κι ἓνα γράμμα. ‘Ο Κολοκοτρώνης τόν θυμόταν κάπως. Ξαφνιάστηκε ὁμως, ἅμα τόν εἶδε. Τόν τράβηξε σ' ἓναν ἐξοχικό περίπατο. Ὅταν ἄρχισε νά τοῦ κάνει τό συνηθισμένο ψάρεμα στοὺς κατηχουμένους, ὁ Κολοκοτρώνης τόν ἔκοψε ἀνυπόμονα :

— Πές μου τα ὅλα, μίλα ξάστερα ! Δέν ταιριάζουν σ' ἐμένα λόγια λοξά. Εἶναι χρόνια πού προσμένω τέτοιο χαμπέρι*.

Τοῦ τά εἶπε ὅλα. Φῶς ἄστραψε μέσα του. Ἡ ἰδέα μιᾶς πανελλήνιας συνωμοσίας, πού νά ἐνώνει πολιτικούς κι ἱερωμένους, ἐμπόρους καί ναυτικούς, ὀπλαρχηγούς καί προεστούς — μιᾶς συνωμοσίας, πού θά χτυποῦσε ἀπ' ὀλοῦθε καί μ' ὅλους τοὺς τρόπους τόν τύραννο, μέ δυνάμεις ἐλληνικές, χωρίς μάταιη ἐλπίδα γιά ξένη βοήθεια, τοῦ φαινόταν ἡ μόνη σωτηρία. Εἶδε μπροστά του τό δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Γύρεψε στή στιγμή νά ὀρκιστεῖ.

— Ἐγώ, ἡ οἰκογένειά μου, τ' ἄρματά μου, τό αἷμα μου, ὅ,τι ἔχω, εἶναι γιά τήν Ἑλλάδα.

Τράβηξαν κάτω τό δρόμο τῆς Μπόχαλης μέ τίς μύριες ὁμορφιές. Τριγυρισμένο ἀπό καρυδιές, ἐλιές, φοινικίες, κυπαρίσσια, κι-

τριές, λεμονιές, ζωσμένο πρασινάδα καί λουλούδια είναι ένα έκκλησάκι, ὁ Ἅγιος Γεώργιος τῶν Λατίνων. Δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τούς δυτικούς. Λατίνοι λέγονταν ἡ οἰκογένεια πού τό ἔχτισε. Ἦταν τό ἀγαπημένο έκκλησάκι τοῦ Κολοκοτρώνη. Σ' αὐτό εἶχε βαφτίσει ὅσα παιδιά εἶχεν ἀποκτήσει στή Ζάκυνθο. Σ' αὐτό τό έκκλησάκι τράβηξε ὁ Κολοκοτρώνης τόν Πάγκαλο, γιά νά δώσει μπροστά του τό μεγάλο ὄρκο.

Ὁ παπάς ἦταν δικός του. Ἦταν ὁ Ἡπειρώτης Ἀνθιμος Ἀργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στή Ζάκυνθο, κατατρεγμένος ἀπό τόν Ἀλή πασά. Αὐτός ὀρκιζε ὅλους τούς φιλικούς καί κρατοῦσε τακτικό ἀρχεῖο. Ἀπάνω σ' ἓνα σκεβρωμένο, παλιό εἰκονισματάκι μέ τρεῖς σβησμένες μορφές, ἔβαλε τό πλατύ μεγάλο χέρι του ὁ ἐλευθερωτής τῶν ραγιάδων, νά δώσει τόν ὄρκο. Εἶναι γονατιστός, σκυμμένος μπροστά στό μεγαλεῖο τῆς ἰδέας. Τό μισόφωτο τῆς έκκλησίτσας ἐξαϋλώνει τίς τρεῖς μορφές. Κορμιά δέν ὑπάρχουν. Ψυχές λειτουργᾶνε. Μιά μία ξαναγυρίζουν τίς φοβερές λέξεις τοῦ ὄρκου οἱ ἀντίλαλοι ἀπ' ὅλες τίς γωνιές, πού ἔναι γεμάτες σκοτάδι καί μυστήριο. Καί τίς μεγαλώνουν, τίς πληθαίνουν. Σάν νά ἔναι μπροστά ὅλα τά μαῦρα κοπάδια τῶν ραγιάδων καί νά ὀρκίζονται μαζί του. Ἀνήσυχτοι φτερουγίζουν κάτω ἀπό τό θόλο οἱ ἀντίλαλοι αὐτοῖ σάν πουλιά, πού γυρεύουν ἀνοιχτό διάβα νά πετάξουν στήν Ἑλλάδα, νά κράζουν σέ συναγερμό τά σύγνεφα τῆς μεγάλης τρικυμίας. Ὑστερα οἱ φράσεις γιά τήν πατρίδα κόβονται ἀπό στεναγμούς καί ἀναφιλητά. Καί τώρα σιωπή βαθιά καί κατανυχτική.

Τό μυστήριο ἔχει τελειώσει. Ὁ Κολοκοτρώνης γυρίζει ἀλλαγμένος στό σπίτι του. Πότε εἶναι ἀλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Καί πότε πέφτει ἄξαφνα σέ συλλογή. Τόν βλέπουν γιά πρώτη φορά, ὕστερα ἀπό μῆνες, νά κοιτάζει, νά συγυρίζει τ' ἄρματα του. Κατεβαίνει στό κατώγι καί ἐξετάζει μή λείπει τίποτ' ἀπό τή σέλα τήν ὁμορφη, πού ἔχει ἀπό τό σύνταγμα τοῦ Δούκα τῆς Ὑόρκης. Δέν εἶναι ἥσυχος πιά. Συνήθιζε νά πηγαίνει ν' ἀκούει τό Μαρτελάο καί τόν Καλύβα, ὅταν ἔκαναν μάθημα. Τώρα τοῦ φαίνεται πῶς δέ λένε τίποτε. Ὀνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο.

Μιά μέρα εἶναι στήν τάξη τοῦ Καλύβα. Τόν ἀκούει πού κάνει μάθημα. Ἀπάνου στήν ἔδρα εἶν' ἓνα χοντρό βιβλίο — μιά πολύτιμη ἔκδοσι. Ἀξάφνα τοῦ φωνάζει :

— Τί τά μαθαίνεις αὐτοῦ τά παιδιά ; Νά, ἐτοῦτο νά τά μάθεις ! Καί χύνεται στό βιβλίο καί θέλει νά σχίσει τά φύλλα του, γιά νά δει-
ξει σέ δάσκαλο καί μαθητές πῶς φτιάχνουν τά χαρτοῦτσα, τά φυσέκια
τῆς μπαρούτης γιά τό ντουφέκι. Κι εἶδαν κι ἔπαθαν νά γλιτώσουν τό
βιβλίο ἀπό τά χέρια του.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελάς

ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦταν πικρή, κι οἱ Κλέφτες πού ἐχαλάστηκαν,
πάντα θά τή θυμοῦνται.

Στά χέρια οἱ Κλέφτες ἐσήκωσαν τόν καπετάνιο, ἀσάλευτο, μέ
τῇ σπαθιά κάτεβαστή στό πρόσωπο, καί πολεμώντας ἀνηφόρισαν !
Κι ἔπιασαν τό καταράχι καί σταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δέν ἐπῆραν τό κοντό, γιατί τρανός ἦταν κι ὁ
θρῆνος ὁ δικός τους. Καί μοναχά τοῦ καπετάνιου τῶν Κλεφτῶν ὁ
θάνατος, τοῦ ξακουστοῦ τ' ἄρματολοῦ — θάνατος πού χρόνια τόν
παρακαλοῦσαν — ἔκανε τό κλάμα τους σέ γέλιο νά ξεσπάσει. Κι
ἡ σαλαγή του ν' ἀντηχεῖ γιά νέο φοβέρισμα στούς Κλέφτες τοὺς
θλιμμένους.

Οἱ Κλέφτες ὅμως ἐσώπαιναν. Τά μάτια τους στεγνά τόν καπε-
τάνιο ἀντίκριζαν τόν ξαπλωμένο, πού δέν ἔδειχνε ζωῆς σημάδι.

Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν πικρή ! Κι ἡ μοίρα τους ἔτσι ἦτανε γραφτή.

Ὁ καπετάνιος εἶχε καλέσει τοὺς Ἀρβανίτες σέ πόλεμο γιά θά-
νατο καί γιά ζωή. Καί τώρα ὁ Ἀλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρός,
ἐχθρός τοῦ καπετάνιου, χαίρεται καί καμαρώνει. Κάποτε ὁ πληγω-
μένος ἀνασεύσθηκε. Στό πρῶτο ἀνάβλεμμά του ἄλλη τρομάρα ἐξω-
γραφίσθηκε.

— Ὁ ψυχογιός μου ποῦ εἶναι ; εἶπε. Τ' ἄρματά μου... πᾶν κι αὐ-
τά ; Πόσοι ἀπομείναμε ; ... Πεθαίνω.

— Καρδιά, πατέρα ! Καί θά ζήσεις ! Εἶπ' ἓνα ἀπό τά παλικάρια.
Ὅσοι ἐβαρέθηκαν, τοὺς ἐπῆραμε (ἦταν ψέμα θλιβερό).

— Κι ὁ ψυχογιός ; Καί τ' ἄρματα ;

— Μᾶς λείπουν· κι ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

— ... "Ὀλοι στὸν τόπο ;

— Μὴν τό λές ! 'Εξέκοψαν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ πού ἐπάψαμε τὸν πόλεμο. Κανένας δὲν τοὺς εἶδε (ἦταν ἀληθινό).

Τότε ἐτροχάλισαν* ἀπὸ κοντὰ πόδια σιδερωμένα. Κι ὁ ψυχογιός σέ λίγο, τοῦ καπετάνιου ὁ ἀκριβός, πού εἶχε τή δόξα νά φορεῖ τοῦ καπετάνιου τ' ἄρματα, ὀρθός ἐστεκότανε στὸν καπετάνιο ἀντικρύ, σάν Χάρος φοβερός καί μαῦρος.

— Γειά καί χαρά σου, καπετάνιε ! ἐφώνασε. 'Εξαγόρασα τό αἷμα σου. 'Ο 'Αλιζόταγας δέ ζεῖ! Τοὺς ἐβγήκα μπρός καρτέρι... "Αμα σέ πῆραν οἱ σύντροφοι, δὲν ἐκρατήθηκα. Στό δρόμο τὸν πλατύ τοὺς ἐβγήκα καί τοὺς ἐπέσαμε μέ τό σπαθί. Κι οἱ 'Αρβανίτες ἐσκόρπισαν. Κι ὁ 'Αλιζόταγας γυμνός στό χῶμα κείτεται !

—'Ορέ, σηκῶστε με ! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Τί λέει αὐτός ἐκεῖ ;

Τρομερή ἦταν ἡ ματιά του, στὸν ψυχογιό ριχτή. Κι ἔτρεμε τώρα τό κλεφτόπουλο μπροστά του.

—'Ορέ, ποιός σοῦ εἶπε νά τό κάμεις ; ὁ καπετάνιος ἐρέκαξε*. 'Αφοῦ ἐχαλάσθηκα, πῶς θέλησες ἐσύ νά μέ ντροπιάσεις ; 'Ο 'Αλιζόταγας ἔπρεπε νά ζήσει ἀνίκητος !... Τί εἶναι πού κρατᾷς ;

— Εἶναι τό καριοφίλι* του καί τ' ἄρματά του... Σοῦ τὰ ἔφερα.

— Πάρτα! Πάρτα, μῆτε νά τὰ ἰδῶ! Τώρα, ἀφοῦ ἔχεις ἄρματα, βγάλε τα τὰ δικά μου, πού δέ σοῦ ἔπρεπαν... Τέτοια τιμή γιὰ σένα εἶναι μικρή... "Αλλά ἄρματα ἐπροτίμησες...

— Συμπάθα με, καπετάνιο ! Ζέρεις, ἂν ἐκράτησα τήν πίστη στ' ἄρματά σου κι ἂν τὰ τίμησα.

— Κι ὁ 'Αρβανίτης, ἂν σέ σκότωνε κι ἐσένα καί μοῦ τὰ ἔπαιρνε ;

— Δέν τὰ ἐκρατοῦσα γιὰ γαμπρός ! Τ' ἄρματα εἶναι γιὰ πόλεμο, καί τὰ δοκίμασα!... Μά ἐκεῖνα τοῦ 'Αρβανίτη τὰ εἶχα ζηλέψει ἀπὸ καιρό γιὰ σένα, ὄχι γιὰ μένα, καπετάνιο. Καί σοῦ τὰ ἔφερα...

— Δικά σου! Δέν τὰ θέλω! Καί βγάλε τὰ δικά μου!... Δέν ἀκοῦτ' ἐσεῖς, ὀρέ ;

Τό κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τό χέρι στό σπαθί καί περιβλέπει.

— "Οποῖος ἀπλώσει, κρᾶζει, τὸν περιμένει θάνατος! Τ' ἄρματα πού φορῶ κανέναν μὴν τ' ἀγγίζει! Τοῦ καπετάνιου τ' ἄρματα!

"Ὀλοι ἐπροσέχανε στ' ἄγριεμένο τό κλεφτόπουλο, κι ὁ καπετάνιος

νιος είχε σηκωθεί όλόρθος άξαφνα, κανείς δέν είδε πώς, μέ τή σπαθιά μεσόφρυδα, μεγάλος κι αίματοπόνικτος, καί φάνταζε σάν ν' άναστήθηκε.

— Όρέ, είπε μέ μιά φωνή πού ράγιζε, τ' άρματα τά δικά μου, δέν τά καταφρονᾷς ; ... Θέλεις νά τά φορεῖς άκόμα ;

— Θέλω καί θέλω ! Είμαι ό ψυχογιός σου έγώ !

— Άπλωσε τό χέρι ό καπετάνιος κι έδειξε τό κλεφτόπουλο, κι έβγαλε ένα ροχαλητό :

— Προσκυνᾶτε, όρέ, τόν καπετάνιο σας !

« Τά μεγάλα χρόνια »

Γιάννης Βλαχογιάννης

Η ΘΥΣΙΑ

Α'

— Μή όρέ !

Ό Γιάννης ό Γούναρης έβγαλε στόν ύπνο του σπαραχτική κραυγή. Καί σύγκαιρα έπήδησε όρθός μέ τά μαλλιά σηκωμένα, τό πρόσωπο χλωμό, άδραξε τό γιαταγάνι κι έριξε φονικό βλέμμα γύρω ζητώντας νά κτυπήσει επίβουλον έχθρό. Μά τό θαμπό φώς του λύχνου έδειξε τά πάντα ήσυχά μέσα στή σκηνή. Τό πανί κατέβαινε τεντωμένο στή γή καί μόλις τάραζε άπό τά λαχτίσματα του άνέμου. Οί σύντροφοί του, όχτώ δέκα Γκέγκηδες*, όλοι κοιμόντουσαν βαθιά, τυλιγμένοι στίς φλοκάτες. Δίπλα τ' άρματά τους, γιαταγάνια γυριστά καί καριοφίλια μακρύτερα, χαρμπιά* κι άρμούτια* καί πιστόλες, άλλα φλωροκαπνισμένα κι άλλα φτωχικά, έμοιαζαν τούς δράκοντες, πού συντροφεύουν άγρυπνοι τόν ύπνο του βασιλόπουλου. Ό Γούναρης στάθηκε άκίνητος. Συνήλθε ή ψυχή, μά ή καρδιά χτυπούσε δυνατά καί τό μεδούλι τών κοκάλων ήταν παγωμένο άπ' τ' όνειρο.

Ό Γιάννης Γούναρης άπό χρόνια έδούλευε στό σπίτι του Όμέρ Βριόνη. Ήταν κυνηγός του. Στά Γιάννινα έστόλιζε συχνά τό τραπέζι του πασά μέ τό κρέας του άγριογούρουνου καί του άλαφιού,

μέ τ' ἄβρᾶ στηθούρια τῶν παπιῶν καί τῶν κοτσύφων. Καί τώρα, μέσα στοῦ στρατοπέδου τήν ἀνήμερη ζωή, τόν ἔτρεφε μέ λαγούς κι ἄγριοπούλια, ὅσα δέν ἔδωξε μακριά τοῦ πολέμου ἡ ταραχή καί τῶν ἀρμάτων ὁ σάλαγος. Μά ὁ πασάς, γιά νά τόν ἔχει πιστόν του δουλευτή, ἐκράτησε στήν Ἄρτα τή γυναίκα καί τά τρία του παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγή δέν ἦταν δύσκολη. Τό ἀσκέρι κατεβαίνοντας ἀπό τήν Ἡπειρο στό Μεσολόγγι, σάν γοργοπόταμο ἐσάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Τά πρωτάτα* ἔφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τόν κατακτητή· τά χωράφια ἐκάηκαν· ὅσοι ἀντιστάθηκαν, ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοί, ἐχώθηκαν στοῦ δάσους τίς κρυφῶνες καί τῶν θεριῶν τίς μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπίς, ἔχει ἀμπόδιστα τίς τροφές καί τά πολεμοφόδια, καί τή γραμματαλλαγή του ἀπό πάνω. Καί ὁ κυνηγός εἶναι ἡσυχος.

Ὅμως τό ἐπαναστατημένο χῶμα δέ βγάξει μόνο ἄνθη καί καρπούς. Τό αἶμα τῶν ἀνδρείων, πού ρουφᾷ, δέν τό κρατεῖ ἐγωιστής στά σπλάχνα του, μά τ' ἀπορρίχνει πύρινο σέ νέα σώματα. Λίγος καιρός ἐπέρασε — μήνες τρεῖς — καί νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τήν ἀνάσταση καί ἀνδρειεύουν τοὺς δειλοὺς. Τῆς Ρούμελης τό χῶμα ἀναταράζεται πάλι καί δέν ἀφήνει τό σουλτάνο νά κοιμηθεῖ ξένοιαστος. Ὅχι τροφές καί πολεμοφόδια δέν κατεβαίνουν πιά, μά οὔτε πουλί μαντατοφόρο στό στρατόπεδο. Ἀπελπισία κι ἀνοχή δέρνει παντοῦ. Πλημύρες καί χιονόνερα· πείνα καί γύμνια καί κακομοιριά· ἄρρώστιες λογιῆς λογιῆς βασανίζουν τό δόλιο ἀσκέρι. Μά τοῦ Γούναρη τήν ψυχὴ μιά τή δέρνει ἀνοχή*: Πῶς νά βρῖσκεται ἡ γυναίκα καί τά παιδιά του; Εἶναι γερά; Εἶναι ἄρρωστα; Ζοῦν ἀκόμα ἡ τά ἐθέρισε ἡ ἄρρώστια ἡ τά ἐσκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι; Ὑπνο δέν ἔχει στά ματόφυλλα, δέν ἔχει γαλήνη στήν καρδιά. Ἀπόψε, μόλις ἔγειρε στό ἀχυρόστρωμά του, ὄνειρο κακό ἦλθε νά τοῦ φαρμακώσει τή ζωή. Εἶδε γυναίκα καί παιδιά σέ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶν καί πίνουν, γελοῦν καί χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσοῦφαντα ἔχουν τά φορέματα, λαμπρά τά μάτια, ροδοκόκκινα καί δροσερά σάν τήν αὐγὴ τά μάγουλά τους. Τοῦ ἁμοιρου πατέρα ἡ καρδιά ἀναγαλλιάζει. Ὑποφέρει ὅ,τι ὑποφέρει αὐτός· ἄς ζοῦν τουλάχιστον εὐτυχισμένα τά μικρά του!... Μά ἐκεῖ, κοντά στό τραπέζι, φτερωτός δράκοντας προβαίνει ἀπό τή γωνιά. Τά ὀρθάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπίθες· τό χρυσοπράσινο δέρμα του μάγνητίζει· τό στόμα χάσκει νά

καταπιεί τό ἄπειρο. Σέρνεται στό πάτωμα ἐπίβουλο· κουλουριάζεται διστακτικό, μακραίνει κι ἄξαφνα σηκώνεται ὀλόρθο καί χύνεται στά παιδιά ! Ὁ νοικοκύρης θέλει νά φωνάξει, μά δέν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τά γόνατα, τά χέρια, τή λαλιά. Ὅμως στόν ἀφευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατή κραυγή σάν κεραυνό ἀπό τά στέρνα του.

— Μή ὀρέ !...

Καί τινάζεται ὀρθός νά δράμει νά τούς σώσει. Μά στή γαλήνη, πού ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τό καταῖδρωμένο μέτωπο, τά παγωμένα μέλη, τήν ἀβάσταχτη καρδιά του καί σταυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τό χέρι σου !

— Τ' ἔχεις, μωρέ, καί οὐρλιάζεις ἔτσι ; ἀκούεται δίπλα του φωνή μισοκομμένη.

Ὁ Ἀλῆ ἀγάς, πού ἐκοιμόταν ἐκεῖ, ἐξύπνησε στή φωνή κι ἀποροῦσε ἄν εἶναι στά σύγκαλά του ἢ τόν κτύπησε κανέν' ἀερικό τό Γούναρη.

— Ἀχ ! ὄνειρο μέ τρόμαξε· ὄνειρο κακό ! ἀπάντησε κεῖνος.

Ἐδιπλοκάθισε στό ἀχυρόστρωμά του ὁ Ἀρβανίτης, ἐπλάγιασε κοντά ὁ κυνηγός, ἐβγάλανε καπνό, ἄναψαν μέ τόν πυρόβολο τάτσιμπουκία τους κι ὁ Γούναρης μέ ἀνατριχίλα τοῦ διηγήθηκε τ' ὄνειρο.

Ἦταν πολύν καιρό φίλοι ἀχώριστοι. Μαζί ἀκολουθοῦσαν τό Βριόνη στήν Αὐλή τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καί στόν πόλεμο· ἴδια εἶχαν τή ζωή τους καί τούς πόθους. Ἐδούλευαν, γιά νά ζήσουν καί νά θρέψουν τίς φασίλιες τους. Τίποτ' ἄλλο. Ὅπως κι ἄν ἦρθαν οἱ καιροί κι ἄν ἄλλαξαν τά πρόσωπα κι ἄν ἐχωρίσθηκαν τῆς φυλῆς τους τά ἰδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι ἀπαράλλαχτοι. Ἡ καθημερινή ζωή μέ τίς ἀπαιτήσεις καί τό φαρμάκι της, δέν ἄφηκε νά μαντέψουν καθόλου τή μεταβολή. Τό κτήνος, πού βαρὺ ἐκαθόταν μέσα τους, δέν τοὺς ἄφηκε νά γνωρίσουν τίς μεγάλες ἐλπίδες, πού ἐσηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητώντας ἀνοικτόν ἀέρα, μακριά ἀπό τή σκλαβιά. Ἐφθανε τοῦ ἑνός πῶς ἔσερνε τό κεφάλι στοὺς ὦμους καί τοῦ ἄλλου πῶς ἐπολεμοῦσε κι ἐχόρταινε λάφυρα. Ποιός ἦταν ὁ ἀφέντης καί ποιός ὁ δοῦλος δέν ἐφρόντιζαν. Ἀκολουθοῦσαν κι οἱ δύο τή ζωή ἀδερφωμένοι, γιά τό αὔριο ἀδιάφοροι, ὅπως τά καματερά, πού ἀκολουθοῦσαν τοῦ ζευγολάτη τό θέλημα.

— Μή φοβᾶσαι, εἶπε ὁ Ἀρβανίτης, σάν ἄκουσε καλά τ' ὄνειρο· τὰ παιδιά σου δέν παθαίνουν τίποτα. Τό φίδι εἶναι φίλος, τὰ παιδιά σου φίλος τὰ φυλάει. Μή φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης ἐκούνησε τό κεφάλι.

— Τί φίλος, πού ἐπῆγε νά τὰ χάσει, ἀγά μου ! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τό κόκαλο.

— Σώπα καί θά τὰ ἴδεις γρήγορα. Αὐριο μεθαῦριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γρίκα τό μυστικό. Ἐπάψανε πιά τὰ ψέματα. Τό εἶπαμε ὀρθά κοφτά στούς πασάδες. Ἡ παίρνουμε σύνωρα* τό κάστρο ἢ τό στρίβουμε. Δέ θά σαπίσει στό βάλτο ἢ παλικαριά τῆς Γκεκαριάς*. Ὅχι !

Ἀγανακτισμένος ἔφτυσε δυό τρεῖς φορές χάμω κι ἔπειτα ἐξακολούθησε μέ θυμό :

— Μεθαῦριο θαμπά, κάνουμε τό γιουρούσι. Ἐχουν Χριστούγεννα κι οἱ ραγιαδες θά βρίσκονται ὅλοι στίς ἐκκλησιές. Τό κάστρο εἶναι ἀφύλακτο καί τό παίρνουμε στό φύσημα. Δέ λέω πῶς εἶναι καλά ἔτσι· δέν εἶναι παλικαριά καί δέν πρέπει στούς Ἀρβανίτες. Μά οἱ πασάδες δέ θέλουν· τί νά γίνει ;

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τόν κυνηγό συλλογισμένο, δίχως νά δείχνει χαρά ἢ δισταγμό στά λόγια του, χτύπησε ἐλαφρά στόν ὦμο του κι εἶπε χαμογελώντας :

— Σέ λίγες μεροῦλες — ἄκου πού σοῦ λέω ἡ γῶ ! — θά τίς χαροῦμε τίς φαμίλιες μας.

Β'

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπό τό βουνό τοῦ Ὠλενοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καί θλιμμένος, σάν νά πενθεῖ καί κείνος τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους τήν ἀγωνία. Συννεφοσκεπασμένος ὁ οὐρανός, καταχνιασμένα τὰ οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινό καί παραπονεμένο στή γῆ καί τή θάλασσα, στά δένδρα τοῦ κάμπου καί στό κάστρο, στήν πέτρα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στό χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καί τῆς ἀκρογιαλιᾶς τόν ἄμμο. Ἡ Βαράσοβα μαυροκόκκινη δεξιά· ὁ Ζυγός ἀντίκρυ σπανός καί καφαλιασμένος ἀπό τό φιό* τοῦ χειμῶνα καί τό δαυλί τοῦ πορθητῆ· τ' Ἀντελικιώτικα βουνά δίπλα προσκυνημένα καί ἀντίπερα ὁ Μοριάς στέ-

κουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχα γιά τοῦ Ἀγῶνα τό τέλος. Κι ἀνάμεσα στῆς θάλασσας τό χαλκόχρωμο πρόσωπο καί στά παχυνμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τά καράβια τοῦ Γιουσούφ πασαῖ καί κεί τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιάς, φαίνονται ἔτοιμα νά σφίξουν στά σιδερένια στέρνα τους τήν πόλη, ὥσπου νά ξεψυχήσει.

Δώδεκα χιλιάδες τήν πολεμοῦν. Νυχτόμερα τά κανόνια βροντοῦν καί τά ντουφέκια ἀστράφτουν καί λάμπουν τά σπαθιά καί οὐρλιάζουν τά πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστά στό χάντακα. Οἱ μπόμπες νυχτόμερα κατεβαίνουν στά σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τίς στέγες, γκρεμίζουν τούς τοίχους, σκορποῦν στάχτη καί χόβολη. Τά βόλια σκαλίζουν τό χῶμα καί ρίχνουν κάτω τά κορμιά· τά γιαταγάνια ξεσκίζουν τά τείχη, θρυμματίζουν τίς πολεμίστρες καί βάφονται στό αἷμα καί στόν πηλό. Μά ἡ πόλη χαλκότερνη στέκει στή γῆ της ἀδιάφορη στή λύσσα τοῦ ἐχθροῦ καί τοῦ Χάρου τίς σαῖτες. Καί σάν δέση* στοιχειωμένη, πού κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τό ξεχείλισμα καί δέν ἀφήνει νά πνίξει τή σπορά τοῦ κάμπου, λέει στό Μοριά νά καλλιεργήσει τῆς ἐλευθερίας τά πρωτόλουβα βλαστάρια. Μέσα της ἔχει τό Μαυροκορδάτο καί τό Μάρκο Μπότσαρη· μέσα της τό Γρίβα καί τούς Μοραῖτες ὀπλαρχηγούς. Ἡ τρόπαιο νίκης ἦ νεκροκρέβατο ἐδῶ! Εἶπαν ὅλοι στό πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχθροῦ. Καί τό ἔκαμαν ὡς σήμερα. Τί θά γίνει αὔριο, ποιός τό ξέρει ;

Μά ὁ Γιάννης Γούναρης δέ σκέπτεται γι' αὐτά. Δέν τόν μέλει τέσσερα! Τό φῶς τῆς ἡμέρας, πού ἔδωξε τόν ὕπνο ἀπό τό στρατόπεδο, ἀπό τοῦ κυνηγοῦ τήν ψυχή δέν ἔδωξε τή λαχτάρα. Μέ τό ντουφέκι στήν ἀγκαλιά πλαγιασμένο, ζωσμένος τά μπαρουτούσκαγα, μέ τό σακούλι στόν ὦμο, ἐβγήκε νά κυνηγήσει, γιά νά θρέψει τόν ἀφέντη του. Γυρίζει στά ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾷ χαντάκια καί τάφρους, δραςκελᾷ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει σέ ράχες, ροβολᾷ στά λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τά κυνηγάρικα σκυλιά, ὁ Τζάθας καί ὁ Μπίθας, πολλές φορές ἐγάβγισαν, γιά νά κράξουν τήν προσοχή του. Πολλές φορές γοργοπόδης ὁ λαγός ἐξέφυγε ἀπό τά χαμόκλαδα· πολλές φορές ἡ ξυλόκοτα ἐφτεράκισε μπροστά στήν κάννα του. Μά δέν ἔχει νοῦ νά σηκώσει τό ντουφέκι. Πουλιά ἐδιάβηκαν κοπάδι ἀπό τό κεφάλι του· μά δέ γυρίζει μάτι νά τά ἴδῃ. Ἡ ψυχή δέν ἔχει ὄρεξη ν' ἀκολουθήσει τό σῶμα του. Ἀλαφρή πέτεται μακριά, στής Ἄρτας τά στενοσόκακα, στά σπίτια τά κλειστά. Περνᾷ τά καφα-

σωτά παράθυρα, τίς μανταλωμένες πόρτες, καί πάσχει νά βρεῖ τή φτωχή φαμίλια του, μπορεῖ νεκρή, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπό τό μάτι τοῦ δράκοντα.

— "Αχ καί νά ἐτελείωνε! ἐψιθύρισε μέ βαρύ ἀναστεναγμό.

Ναί· νά ἐτελείωνε μιά ὥρα ἀρχύτερα τό βάσανο! Νά ἐπαιρναν τό κάστρο οἱ ἐχθροί! Ὁ πασάς θά γυρίσει στήν Ἠπειρο καί μαζί θά γυρίσει ὁ Γιάννης Γούναρης στή φαμίλια του. Ἡ καρδιά τοῦ ἄμοιρου γονιοῦ ἐπλημμύρισε ἀπό ἀναγάλλιαση σ' αὐτήν τή σκέψη. Μιά στιγμή ἐπίστεψε πῶς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕναν ἕνα τοὺς τόπους πού θά ἐδιάβαινε. Τώρα τή σκοτεινὴ Κλεισοῦρα· τώρα τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάμπη· τώρα τό Βραχώρι*. Ὁ Ἀσπρος* στραγγισμένος τοὺς δίνει πόρο ν' ἀνεβοῦν στό Βάλτο. Τό Μακρυνόρος ἀφύλακτο τοὺς δέχεται στά ὁμορφα δάση του. Νά την ἢ Ἀρτα! Μέ τὰ τζαμιά καί τὰ σαράγια, μέ τὰ κονάκια* τῶν ἀγάδων καί τοὺς στάβλους τῶν μπέηδων! Ἀχ, μά κι ἡ γυναίκα, τὰ παιδιὰ του ζωντανά! Γιά ιδέ πῶς τρέχουν νά κολλήσουν ἀπάνω του.

Μπάμ!... ἐβρόντηξε τό ντουφέκι του ξυπνώντας τή λαγκαδιά. Ἐνα ζευγάρι ξυλόκοτες ἔπесαν, μέ ματωμένο στήθος, σπασμένα τὰ φτερά, μέ μάτια νυσταγμένα. Ἐτρεξε, τὰ ἐσήκωσε στά χέρια του, τὰ ψηλαφᾷ νά ιδεῖ τό πάχος τους. Κι ἐκεῖ πού σφαλοῦν τὰ μάτια στόν αἰώνιο ὕπνο καί τὰ ράμφη ἀνοίγουν, γιά νά ρουφήξουν στερνόν ἀέρα τὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στό σασκούλι του. Ἐπειτα χαρούμενος τρέχει νά ζητήσῃ ἄλλο κυνήγι καί συλλογίζεται τὰ φιλέματα, πού θά πάρει τό βράδυ ἀπό τόν ἀφέντη του. Μά ἔκοψε τό δρόμο καί τή χαρά του. Καμπάνας κλαγγή ἐχύθηκε — γέμισε πέρα ὡς πέρα τόν κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφιάσθηκε· ἐγύρισε ζερβόδεξα τό κεφάλι, ζητώντας νά γνωρίσῃ ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτη φορά τὴν ἄκουε. Ὁ κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε στοὺς χριστιανούς τῆς ἐκκλησιᾶς τή φωνή, νά μὴ θυμίζει στο ραγιά οὐράνια παρηγοριά κι ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἐσπασε τίς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· ἐγκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. Ὅπου κι ἂν ἐγύρισε ὁ κυνηγός, σέ χωριά καί πολιτεῖες, καμπάνα δέν ἐγνώρισε· κλαγγή τῆς δέν ἄκουσε. Μά τό σπέρμα τό προαιώνιο, τό χριστιανικό, πού ἐπέραςε στή σάρκα του ἀπὸ γενεές γενεῶν, ἐξαφνίστηκε τώρα στόν ἦχο σάν βαρυκοιμισμένος πολεμιστὴς στή σάλπιγγα. Τό

σῶμα του ἀνατρίχιασε, ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. "Α, ναί· τήν ἐγνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανική κι ἔρχεται ἀπό τήν πόλη μέσα.

Γ'

"Αγρυπνοί τήν πολεμοῦν ἐχθροί στεριά καί θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τό ψωμί, τά βόλια, τή μπαρούτη· τῆς ἔκοψαν τή βοήθεια. Μά ἐκείνη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καί ζεῖ ἐλεύθερη. "Οσοί νεκροί, θάπτονται βαθιά στό χῶμα της. "Οσοί ζωντανοί, χαίρονται τά καλά τοῦ ἡλίου καί γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει ; "Εσῆκωσαν τά ἔθνηκά λάβαρά τους στόν ἀδούλωτον ἄερα· ἐστύλωσαν τά θρησκευτικά τους σήμαντρα καί πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτής τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτές αὐτοί, τῶν ἱερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τό μέγα βρέφος, πού ἐδίδαξε νά περιφρονοῦν τό θάνατο τοῦ ἐνός γιά τό λυτρωμό τοῦ ὅλου.

Ἐοῦναρης ἔχαμῆλωσε τό ντουφέκι του, ἀκούμπησε στήν κἀννα τό χέρι καί κοιτάζει ἐκεῖ, κατὰ τήν πόλη, ἀγγελόφερτος σάν τό Μωυσῆ, πού ἀγνάντευε ἀπό τό χωριό τή Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Καί ὅπως ὁ προφήτης ἐδρόσιζε τήν ψυχή του στά τροφαντά* λιβάδια καί τ' ἄργυρά νερά κι ἔκτιζε καί κάστρα δυνατά γιά κατοικία τοῦ λαοῦ του, ὁ κυνηγός ἀπλώνει τό βλέμμα του ἀδούλωτο καί βλέπει ἐκστατικός. Δέν ἀντικρίζει πιά τή στενή λουρίδα τοῦ Μεσολογγοῦ. Βλέπει τήν ἑλληνική γῆ πέρα πέρα ἐλεύθερη κάτω ἀπό ἕνα στέμμα καί μιᾷ σημαίᾳ. Κι εἶναι τό στέμμα ὁ δικέφαλος αἰτός ! Κι εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη. Ἐλευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καί εἰρήνη. Οἱ γονεῖς χαίρνονται τά παιδιά καί τά παιδιά τούς γονεῖς. Τά νιάτα ζευγαρώνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τά γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στήν κλίνη του κι ὁ δουλευτής τρυγᾷ τούς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τό φόβο τοῦ σπαχῆ* καί δίχως τοῦ δεκατιστῆ τό μέτρημα. Μαζί μέ τήν κλαγγή ἔχει ὁ κυνηγός γύρω του μυρτιάς καί λιβανιοῦ μοσκοβολάδα καί τή ρουφᾷ λαίμαργος, σάν ἡλιοψημένο φύλλο τή δροσιά. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται στό μυστήριον. Πότε θ' ἀπολαύσει κι ἐκεῖνος τή ζωή, πού χαρίζει ἡ ἐλευθερία στά τέκνα της ;

—"Αχ, πότε ; . . . Ψιθυρίζει ταπεινός καί δακρυσμένος.

Μά βλέπει αγνάντια του τό στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, μέ τά κανόνια στημένα, καί πυκνή καταχνιά πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τό δένδρο τῆς ἐλευθερίας δέν ἀνθισε ἀκόμη ἐκεῖ· ἐφυτεύθηκε, μά δέν ἔκαμε καρπούς. *Οφίς κακός παραμονεύει στή ρίζα, πριονίζει μέ τά σκυλόδοντά του τόν κορμό καί, πρίν μεστώσει, βούλεται νά τό μαράνει. Τό εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλή ἀγάς. Αὔριο θά κάμει τό γιουρούσι ὁ ἐχθρός.

—*Αν τό ἤξεραν ! ἐσυλλογίσθηκε.

Ναί, ἂν τό ἤξεραν, νά μήν ἀφήσουν ἀφύλαχτο τό κάστρο. *Αν τό ἐγνώριζαν, νά μήν πᾶν στίς ἐκκλησιές, παρά στούς πύργους· νά μήν πάρουν κεριά στό χέρι, παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νά μήν ψάλουν τροπάρια στό Χριστό, μά τραγούδια τρανολάλητα στόν Ἄρη, τόν πατρογονικό θεό τους ! Οἱ ἐκκλησιές εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός· τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι καί οἱ στουρναρόπετρες. *Αχ ! νά τό ἤξεραν !

— Μά ποιός νά τοὺς τό εἶπεῖ ;

Ναί, ποιός νά τοὺς τό εἶπεῖ ; Μόνος αὐτός τό ξέρει κι οἱ Ἄρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγή τὰ σπαθιά τους τροχοῦν καί τά κεμέρια* τινάζουν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νά χορτάσουν αἶμα καί λάφυρα. Κι ἐκεῖνος; τί νά κάμει ἐκεῖνος ; Τό εἶναι του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τῇ γυναίκα του, τὴν ὁμορφὴ Τρισεύγενη· τὰ παιδιὰ του : τόν Κώστα, τό Βασίλη, τὴ Λάμπω, τ' ἀγγελούδια του. Ἐκεῖνα μόνο μέ τὴ ζωὴ του ζοῦν καί κάτω ἀπὸ τόν ἴσκιο του μεγαλώνουν. Πῶς νά τοὺς κόμει τὴ ζωὴ καί τόν ἴσκιο ὁ πατέρας !

—*Ω, Χριστέ μου, βάλε τό χέρι σου !

Καί ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τίς πλάτες στὴν πόλη καί φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καί τάφρους, δραςκελᾷ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνά θέλει νά ρίξει πίσω του. Μά ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τό βῆμα του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾷ :

— Γκλάν — γκλάν !... γκλάν — γκλάν !... γκλάν — γκλάν !...

Ἄνθρωπος ἐρίχθηκε σ' ἓνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς δέν ἔχει τὰ παιδιὰ καί τὴ γυναίκα του... Εἰκόνα φόνου καί ὀλέθρου ἄλλη ἀπλώνεται γύρω του. Τό Μεσολόγγι πατιέται τώρα καί κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες*. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν

τά σπίτια, σέρνονται εικονίσματα στόν αίματόβρεκτο πηλό. Ἀχούρια μπέδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τὰ δισκοπότηρα, κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς Ἁγίας Τράπεζας, ἀλόγων σαῖσματα*. τ' ἄμφια, στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μίτρα τοῦ δεσπότη, ἀγάδων σκούφωμα καί τὰ Τετραβάγγελα, σημάδια στά ντουφέκια τῆς Ἀρβανιτιάς. Λαχτάρα παντοῦ καί θρῆνος· τρόμος καί χαμός ! Κι ἡ ἑλληνική σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει, ἄφωνα, πῶς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς ! Ἐκεῖνος, πού στάθηκε πατέρας, μά ὄχι χριστιανός.

— Γκλάν - γκλάν !... γκλάν — γκλάν !... γκλάν — γκλάν !... ἀντιλαλεῖ πάλι τό σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης ἐπίστεψε πῶς ἦταν φωνή ἀνθρώπινη. Καί ἡ φωνή τοῦ λέει πῶς εἶναι καιρός ἀκόμη, πῶς, ἂν θέλει, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τὰ σχέδια νά χαλάσει.

— Ἀ, ναί· εἶπε μέ ἀγωνία. Δέν εἶμαι μόνο πατέρας. Ὁ Θεός ἔχει φροντίδα στά παιδιά μου· ἐγώ τήν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καί ἀκράτητος, σάν ἀπό ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος, ὄρμησε κάτω στό περιγιάλι, πού ἐκαθρέπτιζε τῆς δύσεως τὰ πανώρια χρώματα.

Δ'

Τό ἐχθρικό στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στό ποδάρι. Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἶμα μυρίζεται κι ἀναβράζει. Ἐγνώρισαν θρασίμ* τὰ κοράκια κι ἐτοιμάζουν τὰ ράμφη τους νά χυθοῦν. Ἄνδρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελοχαλινώνονται, φυσέκια καί στουρνάροπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθήρας τοῦ σπαθιοῦ καί ἡ μύτη τοῦ χαρμπιού* καί τοῦ ἀπελατικιοῦ* τὰ καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μέ τό πρῶτο κτύπημα. Ὅσοι πιστοί, γονατίζουν στήν κάπα καί προσεύχονται, μέ τό μέτωπο στή γῆ. Ἄλλοι ὀρθοί καί σοβαροί, φαίνονται βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμον τῶν ψυχῶν. Ἄν σκοτωθοῦν, θέλουν νά περάσουν τό τρίχινο γεφύρι, νά βροῦν τὰ πιλάφια τοῦ Παραδείσου. Ἄν ζήσουν, νά γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στά λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες* τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, φωνάζοντας τήν προσευχή καί παρακινώντας τοὺς πιστοὺς στή μάχη : « Ἕνας Θεός μέγας, ὁ Ἀλλάχ, καί Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ !

Θάνατος στους άπίστους. Θρίαμβος τοῦ 'Ισλάμ». Οἱ πασάδες καί μπέηδες τάζουν γρόσια καί φλωριά. Χίλια γρόσια σέ κείνον, πού θά πρωτανεβεί στό κάστρο· δέκα φλωριά σέ κείνους, πού θά πρωτοπεράσουν τά χαντάκια καί θά στήσουν σκαλωσιές. "Ατι χρυσοχάλινο στόν άγά*, γιαιταγάνι διαμαντοκόλλητο στό μπέη*, στό δερβίση* φοράδα χρυσοκάπουλη, κουμπούρια φλωροκαπνισμένα στους σπαχῆδες*, στους σημαιοφόρους τσαπράζια* κατάργυρα ! Τῶν άπίστων τά πλούτη στά παλικάρια· ἡ γῆ στόν 'Αλλάχ !

Ἡ νύχτα βουβή παραστέκει άπάνω τους. "Αστρο δέ φαίνεται κανένα. Μπροστά μόλις ξεχωρίζει τό κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγός καί δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσοβα. Δέ γεννιέται ὁ Χριστός άπόψε λυτρωτής. Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος, μέ τίς σαίτες στό δοξάρι καί τό βρόχο στό χέρι του.

Ε'

Ὁ Γούναρης, δόλорθος μέσα στή σκηνή, ἔχει μαργωμένο τό σῶμα κι άθυμη τήν ψυχή. Ὁχτακόσιοι Ἀρβανίτες διαλεχτοί ὅλοι, ὀρητικοί σάν δρόλαπας* ἔβγηκαν μέ τό σπαθί στά δόντια. Τώρα κείτονται κρυμμένοι στίς βουρλιές δίπλα στό χάντακα, ὀργυιές μόλις μακριά άπό τά τείχη. Δέν περιμένουν παρά τό σύνθημα· καί τότε θά τιναχθοῦν σαϊτόφida νά κολλήσουν άπάνω τους. Θά βροῦν τάχα ἐκεῖ τούς χριστιανούς ; Τόν ἐπίστεψε ὁ γραμματικός; Κάτω στό περιγιάλι πού ἐγύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἓνα πλοιάρι. Ὁ γραμματικός τοῦ Μακρῆ ἐκατέβαινε άπ' τ' Ἀντελικό στό Μεσολόγγι. "Εβγαλε τό μαντίλι, νόημα τοῦ ἔκανε νά ζυγώσει, μά ἐκεῖνος ὅλο καί κατέβαινε. Δέν ἤθελε νά πιστέψει πῶς ἐφρόντιζε γιά τό καλό τῆς πατρίδας. Καί σάν ἔκαμε τό σταυρό του, καί ξεμυστηρεύθηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε, χωρίς οὔτε « γειά σου » νά τοῦ εἰπεῖ. Καί εἶχε δίκιο· τό ἐγνώριζε πῶς εἶχε δίκιο. Μέ τί χεῖλη νά χαιρετίσει ὁ πολεμιστής ὁμόφυλο, πού βρίσκεται τέτοιες μέρες στό άσκέρι τοῦ ἔχθρου ; Μέ τί καρδιά νά πιστέψει σέ ἄνθρωπο, πού στρώνει ἀκόμη τήν τάβλα τοῦ πασᾶ, ἐκείνου πού ἔρχεται νά πνίξει τήν πατρίδα στό αἷμα καί στή σκλαβιά;

—'Αλίμονο ἂν δέ μέ ἐπίστεψε!... ἀλίμονο!... ἐπιθύρισε ταπεινός καί δακρυσμένος.

"Αξαφνα ὁ πατέρας ξύπνησε μεγαλοδύναμος καί ἐστέργεψε πά-

ραυτα τίς βρύσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νά μήν ἐπίστεψε καλύτερα νά μείνουν ξένοιαστοι οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι, νάί, μά ζοῦνε τά παιδιά του. Τά παιδιά κι ἡ γυναῖκα του. Τί ἔπαθε καί δέν τό ἐσυλλογίσθηκε πρὶν. Ποιός δαίμονας τοῦ ἐσήκωσε τά μυαλά! Μήπως, ἂν βροῦν ἀντίσταση οἱ Ἀρβανίτες, δέ θά ὑποφιασθοῦν πρῶτα ἐκεῖνον; Καί τότε; ὦχ, ἀλίμονο! Καλύτερα πού δέν τόν πίστεψαν.

ΣΤ'

Γκλάν — γκλάν!... γκλάν — γκλάν!... γκλάν — γκλάν!...
Ἡ κλαγγή ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στή μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκκλησιές ἀνοίξαν τίς πόρτες τους, τρέχουν τώρα νά λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μά ὁ ἐχθρός παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατό ἀκούσθηκε. Καί σύγκαιρα τρανός ἀλαλαγμός καί κανονιοβολή ἐτάραξαν τή γῆ καί φώτισαν τά πάντα. Οἱ ἐχθροὶ ἐχύθηκαν στά τείχη. Ὁ Γούναρης ἐτινάχθηκ' ἔξω-δίβουλος. Τί ἤθελε νά γίνει, κι αὐτός δέν ἤξερε. Ἦθελε καί τά δυό! Δέν ἤθελε κανένα! Μά σύγκαιρα πύρινος ὄφιν ἐφάνηκε στά τείχη καί ντουφέκια ἐβρόντησαν. Τά βόλια ἔπесαν χαλάζι.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἐστέναξε ὁ κυνηγός κάνοντας τό σταυρό του.

Κι ἔπεσε στά γόνατα. Ὁ λόγος του ἐπιστεῦθηκε. Τώρα πικρό μολύβι θερίζει τήν Ἀρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν σπαχῆδων* πέφτουν νεκρά στό χῶμα, πρὶν φέρουν τοὺς καβαλάρους στή μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφθάσουν νά μπήξουν τίς σημαῖες στοὺς πύργους καί γκρεμίζονται μαζί, στά θολά νερά τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στό κάστρο οἱ ἐχθροί. Μά τρέχουν καί τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δέν ἔχουν μόνον ντουφέκι καί σπαθί. Ἔχουν ἄξινες καί τσαπιά, τσεκούρια καί στυλιάρια, κεραμίδια καί πέτρες. Ὅ,τι βρεθεῖ στά χέρια τους γίνεται σιδερόξυλο. Δέν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄνδρες, μά καί παιδιά καί γυναῖκες, ἀνδρειωμένες τώρα μέ τήν προγονική ὀργή. Βάφονται μέ τό αἷμα τους, βλέπουν σκοτωμένους συγγενεῖς, ἄνδρες καί παιδιά τους, ἀδελφούς καί πατέρες, φωτιά καί σίδερο γύρω τους. Μά δέ λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβός κι ἀφανισμένος. Τρέμει τό πείσμα τοῦ ἐχθροῦ καί τή δύναμη. Ὡς πότε θά βαστήξουν; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θά κρατήσουν τήν ἀνθρωποπλημύρα, πού ὅλο καί δυναμώνει καί βροντομαχᾷ ἐπάνω τους!

Αξαφνα κάτω από τήν άχνη λάμψη τής αύγής βλέπει τούς σπαχῆδες νά σκορπούν πίσω, σάν καρβαάροι σατανάδες. Έγύρισε άριστερά, τό ίδιο. Στή Μεγάλη Τάπια καί σ' όλο τό προτείχισμα κυματίζει ή έλληνική σημαία καί χαιρετίζει τοῦ ἡλιου τήν άνατολή. Καί δώθε, πέρ' άπ' τό χάντακα, οί "Έλληνες μέ γυμνά σπαθιά κι αίματοβαμμένη φουστανέλα κυνηγοῦν στίς σκηνές άνάμεσα τούς έχθρούς. Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στά χώματα, κορμιά κείτονται, « ράι » άντηχοῦν κι άλαλαγοί καί σφυρίγματα ! Κι άνάμεσα στήν άγρια βοή άκούεται ή κλαγγή σάν φωνή οὔρανόσταλτη !

— Γκλάν — γκλάν !... Γκλάν — γκλάν !... Γκλάν — γκλάν !...

‘Ο Γούναρης έκανε τό σταυρό του.

« Παλιές άγάπες »

*Ανδρέας Καρκαβίτσας

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΙΛΕΙ ΣΤΑ ΠΑΛΙΚΑΡΙΑ

‘Ο Κολοκοτρώνης είχε φθάσει μέ τό στρατό του στή Ζαράκοβα* μεσημέρι. ‘Αμα φάγανε, πήρε τούς άξιωματικούς του καί πήγαν στά Τρίκορφα — μισή ώρα από τήν Τρίπολη κι άγνάντια* της. Τούς έδειξε μιá γραμμή, σκεπασμένη, πού δέν μποροῦσαν νά τή βλέπουν οί Τοῦρκοι από τήν πολιτεία :

— Νά, έδω θά πᾶτε νά φέρετε τά παλικάρια σας, νά φτιάξετε ταμπούρια*.

*Έφεραν τό στρατό· άρχισαν τό έργο μέ ζήλο μεγάλο.

‘Ο Κολοκοτρώνης φώναξε ύστερα τόν ύπασπιστή του :

— Έλα κοντά μου.

Τόν άνέβασε από κρυφά, χωστά μονοπάτια, νά μήν τούς βλέπουν οί Τοῦρκοι, στό ψηλό βουνό τής Σιλήμνας*, τόν έκρυψε σ' ένα φυσικό παρατηρητήριο, τοῦ 'δωσε τά κιάλια του.

— Κοίτα!

‘Η Τρίπολη κάτω από τά πόδια τους. Γυάλιζαν τά σκουφιά τῶν μιναρέδων* στόν ήλιο. Καί τό κάστρο της μέ τίς τόσες πόρτες, τή μεγάλη τάπια*, τά σπítια μέσα, τά περιβόλια γύρω, έμοιαζε ψεύτικο παιγνιδάκι.

— Έδω θά κάτσεις, τοῦ εἶπε, νά τηρᾷς, ὥσπου νά νυχτώσει. Κι ἂν ἴδεις τοὺς Τούρκους νά κουνιοῦνται κατὰ δῶ, ἀστραπή θά χυθεῖς κάτου, νά μᾶς δώσεις χαμπέρι*.

Τό ἔργο κάτου προχωροῦσε. Ἐπιστατοῦσε ὁ ἴδιος. Οἱ Λαγκαδιανοί, τό σῶμα τῶν Δεληγιανναίων μέ τό Θανάση Κίντζο, ἐκτιζαν τά ταμπούρια* τους μ' ἀληθινή μαστοριά.

Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς παίνεσε.

— Εἴμαστε χτίστες οἱ περισσότεροι, τοῦ εἶπανε γελώντας· οἱ ἄλλοι δέ νογᾶνε*.

Εἶχανε τ' ἄρματα πυραμίδες καί πήγαιναν κι ἐρχόντουσαν καί κουβαλοῦσαν πέτρες. Ἐμοιάζαν μερμηγκιά.

Ὁ ἥλιος ἔγερνε. Τό ἔργο εἶχε τελειώσει. Ὁ ἀρχηγός φώναξε :

— Σύναξη !

Τά παλικάρια πήραν τ' ἄρματά τους, μπήκαν στήν ἀράδα. Ὁ ἀρχηγός τώρα θέλει νά τοὺς ἐτοιμάσει, νά τοὺς φιλοτιμήσει, ν' ἀντικρίσουν αὔριο τή φωλιά τήν ἴδια τοῦ ἐχθροῦ κι ὅλες τίς προσπάθειες, πού θά 'κανε ἀπό δῶ καί πέρα νά σπάσει τή στενόχωρη ζώνη, πού θά τόν κουλούριαζε. Ἀνέβηκε σέ μιὰ πέτρα, νά τόν βλέπουν ὅλοι :

— Θά σᾶς πῶ, ἄρχισε μέ τή βροντερή φωνή του, ἕνα παραμῦθι. Τό παραμῦθι τοῦ φιδιοῦ μέ τόν κάβουρα.

Ὁ κάβουρας καί τό φίδι ἔκαμαν φιλία καί κουμπαριά κι ἀποφάσισαν νά πεθάνουν μαζί, κι ἔτρεχαν τά δυό παντοῦ. Μιά μέρα νυχτώσανε μακριά ἀπό τήν τρύπα τοῦ κάβουρα καί κοντά στήν τρύπα τοῦ φιδιοῦ. Τό φίδι δέχτηκε τόν κάβουρα στήν τρύπα του, τόν προτίμησε σάν κουμπάρο καί τοῦ εἶπε νά μπεῖ πρῶτος αὐτός. Ἐπειδὴ ὁ κάβουρας δέ χώραγε, σγάρλισε* μέ τά πόδια του τήν τρύπα καί χώρεσε.

Ἀφοῦ μπήκαν μέσα καί τά δυό, τό φίδι ἀμέσως ἐκουλουριάστηκε κι ἄφησε στή μέση τῆς κουλούρας τόπο, πού μπήκε ὁ κάβουρας νά κοιμηθεῖ. Τή νύχτα τό φίδι ἔσφιγγε τόν κάβουρα νά τόν ξελεπιάσει. Ὁ κάβουρας φώναξε: « Κουμπάρε, μή μέ σφίγγεις, πεθαίνω ! ». Τό φίδι τοῦ ἀποκρίνεται: « Ὅνειρο βλέπω » κι ὅλο τόν ἔσφιγγε. Ἄμα εἶδε ὁ κάβουρας πὼς χάνεται, τοῦ λέει: « Κουμπάρε, ζύγωσε κοντά τ' αὐτί σου, γιὰ νά σοῦ πῶ ἕνα μυστικό νά εὐτυχήσεις ». Τό φίδι ζύγωσε τ' αὐτί του κοντά στό στόμα τοῦ κάβουρα· αὐτός τσακώνει

μέ τη δαγκούνα* του τό φίδι στό λαιμό, τό σφίγγει, τό κρατεί πολ-
λή ώρα. Τό φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, πάει ψόφησε. Τότε ό
κάβουρας τό πήρε τραβώντας το τή νύχτα όξω από τήν τρύπα του
καί ήταν ξαπλωμένο ίσια σάν ραβδί.

Τήν αύγή όπου είδε τό φίδι ό κάβουρας, τοῦ εἶπε : « Ἄν ἦσουν
καί τή νύχτα ἔτσι ἴσιος, μαῦρε κουμπάρε, οὔτε θά πέθαινες, οὔτε
δνεύρατα θά ἴλεπες ». Ἔτσι καί οἱ Τοῦρκοι, ἄν περπάταγαν ἴσια,
δέ θά τοὺς εἶχαμε τώρα ἔτσι, στόν ὁρορό*. Μά καλά τοὺς ἔχουμε,
δέν ἡσύχαζαν, ὅλο κακά μάς ἔκαναν.

Τά παλικάρια τόν ἄκουγαν μαγεμένα.

— Καί μιὰ πού τό ἔφερε ό λόγος στό φίδι καί τόν κάβουρα, ὅλοι
ξέρουμε πῶς πιάνουν καβούρους οἱ χωριάτες. Παίρνουν μιὰ ρα-
φίνα* από σίκαλι, τή χώνουν στήν τρύπα, τήν κουνᾶνε μέσα ἔξω,
κάνουν μέ τό στόμα τους «κχί», ὅπως τό φίδι, ό κάβουρας τήν περνάει
γιά φίδι, τή δαγκώνει σφιχτά· ἔπειτα τραβᾶνε τή ραφίνα, ἔρχεται
μαζί ὁξω καί τόν πιάνουν. Ὅλα τοῦτα θά τοὺς φτιάξουμε, βρέ Ἕλληνες,
ὥς νά τοὺς τραβήξουμε από τά γιδόμαντρά τους ὁξω καί νά τοὺς
πιάσουμε.

Θέλει τώρα νά ξεριζώσει ἀπ' τήν ψυχή τους καί τό τελευταίο
ἀχνάρι φόβου, νά τοὺς ἀτσαλώσει.

— Γιατί ; τοὺς ρωτᾶει. Γιατί δέ θά τοὺς τά κάμουμε ; Καί τί εἶναι
αὐτοί ; Ἐδῶ πιάνουν λιοντάρια οἱ κυνηγοί μέ τά χέρια τους. Ὁ
τρόπος, όπου πιάνουν τά λιοντάρια καί δέν τά φοβοῦνται, εἶναι ἡ
συνήθεια. Γιατί καί τό λιοντάρι εἶν' ἕνα μεγάλο καί κακό σκυλί·
κι ἔπειδή δέν τό βλέπουν οἱ ἄνθρωποι ὁλοένα, κι ἀκουστά μονάχα
ἔχουν τήν ἀγριάδα καί τήν κακία του, τρέμουν, ἅμα τό ἰδοῦν πρώτη
φορά. Οἱ κυνηγοί ὅμως φορᾶνε σκληρὰ πετσά, τυλίγονται μέ πολύ
καννάβι κι ἔτσι πηγαίνουν κοντά στό λιοντάρι κι ἅμα κάνει ν' ἀνοί-
ξει τό στόμα του, χώνουν τό χέρι τους μέσα, πού εἶναι κι αὐτό μέ
καννάβι τυλιγμένο καί τοῦ λιονταριοῦ τά δόντια κολλᾶνε στό στου-
πί. Κάνει νά ξεκολλήσει· μά ό κυνηγός τό δένει, τοῦ περνάει στό λαι-
μό χαλκά μ' ἄλυσίδα κι ἔτσι τό ἀφήνει δεμένο σέ κανένα δένδρο μέρες
πολλές, ὅσο πού πεινάει, καί πάει καί τοῦ δίνει λίγη τροφή, καί πά-
λι τό ἴδιο καί τό ἴδιο· ὥσπου τό λιοντάρι θαρρεῦει, ἀρχινάει νά τόν
δέχεται από μακριά, γιατί περιμένει ἀπ' αὐτόν τροφή.

Ἔτσι κι αὐτοί οἱ Τοῦρκοι, πού τοὺς ἔχουμε κλεισμένους στή

μάντρα. Τώρα τούς βλέπετε, δέν ἐπείνασαν ἀκόμη, βγαίνουν ὄξω, ἐδῶ κι ἐκεῖ, παίρνουν τροφή· ἐμεῖς ἀπό κοντά, ὡς νά κολλήσουν τὰ δόντια τους στό στουπί· ἀπέ* τούς περνοῦμε τό χαλκά, ἐβγά-
ζομεν τόν ἐδικόν μας καί τούς τόν φοροῦμε. Μήν τούς φοβάστε ! *Αν-
θρωποι εἶναι κι αὐτοί ! Εἶχαν τ' ἄρματα, τώρα τὰ ἔχουμε κι ἐμεῖς·
ἐπάνω μας δέν ἔρχονται, γιατί τούς σκοτώνουμε· ἀπό λίγο σέ λίγο
θά μερέψουν κι αὐτοί.

Τά παλικάρια τόν κοιτᾶνε στά μάτια, σφίγγουν τ' ἄρματα τους.
"Οχι, δέ φοβοῦνται. "Εχουν πεποίθηση στό Γέρο.

"Ενα Λαγκαδιωτάκι μάλιστα, μέ μάτια μπριμπιλιά*, ἔξυπνο σάν
ζαγάρι*, πιστεύει, πῶς ἔχει νιώσει τόσο καλά τόν ἀρχηγό, πού
φωνάζει ἄξαφνα μέ μιά ψιλή, ἀστεία φωνή :

— "Ἄς εἶν' καλά ὁ καπετάν ψωμάς. "Η πείνα δηλαδή, πού θά θε-
ρίσει τόν πολιορκούμενο, στρατηγός ἀνεπάντεχος*, πού θά πολεμήσει
κι αὐτός γιά τούς "Ελληνες.

Δυνατά κι ἀσώπαστα γέλια συνεπαίρνουν τίς γραμμές. Γελάει
ὁ Κολοκοτρώνης κι ὁ εὐθυμος λόγος περνάει σ' ὅλα τὰ ἑλληνικά στρα-
τόπεδα, παντοῦ, ὅπου πολιορκία Τούρκων.

Τά παλικάρια σκορπίζουν στά ταμπούρια τους*. "Εχει νυχτώ-
σει. Ἀνάβουν φωτιές. "Απειρα λουλούδια, ὅλο φλόγες χορεύουν
στήν πλαγιά. "Ισκιοι μαῦροι, στά καταράχια* τὰ καραούλια* φυ-
λᾶνε μέ τόν κόκορα* σηκωμένο, μέτωπο στήν Τρίπολη.

« 'Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελάς

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Μέ γέλασεν ἡ χαραυγή, τ' ἄστρο καί τό φεγγάρι,
καί βγήκα νύχτα στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.
'Ακῶ τόν ἄνεμο καί ἡχᾶ, μέ τὰ βουνά μαλώνει.

— Νέσεις βουνά, ψηλά βουνά, κι ἐσεῖς κοντοραχοῦλες,
τί ἔχετε πού μαλώνετε, τί ἔχετε πού ἔχτρεύστε ;
Μή σᾶς βαραίνουν τὰ νερά καί τὰ πολλά τὰ χιόνια ;
— Δέ μᾶς βαραίνουν τὰ νερά καί τὰ πολλά τὰ χιόνια,
παρ' μᾶς βαραίν' ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.

Δημοτικό

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 21

Όταν εξερράγη ή επανάστασις τοῦ 21, ὁ «μουτεσελίμης*» τῆς Θεσσαλονίκης Γιουσούφμπεης τά χρειάστηκε. Εἶχε πολλά ἀκούσει περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔμαθεν ἀπὸ γράμματα τῆς «Πόρτας*» τὰς συνεννοήσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τοῦ Μοριά καὶ τῆς Ρούμελης μέ τοὺς Φιλικούς καί, προβλέπων ἐπέκτασιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ρωμιῶν καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς δικαιοδοσίας του, ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα.

Ἀντέγραψε τὸν Καϊμακάμη* τῆς Τριπολιταῶς. Ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ στό χέρι τοὺς θρησκευτικούς καὶ πολιτικούς ἄρχοντας τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν περιφερειῶν της καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὸ πασαλίκι* του, γιὰ νὰ μάθῃ τὰς διαθέσεις των ἐναντι τοῦ κινήματος τοῦ Μοριά καὶ τῆς Ρούμελης καὶ νὰ ζητήσῃ ὁμήρους, κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἄλλ' οἱ προεστῶτες, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς Ἀχαΐας, τά μυρίστηκαν καὶ δέν ἐπῆγαν εἰς τὸ πασαλίκι τοῦ Γιουσούφμπεη. Αὐτοὶ ὁμως ἔστειλαν εἰς τὸν μουτεσελίμην ἀπεσταλμένους των, γιὰ νὰ τὸν βεβαιώσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς περιφέρειας του ἦσαν πιστοὶ εἰς τὴν Πόρταν καὶ τὸ Δοβλέτι* καὶ συνεπῶς δέν ἔπρεπε ν' ἀνησυχῇ καθόλου.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ δευτερευόντων προσώπων ἐνίσχυσε περισσότερο τὰς ὑποψίας τοῦ Γιουσούφμπεη. Κακεντρεχὴς καὶ αἰμοβόρος, ὅπως ἦτο, ἐξέσπασεν ἐναντίον τῶν ἀπεσταλμένων τῶν προκρίτων, ἐκακοποίησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκράτησεν ὡς ὁμήρους, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Δέν ἐσταμάτησεν ὁμως ἐκεῖ. Τὸν ἀνησυχοῦσαν πολὺ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ὁ Πολύγυρος. Εἰς τὸ πρῶτον ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε καταφύγει ὁ δαιμόνιος Σερραῖος Μανόλης Παπᾶς, ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει πολλοὺς ὁπαδούς καὶ εἶχε γίνῃ πολὺ ἐπικίνδυνος στὴν τουρκικὴ ἐξουσία. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἐπίσης, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν χαφιέδων* του, ἡ κατάστασις ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἐγκυμονοῦσεν αἰφνιδιασμούς. Ὅλα τὰ Χάσικα* χωριὰ προετοίμαζαν ταραχὰς καὶ ἔπρεπε, μέ κάθε τρόπο, νὰ προλάβῃ τὰ γεγονότα.

Ὁ Γιουσούφμπεης ἐνόμισεν ὅτι δέν ἔπρεπε νὰ χάσῃ καιρόν.

Καί πράγματι ἔστειλε ἰσχυρό ἀσκέρι* πρὸς τὸν ἰσθμόν τοῦ Ἁγίου Ὁρους μέ αὐστηράς διαταγὰς νά ὑποβάλῃ εἰς βασιανιστήρια τοὺς κατοίκους. Διέταξεν ὁμως νά μή προχωρήσῃ ὁ τουρκικός στρατός εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὰ ὁποῖα δυνάμει ἀρχαίων προνομίων, ἦσαν ἀπαραβίαστα καί δέν μπορούσαν νά τὰ πατήσουν ὀθωμανικά στρατεύματα.

Πρὸς τὸν Πολύγυρον ἔστειλε τὸν σερασκέρην* Τσιρίμπασην μέ 500 ἄνδρας. Διέταξε δέ ταυτοχρόνως τὸν Χασάν ἀγάν, ταμίαν τοῦ Ἰσούφ πιασᾶ τῶν Σερραῶν, νά πάρῃ καί αὐτός ἄλλους τόσους ἄνδρας καί νά ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Πολυγύρου, συνεργαζόμενος μέ τὸν Τσιρίμπασην. Καί τοὺς δύο αὐτοὺς ἀρχηγούς διέταξε νά συλλάβουν τοὺς προεστοὺς τοῦ Πολυγύρου, ν' ἀφοπλίσουν τοὺς κατοίκους καί νά ἐγκατασταθοῦν μέ τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν κωμόπολιν.

Οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγύρου ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τὴν ἐπιδρομὴν τῶν σερασκέρηδων τοῦ Γιουσούφμπεη. Ἐδωκαν τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας εἰς τοὺς ἄλλους κατοίκους καί ἐπῆραν τὰ βουνά.

Ἀλλ' ἡ φωτιά ἄναψε μέσα στόν Πολύγυρο πολλὰς ὥρας προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατός. Τό βράδυ τῆς 16ης Μαΐου Τοῦρκοι στρατιῶται τοῦ διοικητηρίου τῆς κωμοπόλεως, περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Πολυγύρου, ὕβριζαν τοὺς κατοίκους καί ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιᾶς ὁμάδος νέων, τοὺς ὁποίους συνήντησαν κοντὰ στό σεράι*.

Ἐδημιουργήθη πρὸς στιγμὴν πανικός εἰς τὴν κωμόπολιν. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἦσαν μελλοθάνατοι. Καί ἀντὶ νά περιμένουν ἀπαθεῖς καί ὑποτακτικοί νά κοποῦν τὰ κεφάλια των, ἐσκέφθησαν ὅτι πολὺ προτιμότερον θά ἦτο ν' ἀρπάξουν τὰ ὅπλα, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατός τοῦ Γιουσούφμπεη, καί νά καθάρισουν τὴν κωμόπολιν ἀπὸ τοὺς τυράννους τοῦ διοικητηρίου.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 16ης Μαΐου 1821, συνέβησαν τὰ πρῶτα δραματικά γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Πολύγυρον. Ἀποφασιστικοί οἱ κάτοικοι ἐπῆραν τὰ ὅπλα καί ἐπολιόρκησαν τὸ διοικητήριον. Ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καί δεκαοκτὼ στρατιώτας καί, ἀφοῦ ἐξησφάλισαν τὰ νῶτα των, ὠργάνωσαν διὰ νυκτός ἐκστρατείαν, ἄλλοι μέν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση καί ἄλλοι κατὰ τοῦ Χασάν ἀγᾶ, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζαν, ὁ ἓνας ἐκ τῶν ὑψωμάτων καί ὁ ἄλλος ἐκ τῆς πεδιάδος, κατὰ τοῦ Πολυγύρου, Ἀκράτητοι καί γενναῖοι οἱ Πολυ-

γυριῶτες, μαχόμενοι σάν λέοντες ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, ἐτσακίσαν καὶ διέλυσαν καὶ τὰ δύο ἀσκήρια καὶ ἠνάγκασαν τοὺς δύο σερασκέρηδες νὰ τραποῦν εἰς ἄτακτον φυγήν.

Τὰ πρῶτα αὐτὰ ἐπαναστατικά γεγονότα τοῦ Πολυγύρου εἶχον ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ Γιουσούφμπεης τὰ ἔμαθεν ἁμέσως καὶ ἀπεθηριώθη. Αὐτοστιγμὴ διέταξε νὰ σουβλισθοῦν καὶ νὰ ψηθοῦν δύο ἐκ τῶν ὁμήρων, πού εἶχε κρατήσει ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν προκρίτων τοῦ Πολυγύρου. Κατόπιν ἐκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν εἰς τὸ σεράι, τὸν προσέβαλε, τοῦ ἀπέκοψε τὴν γενειάδα, τὸν ἐχλεύασε καὶ σὺν τέλος διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν μπροστά του. Ὁ ἀτυχὴς ἱεράρχης ἀποκεφαλιζόμενος ἐφώναξε πρὸς τὸν αἰμοβόρον μουτεσελίμην :

— Τὸ κεφάλι μου εἶναι δικό σου, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου δέν σοῦ ἀνήκει !

Ἀδυσώπητος κατόπιν ὁ Γιουσούφμπεης διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῆστον Μενεξέν, τὸν Κυδωνιάτην καὶ μερικοὺς ἄλλους Θεσσαλονικεῖς, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς ὁπαδοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17ης Μαΐου τοῦ 1821 τὰ τέρατα τοῦ Γιουσούφμπεη ὠργίασαν. Δύο χιλιάδες χριστιανοὶ ἐφυλακίσθησαν εἰς τὸν ναόν καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μητροπόλεως καὶ αἱ περισσότεραι χριστιανικαὶ οἰκίαι ἐληλατήθησαν.

Ἔτσι ἤρχισεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅταν τὸ ἥρωικὸν σύνθημα τοῦ Πολυγύρου ἐξήγειρεν ὅλα τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τὸν ἀκολουθήσαντα χριστιανικὸν συναγερμὸν συνεστήθησαν δύο στρατόπεδα κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἓνα ἀπὸ Μαδεμοχωρίτες* καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ καλογήρους τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Καὶ τὰ δύο ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φιλικοῦ Μανόλη Παπαῦ.

« Τὰ 100 ἑλληνικά χρόνια » Δημήτριος Γατόπουλος

— Λουκὴ μου, ποῦ εἶναι τὸ κεφάλι σου καὶ τὸ χεῖράκι σου ;

— Ὁ κεφαλὴ μου εἶναι ἐν τῷ κεφάλῳ σου καὶ τὸ χεῖράκι μου ἐν τῷ χεῖράκι σου.

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

(‘Ο «Λουκής Λάρας» είναι ένα μεγάλο διήγημα του Βικέλα, πού έχει μεταφραστεί σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες· τόσο σπουδαίο θεωρήθηκε. ‘Μέσα σ’ αυτό ο συγγραφέας μάς δίνει ζωντανή τήν εικόνα τών δεινών, πού υπέφεραν οί Χιώτες στην ‘Επανάσταση. Τό παρακάτω απόσπασμα αναφέρεται στή φυγή του Λουκή Λάρα μέ τήν οικογένειά του...).

‘Η φυγή

... Δέν ήλθε διά μόνους ήμᾶς τό πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

‘Ο πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ’ ἐσπέρας νά διασπείρη τῆς ἀφίξεώς του τήν εἰδησιν, καί συνέρρεαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καί ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. ‘Η ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ’ αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δέ καί ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τό συμφωνηθέν σημεῖον καί τό πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τόν λιμένα, καθ’ ἣν στιγμήν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

‘Όταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τήν θάλασσαν. ‘Ηρχετο ἡ λέμβος ! ‘Επλησίαζεν ! ‘Ηκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσai τήν θάλασσαν, ἠκούετο καί τῶν σκαρμῶν* ὁ γογγυσμός ὑπὸ τῆς κώπης τήν πίεσιν. Οἱ δ’ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

‘Αλλ’ ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καί ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τήν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καί ἐπῆλθε ταραχὴ καί σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νά ἐπιβιβασθοῦν. ‘Ησαν δέ πολλοί οἱ φεύγοντες καί ἡ λέμβος μικρά. ‘Η ἡχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καί τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τήν ἀνυπομονησίαν.

— ‘Ησυχάσατε, ἐφώναζε. Θά σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δέν θ’ ἀφήσωμεν !

‘Εν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μέ τό πρῶτον φορτίον, ὁ δέ ναύκληρος* καί τρεῖς ναῦται ἔμεναν εἰς τό παράλιον ὠπλισμένοι. ‘Επήγαγεν ἡ λέμβος καί ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δέ βαθμηδόν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καί ἠῤῥξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομο-

νησία τῶν μενόντων. Δέν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἡ σειρά μας, ὅτε ἀντήχησεν αἶφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλοι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλὰ, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρες ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλίμονον ! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν !

Θεέ μου ! Ὅποῖον τρόπον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας ! Δύο τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρείας*, διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐσοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δέν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμόν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρα γε; ἢ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν; ἢ μὴ ἦσαν πολυαριθμοὶ σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν, διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θὰ ἀντισταθῶμεν ;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσωρμιζέτο* σχεδόν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτηι ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὀπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκὴ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μέ τὴν εὐχήν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρόν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῇ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλουν τὸν λαιμόν της καὶ ἔλεγα :

—“Όχι, όχι, ὅλοι ὁμοῦ θά σωθῶμεν...”

Ἐκεῖ μέ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μέ τάς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δέ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντός αὐτῆς. Μέ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρὶν προφθάσω νά λαλήσω ἡ ν' ἀντισταθῶ, εὐρέθην ἐντός τῆς λέμβου κι ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηράν νά ἰδῶ τὴν μητέρα μου καί, ἐνῶ ἐστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τό πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὀπισθεν ὠθουν τοὺς πρῶτους, ἐπιπταν δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετά τῶν πιπτόντων βλέπω αἰφνης τὴν μητέρα μου!

Δέν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθη ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρα μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν χειρῶν τό φόρεμα τῆς μητρός μου... Ἡ δέ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔκλαιαν οἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὔ ἐπὶ τέλους τάς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὐρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δέ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσιν, προσπαθῶν νά ἰδω μακρόθεν ἂν ἦσαν ἐντός αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάννα — ἡ ὑπηρέτριά μας. Εἰς τό τελευταῖον τῆς ταξιδίου τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

Ἡμεθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἡμεθα ἐκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαὶ! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δέν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νά ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τό πλοῖον ἀνεπέτασε τά ἱστία του καὶ ἤρχισε νά πλῆῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου* ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τό στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ θεῖα χάριτι ἐβράδυναν οἱ πολλοὶ νά ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς ἡμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δέν ἔτυχε ποτέ νά ναυαγίσω. Ἡ θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοί ἐφέρθη φιλοφρόνως πάντοτε. Ἀλλ' ὅπῳταν ἀναγινώσκω ναυαγίων περιγραφάς, ἀναλογίζομαι τάς ὥρας καὶ τάς σκηνάς τῆς φυγῆς

ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοί βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τήν ἀπέχουσαν παραλίαν δέν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους, ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθαμεν. Ἀλλά καταποντισμός δι' ἡμᾶς ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δέ σωτηρίας ἐβλέπαμεν τό πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρά λέμβος ἀνά ὀλίγους μᾶς μετέφε-
ρεν, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐτυφέκιζαν ἄνωθεν. . .

« Λουκῆς Λάρας »

Δημήτριος Βικέλας

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ὁ μικρός ναυτόπαις Νικολῆς Ἀργύρη Μανιάτης εἶναι διὰ τό ναυτικόν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὅ,τι ὁ μικρός οὐσσάρος Μπα-
ρά διὰ τόν στρατόν τῆς γαλλικῆς. Ἀξίζει τόν κόπον νά τόν γνωρί-
σωμεν. Ἦτο ἀπό τά Ψαρά. Τῷ 1826, δώδεκα μόνον ἐτῶν, ἐπέβαινε
τῆς « Ἀθηναῶς » καί μεταξύ τῶν ναυτοπαίδων τοῦ σκάφους ἐκεί-
νου, διεκρίνετο διὰ τό εὐφνές, τό πρόθυμον καί τό ἄφοβον. Ἡ ναυμα-
χία τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826 καί τό ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου
Σαχτούρη θά προασπίσουν τό ὄνομά του κατά τῆς λήθης.

Ἡ « Ἀθηνα » ἔφερε τήν σημαίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Γεωργίου
Σαχτούρη, ἀρχηγοῦ τῆς β' ὑδραϊκῆς μοίρας τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος,
τάς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1826, διαδρομῶν ἐπιμόνως ὑπό τήν Ὁξείαν
νῆσον, ἐπεζήτηι τήν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως ρίψη τροφάς καί
πολεμοφόδια εἰς τό ἀπεγνωσμένως μαχόμενον Μεσολόγγι.

Τό τουρκικόν ναυτικόν συνεκέντρωσε τάς δυνάμεις του εἰς τόν
μυχόν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πολλά καί δυσάρεστα σχεδιάζον,
ὅταν τήν πρωΐαν τῆς 8ης Ἰανουαρίου, ὅλαι αἱ ἑλληνικά μοῖραι, ἐπω-
φεληθεῖσαι εὐνοϊκῆς τοῦ ἀνέμου τροπῆς, ἐπλησίασαν ἀπροσδοκῆτως
τό Βασιλάδι.

Παρευθὺς τά μεγάλα ἐφόλκια* καταβιβάζονται καί, κατάφορτα
παξιμαδιῶν, ρυμουλκοῦνται πρὸς τήν λιμνοθάλασσαν, ἐνῶ ἄφ' ἐτέ-
ρου δύο ἀξιωματικοί τῆς ἡρωικῆς φρουρᾶς ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς ναυαρ-
χίδος, κομισταὶ ἐπιστολῶν :

« Οἱ Μεσολογγῖται ὀρκίζονται ὅτι δέν θέλουν ἀφήσει Αἰγύπτιον
ζωντανόν νά γυρίσῃ εἰς Μορέαν. Ἀλήθεια, ζητοῦν ψωμί· ἄλλῶς

βέβαια δέν ἤμποροῦν νά ὑποφέρουν. Πολλοί ἀπέθανον ἀπό πείναν. Ἔφαγαν καί τρεῖς ὄνους καί τρεῖς καμήλους, πού ἄρπαξαν τοῦ Ἰμ-πραήμ».

Εἰς τά ὁποῖα ὁ ναύαρχος ἀπεκρίνετο :

—Θάρρος! Εἴμεθα ἐδῶ καί πάσχουμε μαζί σας!

Μέ ὅλον δέ τό φλέγμα* τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων πολεμιστῶν, προσέθεσε : « Μᾶς κάμνετε μεγάλην χάριν νά μᾶς στείλετε καί καμμίαν νέαν ἐφημερίδα ».

Διότι ὁ βομβαρδισμός δέν εἶχεν ἀκόμη καταστρέψει τό τυπογραφεῖον τῶν « Χρονικῶν ».

Τήν ἐπαύριον ἡ θάλασσα ἐξεμάνη· μόλις δύο ἄγκυραι κατά σκάφος κατορθώνουν νά συγκρατήσουν τήν παράταξιν. Τῆς εὐκαιρίας ἐπωφελοῦνται παρατόλμως οἱ Τοῦρκοι· δεκατρεῖς φρεγάτες καί κορβέτες — ἡ πρωτοπορία — ἀναφαίνονται οὐριοδρομοῦσαι*. Καί ὁ ναύαρχος δέν προφθάνει σχεδόν νά ὑψώσῃ τό ἓν μετά τό ἄλλο τά σήματα : « Ὁ ἐχθρός! », « Ὁ ἐχθρός ἔρχεται ἐπάνω! », « Τ' ἄρματα στήν κουβέρτα! », « Ὅσοι εἰσθε εἰς τίρα* κανονιοῦ, ἀρχίσατε πῦρ! ».

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἕλληνες, φρονίμως σκεπτόμενοι, κόπτουν τάς ἀγκύρας, ὁ δέ κλύδων ἀναλαμβάνει νά χωρίσῃ τοὺς ἀντιμαχομένους.

Τήν μεθεπομένην δευτέρα συνάντησις. Ὁ πυρπολητής Πολίτης ἀνατινάζει εἰς τόν ἕρα τήν κορβέταν τοῦ Μουσταφᾶ Τζελεμπή. Τήν 16ην ἡ μάχη μετατίθεται πρὸς τήν ἄκραν τοῦ Ἀράξου*. Οἱ Τοῦρκοι κλίνουν πρὸς τάς Πάτρας καί οἱ Ἕλληνες διώκουν πλησί-στιοι*. Ὁ ἄνεμος μεταβάλλεται, καί τότε διώκουν οἱ Τοῦρκοι « μέ ὅλα τοὺς τά πανιά καί κουρταλέτσες* ». Αἰφνης οἱ Ἕλληνες, ἀθρόως ἀνακωχεύσαντες*, ἀναμένουν. Εἶναι ἡ πέμπτη καί ἡμίσεια τῆς ἑσπέρας τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826· ἡ πάλῃ ἀρχίζει πεισματωδεστάτη. Τό ἑλληνικόν πυρροβολικόν, εὐθύς ὡς εἰσέρχεται ἐντός τῆς ἀκτίνος τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας, δεικνύει τήν ἀναμφ σβήτητον ὑπεροχήν του.

Ἡ τουρκική ἐν τούτοις ναυαρχίς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγῶνος, σημαίνει παραγγέλματα ἀπροσδόκητα· καί ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν προστρέχουν τέσσαρα τουρκικά πυρπολικά. Οἱ Τοῦρκοι φαίνονται σχεδιάζοντες νά ποδίσουν* ὑπὸ τήν σκέπην των· τοῦτο δέ φέρει εἰς τόν ἀγῶνα καί τοὺς Ἕλληνας πυρπολητάς. Διώκουν μέ ὅλας των

τάς δυνάμεις· δύο δέ ἐφόλκιά των, μετά πυροβολικοῦ καί τυφεκιστῶν, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ενός τῶν τουρκικῶν πυρπολικῶν καί τό καταλαμβάνουν αὐτανδρον ὑπό τάς φρενιτιώδους ζητωκραυγὰς τῶν πληρωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Μετά τῆς παροιμιώδους ὁρμῆς της, ἡ μοιραρχίς « Ἀθηνᾶ » μάχεται εἰς τό πυκνότερον σημεῖον τῆς παρατάξεως. « Τούς ἐδαιμονίσσαμε μέ τά κανόνια μας », λέγει τό ἡμερολόγιον. Ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης, μέ τό τηλεσκόπιον εἰς τό χέρι, μέ τό πρῶον ἐκεῖνο ὕψος του, τό ὅποιον οὐδ' εἰς τήν μάχην ἐγκατέλειπε, παρακολουθεῖ τόν ἀγῶνα ἐκ τοῦ ἐπιστεγίου* μετά τῶν ἀξιωματικῶν του. Ὑπό νέφη καπνοῦ κρύπτεται ἡ πρῶρα· ὁσάκις δέ ὁ ἄνεμος τά παρασύρει εἰς στροβίλους καί ἀναφαίνεται πρός στιγμήν τό πρόστεγον*, οἱ ἐπὶ τοῦ πρυμναίου διακρίνουν ἕνα ναυτόπαιδα ὄρθιον ἐκεῖ ἐμπρός, παρατόλμως ἐκτεθειμένον εἰς τήν χάλαζαν τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Εἶναι ὁ μικρός Ψαριανός Νικολῆς Μανιάτης. Μέ τήν κεφαλὴν ὑψηλά, μέ τήν μικράν του χεῖρα εἰς τήν μέσην, μέ τό ὕψος ἀνθρώπου διοικήσαντος εἰς δέκα τοῦλάχιστον μάχας, παρακολουθεῖ τάς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος. Σπανίως κατέβαιναν ἀπὸ τό πρόστεγον· καί τοῦτο, μόνον διὰ νά μεταφέρῃ ὕδωρ καὶ γομώσεις* διὰ τούς πυροβολητάς καί πυριτιδοβολὰς εἰς τούς ἐκ τῶν θωρακίων* βάλλοντας. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος τουρκικοῦ πυρπολικοῦ, φαίνεται τρέχων πρός τόν πρόβολον τρελὸς ἀπὸ χαράν, κραυγάζων ἐπανειλημμένως :

— Ἀπάνω τους, μπουρλοτιέρηδες !

Ἐν τούτοις ἡ « Ἀθηνᾶ », φοβηθεῖσα διὰ τήν τύχην τῶν παρατόλμων πυρπολητῶν, ἐξέρχεται ἀπὸ τήν γραμμὴν καί ἐντείνει τό πῦρ. Εἰς μάτην μερικοὶ ναῦται νεύουν εἰς τόν μοῦτσον νά κατέλθῃ ! Ὁ μικρὸς εἶναι ἐκεῖ ἐπευφημῶν, κινῶν τόν σκούφον του εἰς τόν ἄερα. Ἐκείνην τήν στιγμήν φοβερά ἐκπυρσοκρότησις συγκλονίζει τήν « Ἀθηνᾶν » καί ἐνσπείρει τόν θάνατον ἐντὸς αὐτῆς· ἕνα ἀπὸ τά πρῶ-ραῖα πυροβόλα της, διαρραγέν*, ἀνατρέπει καί πληγώνει σωρείαν ναυτῶν, τοῦ δέ μικροῦ Νικολῆ θραύει τάς κνήμας. Ἡ « Ἀθηνᾶ », ἀδυνατοῦσα νά ἐξακολουθήσῃ τήν μάχην, ἐξέρχεται κατὰ μικρὸν τῆς παρατάξεως, ἐνῶ ἤδη περίπου ἔληγεν ὁ ἀγών. Ὁ ἀντιναύαρχος προσελθὼν πρός τούς κατακειμένους εἰς τήν πρῶραν τραυματίας καί ἰδὼν τήν κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς μούτσου, τόν παίρνει μέ συμπάθειαν εἰς τάς ἀγκάλας του καί καλεῖ τόν χειρουργόν. Ἐκεῖνος

προλέγει μετά στόμφου* τόν βέβαιον θάνατον τοῦ τραυματίου, ἃν δέν ἐκτελεσθῇ παρευθὺς ἡ ἀποκοπή τῶν ποδῶν. Ὁ ναυτόπαις ὅμως ἀνθίσταται μετ' ἐνεργητικότητος ἀνδρός. "Ὁχι, δέν θέλει νά τοῦ κόψουν τά πόδια του, ἀπωθεῖ τόν ἱατρόν, ἰκετεύει τόν ναύαρχον.

— Μή, καπετάν Γιώργη μου ! Μή μοῦ κόψτε τά ποδαράκια μου, κι ἄς πεθάνω!...

Τέλος ὑπερισχύει· ὁ ναύαρχος συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τόν ἱατρόν : « Μάζεψε τὰ ἐργαλεῖα σου, ἐξοχώτατε ! » καὶ ἔστειλεν ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην τό παιδί εἰς τήν "Υδραν πρὸς τοὺς ἰδικούς του συγγενεῖς, μέ αὐστηράν ἐντολήν νά φροντίσουν διὰ τήν θεραπείαν του, σάν νά ἐπρόκειτο περὶ ἰδιοῦ των τέκνου. "Εκτοτε, δέν τόν ἐπανεῖδε πλέον, οὔτε αἱ περιπέτειαι τοῦ ἀγῶνος τόν ἀφῆκαν νά σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1838, ὁ παλαιὸς ἀντιναύαρχος τῆς "Υδρας διετέλει* διευθυντὴς τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἦτο ὡραία ἡμέρα τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὁ γηραιὸς θαλασσόλυκος ἐκάθητο εἰς τό γραφεῖον του, μέ ὀρθάνοικτα παράθυρα. Ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία εἶχε τελειώσει· καὶ ὁ παλαίμαχος τῆς Σάμου καὶ τοῦ Καφηρέως ἐκουβέντιαζε φιλικῶς μέ τόν ὑπασπιστήν του περὶ τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο ἀπελθούσαι διὰ παντός, περὶ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς καὶ τὰ παιδιὰ ἀκόμη εἶχαν ἥρωισμόν βετεράνων*. Καὶ ἐξέφραζε τήν λύπην του, ὅτι δέν ἤκουσε ποτέ τι περὶ τοῦ ἥρωικοῦ ναυτοπαιδὸς τῆς « Ἀθηνᾶς ».

Αἰφνης διακόπτεται ἀπὸ φωνάς προερχομένας ἐκ τοῦ προαυλίου. Ἔτεινε προσεκτικόν τό οὖς καὶ φράσις, ἀπευθυνομένη ἀπὸ κάποιον ἀγνωστον πρὸς τόν δίοπον* τῆς φυλακῆς, ἔφθασεν εὐκρινῶς μέχρις αὐτοῦ.

— Σέ παρακαλῶ νά μέ ἀφήσεις ν' ἀνεβῶ ! Θέλω νά ἰδῶ τόν καπετάν Γιώργη, νά τόν εὐχαριστήσω γιὰ τή μεγάλη ἐκδούλευση ποῦ μοῦ ἔκανε στόν ἀγῶνα!...

Εἶχεν ἀκούσει καὶ ὁ ὑπασπιστής· εἰς τό νεῦμα δέ τοῦ ἀντιναυάρχου, κατῆλθε δρομαῖος τήν κλίμακα, ἐνῶ ὁ Σαχτούρης ἀορίστως προησθάνετο κάτι τό συγκινητικόν, κάτι τό εὐχάριστον. Μετά δύο λεπτά ἕνας νέος κύριος, κομψός καὶ ζωηρός, εἰσῆρχετο ἢ μᾶλλον εἰσώρμα εἰς τό δωμάτιον. Χωρὶς πολλὰς ἐθιμοτυπίας, ἀρπάσας τήν δεξιάν τοῦ ναυάρχου, τήν κατεφίλει· καὶ μόλις κατῶρθωσε, διακο-

πτόμενος από λυγμούς, νά τοῦ δώση νά ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ὁ μικρός ἐκεῖνος μοῦτσος, ὁ τραυματίας τῆς ἑξῶ τοῦ Κάβο Πάπα ναυμαχίας.

Ὁ διευθυντής τοῦ Ναυστάθμου τόν ἔσφιξεν εἰς τās ἀγκάλας του μέ στοργήν πατρικήν· καί, πληροφορηθεῖς ὅτι ὁ πάλαι ποτέ μικρός μαχητής ἦτο τώρα ἓνας ἐκ τῶν πλέον εὐπολήπτων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ηὐχαριστήθη βαθύτατα, ὅτι ἔσωσεν ἓνα ἔντιμον καί χρήσιμον ἄνθρωπον.

Πολλάς ἡμέρας τόν ἐκράτησεν εἰς τόν Πόρον, μίαν δέ ἐξ αὐτῶν, πού συνέπεσε νά εἶναι τῶν Χριστουγέννων, ἔστρωσεν ἓνα μεγάλο τραπέζι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρωισμοῦ τοῦ μικροῦ Ψαριανοῦ, δι' ὅλους τοὺς πτωχοὺς μαθητάς τοῦ Πόρου καί δι' ὅλους τοὺς ναυτόπαιδας. Ὑπῆρξε δέ πράγματι διὰ τὴν ὥραίαν νῆσον καί τό ναυτικόν μας μοναδική ἐκεῖνη ἡ πανήγυρις.

Πανηγυρικό φύλλο «Ἑστίας»

Κωνσταντῖνος Ράδος

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1822)

Φύσα, μαῖστρο δροσερέ κι ἄερα τοῦ πελάγου,
νά πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῇ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στό Δερβενάκι κείμενοι, στό χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά ἔχουνε τῇ μαύρῃ γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καί γιά πανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τῇ λάμπῃ.
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καί τό συχνορωτᾶνε :

« Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τό κλέφτικο ντουφέκι ; »

« Μπροστά πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καί παραπίσω οἱ Ἕλληνες μέ τὰ σπαθιά στά χέρια ».

Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέηδων τὰ σπίτια.
Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καί τὰ τζαμιά γιά Τούρκους,
κλαῖνε μανοῦλες γιά παιδιά, γυναῖκες γιά τοὺς ἄντρες.

Δημοτικό

ΨΑΡΑ

Τά Ψαρά ἦσαν μιά πέτρα γῆς ριγμένη μέσα εἰς τήν θάλασσαν, διά νά κυματίζει ἐπάνω της ἡ ἑλληνική ἰδέα. Τόπος ξηρός καί ἄγονος, δέν ἦτο δυνατόν νά γεννηθῇ μαλθακοὺς καί ἐγωιστάς. Ἐγεννοῦσε μόνον παλικάρια, δαμαστός τῶν κυμάτων, κυριάρχους τῆς θαλάσσης. Ὅταν μία πνοή ἐξεγέρσεως συνεκλόνησε τήν δουλεύουσαν φυλήν, ὥρμησαν μεταξύ τῶν πρώτων εἰς τά ἐλαφρά των πλοῖα καί περιέφερον τόν τρόπον διά τόν ἐχθρόν ἐπάνω εἰς τά γαλανά κύματα τοῦ Αἰγαίου. Κουρσάροι ἀτρόμητοι, ἀλλά κουρσάροι τῆς ἰδέας, ὑψώνοντο ὡς δράκοι τοῦ παραμυθιοῦ καί ἐπλησίαζον τά νεφελώματα τῶν θρύλων καί τῶν παραδόσεων.

Ἕνας Κανάρης ἐγεννήθη διά τήν καλήν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς μαύρους βράχους τοῦ ἡρωικοῦ νησιοῦ.

Ὁ ἐχθρός συνήντησε τοὺς Ψαριανούς συχνάκις εἰς τόν ὑπερήφανον δρόμον τους καί ἔμαθε νά τοὺς φοβῆται.

Ὀλίγα νησιά τότε, φούχτα χώματος καί πετρῶν μέσα εἰς τήν ὑγρὰν ἔκτασιν, ὑψώνοντο προπύργια ἐπικίνδυνα, καί τά Ψαρά καί ἡ Κάσος καί ἡ Χίος ἔστελλαν μηνύματα θριάμβων ἕως τήν Ἀλεξάνδρειαν, ἀπό τήν ὁποίαν ἐξεκινοῦσαν βαρεῖς οἱ στόλοι.

Ἐπὶ τέλους ἓνα πρῶι, μέ τό σύννεφον πού ἐπύκνωσαν οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ἐχθροὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τό νησί. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ἀμέτρητοι καί οἱ ὑπερασπισταὶ ἦσαν ὀλίγοι. Ἀλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ ἤξευραν νά σκοτώνωνται. Καί ἐσκοτώθησαν οἱ περισσότεροι.

Εἰς τό Ναύπλιον, τήν πρωτεύουσαν τότε τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ὅταν ἔφθασαν πρόσφυγες Ψαριανοί, ἓνας ἱερεὺς, ὁ Νεκτάριος Κατούλης, συνεκάλεσεν αὐτοὺς καί τόν λαόν τοῦ Ναυπλίου εἰς τήν ἐκκλησίαν καί, χαιρετίζων τήν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὡς ἔθνικὴν θυσίαν, ἤρχισε μέ μίαν ἀποστροφὴν :

« Ἀδελφοὶ Ψαριανοί, εἰς τήν πυράν, ἡ ὁποία ἀναδίδεται ἐκ τῶν καιομένων οἰκιῶν σας, βλέπω συντελουμένην τήν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος δέν ἐπρόφθασε νά θυσιάσῃ τόν υἱόν του. Σεῖς ἐθυσιάσατε τὰ τέκνα ὑμῶν. Ἡ θυσία σας ἀνέρχεται εὐπρόσδεκτος* εἰς τά ὕψη. Ἀδελφοί, μὴ θρηνεῖτε. Ἐγείρατε τήν κεφαλὴν ὑμῶν, ὅτι ὁ μισθός ἐν τοῖς οὐρανοῖς ».

Παλαίουςα ἡ Ἑλλάς ἀκόμη, κυλιομένη εἰς τό αἶμα τό ἰδικόν της καί εἰς τό αἶμα τῶν ἐχθρῶν της, ἐδέχθη τά λείψανα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γενναίου νησιοῦ καί τά ἐγκατέστησεν εἰς τήν Εὐβοίαν, πλησίον εἰς τά ἔνδοξα ἐρείπια τῆς Ἑρετρίας. Ἐκεῖ τότε ἐφύτρωσε μία πόλις, τά Νέα Ψαρά.

Ἐν τῷ μεταξύ κατεστρέφετο καί ἡ Κάσος καί ἡ φωτιά καί ὁ σίδηρος διηυθύνετο πρός ἄλλα σημεῖα τῆς ἐλληνικῆς γῆς, διά νά συμπληρώσουν τό ἔργον τοῦ ὀλέθρου.

Οἱ Ψαριανοί ἄφησαν σιωπηλοί καί θλιμμένοι εἰς τήν νέαν των πατρίδα τά γυναικόπαιδα καί ἔσπευσαν νά ριφθοῦν εἰς τά πλοῖα. Αὐτήν τήν φοράν ὁ πόθος τῆς ἐκδικήσεως ἐδιπλασίαζε τό θάρρος.

Ἀργότερα, μετά τήν ἀπελευθέρωσιν, ὅταν ἐπέρασεν ἀπό τήν Ἑλλάδα ὁ ἐπιφανής Γάλλος φιλέλλην, ὁ μαρκήσιος Μπιφρέ, ἐπεσκέφθη εἰς τήν Εὐβοίαν τά ἀναστηθέντα Ψαρά. Ἐκεῖ ὁ εὐγενής ξένος ἐφιλοξενήθη εἰς τό σπιτάκι ενός γέρου, ὁ ὁποῖος, μαζί μέ τοὺς ὀλίγους διασωθέντας Ψαριανούς, εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς τήν νέαν του πατρίδα. Τό βράδυ ὁ γέρος, καθισμένος εἰς τό πλάγι ενός τζακιοῦ, διηγήθη εἰς τόν Γάλλον περιηγητήν τήν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, τήν ὁποίαν εἶδε, νέος ἀκόμη. « Αἱ εἰκόνες τοῦ ὀλέθρου καί αἱ λεπτομέρειαι τῆς αἰματηρᾶς θυέλλης, ἀφηγεῖται ὁ ξένος, ἔπαιρναν μίαν ἀπερίγραπτον τραγικότητα ἀπὸ τό ἀφελές καί ἡμερον ὕφος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔφυγε τελευταῖος ἀπὸ τό ἐρημωθέν νησί. Μία εἰκὼν Ἀγίου, κρεμασμένη εἰς ἓνα εἰκονοστάσιον, ἦτο τό μόνον πρᾶγμα, πού ἔσωσεν ἀπὸ τό σπῆτι του, ἀπὸ τήν οἰκογένειάν του, ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του ὄλους, σφαγέντας ἢ φονευθέντας ».

Περιοδικό « Παναθήναια », 1904

Γεώργιος Τσοκόπουλος

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη ράχη,
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τά λαμπρά παλικάρια
καί στήν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού εἶχαν μένει στήν ἔρημη γῆ.

« Ἀπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

Π Ε Τ Ε Ι Ν Α Ρ Ι Α

Οί δυό μικροί γειτόνοι, μά ὄχι καί παλαιοί γνώριμοι, ὁ Γούλας κι ὁ Γωγός, ἀγωνιστῶν ἐγγόνια, δέσαν τήν καινούρια τους ἀγάπη τόσο δυνατή, πού κινδύνευε κάθε στιγμή νά σπάσει. Δυό τρεῖς φορές τήν κάθε μέρα τή βάζανε σέ σκληρή δοκιμή, χτυπώντας την ἀπάνου στοῦ παιδιάτικου θυμοῦ τ' ἁμόνι. Βλαστάρια μέ τ' ἀγκάθια τους τά τρυφερά, δέ μοιάζαν καί πολύ, γιατί κρατοῦσαν ἀπό δυό ἄσυνταίριαστες γενιές, θαλασσινή τή μιά καί στεριανή τήν ἄλλη. Ὁ παππούς τοῦ Γούλα ἦτανε στρατηγός τοῦ Ἀγώνα, καί τοῦ Γωγοῦ ναύαρχος. Ὁ Γούλας εἶχε στήσει τό λημέρι του μέσ στήν παλιάν αὐλή, μέ τή γέρικὴ της ταταλιά*, κι ἀπό τήν ταταλιά ἔκοβε ὁ παλικαράς σπαθιά, τουφέκια, κι ἔκανε ἄλογα, καί κυνηγοῦσε τίς ψηλές τσουκνίδες τοῦ ἔρημου περιβολιοῦ, θαρρώντας τες γιά Τούρκους. Ὁ Γωγός πάλι, νιόφερτος στή γειτοριά, σκάρωσε γοργά τή ναυαρχίδα του ἀπάνου στήν ταρατσα, μέ τή μαίστρα* καί τό μεγάλο της πανί — ὁ λόγος τό ἔκανε μεγάλο — μέ τά ξάρτια καί μέ τή σημαία κατάκορφα. Κι ἀρμένιζε ὁ μικρός στά πέλαγα τῆς φαντασίας του, μά καί προκαλοῦσε τόν ἄλλο τό μικρό νά βγοῦνε στ' ἀνοιχτά καί νά μετρηθοῦνε μέ κανόνια καί τυρόκροτα, κι ὄχι μέ φιλή φωτιά, πού ἐκεῖνος τήν περιφρονοῦσε. Ὅμως ἡ παλικαριά μετριότανε μέ τό σπαθί, σῶμα μέ σῶμα, κι ὄχι μέ κανόνια, ὁ ἄλλος ἀπαντοῦσε.

Ἀφοῦ βραχυνιάσανε τίς πρῶτες μέρες, μπήκανε σ' ἄλλον ἀγώνα ὕστερα. Ποιός ἀπό τούς δυό παπποῦδες, ὁ ναύαρχος ἢ ὁ στρατηγός, ἦταν τό πιό παλικάρι ;

— Ἐμέν' ὁ παππούς μου ἔκαψε φρεγάδες...

— Μέ τά χέρια του τίς ἔκαψε ;

— Μέ τά πυρπολικά.

— Δῶ' μου κι ἐμένα ἕνα σπέρτο, νά κάψω ὅλη τήν Ἀθήνα, μονοκοπανιά. Παλικαριά εἶν' αὕτη ;

— Παλικαριά δέν εἶναι νά σοῦ ρίχνουνε χιλιάδες κανονιές καί νά τραβᾷς ἀπάνου, κι ἴσα ἀπάνου ;

— Φτάνει, μήν πᾶς παραπάνου ! Πόσες πληγές ἔχει ὁ παππούς σου ;

— Πληγές ; ... Γιά νά κουτσαίνει, θά ἔχει πληγές...

— Ὁ δικός μου ἔχει ἑφτά πληγές.

- Θά πεί πώς οί Τουρκοί τοῦ τίς δώσανε.
- Δέν ξέρεις ἀπό πόλεμο τῆς στεριᾶς, καημένε· σπαθιές στά κεφάλια, βόλια στά κορμιά, ὄχι κανονιές ἀπό μακριά.
- Λοιπόν, καί τίς ἔφαγε ὁ παππούς σου τίς σπαθιές !
- Καί τίς γλίτωσε τίς κανονιές ὁ δικός σου !
- Καί τίς δέχτηκε ὁ δικός σου τίς πληγές !
- Ἀφοῦ δέν ἔφευγε ; Ἀφοῦ ἔβανε τό στήθος του μπροστά ; Δέν τίς πῆρε τίς πληγές σέ μιά μάχη, σέ πολλές τίς πῆρε· πῆρε, κι ἔδωσε περισσότερες. Στά Πέντε Ὅρνια, στήν Καλιακούδα, στό Κρεμμύδι . . .
- Τί μάχες εἶν' αὐτές ; Ὅρνια, Κρεμμύδια ; Τό καράβι τοῦ παπποῦ μου πολέμησε στή Χίο, στήν Τένεδο ! Ὅχι Κρεμμύδι . . .
- Τό βλέπεις τοῦτο τό κρεμμύδι ; (κι ἔδειξε τή γροθιά του). Σοῦ κάνω τό καράβι τοῦ παπποῦ σου νά μήν ξεχωρίζει ἡ πλώρη ἀπό τήν πρύμη . . .

Τό ξύλο καί τά κλάματα δέν κρίνανε τό δίκιο, μά εἶχαν ἕνα τέλος πιό καλό. Οἱ ἀντίπαλοι τιμῆσανε τήν πατρογονική παλικαριά δένοντας τήν ἀγάπη τους στενότερη ἀπό πρῶτα. Ἡ ἀγάπη γέννησε ὕστερα τό σεβασμό στίς γυνῶμες τους, ἕνας τοῦ ἄλλου. Τέλος εἶπε ὁ στεριανός :

— Νά μέ πάρεις καμιά μέρα νά μέ πᾶς στόν παππού σου, νά μοῦ πεῖ καμιά ναυμαχία.

— Αὐτός δέ θέλει, εἶναι δύσκολος, μά ξέρω ὅγῳ πῶς νά τόν καταφέρω. Θά τοῦ πᾶω τό γάτο μας τόν Κίτσο νά τόνε βάλω στά γόνατά του, κι ἐκεῖ νά καθίσει καί νά ρουθουνάει. Ὁ Κίττος δέν τοῦ ἀρέσει καί πολύ, γιατί μυρίζει ὁ παππούς ταμπάκο. Ὅμως τόνε χαϊδεύει ὁ παππούς καί κάθετα ἡσυχος. Τότε ἀρχίζει ὁ παππούς μιά νά χαϊδεύει, μιά νά λέει, μιά νά σωπαίνει. Ἐμεῖς ὅλο καί τοῦ τό θυμᾶμε : « Παρακάτω ὕστερα, παππού, τί γίνηκε ; ». Κι ὁ παππούς θά μᾶς ἱστορήσει τή ναυμαχία μέ τά ὅλα της. Τότε θά καταλάβεις πῶς γίνεται ὁ πόλεμος τῆς θάλασσας· καί θά δεῖς τά τούρκικα καράβια νά τό κόβουνε φευγιό, καί θά δεῖς νά πετᾶνε στόν ἀγέρα, νά βουλιάζανε, φοῦντο . . . Ὁ παππούς θά μιλάει σιγά σιγά, ἡσυχᾶ ἡσυχᾶ, μά ἐσύ θ' ἀκοῦς καί θ' ἀνατριχιάζεις, θά πιστεύεις πῶς εἶσαι μέσα στό καράβι, καί πῶς πολεμᾷς κι ἐσύ. Ὑστερα θά μέ πᾶς κι ἐμένα στό δικό σου τόν παππού.

— Ὁ δικός μου ὁ παππούς ὅλο βογκάει, δέ θέλει σέ κανένα νά

μιλάει. Βαστάει στο χέρι του ένα μακρύ τσιμπούκι, κι ἄμα τοῦ φταί-
 ξω τίποτα, μοῦ τήν τραβάει τήν τσιμπουκιά. Γιά πολέμους δέ θέλει
 πιά νά μοῦ μιλάει. Ἕνα θυμώνει, κάνει τό σπίτι νά τραντάζει ἀπ' τό
 θυμό του. Μιά φορά πού τόν παρακαλοῦσα, ἦτανε σέ διάθεση καί
 μοῦ 'πε : — « Πῶς τούς ἔχεις ἐσύ τούς Τούρκους μέσ στο νοῦ σου,
 πῶς τούς φαντάζεσαι; ». — « Αὐτοί φοβόντανε μήν τούς σκοτώσετε,
 κι ἐσεῖς τούς κυνηγούσατε. . . ». — « Λοιπόν, ἐμεῖς πολεμούσαμε μέ φοβι-
 τσάρηδες ; ». Μιά τσιμπουκιά, καί τ' αὐτί μου πῆγε νά ξεκολλήσει.

— Ἐμένα ξέρεις τί μοῦ 'κανε ὁ δικός μου ; Ἦθελε νά μοῦ πεῖ μιὰ
 ναυμαχία, καί τοῦ πῆγα τό γάτο. Ἀρχίζει γιά ἕνα καράβι τούρκικο,
 πού τό κυνηγούσανε πέντε δικά μας, καί τοῦ λέγανε νά παραδοθεῖ,
 καί δέν παραδινόταν. « Τοῦ κάναμε συντρίμια τά κατάρτια, κόσκινο
 τό κουφάρι του, καί δέν παραδινόταν. Ἐγώ περίμενα τούρκικες φρε-
 γάδες νά τά πρυμίζουμε, κι ἐκεῖνο δέν παραδινόταν. Τέλος ρίξαν
 τό καράβι στή στεριά, καί δέν παραδοθήκανε ». Θύμωσα, τοῦ ἄρπαξα
 τό γάτο ἀπό τά χέρια. — « Ἀμέ, τί λές τοῦ λόγου σου, δέν πολεμοῦ-
 σαν οἱ ὀχτροί μας ; ».

— Ὁ παππούς σου εἶναι καλός, καί θά πᾶμε νά τότε γνωρίσω.
 Τό δικό μου θά σέ πάω νά τότε δεῖς ἀπό μακριά. Ἐχει στό πλάι μιὰ
 στενή κάμαρα γιομάτη ἄρματα, στούς τοίχους ὅλα κρεμασμένα,
 ἄρματα ἀσημένια καί χρυσά, κι ἕνα καντήλι ἐκεῖ νά καίει. Ἐκεῖ θά
 κρυφτοῦμε καί θά τότε δεῖς.

— Ὅλα αὐτά τ' ἄρματα ὁ παππούς σου τά φοροῦσε ; Πῶς τά βα-
 στοῦσε ἀπάνου του ;

— Παιδί μου, ἐσύ δέν ξέρεις ἀπό ἄρματα. . . ξέρεις ἀπό κανόνια !

— Ὁ θαλασσινός τόν ἀγριοκοίταξε, μά ἔλα πού ἦτανε φίλοι πιά ;

— Λοιπόν πᾶμε στόν παππού σου ; εἶπε ὁ στεριανός.

— Κίτσο, ψιψίκο !

« Μεγάλα χρόνια »

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΑΛΕΣΤΑ ! (ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ !)

(Οἱ ἐπαναστάσεις τῶν Κρητικῶν γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ τοῦ κατακτητῆ καί τήν ἐνωσή τους μέ τή μητέρα Ἑλλάδα ὑπῆρξαν ἥρωικές, ἀλλά καί πολύ αἱματηρές.

Παρακάτω ὁ συγγραφέας ἀναφέρει ἕνα περιστατικό ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 1878).

... Τούς ἐπεριμέναμεν τούς ἐχθρούς ἀπό ἡμέρας εἰς ἡμέραν καί οἱ χωρικοί μας ἔκρυπτον ὅ,τι εἶχον εἰς σπήλαια, ἰδίως εἰς τό μέγα σπήλαιον τῆς Βίγλας, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλοί οἰκογένειαι. Καθ' ἐκάστην ἀγγέλματα περί ἐμφανίσεως ἐχθρῶν διέσπειρον τόν πανικόν καί ἠκούετο ἡ κραυγή τοῦ κινδύνου : « Ἀλέστα ! » (Εἰς τὰ ὅπλα ! Ἕτοιμοι !). Μετά μικρόν δέ διεψεύδοντο, ἵνα ἐπαναληφθοῦν μετ' ὀλίγον. Ἀλλ' ἦλθε καί ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ ἀπαισία εἴδησις δέν διεψεύσθη.

Ποτέ δέν θά λησμονήσω τήν φοβερᾶν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς ὁποίας τά συμβάντα παραμένουν ἐναργέστατα εἰς τήν μνήμην μου. Ἔβρεχε δυνατά καί ἐβρόντα. Ἐν μέσῳ δέ τῆς καταιγίδος ἠκούσθησαν πυροβολισμοί μεμακρυσμένοι. Καί μετ' ὀλίγον διέτρεξε τό χωρίαν ἄπειρος θρηνώδης βοή, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διέκρινα τήν φοβεράν κραυγήν τοῦ κινδύνου :

— Ἀλέστα !

Ἡ μάνα μου ἔδραμεν ἔξω, ὡς ἀλλοφρονοῦσα*, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός μου. Τήν στιγμήν δ' ἐκείνην διήρχετο ὁ Μανόλης ὁ Πατούχας μετὰ τινος ἄλλου καί, πυροβολήσαντες εἰς τόν ἀέρα, ἀνεκράυγασαν :

— Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Καί ἠκούετο ἡ κραυγή ἀπομακρυνομένη, ὥσεί* ἐπανελαμβάνετο ὑπὸ τῆς ἡχοῦς !

— Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Ἔστεκα σάν ἀπολιθωμένος πλησίον τῆς θύρας καί ἐβλεπον ἄνδρας καί γυναῖκας τρέχοντας ὑπὸ τήν βροχήν, ἀπευθύνοντας πρὸς ἀλλήλους βραχείας* ἐρωτήσεις καί παρερχομένους. Ὁ ἀδελφός μου Χαραλάμπης, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῇ πρό τριῶν μηνῶν, ὡς νά συνησθάνετο καί αὐτός τόν κίνδυνον, ἐκραύγαζεν ἀπὸ τοῦ λίκνου του πάσῃ δυνάμει.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθε τρέχων ὁ πατήρ μου, ταραγμένος καί διά-
βροχος, κατόπιν δέ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου, ἀποστάζουσα καί αὐτή ἐκ
τῆς βροχῆς καί ἔκφρων* ἐκ τρόμου.

— Παιδιά μου! ἀνεβόησε μέ κραυγὴν μητρικοῦ δέους*.

Καί δραμοῦσα ἤρπασεν ἐκ τοῦ λίκνου* τόν ἀδελφόν μου καί
ἔπειτα ἐμέ καί μᾶς ἔσφιξεν ἐπὶ τοῦ στήθους της μανιωδῶς, ἐτοίμη νά
φύγῃ, νά πάρῃ τὰ βουνά, διὰ νά μᾶς κρύψῃ, νά μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς
ἐπερχομένους ἐχθρούς.

Τότε εἰσῆλθον διάφοροι χωριανοί εἰς τό σπίτι μας, ἄνδρες καί
γυναῖκες, ὅλοι σαστισμένοι, μουσκεμένοι ὑπὸ τῆς βροχῆς, χειρονο-
μοῦντες καί κινούμενοι μέ τήν νευρικήν ζωηρότητα παραφρόνων.
Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ἐκείνης ἠκούσθη μεμακρυσμένος καί μόλις
αἰσθητός ἦχος σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι ἐσάλπιζον πορείαν μετά πολ-
λῆς γοργότητος. Ἡ φρίκη τῆς στιγμῆς ἐκείνης δέν περιγράφεται.
Μία νεᾶνις ἤρχισε νά κτυπᾷ τὰς χεῖρας καί ἀνεφώνει γοερῶς :

— Ἐφτάξανε ! Ἐφτάξανε !

Τότε παρεσύρθημεν καί ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τοῦ πανικοῦ.
Καί ἀγνοῶ πῶς, μετὰ τινα λεπτά, εὐρέθην ἐπὶ τῶν γονάτων μιᾶς
θείας μου ἱππευούσης, τυλιγμένος ἐντὸς μαλλίνου καπότου, ἐν μέσῳ
πλήθους χωριανῶν, πρό πάντων γυναικῶν καί παιδίων, ἀγνωρί-
στων ἐκ τῆς βροχῆς καί τοῦ τρόμου.

Ἡ μήτηρ μου ἦτο πλησίον μου, καθημένη ἐπὶ τοῦ ἡμίονου μας,
καί κρατοῦσα εἰς τήν ἀγκάλην της τόν ἀδελφόν μου. Προηγίτο δέ
ὁ πατήρ μου, διὰ τῆς μιᾶς μέν χειρὸς σύρων τόν ἡμίονον, διὰ δέ τῆς
ἄλλης τό τουφέκι του. Καί τὰ σαλπίσματα ἠκούοντο εὐκρινέστερα,
ἐντονώτερα, ἐπιτείνοντα τήν φρενιτιώδη σπουδὴν καί τήν σύγχυ-
σιν τοῦ πλήθους, τό ὅποιον ἔφευγεν ὑπὸ τοὺς καταρράκτας τῆς
βροχῆς, ποίμνιον προβάτων καταδιωκομένων ὑπὸ οὐρλιαζόντων
λύκων.

Πάντες ἦσαν σιωπηλοί, σάν νά ἐφοβοῦντο μήν ἀκουσθοῦν ὑπὸ
τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, μέ μορφάς ἐξηγριωμένας. Ἐκ διαλειμ-
μάτων μόνον ἠκούετο ἡ φωνή γυναικός :

— Παναγιά μου, πρόφταξε !

Ἀκολουθήσαντες τόν παρά τό χωρίον βαθύν αὐλῶνα*, ἐφθά-
σαμεν μετὰ δέκα περίπου λεπτά εἰς τήν εἴσοδον τῆς χαράδρας,
ὁπόθεν φαίνεται ἐκ πλαγίου τό χωρίον. Τήν στιγμὴν ἐκείνην ἐκρό-

τησε πυροβολισμός, τόν όποϊον έπανέλαβεν, έν παρατεταμένω κυματισμῷ βοῆς, ή ήχώ τῆς χαράδρας. Καί ὅλαι αἱ γυναῖκες άνεβόησαν μιᾷ φωνῇ :

— Παναγία Παρθένα μου !

Αἱ σάλπιγγες ἐσιώπησαν διά μιᾶς καί ὁ συμπτυροβολισμός ἐπανελήφθη φοβερῶτερος, παρατεταμένος, ἕνα παμμέγιστον κρρ !

— Ἐτρακάραν τσοι ! άνεφώνησεν εἰς τῶν άνδρῶν.

Ὁ πατήρ μου μᾶς ἡσπάσθη έν συγκινήσει, εἶπε λέξεις τινάς πρὸς τήν μητέρα μου καί ἔδραμεν ὀπίσω πρὸς τό χωρίον μετ' ἄλλων άνδρῶν, οἱ ὅποιοι, ἀπομακρυνόμενοι, ἔλεγον πρὸς τάς γυναῖκας καί τά τέκνα των :

— Εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Μία νεαρά γυνή, ὑψηλή καί ὠραία, ὠχρά ἐκ συγκινήσεως, ή ὁποία ἐκράτει νήπιον εἰς τάς ἀγκάλας της, ἐσταμάτησε καί παρετήρει πρὸς τό χωρίον. Τήν άνεγνώρισα· ἦτο ή Πηγή, ή σύζυγος τοῦ Πατούχα, τοῦ σηματοφόρου μας, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο εἰς τό δυτικόν ἄκρον τοῦ χωρίου, μέ τό γιγαντιαῖον του ἀνάστημα, πλησίον τῆς σημαίας. Τήν ἄκουσα νά λέγῃ :

— Ἡ Παναγία νά σέ σκέπει, Μανόλη μου !

Ὁ κρότος τῶν ὄπλων δέν ἔπαυσε πλέον ἀποτελῶν φρικτόν ἀντίλαλον έν τῇ χαράδρᾳ, διά τῆς ὁποίας ἐπορευόμεθα. Τώρα ἐκλαίμεν ὅλοι, γυναῖκες καί παιδιά. Ἐκ διαλειμμάτων δέ, ὡς ἐπωδός* τοῦ θρήνου ἐκείνου, ἠκούοντο αἱ περίτρομοι ἀναφωνήσεις τῶν γυναικῶν :

— Παναγία μου, βλέπε τσοί Χριστιανούς !

— Παρθένα μου, πρόφταξε !

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τήν κορυφήν τῆς χαράδρας, ή βροχή εἶχε παύσει. Οἱ χριστιανοί μαχηταί εἶχον ἀναγκασθῇ ὑπό τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ νά καταλίπουν τό χωρίον· ὑποχωροῦντες δέ μικρόν κατά μικρόν καί ἀναχαιτίζοντες* τήν προέλασιν τῶν ἐχθρῶν, εἶχον καταλάβει τά ἐκατέρωθεν τῆς φάραγγος ὑψώματα, ὅταν ἡμεῖς ἐφθάναμεν εἰς τήν κορυφήν τοῦ βουνοῦ, τό ὁποῖον ή φάραγξ διατέμνει.

Ἐκεῖθεν ἐφαίνετο ὁλόκληρον τό χωρίον μετά τῆς πρό αὐτοῦ κοιλάδος. Ἡμῖν τόσον ταραγμένος τήν στιγμήν ἐκείνην ἐκ τῶν κρότων καί τῶν συγκινήσεων, ὥστε ή μνήμη μου διετήρησε μόνον

συγκεχυμένην εικόνα τοῦ χωρίου, κεκαλυμμένου ὑπὸ καπνοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου διεκρίνοντο μικροὶ μικροὶ οἱ ἐχθροί. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι σαφῶς, ὅτι ὑπεράνω τοῦ χωρίου εἶχε σχηματισθῇ μέγα οὐράνιον τόξον καὶ ὅτι ἐπὶ τινος οἰκίας ἐκυμάτιζεν ἡ τουρκικὴ σημαία, μικρά ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ' εὐδιάκριτος, ὡς ἐκ τῆς αἵματηρᾶς κοκκινάδας τῆς.

Ἐξηκολούθησαμεν ἀναβαίνοντες πρὸς τὰ ὄρη· ἀλλὰ τώρα ἐφαινόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου. Ἐξαφνα σφαῖρα τηλεβόλου διήλθεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μετὰ βόμβου τρομακτικοῦ. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἄλλη καὶ ἄλλη. Τό πλήθος ἐκάμφθη ὑπὸ τοῦ δέους, ὡς στάχυν λυγίζόμενα ὑπὸ τὴν πνοὴν θυέλλης.

Ἐπλησιάζομεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ βουνοῦ, ὀπισθεν τοῦ ὁποίου θὰ ἤμεθα ἀσφαλεῖς, ὅτε ἠκούσθη κρότος φοβερός, συνοδευθεὶς ὑπὸ κραυγῶν τρόμου: — Παναγία μου! Παναγία μου!

Ἐγὼ δὲν εἶδον τίποτε, ἀλλὰ βραδύτερον ἔμαθα ὅτι μία ὄβρις, πεσοῦσα, κατεκερμάτισε* νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἐσήκωνε τὴν γηραιάν μητέρα του. Ἡ δὲ παραλυτικὴ γραῖα δὲν ἔπαθε τίποτε!

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφήν, τό χωρίον ἐπυρπολεῖτο. Ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀνεδίδετο χονδρός, μαῦρος καπνός. Καὶ ἤκουσα τὴν μητέρα μου ἀναφωνοῦσαν μετ' ἀνεκφράστου μίσους καὶ ἀπελπισίας:

— Ἀχ! σκύλοι! Ἀχ! σκύλοι, πῶς μᾶς ἐκάματε!

Ἐφημερίδα « Ἐμπρός », 1911

Ἰωάννης Κονδυλάκης

ΑΓΩΝΑΣ ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ

[Ἡ συγγραφέας παρουσιάζει πραγματικὰ περιστατικὰ ἀπὸ τό σκληρὸ ἀγῶνα πού ἔκαναν, πρὶν ἀπ' τὸ 1912, οἱ Ἕλληνες μακεδονομάχοι στή Μακεδονία ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κοιμητατζήδων.

Οἱ Βούλγαροι τότε προσπαθοῦσαν νὰ ἐκβουλαρίσουν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης μέ τὰ πιά ἀπάνθρωπα μέσα.

Στό παρακάτω ἀπόσπασμα ὁ ἀγῶνας γίνεται στήν τότε λίμνη τῶν Γιαννισῶν. Ὁ καπετάν Ἀγρας καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα πού ἀναφέρονται ὑπῆρξαν πραγματικά (ἱστορικά πρόσωπα μέ ψευδώνυμο)].

Τό κρῦο, ἐκεῖνο τό Δεκέμβρη, ἦταν δυνατό. Ἡ διαμονή στή

λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν, δύσκολη πάντα, εἶχε γίνει γιά τοὺς ἄντρες ὁδυνηρή. Οἱ καλύβες μέ τοὺς καλαμένιους τοίχους καί σκεπή καί μέ τό καλαμένιο πάτωμα, δέν μποροῦσαν νά τοὺς προφυλάξουν ἀπό τό κρύο. Ὅταν ἀναβαν φωτιά οἱ ἄντρες μέσα στήν καλύβα, ὁ καπνός τοὺς ἐπνιγε. Ἄν ἀνοίγαν τήν πόρτα, πάγωνε ἡ καλύβα. Ἀναγκάζονταν λοιπόν νά κάθονται χαμηλά ἢ νά ξαπλώνονται χάμου στή φωτιά.

Ὁ ἀγῶνας ἐξακολουθοῦσεν ἄγριος, ἀμείλικτος* μεταξύ Ἑλλήνων καί Βουλγάρων, ποιός νά ἐκτοπίσει τόν ἄλλο.

Ἡ ψηλή καλύβα τῆς κούγκας* ἔβαζε τοὺς Ἕλληνες σέ μειονεκτική θέση, γιατί φαίνονταν ἀπό μακριά. Καί οἱ Βούλγαροι, χωρίς νά πλησιάζουν μέ τίς πλάβες* τους, ὥστε νά γίνονται ἀντιληπτοί, τραβοῦσαν ὁμοβροντίες ἀπό μακριά καί οἱ σφαῖρες τους τρυποῦσαν τά καλάμια, ἔβρισκαν τοὺς ἄντρες, πού τύχαινε νά εἶναι ὄρθιοι μέσ στήν καλύβα, τοὺς πλήγωναν ἢ τοὺς σκότωναν.

Οἱ Ἕλληνες ἔβγαιναν κι αὐτοί, ἔκαναν αἰφνιδισμούς στίς βουλγαρικές καλύβες. Μά αὐτές ἦταν χαμηλές, δέ φαίνονταν μέσ στά καλάμια. Ἐπρεπε νά πλησιάσουν πολύ οἱ πλάβες, πρίν τίς βροῦν. Καί τότε ὁ αἰφνιδισμός ἦταν πιό ἐπικίνδυνος γιά κείνον πού πρόσβαλλε, παρά γιά κείνον πού δεχόταν τήν ἐπίθεση.

Καί οἱ Βούλγαροι προφυλάγονταν. Εἶχαν σκοπούς παντοῦ. Καί συχνά οἱ αἰφνιδισμοί ἐξελίσσονταν σέ ξαφνικές μάχες χέρια μέ χέρια μεταξύ ἑλληνικῆς περιπόλου κι ἄλλης βουλγαρικῆς.

Οἱ ἀρχηγοί, Ἄγρας καί Νικηφόρος, εἶχαν χτίσει κι ἄλλες μικρές καλύβες δῶθε καί κείθε τῆς κούγκας κι εἶχαν βάλει παντοῦ σκοπούς, πού ἔμεναν ἐκτεθειμένοι στό κρύο καί μέσ στά νερά, περιμένοντας κάθε στιγμή καινούρια ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ. Ἦτο τόσο ἐκνευριστική αὐτή ἡ ἀκίνησία καί ἡ ἀναμονή ἀνάμεσα στά καλάμια, ὥστε ἀναγκάζονταν οἱ ἀρχηγοί κάθε ὥρα ν' ἀλλάζουν τοὺς σκοπούς αὐτοῦς. Καί μέσα στίς καλύβες ὅμως ἐκνευρίζονταν οἱ ἄντρες, περιμένοντας κάθε στιγμή βουλγαρικό αἰφνιδισμό.

Ἀρχηγοί καί ἄντρες εἶχαν ἀγριέψει στήν ὄψη· τά μαλλιά τους εἶχαν μακρύνει, ὅλοι τώρα εἶχαν γένια, ἡ ἐμφάνισή τους ἦταν ἀτημέλητη*, τά ρούχα τους τριμμένα, παλιωμένα. Μόνον ὁ Νικηφόρος κι ὁ καπετάν Παντελής κατόρθωναν ἀκόμα νά κρατοῦν παρουσιαστικό κάπως περιποιημένο.

Ἡ ζωή αὐτή ἦταν σκληρή γιά ὅλους. Ὁ Ἄγρας ὅμως, μέ τίς κακοκλεισμένες πληγές καί τούς συνεχεῖς πυρετούς, εἶχεν ἐξαντληθεῖ ὁλότελα.

— Νά φύγεις ! τοῦ ἔλεγε καί τοῦ ξανάλεγε ὁ Νικηφόρος. Ἐδῶ δέ θά γίνεις ποτέ καλά. Ἐνῶ, ἂν πᾶς καί γιатреутеῖς, θά μπορέσεις νά δουλέψεις καλύτερα.

Γελοῦσε ὁ Ἄγρας κι ἔπαιρνε τό τουφέκι του καί πήγαινε σέ περιπολίες καί ξαναγύριζε μέ σαράντα βαθμούς πυρετό. Κι ἔμενε μερικές ὥρες ξαπλωμένος στό πάτωμα καί πάλι σηκωνόταν καί ξανάρχιζε τή « δουλειά ».

Μά εἶχε ἀρχίσει νά ἐκνευρίζεται καί κείνος. Μιά ὁμοβροντία τοῦ εἶχε σκοτώσει ἕναν εὐζωνα. Μιά δεύτερη, τήν ἄλλη μέρα, μέσ' ἀπ' τὰ καλάμια, πλήγωσε τόν ἀτρόμητο, τόν ἀνεκτίμητο Ἀντώνη.

Τό ἄλλο πρωί ἔφτασε ἕνας παπάς μ' ἕνα χωρικό. Ἐρχόταν ἀπό τό χωριό Νησί, γιά νά γνωρίσει τούς ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄγρας εἶχε πυρετό, καί, τυλιγμένος ὡς τ' αὐτιά μέσα στήν κάπα του, εἶχε καθίσει κοντά στήν ἀναμμένη φωτιά. Καί καθώς μπῆκε ὁ παπάς, ἐφώνασε:

— Ἐλά κάθισε, παπά μου, νά φᾶς μαζί μας. Πῶς σέ λένε ;

— Παπαγιάννη.

— Τί εἰδήσεις μᾶς φέρετε ; ρώτησε ὁ καπτάν Νικηφόρος.

— Καί καλές καί κακές, ἀποκρίθηκε ὁ παπάς. Σκότωσαν τόν Τόμαν Παζαρέντζε ἀπό τό Ζερβοχώρι. . .

— Τόν σκότωσαν ; ἀναφώνησε ὁ Ἄγρας. Ἐγώ τοῦ εἶχα χαρίσει τή ζωή καί τή λευτεριά !

— Ἀσκημα ἔκαμες, καπετάν Ἄγρα, εἶπε ὁ Παπαγιάννης. Ἦταν ἀπό τούς χειρότερους κομιτατζήδες τοῦ Ἀποστόλ Πέτκοφ. Εἶναι ἕνας ἀπό τούς κακούργους πού ἔσφαξαν ὀχτώ παλικάρια, ἀπό τὰ γενναιότερα τοῦ Τέχοβου καί τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ. Ἐκαμες ἄσκημα νά τούς χαρίσεις τή ζωή.

— Ποιός τόν σκότωσε ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Ἕνας φίλος τοῦ καπετάν Μανόλη τοῦ Στενημαχίτη· ἕνας ἀξιωματικός, νομίζω.

— Πῶς τόν λένε τόν ἀξιωματικό ; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Δέν τό λείει ὁ Στενημαχίτης.

— Σύ δέν τόν ρωτοῦσες ;

— Νά τόν ρωτήσω, λέει ; Ποῦ τολμᾷ κανεῖς νά ρωτήσῃ ! Σέ κοιτάζει καί τά μάτια του, λές, ξεγυμνώνουν τήν ψυχή σου. Αὐτός ὅμως κρυφόοος !...

— Μά τί λογαριασμούς εἶχε μέ τόν Παζαρέντζε ;

— Ρώτησα τό Μανόλη τό Στενημαχίτη. Μοῦ εἶπε πῶς ὁ μυστικός αὐτός φίλος του ἐκδίκηθηκε κάποιον Βασίλη Ἀνδρεάδη ἀπό τό Ἀσπροχώρι. Τό Ἀσπροχώρι ἦταν ἓνα χωριουδάκι μεταξύ Νιάουσας καί Βάλτου. Δέν ὑπάρχει πιά· τό κατέστρεψαν οἱ κομιτατζήδες, γιά νά ἐκδικηθοῦν αὐτόν τό Βασίλη, ἐπειδὴ εἶχε πάει κι εἶχε πολεμήσει μέ τόν καπετάν Ζέζα (Παῦλο Μεῶ). Τοῦ σκότωσαν μητέρα καί γυναίκα καί τοῦ ἔκλεψαν ἓνα παιδάκι πού εἶχε. Ὅταν τό ῥαθε, ὕστερα ἀπό καιρό, ὁ μυστικός αὐτός φίλος τοῦ Στενημαχίτη, πού ἦταν καί φίλος τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη, ζήτησε νά τόν βρεῖ. Μά αὐτός χάθηκε, τρελάθηκε, πέθανε, δέν ξέρω. Καί πῆγε ὁ μυστικός φίλος τοῦ Στενημαχίτη νά βρεῖ τόν Παζαρέντζε, πού χάλασε τό σπίτι τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη. Πῆγε ἴσια στό Ζερβοχώρι, σ' ἓνα καφενεῖο, γεμάτο Βουλγάρους. Φώναξε ἔξω τόν Παζαρέντζε καί τοῦ εἶπε : «Ἐσύ ἐσκότωσες τόν τάδε καί τόν τάδε ἀπό τό Τέχοβο ; Ἐσύ σκότωσες τή μάνα καί τή γυναίκα τοῦ Βασίλη ἀπό τό Ἀσπροχώρι ; Ἐσύ τοῦτο ; Ἐσύ ἐκεῖνο ; »... Ὁ ἄλλος προσπάθησε νά βγάλει μαχαίρι. Μά ποῦ ! θηρίο στή δύναμη, σοῦ λέγω, ὁ φίλος τοῦ Μανόλη. Τόν ἄρπαξε...

— Ἄλλος Γαρέφης ! θαύμασε ὁ καπετάν Τυλιγάδης.

— Ναί, ἄλλος Γαρέφης ! Καί νά ἦταν τιποτένιος ὁ Παζαρέντζε ! Θηρίο κι αὐτός ! Μά ποῖς τά βγάξει πέρα μέ τό φίλο αὐτόν τόν ἄγνωστο τοῦ Μανόλη. Ἐτρεξαν γείτονες τοῦ Παζαρέντζε νά τόν πιάσουν. Μιά σπρωξιά στόν ἓνα, μιά γροθιά στόν ἄλλο, ἄνοιξε δρόμο, ὤρμησε στό βάλτο, χώθηκε στά καλάμια, πῆγε ὡς τήν πλάβα, ὅπου τόν περίμενε ὁ Μανόλης ὁ Στενημαχίτης, καί δρόμο. Νύχτα πιά ἔφτασαν στό σπίτι μου, στό Νησί.

— Γιατί δέν ἦρθαν ἐδῶ σέ μᾶς ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Δέ θά ἔξεραν τό δρόμο ἴσως.

Τό φαγί ἦταν ἑτοιμο. Κάθισαν οἱ καπεταναῖο γύρω στή φωτιά κι ἔβαλαν μεταξύ τους τόν παπά.

Ὅταν τελείωσαν, ρώτησε ὁ Νικηφόρος :

— "Άλλες είδησεις έχεις, Παπαγιάννη ;

— Ναί· κακές όμως είδησεις.

— Μήπως από δώ τίποτε ;

— "Όχι, είναι από τήν έπαρχία Ζίχνας, από τήν Κλεπούσνα*. Κομιτατζήδες πήγαν, σταλμένοι από τό κέντρο τής Σόφιας, νά δολοφονήσουν τό Χρυσόστομο*, τόν "Άγιο Δράμας. Τό είχαν καλά οργανώσει καί θά τόν σκότωναν. Μά έτυχε νά φύγει ό Δεσπότης σέ περιοδεία. Καί οί δολοφόνοι, απογοητευμένοι, άγριεμένοι, έκδικήθηκαν τόν άοπλο πληθυσμό τής Κλεπούσνας, όπου κατέφυγαν. Είχαν δυναμίτη μαζί τους. Έβαλαν φωτιά στά έλληνικά σπίτια, σκότωσαν άντρες, γυναίκες, παιδιά, ένα γέρο Βουζίκη ένενήντα χρόνων, ένα μωρό δύο χρόνων, τήν κόρη του παπᾶ, τό δάσκαλο, τή γυναίκα του. "Όλη τους ή λύσσα ήταν πώς δέ βρήκαν καί δέ σκότωσαν τόν "Άγιο Δράμας.

Έκείνη τή στιγμή μιά όμοβροντία έσχισε τόν άέρα κι άμέσως δεύτερη. Μεμιᾶς ή καλύβα βρέθηκε στό πόδι. Άρχηγοί καί άντρες βγήκαν από τήν καλύβα μπρούμυτα πεσμένοι πίσω από τό χαμηλό όχύρωμα, έριξαν κι εκείνοι μπαταριές* μέσ στα καλάμια, στα τυφλά, κατά τό μέρος, απ' όπου είχαν έρθει οί σφαίρες. Μά κανείς δέν άποκρίθηκε, ούτε άκούστηκε τίποτε. Καί δυό πλάβες, πού βγήκαν μέ τόν Τυλιγάδη νά έρευνήσουν, γύρισαν άπρακτες. Δέν είχαν δει τίποτε, δέν είχαν άκούσει τίποτε.

Οί σφαίρες είχαν τρυπήσει τούς καλαμένιους τοίχους τής καλύβας, είχαν περάσει άντίκρυ, πάνω από τούς ώμους τών καθισμένων καπεταναίων.

"Όλοι ήσαν ταραγμένοι. Η κατάσταση αὐτή δέν μπορούσε νά εξακολουθήσει. Οί άντρες έννευρίζονταν. Η μεγάλη καλύβα τους ήταν στόχος. Έπρεπε σκυφτοί νά περπατοῦν.

Σκυθρωπός, άμίλητος, πλάγι στόν πιστό Τυλιγάδη, κοίταζε ό Νικηφόρος τίς πλάβες πού άπομακρύνονταν στό παγωμένο σκοτάδι, φέρνοντας, έκτός τών άλλων, καί τόν άρρωστο "Άγρα.

"Υστερα γύρισε καί μπήκε στήν καλύβα.

— Καί τώρα στή δουλειά ! Είπε του Τυλιγάδη.

Η δουλειά ήταν δύσκολη, πολύωρη κι έπίμονη. Δέν ήταν εύκο-

λο νά κατεδαφίσουν στά σκοτεινά μέ τέτοιο δυνατό κρίο, σέ μιά νύχτα, μιά μεγάλη καλύβα καί νά ξαναχτίσουν ἄλλη.

Μά ὅταν ἀποφάσιζε κάτι ὁ καπετάν Νικηφόρος, δέν τόν σταματοῦσαν τά ἐμπόδια.

« Στά μυστικά τοῦ Βάλτου »

Πηνελόπη Σ. Δέλτα

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τά νιάτα σου ἄρματώθηκαν καί ζώστηκες τό θάρρος.

Ἄστροπελέκι μέσα σου ὁ πόθος σου ὁ κρυφός,
κι ἄς σ' ἔγειρε, παλικάρε, στό πανηγύρι ὁ Χάρος,
τώρα ἡ ζωή σου εἶν' ὄνειρο, μά ὁ θάνατός σου φῶς.

Γύρω σου χαμογέλαγαν μολέματα* καί σκύλοι,
χίλια μαχαίρια σοῦ ἔμπηξαν, ὦ γίγαντά μου, οἱ νάνοι.
Κι ἡ μνήμη σου μᾶς γένηκε τριαντάφυλλο τ' Ἀπρίλη
καί τῆς πνοῆς σου ὁ στεναγμός μᾶς γένηκε λιβάνι.

Στόν τόπο, πού μαρτύρησες, δέ σ' ἔκλαψε δικός:

Μά ἡ γῆ ἡ μακεδονίτικη σέ δέχτηκε σάν μάνα.
Κι ἂν δέ σηκώθη σίφουνας γιά τούς ὀχτρούς κακός,
κάποιο ἀγεράκι φύσηξεν ἀπό τήν Ἀλαμάνα.

*Εφημερίδα « Ἀκρόπολις », 1930

Ρήγας Γκόλφης

Η ΣΗΜΑΙΑ

Τό ἐπί τῆς μεθορίου μικρόν φυλάκιον κατείχετο ὑπό ἀποσπάσματος εὐζώνων. Εἰς ὑποδεκανεὺς καί πέντε στρατιῶται ἀπετέλουν τήν ὅλην φρουράν του.

Ἡ θέσις, εἰς τήν ὁποίαν εὕρισκετο, ἦτο ἐντελῶς μεμονωμένη. Οἱ ἐγγύτατοι σταθμοί ἀπέιχον μίαν ὥραν· τά μεγάλα στρατιωτικά σώματα ἐστρατοπέδευον εἰς ἀπόστασιν δίωρον.

Ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ φυλακείου, εἰς ἑκατόν μέτρων ἀπόστασιν, ὠρθοῦτο ὁ ἐχθρικός σταθμός. Δέκα ἄνδρες ὑπό ἓνα δεκανέα ἐφύλαττον ἐκεῖ.

Εἰς τήν ὑψηλήν ἐκείνην θέσιν τό ψῦχος ἦτο ἔτι δριμύ καί κατ' αὐτάς τάς ἑαρινάς νύκτας... Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται συνεσπειρωμένοι περί τήν πυράν, ἡκροῶντο τοῦ ὑποδεκανεύς ἀφηγουμένου τό θελκτικόν παραμύθιον τῆς Πεντάμορφης. Μόνον ὁ φρουρός σκοπός περιεπάτει ἄνω καί κάτω πρό τῆς ἀχυροσκεποῦς σκοπιᾶς καί ἡ φλόξ τῆς πυρᾶς ἀπήστραπτεν ἐπὶ τῆς κινουμένης ξιφολόγχης τοῦ ὅπλου του. Αἰφνης κρότος συντριβομένων ὑπό βήματος θάμνων καί κυλιομένων χαλίκων ἠκούσθη ἀπό τῆς κλιτύος τοῦ λόφου καί ἡ φωνή τοῦ σκοποῦ ἔκραξε :

— Τίς εἶ ;

Οἱ εὖζωνοι ἀνεπήδων συγχρόνως καί ἔσπευδον πρός τά ἀνηρτημένα ὅπλα.

Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις τοῦ προσερχομένου, ὅστις ἦτο ἤδη λίαν ἐγγύς, καθυσύχασε τήν αἰφνίδιον ταραχήν των :

— Ὡρα καλή, παιδιά ! Εἴμ' ἐγώ, ὁ Γιάννης.

— Καλῶς τά Γιάννη· καί πῶς τέτοιαν ὥρα ; ἡρώτησεν ὁ ὑποδεκανεύς τείνων τήν χεῖρα πρός τόν γνωστότατον εἰς αὐτόν ποιμένα.

— Νά πάρω ἀνασασμό, καί σᾶς λέω.

Ἀπεκρίνατο ὁ ποιμήν καί ἐκάθισε βαρὺς καί κάθιδρος πλησίον τῆς πυρᾶς. Ὅλοι προσήλωσαν ἐπ' αὐτοῦ βλέμματα περιεργείας πλήρη. Μετά μίαν στιγμὴν σιωπῆς καί προσδοκίας, ὁ Γιάννης ἐπρόφερεν, ἀσθμαίνων ἀκόμη, τὰς λέξεις αὐτάς :

— Βαρέθηκαν στό σύνορο πέρα κατὰ τό Γκριτζάνο... τό ντουφεκίδι πάει κορδόνι...

Οἱ εὖζωνοι ἀνεσκίρτησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ. Τά χεῖλη των δέν ὠμίλησαν, καί μόνον διεσταυρώθησαν τά βλέμματά των ἀπαστράπτοντα ὡς λεπίδες ξιφῶν. Ὁ ὑποδεκανεύς ἀρχηγός των, Εὐρυτάν τριακοντούτης, μικρός τό ἀνάστημα καί τραχύς τήν ὄψιν, κατήρτισεν ἐν ἀκαρεῖ τό στρατηγικόν του σχέδιον, τό ὁποῖον ἴσως καί πρό πολλοῦ εἶχε μελετήσει. Ὀλίγαι λέξεις ἀντηλλάγησαν μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν ὀπλιτῶν του.

Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ Τοῦρκος σκοπός ἐφονεύετο ὑπό εὖζώνου, οἱ δ' ἐν τῷ σταθμῷ στρατιῶται ἐξ ἀπροόπτου καταληφθέντες εἰς τόν ὕπνον, μετά μικράν ἀντίστασιν οἱ ἐξ ἐφονεύοντο, οἱ τρεῖς ἡχηλωτίζοντο καί μόνον ὁ δεκανεύς διέφυγε τόν ὄλεθρον πηδήσας ἀπό τινος πεγγίτου.

— Τώρα, παιδιά, πᾶμε νά κυριεύσουμε τό χωριό !

Εἰς ἀπόστασιν δῖωρον ἀπό τῶν τουρκικῶν σταθμῶν εὕρισκετο χωρίον κατοικοῦμενον ὑπὸ εἰκοσάδος οἰκογενειῶν χριστιανῶν καί ἰσλαμικῶν μουσουλμάνων.

Τό χωρίον αὐτό ἐκαλεῖτο Ἑλιά.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς προσήγγισε. τό χωρίον μέ στρατηγικὴν τάξιν. Τὴν πρωτοφυλακὴν ἀπετέλει εἷς εὐζωνος, τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἕτερος, τό κύριον δέ σῶμα, φέρον καὶ τοὺς τρεῖς αἰχμαλώτους δεσμίους, ἀπετέλει αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν.

Μόνον οἱ κύνες ἀντέστησαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἀποσπάσματος· οἱ χωρικοὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποκύψωσιν ἀφυπνισθέντες αἰφνης ὑπὸ τῶν θριαμβευτικῶν ἀλαλαγμῶν τῶν ἐξ ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὑπελάμβανον οὐχὶ μόνον τετραπλάσιους, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦντας πρωφυλακὴν ἰσχυροῦ σώματος.

Ὁ ὑποδεκανεὺς, ἐγκατασταθεὶς ἐντὸς τοῦ μόνου διωρόφου οἴκου, διέταξε νὰ προσαχθῶσι τῶν προκρίτων γερόντων τρεῖς ὡς ὄμηροι.

Τούτων οἱ δύο ἦσαν Ὁθωμανοί.

— Θὰ μέ ἀναγνωρίσετε φρούραρχο τοῦ χωριοῦ !

Ἐκραξεν ἐπιτακτικῶς.

— Ὅπως ἀγαπᾷς, καπετάνιε, ἀπεκρίθησαν τρέμοντες οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ νέος φρούραρχος, λαβὼν χάρτου τεμάχιον, ἔγραψε διὰ φαῖς μελάνης τό πρῶτον ἔγγραφον :

«Ὁ φρούραρχος Ἑλιᾶς πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ... Εὐζωνικοῦ Τάγματος. Εὐπειθῶς ἀναφέρω, τό χωριό Ἑλιά ἀπὸ σήμερα ἐγίνηκε ρωμαϊκό. Ὅλα τὰ παιδιά παρόντες. Στάθης Γέρακας, ὑποδεκανεὺς ».

— Θύμιο, ἔκραξε πρὸς τὸν νεώτατον τῶν εὐζώνων ἔχεις πόδια ζαρκαδιοῦ. Πάρε τό χαρτί καὶ τρέχα στή Διοίκηση. Ἀστραπή! Ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, μωρέ παιδιά, μιά σημαία ἑλληνικὴ δέ θὰ μοῦ οἰκονομήσετε γιὰ τό Φρουραρχεῖο; Νά! πάρετε τό γαλάζιο μαντίλι τοῦ γέροντα. Δυὸ λουρίδες πανὶ ἄσπρο ἐπάνω σταυρωτές, ἓνα καλάμι... κι ἔγινε!... Στὴ σημαία δὲν ἔχει νὰ κάνει τό πανί· πάντα σημαία εἶναι!...

Μετ' ὀλίγον ἡ αὐτοσχέδιος ἑλληνικὴ σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῆς καπνοδόχου τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκίσκου, καὶ ἡ σελήνη τὴν ὥραν ἐκείνην προβάλλουσα ἀπὸ τοῦ βουνοῦ καὶ ἡ νυκτερινὴ αὔρα, γλυκέως

ψιθυρίζουσα, τό πρῶτον ἐχαίρετιζον τό σύμβολον τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς δεδουλωμένης ἐκείνης γῆς.

Ἀλλά τήν ἰδίαν στιγμὴν σαλπίσματα καὶ ποδοβολητός ἐτάραξαν τήν μόλις ἀποκαταστάσαν ἡσυχίαν καὶ τό χωρίον περιεκυκλοῦτο ὑπὸ τουρκικοῦ σώματος τριακοσίων πεζῶν καὶ ἀποσπασματος ἱππέων. Τό σῶμα τοῦτο ἐπορεύετο πρὸς τήν μεθόριον, μαθὼν ὅμως παρά τοῦ φυγάδος δεκανέως τὰ ἐν τῷ σταθμῷ συμβάντα καὶ τήν πιθανήν κατάληψιν τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὐζώνων, ἐλοδορόμησεν ὀλίγον, ἵνα δώσῃ ἓν μάθημα εἰς τοὺς θρασεῖς Ἑλλήνας.

— Παιδιά, εἶπεν ὁ φρούραρχος, τό φρούριό μας οὔτε τό γνωρίζομε καλὰ οὔτε μᾶς γνωρίζει. Μπορεῖ νά μᾶς κλείσουν ἐδῶ μέσα σάν τὰ ποντίκια καὶ νά μᾶς κάψουν ἢ νά μᾶς πιάσουν. Πρέπει νά ὑποχωρήσουμε στήν πρώτη μας θέση. Ἐφ' ὅπλου λόγχῃ !

Οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ εἰς θάνατον ἀποφασισμένοι, ἐξώρμων διὰ τῆς ὀπισθεν θύρας τοῦ φράκτου, ἐνῶ περιεκυκλοῦτο ἤδη ὁ οἶκος. Οἱ Τοῦρκοι δέν εἶχον ἀκόμη καταλάβει τήν ἐκεῖθεν ἔξοδον καὶ ἡ φυγὴ ἦτο ἐξησφαλισμένη. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω τελευταῖον βλέμμα δρασκελίζων τόν τελευταῖον φράκτην τοῦ χωρίου.

Ὑψηλά ἐκεῖ, οἰονεῖ ἑναερίως, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τό μικρόν γαλανόλευκον πανίον ἀνεκινεῖτο τρέμον. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐκτύπησε τό μέτωπον διὰ τῆς παλάμης :

— Καὶ ἡ σημαία ; εἶπε. Ποῦ θὰ τήν ἀφήσουμε τῇ σημαίᾳ μας ;

Καὶ πρὶν ἢ προφθάσουν οἱ ἄλλοι σύντροφοι νά ἐννοήσωσι τήν πρόθεσίν του, γοργός, ἀκράτητος, ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται ἐπλήρουν τήν ὁδόν καὶ μετὰ τινὰ δισταγμὸν εἰσῆρχοντο εἰς τόν οἶκον, ὅπου μόνον οἱ τρεῖς δέσμοι αἰχμάλωτοι εἶχον καταλειφθῇ. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀναρριχηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν τοίχου, εὗρίσκετο ἤδη ἐπὶ τῆς στέγης. Καὶ ἡ μικρὰ σημαία ἐκυμαίνετο πρὸς αὐτόν, ὡς νά τόν ἰκέτευεν, ὡς νά τόν προσεκάλει, ὡς νά τόν ἡγορήσει διὰ τήν σωτηρίαν. Τήν ἤρπασε διὰ τῶν χειρῶν καὶ ὁ κάλαμος συνετρίβη. Τήν ἐκράτει ἐπὶ τοῦ στήθους, καθ' ἣν στιγμὴν πεντήκοντα ὅπλα ἐκενώθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ δύο σφαῖραι τόν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ στήθη. Κατέπεσεν ἐπὶ τῶν κεράμων, αἱ ὁποῖαι συνετρίβησαν ὑπὸ τό βάρος του. Καὶ εἰς τήν τελευταίαν ἀγωνίαν, ὡσάν νά ἐχρησιμο-

ποίει καί αὐτούς τούς σπασμούς τοῦ θανάτου, κατέσχισε διὰ τῶν ὀδόντων τό πανίον καί ἀπέπτυσεν αὐτό ράκος ἄμορφον καί πορφυροῦν ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Ἐφημερίδα «Ἑστία»

Γεώργιος Δροσίνης

Η ΔΕΣΠΩ

Ἀχός βαρύς ἀκούγεται, πολλά ντουφέκια πέφτουν.
Μήνα* σέ γάμο ρίχνονται, μήνα σέ χαροκόπι*;
Οὐδέ σέ γάμο ρίχνονται, οὐδέ σέ χαροκόπι·
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μέ νύφες καί μ' ἀγγόνια.
Ἀρβανιτιά τήν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τόν πύργο :
«Γιῶργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δέν εἶν' ἐδῶ τό Σούλι.
Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων».
«Τό Σούλι κι ἄν προσκύνῃ, κι ἄν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες, δέν ἔκανε, δέν κάνει».
Δαυλί στό χέριν ἄρπαξε, κόρες καί νύφες κρᾶζει :
«Σκλάβες Τουρκῶν μή ζήσουμε, παιδιά μ', μαζί μου ἐλάτε».
Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ· κι αὐτή φωτιά τούς βάνει
καί τά φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Δημοτικό

ΕΝΑΣ ΑΓΟΥΡΟΣ

Ἕνας ἄγουρος κι ἕνας καλός λεβέντης
κάστρο γύρευε, χωριό νά πάει νά μείνει.
Βρίσκει ἕνα δεντρί, τοῦ κάμπου κυπαρίσσι.

- Δέξε με, δεντρί, κι ἐμέ καί τ' ἄλογό μου.
- Γιά οἱ ρίζες μου, καί δέσε τ' ἄλογό σου,
γιά κι οἱ κλώνοι μου, καί κρέμασ' τ' ἄρματά σου,
γιά κι ὁ ἴσκιος μου, καί πέσε καί κοιμήσου,
κι αὔριο τό πρωί τό νοίκι νά πληρώσεις,
τρία σταμνιά νερό στίς ρίζες μου νά ρίξεις.

Δημοτικό

Ο ΤΑΤΑΡΗΣ

- Άσπρε σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα,
τ' είδες, τί άκουσες εκεί ψηλά που τρέχεις ;
— Θάλασσες πικρές, καράβια βουρκωμένα,
σέρνει ο Τάταρης έννιά άδερφούς δεμένους
σέ μιάν άλυσσο, σέ μιά μακριά άλυσίδα.
Νά κι ή μάνα τους, ή μάνα τών παιδιών :
« Άφέντη Τάταρη κι άφέντη τών παιδιών μου,
χάρισε κι έμέ κανέν' άπ' τά παιδιά μου,
τό μικρότερο, τό μεγαλύτερό μου,
τό γραμματικό, τά φύλλα τής καρδιάς μου ».

Δημοτικό

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

Κυλάει ή λάβα τής φωτιᾶς καί γράφει,
γράφει μέ γράμματα καυτά στόν οὐρανό
τῆς δόξας τ' ὄνομά σου, Αὐξεντίου !

Ἀρχάγγελος μέ τή ρομφαία σου,
στό πύρινο ἄρμα μπήκες τοῦ Προφήτη Ἡλία.
Κι' ἔσμιξες μέ τόν ἥλιο,
ἔσμιξες μέ τό φῶς,
κι ἔγινες φλόγα, κεραυνός,
συνείδηση τῆς λευτεριᾶς
μέσ στήν καρδιά τῆς οἰκουμένης !

Ἐδῶ,
μέσ στό φθαρτό, τό γήινο χῶμα,
δέν εἶναι τάφος,
στήλη καμιά δέν εἶναι, Αὐξεντίου,
νά ῥθοῦμε νά σέ κλάψουμε σ' αὐτήν
δικοί καί φίλοι.

Λαμπάδα τ' ἀντρειωμένο σου κορμί
καί φῶς πού καίει,
ἥλιος πού περπατάει στόν οὐρανό
κι ἀνάβει,
μέ τό σπαθί τῆς λεβεντιᾶς,
τή νέαν ἐλπίδα.

Γρηγόρη,
βάτο φλεγόμενη στή γῆ τοῦ Μαχαιρᾶ !
Χάραξες, μέ τ' ἀναμμένα δάχτυλα
τῶν εἰκοσιενιά σου χρόνων,
τῆς λευτεριᾶς δεκάλογο
γιά τή φυλή σου.

Γρηγόρη !

Σέ πήρε ή αύγή,

κι έγινες δρόσο καί χαρά,

κι έλπίδα του καλοκαιριού,

κι άνθος

πού βλάστησε σέ νέο φεγγάρι...

Σέ πήρε ή μέρα,

κι έγινες φωτιά,

πυραχτωμένο σίδερο άπόφασης,

πού σταματάει τό χρόνο.

Σέ πήρε ή νύχτα στά φτερά του όνείρου,

αίτέ μου κι 'Αι - Γιώργη μου Τροπαιοφόρε,

καί σ' έβαλε γιά πάντα στήν καρδιά μας.

«Έπιστροφή »

Νίκος Κρασιδιώτης

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Γενική

Συνέλευση

Εκπαιδευτική Πολιτική

Εκπαιδευτική Πολιτική

Εκπαιδευτική

Εκπαιδευτική Πολιτική

Εκπαιδευτική

Εκπαιδευτική

Εκπαιδευτική

Εκπαιδευτική Πολιτική

Εκπαιδευτική

Α. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Εκπαιδευτική Πολιτική

Εκπαιδευτική Πολιτική

Εκπαιδευτική Πολιτική

Εκπαιδευτική Πολιτική

Νίκος Κραυδίτσας

ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ

(Οί δύτες μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους ἀλείνουν τούς σπόγγους στό βυθό τῆς θάλασσης. Ἡ ἀναπνοή γίνεται μέ ἀέρα πού στέλνουν μέ τίς ἀντλίες τους τά σπογγαλιευτικά πλοῖα. Ἄν ὁ δύτες ἐπιχειρήσει χωρίς ἀντλία νά κατεβεῖ στό βυθό τῆς θάλασσης, τότε διατρέχει πολύ περισσότερους κινδύνους. Καί μέ τά σκάφανδρα ὁμοῦς ὁ κίνδυνος πάντοτε ὑπάρχει, ἂν δέ γίνει καλός ὁ χειρισμός τῆς ἀντλίας. Στό βιβλίο του «Οἱ σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου» ὁ συγγραφέας μᾶς περιγράφει λεπτομέρειες τοῦ δύσκολου αὐτοῦ ἔργου, πού ἐξασκοῦν τόσοι ἥρωικοί βιοπαλαιστές ἀπό τήν Ὑδρα, τήν Αἴγινα, τήν Κάλυμνο, τή Σύμη καί ἄλλα νησιά τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν).

... Πλησίον τῆς λέμβου, ὥσαν μυστηριώδης βρασμός νά ἐτάρασσε τά ἐνάλια* βάθη, ὀγκώδεις φυσαλλίδες ἀέρος πλατεῖται καί καμπύλαι ἀνήρχοντο κατά διαλείμματα νά θραυσθῶσι παφλάζουσαι.

Ἦτο ἡ ἀναπνοή τοῦ δύτου ἐκ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ κολαουζιέρης* εἶχε δώσει ἤδη τό σύνθημα καί ἦρξατο βραδέως ἀνασύρων τό σχοινίον.

Εἶκοσιν ὀργυιαί κάτω τοῦ κόσμου, εἰς τό χάος τῆς ἀβύσσου, μέ τό φοβερόν σάβανον τοῦ ἀπεράντου ὠκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καί σιωπηλόν, τό ὁποῖον δέν προδίδει τά μυστικά του ποτέ.

Ἡ ἀνύψωσις ἐξηκολούθησε βραδέως καί μετά προσοχῆς, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἐσώρευε τόν ἀνερχόμενον σωλήνα. Μετά τινα λεπτά τά ὕδατα συνεταράχθησαν, καί πελωρία κεφαλὴ ἐκ μετάλλου, ἀμαυρά καί κελαρύζουσα, τρομακτική ἐκ τῶν σωλήνων καί τῶν κρυστάλλων, προέβαλε παρά τό δεξιόν πλευρόν. Δύο βραχίονες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐκράτει τό σχοινίον, ὁ δ' ἕτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκρατήθησαν ἀπό τῆς κουπαστῆς*, καί ὁ δύτες, ὥς φοβερόν θαλάσσιον τέρας, ἐφάνη ἀνακύπτων μέ τό ἥμισυ ἀκόμη σῶμα ἐντός τῶν ὑδάτων.

Δύο τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τὴν ραθυμίαν*, ἔσπευσαν νά τόν βοηθήσουν, ὁ δέ κολαουζιέρης, λαμβάνων διὰ τῶν δύο παλαμῶν τὴν περικεφαλαίαν, ἤρχισε νά τὴν περιστρέφῃ, ἕως οὗ ἀφηρέθη ἐντελῶς.

Ἐφάνη τότε ἐν πρόσωπον κατέρυθρον, ἀναπνέον μετὰ κόπου.

Πάχεϊαι σταγόνες ἔρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου του, συγκολλῶσαι τοὺς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς καὶ κυλιόμεναι κατὰ μῆκος τῆς ρινὸς καὶ τῶν παρειῶν.

Ὁ δῦτης ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κρατούμενος ἀπὸ τῆς κουπα-στῆς ὡς ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δέ οἱ σύντροφοί του τόν ἀνέιλκυσαν ἐντελῶς καὶ τόν ἐξέδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἐξηπλώθη μέ μόνην τὴν φανέλαν ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τό πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν.

Ἦδη ὁ μικρὸς ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνεκίνει τοὺς σπόγγους, ἐνῶ ἕτερος ἤρχιζε διὰ μακρᾶς σακοράφας νά τοὺς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δέν ὡμοιάζον διόλου ὅμως ἀκόμη τοὺς ὠραίους σπόγγους, τοὺς ὁποίους εἵμεθα συνηθισμένοι νά βλέπωμεν εἰς τὰς προθήκας τῶν μυροπωλείων καὶ τὰ κάνιστρα τῶν πλανοδίων πωλητῶν.

Ἦσαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καὶ γλοιώδεις, χρειάζόμεναι πολλήν ἔτι κατεργασίαν, διὰ νά μεταβιβασθῶσιν εἰς τό ἐμπόριον.

—Ἄλλα, ἄλλα... ἔγρυψε* πάλιν ὁ καπέτάν Τζερεμές. Μιά ὥρα κά-νεις νά ντυθεῖς... Δέ θά σέ κάνουμε νύφη...

Ὁ δῦτης ἔκαμε τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκυψε νά κοχλιώσουν τὴν τερατώδη περικεφαλαίαν καί, ἀφοῦ κατῆλθε προσεκτικῶς τὴν μικράν κλίμακα, ἔδραξε τό σχοινίον καὶ ἀφῆθη νά βυθισθῇ ὑπὸ τὰ παφλάζοντα ὕδατα.

Οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας ἤρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τόν τροχόν, ὁ δέ κολαουζιέρης ἄφηνε βραδέως τό σχοινίον, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἔσπευδε πρὸς τόν ἀεραγωγόν σωλῆνα.

Ἦσυχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπὶ τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καὶ τῆς ἐλαφρᾶς κινήσεως τῶν κωπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινίου.

Ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύ-κου, πρασινωποῦ, μακρὰ τεμάχια ὑπερύθρων φυκῶν ἤρχιζον ν' ἀναδεύωσι τοὺς μακροὺς πλοκάμους των, ἐρυθρά δέ χελιδονόψαρα,

παίζοντα ἢ καταδιωκόμενα ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν, ἐφαίνοντο πτερυγίζοντα ἐπὶ τινας στιγμάς, καὶ ἔπειτα πάλιν βυθιζόμενα ἐντὸς τῶν χλιαρῶν ὑδάτων.

Τό καῦμα ἐγένετο ἀνυπόφορον.

— Φύσα, καημένη μπουκαδούρα*... , ἐστέναξεν ὁ νεαρός Αἰγινήτης, στρέφων πρὸς τὸν ὀρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα. Νομίζει κανεὶς, πῶς εἶναι σέ πυρωμένο καμίνι.

« Οἱ σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου »

* Ἀγγελος Τανάγρας

Η ΜΑΥΡΟΜΑΝΤΙΛΟΥ

(ἀπόσπασμα)

Κανεὶς εἰς ὅλον τὸ χωρίον δέν εἶχεν ὠραιότερον περιβολάκι ἀπὸ τὸν ἐξάδελφόν μου τὸν Γιαννιόν. Καθ' ἐκάστην, περὶ τὸ δειλινόν, ἐπέβαινεν εἰς τὸ μικρὸν γέρικον ὄναρίον του καὶ ἐξετέλει τακτικὴν ἡμερησίαν περίοδον ἀνά τὸ ὠραῖον κηπάριον, ὁπότεν πρὸς ἐσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τοὺς καρπούς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπόμαχοι, οἱ καθήμενοι παρὰ τὴν προκυμαίαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργὰ ἀργὰ ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγον :

- Νά, ὁ Γιαννιὸς ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.
- Καὶ φέρνει καὶ τίς λαχανίδες του.
- Καὶ τὰ κουνουπίδια του καὶ τὰ μποσττανικά του.
- Πῶς τὰ καταφέρει!
- Σάν νά τὸν γνωρίζουν.
- Λές καὶ τὰ ἔχει γητεμένα!

Ὁ ἐξάδελφός μου ὁ Γιαννιὸς δέν ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τὰ ποικίλα ἢ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδενεν εἷς τινὰ πάλον τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ « λαχανικά » τὰ ἐπῶλει ἢ τὰ ἔφερεν οἴκαδε, κατὰ τὴν περίστασιν.

Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύετο τὴν ἐσπέραν ἐκ τοῦ μετρίου καμάτου τῆς ἡμέρας, μέλλων ὅσονούπω ν' ἀναπανθῇ διαρκέστερον ἐκ τῶν πολ-

λῶν μόχθων τῆς ζωῆς του, τὴν ἄλλην ἡμέραν πάλιν περὶ τό δειλινόν ἔλυε τό ὀνάριον του, ἐπέβαινε εἰς αὐτό καί ἐξήρχετο πάλιν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ περιβολίου του.

Ὅποτον λαμπρόν, ἄχανές, μεγαλοπρεπές περιβόλι ! Καί πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ θεὸς Ὅμηρος νά θέσῃ ἐκ παραλλήλου τὰς δύο παραβολὰς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καί τοῦ ἀγροῦ μέ τούς κομῶντας ἀστάχους*!

Τῷ ὄντι, τὰ χόρτα καί οἱ θάμνοι τοῦ περιβολίου τοῦ ἐξαδέλφου μου τοῦ Γιαννιοῦ, γιγαντιαῖα, πελώρια, ἄγρια ἢ κηπευτά, δέν ἔπαυσαν νά ὀργώνωνται, νά σχηματίζουν αὐλακας καί νά εἶναι γαλήνια, ὁμαλά, ἀπ' ἀρχῆς, ἀπό καταβολῆς κόσμου. Δέν ἔπαυσαν νά εἶναι ποικιλόμορφα, ἀναλλοίωτα καί ρευστά, νά ὀρθῶσι τὴν χαίτην, νά στυλῶνῶσι τὰ στέρνα, νά φρίσσῶσι, νά κροαίνῶσι*, νά βρέμῶσι*, νά ἡχῶσι, νά πλαταγῶσι*, νά κτυπῶσι πᾶν ἀντίτυπον σῶμα. Καί οἱ Ζέφυροι προσέπαιζον κυλινδούμενοι ἐντός των ὡς ἄτακτα παιδιὰ, καί αἱ ὑπόγειοι καί αἱ τροπαῖαι* ἡμιλλῶντο, τίς νά αὐλακώσῃ βαθύτερον, τίς νά ὑπεγείρῃ ὑψηλότερον τὰ κυανᾶ καί πορφύρεα νῶτά των, μετὰ φωσφορίζοντος σελαγισμοῦ, μετ' ἀκτινωτοῦ ἀφρώδους στεφάνου. Καί αὖρα ποντίας ἐθώπευε μαλθακῶς τὴν ἄσπιλον κυματίζουσαν ὀθόνην, προκαλοῦσα ἀπείρους χαριέσσας, μυρμηκίζουσας, παροδικὰς ρυτίδας.

Ὁ δέ οὐράνιος θόλος κατωπτρίζετο ὅλος εἰς τόν ἀπαράμιλλον κῆπον, ὃ ἥλιος ἔκαie χωρὶς νά καταφλέγῃ τὰ βάθη του, διότι ὁ ἴδιος, ἅμα ἀπέκαμνε ἐκ τῆς ἡμερησίας ἀρματοδρομίας, ἐβυθίζετο διὰ ν' ἀναπαυθῇ εἰς τόν βυθόν του, διὰ ν' ἀκονίσῃ ἐν τῷ ὑγρῷ ἐργαστηρίῳ τὰς ἀμβλυθυθείας ἀκτῖνας. Ἡ σελήνη ἐγένετο λαμπροτέρα, ἐπαργυροῦσα τὰ στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τό ἄστρον τῆς ἐσπέρας ἐλούετο ἡδυπαθῶς* εἰς τὰ νάματά της καί αἱ Πλειάδες* μετὰ γλυκείας παρθενικῆς σεμνότητος ἐμάρμαιρον εἰς τὰ ἀνεξερεύνητα βάθη της ὡς βολίδες εἰσδύουσαι, ζητοῦσαι νά μετρήσωσι τό βάθος, νά εὕρωσι τόν πυθμένα.

Μύριοι κρότοι ἀντήχουν εἰς τὰ ἄντρα καί εἰς τούς βράχους, ὅπου τὰ κράσπεδα τῆς ἀσπίλου ὀθόνης ἀπέληγον. Καί ἡδύπνοοι* ὀσμαί, ἐλαφρά ἀρώματα, ἀπέπνεον πανταχόθεν, μυρώνουσαι τὰς αὔρας, καί ἄλμη καί θάλπος ἡλίου ἐσκλήρυνε τούς χρῶτας*, ἠρύθραινε καί καθίστα μελαψὰς καί ἀρρενωπὰς τὰς ὄψεις τῶν ἀνθρώπων.

Τό ὄνάριον τοῦ ἑξαδέλφου μου ἐβύθιζε τούς πόδας ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πετάλων, προσπαιζόντων καί θροούντων περί τούς πόδας του, καί ὁ κῆπος ὁ μυστηριώδης ἐπρότεινε τά στέρνα, ἀνοίγων τούς θησαυρούς του εἰς τὰς ἐπιδεξίους χεῖρας τοῦ πεπειραμένου κηπουροῦ.

Δι' ὅλους τό περιβολάκι τοῦ Γιαννιοῦ τοῦ ἑξαδέλφου μου ἦτο βιβλίον ἀνοικτόν, ἀλλά βιβλίον μέ ἱερογλυφικούς* χαρακτῆρας. Ἀλλά διά τόν ἄμοιρον ἑξάδελφόν του ἦτο βιβλίον μέ κεφαλαιώδεις λαμπροῦς χαρακτῆρας, σαφές, ἐναργές κι εὐανάγνωστον. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅλα τά μυστήρια, ὅλα τά κοιλώματα, ὅλα τά ἄντρα τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ἐδάφους. Ἡδύνατό τις μάλιστα, ὅχι κατά σχῆμα τετριμμένης προσωποποιίας, ἀλλά σχεδόν κυριολεκτικῶς, νά εἴπη, ὅπως ἔλεγαν καί οἱ γέροντες ἀπόμαχοι τῆς προκυμαίας, ὅτι αὐτά μᾶλλον τόν ἐγνώριζαν. . .

Τόν ἐγνώριζαν ἀπό μακροῦ χρόνου.

Ἦτο ἤδη ἐξηκοντούτης, καί ἀπό πεντήκοντ' ἐτῶν, ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας δεκαετοῦς, δέν εἶχε παύσει νά καλλιερῇ τόν κῆπόν του.

Πᾶς ἄνθρωπος ἐργάζεται δι' ἑαυτόν, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἐργάζεται διά τούς ἄλλους· ὁ δύσμοιρος ὁ Γιαννιός εἰργάζετο διά τούς ἄλλους, καί ποτέ δι' αὐτόν.

Δωδεκαετής, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρός, χήρας τριακοντούτιδος. Εἰκοσαετής, ἦτο προστάτης τῶν ὀρφανῶν ἀδελφῶν του, ὀρφανός ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλύτερας ὀρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Χωρίς νά νυμφευθῇ, εἶχεν οἴκοι τρεῖς γυναῖκες. Ἡ μοῖρα τοῦ τὰς ἐκληροδότησε.

Τήν μίαν του ἀδελφήν ἠδυνήθη μετά τινα ἔτη νά τήν ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ' αὕτη μόλις ἀπέκτησε δύο κόρας, κι ἐχέρευσε.

Μόλις ἐχέρευσεν ἡ μία, κι ἐκακοπανδρεύθη ἡ ἄλλη. Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφερεν ἐκ τοῦ χωρίου του τήν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταέτιδα παιδίσκην του, συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτῆς, καί ἀπεδήμησεν. Μετέβη εἰς τινα πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰργάζετο χειρωνακτῶν. Ἀναχωρῶν δέν εἶχεν ὀβολόν νά τῆς ἀφήσῃ.

Τότε δά ὁ πτωχός ἑξάδελφός μου ὁ Γιαννιός, ἐκτός τῆς ἀσθενοῦς γραιάς μητρός του, τῆς χήρας ἀδελφῆς καί τῶν ὀρφανῶν ἀνεψιῶν

του, ὥφειλε νά βοηθῇ καί τήν ὕπανδρον ἀδελφήν μετά τῆς προγο-
νῆς.

Παρά τήν δυτικήν ἐσχατιάν τοῦ ὠραίου τριπλοῦ λιμένος τῆς
παραθαλασσίας κώμης, ὅπου τό κύμα, ὑπό ἐλαφροῦ ζεφύρου ρυτι-
δούμενον, σκάζει καί δεικνύει μέλαιναν αἰχμήν ὑπό ὕγρᾳ λευκῆς
παρυφῆς περίρρυτον, ἐκεῖ ἀνίσχει τήν κεφαλήν ἡ Μαυρομαντιλοῦ.

“Ὅλοι οἱ βράχοι ἴστανται πέριξ ἀσάλευτοι, μετ’ ὀλυμπίου εἰρω-
νείας ὑπερορῶντες τās ἀπέλπιδας προσπάθειας τοῦ μανιώδους κύ-
ματος.

Μόνον ἡ Μαυρομαντιλοῦ νεύει μακρόθεν, νεύει διά τῆς κεφαλῆς
εἰς τόν θρασύν ναυβάτην, τόν ἐπιβαίνοντα οἰκτρᾶς σανίδος καί παρα-
δέρνοντα εἰς τό πέλαγος, τόν ἀγωνιῶντα νά εὕρῃ εἰς τόν βυθόν
τοῦ πόντου τροφήν δι’ ἑαυτόν καί διά τοὺς φιλτάτους.

Φαίνεται νά τόν καλῇ πλησίον της ὡς ἄλλη σειρήν, σειρήν
ἄφωνος καί ἄψυχος.

“Ὅμοιάζει μέ ναυάγιον προσηλωμένον ἐκεῖ ἀπό μακρῶν χρόνων,
πληττόμενον ὑπό τοῦ ἀφρίζοντος κύματος, κραδαινόμενον καί σείον
τήν κεφαλήν, κεφαλὴν φώκης ἔλλοχώσης* ἐκεῖ ἀπό αἰώνων.

Μόνῃ ἡ κεφαλὴ τῆς φώκης σείεται, ἀπατηλῶς νεύουσα· ἡ οὐρά
εὐρίσκεται ἐμπεφυκυῖα εἰς τόν πυθμένα, ἡ ρίζα διατείνει τās Ἰνας
πέραν τοῦ βυθοῦ, ἐμπεπηγυῖα εἰς τόν βράχον.

“Ἄλλως οὐδ’ ἡ κεφαλὴ σείεται. Τό κύμα μόνον ρήγνυται καί
πλαταγεῖ καί περιρρέει. Τό κινούμενον φαίνεται ὡς νά κινῇ.

Λέγεται —ἀλλὰ τίς τό πιστεύει; καί ὁμως, ἂν ᾔτο ἀληθές!—
ὅτι ἡ Μαυρομαντιλοῦ ὑπῆρξέ ποτε καί αὕτῃ γυνή καί μήτηρ, μή-
τηρ ἑπτὰ υἱῶν, ὅτι καί οἱ ἑπτὰ υἱοὶ της, ἔμπειροι ναυβάται, φθονη-
θέντες ὑπό τῆς θαλασσίας Γοργόνης, ἐπνίγησαν εἰς τό πέλαγος, ὅτι
ἴλεως μοῖρα, σπλαγχνισθεῖσα τόν πόνον τῆς μητρός, τήν μετεμόρ-
φωσεν εἰς σκόπελον καί τήν ἐφύτευσεν ἐκεῖ, οὐ μακρὸν τοῦ αἰγιαλοῦ,
μόλις ὀρθοῦσαν τήν κεραυνόβλητον κεφαλὴν της, τήν οἶονεῖ μελάμ-
πεπλον. Τοιαύτῃ ἡ Μαυρομαντιλοῦ.

Ἄγνοῶ τί μοιραῖον ὑπῆρχε μεταξύ τῆς Μαυρομαντιλοῦς καί
τοῦ Γιαννιοῦ, τοῦ ἐξαδέλφου μου· ἀλλὰ πάντοτε αὕτη, διαβαίνοντα
πλησίον ἢ μακράν, τόν ἐκάλει, τόν ἐκάλει.

Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε μυστηριώδης τις σύνδεσμος· αὕτη ᾔτο ἡ

κατ' ἑξοχήν Μαυρομαντιλίου κι ἐκεῖνος ἐκ τρυφεραῶς ἡλικίας οὐδέν ἄλλο ἐβλεπε γύρω του ἢ μαύρας μαντίλας.

Ἐπλεε σχεδόν καθημερινῶς εἰς τὰ νερά της, διάσχιζων κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τὸν ὠραῖον τρίκολπον λιμένα, ἐπεσκέπτετο ὅλους τοὺς ὅρμους, ἐξηρεῖνα ὅλα τὰ ὑποβρύχια σπήλαια, διωνύχιζεν ὅλους τοὺς διαποντίους θαλάμους.

Ἐπλεεν ἀπὸ ἀγκάλην εἰς ἀγκάλην, ἀπὸ ἄμμουδιάν εἰς ἄμμουδιάν, ἀπὸ βράχον εἰς βράχον. Ἦξευρεν ὅλα τὰς κρύπτας τῶν πολυπόδων, ὅλα τὰ θαλάμια τῶν μουγκριῶν, ὅλα τῶν ἀστακῶν τὰ ἐνδαιτήματα.

Ποτὲ ὀρφὸς δέν τὸν διέφυγε, καὶ αἱ συναγρίδες ἐγοητεύοντο ἀπὸ τὸ ἄγκιστρόν του.

Ἐπλεε συχνά εἰς τὰ νερά τῆς Μαυρομαντιλοῦς, τρέφων παράδοξον στοργήν πρὸς τὸν μονήρη τοῦτον βράχον, ὅστις μόλις ἀνέτεινε τὴν κορυφήν ὑπὲρ τὸν ἀφρόν τοῦ κύματος ὥς κολυμβητὴς κεκμηκῶς καὶ ἀναπαυόμενος ὑπτίος ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἄντρα καὶ τὰ μυστήρια τοῦ βράχου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυπτε θαλασσίους θησαυροὺς, ἀστακοὺς καὶ караβίδας, ὑπερφρεῖς τὸ μέγεθος, καὶ κογχύλας καὶ πεταλίδας καὶ ἄλλα ἀκόμη ἡδύγευστα ὄψα.

Ἀλλὰ παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Γιαννιὸς ἦτο κύριος δύο ὑπερηφάνων λέμβων, τῆς «Ἐπταλόφου» καὶ τῆς «Ἀγίας Σοφίας».

Τώρα ὁ Γιαννιὸς δέν εἶχε πλέον ἢ μίαν λέμβον, ὑπόσαθρον καὶ αὐτὴν καὶ σχεδόν συνηλικιώτην τοῦ ἐπιβάτου της. Ἐν λοιπὸν Σάββατον, περὶ τὰ μέσα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τὴν γεροντικὴν ἄκατόν του καὶ ἤρχισε νὰ ἐλαύνῃ τὰς κώπας, κατευθυνόμενος πρὸς τὰ νερά τῆς Μαυρομαντιλοῦς.

Ὁ Γιαννιὸς εἶχε, καθὼς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κωπηλάται, ἴδιον τρόπον εἰρεσίας*, καὶ ἤξευρε νὰ δίδῃ δρόμον εἰς τὴν λέμβον, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ χωρὶς νὰ ιδρώνῃ. Ἦλανυν ὁμαλῶς καὶ ἡρέμα, ἀλλὰ συνεχῶς, συντόμως καὶ μετὰ λανθανούσης ρώμης. Σχεδὸν δέν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καὶ ἀδιοράτως προένευε καὶ ἀνέπιπτεν.

Ἄλλως εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γηράσκη, καὶ ἐξησθένει καὶ ἔπασχεν.

Ἐπὶ τῆς λέμβου ἔφερεν ἀλιευτικά τινα σύνεργα τόν γάντζον, δι' οὗ ἀνειλκυε τὰ ὀκταπόδια, τὸ καμάκι, δι' οὗ ἐλόγχιζε τοὺς λαύρακας καὶ τοὺς ἀστακοὺς, τὸ σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαύλιζε τὰς σηπίας, τὴν λαδιά, δι' ἧς ἐπλαττεν ἐν τῇ θαλάσσῃ τεχνητὴν γαλήνην καὶ καθίστα διαυγῇ τόν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιωρίσθη κατὰ τὸ γῆράς του (πρόσθετε καὶ τὴν πράγγα καὶ τὴν ἀπόχη καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τοὺς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές.

Περιοδικό «Ἑστία», Ἀπρίλ. 1891 Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινές κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζιες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβηεὶ γλυκὸ ἀγεράκι,
πού κατεβάζουν τὰ βουνά, πού φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.

Ἀνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφαίει δροσίαν κι ἀχολογáει καὶ τρίζει.

Ἡ βρύση ἡ χορταρόσπρωτη δροσίζει τὰ λουλουδία
καὶ μ' ἐλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκά τὰ νανουρίζει.

Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα* μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια* οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπ' ὅξω ἀπ' τὰ ὀργώματα γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες*,
ἡλιοκαμένοι, ξέκοπτοι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
μέ τοὺς ζυγούς*, μέ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι,
καὶ σαλαγοῦν* ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά* τους,
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,

«ὦό!», φωνάζοντας, «ὦό, Μελισσηνέ* ! Λαμπίρη* ! »
κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγκρίζουν.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τή ζωή σας,
 τήν άπλοϊκή σας τή ζωή, πόχει περισσιες χάρες.
 Μά πίο πολύ τό μαγικό ζηλεύω γυρισμό σας,
 όταν ή μέρα σώνεται καί βασιλεύει ό ήλιος.

« Ό τραγουδιστής του χωριού καί τής στάνης », 1892 Κώστας Κρυστάλλης

ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Έκατόν πενήντα χιλιόμετρα μάκρος έχει ή πανύψηλη Πίνδος.

Στίς άμέτρητες χαράδρες της τρέχουν γρήγορα άγρια ποτάμια. Μαλακούς άνέμους δέ γνωρίζει· όταν φυσούν οί δρόλαπες* καί τ' άνεμόχολα*, τό κάνουν μέ λύσσα. Έδω γίνονται οί μεγαλύτερες καταιγίδες τής Εύρώπης, κατά μέσον όρο πενήντα τό χειμώνα. Έχει δάση άπάτητα, άκόμα άνεκμετάλλευτα, όπου κρύβονται άρκοϋδες καί μεγάλοι κάπροι. Δρύες, όξιές, καστανιές, έλατα καί κέδροι τή σκεπάζουν όλόκληρη. Τό χορτάρι, πού βλαστάνει τήν άνοιξη, ή « τούφα », είναι τόσο δυνατά ριζωμένο, ώστε δέν τραβιέται μέ τό χέρι. Όταν γλιστρούν οί τσοπαναράιοι, άπ' αυτό άρπάζονται, γιά νά μήν πέσουν. Άπάνω της δέ βρίσκεται δροσερό νερό, μόνο παγωμένο, από χιόνι, πού φέρνει πόνους στους ξεσυνήθιστους. Οί πεδινοί δέν μπορούν νά τό πιοϋν.

Στήν Πίνδο άκούστηκαν τά πρώτα έλληνικά τραγούδια. Τόσο αγαποϋν τήν ποίηση οί βοσκοί, ώστε πίστευαν ότι, όσάκις γεννιόταν ένας μεγάλος ποιητής στήν Ελλάδα, σάν τόν Όμηρο ή τόν Πίνδαρο, ό θεός τους ό Πάν έστηνε χορό άπ' τόν ένθουσιασμό του.

Κάθε άρχαίου θεού κάτι άπόμεινε στό ένα ή στό άλλο μέρος τής Ελλάδος. Ό Πάν ζει άκέραιος κοντά στους κτηνοτρόφους αυτού του βουνού. Τά μεσημέρια διστάζουν νά παίξουν φλογέρα παράωρα, έπειδή ξέρουν πώς, άν τόν ξυπνήσουν από τόν ύπνο του, θά τους χαλάσει τά ζωντανά.

Μόλις έλθει ή άνοιξη, φουντώσει ό γαϋρος κι ή όξιά καί βγάλει ή γή χορτάρι, ξεκινούν οί βοσκοί από τους κάμπους γιά τά καλοκαι-

ρινά λημέρια τους. Προχωρούν σιγά τώρα, γιατί τὰ νεογέννητα αρνάκια δέν άντέχουν σέ μεγάλους κόπους. Όταν θθάσουν στis ρίζες του βουνου, κάνουν σταθμό ως άνημερα του Αγίου Κωνσταντίνου, όποτε αρχίζουν την άνάβαση προς τίς κορυφές. Έκεί γίνεται ό κοϋρος τών προβάτων, πού βαραίνει τὰ χέρια τους μέ χρήματα. Όταν τὰ κοπάδια τους τρυγήσουν τό χόρτο μις πλαγιας, φεύγουν πέρα, πάνε όπου πρασινίζει άβόσκητο λιβάδι.

Μιά στάνη από λιθοσωρό, ένα άπόσκιο για τό καλοκαίρι, τὰ σύνεργα της τυροκομίας, πηγή για τό πότισμα, μιá φλογέρα — άνάμεσα σ' αυτά τ' άπλά πράγματα περνούν τή ζωή τους.

Έγνώρισα γέρο πιστικό όγδόντα χρόνων, μέ μακριά γενειάδα, άπαράλλακτο προφήτη της Αγίας Γραφής, πού δέν είχε άφήσει ποτέ στis στάνες, για νά μπει σέ πολιτεία. Δέν καταδεχόταν νά πάγει ούτε σέ χωριό, γιατί, έλεγε, δέν έβρισκε άρκετόν άέρα ν' άναπνεύσει μέσα στους τοίχους.

Έχουν τήν άφροντισιά τών πουλιών. Είναι άγαθοί μέ άγνότατα ήθη. Καώς μένουν μακριά από τό μεταπολεμικό κόσμο, δέν έχασαν τίποτε από τόν πατριαρχικό βίο, πού ζούνε πρό άμνημονεύτων χρόνων.

Οί βοσκοί της Πίνδου έξακολουθούν νά είναι καταρράκτες στίχων· ό,τι σκέπτονται, τό κάνουν αυτόματα ρίμες* καί μελωδία, πού τήν παίζουν μέ ρομαντικό πάθος στη φλογέρα τους. Η μουσικότητα του αυτιού τους φαίνεται από τὰ κουδούνια, πού βάζουν στα ζώα τους. Άξίζει τόν κόπο νά δει κανείς τσοπάνο ν' άγοράζει κουδούνια στο παζάρι. Διαλέγει ένα, πού του άρέσει ό τόνος του ως βάση, καί μ' αυτό δοκιμάζει όλα τὰ κουδούνια τών μαγαζιών, όσο νά βρει ήχους νά ταιριάζουν μεταξύ τους, ν' άποτελούν άρμονική σκάλα. Κάθε βοσκός έχει τονισμένο μέ τό δικό του τρόπο τό κοπάδι του.

Οί περισσότεροι είναι άγράμματοι. Μέ τό σουγιά τους σκαλίζουν ιερογλυφικά σέ σανίδια, για νά οδηγούνται πόσα χρωστάνε ή πόσα εισέπραξαν.

Είναι πολύ φιλόξενοι. Μόλις φανεί ξένος, τρέχουν καί κρατούνε τ' άγριόσκυλά τους, αυτή τήν πληγή της Πίνδου. Του φωνάζουν: « — Έ, φίλε, έλα κι από μās ».

Αν κάμει πώς προσπερνάει άδιάφορος, τόν παίρνουν από τό χέρι καί τόν αναγκάζουν ν' άνεβεί στο κονάκι τους. Εκεί, πρίν τόν

ρωτήσουν τίποτα, τοῦ δίνουν δροσιτικό ξινόγαλο, τό καλοκαιρινό πιτό τους, ἢ γάλα μέ χιόνι, πού βρίσκουν στίς σκιερές ρεματιές ὡς τόν Αὔγουστο. Ὑστερα στρώνουν καί τόν βάζουν νά καθίσει. Τοῦ δίνουν ἀνθοτύρι καί καλαμποκίσιο ψωμί. Τρέμουν μήπως δέν εὐχαριστηθεῖ ὁ ξένος, διότι τόν θεωροῦν ἱερό. Περηφανεύονται ὅτι αὐτοί βάστηξαν τήν Ἐπανάσταση. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κάψανε τά πάντα κάτω, οἱ πιστικοί πιάσαν τ' ἀπάτητα μέρη καί τροφοδοτοῦσαν τοὺς ἀγωνιστάς. « Μὲ ζωντανά τῶν τσοπάνηδων, γράφει στ' ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης, βαστήξαμε τό στρατό, τόν καιρό τοῦ Ἰμπραήμ ».

« Γύρω ἀπ' τήν Ἑλλάδα » Χρῆστος Ζαλοκώστας

ΤΟ ΞΕΣΤΟΥΠΩΜΑ

Ὁ ἥλιος ἔμεσουράνει κάθετος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνῶ ἀνηρχόμην μετὰ ὀμηλίκου δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τόν ἀνήφορον, τόν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἑρμουπόλεως ἐσοχὴν, καλουμένην Πισκοπτιό, ἢ, σχολαστικῶς, Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τά βουνά τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τό χόρτον εἶναι τελείως ἄγνωστον καί ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινάς τό φθινόπωρον φασκομηλέας καί ἡλιοκαεῖς κατὰ τό θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγεῖτο ἡμῶν, κατάξηρος κι ἐκεῖνος, ψωραλέος ὄνος, σύρων ἐπιπόνως βαρέλαν ὕδατος, τοποθετημένην ἐπὶ εἰδους διτρόχου χειραμάξης ὑπὸ τήν ὀδηγίαν γραίας χωρικῆς. Τό πρόσωπον αὐτῆς δέν ἐβλέπαμεν, ἀλλὰ μόνην τήν ράχιν, ἥτις τοσοῦτον εἶχε κυρτωθῇ ὑπὸ τό βάρος τῶν ἐτῶν καί τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζε ὀρθήν σχεδόν μέ τά σκέλη της γωνίαν.

Τόν ὄνον, τήν βαρέλαν καί τήν γραίαν εἶχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπό τήν παρά τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου βρύσιν μέχρι τῆς ἐγγιζούσης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀσθμαίνοντες καί ἄφωνοι ἐκ τῆς ζέστης καί τοῦ καμάτου. Ὁ πυρακτωμένος κοινορτός ἔκαιεν ὡς θερμή στάκτη τὰς πτέρνας τῶν ποδῶν μας, ἐνῶ ἐτύφλωνε τοὺς ὀφθαλμούς μας τῶν λευκῶν βράχων ἢ ἀκτινοβολία. Παντός εἰδους μυῖται ἐβόμ-

βουν περί τήν κεφαλὴν μας καί αἱ ἀκρίδες ἐπερίμεναν σχεδόν νά τās πατήσωμεν, διὰ νά τιναχθῶσι δι' ἑνός πηδήματος εἰς μακράν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον τά κόκκινα ἢ γαλανὰ των πτερά.

Ἡ γραΐα ἔσυρε πάντοτε τό καπίστρι, ὡς νά ἤθελε νά βοηθήσῃ τήν ἐπίπονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑποζυγίου της· οἱ κακῶς προσηρμοσμένοι τροχοὶ ἔτριζαν πενθίμως καί τό ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἐξηκολούθει νά ταλαντεύεται πρὸς δεξιάν καί ἀριστεράν ὡς μεθυσμένος βρακάς.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν ὁ μεσημβρινὸς δαίμων μοῦ ἐνεφύσησεν ἰδέαν, ἣτις μ' ἔκαμε νά γελάσω.

— Γιαννακό, ἐψιθύρισα εἰς τό ὠτίον τοῦ συντρόφου μου, δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τό ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δέν θά ἦτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τήν βρύσιν ;

Ἡ ἰδέα μου τόσον τοῦ ἤρεσε, ὥστε τόν ἔκαμεν ἀμέσως νά λησμονήσῃ τήν κούρασίν του· ἐπλησίασε ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν εἰς τό βαρέλι, ἔθηκε τήν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἔστράφη τότε νά μέ κοιτάξῃ, ἔξεφραξε μετὰ ἐνθαρρυντικόν νεῦμά μου τήν ὀπτήν καί τό νερόν ἐξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνός ἐπὶ τῆς κονιορτώδους ἀτραποῦ.

Περιπτὸν νά εἴπω ὅτι, εὐθύς μετὰ τό πραξικόπημα, εὐρέθη καί πάλιν πλησίον μου ὁ Γιαννακός, ἢ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἦσαν ἔτοιμοι εἰς φυγήν. Κατεσκοπεύαμεν τήν γραΐαν, ἣτις ὅμως δέν ἔστράφη, διὰ τόν λόγον ὅτι ἦτο βαρήκοος ἢ δυστυχής.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ χύσις, τό βῆμα τοῦ ὄνου ἀπέβαινε ταχύτερον· τό κενωθέν βαρέλι ἀντὶ νά βαρυταλαντεύεται ὡς μεθυσμένος, ἐχόρευεν εὐθύμως κατὰ τās ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξύ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες κι ἐκεῖνοι ἀπό τό ὑπερβολικόν βάρος ἔπαυσαν νά τρίζωσιν ἀπαισίσως. Μετ' ὀλίγον, ἀντὶ νά σύρεται ὁ ὄνος ὑπὸ τῆς γραΐας, ἤρχισε νά σύρῃ ἐκεῖνος τήν γραΐαν. Τοῦτο ἦτο τόσον ἀσύνηθες, ὥστε τήν ἔκαμε νά ὑποπτεύσῃ ὅτι κάτι ἔκτακτον εἶχε συμβῆ. Ἐσταμάτησε, ἀφῆκε τό κάρον νά προχωρήσῃ ἔν ἡ δύο βήματα καί εἶδε τήν ἄφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσταζαν αἱ τελευταῖαι ρανίδες τοῦ τόσον ἐπιπόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τήν κεφαλὴν καί μᾶς εἶδε καί εἶδομεν καί ἡμεῖς τό πρόσωπόν της. Ὡμοίαζεν ἑκατοντοῦτις, κάτισχνος, ξηρά καί μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπερίμέναμεν φωνάς, ὕβρεις, κα-

τάρας ἢ καί πετροβόλημα. Οὐδέ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ἀλλ' ἠρκέσθη νά στενάξῃ· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νά λησμονήσω τό ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματος αὐτῆς, ὅταν ἐπέρασεν ἔμπροσθέν μας ἐπιστρέφουσα νά μεταγεμίσῃ τό βαρέλι της εἰς τήν μακράν ἀπέχουσαν βρύσιν. Τόν Γιαννακόν ἔτυχε νά ἐπανίδω εἰς τήν Αἴγυπτον μετὰ εἴκοσιν ὅλα ἔτη καί οὐδ' ἐκεῖνος τό εἶχε λησμονήσει.

« Συριανά διηγήματα »

Ἑμμανουήλ Ροῖδης

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

(ἀπόσπασμα)

.....

Τώρα, καιρός νά γυρίσουμε στούς χριστιανούς. Κοντά στούς ἐμπόρους τῆς ὁδός Τσάρου, ὅπως δά τό καταλαβαίνει ὁ καθένas, εἶχε ξεπέσει κι ἡ παλιά ἀρχοντιά κι εἶχε χαμένα τὰ πλούτια της. Ὁ παράs ἔπαιρνε τώρα ἄλλη στράτα, γύρευε θαρρεῖς τοὺς ἀγναφους* καί τοὺς μικρογεννημένους, καί τ' ἀρχοντόσογα τρῶγαν ἀπό τὰ ἔτοιμα καί μαδούσανε σάν φυλλουριά στὰ πρωτοχείμωνα. Τέτοια ἀρχοντόσογα ἦτανε πολλά μέσα στό Ρέθεμνος, περισσότερα κιόλας παρά πού θά βρεῖς σ' ἄλλες πολιτεῖες. Ἄλλοι βαστοῦσαν ἀπό τό Βυζάντιο, καί τοὺς εἶχε σταλμένους ὁ βασιλέας ὁ Νικηφόρος νά καθαρίσουνε τό νησί ἀπό τοὺς Σαρακηνοὺς, κι ἄλλοι ἦταν φερτικοί ἀπό τή Βενετιά. Γιά Βυζαντινοὶ περνοῦσαν οἱ Μελισσηνοί, οἱ Βλαστοί, οἱ Καλλέργηδες, οἱ Γαβαλάδες, οἱ Σκορδίληδες, οἱ Βαρούχηδες, οἱ Καλαφάτηδες, οἱ Δαφνομήληδες καί κάμποσοι ἄλλοι. Κλωνάρι ἀπό τή Βενετιά κρατοῦσαν οἱ Ντάντολοι, οἱ Νταμολίνοι, οἱ Μοάτσοι, οἱ Σαουνάτσοι, οἱ Βενιέρηδες, οἱ Βερνάρδοι... Ἦτανε κι ἄλλα μερικά σπίτια πού ἔχαν καί τῆς γενιᾶς τό καμάρι καί τό φημισμένο τ' ὄνομα, ὅπως νά ποῦμε οἱ Χορτάτσηδες, πού εἶχαν γεννήσει ἕναν ποιητάρη, τό Γεώργιο τό Χορτάτση, πού ταίριασε τό τραγούδι τῆς « Ἐρωφίλης », κι οἱ Πρεβέληδες, πού ἔχανε χτίσει χωριό καί μοναστήρι μέ τ' ὄνομά τους καί κλάψαν ἕνα σκοτωμένο στό Ἀρκάδι. Ἄλλο ντα-

μάρι ήταν οι Χατζηδάκηδες, — πατοκαζανιά κι αυτοί, — πού 'χανε βγάλει δυό σπουδαίους σοφούς, τόν ένα στ' αύριον, τόν άλλο στ' αργότερα. Τούτος μάλιστα ο τελευταίος αγωνίστηκε νά κάμει τόν κόσμο νά μιλήσει γλώσσα καλύτερη από κείνην πού τοῦ 'μαθε ή μάνα του, μά δέν αξιώθηκε νά τήν ἀκούσει, παρά από μερικούς γραμματισμένους (τότε δέν είχε ραδιόφωνο).

"Ολοι τοῦτοι πού ὀνόμασα ἦταν ἀγαθοί ἄνθρωποι, φιλομαθήμενοι, ἀρετοστολισμένοι, καλοί πατριῶτες. Ἡ ὄψη τους φανέρωνε πώς εἶχαν ἔρθει ἀπό τὰ ξένα, γιατί ἔβρισκες μέσα σ' αὐτούς πολλούς γαλανομάτηδες καί μέ πετσι ἄσπρο σάν τό γάλα καί μέ τὰ γένια ξουρισμένα, ἢ μέ μυτερό μούσι στό πηγούνι. "Ολοι τους ἦτανε φράγκικα ντυμένοι, περίσσια παστρικοί ἀπάνω τους καί μέ τσιριμόνιες πού δέ θά ξανασταθοῦνε ποτέ. Τόν καιρό τους τόν ξόδιαζαν κλεισμένοι στὰ σπίτια τους, καί καθέννας εἶχε κι ἀπό ἕνα μικρό μεράκι, γιά νά περνᾷ τήν ὥρα του. Ἀπό μικρό κιόλα καταστάθηκε μεγάλο σέ πολλούς, καθὼς τό λέει κι ἡ μαντινάδα : « Ἐνα κλωνί βασιλικό ἐπέρασας στ' αὐτί μου — καί γύρισε καί σκέπασε οὐλή τήν κεφαλή μου ! ». Ὁ ἕνας ἀστρονομοῦσε μέ τό κανοκιάλι καί περνοῦσε στό κοντύλι, μέρα τή μέρα, ὅσα μελετοῦσε στόν οὐρανό ἀποβραδὶς (τοῦτος εἶναι ὁ γιατρός ὁ Ντάντολος, φίλος τοῦ σπιτιοῦ μας, πού νά τόν ἔχει ἀναπαμένο ὁ Θεός)· ὁ ἄλλος μάζευε τὰ τραγούδια τοῦ τόπου καί κατάγραφε τὰ συνήθεια του· ἕνας ἄλλος ἀράδιαζε στίχους πολιτικούς κι ἔβανε σέ θύμηση τὰ περιστατικά τοῦ καιροῦ του (ἀπό τό σεισμό πού τράνταξε τήν Κρήτη ἴσαμε τό τσιριγώτικο καράβι πού φόρτωσε κεράσια καί χιόνι γιά τήν Αἴγυπτο)... Ἦταν καί μερικοί πού κρατοῦσαν ἀκόμα ἐμπόριο μέ τό Τριέστι καί τή Βενετία καί μέ τοῦτο περνοῦσαν καθιστάρικα τή ζήση τους, γράφοντας ἀπό μήνα σέ μήνα κανένα γράμμα καί περιμένοντας τήν ἀπάντησιν.

Ἀπό τοὺς ἀρχοντοξεπεσμένους τῆς πολιτείας εἶχανε διαλέξει τοὺς προξένους τους οἱ Μεγάλοι τοῦ Κόσμου καί τ' ἀποδέλοιπα ἔθνη. Κι ἦτανε μιὰ ὁμορφιά νά τοὺς βλέπεις, ὅλους αὐτοὺς τοὺς παλατιανούς (ὅς τοὺς ποῦμε μέ τ' ὄνομα πού τοὺς ἀξίζει), πού 'χαν θωριά νά τή ζουλέψουν βασιλιάδες, ντυμένους τίς βελάδες τους, μέ τὰ ψηλά καπέλα στό κεφάλι καί μέ τὰ παράσημα στό στήθος, νά πηγαίνουν μέσα στίς καρότσες τους στήν ἐκκλησιά, στή δοξολογία τῆς Πρωτοχρονιᾶς ἢ σ' ἄλλη βαριά γιορτή τῆς χριστιανοσύνης. Τέτοιες μέρες

τά σπίτια τους κρεμοῦσαν κάτι σημαῖες μακριές ἴσαμε τή στρώση τοῦ δρόμου καί, καθώς ἦταν τό 'να μέ τ' ἄλλο κολλητά, ἡ ὁδός Τσα-ρου ἔπαιρνε φωτιά ἀπό τίς χιλιολογίτικες βαφές. Ἔβλεπες ἐδῶ τό διπλοκέφαλον αἰτό τῆς Μοσκοβιάς νά χτυπᾷ τίς μαῦρες φτεροῦγες του καί νά κρεμᾷ τά κλαδωμένα νύχια του, καί τό τριοζωναράτο φλάμπουρο τῆς Φραγκιάς νά φουρφουρίζει ξεδιπλωμένο, καί τήν ἀμερικάνικη συνασθεριά νά φλογοβολᾷ στό γαλανό κάμπο της. Καί, πάνω ἀπό τά δοξασμένα τοῦτα πανιά, νά κυλάει χαρούμενος ὁ λαλητὸς ἀπὸ τίς καμπάνες καί νά πηδοκοπᾷ ὁ χορευτὴς ὁ ἥλιος. . .

Στὴ διορισμένη ὥρα πέφταν τά κανόνια, οἱ καμπάνες βράζαν ἀπ' τό κακό τους, καί μέσα στὴν ἐκκλησιά, ὅπου εἶχε δοθεῖ ἡ ἀπόλυση καί ξεθυμάνει ὁ ρήτορας τῆς μέρας, τά κονσολάτα φιλιούνταν σταν-ρωτά, μέ περίσσια συγκίνηση, κι εὐκίονταν καί τοῦ χρόνου. Ὁ λαὸς τοὺς ἄνοιγε πέρασμα, βγαίνουν ἀπὸ τό κουβούκλι τους κι ἀκολουθοῦσαν τό δεσπότη μέ τό διάκο του, πού πήγαιναν στό δεσποτικό. Ἐκεῖ γινόνταν τά πρῶτα δεξιμία, κι ἀπέκει στή Δημογεροντία, κι ὕστερα στά σπίτια τῶν προξένων, καί παραπέρα ὅπου τραβοῦσε ἡ ὄρεξή του τὸν καθένα. Τό Ρέθεμος εἶχε τίς πόρτες του ἀνοιχτές, ἔμπαινε δίχως νά χτυπήσεις, κι ἔβρισκες πάντα τό νοικοκύρη καί τὴ νοικοκυρά νά σέ προσμένουν στό κεφαλόσκαλο, μέ τό χαμόγελο στά χεῖλη, σά νά 'χαν ἀνοιγμένο τό σπίτι τους ξεπίτηδες γιὰ λόγου σου. Σέ βάναν νά καθίσεις στὸν καναπέ, ἔλεγε τίς συνηθισμένες κουβέντες, γιὰ τὸν καιρό πού ἔκανε, γιὰ τά καράβια πού ἦρθαν κι ἔφυγαν, γιὰ τό δεκάρικο τῆς μέρας, — τοῦτος μποροῦσε νά κουβεντιάζεται βδομάδες ὀλάκερες, — σοῦ βγάναν τό τραταμένο* καί πήγαινε στό καλό.

Τό τραταμένο σέ τοῦτα τ' ἀρχοντικά ἦταν μεγάλη δουλειά. Ἡ νοικοκυρά τοῦ σπιτιοῦ, καρτερώντας τὴν πολυπόθητη ὥρα νά σέ δεχτεῖ, ἔμπαινε ἀπὸ καιρό σέ σκοτούρα, πῶς νά ψήσει τά ζαχαρικά της καί νά ἐτοιμάσει τά σιρόπια καί τά ροσόλια* της. Τό γλυκό τοῦ κουταλιοῦ πού σέ φίλευαν ἄλλαζε μέ τὴν ἐποχή, καί πότε σέ γλυκαντερίζαν μέ νεραντζάκι ἢ κίτρο καντιασμένο, πότε μέ ροδοζάχαρη, βύσσινο ἢ σταφύλι. Τά ροσόλια καί τά γλυκέρια ἦταν τό μυστικό τῆς καθεμιάς, καί τό μόνο πού μποροῦσε νά ξεχωρίσεις, ἀπὸ τὴ νοστιμάδα τους, ἦταν πῶς μέσα στό σπέρτο εἶχαν ρίξει τὴ μιὰ κυδωνοκούκουτσα, τὴν ἄλλη γαρούφαλα ἢ κανέλα. Ὅλα τοῦτα

τά πιοτά καί τά ξαρέσια τά σερβίριζε μέσ σ' ἄσημένιο δίσκο, μέ βάζα καί κουταλοθήκες ἀργυρογανωμένες, ἡ μοσκαναθρεμμένη τοῦ σπιτιοῦ, μ' ἓνα σωρό νάζια κι ἄλεπουδιές.

Τέτοιαις λογιῇς γιορτάζαμε τά Λαμπροχριστούγεννα, τήν πρώτη τοῦ χρόνου καί τ' ὄνομα του ὁ καθένας, χωρίς νά λογαριάσουμε τίς ἐθνικές γιορτάδες, στίς 25 τοῦ Μάρτη καί στίς 9 τοῦ Νοέμπερ, μέρα χρονιára γιά τούς Ρεθεμνιώτες, γιατί σάν τότε τινάζαν στόν ἀέρα τήν μπαρουταποθήκη τοῦ Ἀρκαδιοῦ. Μ' ἅπ' ὅλες τίς γιορτάδες, ἡ πιό ξανοιχτική γιά τήν καρδιά ἦτανε τά Θεοφάνεια, τότε πού βουτᾶνε τό σταυρό στή θάλασσα. Ἀφήνω κατά μέρος καί δέ μιῶ γιά τήν παράτα τῆς μέρας, γιά τή λιτανεία μέ τά ξαφτέρουγα καί τά λιβανιστήρια, γιά νά ῥθω στό ψαχνό τῆς ἱστορίας μου.

Ἀποβραδὶς εἶχε βρέξει μέ τό τουλούμι, εἶχε πλύνει τούς δρόμους καί τά καλντερίμια τοῦ λιμανιοῦ, κι εἰδειχνε πώς θά ξημερώσει βασιλική μέρα, χαρά Θεοῦ, μ' ἐκεῖνα τά χειμωνικά λιοσταλάματα πού βγάνουν τά γεροντάκια στίς πόρτες τους καί τίς σαῦρες στά χαλάσματα. Τήν ἐπαύριο, ὁ καιρός δέν εἶχε ἀκόμα ξεθυμάνει, μά ἡ θάλασσα ἦτανε στρωτή, μουντή κι ἀστραφτερή σάν γανωμένο χάλκωμα, καί σύννεφα ποκάρια ποκάρια* κουρνιάζανε στά θεμέλια τ' οὐρανοῦ. Μέσα στή χατιρική τούτη καλοσύνη, κατέβαινε ὁ γιορτοφορεμένος λαός, — ἄρχοντες καί νοικοκυραῖοι, παζαρίτες κι ἀργαστηριάρηδες, τεχνίτες κι ἀργατολόγοι, — κι ἐπιαναν μέ τάξη τή θέση τους σέ μέρος ξάγναντο, στό Φανάρι καί στόν κάβο τοῦ Κήπου, καί περίμεναν ν' ἀρχίσει τό πανηγύρι. Ἐρχόταν ὁ δεσπότης μέ τούς παπάδες, διάβαζαν τά γράμματα τῆς Ἐκκλησίας κι ἔριχναν τό σταυρό στό νερό. Τήν ἴδια ὥρα, μέσα ἀπό τά ἄμφια τῆς παπαδουριάς καί τίς σκολινές βελάδες τῆς ἀρχοντιᾶς, τινάζονταν δυό τρία γδυμνά κορμιά, καί πέφταν στό μαργωτικό* νερό. Συνερίζονταν τό σταυρό ἕως μισό πατερημό, — μιά φορά κιόλας μαχαιρώθηκαν κεῖ κάτω, μ' ἀπό τότε τούς ἔψαχναν, — κι ὕστερα ἔβγαине ὁ κερδισμένος, μαῦρος ἀπό τό κρῦο, καί παράδινε τό σταυρό στό δεσπότη, φιλώντας του τό χέρι. Ὁ κόσμος ἀναγάλλιαζε νά δεῖ τό κατόρθωμα, ἔλυνε τό πουγγί του, καί γύριζε ὁ δίσκος γιά τό ἄξιο παλικάρι, πού ἔχε νά γιαιτρέψει τήν πούντα του. Σέ παλιότερο καιρό, τό δίσκο μέ τό σταυρό μέσα, τότε γύριζε στό τσαρσί* καί στό μεϊντάνι* ὁ ταξιμάρης καί μάζωνε κι ἀπό κεῖ συχαρίκια καί κοσπαράκια.

‘Ο κερδισμένος τῆς χρονιάς, πές κάλλιο κάθε χρονιάς, ἦταν ὁ Δημήτρης ὁ Παντουβᾶς, ἓνα παλικάρι χυμένο στὸν μπροῦντζο, μέ πετσί ταγαριασμένο ἀπὸ τὰ νερά καὶ τοὺς ἥλιους καὶ βαμμένο τῆς ἄρμης. ‘Η γενιά του κρατοῦσε ἀπὸ τὸ ‘Αψύ Χωριό, ἓνα σπιτομάζωμα μιά ὥρα δρόμο ἀπὸ τὸ Ρέθεμνος, στὸ σήκωμα τοῦ ἡλίου, κοντὰ στὴν ἀκροπελαγιά. Τοῦτο δέν εἶναι νὰ τὸ θαμαστεῖς, γιατί ὅλοι οἱ ‘Αφοχωριανοί — καθὼς τὸ μαρτυρᾷ καὶ τ’ ὄνομα — ἦτανε παλικαράδες καὶ θυμωιάρηδες, μονάχα πού κανέννας τους δέν ἔβγαλε ὄνομα στὴ θάλασσα. ‘Η φτώχεια τῆς γῆς τοὺς ἔδιωχνε ἀπ’ τὸ χωριό τους, κι ὁ ἓνας παρακινώντας τὸν ἄλλο εἶχανε γίνει ὅλοι τους χτιστάδες, μερικοὶ κιόλας ξακουστοί. Κάθε πρωὶ κινούσανε συδυὸ συντρεῖς γιὰ τὸ Ρέθεμνος, ὅπου τοὺς περίμενε πάντα ἓνα γιαπί. Τὸ πουρνὸ στὸ δρόμο γιὰ τὴ χώρα, τὸ ἀπόβραδο στὸ δρόμο γιὰ τὸ χωριό, ὅλο κι εἶχανε τὸν ἥλιο πισώπλατα νὰ τοὺς πυρώνει τὸ σβέρκο καὶ νὰ τοὺς ἀργάζει τὸ πετσί. Γιὰ τοῦτο τοὺς εἶχε βγεῖ τὸ παρανόμι μαυροτράχηλοι, πού τοὺς πήγαινε ὅσο παίρνει, γιατί τὸ ἀψύ φυσικό τους, περισσότερο παρά τὸ πύρωμα τοῦ ἡλίου, ἔκανε νὰ μελανιάζει κάθε τόσο τὸ σνίχι* τους.

‘Ο Δημήτρης σιχάθηκε ἀπὸ μικρὸς τὴ χτιστική, δούλεψε ἓνα σεφέρι στὰ νταμάρια, ὕστερα ἀρμάτωσε ψαρόβάρκα καὶ τὰ ‘βαλε μέ τὴ θάλασσα ‘Ανεπρόκοπος κι ἐκεῖ, κατάντησε ἀργατολόγος στὸ Ρέθεμνος, πότε ξεφορτωτὴς στὰ βαπόρια, πότε καλαφάτης στὸν ταρσανὰ ἢ κουπολάτης στὶς βάρκες. Πάντα ὁμως στὶς δουλειές τῆς θάλασσας. Παιδί ἀχνούδιστο ἀκόμα, εἶχε συνεριστεῖ τὸ σταυρὸ μέ κάτι πετσωμένους λιμανιῶτες, πού ἦτανε φόβος νὰ τοὺς θεωρεῖς. Στὸ πάλεμα πάνω, ἐκεῖ στὸν πάτο τοῦ νεροῦ, τοῦ τοῖμπησαν τὸ νεφρὸ καὶ τοῦ φάγαν τὸ μισὸ αὐτί, ἀμὴ κείνος τοὺς ἄρπαξε τὸ τζοβαῖρι* καὶ τινάχτηκε στὸν ἄφρο. ‘Απὸ τὸ χρόνο κείνο, κανέννας πιά δέν τὸν κέρδισε, ἐξὸν τὴ φορά πού ‘χε πετάξει τὴ βλογιά. Τ’ ὄνομα πού ‘χε βγάλει στὰ παιγνίδια τῆς θάλασσας μακρομαθεύτηκε κι ὅξω ἀπὸ τὸ Ρέθεμνος, μὰ σὲ τοῦτο βοήθησε κι ὁ ἴδιος, γιατί τὰ περισσότερα τσαλίμια* του τὰ φύλαγε γιὰ τοὺς ταξιδιώτες πού περνοῦσαν ἀπ’ τὸν τόπο μέ τὰ βαπόρια τῆς γραμμῆς.

‘Εφτανε πού λές τὸ βαπόρι, φουντάριζε στ’ ἀνοιχτά, ἔκανε τὴ δουλειά του κι ἔπαιρνε πράτιγο* νὰ φύγει. Τὴν ὥρα πού σάλπαρε, ὁ Δημήτρης πετοῦσε τὰ ροῦχα του, σκαρφάλωνε στὸ πλωριό ἄλ-

μπουρο, — καί μπλούμ ! μέσα στο νερό. Δούλευε αποπάνω ο έργατης, τύλιγε τήν καδένα, σήκωνε τήν άγκυρα. 'Ο Δημήτρης τινάζοταν σάν τό χελιδονόψαρο, έπιανε στόν άέρα τά μπράτσα της, πατούσε άπάνω, άγκάλιαζε τό άδράχτι της καί — γράντα γράντα οί χαλκάδες — άνέβαινε μαζί μέ τό σίδερο ίσαμε τά οικια* τής πλώρης. Βασιτόταν εκεί σάν τό σταφύλι, ο κόσμος χαιρετούσε, τό βαπόρι έκανε έμπρός. 'Ο Δημήτρης βουτούσε πάλι, ξανάντιαζε τό κύμα, έρχόταν πάνω στο κοράκι τής πλώρης. Τό 'βανε μέσ στα σκέλια του, τό 'σφιγγε μέ τά γόνατά του σάν άλογο, κι έσκιζε μέ τή ράχη του τά νερά. 'Υστερα έπαιρνε ένα μακροβούτι κάτω από τήν καρένα, διάβαινε από τή μιά μεριά του βαποριού στην άλλη. 'Αποπάνω σειούσαν τά καπέλα τους, τό φουγάρο έβγανε καπνούς, ή σφυρίχτρα βουρλιζόταν. Τότε του ρίχναν ένα παλαμάρι, τό άρπαζε αυτός μέ χέρια καί μέ πόδια, καί νά σου τον πάνω στην κουβέρτα. 'Ανοίγαν έμπρός του πέρασμα, κάναν νά τον φημίσουν — αυτός έτρεχε στα ρούχα του, τά 'κανε κουβάρι κάτω άπ' τή μασκάλη του καί κατέβαινε, χαμηλοβλέποντας, από τή σκάλα στη βάρκα του. 'Αποπάνω χαιρετούσαν άκόμα, μά κείνος, μέ τά κουπιά στα χέρια, άβαράριζε από τό χοχλάκισμα του έλικα, άνόρεχτος καί σάν νά μήν είχε τρέξει τίποτα.

Τέτοια ήταν τά κατορθώματα του Δημήτρη του Παντουβά από τό 'Αψύ Χωριό. Τόν κουβεντιάζαν οί περαστικοί άπ' τό λιμάνι μας, τόν βάναν στα χείλη τους κι οί μεγαλοσιάνοι κάθε χρόνο στα Θεοφάνεια, τή μέρα πού βουτάνε τό σταυρό, κι ύστερα τόν ξεχνούσαν ως τόν άλλο χρόνο. Μά καί τούτη τή μέρα, ή δόξα του σκόλαζε νωρίς. 'Ο κόσμος άδειαζε τό λιμάνι, έπιανε θέση στην προκυμαία ή στα παραθύρια τής θαλασσογειτονιάς, γιά νά μή χάσει τό σεριάνι από τ' άρμενα πού θά παραβγαίνουν τό 'να τ' άλλο. Σέ τοϋτο τό μεταξύ, ο καιρός έδειχνε συλλογισμένος, ο άνεμος φορτσάριζε, κι ή θάλασσα έπαιρνε νά προβατίζει. Περίμενε λές νά σκολάσει ή λιτανεία, γιά νά τό γυρίσει στην κακοσύνη. Αυτό δέν άμπόδιζε νά βγάλουν στο συνερισιό τά καινούρια σκαριά. Τά 'βλεπες ένα ένα νά ξεμυτίζουν από τό λιμάνι, μέ τό πανί καργαρισμένο από τόν άνεμο, καί νά πιάνουν τ' άνοιχά. 'Ητανε ψαροπούλες, παραγαδιάρικα, γαίτες* — όλα μικρά, τά καφερά, γιατί ήτανε μικρό καί τό λιμάνι πού τά 'βγανε. Στίς καλές χρονιές είχε καί μπρίκια, τρεχαντήρια, μπρα-

τσέρες. Στόν καιρό τῆς φτώχειας, ὁ κόσμος φχαριστιόταν μέ τά φαροκάικα.

Ήτανε κάτι φιλοχάραγα σκαριά, ἀρματωμένα θαρρεῖς γιά τή μέρα τούτη, πού κουβαλοῦσαν τό κύμα καί ξοῦσαν μέ χάρη τό 'να τ' ἄλλο πάνω στά τσαλίμια τους, ἢ γέρναν τό μάγουλό τους νά τό φιλήσει ὁ ἀφρός. Τό παιγνίδι κρατοῦσε κάμποση ὥρα, τά πιό θαρρετά πελαγίζαν, μ' ὅλο τό ζόρικο καιρό, τά ἄτολμα ἀκρίζαν* τό περιγιάλι, ὅλα τους κάποιαν ὥρα βάνανε πλώρη γιά τό καρaboστάσι. Ὁ ἄνεμος τοὺς ἐρχόταν μιά στιγμή ἐνάντιος, ἔβλεπες τά πανιά τους νά φυλλίζουν* καί πάλι νά μεστώνουν, καί τά καράβια νά μπαίνουν στή σωστή ρότα*. Κεφαλώναν τόν κάβο τοῦ Κήπου, πού ἡ στεριά κόβει τή θάλασσα, τά πανιά λαλαδίζουν στήν ἀπανεμιά, κι οἱ ναῦτες τά μαϊνάραν, γιά νά φουχτώσουν τά κουπιά... Ἀπό τή χώρα ἀκουγόταν πιά ἡ καμπάνα τοῦ μεσημεριοῦ, καί καθένας βιαζόταν νά σκολάσει, νά πάει νά γιοματίσει μέ τή φαμελιά του.

« Τό χρονικό μιᾶς πολιτείας »

Παντελής Πρεβελάκης

ΤΟ ΞΗΜΕΡΩΜΑ

Εὐρίσκόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καί εἰς τὰς παραμονάς τῆς ἐορτῆς τοῦ φωτός, τοῦ χρυσοῦ ἔαρος. Ὁ παγωμένος ἄνεμος πνέει φορτωμένος μέ τὰ πρῶτα μῦρα, τὰ ὅποια ἐρχονται ἀπό τοὺς ἀναγεννωμένους κήπους. Τόν πόνον, πού προξενεῖ τό ψῦχος, μετριάζει ἡ γλυκεῖα προσδοκία τό πένθος, τό ὅποιον ρίπτουν κάτω διερχόμενα νέφη, δέν εἶναι τόσο βαρὺ καί τόσο καταθλιπτικόν. Κάποια ἀκτὶς χρυσοῦ φωτός χαρακώνει τόν μελανόν ὀρίζοντα. Αἱ πρωῒαι δέν εἶναι ἀκόμη τελείως γαλαναί. Εἰς τήν θερμάστραν παλαίουν αἱ τελευταῖαι φλόγες καί ἀφήνουν τόν τελευταῖον τριγμόν τὰ ξύλα. Τό παραμῦθι τελειώνει, τό βιβλίον κλείει καί ἀνοίγει τό παράθυρον εἰς τό φῶς.

Περνοῦμεν ἀπό τόν θάνατον εἰς τήν ζωήν, ἀπό τήν νύκτα εἰς τήν ἡμέραν.

Ἀκόμη εἶναι χειμών, ἀλλά χειμών, τοῦ ὁποῖου ἡ δύναμις ἐξευτελίζεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης εὐεργετικῆς ἀκτίνος. Πνέει ἀκόμη ἄνεμος, ἀλλά ἄνεμος μυρωμένος. Καί ὑπάρχουν ἀκόμη τεμάχια πάγου, ἀλλ' εὐωδιάζουν ὅλα, ὥς νά εἶναι θρύμματα ἀνθοδόχης κρυσταλλίνης.

Ζημερώνει.

Ἡ νύκτα ἡ ἀτελείωτη, ἡ νύκτα ἡ χειμερινή δέν ἔχει τὴν ἑκτασιν αἰῶνος, ἡ ἡμέρα ἐξ ἄλλου δέν εἶναι τέταρτον ὥρας. Καί τὴν αὐγὴν, τὴν ὥραν ποῦ ἐγεννήθη ἡ καλοσύνη, θορυβοῦν εἰς τοὺς κλάδους τὰ μουδιασμένα πτερὰ τῶν ἐπανερχομένων τραγουδιστῶν.

Ἡ παλιννόστησις γίνεται ἀθορύβως καί μέ προφυλάξεις, διότι ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς ἀγρυπνεῖ· διότι ἀκόμη τὰ μελανὰ σημεῖα του, τὰ πελώρια πλατιά σύννεφα, κυματίζουν εἰς τὰ ὕψη. Ἀλλά γίνεται ἡ παλιννόστησις, τό τραγούδι γυρίζει εἰς τό δένδρον καί τό πράσινον σύρεται ἐπάνω εἰς τόν φλοιόν καί ζητεῖ νά καλύψῃ τὴν κιτρίνην καί ἀρρωστημένην ὄψιν.

Δέν ὑπάρχει ἀγὼν φοβερώτερος ἀπὸ αὐτόν, ποῦ συνάπτεται τώρα εἰς τὴν φύσιν μεταξύ γιγάντων καί νάνων· μεταξύ βορρᾶ καί τοῦ ἄσματος, τοῦ παγετοῦ καί τῆς σταγόνης τῆς δρόσου, μεταξύ τῆς καταιγίδος καί τοῦ φύλλου.

Παλαῖον τὰ ἀπαλώτερα πράγματα πρὸς τὰ τραχύτερα καί δυνατώτερα. Ὁ σπουργίτης θέλει νά ἐπιβληθῇ μέ τό ἀδύνατον κελάδημά του εἰς τόν φρενιασμένον ἄνεμον καί ν' ἀντιτάξῃ μίαν ἀγγελικὴν στροφήν εἰς τό διαβολικόν σφύριγμα, εἰς τό ὁποῖον ἀνατριχιάζει ἡ φύσις. Καί καταπλήσσει τό θάρρος τοῦ ἄνθους τῆς ἀμυγδαλῆς, τό ὁποῖον φυτρώνει εἰς τὴν κορυφήν τοῦ δένδρου καί προκαλεῖ* τόν θάνατον. Καί καταπλήσσει ἀκόμη περισσότερον ἡ τόλμη τοῦ μικροῦ φύλλου, ποῦ φυτρώνει εἰς τόν ὀλόγυμνον κλάδον, ἐνῶ γύρω του ξεκλειδώνονται μέ ἀπαίσιους τριγμούς οἱ σκελετοὶ τῶν δένδρων.

Μπουμπούκια τοσοῦτσικα καί φυλλάκια ἀδύνατα καί πού-πουλα πουλιῶν, σταλίτσες ζωῆς, προχωροῦν κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ μέ πεποιθήσιν ὅτι θά νικήσουν. Καί θά νικήσουν οἱ μικροὶ μαχηταί. Οἱ πάγοι ἐπὶ τέλους θά ὑποκύψουν καί θά καταρρεύσουν. Καί ὄχι αὐτό μόνον, ἀλλά καί θά συρθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς ἀγρούς καί θά τοὺς ποτίσουν. Οἱ χείμαρροι θά ταπεινωθοῦν, θά γίνουν ρύακες καί θά περνοῦν μέ σεβασμόν ἐνώπιον τοῦ θάμνου. Θά πληρώσῃ

λοιπόν και πολεμικήν αποζημίωσιν ὁ ἐχθρός. Θά καταβάλῃ ἑκατομύρια ἀργυρῶν σταγόνων εἰς τὴν ἄνοιξιν καὶ θά δώσῃ τοὺς χυμούς καὶ ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν καλοπέρασιν τοῦ νικητοῦ.

... Μὲ συγχωρεῖτε... Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐβιάσθηκα πολύ. Ἀπὸ τό παράθυρον εἰσῆλθεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν μία κρύα πνοή, πού μ' ἔκαμε νὰ μετανιώσω δι' ὅσα ἔγραψα παραπάνω. Τό φύσημα σάν νὰ μοῦ ἐσφύριζεν ὅτι περιέπεσα εἰς ἀνακριβείας καὶ ὅτι ὀφείλω νὰ ζητήσω συγγνώμην. Πιθανόν νὰ ἔσφαλα. Ἀλλὰ πάλιν τὰ τερετίσματα* τῶν πουλιῶν ; Ὁ μυρωμένος ἄνεμος ; Τὰ συντρίμματα τοῦ πάγου, πού εὐωδιάζουν ὡς κρυστάλλινα θρύμματα ἀνθοδοχείου ; Τίποτε, τίποτε ! Ἔχω δίκαιον ! Ὁ χειμὼν θνήσκει, ἡ καλὴ ἄνοιξις ἔρχεται. Ἄς σφυρίζῃ ὅ,τι θέλει εἰς τό παράθυρόν μου ὁ ἄνεμος. Δέν ἀκούω τίποτε...

Περιοδικό « Πινakoθήκη »

Τίμος Μωραΐτινης

Γ Α Λ Η Ν Η

Σήμερα πάλι λιόχαρος εἶναι ὁ γιालός κι ὁ δρόμος
ὁ ἔρημικὸς πού σέρνεται κοντά στ' ἀκροθαλάσσι.
Τό καλοκαίρι τό 'διωξαν τὰ πρωτοβρόχια, κι ὁμως
τό σκοτεινὸ φθινόπωρο δέν ἔχει ἀκόμα φθάσει.

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιά καὶ μιὰ γαλήνη τόση
πού τὰ καράβια ἀπόμακρα μέ τὰ πανιὰ ἀνοιγμένα
σταμάτησαν — μά κοίταξε — σάν νὰ 'χουν μετανοιώσει
πῶς τέτοιο φῶς ἀφήσανε καὶ πᾶν στὰ μαῦρα ξένα.

Τώρα ὡς κι οἱ πένθιμοι καπνοὶ τῶν βαποριῶν ἀράζουν
ἀσάλευτοι σάν σύννεφα κι αὐτοὶ μέσ στον ἀγέρα
ὅλα ἀπ' τόν κόπο τῆς ζωῆς τριγύρω μου ἡσυχάζουν,
ὅλα, καὶ μόνο στοῦ γιालοῦ τὴν ἀμμουδιά ἐκεῖ πέρα,

μονάχα ἐκεῖ, Γαλήνη μου, σαλεύοντας τό κύμα
ζητάει κάποιο τραγοῦδι του νὰ πεῖ μέσ στή γιορτὴ σου,
μά δέν ξεσπάει νὰ σοῦ πεῖ, λές καὶ πῶς τό 'χει κρίμα
νὰ σοῦ ταραξεῖ τὴν χαρὰ, πού βρῆκες στή σιωπὴ σου.

« Σκιές »

Λάμπρος Πορφύρας

ΑΦΑΝΗΣ ΗΡΩΣ

(“Ενας βοσκός από τή Δωρίδα, πού τόν καταδίωκε ή Δικαιοσύνη γιά ένα άδίκημα έναντίον τής εξουσίας, αναγκάζεται νά έκπατρισθεί καί νά καταφύγει στην τουρκοκρατούμενη τότε “Ηπειρο).

...Σιγά σιγά τά χρόνια επέρασαν. Κάτω όμως από τόν ζυγόν, όπου διά μιᾶς μετεφέρθη, έπειτα από τόν ελεύθερον αέρα του πατρικού τόπου, ό βίαιος βουνήσιος δέν άργησε νά έννοήσῃ τί εἶναι τό αγαθόν εκείνο, πού δέν εξετίμα εις τήν πατρίδα του. ‘Η πρώτη βρισιά, πού έδέχθη κατάμουτρα από ένα βάρβαρον μπέτην, τό πρωτον κτύπημα εις τήν ράχιν από τό μαστίγιον ενός ζαπτιέ*, τό αδιάκοπον σκύψιμον εμπρός εις τόν τύραννον, ό όποιος δέν ήτο πλέον ό φιλελεύθερος έλληνικός νόμος, έκαμαν σωτήριον έντύπωσιν εις τήν ψυχήν του καί έδάμασαν τόν χαρακτήρά του. ‘Ο άπειθαρχος, ό άρειμάνιος*, ό περιφρονητής τής ίσοπολιτείας σιγά σιγά έσφυρηλατήθη εις μετρημένον, ύπολογιστικόν άνδρα κάτω από τήν δουλείαν καί τό βούνευρον*. ‘Εκεί μόνον ένόησε τά αγαθά πού ειχε, πού περιεφρόνησε, πού έχασε εις τήν στοργικήν πατρίδα.

‘Αλλ’ ήτο πλέον όργά.

Καί σιγά σιγά ένόησεν ακόμη τόν πόνον τής γῆς, όπου έγενήθη, τής γῆς, όπου έθαψε τούς ιδικούς του καί όπου τόν συνέδεσαν τά γλυκύτατα χρόνια τής παιδικής ηλικίας, όπου οί άνθρωποι όμιλουν, σκέπτονται, έχουν τά ίδια ιδεώδη μέ ήμᾶς, αγαπούν καί μᾶς συλλογίζονται. Τώρα θά έδιδε καί αυτός δέν ήξερε τί, διά νά ήμπορῷσε νά ξαναήρχετο, νά ξανάβλεπε μίαν μόνον στιγμήν τήν γαλανήν βουνοκορφήν του Παρνασσού, τίς γυμνές πλαγιές πού ώδηγοῦσε τά κατσίκια του. Θά έδιδε χρόνια τής ζωῆς του διά μίαν Κυριακήν πρωί, μετά τήν απόλυσιν, ή ένα ήσυχον απόγευμα εις τήν μακρινήν του στάνην, όταν άρμεγε κατά σειράν τά άσπρόμαλλα πρόβατά του καί έγέμιζε μέ χιονάτο γάλα τίς καρδάρες του.

Καί ό πόνος αυτός τόν έκαμε νά προσκολλᾶται μέ κάποιαν άπελπισίαν εις ό,τι έβλεπε νά τόν πλησιάζῃ εις τήν μακρινήν πατρίδα, ανθρώπους, σκέψεις, άψυχά ακόμη, τά όποία διά τά νοσταλγικά μάτια του έπαιρναν ψυχήν καί φωνήν.

‘Από πολίτης φιλήσυχος τώρα έγίνετο καί πατριώτης.

Σιγά σιγά ή επιχείρησής του προώδευσε. Από αγωγάτης, κατάρθωσε νά αγοράση τό άμάξι. Τήν ειρηνικήν του ζωήν ήλθεν έξαφνα νά διακόψη ό πόλεμος τοῦ 1912.

Οί Έλληνες, οί δικοί του, ή ίδια μακρινή πατρίδα, ήρχετο όλοζώντανη εκεί νά τόν εὔρη. Μεταμορφωμένος τότε καί εκείνος ό άδάμαστος Δωριεύς διέσχισε μίαν νύκτα τάς γραμμάς τής άμύνης καί μέ τό μάουζερ ενός έχθροῦ, πού άφώπλισε μέσα εις τήν χαράδραν, έφθασεν εις τούς εϋζώνους τούς συντρόφους του.

“Όλον τόν καιρόν τής πολιορκίας τών Ίωαννίνων ύπέμεινε τήν πείναν, τάς στερήσεις, τό φαρμακερό κρύο, μέ τήν φτερωμένην έλπίδα νά μπή νικηφόρος κι αυτός μαζί μέ τούς δικούς του εις τά Γιάννινα !

“Α ! τά Γιάννινα, αυτά τά Γιάννινα ! . . .

Τό μάτι του δέν άφηνε τούς μακρινούς άσπρους μιναρέδες, πού έξωγραφίζοντο μικροσκοπικοί μέσα εις τήν όμίχλην κοντά εις τήν γαλανάδα τής λίμνης.

Καί επί τέλους τά Γιάννινα έπεσαν καί έμβήκε κι αυτός ένθουσιών θριαμβευτής, μέ τήν κεφαλήν ψηλά, εις τόν τόπον, όπου τό βούνευρον τόν είχε συνηθίσει νά σκύπτει.

Αί πρώται ήμέραι έπέρασαν μέ τήν φρενίτιδα τών έπινικίων, τά προσδεξίματα καί τά γλέντια τών παλαιών φίλων του. “Έπειτα όμως έσκέφθη νά ξαναπάση τήν έργασίαν του. “Αλλά τό άμάξι του είχεν έπιταχθῇ από τούς Τούρκους. Χωρίς νά λυπηθῇ τότε καί χωρίς νά διστάση, έπῆγε πάλιν μισθωτός, όπως πρίν.

“Η έργασία του εξηκολούθησεν ήσυχα κάμποσους μήνας, έως ότου μίαν ήμέραν δύο χωροφύλακες τόν έκατέβασαν από τό άμάξι, τοῦ έδειξαν έν ένταλμα συλλήψεως καί τόν έμπαρκάρισαν μέ τό πρώτον άτμόπλοιον διά τόν Πειραιά.

Εις τήν μέτην τής έλευθερίας είχε λησμονήσει ότι άλλοτε ύπήρξεν έννοχος άπέναντι τής θεάς αύτῆς, πού έλάτρευε τώρα. Τώρα, εις τήν αίθουσαν τοῦ δικαστηρίου, σκυμμένος έμπρός εις τά ζευγάρια τών ματιών, πού βαραίνουν επάνω του, άκούει τάς καταθέσεις διά τό παλαιόν έγκλημά του.

“Όταν τόν έκάλεσαν ν’ άπολογηθῇ, εὔρε μόνον δύο τρία τραυλισμένα λόγια, πού είπε μέ χαμηλωμένα μάτια :

—'Εφταιξα... 'Εκαμα τό κακό... 'Από τότε όμως μετανόησα μέ τήν καρδιά μου... Συγχωρήστε με.

‘Ο εισαγγελεύς, ἀμείλικτος*, ὅπως ὁ νόμος, ὁ ὑπερασπιστής αὐτός τῆς ἀδικουμένης κοινωνίας, ἐζήτησε τήν τιμωρίαν.

‘Ενῶ όμως ἐπρόκειτο ν’ ἀποσυρθῇ τό δικαστήριον εἰς τήν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων, θόρυβος ἠκούσθη εἰς τήν εἴσοδον καί ἕνας κλητήρ ἐφάνη νά πλησιάζῃ τόν πρόεδρον καί νά τοῦ ὁμιλῇ διά κάτι βέβαια ἐντελῶς ἀσυνήριστον, ὅπως ἐφαίνετο ἀπό τήν ἐκφρασίαν του.

‘Ο κατηγορούμενος προσήλωσε τά μάτια του εἰς τήν σκηνήν αὐτήν, σάν κάποιαν τελευταίαν καί ἀπρόοπτον ἐλπίδα, ἀπό τήν ὁποίαν ὅμως δέν ἤξευρε τί ἔπρεπε νά περιμένῃ ἢ νά ζητῇ... 'Εν τῷ μεταξύ ἡ ἐκπληξίς ἐφάνη νά ζωγραφίζεται εἰς τό πρόσωπον τοῦ προέδρου.

‘Ο μητροπολίτης Δαφνοκάστρου, ἕνας ἀπό τοὺς μεγαλοφυεστέρους ἱεράρχας τῆς ἀμφισβητουμένης 'Ηπείρου, μόλις φθάσας ἀπό τοὺς 'Αγίους Σαράντα, ἐζήτηι νά μαρτυρήσῃ εἰς τό δικαστήριον διά τόν κατηγορούμενον.

Μ' ὅλην τήν παρατυπίαν* τοῦ πράγματος, τιμῆς ἕνεκεν, τό δικαστήριον παρεδέχθη ὁμοφώνως, καί ὅλα τά βλέμματα ἐστηρίχθησαν γεμάτα περιέργειαν εἰς τήν εἴσοδον.

* * *

Ύψηλός, ξηρός, μέ χαρακωμένον ἀσκητικὸν πρόσωπον καί προῶως λευκασμένα γένεια, ἀλλά μάτια πού ἔλαμπε κάποια φλόξ ζωῆς συγκεντρωμένης, ὁ ἱεράρχης, στηριζόμενος εἰς τήν ποιμαντορικήν ράβδον, ἐπροχώρησεν εὐλογῶν. 'Εφθασεν εἰς τήν θέσιν ὅπου τόν ἔφεραν ὁ κλητήρ καί ἐκεῖθεν ἔφερε γύρω τό βλέμμα. Καί τό βλέμμα ἐκεῖνο ἐξαφνα ἐφωτίσθη ἀπό στοργήν καί τρυφερότητα, μόλις ἐστάθη εἰς τό μέρος, ὅπου ἦτο ὁ κατηγορούμενος, ἐνῶ τό χέρι του μέ τήν ἱερατικήν εὐλογίαν ὑψώνετο ἐντελῶς χωριστά καί αὐθόρμητον πρὸς αὐτόν. 'Εν τῷ μεταξύ ἐκεῖνος, διά μιᾶς τιναγμένος ἐπάνω, τρέμων, ἔμεινεν ἐκεῖ σάν νά ἔβλεπεν εἰς αὐτόν τόν ἄγγελον ἐλευθερωτήν, τήν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν καί σωτηρίαν.

‘Ο μητροπολίτης, ὀρθίος ἐμπρός εἰς τό ὀρθιον ἀκροατήριον, ἤλθεν ἀμέσως εἰς τό θέμα.

Μόλις ἔμαθε κατὰ τύχην τήν δίκην ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπῆρε τό πρῶτον

ατμόπλοιοι πού εὔρε, καί εὐτυχῶς ἔβλεπεν ὅτι ἔφθασεν ἐν καιρῷ.

Δέν ἤξευρε τί ἦτο ἄλλοτε ὁ κατηγορούμενος, οὔτε ἤθελε νά τό μάθῃ. Ἐκεῖνος εἶχε καθῆκον καί ἤθελε νά εἴπῃ τί τόν ἐγνώρισε δέκα ἔτη τῶρα.

Καί ἤρχισε τότε μία μακρά καί παθητική ἱστορία χρόνων ὁλοκλήρων. Ἐν τμῆμα τῆς ἱστορίας, πού ἐγράφη μέ αἷμα καί θυσίες μέσα εἰς ἐπιβουλάς*, κινδύνους καί ἀδιάκοπον καθημερινόν ἀγῶνα μέ τόν ἐχθρόν διά τήν διαφύλαξιν τῆς ἐλληνικῆς Ἡπείρου. Ὅλα αὐτά δέν ἤμποροῦσαν νά γίνουν χωρίς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, μή γνωρίζοντας φόβον. Ἦρχετο λοιπόν νά εἴπῃ δι' αὐτόν τόν ἀνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τό ἐδῶλιον* τοῦ κατηγορουμένου. Ἦσαν ὅπλα διά νά μεταφέρουν ; Ἦσαν θύματα διά νά φυγαδεύουν ; Ἦτο ἐπικίνδυνος ἀλληλογραφία νά στείλουν ; Πληγωμένους ἀπό συγκρούσεις νά φέρουν εἰς ἀσφαλές μέρος ; Ἦτο ἀνάγκη ὁδηγοῦ διά ἐπαναστατικά σώματα; Αὐτός ἦτο πάντοτε ἐκεῖ, ταχύς, πρόθυμος, ἀκαταπόνητος, πάντοτε ἑτοιμος νά κινδυνεύσῃ καί νά θυσιάσῃ.

Καί αὐτό δέκα ὁλόκληρα ἔτη, μίαν ὁλόκληρον ζωήν, ἓνα ὁλόκληρον ἀγῶνα μυστικόν, σιωπηλόν, ἐπίμονον, χωρίς διακοπὴν καί χωρίς ἀνάπαυσιν.

Καί ἦτο ἀκόμη ὁ ἀνθρωπος, πού, ὄχι μόνον δέν ἐζήτησε ποτέ τό παραμικρόν δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁ θυσιάζων καί ἐκ τῶν ἰδικῶν του, ὁ ἀφωσιωμένος ὑπηρέτης τῆς ἰδέας, ὁ πρόθυμος στρατιώτης, ὁ ἑτοιμος νά ὀρμήσῃ πρῶτος εἰς τόν κίνδυνον, διά νά ἐπανεῖλθῃ ἀμέσως μετά τοῦτον, ταπεινός, ἀθόρυβος, εἰς τήν ἀφάνειαν καί τήν σκιάν.

Δι' αὐτόν τόν ἀνθρωπον ἦλθε τῶρα νά ὁμιλήσῃ εἰς τό δικαστήριον, εἰς τοὺς Ἑλλήνας δικαστάς. Αὐτόν τόν ἀνθρωπον ἦλθε νά ζητήσῃ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους, διότι τόν χρειάζεται ἀκόμη, διότι ὁ ἀγὼν δέν ἐτελείωσεν, ἀρχίζει πάλιν. Καί τόν ζητεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλέους, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, συγχωρῶν αὐτός, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, κάθε ρύπον καί κάθε ἀμαρτίαν.

Τά τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεράρχου ἔπεσαν σάν μεγαλόπνευστο κήρυγμα κάποιας βουλήσεως ἀνωτέρας, μέσα εἰς βαθεῖαν σιωπὴν ἀπὸ ἀνθρώπους συγκινημένους, θαμβωμένους, φρίσσοντας, οἱ ὁποῖοι δέν ἤμποροῦσαν νά ἐξωτερικεύσουν τήν συγκίνησιν παρὰ μόνον μέ τήν ἰδίαν νεκρικὴν σιγὴν.

Ἄλλὰ ἀμέσως ἡ σιγή αὐτὴ ἐξέσπασεν σάν ἀπὸ θάλασσα ἀνα-
ταραγμένη ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ μελτεμιοῦ.

— Χάριν ! . . . Ὅλοι ἐζήτουν χάριν !

— Ἀθῶς ! ἠλάλαξεν τὸ ἀκροατήριον.

Οἱ ἔνορκοι ἀμέσως τότε ἀπεσύρθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέδωκαν
ὁμοφώνως τὴν ἐτυμηγορίαν των, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κατηγορούμενος
ἐκηρύσσετο ἄθῳ παμψηφεί.

Τὸ πλῆθος τότε φρικιάζον, τρέμον, οἰστρηλατούμενον* ἀπὸ τὸν
κραδασμόν τῶν νεύρων του, ἐσήκωσε τὸν θόλον τοῦ δικαστηρίου
μέ μίαν συντονισμένην ζητωκραυγὴν . . .

Καὶ ἐνῶ ὁ ταπεινὸς ἥρως ἔπεφτε μέ πνιγμένα ἀναφιλητά εἰς τὰ
πόδια τοῦ δεσπότη του ἀγκαλιάζων μέ δακρυσμένα φιλήματα τὸ
μαῦρον ράσον, ὅλον τὸ πλῆθος ὠρμούσε νὰ φιλήσῃ καὶ αὐτό, νὰ
εὐχαριστήσῃ τὸ ρυτιδωμένο ἐκεῖνο χέρι, τὸ ὁποῖον ἤξευρε τόσον
καλὰ νὰ προτάσσεται διὰ τὸ ποίμνιόν του, ὅπως διὰ τὴν πίστιν
καὶ τὴν πατρίδα.

Περιοδικό « Παναθήναια »

Ἄγγελος Τανάγρας

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

(Ἡ χώρα μας εἶναι κυρίως θαλασσίνη καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ λα-
τρεία τῶν ναυτικῶν μας στὰ καράβια τους, πού ἐκδηλώνεται μέ κάθε τρόπο. Τὸ πα-
ρακάτω διήγημα μᾶς δείχνει παραστατικότερα τὴ λατρεία αὐτὴ ἐνὸς καπετάνιου).

Βαδίζαμε καὶ οἱ δύο σιωπηλοὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκρογιαλίας.
Εἶχαμε ἀνάψει ἀπὸ ἓνα κεράκι στὸν Ἀι - Νικόλα, στὴν ἄκρῃ τοῦ
κάβου, γιὰ τὴν ψυχὴ ὅλων τῶν πεθαμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ,
καὶ γυρίζαμε ἀπ' τὴν ἀμμουδιὰ ἀναπνέοντας τὸ μυροβόλο μπάτη.

Ὅταν ἐφθάσαμε κοντὰ στὰ πρῶτα σπιτίτια τῆς πολίχνης, τῆς
σκαρφαλωμένης σάν ζωγραφιά ἀπάνω στοῦ βράχου, ὁ σύντροφός μου,
ἄνθρωπος τοῦ τόπου, δάσκαλος διορισμένος ἐκεῖ, χωρὶς νὰ πάψῃ
νὰ εἶναι καὶ λίγο ποιητής, μοῦ εἶπε :

— Τή βλέπεις αὐτήν ἐκεῖ τή γλώσσα τῆς ἀμμουδιᾶς ; Τή λένε « τοῦ Θανατᾶ ».

Καί ἐπειδή τήν κοίταζα μέ ἀπορία, χωρίς νά τόν ρωτήσω, ἄρχισε μόνος του νά μοῦ διηγεῖται μιὰ παλιά ἱστορία τοῦ νησιοῦ.

— Θά ἤμουν δέκα χρονῶν παιδάκι τότε· καί τό θυμοῦμαι ζωηρά, σάν νά εἶναι τώρα. Ἔτσι, ὅσον εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καί πράγματα καί εἰκόνες, πού δέν τίς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τή ζωή. Τό λιμάνι, πού βλέπεις τώρα νεκρό, ἔρημο καί μελαγχολικό μέ τά δύο τρία καϊκια ἐκεῖ στήν ἄκρη, πού φορτώνουν κίτρα καί λεμόνια, δέν ἦταν ἔτσι ἐκείνη τήν ἐποχή, ἐδῶ καί σαράντα χρόνια. Τρικάταρ-τα* καί γολέτες*, βρίκια* καί σακολέβες*, ἔπιαναν ἀπ' τή μιάν ἄκρη ὡς τήν ἄλλη. Ἐκεῖ βαθιά στόν ταρσανά* πέντε ἕξι μεγάλα καί μικρά τραβηγμένα ξζω στά σκαριά* περίμεναν τήν ἀράδα τους νά τά μερεμετίσουν*, νά τά καλαφατίσουν*, νά τά βάψουν, ὕστερ' ἀπ' τίς πληγές, πού εἶχαν ἀπό τά μακρινά καί ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούονταν κι ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φωνές, τά τραγούδια τῶν ἐργατῶν, τά σφυροκοπήματα, τῶν παιδιῶν τά στριγκλίσματα καί τά γέλια, καθώς καί τά γαβγίσματα τῶν σκύλων, αὐτῶν τῶν καρaboσκυλων, πού λές καί ἡ ζωή τους γίνεται ἕνα μέ τή ζωή τοῦ καραβιοῦ.

Τά σπίτια αὐτά, πού μοιάζουν σάν κάστρα ραγισμένα κι ἐρειπωμένα, ἦτανε σπίτια ἀρχόντων καί καπεταναίων, πού ἀρμάτωναν καράβια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, εἶχαν ὅλη τή Μεσόγειο δική τους καί γέμιζαν τίς κάσες τους μέ τάλαρα. Ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ πιό τρανός, ὁ πιό νοικοκύρης, ἦτανε ὁ καπετάν Λιάς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος ἝΑβολος. Στρυφνός, ἐπίμονος καί ἀπότομος, ἀλλά καί ἀγαθός, ἐλεήμων καί θρησκος, θρησκος ὅπως οἱ παλιοί... Μία ἀπό τίς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ἦταν τά βαπόρια, πού ἄρχισαν σιγά σιγά νά ἐκτοπίζουν τά καράβια ἀπ' τό ἐμπόριο καί παντοῦ. Κι ὁμως ὁ γέρος, ἄν κι ἔβλεπε τήν ἀλήθεια κι ἄκουε τόσα καί τόσα ἀπό τοὺς δικούς του καί ξένους, δέν ἐννοοῦσε νά ξεκάμει κανένα ἀπό τά δικά του, καί στοὺς γαμπρούς του, πού τοῦ ἔλεγον κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

— Κάμετε τή δουλειά σας ἐσεῖς. Θά χτυπήσετε τό κεφάλι σας, μά θά ᾖναι ἀργά ! Καί οἱ τέσσερις γαμπροί του εἶχαν ξεκάνει τά καρά-

βια τους από τούς πρώτους καί μπήκαν μισθωτοί στά βαπόρια μιᾶς εταιρείας πού εἶχε γίνει τότε γιά πρώτη φορά.

* * *

Ἀπό μερεμέτια σέ καλαφάσιματα, ἀπό ἀλλαγές καταρτιῶν σέ ἀλλαγές ἱστιῶν, ἀπό βάσιμο σέ βάψιμο, τά τρία του καράβια κράτησαν χρόνια καί χρόνια καί ἡ κάσα τοῦ γέρου δέν εἶχε παρὰ-πονο, οὔτε οἱ γαμπροί, πού τούς προίκισε καλά, οὔτε ὁ μικρός του γιός, πού ἦταν προορισμένος ἀπ' τόν καπετάν Λιά νά κρατήσει τήν παράδοση τῶν Μπόγληδων καί νά σκαρώσει νέο καράβι.

Κι ὅμως τά χρόνια περνοῦσαν κι ἐπειδή τίποτε δέν εἶναι αἰώνιο, ἦλθε στιγμή, πού τά καράβια τοῦ Ἀβολου ἔμπαιναν ἕνα ἕνα στήν μπάντα κι ὁ γέρος μέ δάκρυα καί μέ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε τήν ἄδεια νά τά πουλήσουνε γιά ξυλεία. Τοῦ ἔμενε πλιά τό τελευταῖο, ἕνα βρίκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τό «χαϊδεμένο» του, ὅπως τό ἔλεγε. Μ' αὐτό ταξίδευε καί τό κυβέρναε μονάχος του. Κι ἦταν ὅλος χαρά, ὅσες φορές γυρίζοντας ἀπό μακρινό ταξίδι τίς γιορτές ἔμπαινε καί ἄραζε περήφανος μέσ στό λιμάνι κι ἔβγαζε τό φέσι καί τό κουνοῦσε χαιρετώντας μακριά, ἀπό τό φανάρι ἀκόμη, τήν καπετάνισσα, πού ἀγνάντευε* ψηλά ἀπό τό χαγιάτι* τοῦ σπιτιοῦ, καί τή μικρή του τήν κόρη, πού μέ τά ξανθά μαλλάκια της ἀνεμίζοντα ἀπαντοῦσε στό χαιρετισμό τοῦ πατέρα της.

Ἐνα χειμῶνα τίς ἔχασε καί τίς δυό ἀπό τόν τύφο πού ἔπρεπε στό νησί. Κι ὅταν ἕνα ἀπόβραδο, παραμονή τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιά ν' ἄράξει, κατά τή συνήθειά του, κρατοῦσε μέ τό ἔνα του χέρι τό τιμόνι καί μέ τό ἄλλο ἔσειε στόν ἀγέρα τό μεγάλο του φέσι, κανέναν δέν ἦταν στό χαγιάτι νά τόν χαιρετίσει. Τά παράθυρα ἦταν κατά-κλειστα...

Ἀπό τότε ὅλη τήν ἀγάπη καί τήν λάτρεϊα τήν εἶχε ἀφιερῶμένη στό χαϊδεμένο του βρίκι, τήν «Τσιμούλα», πού ἔχε τ' ὄνομα τῆς μικρῆς μέ τά ξανθά μαλλάκια. Ἀλλά ἦρθε ἡ ὥρα του νά μπεῖ κι αὐτό στήν μπάντα· κι ὁ γέρος ἄκουσε ἀπό τό γιό του ἕνα βράδυ, ἐκεῖ πού καθότανε στόν καφενέ τοῦ Στανᾶ καί τραβοῦσε τό ναργιλέ* του, τήν καταδίκη τοῦ βρικιοῦ.

— Πατέρα, δέν πάω πλιά. Εἶναι ντροπή. Ψέματα, μαθές, θά σοῦ πῶ; Κάνει νερά ! Καμιά ὥρα θά πᾶμε φοῦντο*.

— Ἄκου τό παιδί, καπετάν Λιά, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νά μήν ἔχεις, μαθές, πάει καλά. Μά τόν ἔχεις, εὐλογημένε. Τόν ἔχεις τόν παρά. Ἦ φκιάσε ἄλλο, ἢ ἄς το νά πάει νά χαθεῖ τό καρυδότσουφλο !

Ὁ γέρος ἀναψε, τινάχθηκε ἀπάνω, πέταξε τό μαρκούτσι*.

— Νά μή σᾶς τό ἄπῳ τῶρα ! . . . Δέν ξέρετε, μωρέ ἐσεῖς ! Δέν ξέρετε τί εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καί φωνάζοντας στό γιό του :

— Ἄντε, μωρέ ! τοῦ εἶπε, κι ἐσύ μέ τούς ἄλλους θά πᾶς ! Μέσα στά φουγάρα θά χωθεῖς ! Καρβουνιάρης ! Καρβουνιάρης θά γίνεις κι ἐσύ ! Μά ἄκουσέ με· ἄκουσέ το καλά. Θέλω νά μοῦ τό δέσεις ἐκεῖ ἐμπρός στό σπίτι ! Θέλω νά τό βλέπω ! Νά θυμᾶμαι τά νιάτα μου ! . . .

Καί σκύβοντας στ' αὐτί τοῦ γιοῦ του ἀπόσωσε τό λόγο του :

— . . . καί τά μαντιλοχαιρετίσματα τῆς μάνας σου καί τῆς . . .

Καί ὁ γέρος ἔκανε πῶς σκάλιζε τό ναργιλέ του, γιά νά κρύψει ἕνα δάκρυ, πού κυλοῦσε στό ἥλιοκαμένο του πρόσωπο.

* * *

Καί τό ἔδεσαν ἐκεῖ μπροστά στήν ἀμμουδιά. Καί ὁ γέρος ἤθελε νά τό βλέπει ἀρματωμένο, ὅπως ἦτανε στά καλά του, μέ τ' ἄρματα* καί τά ξάρτια του καί τίς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοβαμμένο πάντα ὀλοπράσινο, μέ τή μαύρη γραμμή ὀλόγυρα, μέ τή παλιά Γοργόνα μπροστά καί μέ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μέ μεγάλα ἄσπρα γράμματα : « Τσιμούλα ».

Καθισμένος στό μακρύ χαγιάτι ἀγνάντευε τό ἀγαπημένο του καί τό καμάρωνε. Καί πότε κατέβαινε στήν ἀμμουδιά, γιά νά ἔναι πλιό κοντά καί μόνος του τότε, καταμόναχος, μονολογοῦσε, λές καί κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στήν πλώρη τοῦ γάβγιζε ἀπό μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τό λιμάνι ἦταν ταραγμένο ἀπό φουσκοθαλασσιά καί τά κύματα χτυποῦσαν στά πλάγια τοῦ караβιоῦ κι ἐξέσπαγαν στά βράχια ἢ στήν ἀμμουδιά ραπίζοντας τό πρόσωπό του, θαρροῦσε πῶς ἦταν κι αὐτός μέσα ὁ ἴδιος. Ἄνασῆκωνε ψηλά τό φέσι, τό ἔχωνε ὥς τ' αὐτιά, ἐσούφρωνε τά φρύδια καί ρουφοῦσε ἀχόρταγα τόν ἄλμυρό ἀγέρα. Καί μέ τά χέρια ἀνοικτά, σάν νά ἤθελε ν' ἀγκαλιάσει κάτι παλιό καί ξεχασμένο, σηκωνόταν

ἀπό τό βραχάκι κι ἔκανε νά τραβήξει κι αὐτός δέν ἤξερε ποῦ. Μά τά πόδια του ἔτρεμαν. Τά ἑβδομήντα του χρόνια τόν κάρφωναν στό χῶμα... Καί ξανάπεφτε πάλι χάμω, κεῖ πού καθόταν, μ' ἓνα βαθύ ἀναστεναγμό, σκουπίζοντας μέ τήν παλάμη του ἀνάποδα ἓνα δάκρυ, πού κατέβαινε στά σουρωμένα του μάγουλα.

Ἐκείνη τήν καφενέ πέρα, πού τόν κοίταζαν, κουνώντας τό κεφάλι ἔλεγαν τό λόγο τους :

— Σάν χαμένα, μωρές παιδιά, τά 'χει τώρα τώρα ὁ καπετάν Λιάς.

* * *

Εἶχε ἀκουστεῖ ἐκεῖνες τίς ἡμέρες πῶς τά βαπόρια τῆς ἐταιρείας εἶχαν κάνει γραμμή, γιά νά πιάσουν καί στό νησί. Ἦταν ἡ πρώτη φορά, πού θά βλέπαμε οἱ περισσότεροι αὐτό τό θαῦμα στόν τόπο. Καί τό περιμέναμε μέ περιέργεια. Ἐμεῖς τά παιδιά ἀνεβήκαμε ψηλά στό Σταυρό καί σκορπιστήκαμε, ὁλόγυρα στούς βράχους κατά τό ἀνοιχτό πέλαγο. Θά τό βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στά καφενεῖα καί στά καπηλειά ἄλλη κουβέντα δέ γινόταν. Κι ὅλοι περίμεναν νά ἴδουν τό μεγάλο αὐτό θαλασσινό θηρίο, τό βαπόρι, πού θά 'τρωγε τά καράβια μας καί θά ρήμαζε τό νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἓνα ἀεράκι ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μά ἐμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακριά, πολύ μακριά, μιά μαύρη γραμμή στό πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σέ λίγη ὥρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταραγμένη. Τά κύματα ἔσπαζαν ἄγρια κάτω στούς βράχους καί ὁ ἀγέρας ἔφερνε τούς ἀφρούς ἀπάνω στό Σταυρό. Ὁ οὐρανός ὁλοένα σκοτείνιαζε. Ὑστερα ἀκούστηκε μιά δυνατή βροντή πίσω ἀπό τά βουνά τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα καί οὐρανός ἦταν τόσο σκοτεινιασμένα, πού δέν ξεχώριζες καλά καλά οὔτε τό ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ.

Μέσα στό λιμάνι φωνές καί κακό. Λύναν τίς γούμενες*, σφιχτοδέναν καί διπλοδέναν κι ἀσφάλιζαν διπλά καί τρίδιπλα βάρκες καί καΐκια. Μερικοί τίς τραβοῦσαν ἔξω στήν ἀμμουδιά. Τά μεγάλα κομμάτια χοροπηδοῦσαν σάν φρενιασμένα μέσα στό λιμάνι· ἐγερναν, τρακάριζαν καί ἀκούσανε τό τρίξιμο τῶν ξύλων. Τά ξεφωνητά τῶν γυναικῶν, τά γαβγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλλαγμοί, ἡ ὀχλοβοή καί οἱ φωνές τῶν ναυτικῶν, ἐκορύφωναν τό μούγκρισμα τῆς θάλασσας καί τοῦ ἀνέμου.

Ὁ καπετάν Λιάς καθισμένος σάν πάντα στήν ἀμμουδιά, ἐπάνω

στό μικρό βραχάκι, σάν σφιχτοπιασμένος ένα μ' αυτό, ἔστρεψε τὰ μάτια του ἀνήσυχα στήν ἀγαπημένη του «Τσιμούλα», πού τήν παράδερνε κι αὐτήν ἡ φουρτούνα. Δεμένο μέ δύο γούμενες ἀπ' τή στεριά, μέ διπλές ἄγκυρες, τό βρίκι μοναχό του καί ξεχωριστό ἀπ' τ' ἄλλα χοροπηδοῦσε ἐκεῖ πέρα στήν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

Σέ λίγο ἀστραπές καί βροντές ἀναψαν καί γιόμισαν τήν ἀτμόσφαιρα. Καί μιά νεροποντή ἀπό πάνω σάν κατακλυσμός ξέσπασε ἄγρια γιά πολλήν ὥρα.

* * *

Ἐξαφνα ἀκούστηκαν ἀπό μακριά δύο τρία σφυρίγματα, τό ένα ἀπάνω στό ἄλλο, βιαστικά, κι ὕστερα ἀπό λίγο φάνηκε μέσ στήν καταχνιά στό ἄνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ σάν κυνηγημένο πουλί, ὀρμητικό, σπρωχνόμενο ἀπ' τήν καταιγίδα, μισοσκεπασμένο ἀπ' τὰ κύματα κι ἀπό μαῦρο καπνό, σάν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας ἀδιάκοπα, ἀπελπιστικά, τό πρῶτο βαπόρι, πού εἶδαμε στό νησί.

Ἕνα μικρό κατάμαυρο τροχοφόρο*.

Τήν ἴδια ὥρα, σ' ὅλη ἐκείνη τήν ἀντάρρα, μιά φωνή σπαραχτική ἀκούστηκε ἔξαφνα ἀπ' τήν ἄκρη τῆς ἀμμουδιᾶς. Ἦταν τοῦ καπετάν Λιά. Ὀλόρθος, χωρίς φέσι, μέ γένια καί μαλλιά ἀνέμισμένα, μέ τὰ χέρια τεντωμένα κατὰ κεῖθε, ἀγριεμένος ἐφώναζε δυνατά κατὰ τό μέρος τοῦ βαποριοῦ :

—Ὁρτσα*, ὄρτσαα!

Τοῦ κάκου ὅμως. Τό μικρό βαπόρι, ὅπως ἔμπαινε σάν ἀλαφιασμένο ἀπό τή φορτούνα, δέν πρόφτασε νά κρατήσῃ, κι ἔπεσε ἐπάνω στό βρίκι μέ τήν πλώρη ἀνάμεσα στά πλευρά του καί τό τράνταξε μ' ἕνα κράκ καί, ὅπως ἦταν σάπιο καί ἀδυνατισμένο ἀπ' τήν πολυκαιρία, τό ἄνοιξε σέ δύο. Τά κύματα πέρασαν ἀπό πάνω, τό βούλιαξαν καί σέ λίγο δέ φαινότανε παρά ἡ κορυφή τοῦ ἑνός καταρτιοῦ στή μέση στό λιμάνι.

* * *

Μά τό βαπόρι δέν ἔκοψε μονάχα τό ἄτυχο βρίκι στή μέση. Ἐκοψε τήν ἴδια στιγμή μαζί καί τή ζωή τοῦ καπετάνιου. Ὁ καπετάν Λιάς, ἅμα ἀντίκρισε τό θάνατο τοῦ караβιοῦ του, σωριάστηκε

καταγής. "Όταν τρέξαμε όλοι νά ιδούμε, τόν βρήκαμε ξαπλωμένο έξω έξω στ' άκρογιαλί. Τά κύματα άφροκοποούσαν κι ένα ένα άνεβοκατέβαιναν, σάν νά 'θελαν νά τόν καταπιούν. Τόν σήκωσαν έλαφρά καί τόν έφεραν στό πρώτο μαγαζί, σέ μιά ταβέρνα. Τόν ξάπλωσαν στό μεγάλο τραπέζι κι άρχισαν νά τόν τρίβουν μέ ξίδι γιά νά τόν ξελιγοθυμίσουν. "Άλλοι έτρεξαν νά φέρουν τό γιατρό. Σέ λίγο πρόφθασε κι ό γιός του τρομαγμένος, άλαλιασμένος. Γιά μιά στιγμή ό γέρος έδειξε σημεία ζωής. "Άνοιξε τά μάτια του θολωμένα, μισοσβησμένα, καί τά στύλωσε ψηλά. Τά σαγόνια του έτρεμαν καί τά χείλη του άνάδευαν λόγια άσυνάρτητα, χωρίς νόημα.

— Τήν κατάρρα μου! έμουρμούρισε... "Εργα διαβολικά... Μοῦ τό βούλιαξαν... Δυό ψυχές έκεί μέσα... ή καπετάνισσα... καί ή μικρούλα μου.

"Όπως τόν είχαν ξεστηθωμένο, φαινόταν ένα μαῦρο πράγμα σάν χαϊμαλί, σάν φυλαχτό περασμένο άπ' τό λαιμό του κατάσαρκα, μέ ένα κορδόνι πλεγμένο άπό ξανθές τρίχες. Μέ πολύ κόπο έσυρε τό χέρι του στό χαϊμαλί, νεύοντας στό γιό του νά τό πάρει. "Υστερα σήκωσε δυό τρεις φορές τά χέρια του στόν άέρα, σάν κάτι νά ζητούσε νά πιάσει, μά έπεσαν πάλι ξερά. "Άνοιγόκλεισε τά μάτια του καί τά ξανάκλεισε πάλι γιά πάντα: ήταν νεκρός.

'Από τήν άνοιχτή πόρτα έμπαινε ό άγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα καί τά παραθυρόφυλλα βροντοκοπούσαν, όταν έξαφνα όρμησε μέσα ένας σκύλος κατάμαυρος, βρεμένος μούσκεμα, τινάχτηκε, άφησε ένα άγριο οὔρλιασμα, πήδησε στό τραπέζι έπάνω κι άρχισε νά γλείφει, σάν νά φιλούσε, τό πρόσωπο καί τά χέρια τοῦ πεθαμένου, άνήσυχος, νευριασμένος. Ξαναπήδησε κάτω, οὔρλιασε πάλι, χίμησε πάλι καί τόν ξαναφιλούσε αφήνοντας φωνές σάν κλάμα.

'Εδῶ έτελείωσε τή διήγησή ό δάσκαλος.

—'Από τότε τό μέρος έκεί τό λένε « τοῦ Θανατᾶ », μοῦ είπε.

« 'Ημερολόγιον Σκόκου », 1913

Ν. Πετιμεζής - Λαύρας

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μέ δάκρυα σέ χαιρετῶ, πατρίδα μου μικρή,
πού σέ γαλάζια θάλασσα κοιμᾶσαι δροσερή,
κι οἱ ἄνεμοι σέ νανουρίζουν,
πού κύμα ταξιδιάρικο αἰώνια σέ κτυπᾷ
καί στά ψηλά περγιάλια σου ἄσημωμένο σπᾷ
καί οἱ ἄφροί του σέ ραντίζουν.

ὦ ! δέξου με στίς ἡσυχες νά τρέξω λαγκαδιές
νά πίνω τό γλυκό σου φῶς, νά δίνω μυρωδιές,
νά νιώθω γύρω τ' ἀγγελοῦδια,
πού φτάνουν ἀπ' τά χρόνια μου ἐκεῖνα τά παλιά,
καί χρυσοφτέρουγα πετοῦν ἐδῶ στή σιγαλιά,
μέ ἅγια, κρυφά τραγούδια.

Ἀσπρίζει μέσ στά πράσινα τό σπίτι μας κλαδιά·
ἄχ, πῶς πηδᾷ καί λαχταρᾷ στό στῆθος ἡ καρδιά,
καί στρέφεται στά περασμένα !
Τί ὄνειρα κι ἐνθύμησες στό πνεῦμα μου ξυπνοῦν !
Ἔτσι στόν κάμπο τά πουλιά σηκώνονται, γυρνοῦν,
σέ βῆμ' ἀνθρώπου ξαφνιασμένα.

Ἐδῶ τό φῶς ἀντίκρισα τοῦ ἡλίου μιά φορά,
ἐδῶ τήν πρώτην ἐνωσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρά,
τό πρῶτο δάκρυ ἔχω χύσει.

Ἐδῶ ἐπρωταγνάντεψα τ' ἀτέλειωτο νερό
κι ἔτρεξα ἐδῶ κι ἐπήδησα, παιδάκι ζωηρό,
μέσ στή νησιώτικη τή φύση.

Νά κι ἡ κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
ὅπου μικρό μέ χόρεψε στά δυνατά κλαριά
κι ἄπλωσε πάνω μου τό σκίό της.

Αὐτή μοῦ γλυκοξύπνησε τό στῆθος τ' ἀπαλό
καί μ' ἔμαθε τό πρῶτο μου τραγούδι νά λαλῶ
μέ τόν κρυφό μουρμουρισμό της.

Χορταριασμένο στέκεται τό ἔρημο σκολειό·
ἐμάδησαν οἱ τοῖχοι του ἀπό τό γηρατειό.

Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες,
ἐκεῖ πού δίνανε ζωὴ παιδάκια τοῦ χωριοῦ
καί λάμπανε σμιχτά σμιχτά, σάν ἄνθη κηπαριοῦ,
τόσες μικρές χαρές κι ἐλπίδες.

Ἀκόμ' ἀνθίζ' ἡ φοινικιά μπροστά στήν ἐκκλησιά,
ὅπου τὰ βάρια κόφταμε, λουσμένα στή δροσιά.

Ἀπάνω στό παλιό της δῶμα
τὰ χελιδόνια κτίζουνε, σάν τότε, τίς φωλιές,
καί βλέπω τίς εἰκόνες της ἀκόμα τίς παλιές,
πού μ' ἀνθηρό φιλοῦσε στόμα.

Κι ὁ γερο - μύλος στέκεται· τόν βλέπω καί θαρρῶ,
πῶς νά γυρνᾷ δέν ἔπαψεν ἀπ' τόν παλιό καιρό
μέ τὰ κατάλευκα ξεφτέρια*.

Ὅλογυρα ἡ θάλασσα στά μάτια μου μπροστά
σάν ζωγραφιά ἀνοίγει, πού βαστᾷ
ἀπό τοὺς βράχους ὡς τ' ἀστέρια!

Καράβια μέσ στά κύματα περνοῦν τὰ γαλανά.
ὦ ! τί λαχτάρω μ' ἄρπαξε γιά μέρη μακρινά,
σάν τὰ βλεπα, παιδάκι ἀκόμα!
Πάλι τὰ βλέπω, ὀνείρατα δέν ἔχω στήν καρδιά·
εἶδα τόν κόσμο καί ποθῶ σέ μιά σου ἄμμουδιά
νά γείρω κουρασμένο σῶμα.

Σέ χαιρετῶ μέ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
νεράιδα τς Ἀσπρης* θάλασσας, νυφούλα δροσερή
καί Βοριοπούλα χαϊδεμένη.

Ἀπ' ὅσα σύ μοῦ γέμισες τραγούδια τήν ψυχή,
πάρ' τό φτωχό τραγούδι μου πού σήμερ' ἀντηχεῖ
ἀπό καρδιά συγκινημένη.

ΛΕΥΚΩΣΙΑΤΙΚΟ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ

Αυτό τό βραδινό λεωφορεῖο τῶν ἑφτά,
 πού μᾶς προσμένει νά μᾶς πάει
 ἔπειτα ἀπό τόν κάματο τῆς μέρας
 στά σπίτια μας,
 μέ τίς πολυάσχολες, βασανισμένες μας γυναῖκες
 καί τόν ἐκνευριστικό θόρυβο τῶν παιδιῶν.
 Εἴμαστε τόσο κουρασμένοι
 καί πέφτουμε τόσο βαριά στά καθίσματα
 καί κάνουμε στό ἡμίφωτο
 ἀργές, βαριεστημένες, ἄψυχες κουβέντες.
 Ὅπως θά θυμᾶσαι,
 αὐτό τό λεωφορεῖο μᾶς ἔχει συνδέσει
 κι ἀκόμα καί τώρα αὐτό μᾶς συνδέει.
 Ὁ σύνδεσμος ἀρχίζει μονάχα ὅταν μποῦμε,
 κι ὅταν βγοῦμε, σύνδεσμος δέν ὑπάρχει πιά.
 Θά πεῖς, τί σύνδεσμος οἱ δυό κουβέντες,
 « πῶς πῆγε ἡ μέρα σήμερα; »
 « νωρίς μᾶς ἄρχισαν οἱ ζέστες ».
 Κι ὅμως, νομίζω, ὑπάρχει.
 Ὅταν ἓνα, κι ἄλλο, κι ἄλλο βράδυ
 δέ συναντηθοῦμε στό λεωφορεῖο,
 θά τό καταλάβουμε αὐτό ἢ ἐσύ ἢ ἐγώ.
 Ἡ στάση μου παρακάτω. Καληνύχτα...

Κώστας Μόντης

7. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΘΕΣΜΟΙ

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΤΑΝΕΜΕΙ ΤΟ ΕΣΟΔΟ

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ἐάν φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἔξαφνα εὐρίσκεται μόνος εἰς τόν κόσμον, ἀμέσως θά τόν καταλάβῃ τό ρῖγος τοῦ τρόμου, θά αἰσθανθῇ ὅτι εἶναι ἔρημος, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος εἰς τόν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Οὔτε ἓν ἐλάχιστον μέρος τῶν ἀναγκῶν του δύναται νά ἐκπληρώσῃ μόνος, ἐκτός τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος. Καί ἀπλῶς ἓαν τόν φαντασθῶμεν ἄγριον, εἰς κατάστασιν θηρίου, προσπαθοῦντα νά ζήσῃ διὰ τῶν καρπῶν τῶν ριζῶν, τῆς γῆς ἢ διὰ τοῦ κυνηγίου ζῶων, θά δυνηθῶμεν νά συλλάβωμεν ἰδέαν τινά τί εἶναι ὁ μόνος, ὁ ἐγκαταλειμμένος ἄνθρωπος.

Μόνη ἡ κοινωνικότης, μόνη ἡ σύμπραξις καί ἡ συνεργασία μέ τούς ὁμοίους του ἀσφαλίζει εἰς τόν ἄνθρωπον τήν ζωήν.

Διὰ τοῦτο ὁ κοινωνικός βίος, ἡ κοινωνικὴ οἰκογένεια, εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη εἰς τόν ἄνθρωπον, ἐξ ἴσου, ὅσον εἶναι ἀναγκαία καί ἡ ἰδική του οἰκογένεια, μέ τήν ὁποίαν ζῇ ὑπὸ τήν αὐτὴν στέγην.

Ἐάν ρίψωμεν ἓν βλέμμα κύκλῳ ἡμῶν, θά ἴδωμεν ὅτι τό πᾶν ὀφείλομεν εἰς τήν ἐργασίαν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀδελφῶν μας, καί ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ζοῦν συγχρόνως μέ ἡμᾶς, καί ἐκείνων, ὅσοι δέν ὑπάρχουν πλέον.

Ἀναρίθμητοι γενεαὶ ἀνθρώπων εἰργάσθησαν, ἀμόχθησαν, ὑπέφεραν, διὰ νά καταστήσουν εἰς ἡμᾶς ἀνθρωπινωτέραν, ἀνετωτέραν, εὐτυχεστέραν τήν ζωήν. Ὅλαι αἱ ἐφευρέσεις, ὅλαι αἱ ἀνακαλύψεις, χωρίς τὰς ὁποίας θά ἤμεθα ὡς πίθηκοι τῶν δασῶν, εἶναι κληρονομία τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὅποιοι πρό αἰώνων προηγέθησαν ἡμῶν εἰς τήν ζωήν.

Καί διά νά ἔλθωμεν εἰς ἐκείνους, μέ τούς ὁποίους συζῶμεν, ποῖοι λόγοι δύνανται νά παραστήσουν τό μέγεθος τῆς ἀνάγκης, τήν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει τῶν ὁμοίων του ; Ποῖοι λόγοι νά ἐκφράσουν τήν βοήθειαν, τήν ὁποίαν ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀδελφοί παρέχουν εἰς τόν ἕνα ; Τί εἶναι ἐκεῖνο, τό ὁποῖον συνεισφέρει ἡ ἐργασία ἐκάστου ἐξ ἡμῶν μεμονωμένως, ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας ;

Εἰς μέγας ποιητής καί φιλόσοφος λέγει, ὅτι τρομακτικώτερον ὄνειρον, τό ὁποῖον θά ἡδύνατο νά ὀνειρευθῇ ἄνθρωπος, ἀληθές ὄνειρον ἀναθέματος καί κατάρας, θά ἦτο ἕαν ἔβλεπε τόν γεωργόν, τόν μυλωθρόν, τόν ἄρτοποιόν νά τοῦ εἴπουν: « Σκάπτε μόνος τήν γῆν καί σπεῖρε καί θερίζε καί ἄλθε καί κάμε ὅ,τι ἡμπορεῖς, διά νά παραγάγῃς τόν ἄρτον σου ». Καί τόν ποιμένα καί τόν ὑφαντήν καί τόν ράπττην νά τοῦ εἴπουν ἐπίσης: « Φρόντισε νά ἐνδυθῇς μόνος ». Καί οὕτω καθεξῆς νά τοῦ ἀρνηθοῦν τήν συνδρομήν των ἀνεξαιρέτως ὅλαι αἱ χιλιάδες τῶν ὁμοίων του, τῶν ὁποίων ἕκαστος διά τοῦ ἐπαγγέλματος του καταβάλλει τόν φόρον τῆς ἐργασίας του, διά νά καταστήσῃ εἰς αὐτόν δυνατήν τήν ἀνθρωπίνην ζώην.

Διά τοῦτο οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι εἶναι φυσικοὶ ἀδελφοί μας· καί διά τοῦτο εἰς τό σύνολον τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι διεξάγουν τόν ἀγῶνα τοῦ βίου, ὡς ἀδελφοί καί συμπράκτορες, ὀφείλομεν ὅλην τήν ἀγάπην μας, ὅλην τήν ὑποστήριξιν, τήν ὁποίαν ἀπολαύομεν ἀπό αὐτοῦς.

Ἡ κοινωνία λοιπόν εἶναι ἕν σῶμα, τοῦ ὁποίου μέρος εἶναι ἕκαστος ἄνθρωπος. Καί ἐπειδή, ὅσον στενώτερος εἶναι ὁ σύνδεσμος, τόσον εἶναι καί ἰσχυρότερος, πρῶτος κοινωνικός σύνδεσμος εἶναι ὁ τῆς πόλεως, τῆς κοινότητος, τοῦ δήμου, εἰς τόν ὁποῖον ἀνήκομεν.

Ὡς μέλη τῆς κοινότητος ἡ τοῦ δήμου ὁμοιάζομεν τάς μελίσσας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τήν αὐτήν κυψέλην. Ἡ ἀ, ἀπη καί ἡ συνεργασία ὅλων ἐξασφαλίζει τήν ζώην καί τήν εὐτυχίαν ἐκάστου.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ πρῶτος, μετὰ τήν οἰκογένειαν, δεσμός τοῦ ἀνθρώπου: ἡ δημοτική οἰκογένεια.

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Δύο είναι τὰ ὕψιστα καθήκοντα παντός Ἑλληνος πολίτου, ἡ μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς νομίμους ἐξουσίας εὐπείθεια καὶ ὑποταγή. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψίστων καθηκόντων ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἐν τῶν καθηκόντων τούτων, τό σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρέωσης. Τό καθήκον τοῦτο βεβαίως εἶναι πολύ βαρύν, ἀλλὰ συγχρόνως πολὺ εὐγενές καὶ τίμιον.

Πάντες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν πατρίδα· πάντες ἔχομεν τό ἱερόν καθήκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς* ἐκείνης δυνάμεως τῆς πατρίδος, ἣτις καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς πατρίδος ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἐπικατάρτος θὰ εἶναι ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις, ὅπως ἀποφυγῇ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρέωσης. Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρέωσης ταύτης, ὡς ἀνίκανοι, δὲν κατατάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος.

Ἐτερον σπουδαῖον καθήκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ συντρέχῃ τό ἔργον τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος. Ἡ δικαιοσύνη προστατεύει τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐξασφαλίζει τὴν ἰερότητα τῶν μεταξύ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποινάς κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους.

Τό ἔργον ὅμως τῆς δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλως ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν! Ἄν οἱ πολῖται ἀποκρύπτωσι τὴν ἰδίαν ἐνοχὴν ἢ τὴν ἐνοχὴν τῶν ἄλλων, ἡ δικαιοσύνη δὲν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούς, οἵτινες μένοντες ἀτιμώρητοι, θὰ αὐξάνωνται· δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, αἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύσῃ τὰς συναλλαγάς, αἵτινες οὕτω δὲν θὰ ἔχωσι κανέν κῦρος*. Ὅταν ὅμως συμβαίνωσιν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, βεβαίως ἡ πατρίς δὲν θὰ δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ νὰ προοδεύῃ.

Δι' αὐτό οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀφθαλμοὶ τῆς δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχῃ

τούς λειτουργούς τῆς δικαιοσύνης φωτίζων καί πληροφορῶν καί, χρεῖας τυχοῦσης, δίδων εἰς αὐτούς χεῖρα βοηθείας.

Δέν πρέπει νά νομίζωμεν ὅτι κάμνομεν καλόν εἰς τινα μή καταγγέλλοντες εἰς τήν ἀρχήν ἐγκληματικήν αὐτοῦ πράξιν, περιελθοῦσαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Τούναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι καί ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν φερόμενοι οὕτω, διότι ὑποθάλομεν τήν ἀδικίαν καί τήν ἐγκληματικότητα, ὀφείλομεν νά καθιστῶμεν γνωστήν εἰς τά ὄργανα τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθῆκον εἶναι ἡ τήρησις τοῦ ὅρκου. Ὁ ψεύδορκος ἀμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, διότι διά τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τήν δικαιοσύνην, καλύπτων τόν ἔνοχον ἢ καταστρέφων τόν ἀθῶον.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπό τῶν νόμων διά βαρυτάτων ποινῶν, θέλει δέ τιμωρηθῇ καί ὑπό τοῦ Θεοῦ, οὗ τό ὄνομα μετεχειρίσθη πρὸς ἀποπλάνησιν* τῆς δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθῆκον παντός πολίτου εἶναι ἡ πρόθυμος ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ἡ καταβολή τῶν φόρων εἶναι ἱερά ὑποχρέωσις τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον πρὸς τήν πατρίδα, ἀλλὰ καί πρὸς ἑαυτούς, διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπό τῆς πατρίδος πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καί τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρὸς προαγωγήν καί ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἄν οἱ δήμοι ἐν πρώτοις ἔχουσιν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, δημοτικῶν σχολείων καί ἄλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χάριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὁμως ἀπαιτοῦσι βεβαίως χρήματα. Ἀλλά τίνες ἄλλοι πρέπει νά καταβάλλωσι ταῦτα, εἰμὴ ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν γίνονται αἱ δαπάναι, δηλαδή οἱ δημόται ;

Καί τώρα ἐρχόμεθα εἰς τό κράτος, τό ὁποῖον βεβαίως ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τό κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καί ναυτικῆς πρὸς φρουρῆσιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καί ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καί φυλακῶν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἡμᾶς κατὰ τῶν κακοποιῶν καί προστα-

τεύση τήν ζωήν καί πάντα ἐν γένει τά δικαιώματα. Ἐχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἀσφαλῆ μεταφοράν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν καί εὐκολον συγκοινωνίαν. Ἐχει ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως προστατεύσῃ τήν ἀνάπτυξιν καί προαγωγήν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καί τῆς ναυτιλίας.

Ἐχει ἀνάγκην χρημάτων διὰ τήν πνευματικὴν καί ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων ἡμῶν. Τά χρήματα τώρα, τά ὁποῖα χρειάζονται, διὰ νὰ γίνωσιν ὅλαι αἱ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμεναι δαπάναι, τίς ἄλλος θὰ καταβάλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποίου γίνονται ταῦτα ;

Ὁ καλὸς πολίτης αἰσθάνεται ὅτι τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἱερὸν, ὅσον εἶναι ἱερὸν τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τὸν ὁποῖον τρώγει, καί τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοικεῖ.

Ὁ ἀποφεύγων τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις πολίτης οὐ μόνον δέν ἐκτελεῖ ἱερὸν πρὸς τήν πατρίδα καθῆκον καί βλάπτει ἑαυτὸν, ἀλλὰ καί κλέπτει τὸν πλησίον αὐτοῦ, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει τὸ κράτος.

Τὸ κράτος ἔχει περιουσίαν, ὡς ἔχουσι καί τὰ ἄτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὀρυχεῖα, ἀλυκάς, γαίας, γῆπεδα, οἰκοδομάς καί ἄλλα, ὧν αἱ πρόσοδοι χρησιμεύουν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ ἀδικῶμεν τὸ κράτος, ἐπιβουλευόμενοι τήν περιουσίαν καί τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νὰ σεβώμεθα τήν περιουσίαν τοῦ δημοσίου, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἰδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καί νὰ εἴμεθα ἀγρυπνοὶ αὐτῆς φύλακες.

Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις τῆς ψήφου.

Οἱ πολῖται διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν ἐκλέγουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν καί παρέχουν εἰς αὐτοὺς τήν ἐντολήν νὰ ἐξασκήσωσι ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τήν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οὗτοι διευθύνουσι καί ρυθμίζουνσι πάντα τοῦ ἔθνους τὰ συμφέροντα.

Αὐτοί ἀποφασίζουν περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θὰ καταστῇ ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· αὐτοὶ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς ταῦτα· αὐτοὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοσίας ὑγείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τοῦ ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐνθυμείας τῶν πολιτῶν.

Αὐτοὶ ὑπολογίζουν τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφασίζουν περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ ἡ τύχη ἑκάστου τῶν πολιτῶν, εἶναι εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἀφοῦ λοιπόν τόσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ἀντιπροσώπων, ὁφείλομεν διὰ τῆς ψήφου ἡμῶν νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνους, οἵτινες, λόγῳ τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτῆρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κρίσεως αὐτῶν, εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψήφος πρέπει νὰ δίδεται ὡς βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον, οὗτινος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς πλεόνα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παντός ἄλλου.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθῆκον παντός πολίτου εἶναι ἡ ἀποστολή τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ χαρακτῆρες τῶν μελλόντων πολιτῶν.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου »

Ἑμμανουὴλ Λυκούδης

Α Μ Π Ε Λ Α Κ Ι Α

(Τί κατορθώνει ἡ συνεργασία)

Ὁχι Ἥλις. Ὁχι Δῆλος. Ὁχι Δελφοί. Ἀμπελάκια ! Στὴν πέτρινη τοῦτη πλαγιά τοῦ Κισάβου ἄλλαξε τὸ κύτταρο τῶν Ἑλλήνων. Ἐξι χιλιάδες Ἕλληνες, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἔζησαν ἐδῶ πρὸ ἑκατὸν πενήντα χρόνων, χωρὶς νὰ φαγωθοῦν, δημιουργοὶ καὶ συνεταῖροι τῆς πρώτης καὶ τῆς τελειότερης Συνεργατικῆς τοῦ κόσμου, δάσκαλοι τῶν οἰκονομολόγων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱεροκηρύκων αὐτοὶ οἱ Θεσσαλοὶ χωριάτες. Μεγαλύτερο ἔργο τῆς εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δεῖξει ὁ ἔλληνισμός. Εἶναι ὁ ἄθλος τῆς Θεσσαλίας...

Κανένα μεγάλο γεγονός δεν είναι αρκετά γνωστό και τα θαύματα είναι πάντα νέα. "Όσες φορές και αν ξαναπούμε την ιστορία της Συνεργατικής των 'Αμπελακίων — άγνωστη δά στους περισσότερους Έλληνες — είναι σάν νά ιστορούμε θαύμα της στιγμής αυτής.

Τά 'Αμπελάκια έκαμαν τή Συνεργατική τους, γιά νά διαδώσουν τό κόκκινο νήμα, τή βιομηχανία τους και τήν ειδικότητά τους. Τά βαμβακερά, οί άλατζάδες και τά κόκκινα νήματα, καθώς και τά σιρίτια, τά κουμπιέν και τά ζουνάρια, γίνονται και στό Πήλιο και στόν Τύρναβο και σ' άλλα μέρη τής Θεσσαλίας. Μά τό νήμα των 'Αμπελακίων ήταν τό καλύτερο γιά τό κόκκινο χρώμα του. Νά τό άποδώσουμε στό τοπικό νερό; Τουλάχιστον αυτή τήν εξήγηση έδωσε ό Δροσινός, γιάτρος 'Αμπελακιώτης και μέλος τής περιφημής Συνεργατικής.

"Όταν οί 'Αμπελακιώτες κατάλαβαν τήν ύπεροχή τους σ' αυτό τό σημείο, σκέφτηκαν, πώς, αν οργανώσουν όμαδικά τήν εργασία, θά είχαν κέρδη μεγαλύτερα, θά αγοράζαν τά ύλικά φτηνότερα, θά γλιτώνουν τή δαπάνη των μεσαζόντων και θά έλαττώνουν τίς ζημιές του καθενός σέ περίπτωση γενικής ζημίας. Κανένas στόν κόσμο δεν είχε σκεφθεί τέτοια πράγματα. Ήταν νέα !

'Η ιδέα ήρθε στους 'Αμπελακιώτες άξαφνα ; "Όχι βέβαια. Γιατί τήν προετοίμασε ή αυτοδιοίκηση, καθώς κι ή συνεργασία γιά τήν πληρωμή των φόρων στόν Τουρκο. Πειραματίστηκαν άλλωστε μέ μιά πρώτη άπόπειρα, πού έκαμαν. 'Η Συνεργατική όμως ιδρύθηκε καθαυτό στά 1778, σέ μιά γενική συνέλευση είκοσιδυών χωριών του Κισάβου, άφου τήν εισηγήθηκαν μερικοί πρόκριτοι των 'Αμπελακίων. Τότε ολοκληρώθηκε ή ιδέα. Τότε τους ήρθε μονομιās όλόκληρη, όπως στόν ποιητή τό έμπνευσμένο ποίημα, στόν πιστό ή άποκάλυψη και στό σοφό ή αλήθεια.

Τά είκοσιδυών χωριά, συναθροισμένα στην ιστορική συνέλευση, ψήφισαν τό καταστατικό και κατέθεσαν γιά κεφάλαιο τριακόσιες χιλιάδες γρόσια*, 100.000 φράγκα σήμερα. Γιά νά εξασφαλίσουν τή λαϊκότητα τής Συνεργατικής, τήν ισότητα των συνεταίρων, γιά νά μή δώσουν τήν ύπεροχή στους πλουσίους, όρισαν κατώτατο όριο καταβολής 5.000 γρόσια και ανώτατο 20.000 γρόσια. Αυτό είναι τόν διαματένιο τους άρθρο. Αυτό εξασφάλισε τήν τέλεια ισό-

τητα, φέροντας στο ίδιο επίπεδο τις δύο κατηγορίες των συνεταίρων, τους ευπόρους και τους εργάτες...

Ήμερομίσθιο όρισμένο δεν είχαν. Άφου ήσαν μέτοχοι μαζί κι εργάτες, πληρώνονταν ανάλογα με τα κέρδη. Τήν άμοιβή τους κανόνιζε ή γενική συνέλευση. Αύτή, άφου φρόντιζε νά βρεί με όλη τήν άκρίβεια τις τιμές τής άγοράς, έκανε πολύπλοκους ύπολογισμούς, ώσπου νά όρίσει τό μερίδιο...

Χάρη σέ τέτοια όργάνωση ή έταιρεία πραγματοποιούσε κέρδη 60 τοίς έκατό, 80 τοίς έκατό καί 100 τοίς έκατό. Καραβάνια* έφευγαν άπ' τ' Άμπελάκια με τό κόκκινο νήμα γιά τις σπουδαιότερες πόλεις τής Δυτικής Εύρώπης τής έποχής εκείνης. Έκτός άπό τό κεντρικό κατάστημα τής έταιρείας στή Βιέννη, πρακτορεία είχαν συσταθεί καί στίς πόλεις τής Τουρκίας καί τής νότιας Ρωσίας.

Οί συνεταίροι είχαν στήν άρχή καταθέσει, όπως είπαμε, άρχικό κεφάλαιο 100.000 φράγκων, καί στά 1810, έποχή τής μεγαλύτερης άκμής, ή έταιρεία είχε περίσσευμα είκοσι έκατομμυρίων. Στά 1811 ήρθε τό τέλος. Ή οικονομική χρεωκοπία τής Αύστρίας, όπου ό συνεταιρισμός είχε τά μεγαλύτέρα του συμφέροντα, του έδωσε αίφνίδιο καί θανάσιμο χτύπημα. Μά τό έργο κράτησε τριάντα όλόκληρα χρόνια, χωρίς ποτέ πουθενά στόν κόσμο νά ξαναφανεί τέτοια συνεργασία.

Σήμερα τό καταστατικό τών χωρικών εκείνων μπορεί νά διαβαστεί σάν ύπόδειγμα νομοθετικής προνοίας. Είναι σοφό καί αύστηρό πρόγραμμα ύποταγής στήν ιδέα του συνόλου. Όλα τά είχαν προβλέψει, ώστε νά εύτυχήσει τό σύνολο τών είκοσιδύο χωριών. Εκείνος, πού τόν εξέλεξαν διοικητή του κεντρικού καταστήματος στή Βιέννη, δεν είχε τό δικαίωμα ν' άρνηθεί. Ή άρνησή του, κατά τό καταστατικό, ήθελε τιμωρηθεί με τή διαγραφή του άπό τήν έταιρεία, τήν ποινή δηλαδή, πού είχαν γιά κάθε κακή πράξη συνεταίρου. Έτσι οί διοικητές έκτελοΰσαν έντολές σάν στρατιώτες.

Αύστηρότατος ήταν ό έλεγχος. Τήν έταιρεία τή διήύθυνε διοικητικό συμβούλιο άπό πέντε μέλη, με έδρα τά Άμπελάκια. Δωδεκαμελής έφορεία, πού ήταν άνώτερη άρχή, ενεργούσε τό γενικό έλεγχο. Καί πάλι ή άνώτατη άρχή, ή γενική συνέλευση, είχε τήν άρνησικυρία* κι έκτελοΰσε τό σπουδαιότερο έργο, τόν καθορισμό του μεριδίου.

Ἡ εὐτυχία τῆς Συνεργατικῆς ἀπήχησε στό ἐσωτερικό. Διατηροῦσαν σέ ὅλα τά χωριά γιατρούς, ἔκαμαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, γενικές ἀποθήκες, ταμεῖα γιά τούς ἐργάτες, πού ἀποστρατεύθηκαν ἀπό ἀνικανότητα, βιβλιοθήκες. Τόσο ὁ τόπος προόδευε κι ἡ ζωὴ εἶχε πάψει νά εἶναι χωριάτικη, ὥστε νέοι Ἀμπελακιῶτες, σπουδασμένοι στή Γερμανία, ξαναγύριζαν στό χωριό.

Τό καταστατικό εἶχε προνοήσει γιά τήν καλλιέργεια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στό μικρό ἐκεῖνο τόπο. Ἐφρόντιζε γιά ἀποστολές νέων στήν Εὐρώπη. Ἀποστολές ὄχι εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ ταμείου! Ἀφῆνε τή δαπάνη τῆς ἀποστολῆς στό συνεταῖρο, πού ἐπιθυμοῦσε νά στείλει ἔξω τό γιό του ἢ τό συγγενή του. Ὑποχρέωνε ὅμως τούς ἀντιπροσώπους τῆς ἐταιρείας στήν Εὐρώπη νά δεχτοῦν τό νέο, νά τόν ὀδηγήσουν, γιά νά σπουδάσει τήν ξένη γλώσσα, τή λογιστική καί τά ἐμπορικά — πάλι μέ ἀτομικά ἔξοδα τοῦ συνεταίρου, πού τόν ἔστελνε.

Ὅταν τελείωνε τίς σπουδές του, ἡ ἐταιρεία ἦταν ὑποχρεωμένη νά τόν πάρει στήν ἐργασία της ἕνα χρόνο χωρίς μισθό. Ἐπειτα θά τόν μισθοδοτοῦσε ἕνα χρόνο. «Ἄν δείξει καλή διαγωγή καί φανεῖ οἰκονόμος», ἔλεγε τό καταστατικό, τότε θά τοῦ δοθεῖ μερίδιο. Ἐτσι ἀνοιξαν τά παράθυρα τῶν Ἀμπελακιῶν στήν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ. Αὐτὴ τήν ἀτμόσφαιρα δημιούργησε ἡ Συνεργατικὴ στ' Ἀμπελάκια. Ἀτμόσφαιρα κρατικῆς, ἅς ποῦμε, ἠθικῆς, αὐστηροῦ ἐλέγχου τῶν κοινοῶν, καθὼς καί ἀτομικῆς ἠθικῆς.

Τό ποινικό της σύστημα ἦταν ἀπλό. Διώξιμο τοῦ ἐνόχου ἀπὸ τήν ἐταιρεία, στέρηση τοῦ κέρδους. Ποιὰ μεγαλύτερη ποινὴ μποροῦσε νά βρεθεῖ; Καί θαυματούργησε. Ἀπόλυτη σχεδόν ἠθικὴ, ἐκτός ἀπὸ ἀσήμαντα παραπτώματα, κράτησε τήν εὐτυχισμένη πολιτεία. Ἡ κοινωνικὴ ἀδικία εἶχε λείψει καί τό ἔγκλημα δέν εἶχε νά ἑλπίσει παρά μόνο σέ ἀψιθυμίες* καί σέ ἐγκεφαλικὲς ἀνωμαλίες. Ἡ ὕλικὴ εὐτυχία δέν τούς ἐνάρκωσε καί δέν τούς ἐταπείνωσε. Ἀπόδειξη ὁ ἰδιαιτέρος συνεταιρισμός, πού ἔκαμαν λίγοι πρόκριτοι Ἀμπελακιῶτες, γιά νά πραγματοποιήσουν ἔργο πνευματικό καί ἐθνικό, τήν ἔκδοση τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζῆ*...

Ἀφῆνεται τώρα στὸν ἀναγνώστη νά ἀναπαραστήσει τὴ συνέλευση ἐκεῖνη, ὅπου οἱ χωρικοὶ τοῦ Κισάβου ἄκουσαν τούς Ἀμπελακιῶτες, κατὰ λαβαν, ἐπείστηκαν καί προχώρησαν ἀμέσως στό ἔρ-

γο. Ἔργο, πού καμιά πολιτισμένη κοινωνία δέν τό εἶχεν ἀποτολμήσει ὡς ἐκεῖ καί περνοῦσε σάν ὄνειρο στά βιβλία τῶν οὐτοπιστῶν*. Ὁ ταπεινός Κίσαβος, χάρη στούς νεώτερους Θεσσαλούς, καλλιέργησε καί πραγματοποίησε τό πιό δύσκολο ἀπ' ὅλα, τήν ἀδελοφροσύνη !...

*Εφημερίδα « Ἐλεύθερον βῆμα », 1937

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

1

Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στά βουνά,
στούς κάμπους πέφτει χιόνι,
στά ἄγρια, στά σκοτεινά,
στίς τραχιές πέτρες, στά στενά
ὁ κλέφτης ξεσπαθώνει.

2

Στό δεξί χέρι του γυμνό
βαστᾶ ἀστροπελέκι·
παλάτι ἔχει τό βουνό
καί σκέπασμα τόν οὐρανό
κι ἐλπίδα τό τουφέκι !

3

Πήγαινε, φίλα τήν ποδιά,
πού δοῦλοι προσκυνοῦνε·
ἐδῶ στά πράσινα κλαδιά,
μόν' τό σπαθί τους τά παιδιά
καί τό Στανυρό φιλοῦνε.

7

Σύντροφοι ἄσκειοι, πεζοί,
τόν φέρνουν λυπημένοι,
καί τραγουδοῦν ὅλοι μαζί :
« Ἐλεύθερος ὁ κλέφτης ζεῖ
κι ἐλεύθερος πεθαίνει ».

« Ἀπαντα »

4

Μητέρα, κλαῖς ! ἀναχωρῶ.
Νά μ' ἐύχηθεῖς γυρεύω,
ἓνα παιδί σέ ὑστερῶ,
ὅμως νά ζήσω δέν μπορῶ,
ἂν ζῶ γιά νά δουλεύω.

5

Φεύγουν οἱ τύραννοι χλωμοί
τό μαῦρο του μαχαίρι·
μ' ἰδρώτα βρέχει τό ψωμί,
ξέρει νά ζήσει μέ τιμή
καί νά πεθάνει ξέρει.

6

Βαριά βαριά βοῖζ' ἡ γῆ
ἓνα τουφέκι πέφτει·
παντοῦ τρομάρα καί σφαγή,
ἐδῶ φυγή κι ἐκεῖ πληγή...
Ἐσκότωσαν τόν κλέφτη.

*Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

(Ο Γεώργιος Σταύρου, γιός του Σταύρου Ίωάννου, γεννήθηκε στα Γιάννινα τό 1785, όπου διδάχθηκε τά στοιχειώδη γράμματα στίς σχολές τών Μπαλαναίων καί του Καπλάνη. Ἀνώτερες ἐμπορικές σπουδές καί ξένες γλώσσες διδάχθηκε στή Βιέννη καί, όταν ἀποφοίτησε, ἀκολούθησε τό ἐμπορικό ἐπάγγελμα του πατέρα του. Τό 1824 ἄφησε τίς ἐμπορικές του ἐργασίες καί γύρισε στήν ἀγωνιζόμενη πατρίδα του μέ ἐφόδια καί ὅπλα, γιά νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του. Ὑπηρέτησε ὡς ταμίας, ὡς πληρεξούσιος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καί ἐπί Καποδίστρια ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ποῦ διοικοῦσε τήν Ἐθνική Τράπεζα, καθώς καί σέ ἄλλες δημόσιες θέσεις. Μετά τή δολοφονία του Καποδίστρια παραγκωνίσθηκε).

... Καθ' ἅπασαν τήν διάρκεια τῶν ταραχῶν ὁ Γεώργιος Σταύρου ἔμεινε πάντῃ ἀπεσυρμένος τῶν πραγμάτων καί ὅλως ἰδιωτεύων, ἵνα ἔχη πλήρη ἀνεξαρτησίαν νά ἐξυπηρετῇ σκοπιμώτερον τά τῆς πατρίδος συμφέροντα, νῦν μέν ἀποδοκιμάζων τάς παρεκτροπάς του ἑνός κόμματος, νῦν δέ συμβουλεύων τήν μετριοπάθειαν εἰς τό ἔτερον, καί ἄλλοτε ἐξαίρων τό ὑπέρ πατρίδος αἶσθημα τῶν πάντων. Ἐν μέν τῇ ἀπεσυρμένῃ ταύτῃ θέσει διέμεινεν ὁ Γεώργιος Σταύρου μέχρι τοῦ 1835, τότε δέ διωρίσθη ἐλεγκτής παρά τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ*, ἐρωτηθεῖς δέ ὑπό τῆς τότε κυβερνήσεως ἂν εὐχαριστῆται εἰς τήν θέσιν ταύτην, «δέν ἀπόκειται εἰς ἐμέ, εἶπε, νά προσδιορίσω τήν κατάλληλον θέσιν, ἀλλ' εἰς τήν κυβέρνησιν· ἐμοί δ' ἐπιβάλλεται μόνον τό καθῆκον νά ὑπηρετήσω, ὅσον δύναμαι, τήν πατρίδα».

Τῶν ἐκ τῆς εὐτελοῦς ταύτης θέσεως του ἀποδοχῶν ἀγνοοῦμεν ἂν ποτέ ἔκαμε χρῆσιν ὁ Γεώργιος Σταύρου, καί ἐπί πόσον χρόνον εἰργάσθη καί ὡς ἐλεγκτής· γνωστόν μόνον εἶναι ὅτι οὗτος, καίτοι παραβλεπόμενος ὑπό τῶν κυβερνώντων, ἴσως δέ καί ἐν ἀνάγκαις εὕρισκόμενος, οὐδέποτε ὅμως ἐπαύσατο νά ἐργάζεται καί νά μεριμνᾷ σπουδαίως περὶ τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων. Ἐνωρίτατα δέ διείδεν ὅτι τό κράτος (οἷον ἐμορφώθη τό ἑλληνικόν ὑπό τῆς ἀντιζηλίας τῶν συμμάχων δυνάμεων, ἐν χώρᾳ δηλαδή ἐντελῶς κατεστραμμένη καί μεγάλας καί κατεπειγούσας ἀνάγκας ἐχούσῃ καί πάντῃ ἀφροῦρητον ὑπό φυσικῶν μεθορίων καί κατακερματισμένον εἰς δούλους καί ἐλευθέρους Ἑλλήνας), κράτος, λέγομεν, τοιοῦτον ἦτο

ἀδύνατον οὐχί νά εὐημερήσῃ, ἀλλ' οὔτε κἄν νά ὑπάρξῃ, ἄνευ πιστωτικοῦ τινος καταστήματος.

Ἄλλὰ πῶς νά συστηθῇ τοῦτο ; Τό μὲν ἐθνικόν δάνειον τῶν ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων εἶχε σχεδόν καταναλωθῇ τελείως· ἐν τῷ τόπῳ δέ χρήματα δέν ὑπῆρχον, καί τὰ ὀλίγα ὑπάρχοντα ἐτοκίζοντο ὑπὸ τῶν τοκογλύφων πρὸς εἴκοσι καὶ τριάκοντα τοῖς ἑκατόν κατ' ἔτος· νά ἔλθωσι δέ ἔξωθεν ἦτο ὅλως ἀδύνατον ἄνευ ἐγγυήσεως. Τίς ὁμῶς νά δώσῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην ; Τό κράτος ; Ἄλλὰ τὰ μὲν κτήματα αὐτοῦ, τὰ λεγόμενα ἐθνικά, ἦσαν ἤδη ὑποθηκευμένα εἰς τὰς ἐγγυητρίας τοῦ δανείου δυνάμεις· τὰ δ' ἔσοδά του ἦσαν μηδαμινά τότε, μόλις δ' ἐπῆρκουν εἰς τό ἥμισυ ἢ εἰς τὰ δύο τριτημόρια* τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δαπανῶν, αἱ δέ λοιπαὶ ἀνεπληροῦντο ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δανείου. Τὰ μοναστηριακὰ κτήματα ; Ἄλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν διαλυθέντων εἶχον ἤδη πωληθῇ ἐν εὐτελεστοτάταις τιμαῖς, τὰ δέ εἶχον ἐνοικιασθῇ πολυετῶς· τὰ δέ ἐκκαθαρισθέντα ἐκ τούτων χρήματα εἶχον ἀπασχολήσῃ αἱ ἀνάγκαι τοῦ κράτους. Τὰ ἐθνικὰ κληροδοτήματα ; Ἄλλὰ καὶ τούτων οὔτε ἡ ὑπαρξίς ἐν τῇ ἁλλοδαπῇ ἦτο εἰσέτι ἐντελῶς ἐκκαθαρισμένη, καὶ ἡ ἀποστολὴ δέν εἶχεν εἰσέτι ἀρχίσει νά γίνεται ἔνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων.

Ἄλλ' ὁ Γεώργιος Σταύρου δέν ἀπεθαρρύνθη· ἐπεκαλέσθη ἐν κατανύξει τὴν θείαν ἀντίληψιν· ἐμελέτησεν ἐμβριθῶς* τὸ σύνολον τοῦ σχεδίου του· ὑπελόγησε πάσας τὰς ἐνδεχομένας δυσχερείας καὶ περιπετείας καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου· καὶ πρῶτον πάντων διείδεν ὅτι ὤφειλε νά πείσῃ τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν νά λάβῃ τοῦλάχιστον χιλίας μετοχὰς τῆς συσταθησομένης ὑπ' αὐτοῦ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς· ἀλλὰ ποῦ χρήματα ; Ἀμέσως τότε διείδεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ διὰ τῶν φίλων του εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν καὶ νά πείσῃ αὐτὴν νά παρέξῃ ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο εἰς τὴν ἐλληνικὴν μέρος τῶν παρὰ τῇ πρώτῃ εὐρισκομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ ἐλληνικοῦ δανείου. Διείδεν ἐπίσης ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ καὶ εἰς τὸν γνωστόν φιλέλληνα Ἑυνάρδον* καὶ νά τὸν πείσῃ, ἵνα καὶ αὐτός δώσῃ τὸ καλὸν παράδειγμα, λαμβάνων μέγαν ἀριθμὸν μετοχῶν, καὶ τοὺς πολλοὺς φιλέλληνας φίλους του νά παρακαλέσῃ νά τὸν μιμηθῶσιν.

Μόνον δέ οἱ ἀγνοοῦντες τὸ σέβας καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἑυνάρδου ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν ἄφατον* λύπην, ἣν ἠσθάνθη ὁ εἰλικρινὴς οὗτος φιλέλληνας ἐκ τοῦ τοιοῦτου μάλιστα θανάτου ἐκεί-

νου, ὃν θεώρει ὡς τόν μόνον ἱκανόν νά προάξη τό ἔθνος, μόνον, λέγομεν, ἐκεῖνοι, ὅσοι ἀγνοοῦσι ταῦτα, δέν εἶναι εἰς θέσιν νά ἐκτιμήσωσι τάς δυσχερείας τοῦ Γεωργίου Σταύρου, ἵνα πείσῃ τόν Ἐυνάρδον νά καταπνίξῃ τήν λύπην του διά τήν ἀπώλειαν τοῦ Κυβερνήτου καί νά βοηθήσῃ αὐτίς* τήν Ἑλλάδα.

Διείδεν ἐπίσης ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν ἀνάγκην νά πείσῃ καί τήν ρωσικήν κυβέρνησιν νά πέμψῃ τά παρ' αὐτῇ ἑλληνικά κληροδοτήματα, οἷον τά τῶν Ζωσιμαδῶν*, τά τοῦ Καπλάνη* καί ἄλλων, εἰς τήν ἑλληνικήν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ ν' ἀνταλλαγῶσι ταῦτα εἰς μετοχάς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἢ νά κατατεθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐντόκως καί ἀναφαιρέτως.

Καίτοι πρὸς τοιαύτας μεγάλας καί πρὸς μυρίας ἄλλας δυσχερείας ἔχων νά καταπαλαίσῃ ὁ Γεώργιος Σταύρου, ἀλλ' ὅμως ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Ἡ δέ Θεία Πρόνοια, ἥς ἐπεκαλέσθη ἐξ ἀρχῆς τήν ἀντίληψιν, ἐδικαίωσε πληρέστερα τάς προσδοκίας, του. Τό 1841 συνεστήθη τό πρῶτον ἡ Ἐθνική Τράπεζα· ἐντός δέ βραχυτάτου διαστήματος χρόνου ἤρξατο νά ἀκμάζῃ· ἀμέσως δ' ἔκτοτε ἔπαυσε ν' ἀκούηται εἰς τήν ἀγοράν τῶν Ἀθηνῶν ὁ τόκος τῶν δύο ἢ τρία ἢ καί πλείότερα τοῖς ἑκατόν κατὰ μῆνα καί τό πολύ πολύ ἴσχυεν ὁ νόμιμος, ὅστις ἄλλως δέν εἶναι καί μέτριος.

* * *

Ἴνα δέ φθάσῃ εἰς τό εὐάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁ Γεώργιος Σταύρου καί ἵνα προάξη τό ἔθνικόν τοῦτο καθίδρυμα εἰς τόν βαθμόν τῆς ὑπολήψεως καί εὐημερίας, εἰς ἣν ἔφθασε σήμερον καί εἰς ἣν ὀλίγιστα ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν Εὐρώπῃ καταστημάτων ἔφθασαν, ὤφειλε νά θέσῃ ἐξ ὑπαρχῆς στερεώτατα θεμέλια.

Ὡς πρῶτιστον μέν ὅρον τῆς εὐημερίας τῆς Τραπεζῆς ἐθεώρησεν ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν πιστοτάτην ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών της ἀπέναντι τῶν μετόχων ἢ τῶν δικαιούχων καί κατὰ τοῦτο ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπῆρξέ ποτε ἢ ἂν ὑπάρχει καί σήμερον τό ἐλάχιστον δίκαιον παράπονον.

Ὡς δευτερεύοντα δέ ὅρον τήν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων παρὰ πάντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς. Οὐτε εἰς ἄλλον τινά ἐπέτρεψε ποτέ οὔτε εἰς ἑαυτόν ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἐκ τοῦ καταστήματος κατὰ

τάς ἐργασίμους ὥρας. Πρώτιστος δ' αὐτός, διδούς τό καλόν πρὸς τοῦτο παράδειγμα, συνήθειαν εἶχε νά ἐξυπνᾷ ἐνωρίς, ἀμέσως δέ ξυριζόμενος ἰδίαις πάντοτε χερσί καθ' ἑκάστην καί ἐνδυσόμενος, κατήρχετο εἰς τό γραφεῖον. Ἀλίμονον δέ, ἂν ἐβλεπέ τινα τῶν ὑπαλλήλων μή φθάσαντα ἐγκαίρως εἰς τήν ἐργασίαν. Τό μέν πρῶτον ἐνουθέτει αὐτόν πατρικῶς· ἔπειτα δ' ἐπέπληττε καί ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων· ἐν ὑποτροπῇ δέ καί ἐν ἀπελπισίᾳ διορθώσεως ἐλάμβανε καί ἕτερα συντελεστικώτερα μέτρα.

Καί ὅσω δίκαιος ἦτο καί γενναῖος μάλιστα εἰς τάς ἀμοιβάς, ἅς κατὰ τήν πρώτην τοῦ ἔτους συνήθως ἔδιδεν εἰς τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας τό καθήκον των, τόσω ἀμείλικτος* εἰς τοὺς ὅπωςδήποτε εἴτε πολλάκις εἴτε ἀδιορθῶτως πλημμελήσαντας*. « Ἡ ποινή καί ἡ ἀμοιβή », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι τά ἰσχυρότερα ἐλατήρια πρὸς σωφρονισμόν καί ἐξέγερσιν τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀνθρώπων ».

Ἄμα δέ ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπέιθετο ὅτι ἅπαντες οἱ ὑπάλληλοι ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων των καί οὐδέν τούτων εἶναι δυνατόν οὔτε ν' ἀναβληθῇ οὔτε νά παραμεληθῇ, ὁ Γεώργιος ἐξήρχετο πεζὸς εἰς περίπατον ἐν τῇ πόλει· ὁ περίπατος δ' οὗτος δέν ἐγίγνετο ἀπλῶς χάριν διασκεδάσεως ἢ σωματικῆς κινήσεως, ἀλλὰ κυρίως πρὸς μελέτην καί σπουδὴν ἀπάσης σχεδόν τῆς κοινωνίας. Ὑπερέχαιρε δέ καί ἡγάπα μεγάλως τοὺς τό ἔργον αὐτῶν ἐκτελοῦντας.

Πολλάκις καί ἐν καιρῷ δριμυτάτου ψύχους ἀπηντήσαμεν αὐτόν τετυλιγμένον καί περιεργαζόμενον μετ' ἐμβριθείας τά ἐμπορικά καταστήματα. Πολλάκις ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἀπηρχόμεθα. Ὅσάκις δ' ἤκουε τό εἰς ἄρρωστον ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τινά σπουδαίαν, κατηνυχαιστοῦτο. Πολλάκις συνδιελέγετο καθ' ὁδόν ἀφελῶς καί μετὰ προστύχων καί ὅλως χυδαίων ἀνθρώπων, οὓς πάντοτε προέτρεπεν εἰς τήν ἐργασίαν καί τήν οἰκονομίαν. « Ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι καί τοῦ χρυσοῦ πολυτιμότερα καί ἡ οἰκονομία εἰς τά περιττά εἶναι τό ἀσφαλέστερον χρηματικόν κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον τοῦ βίου ».

Γινώσκων ἄριστα ὅτι ὁ ἐργαζόμενος εὐσυνειδήτως πρέπει καί ν' ἀμείβηται δαφιλῶς*, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Τραπεζῆς κατέστησε πάσας τάς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καί μεγαλυτέρας τῶν μισθοδοσιῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς κυβερνήσεως καί ἐπιζηλοτέρας τούτων διὰ τά δῶρα, ἅτινα κατὰ τήν πρώτην τοῦ ἔτους ἔδιδεν εἰς

ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τραπεζῆς, τινά μὲν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ ἰδιαίτερου αὐτοῦ βαλαντίου.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα θεμελιωθεῖσα στερεῶς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸν τῆς. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς προθύμως προσέφερε τὴν ἀρωγὴν του εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἀποθανὼν δὲ τὸ 1869, διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του δι' ἀγαθοεργούς σκοποὺς.

« Βίοι παράλληλοι »

Ἀναστάσιος Γούδας

Η ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

(Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, ἔμπειρος καὶ τολμηρὸς ἐμποροπλοίαρχος ἀπὸ τὰ Παρά, μετέτρεψε τὸ ἐμπορικὸ του σκάφος σὲ πολεμικὸ καί, μόλις ἄρχισε ὁ ρωσο-τουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1870, ἀκολούθησε τοὺς συμπατριῶτες του, ποὺ εἶχαν ἐπαναστατήσῃ. Πολλές φορές ἀντιμετώπισε στό Αἰγαῖο καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γένους. Ἐδείξε ὄχι μόνον γενναιότητα ἀξιοθαύμαστη, ἀλλὰ καὶ χριστιανικὴ ἀρετὴ, προστατεύοντας τοὺς πληγωμένους καὶ αἰχμαλώτους ἀντιπάλους.

Τὸ 1774 ὁμως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία συμφώνησαν καὶ ἔκαμαν εἰρήνην. Τότε ὁ Βαρβάκης ἀπόμεινε σχεδὸν μόνος. Καὶ ὅταν ἔχασε τὸ σκάφος του, ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσει ἀσυλο στὴ ρωσικὴ πρεσβεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως).

...Εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβεῖαν ὁ Βαρβάκης συνηντήθη μὲ Ρώσους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γνωρίσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· οὗτοι ἠγάπων καὶ ἐτίμων τὸν ἀνδρεῖον συναγωνιστὴν των καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ* τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείας.

Ὁ Βαρβάκης ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τοὺς κατασκόπους, ἐπεβιβάσθη κρυφὰ εἰς ἓν πλοῖον διευθυνόμενον εἰς Ρωσίαν, ἔφθασεν εἰς Ὀδησσόν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς Πετροῦπολιν, ἀλλὰ χρήματα δέν εἶχε. Καὶ ὁ Ψαριανὸς

ἐπεχείρησε κάτι πρωτάκουστον καὶ ἥρωικόν, μαρτυροῦν τὴν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσόν μέχρι τῆς Πετρούπολεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαρας φορὰς ὅση ἀπὸ τὸ Ταϊναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὸ φοβερόν τοῦτο διάστημα διήνυσεν ὁ Βαρβάκης πεζός, καὶ μάλιστα ἀνυπόδητος. Διήλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τὰς χιόνας, ὀλισθαίνων εἰς τοὺς πάγους, κοιμώμενος εἰς τὸ ὕπαιθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ λύκους. Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν!... Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τυλώματα· ράκη ἔγιναν τὰ ἐνδύματά του· ἐν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστος ἐντὸς τοῦ· ἡ ἀπόφασις !

— Ἐμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχὴ του, ἐμπρός ! Καὶ πάντοτε ἐμπρός ! Καὶ ἡ ἀπόφασις ἐθριάμβευσε καὶ ὁ πεζοπόρος μὲ τὴν χαλυβδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

Ἄς ἀκούσωμεν τώρα τὸν ἴδιον :

«—Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Πετρούπολιν, διηγεῖτο ἀργότερα εἰς ἕνα φίλον του, τὰ φορέματά μου ἦσαν καταξεσχισμένα ράκη*. πῶς νὰ παρουσιασθῶ μὲ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτοκρατορικόν παλάτι ; Θὰ μὲ ἔδιωχναν ὥς ἐπαίτην. Κάτι Ἕλληνες μὲ ἐδάνεισαν φορέματα καὶ ὑποδήματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κακὴν μου τύχην ἡ Αὐλὴ δέν ἦτο τότε εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀλλ' εἰς τὸ Τσάρκοε - Σέλο καὶ ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν ἐξεκίνησα ἕως ἐκεῖ πεζός, διὰ νὰ δώσω τὴν ἀναφοράν μου εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὰ ὑποδήματα, εἶπα, ἦσαν ξένα, καὶ διὰ νὰ μὴν τὰ χαλάσω ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον, τὰ ἔβγαζα καὶ ἐπῆγαινα ἀνυπόδητος. Ἐδωκα τὴν ἀναφοράν μου. Ἐγύρισα πίσω εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐπερίμενα. Καμμία ἀπάντησις. Ζανακάνω δευτέραν φορὰν τὸν δρόμον — πάντα πεζός καὶ πάντα ἀνυπόδητος —, πηγαίνω σὺν παλάτι καὶ δίδω δευτέραν ἀναφοράν. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τοῦ κάκου. Ἡ φτώχεια μου καὶ ἡ κακομοιρία μου δέν περιγράφονται. Ἐγραφα καὶ τρίτην ἀναφοράν μὲ ὅλον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς μου. Ἐκάμα καὶ τρίτην φορὰν τὸ κουραστικὸν καὶ θλιβερόν ταξίδι· ἐπῆγα καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτι. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τίποτε ! Τίποτε ! Τίποτε !... »

Τότε τὰ εἶδα ὅλα μαῦρα· μ' ἐπνιξεν ὁ πόνος καὶ μίαν ἡμέραν μέσα σ' ἕνα καφενεῖον ἐξέσπασεν ἡ ἀπελπισία μου καὶ ἄρχισα νὰ φωνάζω σάν τρελός καὶ — ἡμαρτον, Θεέ μου ! — νὰ καταρῶμαι τὴν ἡμέραν

πού ἐγεννήθηκα καί μιλοῦσα μέ πίκρα γιά ὅλους καί γιά τήν αὐτοκρατορίσσα, πού ἄφηνε νά χαθεῖ ἓνας ἄνθρωπος, πού ἐπολέμησε γιά τή χριστιανοσύνη κάτω ἀπό τή σημαία της...

Εἰς τό καφενεῖον ἦσαν καί δύο ἄνθρωποι, πού κάθονταν παράμερα. Ὁ ἓνας ὑψηλός καί ὠραῖος, σάν ἄγγελος, ἐφαινότανε σάν ἀφεντικό, νά εἰποῦμε, καί ὁ ἄλλος σάν δεῦτερος. Ὁ δεῦτερος ἐνιωθε τά ἑλληνικά.

— Τί ἔχει ὁ ξένος καί φωνάζει μέ τέτοιο καημό ; Καί τί λέγει γιά τήν αὐτοκρατορίσσά μας ; ρωτᾷ ὁ πρῶτος. Ὁ δεῦτερος τοῦ εἶπε τί ἄκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι, καί αὐτός μέ σιμώνει καί μοῦ λέγει μέ καλοσύνη νά τοῦ ἱστορήσω ὅλα μου τά βάσανα καί τά πάθη καταλειπτῶς. Κι ἐγώ ἄρχισα νά τά λέγῳ ὅλα· κι αὐτός τ' ἄκουσε μέ προσοχή καί τά 'λεγε ρούσικα εἰς τόν ἄλλον καί ὅλο ἔλεγα ἐγώ καί ὅλο ἐξηγοῦσεν ἐκεῖνος.

Ὁ ὑψηλός καί ὠραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἄκουσε τήν ἱστορίαν μου, ἔμεινε συλλογισμένος κάμποσιν ὥραν. Ἐπειτα μέ ρωτᾷ μέ τό στόμα τοῦ δραγουμάνου του :

— Πῶς λέγεσαι ;

— Καπετάν Γιάννης Βαρβάκης ἀπό τά Ψαρά.

Ἐβγαλεν ἓνα καταστιχάκι κι ἔγραψε τ' ὄνομά μου.

— Μήν ἀπελπίζεσαι, μοῦ λέγει· ἔλα αὔριο στήν Αὐλή...

— ὦ ! ἔχω πάγει τόσες φορές, τοῦ λέγῳ πικρά.

— Νά ἔλθεις αὔριο· σέ βεβαιώνω πῶς τώρα θά σέ δεχθεῖ ἡ καλή μας αὐτοκρατορίσσα.

Τήν ἄλλην ἡμέρα ξανάρχισα πάλι τόν δρόμο τοῦ Τσάρκοε - Σέλο, νά εἰπῶ τήν ἀλήθεια χωρίς μεγάλην ἐλπίδα. Μόλις ὅμως εἶπα τό ὄνομά μου, καί ἀμέσως μέ ὀδηγοῦν εἰς τόν ὑπασπιστήν. Σέ λίγο ἔρχεται διαταγή νά παρουσιασθῶ στήν αὐτοκρατορίσσα, μέ ἐμβάζουν σέ μιᾷ μεγάλῃ αἵθουσᾳ, πού ἔλαμπε στό βελούδο καί στό χρυσάφι. Σ' ἓνα κάθισμα, σάν θρόνο, στολισμένο μέ χρυσή κορόνα, ἐκαθόταν ἡ μεγάλη αὐτοκρατορίσσα. Καί σιμά της — ἄχ, Θεέ μου ! — ἐστεκόταν ὁ ὑψηλός καί ὠραῖος ἄνθρωπος, πού ἦταν στό καφενεῖο, ἀλλ' ὄχι πολιτικά ντυμένος, ὅπως τότε, ὄχι, ἐφοροῦσε στολή μεγάλου στρατηγοῦ καί στό στῆθος εἶχε πλάκα τά παράσημα. Ἦταν,

ὅπως ἔμαθα κατόπιν, ὁ περίφημος Ποτέμκιν, ὁ εὐνοούμενος πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνας.

Μπορῶ νά εἰπῶ πῶς δέν εἶμαι δειλός· πολλές φορές ἀντίκρισα τό θάνατο, χωρίς ν' ἀνατριχιάσω. Μά ἐκεῖ μ' ἔπιασε φόβος· ἄρχισα νά τρέμω. Ἐσυλλογίσθηκα ὅσα εἶπα ἐπάνω στόν πόνο μου γιά τήν αὐτοκρατορίσσα.

— Πάει χάθηκες, καπετάν Γιάννη, εἶπα μέ τό νοῦ μου.

Ἄλλά ἡ αὐτοκρατορίσσα δέν φαινότανε θυμωμένη· μέ κοίταξε μέ περιέργεια καί μέ συμπόνεση· ἕνας αὐλικός μέ γαλόνια μέ πλησιάζει· ἤξερε τή γλώσσα μας· μοῦ λέγει :

— Ἡ Μεγαλειότητά της σέ διατάσσει νά μιλήσεις ἐλεύθερα· νά τά πεῖς ὅλα.

Ἐγώ τότε ἱστόρησα τοὺς ἀγῶνες μου, τίς θυσίες μου, τοὺς κινδύνους μου· εἶπα τί ἔκαμα καί τί ἐσκόπευα νά κάμω· εἶπα γιά τήν Φριγαδέλα μου, πού ἔβαλα ἀπάνω της ὅλη μου τήν ψυχή καί ὅλο μου τό ἔχειν, εἶπα γιά τό ἀπότομο καί ξαφνικό μου κρήμνισμα στή φτώχεια, στή γδύμνια καί στήν πείνα· γιά τό μακρινό ταξίδι, σάν νά εἰπῶ τό προσκύνημα, πού μέ πόδια ματωμένα ἦλθα νά ζητήσω τήν προστασία τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίσσης, καί τήν ἀπελπισία μου, γιατί ἡ πολυεὐσπλαγχνη γιά ὅλους μόσον σέ μένα φαινότανε ἄπονη. Κι ἐνῶ μιλοῦσα, ἡ φωνή μου ἔτρεμε, ὁ πόνος τῆς καρδιάς μου ἐξεχείλιζε καί τά δάκρυα ἀνέβαιναν εἰς τά μάτια μου ! . . .

Ἡ αὐτοκρατορίσσα εἶπε μερικά λόγια στόν αὐλικόν καί αὐτός μέ παρηγόρησε καί μοῦ ἔδωκεν ἐλπίδες.

— Μή λυπᾶσαι, μοῦ εἶπε· ἡ Μεγαλειότητά της θά φροντίσει γιά σένα· εἶσαι ἄξιος νά σέ προστατεύσει !

Τήν ἄλλην ἡμέραν μοῦ φέρουν χίλια ρούσικα φλωριά γιά τίς πρῶτες ἀνάγκες μου· μοῦ φέρουν καί κάτι ἄλλο : ἕνα χαρτί, πού μοῦ ἔδιδε τό προνόμιον νά ψαρεύω στήν Κασπία θάλασσα χωρίς φόρο.

Δέν χάνω καιρόν, γυρίζω εἰς τήν Πετρούπολιν· δίδω πίσω τά δανεικά φορέματα καί ὑποδήματα· ἀγοράζω ψαράδικα φορέματα, κάνω τό σταυρό μου καί ξεκινῶ ἀμέσως διά τό Ἀστραχάν. . . ».

Ἡ ἀπέραντος Κασπία θάλασσα εἶναι ὀνομαστή διά τό πλῆθος καί τό ξεχωριστόν εἶδος τῶν ψαριῶν της. Ἄλλ' ἡ ἀλιεῖα τότε εὐρίσκετο ἐκεῖ εἰς πρωτογενῇ κατάστασιν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων,

ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καί ἡμιβάρβαροι*, ἐψάρευαν μέ ψαθοσκέπαστα πλοιαρία καί ἀτελῆ ἀλιευτικά μέσα, ἐπάστωνον ὅπως ὅπως τοὺς ἰχθῦς, μικρά δέ ποσά μόνον ἔστελλον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

Ὁ Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τὰ πράγματα. Ὅτι, ἔως τότε δέν ἐσκέφθησαν οἱ ἐγχώριοι, τό εἶδε μέ τό ὀξυδερκές* του μάτι ὁ μεγαλουργός Ἕλλην, τό ἐσχεδίασε μέ τό γοργόν ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καί τό ἐξετέλεσε μέ τήν ἰσχυράν του θέλησιν, τήν λυγίζουσιν τὰ ἐμπόδια. Ὁ Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπό τοὺς ἰχθῦς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατόν νά κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτικά* εἶδη — χαβιάρια καί παστά — καί νά σταλοῦν εἰς πολλά καί μακρινά μέρη καί ἡ πώλησίς των ν' ἀποτελέσῃ μέγα καί ἐπικερδές ἐμπόριον. Ὑπάρχει γνώμη ὅτι τό μαῦρο χαβιάρι — τό ἀπαραίτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέζης, τό περιζήτητον καί πολύτιμον ὀρεκτικόν τό διαδεδομένον εἰς τὰς πέντε ἡπείρους — ἦτο ἄγνωστον ἔως τότε καί ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητής του. Ἀλλά καί γνωστή ἂν ἦτο ἡ κατασκευή του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολύ περιωρισμένη ἦτο ἡ διάδοσίς του. Ὁ Βαρβάκης, καί ἂν δέν τό ἐφεῦρεν, ἐτελειοποίησεν ὁμως τήν κατασκευήν καί τήν ταρίχευσίν του καί τό δίδωκεν εἰς πολλά μέρη.

Ἡ δραστηριότης του εὔρεν εἰς τήν Κασπίαν θάλασσαν ἀντάξιον στάδιον. Ὁ Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως διόλου ἰδικόν του κλάδον βιομηχανίας καί ἐμπορίου, εἰς τόν ὅποιον ἦτο κυρίαρχος καί ἀκαταγώνιστος. Μεγάλα λοιπόν ἦσαν τὰ κέρδη του καί τόσον πλούσιος ἔγινε μετ' ὀλίγον, ὥστε ἠγόρασεν ὡς ἰδιοκτησίαν του τρεῖς νήσους κειμένας ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰς ὁποίας κατέστησεν πολυτίμους ἀλιευτικούς καί ταριχευτικούς σταθμούς.

Εἰς τήν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καί οἱ γαιοκτήμονες εἶχον εἰς τήν ὑπηρεσίαν των «δουλοπαρόικους»· οἱ δουλοπάροικοι ἦσαν εἶδος σκλάβων· κτῆμα τοῦ αὐθέντου των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ζωὴ των ἦτο βασανισμένη καί ἐξευτελιστική. Οἱ αὐθένται τοὺς ἐπώλουν καί τοὺς ἠγόραζον, ὅπως πωλεῖ κανεῖς καί ἀγοράζει τὰ κτήνη.

Ἀφοῦ κατηγορήθη εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους ἡ σωματεμπορία, μόλις πρό τινων δεκάδων ἐτῶν (1863) κατηγορήθη καί ἡ δουλοπαροικία εἰς τήν Ρωσίαν. Στεναγμός ἀνακουφίσεως ἑκατομμυρίων ψυχῶν ὑπε-

δέχθη τό χαρμόσυνον ἄγγελμα ἐντός τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας· ἐπιδοκιμασία καί χαρά εἰς τάς ἄλλας χώρας.

Ἀλλά ἡ εὐγενής ψυχὴ τοῦ Βαρβάκη εἶχε καταργήσει τὴν σκλαβιάν ἐβδομήντα ἔτη πρωύτερα. Εἰς τὰς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, ὅλους ἐλευθέρους καί κανένα δουλοπάροικον. Ὁ μεγαλόψυχος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τό Αἰγαῖον πέλαγος δέν ἦτο δυνατόν νά γίνη βασανιστὴς χριστιανῶν ἐργατῶν εἰς τὴν Κασπίαν.

Ὁ πλοῦτος τοῦ Βαρβάκη ηὔξανε καθ' ἡμέραν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι τόν χρυσόν των μεταχειρίζονται, ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σινᾶ: κατασκευάζουν ἐν εἰδῶλον καί χορεύουν μέ τρελὰς ἐπιθυμίας ὁλόγυρά του. Εἰς ἄλλους ὁ χρυσὸς εἶναι ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, τὰς ὁποίας στέλλει ὁ Θεός, νά φωτίσουν καί νά θερμάνουν τόν κόσμον, νά σκορπίσουν ζωὴν, νά δώσουν χρῶμα εἰς τὰ φύλλα, εὐωδίαν, εἰς τὰ ἄνθη, ν' ἀναβιβάσουν τό μειδιάμα εἰς τὰ ὠχρά χεῖλη τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ. Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους ἦτο καί ὁ Βαρβάκης.

Τό πρῶτον πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἐν τάξιμον τῶν νεανικῶν του χρόνων καί ἐσχετίζετο μέ τὴν Φριγαδέλαν. Ὅταν τό ὠραῖον του πολεμικόν, στίλβον καί καινουργές, τό ἔρριπτον ἀπὸ τό ναυπηγεῖον εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν καθέλκυσίν του ἐκλινεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἐκάθισε εἰς τὰ ρηχὰ καί ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἄμμον. Ἄν ἐσηκῶνετο ἄνεμος καί ἤρχιζεν ὁ κυματισμός τῆς θαλάσσης, τό ὑπερήφανον πλοῖον θά ἐγίνετο κομμάτια. Ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ ἔτρεξαν νά δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν περὶ σωτηρίας, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καί τὴν πάλην του ὑπὲρ ὅλων, ὁ Βαρβάκης ἐσυλλογίσθη τόν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τόν πολιούχον Ἅγιον τῶν Ψαρῶν.

—Ἀι-Νικόλα μου, ἐφώνασε μέ πίστιν εἰς τὴν καρδίαν καί δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, γλίτωσέ μου τὴν Φριγαδέλαν μου καί νά σοῦ κάμω μιά ὁμοία ἀσημένια, νά τὴν κρεμάσω ἐμπρὸς στοῦ εἰκόنيσμά σου !...

Ἡ Φριγαδέλα ἐσώθη. Ἀλίμονον ! Ἦναγκάσθη ν' ἀλλαξοπistiση ἡ δυστυχησμένη καί χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἄδοξος εἰς τὰ βάθη τοῦ Κερατίου κόλπου!... Ἀλλά τό τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη· καί ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρά μίαν Φριγαδέλαν ἀπὸ συμπαγῆ ἄργυρον, ὁμοιοτάτην, μέ ὅλα τὰ ἐξαρτήματα, ὠπλισμέ-

νην, ὅπως ἐκείνη, μέ 26 πυροβόλα. Ἐκρέμετο πανεύμορφη ἐμπρός εἰς τήν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικόλα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Παρῶν. Τό 1824 εἰς τόν φοβερόν γενικόν χαμόν ἀνθρώπων καί πραγμάτων ἐχάθη ἡ Φριγαδέλα. Ἦτο γραπτόν της νά πέσῃ δύο φορές εἰς τά ἐχθρικά χέρια !...

Ἐπειτα ἤρχισαν ἀλλεπάλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρὸς τήν εὐγενῆ χώραν, ἡ ὁποία τόν ἐφιλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνήγειρε κωδωνοστάσια ἐκκλησιῶν, ὀλοκλήρους ἐκκλησίας, ἶδρυσε νοσοκομεῖα, κατεσκεύασε γεφύρας, ἤνοιξε διώρυγας. Τό 1801 οἱ Πέρσαι ἐθανάτωσαν μέ δόλον τόν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον. Ἐπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ὁ πόλεμος. Ἄλλ' ἡ Ρωσία δέν εἶχεν ἀρκετὰ πλοῖα εἰς τήν Κασπίαν, διά νά στείλῃ ἀμέσως τροφάς καί πολεμοφόδια εἰς τόν στρατόν τῶν συνόρων. Αὐθόρμητος παρουσιάζεται ὁ Βαρβάκης. Ἐκφορτώνει ἀπό τά μεγάλα πλοῖα του τά ἐμπορεύματά του, φορτώνει τὰς τροφάς καί τά πολεμοφόδια τῆς αὐτοκρατορίας, τά μεταφέρει δωρεάν εἰς τό ὠρισμένον μέρος καί γίνεται σωτήρ τῆς δευτέρας πατρίδος του.

Εἰς τό κέντρον τῆς πόλεως Ἀστραχάν ἦτο μία στενή, βαλτώδης λίμνη, ἐν ἧλος σκορπίζον περίξ μiasματικὰς* ἀναθυμιάσεις καί ἀφορητον δυσωδίαν, πρὸ πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τά σάπια του νερά ἐνεφώλευεν ὁ θάνατος. Ὁ Μέγας Πέτρος καί ἡ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νά τό ἀποξηράνουν. Ἐπεφυλάσσετο εἰς τόν μεγαλουργόν Ἕλληνα νά ἐκτελέσῃ ὅ,τι δέν κατῴρωσαν αὐτοκράτορες.

Μέ τήν ἰδικήν του πρωτοβουλίαν καί μέ ἰδικάς του δαπάνας ἤρχισε τό 1809 τό δύσκολον ἔργον· ἐξεχωμάτωσεν τόν βυθόν, ἐπεξέτεινε τήν ἐκσκαφήν καί ἀφ' ἐνός μὲν ἀπεξήρανε τόν βάλτον, ἀφ' ἑτέρου δέ κατέστησε πλευστήν τήν διώρυγα, τήν ὁποίαν ἤνωσε μέ τόν Βόλγαν καί μέ ἕνα ἄλλον ποταμόν. Ἐπειτα ἐδενδροφύτευσε τὰς δύο ὄχθας καί τὰς ἐστόλισε μέ κήπους καί ἄλση καί περίπτερα. Μέσα ἀπὸ καταπράσινα φυλλώματα τά ἄνθη διέχεον τό ἄρωμάτων, ἐκεῖ ὅπου ἐσκόρπιζεν ἕως τώρα τόν θάνατον ἡ μολυσματικὴ δυσωδία. Κομψαί γέφυραι ἤνωσαν τὰς δύο ὄχθας. Καί οἱ κάτοικοι ἀπὸ τά γραφικὰ παραδείσια ἄνθηρα* τῶν ὄχθῶν, περιπατοῦντες εἰς τὰς δενδροστοιχίας ἢ καθήμενοι εἰς τὰς σκιάδας, ἔβλεπον νά διαβαίνουν εἰς τήν διώρυγα πλοῖα ἐρχόμενα μακρόθεν καί μεταφέροντα

εἰς μακρινάς χώρας προϊόντα τῆς Ρωσίας ἢ ξένων τόπων. Καί ἡ-
λόγουν τό ὄνομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου !...

Δι' ὅλας αὐτάς τὰς εὐεργεσίας μεγάλως τόν ἐτίμησεν ἡ ρωσική
αὐτοκρατορία. Τόν ὠνόμασεν αὐλικόν σύμβουλον καί ἱππότην, τῷ
ἔδωκε τίτλους εὐγενείας, οἱ δέ εὐπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχα-
νίας τόν ἐξέλεξαν ἐπαρχιακόν ἀρχηγόν αὐτῆς.

Ἀλλ' ὁ Βαρβάκης δέν ἀπερροφήθη ὁλόκληρος ἀπό τήν πλησίον
πατρίδα του. Ὡ, ὄχι ! Ἐσυλλογίζετο καί τήν μακρινήν πατρίδα
του, ἐκεῖ κάτω, τήν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει
τόν ἥρωικόν, τόν κοσμοξακουσμένον ἀγῶνά της ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας !...
Ἡ μαγνητική δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία διά μέσου ἀπεράν-
των ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καί θαλασσῶν, σύρει τὰς ἐκλε-
κτάς ψυχάς πρὸς τό ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, εἴλκυε καί τόν Βαρ-
βάκην πρὸς τήν Ἑλλάδα.

Λόγοι ὑγείας τόν ἔκαμαν νά μετοικήσῃ εἰς τήν εὐάερον πόλιν
τῆς Ἀζοφικῆς, τό Ταϊγάνιον. Εἰς τό Ταγανρόκ, ὅπως λέγουν αὐτό
οἱ Ρῶσοι, ἦρχοντο πολλοί Ἕλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου εἴτε διά
νά ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς. Ρωσικά δέν ἤξευρον, ἑλληνική ἐκκλησία
δέν ὑπῆρχε καί οἱ Ἕλληνες ἠναγκάζοντο, μέ βαθεῖαν λύπην των,
νά στερῶνται τήν θείαν μυσταγωγίαν. Ὁ Βαρβάκης μέ γενναιοδω-
ρίαν ἡγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπῆ λιθόκτιστον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν·
καί εἰς τόν μυχόν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἤκουον μέ ρίγος ἱερᾶς
κατανύξεως* — θρησκευτικῆς συγχρόνως καί ἐθνικῆς — τήν λειτουρ-
γίαν εἰς τήν ποθητὴν μητρικὴν γλῶσσαν.

Ὁ Βαρβάκης, ἐπινοητικὸς καί εἰς τήν εὐεργεσίαν, ὅπως καί εἰς
τό ἐμπόριον, τήν ἀγαθοεργίαν ταύτην κατέστησε μέσον πρὸς ἄλλην
ἀγαθοεργίαν. Ὁλόγυρα εἰς τήν ἐκκλησίαν ἔκτισεν ἄλλα κτίρια, μετέ-
βαλε τήν ἐκκλησίαν εἰς μοναστήριον, τό διεκόσμησε πλουσιοπαρό-
χως, ἐδώρησεν εἰς αὐτό κτήματα καί εἰσοδήματα καί, ἐξοδεύσας
ἐν ὧν ἐξακοσίας χιλιάδας ρούβλια, τό ἀφιέρωσεν εἰς τόν Πανάγιον
Τάφον. Αὐτοκρατορικόν διάταγμα ὥρισε νά ἔχῃ τό δικαίωμα ὁ
Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων νά στέλλῃ Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην
εἰς τό Ταϊγάνιον διά τήν ἱεράν ἀκολουθίαν, τὰ δέ πλοῦσια εἰσοδήμα-
τα τοῦ « Ἱεροσολυμικοῦ » ν' ἀποστέλλωνται εἰς τήν ἱεράν πόλιν πρὸς
συνδρομὴν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Βαρβάκης ἱδρυσε σχολεῖα, διά νά μανθάνουν γράμματα τὰ

παιδιά τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων. Ἔστειλε χίλια φλωρία εἰς τόν Θεόδωρον Ράλλην, ἐμπορευόμενον εἰς τήν Βιέννην, διά νά βοηθήσῃ πτωχοῦς σπουδαστάς καί ἐκδότας ἑλληνικῶν περιοδικῶν καί βιβλίων.

Εἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἐδώρησεν εἰς τό σχολεῖον τῆς Χίου, τό ὁποῖον ἤκμαζε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καί εἴκοσιν ἄλλας χιλιάδας εἰς τό νοσοκομεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. Ἀλλά πῶς ἀπό τόν μυχόν* τῆς Ἀζοφικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τήν ὠραίαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τόν « πλευστόν εὐώδη κῆπον » τῆς Ἰωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Ψαρῶν; Ἡ μήπως διότι τόν συνέδεε μέ αὐτήν κάποιος ἱερός δεσμός;

Εἰς τό Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τήν μητέρα του καί τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς του. Ἡ εὐσεβής Ψαριανή ἐγκατεστάθη εἰς τό μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καί ἐδόξαζεν ἡμέραν καί νύκτα τόν Θεόν διά τόν ἡγεμονικόν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ της καί πρό πάντων διά τήν χριστιανικήν του χρήσιν. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐδώρει εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωρίων ἱερά σκεύη, ὅτι ἔστειλε βοηθείας εἰς τὰς καλύβας τῶν πτωχῶν καί εἰς τὰς φυλακάς — πολλάκις δέν ἐδίσταζε νά τὰς πηγαίνει καί μόνος του — καί ἡ εὐλαβὴς ψυχὴ της ἠσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν τόν ἔβλεπε πόσον ἀπλά, χωρὶς πομπήν καί ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τήν ἐκκλησίαν, διά νά προσπέσῃ ταπεινά, ὡς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου! Ἡ εὐλαβὴς Ψαριανὴ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἔχασε τό φῶς της. Τὰ μάτια της ἐκλείσθησαν εἰς τόν κόσμον, ἀλλὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς της ἐστράφησαν μέ διπλάσιαν δύναμιν πρὸς τό θεῖον φῶς. Ἐφόρεσε τό μοναχικόν ἔνδυμα. Ἐκεῖθεν ὠδηγήθη εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν καί ἔλαβε τήν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειτα ἐκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον τῆς Χίου. Αὐτός ἦτο ὁ ἱερός δεσμός ὁ συνδέων τόν Βαρβάκην μέ τόν « πλευστόν εὐώδη κῆπον ».

Ἡ γηραιά καλογραῖα ἔζησεν ἐκεῖ ἕως τό 1821. Εἰς τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ὀλίγον ἔλειψε νά τήν κρεουργήσῃ* ζεῖμπέκικο* γιαταγάνι, ἀλλ' οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ὥρμησαν εἰς τό μοναστήριον, τήν ἤρπασαν, τήν ἐπεβίβασαν εἰς ψαριανόν πλοῖον καί τήν ἔφερον εἰς τό ποθητόν γενέθλιον ἔδαφος.

Ὅταν τό 1821 ἐβρόντησε τό ὄπλον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολὺ γέρων. ὦ! Μέ ποίαν λαχτάραν θά ἐσυλλογίσθη τά

νεανικά του χρόνια, τά χρόνια τῆς τόλμης καί τῆς παλικάριᾶς εἰς τό Αἰγαῖον, καί πῶς θά ἐψιθύρισε μέ στεναγμόν: — "Ἀχ, καημένα νιάτα !

Ἄλλ' ἂν δέν ἦτο δυνατόν νά ὀρμήσῃ αὐτός εἰς τήν Ἑλλάδα, γοργός καί κεραυνοβόλος, ἦτο δυνατόν νά στείλῃ ἐκεῖ κάτι ἰδικόν του, τόν πλοῦτόν του.

Πρῶτα πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τοὺς ἀξιωμαχοὺς Ἑλλήνας τῆς Ἀζοφικῆς, τοὺς ἐφωδίασε μέ ὅπλα, πολεμοφόδια καί χρήματα — καί μέ ἐνθουσιασμόν — καί τοὺς ἔστειλε νά πολεμήσουν μαζί μέ τόν Ὑψηλάντην.

Ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς πυρποληθείσας καί λεηλατηθείσας, ἐσύροντο εἰς τήν αἰχμαλωσίαν κατὰ χιλιάδας γυναῖκες, παρθένοι καί παιδιὰ. Ὁ Βαρβάκης ἔμαθεν ὅτι τό Πατριαρχεῖον — ἀτρόμητον εἰς τό καθῆκόν του ὑπὲρ τοῦ Γένους καί μετὰ τόν ἀπαγχονισμόν Γρηγορίου τοῦ Ε' — ἐφρόντιζε μυστικά περὶ λυτρώσεώς των καί ἔστειλεν ἑκατόν χιλιάδας ρούβλια πρὸς ἐξαγοράν αἰχμαλώτων.

Εἰς τήν Ἑλλάδα, ἣτις εἶχε μεταβληθῇ εἰς στρατόπεδον, δέν ἐπερίσσευαν χέρια διὰ τό ἄροτρον καί τήν σκαπάνην· ἀλλὰ καί ὅπου ἐγένετο σπορά, πρὶν ἔλθῃ ὁ θερισμός, ἐπρόφθαναν συχνά τὰ ἐχθρικά στίφη καί ἐπυρπόλουν τὰ στάχυα. Οὔτε χρήματα ὑπῆρχον. Δυστυχία καί πείνα ἐβασάνιζε πολεμιστὰς καί γυναικόπαιδα. Ὁ Βαρβάκης ἔστειλεν εἰς τοὺς πεινασμένους ὁλόκληρα φορτία σίτου, μίαν δέ φορὰν ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρά καί ὁλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

Ὅτε ἔφθασεν ἡ φοβερά εἰδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, ὁ Βαρβάκης εὐρίσκετο εἰς Βιέννην. Ἡ ἥρωική νῆσος εἶχε καταστραφῇ ἐκ θεμελίων· πολλὰ γυναῖκες ὥρμησαν μέ τὰ τέκνα των εἰς τὰ κύματα, διὰ ν' ἀποφύγουν τήν αἰχμαλωσίαν· τό ἄνθος τῶν Ψαριανῶν πολεμιστῶν εἶχε φονευθῇ εἰς τήν μάχην ἣ εἶχεν ἀνατιναχθῇ ἡρωικῶς εἰς τὸν ἀέρα· χιλιάδες γυναικόπαιδα εἶχον διασκορπισθῇ εἰς τὰς νήσους.

Ὁ Βαρβάκης δέν ἐσυλλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τό αὐλικόν ἀξίωμά του, οὔτε τὰ μεγάλα του συμφέροντα εἰς τήν Ρωσίαν, οὔτε τὰ δύσκολα τότε θαλασσινὰ ταξίδια, οὔτε τό βαθύ γῆρας τῶν σχεδόν ὀγδοήκοντα χρόνων του. Ἐσυλλογίσθη μόνον ὅτι ἦτο Ἕλλην, Ψαριανός, Βαρβάκης. Ἀμέσως κατεβαίνει εἰς τήν Τεργέστην, φορτώνει ὁλόκληρα πλοῖα μέ ἐνδύματα καί τροφὰς καί διευθύνεται εἰς τὸν τό-

πον τῆς πανωλεθρίας. Ἀλλά τὰ Ψαρά, ἡ « ὀλόμαυρη ράχη », τὰ κοσμοδοξασμένα Ψαρά, ἦσαν ἔρημα· σιωπὴ θανάτου ἐξετείνετο εἰς τὰ καπνισμένα καὶ αἵματοβαμμένα ἐρείπια· καὶ ὁ Βαρβάκης ἀπεβίβασθη εἰς Μονεμβασίαν.

Σπαρακτικὸν θέαμα παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του. Γυναῖκες καὶ παιδία περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἀκρογιαλίαν, ὄντα ρακένδυτα καὶ σκελεθρωμένα* ἀπὸ τὰς στερήσεις, καὶ ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μέ θρήνους.

Ὁ Βαρβάκης ἐφάνη τότε ἀληθινὸς ἦρωας τῆς ἀγαθοεργίας. Ἐνδυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας, τὸ εὐσπλαχνικὸν του χερί ἀκούραστος ἔδιδεν, ἔδιδε. Καὶ δὲν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφάς, χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ὑψηλός, μέ τὰ κάτασπρα μακριὰ μαλλιά του, ὁ « πατέρας τῆς ὀρφάνιας », ὡμοίαζε μέ ἅγιον, πού ἐπρόβαλεν ἑξαφνα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχιζε τὰ πλήθη τῶν δυστυχισμένων, μοιράζων βοήθειαν καὶ παρηγορίαν, σπογγίζων δάκρυα καὶ χύνων βάλσαμον* εἰς τὰς πληγωμένας καρδίας.

Ὁ γεωργός, ὅταν ἐνσκήψῃ θύελλα ἢ πλημμύρα, ἐμπρός εἰς τὰ ἐρείπια τῶν σπαρτῶν του συλλογίζεται τὴν νέαν σποράν. Μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα προβάλλει ἡ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος· τὸν ἐρειπωμένον ἀγρόν πρασινίζει ἡ προσδοκία τῆς νέας βλαστήσεως. Δι' αὐτόν τὸν λόγον καὶ τὰ ἔθνη εἰς τὰς μεγάλας συμφορὰς στρέφουν τὸ βλέμμα των εἰς τὰ Σχολεῖα. Συλλογίζονται τὴν νέαν σποράν. Ἀπ' ἐκεῖ περιμένουν τὴν νέαν βλάστησιν, πού θὰ ζωογονήσῃ τὴν ἔρημον γῆν. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἐξορμήσουν οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, οἱ φοβεροὶ ἐκδικηταὶ τῆς ἐθνικῆς ἐντροπῆς. Καὶ ἔγινε τοῦτο. Στρατηγοὶ νικηφόροι τὰς πολεμικὰς των δάφνας ἐπῆγαν καὶ ἐκρέμασαν ἐπάνω εἰς τὰς θύρας τῶν σχολείων. Καὶ ἦτο δίκαιον. Ἀπ' ἐκεῖ μέσα ἐξῆλθεν ἡ Νίκη !

Μέσα εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μέσα εἰς τὴν πείναν καὶ τοὺς ὀλοφυρμούς*, μέσα εἰς τὰ ράκη καὶ εἰς τὰ δάκρυα, αὕτῃ ἡ μεγάλη σκέψις ἀνέβη καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη.

Ἡ Βουλὴ ἢ, ὅπως τὴν ἔλεγαν τότε, τὸ « Βουλευτικὸν Σῶμα », συνεδρίαζεν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Βαρβάκης, πρὶν ξεκουρασθῇ ἀπὸ τὸ φιланθρωπικὸν του ἔργον, σπεύδει εἰς τὸ Ναύπλιον, παρουσιάζεται εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν Τράπεζαν ἀρ-

κετόν ποσόν χρημάτων, διά νά ἰδρυθῇ καί διατηρῆται ἐν Κεντρικόν Σχολεῖον.

— Σ' εὐγνωμονοῦμεν διά τās εὐεργεσίας σου πρὸς τήν πατρίδα, εἶπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ Διοίκησις θά φροντίσῃ καί κτίριον κατάλληλον ν' ἀνεγείρῃ εἰς τό Ἔργον διά τό «Κεντρικόν Σχολεῖον τῆς Ἐπικρατείας» καί διδασκάλους σοφοῦς καί ἐναρέτους νά διορίσῃ.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰς συνεδρίασιν τῆς ὁλομελείας τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καί χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τό ἐξῆς πατριωτικόν ἔγγραφον τοῦ Βαρβάκη :

« Πρὸς τό Σεβαστόν Βουλευτικόν Σῶμα.

Ἐπειδή, διά νά ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καί αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τήν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νά εὐρεθῇ μόνιμος καί διαμένων πόρος μισθῶν καί ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούντων διδασκάλων δι' ἐν Κεντρικόν Σχολεῖον, διά τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νά ὠφελήσω τό Ἔθνος μου, ἀφιερῶ ρούβλια 300.000, τὰ ὅποια θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τό βασιλικόν ταμεῖον τῆς Μόσχας, ὁ δέ τόκος, ἀναλογούμενος πρὸς τό παρόν εἰς 30.000 γρόσια, θέλει δίδεται ἐτησίως διά τιμῶν ἐπιτρόπων εἰς μισθοῦς καί τροφάς διδασκάλων μόνον.

Μέ ὅλον τό σέβας

Ὁ πρόθυμος πατριώτης

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824 ».

Ὁ Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμε ὅ,τι ἔπρεπε νά κάμῃ, ἡτοιμάσθη νά ἐπιστρέψῃ εἰς τήν οἰκογενειακὴν του ἐστίαν. Ἐσκόπευε νά μεταβῇ εἰς Τεργέστην διά Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Βιέννην καί τέλος εἰς τήν γραφικωτάτην ἑπαυλίν του, ἥ ὅποια ἀπεῖχεν ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τό Ταϊγάνιον. Ἀλλά « ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δέ Θεός κελεύει ». Ὁ Βαρβάκης δέν ἔμελλε νά ἐπανίδῃ τήν δευτέραν του πατρίδα. Εἰς τό μοσχοβολημένον νησί τοῦ Ἰονίου παρέδωκε τήν ὡραίαν ψυχὴν του ὁ Βαρβάκης τήν 13ην Ἰανουαρίου 1825. Τό ἑλληνικόν χῶμα τὸν ἐτράβηξε καί τὸν ἔσφιξε εἰς τήν ἀγκάλην του· τό ξένον

χῶμα θά τοῦ ἦτο πολύ ψυχρόν, πολύ βαρύ. Ἔμεινε καί τό σῶμα ἐκεῖ, ὅπου ἀνῆκε καί ἡ ψυχή!...

Ἡ Βουλή, μόλις ἔμαθε τό θλιβερόν ἄγγελμα, ἀμέσως ἐψήφισε καί ἡ κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νά ψαλῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημόσυνον ὑπέρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου Εὐεργέτου τοῦ Ἔθνους.

Εἰς πελάγη καί εἰς βουνά, εἰς κόλπους καί εἰς ὑπωρείας, μέ συνοδείαν ρόχθου κυμάτων ἢ ψιθυρισμοῦ πεύκων, εἰς πόλεις καί εἰς ἐξωκλήσια, καμπάναι καί σήμαντρα ἔκλαιον τόν ἥρωα τῆς θελήσεως καί τῆς καλοσύνης, τόν μέγαν πατριώτην καί παρηγορητὴν τῆς ὀρφάνιας. Καί μέσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἱερότητα, εἰς τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν τῆς πενθίμου τελετῆς, ἓνας ὁλόκληρος λαός, ἓνας εὐγνώμων λαός, ἐρράντιζε μέ δάκρυα, βγαλμένα ἀπὸ τὰ βράθη τῆς καρδιάς, τό ἐπιμνημόσυνον συγχώριο : Αἰωνία του ἡ μνήμη !

Ἡ διαθήκη του ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρβάκη : ἀποχαιρετισμός πρὸς τὴν ζωὴν μεγάλης καί εὐγενοῦς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις ὥριζε ρητῶς καί αὐτολεξεῖ : « Ὁ ἐνταφιασμός μου νά γίνη χωρὶς πομπήν, μήτε θέλω εἰς τόν τάφον μου νά τεθῇ τι λαμπρόν ».

Οἱ Ψαριανοί, πού εἶχον διασκορπισθῇ εἰς διαφόρους νήσους καί παραλίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἥρωικὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εἶχον συνοικισθῇ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καί ἐνδόξου Ἐρετρίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, καί ἱδρυσαν τὰ Νέα Ψαρά ! Τὰς τελευταίας του στιγμὰς δὲν ἐλησμόνησε τοὺς συμπατριώτας του ὁ ψυχόρραγων Βαρβάκης καί ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλιρα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πολίχνης.

Τὴν κινητὴν περιουσίαν του ὅλην ἐδώρησεν εἰς τό Ἔθνος. Ἡ εὐγνωμονοῦσα πατρίς τῷ ἀνήγειρεν μεγαλοπρεπῆ ἀνδριάντα ἐν Ἀθήναις, παρὰ τό Ζάππειον μέγαρον.

« Ἰωάννης Βαρβάκης »

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

ΕΡΕΥΝΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σώζονται πολυάριθμοι εἰκόνες, ἀλλὰ δέν εἶναι γνωστόν, ποῖαι ἀπ' αὐτάς ἀνάγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καί ποῖαι εἰς ἄλλα, διότι καί ὁ Λεωχάρης καί ὁ Εὐφράνωρ καί πολλοί βεβαίως ἀκόμη ἔκαμαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνοιο ἥρωος. Κατά τόν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροτιμοῦσε τόν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμιμοῦντο μέν τήν συνήθειαν τοῦ βασιλέως νά κλίνη τήν κεφαλήν ὀλίγον πρός τ' ἀριστερά καί « τῶν ὀμμάτων τήν διάχυσιν καί ὑγρότητα », τό μαλακόν δηλαδή καί ὑγρὰν λάμψιν ἐκπέμπον βλέμμα του, τό ὅποιον ἐφανέρωνε τήν ἐνθουσιαστικήν καί συναισθηματικήν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δέν « διεφύλαττον αὐτοῦ τό ἀρρενωπόν καί λεοντώδες », ὅπως ἔκαμνεν ὁ Λύσιππος. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρός τοῦτοις νά βλέπῃ πρός τά ἄνω, καί οὕτω — ὀρθόν, φέροντα εἰς τήν χεῖρα τήν λόγχην, μέ τήν ὁποίαν ἐκυρίευσεν τήν Ἀσίαν, καί στρέφοντα τό πρόσωπον πρός τόν οὐρανόν — παρέστησεν αὐτόν ὁ Λύσιππος εἰς τόν περιφημώτατον ἀπό τοῦς ἀνδριάντας του.

Εἰς τόν ἀνδριάντα τοῦτον πρό πάντων πρέπει νά κατεφαίνετο ὁ ἀρρενωπός καί λεοντώδης χαρακτήρ τοῦ βασιλέως, ἐπίδρασις δέ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὡς φαίνεται, εἰς τήν προτομήν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τήν ὁποίαν τά ρεαλιστικά χαρακτηριστικά τῆς ἀδρᾶς μορφῆς ἐμψυχώνονται ἀπό τήν ὀρμήν καί τήν ἔξαρσιν τοῦ ἥθους. Περισσότερον νηφαλίᾳ φαίνεται ἄλλη λιθίνη προτομή, θελκτικωτάτη δ'

Είναι πάλιν ἡ κεφαλή, ἡ ὁποία ἀνάγεται πιθανῶς εἰς ἓνα ἀπό τούς πολλούς ἄλλους ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τούς ὁποίους ἔκαμεν ὁ Λύσιππος ἀπό τήν παιδικήν ἡλικίαν τοῦ βασιλέως.

Ἀπό τούς ἥρωας ἐπλάσεν ὁ Λύσιππος ἐπανειλημμένως καί εἰς διάφορα μεγέθη τόν Ἡρακλέα. Ἐν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ, τό ὁποῖον παρίστανε τόν ἥρωα εὐωχούμενον εἰς τόν Ὀλυμπον καί ἐπωνομάζετο Ἐπιτραπέζιος Ἡρακλῆς, εἶχεν ὕψος ἐνός ποδός μόνον, ἀλλ' ἤρεσκεν ἐξαιρετικῶς εἰς τόν Ἀλέξανδρον. Ἐντελῶς διάφορον ὄχι μόνον κατὰ τάς διαστάσεις — ἡ κνήμε του εἶχε μήκος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος — ἀλλά καί κατὰ τό πνεῦμα ἦτο ἕν ἀγαλμα, τό ὁποῖον ἀρχικῶς ἀνέκειτο εἰς τόν Τάραντα, ἔπειτα μετεκομίσθη εἰς τήν Ρώμην καί ἀπ' ἐκεῖ εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τό κατέστρεψαν οἱ Λατῖνοι κατὰ τήν ἄλωσιν τῆς πόλεως τό 1204. Εἰκόνιζε δ' αὐτό τόν Ἡρακλέα καθημένον ἐπάνω εἰς κόφινον, ἐκτείνοντα τό δεξιόν σκέλος, καί στηρίζοντα τήν κεφαλὴν εἰς τήν ἀριστεράν χεῖρα· ὁ κόφινος ὑψηλίσσετο πιθανώτατα τόν καθαρισμόν τῆς κόπρου τοῦ Αὐγείου, ἡ στάσις δέ τοῦ ἥρωος ἐφανέρωνε τόν σωματικόν, ἀλλά καί τόν ψυχικόν αὐτοῦ κάματον διὰ τούς ἐξευτελιστικούς ἄθλους, εἰς τούς ὁποίους ὑπεβάλλετο. Παρόμοιον χαρακτῆρα εἶχεν ἄλλο ἀγαλμα ἰδρυμένον πιθανῶς εἰς τήν ἀγοράν τῆς Σικυῶνος, γνωστόν δ' ἀπό πολλά ἀντίγραφα· ὁ Ἡρακλῆς, ὀρθός αὐτήν τήν φοράν, ἐρείδει τό ρόπαλον ὑπὸ τήν ἀριστεράν μασχάλην, τήν δέ δεξιάν χεῖρα, εἰς τήν ὁποίαν κρατεῖ τά μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, φέρει εἰς τά νῶτα καί κλίνει βαρύθυμος τήν κεφαλὴν· τό αὐλακωμένον μέτωπον καί αἱ κοῖλαι παρειαί του μαρτυροῦν τούς κόπους, τούς ὁποίους ὑπέφερεν, ἀλλ' εἰς τό βλέμμα του καί τό στόμα ἐκφράζεται περισσότερον ἢ πικρία διὰ τήν βαρεῖαν μοῖραν, ἡ ὁποία τόν κατεδίκασε νά ὑπηρετῇ σκληρόν καί ἀνάξιον τύραννον. Καί τούς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους παρέστησεν ὁ Λύσιππος εἰς συμπλέγματα, τά ὁποία εὕρισκοντο εἰς τήν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπειτα ὁμως μετεφέρθησαν εἰς τήν Ρώμην.

« Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης »

Χρήστος Τσουντας

Η ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΣΙΣ

Προχθές περί τήν δύσιν τοῦ ἡλίου — θαυμασίαν δύσιν θαυμασίας ἑαρινῆς ἡμέρας — πλανώμενος περί τό Ζάππειον, ἐπροχώρησα διά μέσου τοῦ ἰσχυοῦ ἄλσουλίου, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σταδίου. Τό μάρμαρον, τό ἀπέραντον ἐκεῖνο μάρμαρον, τό ὅποιον ἐλεύκαζε θαμβωτικῶς ὑπό τās τελευταίας λάμπεις, μέ εἶχεν ἐλκύσει ἕως ἐκεῖ. Ἦθέλησα νά ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τό Στάδιον — εἶχα πολύν καιρόν νά τό ἐπισκεφθῶ — κι ἐπέρασα τήν γέφυραν τοῦ Ἰλισσοῦ καί παρέκαμψα τούς ὄγκους τῶν ἔξω κατακειμένων μαρμάρων, κι ἔφθασα ἕως τά προπύλαια.

Μία εἰδοποίησις, χαραγμένη ἐπὶ τῶν μεγάλων παραστάδων, « Ἀπαγορεύεται ἡ εἰσόδος εἰς τούς μή ἔχοντας ἐργασίαν », μ' ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Ἄλλ' αἱ παραστάδες ὀρθοῦνται ἀκόμη χωρίς θυρόφυλλον· οὕτως ἡ θεά τοῦ Σταδίου καί ἀπ' ἔξω εἶναι ἐλευθέρα. Δέν εἶχα λοιπόν ἀνάγκην νά παραβῶ τήν ἀπαγόρευσιν — ὅπως ἔβλεπα νά τό κάμνουν μερικοί περιπατηταί, πολύ ἀτόπως κατὰ τήν γνώμην μου, διότι ποτέ δέν πρέπει νά ἐμβαίνει κανεῖς ἐκεῖ, ὅπου ἀπαγορεύεται — δέν εἶχα λέγω τήν ἀνάγκην νά τό κάμω κι ἐγώ, διότι καί ἀπέξω ἤμποροῦσα νά θαυμάσω τό Στάδιον, ἀναμαρμαρωμένον ὁλόκληρον.

Τί ἔσοχον τό θέαμα, πραγματικῶς, καί πόσον ἐφαίνετο θαυμαστότερον τήν ὥραν ἐκείνην ὑπό τās τελευταίας λάμπεις τῆς θνησκούσης ἡμέρας ! Ἡ κολοσσιαία, ἡ ἀπέραντος ἐκείνη μαρμαρίνη ἀγκάλη, ἡ ἐτοίμη πλέον νά περιλάβῃ εἰς τά ἐδωλῖα τῆς ἐξήντα χιλιάδας θεατῶν, ἀπήστραπτε πάλλευκος, χιονώδης, ἐξαισία.

Ἡ ἀνακαίνισις, ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, τοῦ Παναθηναϊκοῦ, ὄνειρον ἀκόμη πρό δεκαετίας, ἐπραγματοποιήθη, σχεδόν ἐτελείωσε. Μετ' ὀλίγον τά ἤχηρά ἐργαλεῖα τῶν λιθοξόνων θά παύσουν ν' ἀνησυχοῦν τήν ἡρεμον πεδιάδα τοῦ Ἰλισσοῦ καί τόν πράσινον λοφίσκον τοῦ Ἀρδηττοῦ*. Αἱ βαρεῖαι μηχαναί τῆς ἀνψώσεως τῶν ὀγκολίθων, μετὰ τήν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων μαρμάρων εἰς τήν ἐπάνω ἐπάνω σειράν, θά ἀρθοῦν ἐκ τοῦ μέσου καί τό Στάδιον, τελειωμένον, μαρμαρίνον ὅλον αὐτήν τήν φοράν — καί ὄχι ξύλινον ὅπως τὸ 1896* — μέ τήν σφενδόνην του, μέ τās πτέρυγας του, μέ τās κερκίδας του, μέ τόν στίβον του, μέ τό ἀποδυτήριόν του,

μέ τό περιτείχισμά του, μέ τās κλίμακάς του, μέ τὰ προπύλαιά του — παντοῦ μάρμαρον — τό Στάδιον περικαλλές καί στολισμένον μέ ἀνδριάντας, μέ προτομάς, μέ ἀγάλματα, μέ βωμούς, ὅπως ἦτο καί εἰς τήν ἀρχαιότητα, ὅπως τό εἶχε κάμει ὁ πολυτάλαντος καί γενναῖος δωρος ἐκεῖνος Ἡρώδης* ὁ Ἀττικός, θά παραδοθῇ πάλιν εἰς τοὺς ἀθλητάς, διά νά συνεχισθοῦν οἱ ἀθάνατοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει. Ἡ ἐργασία τῆς ἡμέρας εἶχε διακοπῇ, οἱ ἐργάται ἀπῆλθον. Μόνος σχεδόν εἰς τήν μικράν πλατεῖαν τῶν προπυλαίων σκεπασμένην ἀπό συντρίμματα καί κόνιν μαρμάρου, ἀτενίζων τόν ἀνδριάντα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ ἀειμνήστου χορηγοῦ τῆς ἀναμαρμάρωσεως, τείνοντα τήν δεξιάν καί δεικνύοντα μέ δικαίαν ὑπερηφάνειαν τό μέγα του ἔργον. Τιμή καί δόξα καί εὐγνωμοσύνην εἰς τόν νέον Ἡρώδην* τόν Ἀττικόν !

Ἡμποροῦμεν νά καυχώμεθα ὅτι εἶδομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συντελούμενον ἐν τῶν μεγαλυτέρων, τό μεγαλύτερον ἴσως ἑλληνικόν ἔργον. Ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, μετά τόσων αἰώνων πάροδον, ὑπό τῶν Ἑλλήνων, θά χαραχθῇ μέ χρυσᾷ γράμματα εἰς τήν Ἱστορίαν. Εἰς κανέν μέρος τοῦ κόσμου δέν ὑπάρχει, οὔτε εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξῃ παρόμοιον ἴδρυμα. Τό σχέδιόν του, τήν μεγαλοπρέπειάν του, τήν εὐρυχωρίαν του, τόν πλοῦτόν του, ὅλα ἡμποροῦν νά τὰ μιμηθοῦν καί ἴσως νά τὰ ὑπερβάλουν. Ἀλλά τό Παναθηναϊκόν Στάδιον δέν θά τό κάμουν βέβαια ! Ἡ δόξα πού τό περιβάλλει, δόξα ἑλληνική, δέν θ' ἀπομακρυνθῇ ποτέ ἀπό τό ἰδικόν μας, καί ὅσοι τήν ἐννοοῦν καί τήν αἰσθάνονται, ὅσοι ποθοῦν νά λάβουν μίαν ἀκτίνα ἀπό τό ἀνέσπερον φῶς της, θά ἐρχωνται ἐδῶ, Ἕλληνες καί ξένοι, ν' ἀγωνισθοῦν, νά νικήσουν καί νά στεφανωθοῦν !

Ἄλλ' ἦλθεν ἡ ἑσπέρα. Τό ἱερόν σκότος διαχύνεται ! Καί συλλογίζομαι : Ἡ γενεά μας ἀπέρχεται... Διά σᾶς τοὺς ἐρχομένους, διά σᾶς τοὺς νέους ἔγινε τό Παναθηναϊκόν Στάδιον. Σεῖς θά λάβετε μέρος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ μέλλοντος, τοὺς ἐνδόξους. Ἀλλ' ὅποια εὐτυχία καί δι' ἐμέ, ἂν μοῦ δοθῇ ποτέ εὐκαιρία νά χειροκροτήσω ὡς νικητήν, ἕνα, ἔστω καί μόνον ἕνα, ἐξ ὧν μέ ἀναγινώσκουν σήμερον.

— Ποῖος θά εἶναι ;

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΤΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ

"Όλες τīs έποχές του χρόνου έχει ό "Ανω Βόλος τīs όμορφίεσ του, μά ή πιό καλή, ή πιό γλυκιά του ώρα είναι τουτέσ οί πρώτες άνοιξιάτικες λιακάδες. "Υπάρχει μιά παράξενη ανατριχίλα διάχυτη παντού : στά κλαριά τών δένδρων πού τανιοϋνται ξεμουδιάζοντας άπ' τό χειμωνιάτικο ύπνο, στά σερπετά πού σέρνονται στους θάμνους, στόν κρυστάλλινον άγέρα, τόσο διάφανο καί τόσο εύθραυστο, πού λές κι ένα πέταγμα πουλιού άρκει νά τόν κομματιάσει σέ διαμαντένια σκόνη. Οί βράχοι είναι μιά χρωματική συμφωνία σέ γκρίζο μέ μερικές πρασινωπές πινελιές. Άλλού μιά φωτεινή άσπρη κηλίδα. Κόκκινα - χρυσαφιά έγιναν τά πλατανόφυλλα, πού τά έστρωσε χάμω ό βοριάς του περασμένου φθινόπωρου καί τά σκούριασε ή βροχή καί τό χιόνι του χειμώνα. Μερικοί τρυφεροί τόνοι πράσινου μέσα στίς μικρές άγκαλιές τών βράχων πού χορτάρισαν. Θά 'λεγεσ πώς κάποιος ζωγράφος έσθησε εκεί τό κόκκινο καμπαναριό του 'Αι - Γιάννη, γιά νά δώσει ένα ζωηρότερο τόνο στό τοπίο.

Καθώς προχωρούμε πρós τό σπίτι μέ τīs ζωγραφιές κι άνηφορίζουμε τό καλύτεριμι τής 'Ανακασιάς, ξαφνιαζόμαστε άπό τήν άπροσδόκητη λαμπράδα πού παίρνουν τά χρώματα, όπως τά χτυπάει λοξά ό ήλιος, πού ξετρύπωσε ξαφνικά άνάμεσα άπό κάτι λιλά σύννεφα. Μιά σκέψη περνάει άπ' τό μυαλό : « Θ' άνθέξουν, άραγε, τά χρώματα του ζωγράφου, στή μοιραία σύγκριση μέ τουτα δώ πού λάμπουν γύρω μας ; ».

Δέ θ' άργήσουμε νά τό διαπιστώσουμε. Μπροστά μας έχουμε τό σπίτι του Γιάννη Κοντού, τό σπίτι μέ τīs ζωγραφιές του φουστανελά Θεόφилου. Περνούμε τήν πλακόστρωτη αύλή τή σκεπασμένη μέ κληματαριά. Τά γυμνά της μπράτσα πλεγμένα στά ξύλα είναι σάν ένα παράξενο κέντημα στόν οϋρανό. Μιά παστρική πέτρινη σκάλα μās φέρνει στό πρώτο πάτωμα. "Όλα έχουν τό ίδιο ύφος τής άπλής άρχοντιάς, όλα τήν ίδια οικειότητα τής καλόκαρδης φιλοξενίας. Άπό τό ζεστό σφίξιμο του χειριού τής γριάς Κοντίνας ως τό φωτεινό χαμόγελο τής κοπέλας πού στέκεται στό κεφαλόσκαλο. Μιά ξύλινη σκάλα, κίτρινη σάν τό κεχριμπάρι άπό τήν πάστρα, μās φέρνει στό επάνω πάτωμα, πού στόλισε μέ τīs ζωγραφιές του ό Θεόφιλος.

Ἀπό τήν πρώτη ματιά βλέπουμε πώς ἄδικα φοβηθήκαμε: οἱ ζωγραφίες, φωτισμένες ἀπό τά πολλά παράθυρα, κράτησαν ὅλη τή φρεσκάδα καί τή λάμψη τῶν χρωμάτων τους. Ἐδῶ στίς μεγάλες ἐπιφάνειες πού τοῦ προσφέρονταν, ἄπλωσε ὁ Θεόφιλος τό θαυμαστό του κόσμο. Πᾶνε τώρα σαράντα πέντε χρόνια ἀπό τότε πού ὁ ταπεινός ζωγράφος βύθισε τό πινέλο του στά χρώματα τοῦ σελαχιοῦ του κι ἐπλάσε σκηνές τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ἀρχαίους θεούς, γνῶριμα πηλιορείτικα τοπία. Μέ τήν ἀντιπάθεια τοῦ πρωτόγονου στό κενό γέμισε τά διαστήματα ἀνάμεσα στίς ζωγραφίες ἢ στά παράθυρα μέ λογῆς διακοσμητικά: γλάστρες, πουλιά, ψάρια, θυρεούς. Τά θέματά του εἶναι παρμένα ἀπό λιθογραφίες ἢ χαλκογραφίες, ἐλεύθερα ἀντίγραφα, τά περισσότερα, τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Βαυαροῦ Φόν Ἔς στά προπύλαια τοῦ Μονάχου.

Δέ θά σταθοῦμε μπροστά τους μέ τό ψυχρό μάτι τοῦ εἰδικοῦ. Ἔχουμε τήν ἀπλή διάθεση τοῦ ἀνθρώπου πού θέλει νά νιώσει τή χαρά πού προσφέρουν τά χρώματα μέ τίς ἀντιθέσεις τους καί τήν ἁρμονία τους. Ὁ Θεόφιλος εἶναι ἕνα μεγάλο παιδί πού χαίρεται ἀπλώνοντας στίς ἐπιφάνειές του ζωηρά, καθαρά καί χαρούμενα χρώματα. Ἡ ἴδια πηγαία χαρά γεννιέται καί στό θεατή. Ὁ Θεόφιλος μᾶς ξανακάνει παιδιά, γιατί μᾶς δίνει γιά λίγη ὥρα τή δυνατότητα νά ξεχάσουμε τήν ἄσκοπη πείρα μας καί νά ξαναβροῦμε τήν παρθενική καί λαίμαργη ὄρασή μας. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος ὁ πονεμένος, ὁ ταραγμένος, ὁ μισότρελος, μᾶς προσφέρει τή χαρά, τή γαλήνη, τήν ἰσορροπία. « Οὐκ ἂν λάβοις παρά τοῦ μή ἔχοντος », εἶπεν ὁ Λουκιανός. Νά, ὅμως, πού ὁ φτωχός φουστανελάς ζωγράφος μᾶς χαρίζει ὅ,τι αὐτός ποτέ του δέν κάτεχε. Αὐτός ὁ ταπεινός, ὁ φοβισμένος, ὁ πικραμένος, πλᾶθει ἕναν ἀνοιχτό κόσμο, λεβέντικο καί παλικάρισιο. Ὁ Διάκος, ὁ Ρήγας, ὁ Κολοκοτρώνης, τόσα ἄλλα παλικάρια, ξανακάνουν τούς ἄθλους τους πάνω στοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ. « Ἀντίγραφα », θά παρατηροῦσε ὁ ψυχρός θεατής. Ὁχι. Τό ἀντίγραφο εἶναι κάτι νεκρό, γιατί δέν πῆρε ζωὴ ἀπό τό πρότυπο, οὔτε ἔχει δική του. Ὁ Θεόφιλος δίνει μιάν ἐντελῶς καινούρια ζωὴ στά ἔργα πού ξαναπλάθει. Τά παλικάρια τοῦ 21 φεύγουν ἀπό τή ρομαντική βουα-ρική ἐξορία τους καί ξαναγίνονται « σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός » τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τά ἔργα αὐτά εἶναι τόσο δικά του, πού (ἂν καί ξέρουμε τά πρότυπά τους) τά νιώθουμε ἀδέρφια τῶν ἔργων πού ἔχουν πη-

λιορείτικο θέμα : τοῦ πορτραίτου τοῦ Γιάννη Κοντοῦ πάνω στο ἄλογό του, τῶν τοπιῶν τῆς Πορταριάς καί τῆς Μακρινίτσας.

Πρέπει νά σταθοῦμε ἰδιαίτερα μπροστά στά δύο αὐτά τοπία, πού πιάνουν ὁλόκληρο τό δυτικό μεσότοιχο, μιάν ἐπιφάνεια ἀπό ἑξι περίπου τετραγωνικά μέτρα. Τά θέματά τους εἶναι δύο, μά σάν ζωγραφιά ἀποτελοῦν ἓνα σύνολο, ἀφοῦ τόσο στήν σύνθεση ὅσο καί στο χρῶμα ἔχουν τέτοιαν ἐνότητα, πού καθένα μόνο του θά ᾽μοιαζε σάν μισοσκισμένος πίνακας. Τά ἔργα τοῦτα εἶναι σίγουρο πῶς ἔχουν πρότυπα.

Σάν κάπου νά τά ἔχουμε ξαναῖδεῖ. Γνώριμα μᾶς εἶναι τά πράσινα, τά χρυσοκόκκινα, τά τρυφερά γκρίζα τους χρώματα. Ἄ, ναι. Εἶναι τά χρώματα πού συναντήσαμε ἀνεβαίνοντας γιά τό σπίτι μέ τίς ζωγραφιές. Ἡ φύση καί ἡ τέχνη, στή γωνιά τούτη τοῦ Πηλίου, δέν εἶναι δυό ἀντίπαλοι πού ἀναμετριοῦνται. Εἶναι δυό ἀδέρφια πού βαδίζουν χειροπιαστά.

Καθώς κατεβαίνουμε τήν ξύλινη σκάλα, σκεφτόμαστε πῶς θά τά συναντήσουμε πάλι κατηφορίζοντας. Μά δέν τά ξαναβρήκαμε. Ὁ ἀνοιξιάτικος ἥλιος εἶχε πιά δύσει κι ὁλόκληρο τό Ἀνωβολιώτικο τοπίο εἶναι τυλιγμένο μ' ἓνα μισοσκόταδο πού πέφτει μαλακά. Κάτω ἀναψαν τά πρῶτα φῶτα τῆς πόλης. Μᾶς κάνουν σινιάλο νά ξαναγυρίσουμε κοντά τους. Νά ξαναγίνουμε οἱ μεγάλοι μέ τίς ἔγνοιες καί τή χορτάτη ὄραση.

« Μικρά μελετήματα »

Κίτσος Α. Μακρής

ΣΥΣΧΟΔΑΝΑΠ - ΣΥΜΙΟΓΑΠ ΔΙ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

« Ἐβ γ ἦ κεν ἄσπροπρόσωπος »

Ἀσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δούς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδή λευκὸν καὶ ἄσπιλον τό πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή : « Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο! », ἢ ἀπλῶς : « ἄσπροπρόσωπος! », ἥτοι εἴθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφονται ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ὅθεν ἡ φράσις « ἔβ γ ἦ κεν ἄσπροπρόσωπος » σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι ἢ δούς τὰς εὐθύνας ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. « Μ' ἔβγαλες ἄσπροπρόσωπο »: συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθωότητά μου. Λέγουσιν ἐπίσης « ἔχει καθαρό τό πρόσωπο » ἢ « τό μέτωπο » ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τό γαλλικόν « Aller le front levé¹ ». Τό ἀντίθετον εἶναι « μουντζουρωμένος » καὶ φράσις « τὰ μουντζούρωσε »· ὁ δὲ ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τό ἐρυθρῆμα, λέγεται καὶ νῦν « χαλκοπρόσωπος »· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ἐ' αἰῶνος μ.Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι « παρατρίβεσθαι τό μέτωπον », « τρίβειν τό μέτωπον ».

Εἰρωνικῶς λέγεται ἡ προκειμένη, παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχὴν των.

Φέρεται δέ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος :

« Ἕνας, πού εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάει στό χατζηλίκι*, νὰ γίνῃ χατζής*. Ἐκάλεσε τό λοιπόν τόν τσέλιγκά* του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τόν ὁδήγησε τί πρέπει νὰ κάνει, ὥσπου νὰ γυρίσῃ αὐτός ἀπὸ τό χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο, ἂν παρουσiasτεῖ ἀνάγκη, νὰ πουλεῖ καὶ ν' ἀγοράζει.

Ἄμα ἔφυγεν ὁμως στό ταξίδι, ὁ τσέλιγκας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστά καὶ σέ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε.

Μετὰ καιρόν ἐγύρισε ὁ χατζής, καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγκα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἶδηση, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του.

1. « Πηγαίνει μέ ψηλά τό κεφάλι ».

—“Έννοια σας, τούς λέγει εκείνος, ἐγὼ θά παρουσιαστῶ καί θά δώσω σωστό λογαριασμό, καί θά ἰδεῖτε πῶς θά βγῶ ἀσπροπρόσωπος.

Ἀμέσως τό λοιπόν γεμίζει μιά καρδάρια γιαούρτι, τήν παίρνει στό χέρι καί πάει στοῦ χατζή. Ἐβαλε τήν καρδάρια μέ τό γιαούρτι μπροστά του, ἀπάνω στό τραπέζι, τρέχει, τόν ἀγκαλιάζει, τόν φιλεῖ, καί ἀρχίζει μέ ξεφωνητά καί λέγει :

— « Ἄχ, χατζή μου ! ἄχ, χατζή μου ! Δέν ξέρεις καί μήν τά ρωτᾷς τί ἔπαθα καί τί τράβηξα ! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καί ἦρθαν καί μοῦ εἶπαν πῶς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε λέγω : ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε τό πρῶτο πού πρέπει νά κάμω, εἶναι νά φροντίσω γιά τήν ψυχούλα του. Καί ἐμοίρασα στούς φτωχοῦς τά πεντακόσια πρόβατα, γιά νά σέ συγχωρᾶνε. Ὑστερα ὅμως ἐμάθαμε πῶς ἐγλίτωσες, καί ἀπό τή χαρά μου ἐμοίρασα καί τά ἄλλα πεντακόσια στούς φτωχοῦς, γιά νά φᾶνε στήν ὑγεία σου καί νά εὐχαριστήσουν καί τό Θεό, πού σ' ἔχει καλά. Καί μόνον αὐτή τήν καρδάρια ἐκράτησα ἀπό ὅλη τή στάνη, καί σοῦ τήν ἔφερα ».

Ὁ χατζής, σάν ἄκουσε αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καί τόν ρωτᾷ μέ θυμό :

— Ὡστε πᾶνε ὅλα τά πρόβατα ;

— Ναί, ναί, χατζή μου !

Δέν ἐβάσταξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τήν καρδάρια, πού ἦταν μπροστά του, καί τή φορεῖ στό κεφάλι τοῦ τσέλιγκα. Χύθηκε τό γιαούρτι ἀπάνω του, τοῦ ἔκαμε τά μοῦτρα του κάτασπρα. Ἐκεῖνος τό ἔβαλε στά πόδια.

Οἱ φίλοι του ἀπό περιέργεια νά μάθουν τό ἀποτέλεσμα, τόν περίμεναν ἀπ' ὄξω ἀπό τό σπίτι, καί σάν τόν εἶδαν :

— Ἐ! τσέλιγκα, τοῦ λένε, πῶς τά κατάφερες ;

— Δέ σᾶς εἶπα, τούς λέει, πῶς θά βγῶ ἀσπροπρόσωπος ; Νά με ἀσπροπρόσωπος ! ».

« Παροιμίες », τ. Β'

Νικόλαος Γ. Πολίτης

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

Κ Ρ Η Τ Η

Ἄλεξανδρος ὁ βασιλιάς, σάν ἐπολέμησε καί πῆρε ὅλα τὰ ρηγάτα τοῦ κόσμου καί τόν ἔτρεμε ὅλη ἡ γῆς ἡ οἰκουμένη, ἐκάλεσε τσί μάγους καί τσί ρώτηξε: « Πέτε μου σεῖς, πού κατέχετε τσῆ μοίρας τὰ γραμμένα, εἶντα μπορῶ νά κάμω, γιά νά ζήσω πολλούς χρόνους, νά χαρῶ τόν κόσμο, ἐδῶ πού τόν ἔκαμα ὅλο δικό μου ; ».

— Βασιλέα μου πολυχρονεμένη μου, ἡ δύναμή σου εἶναι πολλή, ἀποκριθῆκαν οἱ μάγοι, μά τὰ ἔχει γραμμένα ἡ μοίρα, δέν εἶναι μπορετό νά ξεγραφοῦνε. Ἐνα μόνο πράμα εἶναι, πού μπορεῖ νά σέ κάμει νά χαρεῖς τὰ βασιλεία καί τή δόξα σου, ὥστε νά θέλεις νά γίνεις ἀθάνατος, νά ζήσεις ἴσαμε τὰ βουνά. Μά εἶναι δύσκολο, πολύ δύσκολο.

— Δέ σᾶς ρωτῶ ἄν εἶναι δύσκολο, μόνο εἰντά ναι ; εἶπεν ὁ Ἄλεξανδρος.

— Ἐ, τότε, βασιλέα μου, σ' τς ὀρισμούς σου εἶναι τ' ἀθάνατο νερό, πού ὅποιος τό πιεῖ, θάνατο δέ φοβᾶται. Μά ὅποιος πάει γιά νά τό πάρει, πρέπει νά περάσει ἀπό μέσα ἀπό δύο βουνά, πού χτυπᾶ τό νά ἀπάνω σ' ἄλλο ἀλάγιαστα*. Κι οὐδέ πουλί πετάμενο δέν προφταίνει νά περάσει. Πόσα ξακουσμένα βασιλόπουλα καί ἀρχοντόπουλα δέν ἔχασαν τή ζωή τους μέσα σ' ἐκείνη τήν τρομερή παγίδα ! Ἄμα περάσεις τὰ δύο βουνά, εἶν' ἕνας δράκος ἀκοίμητος καί φυλάει τ' ἀθάνατο νερό. Σκοτώνεις τό δράκο καί τό παίρνεις.

Τότε εὐθύς ὁ Ἄλεξανδρος προστάζει καί τοῦ φέρνουνε τό ἄλογό του, τό Βουκέφαλο, πού φτερά δέν εἶχε καί σάν πουλί ἐπέτα. Καβαλικεύει, δίδει σκαλιά τοῦ μαύρου του καί πάει. Καί μ' ἔξα βίτσισμα ἐπέρασε πέρα πέρα. Ἐσκότωσε τόν ἀκοίμητο δράκο καί πῆρε τό γυαλί, πού ἔχε τ' ἀθάνατο νερό.

Ἄλλά ἔλα δά ὁ εὐλογημένος, πού, ἄμα γύρισε στό παλάτι του, δέν τό φύλαξε καλά ! Τό θωρεῖ ἡ ἀδελφή του καί, χωρίς νά συλλογιστεῖ εἰντά ναι, τό χύνει. Κατά τύχη ἐχύθηκε πάνω σέ μιά ἀγριοκρομμύδα, καί γι' αὐτό αὐτές οἱ κρεμμύδες δέν ξεραίνονται ποτέ.

Ὁ Ἄλεξανδρος μετά κάμποση ὥρα πάει νά πιεῖ τ' ἀθάνατο νερό, ἀλλά πού ν' το; Ρωτᾷ τήν ἀδελφή του, κι αὐτή τοῦ λέει πῶς δέν ἐκάτεχε* εἰντά ἄνε καί τό χυσε. Ὁ βασιλιάς ἐπῆε νά κουζουλαθεῖ*

ἀπό τή μάνητα* καί τή στενοχώρια του καί τῇ καταράτῃ νά γενεῖ ἀπό τή μέση καί κάτω ψάρι καί νά βασανίζεται, ὥστε νά στέκει ὁ κόσμος, στή μέση τοῦ πελάγου.

Ὁ Θεός τ' ἄκουσε, καί ἀπό τότε ὅσοι γυρίζουνε μέ τὰ καράβια τή βλέπουνε νά παραδέρνεται μέσα στά κύματα. Ὡστόσο τόν Ἀλέξανδρο δέν τονε μισᾷ· κι ὡς δεῖ κανένα καράβι, ρωτᾷ· « Ζεῖ ὁ Ἀλέξανδρος ; ». Κι ἂν ὁ καραβοκύρης* εἶν' ἀκάτεχος κι ἀπιλοθεῖ* « Ἀπέθανε », ἡ κόρη ἀπό τή μεγάλη της λύπησιν ταρασσεῖ μέ τὰ χέρια καί μέ τὰ ξέπλεκα ξανθὰ μαλλιά τῇ τή θάλασσα καί πνίγει τό καράβι. Ὅσοι ὁμως κατέχουνε, ἀπιλογοῦνται* « Ζεῖ καί βασιλεῦει »· καί τότε ἡ πολύπαθη κόρη κάνει καλή καρδιά καί τραγουδάει χαρούμενη γλυκά τραγούδια.

Ἐκεῖ μαθαίνουν οἱ ναῦτες τσί καινούριους σκοπούς καί τσί φέρνουνε.

« Παραδόσεις »

Νικόλαος Γ. Πολίτης

Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος της έρευνας που διεξάγει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση και Πολιτική» και αφορά στην αξιολόγηση της επίδρασης της εκπαιδευτικής πολιτικής στην κοινωνία.

Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος της έρευνας που διεξάγει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση και Πολιτική» και αφορά στην αξιολόγηση της επίδρασης της εκπαιδευτικής πολιτικής στην κοινωνία.

Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος της έρευνας που διεξάγει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση και Πολιτική» και αφορά στην αξιολόγηση της επίδρασης της εκπαιδευτικής πολιτικής στην κοινωνία.

11. ΤΟΠΙΑ-ΦΥΣΗ

Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος της έρευνας που διεξάγει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση και Πολιτική» και αφορά στην αξιολόγηση της επίδρασης της εκπαιδευτικής πολιτικής στην κοινωνία.

Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος της έρευνας που διεξάγει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση και Πολιτική» και αφορά στην αξιολόγηση της επίδρασης της εκπαιδευτικής πολιτικής στην κοινωνία.

Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος της έρευνας που διεξάγει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση και Πολιτική» και αφορά στην αξιολόγηση της επίδρασης της εκπαιδευτικής πολιτικής στην κοινωνία.

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Μόνος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης ἔβλεπον τόν δύοντα ἥλιον βάφοντα δι' ἐρυθροχρύσου φωτός τό στερέωμα καί αὐγάζοντα ἡλιώς τās ὑψηλοτάτας κορυφάς τῶν ὄρεων καί τήν ἐξαισίαν ἐκείνην γόησαν φύσιν.

Ἀνέκφραστον ἦτο τό κάλλος τῆς τοποθεσίας καί τό θέλγητρον. Ἡ Μεσσηνία ἅπασα μέ τήν χλοεράν ἐσθῆτά της αὐλακουμένην τῇδε κάκεῖσε ὑπό τῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ποταμῶν καί τῶν ρυάκων τῆς ἐξετυλίσσετο μέ χάριν ἀπαράμιλλον κάτωθι τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῆς Ἰθώμης.

Ὁ Ταῦγετος πρὸς ἀνατολάς, ὁ Ἐρύμανθος βορειοανατολικῶς, τὰ ὄρη τῆς Κορώνης καί τῆς Κυπαρισσίας πρὸς δυσμὰς ἔκλειον τήν εὐδαίμονα κοιλάδα, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποῖου ἦσαν τὰ ὄρη καί τό κέντρον αἱ πεδιάδες.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκείνου ἐγείρεται τό ὄρος Ἰθώμη, φυσική σκοπιά τεθεῖσα ἐκεῖ ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀμυντήριον καί ἀπειλή κατά πάσης δουλείας, ὅφ' ἥς ἡδύνατο ν' ἀπειληθῇ ἡ ὠραία χώρα, καί ὡς σημεῖον, ἀπό τό ὁποῖον ὁ ἐνθουσιῶν παρατηρητής θά ἡδύνατο νά θαυμάσῃ τό ἐκπληκτικόν, τό θεῖον κάλλος τῆς Μεσσηνίας.

Ποῖαι λαμπραί, ποῖαι μακάριαι καί εὐφοροὶ πεδιάδες δενδροσκεπεῖς ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ! Ποῖοι κῆποι πολυανθεῖς, ποῖα ἡμερος γλυκύτης, ποῖα θέλγουσα μεγαλοπρέπεια ! Ποῖαι αὖραι τῆς θαλάσσης μετριάζουσι τό ψῦχος τοῦ χειμῶνος καί τό θάλπος τοῦ θέρους !

Παρά τās χιονοσκεπεῖς καί γυμνάς κορυφάς τοῦ Ταῦγέτου ἀποθαυμάζει κανεῖς τήν χλόην τῶν μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καί τὰ ἄνθη τῶν κήπων καί τῶν λειμῶνων. Γαλανή ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς καί μεσημβρίαν ἡ θάλασσα· καί τό κῦμά της ὑπό ἐλαφροῦ ὠθοῦμενον πνεύματος ροχθεῖ* μελωδικῶς εἰς τήν εὐδαίμονα ἀκτὴν. Ἐδῶ θαυμασίους ἀναδίδει καρπούς ἡ ἄμπελος καί ἡ ἐλαία καί πυκνά χύνονται τὰ ἀρώματα τῶν ρόδων, τῶν πορτοκαλεῶν, τῆς λεμονέας καί τῶν παντοίων ἀνθέων, τὰ ὁποῖα μεθύσκουσι τήν αἴσθησιν τοῦ παρά τήν ἀκτὴν πλανωμένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καί τοῦ κάλλους τῆς μεσσηνιακῆς γῆς.

« Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ »

Σπυρίδων Παγανέλης

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

Όταν, αντικρίζοντας τόν Παγασητικόν, προσβλέπετε τās μεσημβρινάς κλιτύς του Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὄλον τό ἔκπαγλον τοῦ θαάματος, παρ' ὄλην τήν θαυμασίαν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων καί τῆς χλωρίδος*, τήν ἄσωτον δαψίλειαν, ἐντός τῆς ὁποίας, ὡς ἐντός εὐρυτάτου πλαισίου, διορᾶτε τās εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τόν Ἄνω Βόλον, τήν Πορταριάν, τήν Μακρινίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καί τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καί τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῶ βλέπετε τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάρμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλόν τό Πήλιον, μόνον πενιχράν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρό παντός, ἐνῶ σᾶς ἐπιδεικνύει τήν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφήν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τό ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τήν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὄλων τῶν ὁρέων, τῶν ὁποίων ἡ πρός τά ἄνω κλίσεις ἄρχεται ἀμέσως ἢ σχεδόν ἀμέσως ἀπό τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπό τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τό Πήλιον, παρ' ὄλον τό ἐκ 1630 μέτρων ἤ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καί αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ θεωμένου ἀπό τοῦ Ζαππείου*. Καί ὁμως, ἐάν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νά ἐκριζώσουν τό Πήλιον καί ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὀσσης πρός ἐκπολιόρκησιν τοῦ Ὀλύμπου, δέν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπό τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καί ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τόν Ὑμηττόν ἀπό τήν Ἀττικήν του, νά τόν ἐνθρονίσῃ εἰς τās Παγασάς, μόλις ἡ κορυφή του θά ὑπερέβαινε τήν Πορταριάν.

Τό Πήλιον, τό ἀπαράμιλλον ὄρος μέ τά εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσιαι κωμοπόλεις, εἰς τās ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόδοον, τήν ὁποίαν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θά συναντήσετε, μόνον ὅταν διαβῆτε τās διασφάγας* του καί τās φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τās κλιτύς του καί πατήσετε τήν ὑψικάρηνον* κορυφήν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλῆρες πρό τοῦ ἀγόνου θαυμασμοῦ ὡμῶν τό ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τήν κορυφήν ταύτην ηὐτύχησα νά πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομήν ἀνά τό Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνῆλθομεν δέ οὐχί διὰ Πορταριάς ἢ Μακρινίτζης, ἐπιφυλάξαντες τό δρομολόγιον

τοῦτο διά τήν κάθοδον, ἀλλά διά πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι ἀκολουθήσαντες τήν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριᾶς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τήν τρίτην πρωινὴν ὥραν, ὅταν ἤδη ἡ Ἀφροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὀρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικά καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελεύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἡκιστα ἐπεράστου* ταύτης θαλπωρῆς, εὐθύς ὡς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τήν Ἀγοράν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τήν ἀνάντη*. Ἡ ἀναρρίχῃσις εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμιόνου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουν εἰς τήν πεδιάδα, ἀφήνουν τήν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τήν γῆν ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Μετὰ δῖωρον ἀνάπαυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχῃσις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου της μὲ τὰς ὑψηλὰς στέγας της, τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὄλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὓς θὰ συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἀνεμοὶ τοῦ Πηλίου, ἐνεκα τῶν ὁποίων « εἰνοσίφυλλον » τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν ὀξύ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ἀπὸ τὸ βάρος πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς ὀξυῶν. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τήν ρέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μὲτ' ὀλίγον οἱ ὀβελοὶ μὲ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνεδίδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δειράδος τοῦ ὑλήεντος* ὄρους, διότι ἡμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἄλλ' ἦλθεν ἡ στιγμή ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. « Ἀκρα σιωπή », ὡς λέγουν τὰ ναυτικά παραγγέλματα. Μολονότι δέ ἤμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος, καί ἐκ τοῦ φόβου μήπως δέν προλάβωμεν νά διανύσωμεν πρό τῆς αὐγῆς τήν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλά πρό πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτον τό ψῡχος, ὥστε τό παγερόν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατά δόσεις, ὡς καφέν. Παρ' ὅλα δέ τὰ βαρύτατα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καί τās ἀπαύστως ριπιζομένης πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ὅλην τήν νύκτα ὑπό θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῶ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καί ἐπυρακτοῦτο ὑπό τήν ἀσφυκτικήν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὀρειβάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλπινισταί, δύναται νά ἐννοήσουν τό ἐλκυστικόν θέλητρον τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρός τήν κορυφήν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καί ὁ φόβος μή ροδίση ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νά ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη, ἀπό τῆς τρίτης πρωινῆς ὥρας, ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τήν ὁποίαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφική ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καί μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μέ τās γλυκεράς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τό ψῡχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρά τό κλειστόν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἔχει μεγάλην ἱστορίαν τό σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καί τοῦ Πηλέως. Ἐντός αὐτοῦ, φαίνεται, ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἥρως τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τόν ἀνέθρεψεν ὄχι μέ γαλακτώδες ἄλευρον, ἀλλά δίδων εἰς αὐτόν νά μασᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυΐᾳ κρέατα λεόντων καί κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νά ὑποφώσκη ἡ Ἡώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τήν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν

ἐξαπίνης* ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡοῦς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ, τὸ ἄρμα τῆς Ἡοῦς. . .

Ναί. Κατ' ἀρχάς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ροδίνη ὁμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθὴν ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὕτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἰς τινὰς ψυχάς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διείδον τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

* * *

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρός, ἀλαμπής ἔτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἄλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις! Ἐνῶς ἤδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφράς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγραφῶν, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτῆς. Κάτω δέ, πολὺ πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντός ἀπολύτου σκότους καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθημάτων ὁδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδιαιτήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλώτερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς

κατεβίβασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμόθεν ἡ Πίνδος ἐνοῦται μέ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν Ἀγραφῶν. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὅθρυς, ὅπισθεν διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μέ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν, αὐχμηρὰ ἤδη, τεφρὰ, ἡ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μέ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς, εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἄκται καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἄκται καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῇ ἐνίοτε καὶ ὁ ἀνθρώπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δέν ἔχει νὰ φονήσῃ τοῦ ἀετοῦ, τό ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τό βλέμμα, βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τό ἀχανές πέλαγος, ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφесιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλεότερον νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐννοῶ διατὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἄκτάς, διατὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγήθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τό χρυσοῦν δέρας δέν ἦτο παρά ἡ χρυσὴ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποῖαν ἐβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὗται μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραί.

« Σελίδες »

Ἑμμανουὴλ Λυκούδης

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα,
γιά σένα δέν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.

Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνό ψῆλος καὶ περηφάνια,
κι ἄλλο βουνό ἂν τό πύργωσε μέ βράχους καὶ κοτρόνια*,
κι ἄλλο βουνό ἂν στεφάνωσε ὀλοχρονίς μέ χιόνια,

μάζεψε απ' όλα τὰ βουνά τή μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε καί σ' ἔπλασε, βουνό, βουνῶν καμάρι!...

Ὅταν ὁ πόνος μυστικά τὰ σπλάχνα σου σπαράζει,
τοῦ πόνου ἀχνάδα ἢ καταχνιά* τὴν ὄψη σου σκεπάζει·
κι ὅταν παλεύεις μέ στοιχειά κι ἀπὸ θυμό ξανάφτεις,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι*, σειέσαι, βροντᾶς, ἀστράφτεις.
Πανῶριο στὴ νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανῶριο καὶ στὴν ξαστεριά, πού σέ φωτίζει πάλι.

Κι ὅταν ἀτόφιο* καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτει καὶ σέ πλακώνει,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια...
Μά ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ, στὰ παγωμένα στήθια,
κι ἅμα προβάλει ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τό μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια :
σμαράγδια τὰ ρουμάνια* σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγουρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριά πού κρέμονται ἀπὸ σένα.
Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χάρες χάρη,
περήφανο καὶ σπλαχνικό βουνό, βουνῶν καμάρι.

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δροσίνης

Τ Α Τ Ε Μ Π Η

Τίποτε δέν ἔχει ἐξυμνηθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῶν
Τεμπῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Λατίνοι τὴ θεωροῦσαν σάν
ἓνα μέρος παραδεισιακό, κάτι σάν μιάν Ἐδέμ* προχριστιανική, ὅπου
ἡ φύση εἶχε συγκεντρώσει ὅλα τῆς τὰ θέλητρά. Τὴν ὀνειρεύονταν
σάν μιὰ διαμονὴ ἀντάξια τῶν θεῶν, καὶ τοὺς φαντάζονταν νά κατε-
βαίνουν, μέ τὴν Ἴριδα* πρωτοπόρο, ἀπὸ τίς ἀπὸτομες πλαγιές τοῦ
Ὀλύμπου, γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν στὴ δροσιά τῆς, ἐνῶ οἱ Νύμφες τοῦ
Πηνειοῦ τοὺς ἔθελγαν μέ τὰ τραγούδια τους... Ἐδῶ ὁ Ἀπόλλων,

ἀφοῦ σκότωσε τό φίδι Πύθωνα* στό ἄντρο* τῶν Δελφῶν, ἦρθε νά πλύνει τό σῶμα του ἀπό τό μαῦρο αἷμα τοῦ τέρατος, κι ἐδῶ ἐρχόταν κάθε ὀκτῶ χρόνια μιά δελφική θεωρία*, γιά νά κόψει τήν ἱερή δάφνη, πού στεφάνωνε τά μέτωπα τῶν νικητῶν στούς πυθικούς ἀγῶνες...

Δέ βρῆκα ὅμως τά Τέμπη, ὅπως τά φανταζόμουν. Ὁνειρευόμουν ἓνα μέρος πρόσχαρο κι εἰδυλλιακό, γεμάτο τάπητες χλόης, κρυστάλλινα νερά, πού νά κυλοῦν μέ ἡδονική νωχέλεια*, λουλουδιασμένα παρτέρια* πλημμυρισμένα μέ ξανθό φῶς, φωτεινά πετάγματα λευκῶν περιστεριῶν, ἓναν ἀέρα ἀρωματισμένο... Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀρκετά διαφορετική. Δέν ἦταν λιγότερο ὠραία, ἀλλ' ἡ ὁμορφιά της δέν εἶχε τίποτα τό λαγγεμένο*, ἦταν ἐπιβλητική. Μέ τήν ἐπίσκεψή μου στά Τέμπη ἔχασα ἓνα ὄνειρο· κέρδισα ὅμως μιά πραγματικότητα, πού τό ἀξίζει κι ἴσως καί τό ξεπερνοῦσε...

* * *

Ὡσπου νά βρεθεῖ κανεῖς στά Τέμπη, τίποτα δέν τά προαναγγέλλει.

Ὁ δρόμος, ἀφοῦ περάσει τή γυμνή πεδιάδα τῆς Λάρισας, μπαίνει σέ μιά δευτέρη, πιό στενή, μέ ἀσήμαντη βλάστηση, πού τήν περιτριγυρίζουν πετρώδεις πλαγιές. Φτάνοντας στό μικρό χωριό τοῦ Μπαμπᾶ, πού τ' ὁμορφαίνει ἓνα μικρό ἐρειπωμένο τζαμί μέ μεγάλα διακοσμητικά κυπαρίσσια, βλέπετε νά ὑψώνονται μπροστά σας, τ' ἀπότομα καί γυμνά τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου καί τῆς Ὀσσας. Τά Τέμπη βρίσκονται μέσα σέ τοῦτα τά στενά τοιχώματα, πού ἔχουν ἀρκετά χιλιόμετρα μᾶκρος. Μόλις μπεῖτε σ' αὐτά, ἡ ὁμορφιά τους σᾶς ἀποκαλύπτεται, ὅπως μιά θεατρική φαντασμαγορία* στό ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας. Τό ἀσήμαντο ὡς ἐκείνη τή στιγμή τοπίο τό διαδέχεται ἔξαφνα ἓνα ἐξάισιο θέαμα, πού κρατάει μιά ὥρα.

* * *

Τό πλάτος τῆς κοιλάδας τῶν Τεμπῶν ποικίλλει ἀπό τριάντα μέχρι πενήντα μέτρα. Ἡ λέξη χαράδρα θά ἦταν ἀκριβέστερη. Ἀπό τό ἓνα μέρος της εἶναι τά τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου, ἄγρια, κάθετα, πετρώδη. Ἀπό τ' ἄλλο τά τοιχώματα τῆς Ὀσσας. Ἀνάμεσά τους,* ψηλά, μιά κορδέλα γαλανοῦ οὐρανοῦ, καί κάτω μιά κορδέλα θολή :

ὁ Πηνεῖος. Ὁ δρόμος πού διασχίζει τὰ Τέμπη εἶναι στό πλευρό τῆς Ὑσσας, γιατί ὁ Ὀλύμπος πέφτει ἐντελῶς κάθετος, μόλις ἀφήνοντας λίγη θέση στή σιδηροδρομική γραμμή. Ἡ λέξη «δρόμος» εἶναι εὐφημισμός*. Τό πολύ πολύ μουλαρόδρομος. Ἐγώ τόν πέρασα μέ αὐτοκίνητο. . .

Ὁ ἄθλιος αὐτός δρόμος εἶναι ἓνας δρόμος θαυμάτων. Πλευρίζοντας ἀδιάκοπα τόν Πηνεῖο, πότε σέ ὕψος μερικῶν μέτρων καί πότε στό ἐπίπεδό του, κάνει τή θέα νά μήν εἶναι μονότονη, μ' ὅλο πού τὰ στοιχεῖα πού τή συνθέτουν, εἶναι πάντα τ' ἴδια· τ' ἀπότομα τοιχώματα τῶν βουνῶν, τό ρεῦμα τοῦ Πηνεῖου καί ἡ πυκνή βλάστηση τῶν ὄχθων του. Τά στοιχεῖα ὅμως αὐτά δέ σχηματίζουν ποτέ τήν ἴδια εἰκόνα.

Ὁ ποταμός, ἂν καί σφίγγεται ἀπό τὰ τοιχώματα, δέ χώνει ποτέ τή μεγαλοπρέπεία του. Κυλάει μέ μίαν ἡρεμία πρόσχαρη καί γεμάτη δύναμη τό θολό του ρεῦμα, πού ἀσημίζει στόν ἥλιο παντοῦ, ὅπου δέν τό σκεπάζουν οἱ κλῶνοι τῶν δέντρων. Σιωπηλός ἐκεῖ, ὅπου ἡ κοίτη του δέν εἶναι περιορισμένη, περνάει στά στενότατα σημεία μ' ἓνα βαθύ ρόχθο ὅμοιο μέ μακρινό ἀνασασμό τῆς θάλασσας. Κι ἀπό τίς δυό ὄχθες, τεράστια πλατάνια καί ἱτιές, μέ κλώνους σάν τίς λυμένες κόμεις τῶν γυναικῶν, σκύβουν πρὸς τό ρεῦμα, σάν γιά νά καθερφετιστοῦν στήν ἐπιφάνειά του. Σέ μερικά σημεία οἱ φιδίσιοι κορμοί τῶν δένδρων ἀγγίζουν τὰ νερά κι ἄλλοι ὀλόκληροι κλώνοι μισοβυθίζονται σ' αὐτά.

* * *

Πουθενά οἱ ὄχθες δέν εἶναι γυμνές. Τά θεόρατα πλατάνια κι οἱ λυγρές λεῖκες κάνουν δυό πυκνά παραπετάσματα σ' ὅλο τό μήκος τῶν στενῶν, σχηματίζοντας μέ τή γυμνότητα τῶν πανύψηλων βράχων, τῶν ξεσχισμένων κι ἐμποτισμένων μέ τό φῶς, μίαν ἀντίθεση, πού δίνει στά Τέμπη τήν ἰδιαιτέρη γοητεία τους.

Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς ὀργιαστικῆς βλαστήσεως ἀνακατεύνονται μέ τὰ αἰωνόβια δένδρα, πού συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σ' ἓνα πράσινο θόλο πάνω ἀπό τόν Πηνεῖο. Ὁ βαθυπράσινος κισσός σκαρφαλώνει ἴσαμε τὰ ὕψη τῶν πελώριων κορμῶν τους· οἱ κληματίδες πνίγουν τοὺς κλώνους· οἱ ὀλανθισμένες ἀγριοχαρουπιές κάνουν γιᾶπωνέζικες διακοσμήσεις μέσα στήν ἀπεραντοσύνη τῆς πρασινάδας·

οί δαφνοκερασιές κι οί ροδοδάφνες συναλλάζονται σέ κάθε βήμα μέ τίς μαστιχιές καί μέ τερεβίνθους*. Δέν ὑπάρχει σχισμάδα ἐδάφους, πού νά μήν εἶναι πηγή τραγουδιοῦ τῶν νερῶν, βουερός καταρράχτης πλαισιωμένος* μέ φτέρες καί ἀναρριχητικά φυτά.

Προχωρεῖ κανεῖς συχνά μέσα ἀπό βραγιές* τόσο ψηλές καί στενές, πού τοῦ δίνουν τήν ἐντύπωση ὅτι διασχίζει παρθένο δάσος. Ἀγριολούλουδα κάνουν πολύχρωμες κηλίδες ἐδῶ κι' ἐκεῖ, καί ἀόρατα ἀηδόνια, μέσα στά πυκνά φυλλώματα, ἐκτοξεύουν τίς τρίλιες* τους σάν συντριβάνια. Τό θρόισμα τῶν φυλλωμάτων ἀπό τόν ἀέρα, ὁ βαθύς ρόχθος τοῦ Πηνειοῦ καί οἱ τρίλιες τῶν ἀηδονιῶν συνθέτουν μιά συμφωνία ἐξαίσια...

* * *

Ἔχουμε φτάσει στό ἄνοιγμα τῶν στενῶν, σ' ἓνα σημεῖο γεμάτο βουκολική* ποίηση. Τά τοιχώματα τῆς Ὀσσης σταματοῦν, γιά νά δώσουν θέση σ' ἓνα χλοερό λιβάδι, πού τό σκιαζουν πανάρχαια πλατάνια. Στήν ὄχθη τοῦ Πηνειοῦ ποτίζονται βόδια. Οἱ βράχοι τοῦ βουνοῦ εἶναι ἓνα πράσινο παραπέτασμα μέ πολύχρωμες φοῦντες λουλουδιῶν στῖς ἄκρες του. Κοντά σέ δυό μικροκάλυβα ἀνθίζουν μηλιές, καί κάτω ἀπό τό τόξο ἐνός νερόμυλου κυλοῦν βουερά κι ἀφρισμένα τά νερά ἐνός χείμαρρου. Ὁ Πηνειός, πού δέν ἐμποδίζεται πιά ἀπό κάθετους βράχους, ἀπλώνεται πράος καί νωθρός στό φῶς τοῦ ἡλίου, γυαλίζοντας σάν καθρέφτης.

Θά 'θελε νά μείνει κανεῖς ἐκεῖ, ὅπως στό τέρμα ἐνός μαγικοῦ ταξιδιοῦ, καί νά χαρεῖ τό ξεκούρασμα, πού οἱ Ὀλύμπιοι ἔρχονται νά βροῦν σέ τοῦτο τό μέρος. Ὁ σοφὲρ ὅμως, πού δέ συγκινεῖται ἀπό τίς φυσικές ὁμορφίες, μέ βιάζει νά γυρίσουμε... Ὑπακούω, δίχως καί μεγάλη θλίψη στ' ἀλήθεια, γιατί ἡ ἀναχώρηση σημαίνει νά κάνουμε ἄλλη μιά φορά τή διαδρομή τῶν Τεμπῶν, καί νά χαρῶ τή γοητεία τῶν ἴσκιων, τῶν ἀηδονιῶν, τῆς ὀργιαστικῆς τους βλαστήσεως καί τοῦ ρόχθου τοῦ ἀργοῦ καί μεγάλοπρεπου Πηνειοῦ...

« Ταξίδια στήν Ἑλλάδα »

Κώστας Οὐράνης

ΠΑΤΜΟΣ

Τό μικρό νησί τῆς Πάτμου δέν προσελκύει σήμερα πολλούς ταξιδιώτες καί ὁμως ἔχει καί αὐτό, ὅπως κάθε ἑλληνική γῆ, τόσες ὁμορφίες καί τόση ἱστορία. Ὅταν πλησιάζεις τήν Πάτμο, βλέπεις δεξιά καί ἀριστερά νησιά καί ὠραῖα λιμανάκια· καί ὁμως τό εὐλίμενο νησί δέν ἔχει νά ἐξυπηρετήσῃ καμιά μεγάλη ἐνδοχώρα. Κάτασπρα, σάν σκεπασμένα ἀπό χιόνι, φαίνονται ἀπό μακριά τό μοναστήρι καί τά χωριουδάκια τοῦ νησιοῦ, γιατί κάθε Λαμπρή ὅλοι ἐκεῖ γαλατσώνουν*, ἀσβεστώνουν τά σπίτια των πέρα ὡς πέρα. Ἡ ὠραία αὐτή συνήθεια, πού ὑπάρχει καί σ' ἄλλα νησιά καί μακάρι νά ἐξαπλωνόταν παντοῦ, δέν προφυλάγει μόνον ἀπό πολλά μικρόβια, ἀλλά καί ὀδηγεῖ στήν καθαριότητα χωρίς ἄλλες ἀστυνομικές διατάξεις.

Ἡ πρώτη λοιπόν ἐντύπωση εἶναι ἀληθινά ἐνθουσιαστική· τό μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Πάτμου ἀγκαλιάζει τή νεώτερη μικρή πόλη, τή Σκάλα, ἐνῶ ἡ μεσαιωνική, ἡ Χώρα, βρίσκεται τριγύρω στό μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ἐπάνω στό βουνό· στά παλιά χρόνια κοντά στό γιαλό δέν ἦτο φρόνιμο νά κτίζουν σπίτια, γιατί ἡ πειρατεία δέν ἀστειευόταν. Ἀπό τό μοναστήρι βλέπει κανεῖς μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ, μέ τίς ἀτέλειωτες λοφοσειρές καί γραμμές τῶν παραλίων καί τήν ἀτέλειωτη ποικιλία τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ποικιλία αὐτή θά ἦταν περισσότερη, ἂν τό νησί εἶχε πολλά δένδρα, ἐνῶ τώρα, πού καί οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου προτιμοῦν νά βασανίζονται στά πέρατα τοῦ κόσμου ὡς μετανάστες παρά νά φυτεύουν καρποφόρα δέντρα στό νησί τους, οἱ φαλακροί λόφοι παίρνουν μελαγχολική ὄψη, σάν νά παραπονοῦνται γιά τήν ἐγκατάλειψή τους ἀπό τόν ἄνθρωπο. Ἀκόμη καί στό ἀτμόπλοιο, πού κάνει τή γραμμή Πειραιῶς — Πάτμου, συνάντησα τοὺς μετανάστες, πού πηγαίνοντας στό νησί τους μέ τά καλά τους ρούχα, τά χρυσά δοντάκια, καλοθρεμμένοι, μέ πολλά δολλάρια, προκαλοῦν τή ζήλια τῶν νέων τοῦ τόπου, πού ὑποφέρουν καί ὀνειρεύονται καί αὐτοί νά πᾶν μακριά καί νά πλουτίσουν.

* * *

Τό νησί στήν ἀρχαία ἐποχή δέν εἶχε πολύ πληθυσμό καί δέν εἶχε καί πολλή σημασία. Πενιχρά εἶναι τά λείψανα τοῦ ἀρχαίου

συνοικισμού στο λόφο Κάστελα, κοντά στη σημερινή Σκάλα. Στο μεσαίωνα έρημώθηκε εξαιτίας της πειρατείας, που άρχισε από τους ρωμαϊκούς χρόνους και βασάνιζε τό Αίγαίο, μέ διάφορα διαλείμματα, ώς τούς χρόνους του έλευθερωτή Κανάρη ! Γι' αυτό και ό μοναχός όσιος Χριστόδουλος, σάν έφυγε από τή Μικρά 'Ασία από φόβο τών Τούρκων, έζήτησε και πήρε από τό βασιλέα 'Αλέξιο Κομνηνό τό 1088 μετά Χριστόν τό έρημο νησί της Πάτμου, γιά νά ήσυχάσει εκεί. Τό μοναστήρι, πού έκτισεν ό Χριστόδουλος, έγινε αίτια νά ξανακατοικηθεί τό νησί. Οί τεχνίτες κατ' αρχάς και έπειτα λίγοι γεωργοί και ψαράδες και πάντα πρόσφυγες, πού έρχονταν από τή Μικρά 'Ασία, κατοίκησαν στήν Πάτμο, χωρίς νά τό φαντάζεται στήν αρχή ό ιδρυτής του μοναστηριού.

Η εκκλησία, πού έχτισε ό όσιος Χριστόδουλος, ήταν φτωχική, χωρίς ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία. Γύρω από τήν εκκλησία και τά κελιά έκτίσθηκε δυνατό τείχος, γιά νά προφυλάξει τό μοναστήρι από τούς πειρατές. _'Ακόμη φαίνεται από τήν εξώπορτα ό φονιάς, από τόν όποιο χτυπούσαν ή περιέχυναν μέ βραστό λάδι ή βραστό νερό όποιοι δοκίμαζε νά πλησιάσει στή σιδερένια πόρτα μέ ληστρικό σκοπό. Καί τέτοιοι φονιάδες σώζονται ακόμη και σέ έξοχικά σπίτια της Πάτμου. Τό τείχος προφύλαγε πράγματι τό μοναστήρι από τή λεηλασία και έτσι σώθηκαν και πολλά κειμήλια βυζαντινά και ύστερινά τών χρόνων της τουρκοκρατίας.

Τά πολυτιμότερα κειμήλια της Πάτμου είναι τά χειρόγραφα της, τά όποια είναι γνωστά σ' όλο τόν κόσμο από τόν κατάλογο, πού έκαμεν ένας εύσυνείδητος και πολύτιμος έρευνητής, ό 'Ιωάννης Σακελίων. Πλήν τών χειρογράφων έχει και καλή βιβλιοθήκη μέ σπάνια βιβλία τών χρόνων της τουρκοκρατίας, τά όποια όμως είναι άτακτοποίητα.

Τό μοναστήρι της Πάτμου μέ τή βιβλιοθήκη του βοήθησε νά μορφωθούν πολλοί μοναχοί, πού έγιναν έπειτα διδάσκαλοι ή επίσκοποι. Βοήθησε ακόμη και σχολείο λαϊκό κοντά του, τήν περίφημη « Πατμιάδα » σχολή, πού υπηρέτησε τά έλληνικά γράμματα στή σκοτεινή εποχή της δουλείας. Πρώτος ό μεγαλόκαρδος Μανολάκης ό Καστοριανός έχτισε τό δέκατο έβδομο αιώνα σχολείο κοντά στο μοναστήρι, εκεί πού κατά τήν παράδοση είναι τό σπήλαιο της 'Αποκαλύψεως. 'Αλλά τό σχολείο αυτό έγινε μεγάλο και τρανό, όταν τό

πήρε μετά τό 1700 ένας έθνικός δάσκαλος, ό Μακάριος Καλογεράς· τό μικρό νησί τής Πάτμου προσείλκυσε τότε Έλληνόπουλα από όλη τήν Έλλάδα, ήταν εκπαιδευτικό κέντρο. Έναν αιώνα λειτούργησε ή σχολή και μόρφωσε πλήθος χρησίμων Έλλήνων.

Στό μοναστήρι και τήν Πατμιάδα δέ χρωστώ μόνον ή Πάτμος τούς λογίους, πού είχε τότε, αλλά και όλο τό έλληνικό έθνος μεγάλη χάρη, γιατί μās έδωκε μερικές από τίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τής Έπαναστάσεως. Ό Έμμανουήλ Ζάνθος είναι ό κυριότερος πρωτεργάτης τής Φιλικής Έταιρείας και ό Πάτμιος επίσης πατριάρχης Άλεξανδρείας Θεόφιλος από τίς πιό εύγενικές και άθόρυβες και ένεργητικές προσωπικότητες τής μεγάλης εκείνης έποχής. Αυτός εύλόγησε τήν έλληνική σημαία κατά τήν άνακήρυξη τής Έπαναστάσεως τή 12η Άπριλίου 1821 στην πλατεία τής Άγία - Λεβιάς (Άγίας Θεοκτίστης τής Λεσβίας) τής Πάτμου και έτρεξε άργότερα εις Λειψά, κοντά στή Σάμο, νά συμβιβάσει τούς μαλωμένους άρχηγούς του έλληνικού στόλου, και μέ κάθε τρόπο άγωνίστηκε γιά τήν Έπανάσταση και έχασε γι' αυτό και τόν πατριαρχικό θρόνο του.

* * *

Είπαμε πώς τό μοναστήρι έγινε ή αίτία νά κατοικηθεί τό νησί και αυτό πάλι βοήθησε νά γίνει και τό σχολείο κοντά στό σπήλαιο τής Άποκαλύψεως, πού έδωσε και τούς μεγάλους Πατμίους, τόν Ζάνθο και τό Θεόφιλο. Στό μοναστήρι κατ' άρχάς άνήκε όλο τό νησί και σιγά σιγά άγόραζαν ή ένοίκιαζαν χωράφια οί γεωργοί. Τό 1720 έγινε μιά συμφωνία μεταξύ τών κατοίκων και του μοναστηριού και σύμφωνα μ' αυτή ένα μεγάλο μέρος του νησιού δόθηκε στους κατοίκους, ενώ τ' άλλο έμεινε στό μοναστήρι και τό νοικιάζει σέ γεωργούς ή βοσκούς.

* * *

Και στή νεώτερη έποχή, ύστερα δηλ. από τήν Έπανάσταση, τό μοναστήρι βοηθεί τή σχολή του νησιού και τά άλλα του ιδρύματα (τό νησί έχει κοινό φαρμακείο και δίνει φάρμακα δωρεάν στόν κόσμο, πληρώνει και δυό γιατρούς, γιά νά περιποιοϋνται δωρεάν τούς ανθρώπους).

Ύστερα από τέτοια ιστορία και φιλανθρωπία νομίζω ότι μπο-

ρεῖ τό μοναστήρι καί κάτι ἀκόμη νά προσθέσει γιά τό καλό τοῦ νησιοῦ καί ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά τό σημειώσω.

Καθώς εἶπα, τά Δωδεκάνησα ἔχουν τά σχολεῖα τους, ἔχουν ἀκόμη καί φιλανθρωπικά ἱδρύματα ἀξιόλογα καί τώρα μένει μόνο τό ζήτημα τό γεωργικό, τό ὁποῖο θά βοηθήσει νά μὴν ἀραιώνεται ὁ ἑλληνικός πληθυσμός, ἀλλά νά μένει καί νά ζεῖ καλύτερα στόν τόπο του. Πρέπει ἕνας καλός γεωπόνος νά μελετήσῃ τί μπορεῖ τό νησί νά καλλιεργήσῃ καλύτερα καί εὐκολότερα καί κατόπιν ἕνας δυό νέοι πρακτικότερα μορφωμένοι νά ἐφαρμόσουν τά ἐπιστημονικά πορίσματα. Τό ἴδιο θά ἔπρεπε νά γίνῃ γιά ὅλα τά Δωδεκάνησα. Αὐτά δέν εἶναι πολύ δύσκολα οὔτε γιά τό μοναστήρι οὔτε γιά τοὺς κατοίκους του. Ἄς τό σκεφθοῦν καί θά πεισθοῦν ὅτι τά γράφει ἄνθρωπος, πού ἀγαπᾷ τόν ἑλληνικό λαό.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος »

Κωνσταντῖνος Ἀμαντος

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΜΑΣ

ὦ, σεῖς πού αἰώνια χαίρεστε
τὴν πελαγίσια τὴ δροσιά,
Νεράιδες φυκοστόλιστες,
χαριτωμένα μας νησιά.

Γύρω τριγύρω στέκεστε,
ἀνάμεσά σας θάλασσα γαλάζια,
καί σάν ἀδέρφια καμαρώνετε
καί χαιρετιέστε πέρ' ἀπ' τά μπουγάζια*.

Μελτέμια* σᾶς δροσίζουνε
καί σᾶς χαϊδεύουν μαϊστράλια*
μ' ἀσήμι τ' ἀγριοκαίρια στεφανώνουνε
τά μυριοχάρακτά σας ἀκρογιάλια.

Αὐτά, σάν πύργοι γιγαντόκτιστοι,
 ἀσάλευτοι στῆς τρικυμίας τῇ μανία,
 ὀλόγυρα φυλάγουν τὰ λαγκάδια σας,
 πού χαίρονται μίαν ἄνοιξ' αἰωνία.

Δέχεστε τῆς αὐγῆς τό πρῶτο φίλημα
 ἀκόμα ὀλόδροσο ἀπ' τὰ κύματα. Καί πάλι
 ἡ λάμψη τοῦ φωτός ἡ ὀλόστερνη
 ζεσταίνει κάποιο μακρινό σας ἀκρογιάλι.

Στολίζουνε βαρκοῦλες λευκοπτέρυγες
 τῇ θάλασσά σας, καί βοσκοῦ φλογέρα
 κάτω στίς ρεματιές σας καί στούς λόγκους σας
 ἡχολογᾷ μέσα στόν ἥσυχον ἀγέρα.

Καί ροβολοῦνε στό γιαλό τ' ἀγόρια τὰ εὐρωστα
 κι ἀπ' τῇ ζωῇ των ἀντηχοῦν οἱ βράχοι,
 καί παίζουν καί παλεύουν μέ τὰ κύματα
 οἱ μέλλοντες θαλασσομάχοι.

Ὅταν τό κύμα τῆς νοτιᾶς θεόρατο
 βρυχᾶται στ' ἀκρογιάλια, σάν γοργόνι,
 στίς λαγκαδιές ὁ ζευγολάτης ἥσυχος
 τό λιολουσμένο του χωράφι ὀργώνει.

Νησιά μαβιά, νησιά χρυσά καί ρόδινα,
 πού καθρεφτίζεστε σέ κύμα μυροβόλο,
 καί οἱ κορφές σας ἐλαφρές, ἀγέρινες
 σμίγουν μέ τ' οὐρανοῦ τόν ὄνειρώδη θόλο.

Πνεῦμα πολιτισμοῦ πανεύμορφο
 ἐδῶ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἔχει περάσει
 κι ἡ θεία Τέχνη σᾶς ἐστόλισε
 μέ τή μαρμάρινή της πλάση.

Κι όταν μέσ στή γαλήνη τή σεληνοφώτιστη
παίζουν τά κύματα τά χρυσωμένα
καί στά βουνά φωτός μαγεία άπλώνεται
κι εΐναι στόν Ίσκιο τά λαγκάδια βυθισμένα,

θαρρείς, πώς άπ' τόν κόσμο τόν ώραΐο πού έχάθη
πλανᾶται άκόμα μυστικό ψιθύρισμα,
σάν άρμονίας μακρινῆς ξεψύχισμα,
έρχόμενο άπ' τῆς πλόσεως τά βάθη.

Τά χρόνια τῆς σκλαβιάς, πού επλάκωσαν
μαῦρα καί σκοτεινά τή μάνα Έλλάδα,
δέν εσβησαν τοῦ πνεύματός σας τή λαμπάδα,
καί τήν ψυχή σας δέν τήν εβαρβόρωσαν.

Τό κύμα, πού σάν γέφυρα σᾶς ένωνε
μέ κάθ' ελευθερη, πολιτισμένη χώρα,
σᾶς έφερνε τά φῶτα των,
μέ τοῦ εμπορίου σᾶς επλούτιζε τά δῶρα.

Κι όλα τά έδώκατε στή μάνα σας,
όταν εσήμανε τῆς Άναστάσεως ή στιγμή,
καί τά καράβια καί τά πλούτη σας
καί τῆς ήρωικῆς ψυχῆς σας τήν όρμή.

Βασίλειό σας τό Αἰγαῖο έχετε,
ή ζαφειρένια του κορόνα,
πού τή φυλάγουνε Νεράιδες άφρογέννητες,
δική σας εΐναι στόν αἰώνα.

« Ποιήματα »

Άριστομένης Προβελέγγιος

Κ Ε Ρ Κ Υ Ρ Α

Ποιός μπορεί νά ἄρνηθεῖ τό γαλανό πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτέ νά χρυσώνει τούς παλιούς λίθους, νά τούς κάνει νά κινοῦνται ἀνάμεσα στό λαμπρόκόπημά τους, σάν νά ξαναζωντανεύει ἡ παλιά τους ψυχὴ ; Ποιός Ἀθηναῖος δέν ἐθαύμασε καί δέν ἐχάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιχνίδια τοῦ ἡλίου μέ τὰ πλάγια τοῦ Ὑμηττοῦ ;

Ἀλλά ἡ φύση ἐλησμόνησε νά σκορπίσει στό δοξασμένο κάμπο ἓνα χρῶμα : τό πράσινο ! Ὅποιος ὅμως κατοικεῖ στό γλυκό νησί τοῦ Ἰονίου πνίγεται μέσα στό πράσινο. Δέ χρειάζεται νά ξεκινήσει κανεῖς ἔξω ἀπό τήν πόλιν· τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται, σκιάζονται ἀπό κισσούς, καί δύο βήματα πιο ἔξω βασιλεύει παντοῦ τό πράσινο.

Πλημύρα ἀκατάσχετη ὁ ἀπέραντος ἐλαιώνας ἀναρριχᾶται σέ κάθε λόφο καί βουνό, πού θ' ἀπαντήσῃ, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στό στακτοπράσινο χρῶμα του καί κατεβαίνει μέ τίς γέρικες ἐλιές του ν' ἀνταμώσῃ τή θάλασσα, πού φιλεῖ τίς ρίζες των καί καθρεφτίζει τίς κορφές των. Κι ἀνάμεσα στίς φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μιά σειρά κυπαρίσσια, πότε μιά γωνιά ἀπό ἐπαύλεις πλουσιῶν, πότε μιά στέγη ἀπό καλύβα καπνοστέφανωμένη.

Παρέκει, σέ μιά κοιλάδα, προφυλαγμένες ἀπό τοῦ βοριᾶ τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές καί λεμονιές. Δάσος ὁλόκληρο περιτριγυρίζουν δύο τρία φοινικόδεντρα ξενιτεμένα, πού λές καί ξεγελάστηκαν καί φύτρωσαν ἐκεῖ. Καί ἅμα ἀνεβεῖς στήν κορυφή τοῦ λόφου, πιο πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρός σου καί σέ φέρνει μέ τή φαντασία σ' ἄλλους τόπους μακρινούς.

Ἐνα ποταμάκι ἤσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σέ καλαμιές καί σχοῖνα καί πιο πέρα ξαπλώνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στή θάλασσα. Ἐνα πράσινο χαλί σμίγει μέ τ' ἄλλο τό γαλάζιο : ἄσπρα σημάδια στό ἓνα φαίνονται οἱ γλάροι· μαῦρες καί κίτρινες πινελιές στό ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάπου κοντά, λέγει ἡ παλιά παράδοση, τό πανάρχαιο ὠραῖο παραμῦθι, ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεύς κι ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπό μιάν ἐλιά. Ἐκεῖ στήν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καί ἡ Ἀθηνᾶ τή βασιλοπούλα μέ τὰ κορίτσια της νά πλύ-

νουν καί νά λευκάνουν ! Κι ὅταν ὁ ναυαγός ξυπνᾷ ἀπ' τῆς φωνῆς καί τά γέλια τῶν κοριτσιῶν, πού παίζουν τή σφαίρα, ἡ θεά τοῦ δίνει μιά λάμψη θεϊκή στο πρόσωπο.

Προσπαθεῖ κανεῖς νά ζωντανέψει μέσα στή φαντασία του τήν ἀγροτική αὐτή σκηνή, τή γεμάτη ἀπό τήν πιό ἀφελή καί πιό δυνατή ποίηση.

Ἐκεῖ στόν ἀνηφορικό δρόμο, ἀντί ν' ἀκούονται τά χρυσά κουδουνάκια καί τ' ἀσημένια χάμουρά* ἀπ' τά ὀκτώ μουλάρια, πού τραβοῦν τό ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τή βενζίνα του ἕνα αὐτοκίνητο κι ἀντί ἀπ' τῆς φωνῆς καί τά γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριά ἡ φωνή τοῦ ζευγολάτη*.

Τρέχει καί σήμερα ἥσυχο τό ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά, οὔτε Νεράιδες παίζουν στίς ὄχθες του. Μερικές ἐλιές σκαρφαλώνουν σέ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ξέρεי μήπως ἀπ' τήν ἐλιά, πού ἔκοψε ὁ θεῖος Ὀδυσσεύς ἕνα κλαρί, δέν ἔπιασαν παρακλάδια καί βρίσκονται ἀκόμα καί σήμερα ἐκεῖ !

Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιά ἀπέραντη θάλασσα μέ τό χρῶμα τῆς ἐλιάς καί μέ τεράστια κύματα τούς καταπράσινους λόφους.

Ἐξαφνα τά κύματα αὐτά σπάζουν σέ μιάν ἀτελείωτη λοφοσειρά στά δυτικά τοῦ μαγεμένου νησιοῦ, πού κρεμᾷ τούς ἀπόκρημνους βράχους ἀπάνω στ' ἀνοιχτό πέλαγος. Κι οἱ ἄπειρες σπηλιές, κι οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μέ τί λύσσα καί μανία ἡ θάλασσα, πού τώρα τῆς γλυκοφιλεῖ, στέλνει ἀπάνω στό θυμό της κτυπήματα τρομακτικά καί ποιός ξέρει πόσοι αἰῶνες ἐχρειάσθηκαν μέ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά της, γιά νά γίνουν ἐκεῖνα τό μαγεμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἕναν ἀπό τούς κρεμαστούς βράχους ἔχει τό μοναστήρι της ἡ Παναγιά ἡ Παλιοκαστρίτισσα. Πέντε δέκα καλόγηροι ἀναπνέουν τό γεμάτο ἰώδιο ἄερα. Μιά σιγαλιά γεμάτη μυστήριο παντοῦ· τό βασιλεμα τοῦ ἥλιου γίνεται σιγά σιγά ἐκεῖ στό βάθος τῆς Μεσογείου κατὰ τήν Ἰταλία ἀντίκρυ. Καί τό σήμαντρο γλυκά ἀντηχεῖ τόν ἑσπερινό μέσα στήν ἀγριάδα καί τήν ἐρημιά.

Μέσα στήν πόλη βρίσκεται σχεδόν τό χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας· ἀληθινό παιγνιδάκι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τρέχει νά κρυφθεῖ πίσω ἀπ' τά βουνά τοῦ Πέλεκα καί ὡς ἀποχαιρετισμό ἀφή-

νει ἐπάνω τους ἓνα πελώριο φωτοστέφανο, πού μέσα του παιγνιδίζουν ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἱριδας*. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σάν τριαντάφυλλα στό ὑστερνό χάιδεμα τοῦ φωτός. Οἱ τελευταῖες ἀκτίνες φιλοῦν τὰ ἤσυχά νερά τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου.

Τὰ μουράγια* μελαγχολικά ρίχνουν τή σκιά τους μέσα στά νερά. Ἡ Ἀκρόπολη βαριά, μέ τίς δύο κορφές της χρυσωμένη σάν στέμμα, κάθετα στούς πρασινισμένους βράχους της καί ἐκεῖ στά πόδια της σιγά σιγά τό κύμα ψιθυρίζει στό φίλημα τῆς αὔρας.

Πέντε ἔξι ψαροπούλες* μέ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὅστερα ἀπό τόν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας ν' ἀράξουν κοντά στό κανάλι, ἐκεῖ πού ἄλλα περασμένα χρόνια, γεμάτες μ' ἀρματωμένα παλικάρια ἀνέμιζαν οἱ γαλέρες* τῶν Βενετσάνων. Καί κάτω ἀπό τὰ τεῖχη, στήν ἀκρογιαλιά, ἀντηχεῖ μέ ρυθμό ἢ φωνή τῶν ψαράδων, πού τραβοῦν τὰ δίχτυα των.

Ἕνας περίπατος μισῆς ὥρας σᾶς φέρνει ἀπό τήν πόλη σέ μιὰ γωνιά ἀπό τίς πιό μαγευτικές καί τοῦ νησιοῦ καί τῆς Ἑλλάδας ἴσως ὅλης. Ἕνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τήν ὀνομασία : εἶναι τό « Κανόνι ».

Δεξιά μιὰ λιμνοθάλασσα μέ τό διβάρι* καί τίς καλαμιές του στό βάθος, ἤσυχη σάν καθρέφτης. Ἀριστερά τό ἀνοιχτό πέλαγος μ' ἓνα φρικίασμα σιγαλό κι ἀνεπαίσθητο. Στά ὅρια τῶν δύο ἓνα μοναστηράκι μέ τρεῖς τέσσερις καλόγριες. Ἐπάνω σ' ἓνα βράχο ἐπίπεδο, καί πιό πέρα, τό Ποντικονήσι. Λέγουν πῶς εἶναι ἡ «ναῦς τοῦ Ὀδυσσεύς ἀπολιθωμένη». Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιά πράσινη μέσ στό γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Κι ἀντικρὺ κατὰ σειρά φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, πού ἀνεβαίνουν σάν κρεμαστοί κῆποι.

« Ἐθνικόν Ἡμερολόγιον », 1918

Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΝΗΣΙΩΝ

Ἀπό τήν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ στή χαρά τοῦ Μάη,
ὡς τόν Καβομαλιά*,
σκιάχτρο κοντά στά Κύθηρα, κάθε κορφὴ γελάει
καί κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, Ἴόνιο πέλαγο, σάν νά 'σαι ἀπό διαμάντια.
 Μιά ὁρμή πάντα ὀδηγεῖ,
 σάν χείδια ἀπ' τήν Ἑλλάδα σου, τά κύματά σου, ἀγνάντια,
 ὡς τοῦ Ἰταλοῦ τή γῆ.

Καί μέσ' ἀπό τό πέλαγο τά Ἐφτάνησα χαράζουν
 πλασμένα ἀπ' τόν ἄφρο,
 καί ὑψώνονται καί πλέκονται σεμνά κι ἀναγαλλιάζουν*
 καί στήσανε χόρο.

Κι ἡ ἑφτάδιπλη ὁμορφάδα τους ἐφτάφωτη εἶναι πούλια*·
 γύρω ὑποταχτικούς
 ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καί τά θαλασσοπούλια,
 κι ἓνα τραγούδι ἀκοῦς :

« Σαράντα χρόνια πέρασαν! ὦ, μάνα μας, ἡ ἀγκάλη
 τοῦ ξένου εἶναι βραχνάς·
 αἷμα γιά σένα χύσαμε καί γίνηκε κοράλι
 γιά σένα· μήν ξεχνᾷς

Τοῦ κάκου ὁ ξένος μέ λογῆς δολώματα καί βρόχια
 καί μάγια μᾶς τραβᾷ.
 Ἀπό τῆς γῆς τοὺς θησαυρούς, μάνα, ἡ δική σου φτώχεια
 στοιχίζει πιό ἀκριβά.

Παρά τοῦ ξένου φόρεμα κι ἀρχοντικό στεφάνι
 μέ λάμπη περισσή,
 κάλλιο, ὦ μητέρα, νά εἴμαστε σάν τά χορτάρια, φτάνει
 νά μᾶς πατᾷς ἐσύ.

Ἐμεῖς τό πίνουμε τό φῶς ἀπ' τά δικά σου μάτια,
 πού εἶν' ὁ ἥλιος τῆς αὐγῆς,
 καί τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντου τ' ἀχώριστα κομμάτια,
 μητέρα, εἴμαστε ἐμεῖς ».

Ζάκυνθο, χαίρε, όλόανθη, Κεφαλονιά δουλεύτρα,
 ώ Κύθηρα, ώ Παξοί,
 κι έσύ του νοῦ καί τῆς καρδιάς, ώ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
 κι 'Ιθάκη έσύ άκουστή.

Χαίρε κι έσύ τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ώ Λευκάδα,
 του άρματολου φωλιά !
 'Ακόμα τήν ήρωική σου σπέρνει άνατριχάδα
 του ψάλτη* σου ή λαλιά.

Τ' άνθια της πάντα ή λεμονιά, καί πάντα νά σās έχει
 καρπούς ή. ήλιά, νησιά,
 καί πάντα ή 'Αφροδίτη σας άπάνου σας νά βρέχει
 του 'Απρίλη τή δροσιά!...

Πάντα, καθώς άπ' τον καιρό του θείου 'Ομήρου ως τώρα,
 που άνθίζει ό Σολωμός,
 καμάρι σας νά τά 'χετε του τραγουδιου τά δώρα
 κι ή γνώμη σας ρυθμός.

« Η πολιτεία καί ή μοναξιά »

Κωστής Παλαμās

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ

'Ο Χριστός πάντοτε είχε προτίμηση για τους πτωχούς « τῷ πνεύματι » καί τους ταπεινούς καί τους υποσχέθηκε πώς αυτοί θά κληρονομήσουν τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Για ποιο λόγο λοιπόν νά μή τους προτιμήσουμε κι έμείς, άφου μάλιστα είναι τόσο ευγενικοί καί καλόκαρδοι, νά μās φιλοξενήσουν στήν καλύβα τους ; Για ψαράδες πρόκειται. Καί οί ψαράδες έλαβαν τό οῶρο του Θεου, νά κατεβεί τό Πνεῦμα τό "Άγιον καί νά γίνουν σοφοί καί νά διδάξουν τό λόγο τῆς αλήθειας. Οί ποιμένες μόνον Τόν έχαιρέτισαν για μιά στιγμή τήν ὥρα που γεννήθηκε κι έπειτα ξαναπήραν τά βουνά καί χάθηκαν μέσα στους λόγους κι άπάνω στίς πλαγιές καί στίς κορυφές. Μά

οί ψαράδες καί οί ἄνθρωποι τῆς θάλασσας, τῆς γαλανῆς καί ἡμερης, Τόν γνώρισαν καί Τόν ἀγάπησαν καί κέρδισαν τήν ἀγάπη Του καί ξεδιάλυναν τήν καρδιά Του κι ἀγκάλιασαν τόν κόσμον ὁλόκληρον καί τόν τύλιξαν μέ τά δίχτυα τους.

— Δέν κοπιᾶξεις ἀπό μέσα; Κάτι κολιούς ἔχουμε καί τούς κρατήσαμε γιά μᾶς. Ἐχουμε καί κεχριμπαρένιο ἀπ' τά Μεσόγεια.

— Μετά χαρᾶς, παιδιά, τή συντροφιά σας καί τήν ἀγάπη σας !

Μέ τ' ἀπόβραδο κάθισα σ' ἓνα σκαμνί ἀπέξω ἀπ' τήν καλύβα τους, στημένη κατάνακρα* στ' ἄκρογιάλι. Στό κατώφλι τῆς πορτούλας ἡ φουφού μέ τά καρβουνάκια ἔπιανε σιγά σιγά μέ τήν πνοή τοῦ ἡρεμου καί γαλακοῦ ἀπόβραδου μπάτη. Ὅλα ἦταν γαληνεμένα, ἀπ' τά βουναλάκια τά πευκόφυτα ὡς τό βάθος πέρα τοῦ ὀρίζοντα, πού γέρνοντας ὁ ἥλιος τόν ἐφλόγιζε κι ἐτοίμαζε τό μεγάλο πανηγύρι τῶν χρωμάτων. Γίνομαι πρωτόγονος ἄνθρωπος μιά στιγμή. Δέν ξέρω τίποτε. Δέν ἔμαθα τίποτε. Βλέπω τό θαῦμα καί μένω μέ τά μάτια ἐκστατικά καί τήν ἄγνωρη, ψυχή μου πνίγει ὁ φόβος. Κακόμοιροι πρῶτοι ἄνθρωποι! Πῶς νιώθατε τό μεγαλεῖο καί τό ἀνεξήγητο ! Καλύτερα ἀπό μᾶς. Βλέπω λοιπόν ἐγώ καί δέν ἐξετάζω καί κολυμπῶ μέσα στό χρῶμα τό ρόδινο στήν ἀρχή, πού ἀπλώθηκε ἀπό πέρα ὡς τά πόδια μου ἐμπρός, ἐπάνω στό βραχάκι, πού πότε γίνεται τριανταφυλλί καί πότε σκεπάζεται μέ τ' ἀφροπαίγνιο. Ἐπειτα ὁ ζωγράφος δυναμώνει τά χρώματά του στήν ἄορατη παλέτα του καί ἀναλιώνει τό χρυσό καί χύνει τό ἀσήμι καί πλημμυρᾷ τό μενεξεδένιο καί πορφυρίζει καί κιτρινίζει καί ἀνακατώνει χρώματα, πού ἔχουν περίσσια χάρη, μέ δέν ἔχουν ὄνομα πιά καί γίνονται ὅλα στήν ψυχή μου ἓνα, σέ μιά μαγεμένη καί θεία εἰκόνα.

Μιά βαρκούλα ἀργοτάξιδη, μέ τά τέσσερα κουπιά της καί τό ρυθμικό καί μονότονο « ὁο ! ἰς ! » Ὁο... ἰς ! », μπαίνει μέσα στήν ὑπαίθρια ζωγραφιά καί τή σπάζει...

— Δέ μ' ἀρέσουνε, Παντελή, ἐκεῖνα τά συννεφάκια μακριά. Ἐρχεται ἡ ἀφιλότιμη. Καλά πού μαζευτήκατε στήν ὥρα σας ! Τί φέρατε ;

— Τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθά !

Καί « τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθά » βγῆκαν, μπῆκαν στίς κόφες καί ἡ σούστα γέμισε ξέχειλη. Τό καμτσίκι ἀντήχησε δυό τρεῖς στριφτές καί ὁ ντορής τό ἔβαλε στά πόδια κατά τή μεγάλη χώρα, πού τά θέλει ὅλα.

Μά τὰ συννεφάκια ἐκεῖ μακριά πῶς πύκνωναν καί μεγάλωναν καί μαύριζαν καί ἄπλωναν σκεπάζοντας τὰ οὐρανοθέμελα ἀπ' τή μιάν ἄκρη ὡς τήν ἄλλη. . . Καί κάτι σάν ἀνατρίχισμα ξαφνικό ἔπιασε τή θάλασσα. Κι ἄρχισε τό φούσκωμα καί τ' ἄγριεμα καί τό βογκητό. Κι ἐκεῖνα τὰ μικρά κι ἀνάλαφρα κυματάκια μέ τό ἀφρόζωμα τῆς ἀκρογιαλιᾶς ἔγιναν θηρία κι ἀνεβαίνοντας καί πηδώντας τό ἓνα τ' ἄλλο, τὰ ἔβαλαν μέ βράχους, μέ πέτρες, μέ τ' ἀκρογιάλι. Τά ἔβαλαν καί μέ τήν καλύβα ἀκόμα, πού τή ράντιζαν ἀπ' τὰ πόδια ὡς τή σκεπή. Καί τό μπουρίνι* δυνάμωνα καί ὁ θυμός ἐξέσπασε τῆς γαληνεμένης λιγάκι πρίν θάλασσας.

— Δέν περνᾷς μέσα; λέγω· ἔγινες καί μούσκεμα. Τά κατεβάσαμε τὰ ψάρια ἀπ' τή σκάρα καί μοσκοβολᾷνε.

Μέ τό μικρό λυχνάρι κρεμασμένο στό μεσιανό δοκάρι καί πηγαίνοντας πέρα δῶθε· μέ τή φουφού μέ τὰ κάρβουνα γιά μαγκαλάκι· μέ τή μυρουδιά τή βαριά τῶν διχτυῶν καί τῆς ἀρμύρας καί τῆς βρεμένης γῆς καί τῶν νιτσεράδων*, μέσ στόν καπνὸ καί τήν τσίκνα, στρωθήκαμε γύρω μέ τοὺς ἀγνοὺς καί ταπεινοὺς καί καλόκαρδους ἐκείνους ἀνθρώπους. Καί τότε εἶδα τί θά εἰπεῖ μπουρίνι* ἔξω στή θάλασσα καί γαληνιά κι ἀγαθοσύνη μέσ στήν καρδιά.

Περιοδικό « Πυρσός »

Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χτές βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σάν πάψαν οἱ βοριάδες,
ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καί σωπασιά θανάτου,
πυκνὸ τό χιόνι ἀπλώθηκε στή στράτα μας, στή στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μέ τό κεφάλι ὀλάσπρο
βαριόγειρε καί, ξαφνικά, φριχτά τριζοβολώντας
σωριάστηκε στά πόδια του καί τοῦ ἔφυγε ἡ ψυχὴ του.

Ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρά παιδιά μᾶς εἶδε,
λειψά* τὰ πρῶτα βήματα σάν ψάχναμε νά βροῦμε,
καί τ' ἄγουρα* παιχνίδια μας ἀμίλητος θωροῦσε,
τὰ καλοκαίρια ἡλιόφωτα καί τοὺς θολοὺς χειμῶνες.

Μά όταν μέ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβήτα,
 ἔγερνε πάνωθε ἀγαθός γλυκά χαμογελώντας.
 Καί σάν ξεπεταχτήκαμε καί τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
 μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε τό κύκλωμα τοῦ κόσμου,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
 παραπονιότανε μουγκά* τ' ἄψά τά μεσημέρια
 στοῦ μελτεμιού* τό φύσημα, τριγύρω ἀναζητώντας
 φωνή ν' ἀκούσει γνώριμη, λοξή ματιά νά ρίξει,
 τ' ἄνθη τῆς ὄψης μας νά ἰδεῖ νά τά καλωσορίσει...

Τόν ἴσκιο του μᾶς ἔδινε μαζί μέ τήν ἀγάπη,
 μᾶς χάριζε τό ἀνάσασμ' ἀλαφρό τῆς ἀναπνιᾶς μας
 καί δέ ζητοῦσε ἀντίχαρη κι ἄλλη καμιά ἀναγάλλια,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στό φτωχικό μας σπίτι,
 παρά σάν ἀποσταίναμε στό πάλεμα, στήν πίκρα,
 γιά τή δουλειά, τήν προκοπή, τόν πόλεμο τῆς ζήτησης,
 νά γέρνουμε στή ρίζα του κι ἐκεῖ νά καρτεροῦμε
 τήν ἀγαθή παρηγοριά καί τό χαμένο θάρρος.

Τά χρόνια, πού περνούσανε, πιστά μᾶς τά κρατοῦσε,
 καί τίποτε δέν ἔφυγε τῆς θύμισης δικό μας,
 πού νά μήν ξέρει νά τό πεῖ στή ζωντανή λαλιά του.
 Μᾶς μολογοῦσε* τήν παλιά ζωή κι εὐτυχισμένη,
 τότε πού ὁ γέρος μας παππούς μέ τήν καλή κυρούλα
 καθότανε στή ρίζα του νά ψιλοτραγουδήσουν...

Μᾶς ἔλεγε τήν ὁμορφιά τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
 τήν ἀνοιχτή του τήν καρδιά καί τή λεβέντικη ὄψη.
 Καί μᾶς διηγόταν τήν κρυφή του θλίψη κάποιες νύχτες
 καί τήν ἀγνή, χαρούμενη φωνή του, σάν μιλοῦσε...

Μᾶς θύμιζε τίς ἀνοιξες καί τοὺς βαριοὺς χειμῶνες,
 μέρες καλές, πού διάβηκαν, καί νύχτες ἀγριεμένες,
 τίς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκα, τίς μάνητες* τοῦ ἀγέρα,
 τά κλάματα γιά τοὺς χαμούς, γιά τίς χαρές τά δάκρυα,

τά βήματα τῆς φαμελιάς καί τά σκουνητήματά της,
τ' ἀνέβασμα, τό πνίξιμο στά κύματα τοῦ χρόνου,
τό κύλισμα, τό γύρισμα, μέσ στον τροχό τῆς τύχης,
τή γνώση τῆς ὑπομονῆς, τήν πίστη τῆς ἀγάπης...

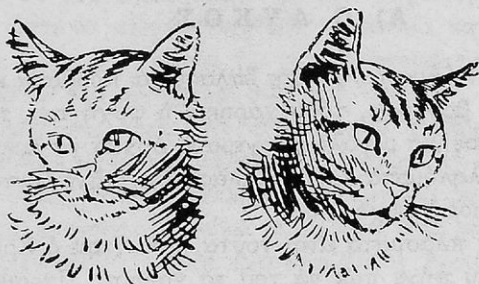
Γέροντας πιά, παράγερος ἀπ' τ' ἄμετρα τά χρόνια,
παππούς μαζί καί πρόπαππος, βίγλα τοῦ σπιτικοῦ μας
ἐγερνε τώρα ὀλόρριζος, καμπουριαστός στό χῶμα,
παρακαλοῦσε κι ἤθελε, νά τοῦ σταθοῦμε βοήθεια,
γιά ν' ἀνασάνει μιά σταλιά, νά ξαναβρεῖ τή ζήση.

Χθές βράδυ, τά μεσάνυχτα, σάν πάψαν οἱ βοριάδες
κι ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καί σωπασιά θανάτου,
πυκνό τό χιόνι ἀπλώθηκε στή στράτα μας, στή στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μέ τό κεφάλι ὀλάσπρο
βαριόγειρε καί ξαφνικά, φριχτά τριζοβολώντας,
σωριάστηκε στά πόδια του καί τοῦ 'φυγε ἡ ψυχή του.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος », 1929

Ρήγας Γκόλφης

ΑΙΝΗΤΗ - ΑΩΣ ΣΙ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΑ

Σάν αλαργεύουν από μέ γεμάτοι τρόμο οί γάτοι,
θαρρώντας πού απαντήθηκαν μέ φοβερό διαβάτη,
ἄς ἦταν, Θέ μου, δυνατό νά βγοῦνε ἀπ' τήν ἀπάτη.

Ὁ ἴσκιος, πού τρέχει νά χαθεῖ παράμερα τοῦ δρόμου
μέσ στά βαθιά μεσάνυχτα, πού πάω στό φτωχικό μου,
νά τό 'ξερε τί ἀνάξιος, ὅπου 'μαι τέτοιου τρόμου !

Μέ τῶν προγόνων τους θά ζοῦν τά θολωμένα φρένα,
καί τρέμουνε τόν ἄνθρωπο τά ζῶα τ' ἀγαπημένα·
ἴσως κι ἐγώ, σκληρό παιδί, νά τά 'χω ἀδικημένα.

Μά τώρα, πού ἔχω μέσα μου ἐλέους κι ἀγάπης βρύση,
πολλῶν ψυχῶν τά κρίματα μπορούσε νά τά σβήσει,
στῆς γάτας τό γουναρικό τό χάδι μου ἄν γλιστρήσει...

Βουβή ἢ ἀφή, μά νόημα κι ὑπομονή γεμάτη,
χαϊδεύοντας τή ράχη του γειρτή, ἀπαλή, χνουδάτη,
μιλεῖ τοῦ ζώου γιά τή φριχτήν ἀνθρώπινη ἀπάτη...

ΑΠΟ ΤΑ ΖΩΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Α) Ο ΛΥΚΟΣ

Ἡ παράδοση : Ἄμα ὁ Χριστός ἐπλάσε τὰ πρόβατα καί βγῆκε στά βουνά νά τά βοσκήσει, τόσο χάρηκεν ἡ ψυχὴ του, πού ἔκοψε ἓνα ξύλο, τό ἔφκιασε μιά μεγάλη φλογέρα κι ἄρχισε νά λαλεῖ. Ἄκουσε ὁ σατανάς τὰ λαλήματα καί τὰ βελάσματα, πῆγε κοντά, εἶδε τὰ πρόβατα καί μαύρισε ἡ ψυχὴ του.

— Τί πανέμορφα πλάσματα εἶναι τοῦτα, πού 'καμε ὁ Χριστός!... εἶπε. Κι ὁ νοῦς του πῆγε πῶς νά τοῦ τὰ χαλάσει. Παραμέρισε στό λόγγο, ἔκοψε μιάν ἀγριαπιδιά κι ἄρχισε νά φκιάνει τό λύκο. Γι' αὐτό, πού 'ναι φκιασμένο ἀπ' ἀγριαπιδιά, δέ λυγίζει καθόλου αὐτό τό πλάσμα τοῦ σατανᾶ. Μά ἅμα τόν ἀπόφκιασε τό λύκο καί πῆγε νά τόν στήσει, εἶδε πῶς δέν μπορούσε νά σταθεῖ στά ποδάρια του τό ἔργο του. Ἀφοῦ εἶδε καί ἀπόειδε πῶς δέ θά στυλώσει τό λύκο, πῆγε στό Χριστό, γονάτισε μπροστά του καί εἶπε.

— Ἀφέντη, θέλησα κι ἐγὼ νά κάμω ἓνα πλάσμα σάν τὰ δικά σου, μά γιατί δέ στέκει στά πόδια του ; Ἀξίωσέ με νά τό ἰδῶ ὄρθιο καί θά προσκυνῶ τ' ὄνομά σου.

Ὁ Χριστός τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε νά τοῦ φωνάξεις : Σήκω ἔργο μου, καί κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

Ὁ σατανάς γνοιάστηκε.

— Κι ἂν τό πρόσταξε ὁ Χριστός νά μέ φάει ; εἶπε.

Πῆγε γρήγορα, ἔκανε ἓνα λάκκο κοντά στό λύκο, κρύφτηκε μέσα, κι ἀφήνοντας ἔξω τό ἓνα ποδάρι του μόνο, φώναξε :

— Σήκω, ἔργο μου, καί κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

Ὁ λύκος πήδησεν ἐπάνω, ἄρπαξε τό ποδάρι τοῦ σατανᾶ καί τό ἔφαγε. Γι' αὐτό λένε ὅτι ὁ ἀρχιδιάμονας εἶναι κουτσός.

* * *

Ἡ πονηρία του : Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ὁσμὴ του χτυπᾷ τὰ προβατόσκυλα, ἅμα πηγαίνει στή στάνη, βαδίζει ἀπὸ τό μέρος πού ἔχει ἀντίθετο τόν ἀέρα. Ἄν ἔχει ρέμα, χώνει τό ρύγχος του στό νερό. Ἄν εἶναι μέρα, ποτέ δέ βαδίζει σέ γυμνό τόπο. Προτιμᾷ πάντοτε

τ' απόσκια, γιά νά μή διακρίνεται εύκολα. "Αν εἶναι συμμορία, χωρίζονται σέ δυό μπουλούκια. Οἱ μέν πηγαίνουν ἀπό τό μέρος πού φυσᾷ, ὥστε νά τούς ἀντιληφθοῦν τά σκυλιά, καί νά τούς πάρουν ἀπό κοντά. "Αμα κατ' αὐτόν τόν τρόπο ἀπομακρυνθοῦν τά σκυλιά, ὁρμοῦν οἱ ἄλλοι στό κοπάδι καί σφάζουν. Πόσα ;

Πιστεῦουν, ὅτι, ἅμα μπεῖ στό κοπάδι, σφάζει κάθε λύκος ἔως 99. "Αμα φθάσει στά 100, λέγουν ὅτι σκάζει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἓνας λύκος σφάζει ὅσα προφθάσει. Νά χορτάσει δέν ὑπάρχει φόβος. Μήπως τρώγει κρέας ; Ἀνοίγει μιὰ φλέβα στό λαιμό καί πίνει τό αἷμα. Γι' αὐτό λέγουν : "Αμα ἔχει ἓνας λύκος, ἔχουν ἑκατό κοράκια. "Αμα ἔχουν ἑκατό κοράκια, δέν ἔχει ἓνας λύκος.

« Μπῆκε ὁ λύκος στό κοπάδι, ἀλιά πόχει τό ἓνα ». Βεβαιωμένο πρᾶγμα εἶναι ὅτι, ἂν σ' ἓνα κοπάδι εἶναι πεταμένα ἓνα ἢ λίγα πρόβατα κανενός, ἐκεῖνα θά πρωτοπάρει ὁ χάρος. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς :

Κάθε μπουλούκι εἶναι σάν ἀπό ἰδιαιτέρα πάστα φκιασμένο, "Αν σμίξετε πέντε μπουλούκια, θά ἔχετε μέν ἓνα μεγάλο κοπάδι, ἀλλά μέ τήν πρώτη ταραχή σχίζονται κατὰ μπουλούκια, ὅπως ὅταν ἦταν χωρισμένα. "Αν λοιπόν στό κοπάδι εἶναι ἓνα μονάχο πρόβατο, θά ξεκόψει καί ἴσως γλιτώσουν τά ἄλλα ἀπό τά σκυλιά, τά ὅποια, ὡς μυαλωμένα, θά τρέξουν νά γλιτώσουν τά περισσότερα, ἀλλά τό ἓνα σπάνια νά σωθεῖ.

Ἐπειδὴ μέ τό αἷμα ενός προβάτου δέν μπορεῖ βέβαια νά χορτάσει, οὔτε ἐπὶ τόπου εἶναι εύκολο νά τό καταπιεῖ, ἀναγκάζεται νά τό παίρνει μαζί του, καί ἰδοὺ πῶς. "Αν μέν εἶναι μικρό, τό πετᾷ στήν πλάτη του καί φεύγει, σάν νά ἔχει ἐπανωφόρι ριγμένο στοὺς ὤμους του. "Αν εἶναι μεγάλο, τό δαγκάνει ἀπό τό αὐτί, τό ζώνει μέ τήν οὐρά του στή μέση καί τοιουτοτρόπως πηγαίνουν ἀλαμπράτσο.

"Αν εἶναι βόδι, πηδᾷ στό λαιμό του καί μέ τήν οὐρά του τό διευθύνει ὅπου θέλει σάν καρβάρης μέ τό καμτσίκι του. "Αν εἶναι μουλάρι, πιάνει τή στράτα καί κάνει τόν πεθαμένο. Τό μουλάρι, κατὰ τήν περιέργειά του, πηγαίνει νά τόν μυρίσει καί, ἅμα πλησιάζει τή μύτη του, τ' ἀρπάζει ἀπ' αὐτή καί τό σκάζει. "Αν εἶναι δυνατό τό μουλάρι, τόν σηκώνει ἐπάνω καί τόν βροντᾷ κάτω σάν χταπόδι. Οἱ μουλαροτρόφοι, γιά νά σώσουν τήν ὑπόληψη τῆς ράτσας των, λέγουν ὅτι ὁ λύκος τρώγει προηγουμένως ἄμμο, γιά νά βαρύνει

καί γι' αὐτό ὡς ἐπὶ τό πολὺ δέν μποροῦν νά τόν σηκώσουν τά μου-
λάρια.

* * *

« Ἀλίμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι », λέγει μιά παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιάς. Τί εἶναι ὁ Μονιάς ; Τό μεγαλύτερο παιδί των ὁ λύκος καί ἡ λύκαινα τό χωρίζουν, ἅμα γεννηθεῖ. Τό τρέφουν καί τό ἐκπαιδεύουν ἰδιαίτερώς. Εἰς αὐτό ἐμπιστεύονται ὅλη τήν τέχνη, τήν ὁποία τοῦ διδάσκουν μέ τήν ἐπιμέλεια τῆς ἀλεπούς. Κουβαλοῦν πρόβατα καί γίδια ζωντανά στή φωλιά τοῦ Μονιᾶ χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὃ ὁδηγεῖται στά κοπάδια πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

« Ὅρος ἀπαράβατος : Ἀπὸ κοπάδια, πού εἶναι γύρω ἀπὸ τή φωλιά του, ποτέ δέν κλέβει ὁ λύκος. Ἐπιθυμεῖ νά μὴν εὑρίσκεται εἰς παρεξηγήσεις μέ τούς γειτόνους του, τουλάχιστον ἐφ' ὅσον ἔχει τά μικρά του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

Ἀφ' ὅτου ἔρχεται ὁ ἀγγλικὸς στόλος στόν Ἀστακό, ἡ πεδινή Ἀκαρνανία ἡσύχασε. Αἱ προβολαί τῶν ἠλεκτρικῶν προβολέων ἐφόβισαν τό λύκο πολὺ, ὥστε νά φύγει. Ἀλλοτε τόν εἶχε τρομάξει ἡ λοκομοτίβ*α τοῦ σιδηροδρόμου Κρουνερίου - Ἀγρινίου τόσο, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καί πέρασαν στοὺς ὄρεινους δήμους τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Τρικούπης* ἐμαυρίσθη τότε ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τούς ποιμένας, διότι « τοῦ διαβόλου τό σιδερικό ἔριξε τούς λύκους μέσα στή στάνη τους ».

Ἡ ἐπικήρυξη τοῦ λύκου εἶναι ἀπὸ τά κυριότερα ποιμεινικά ἔθιμα. Ἄν δέν ἀπατῶμαι, μόνον εἰς τήν Ἑλλάδα δέν εἶναι ἐπικεκχυμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τά ἄλλα κράτη ζεῖ ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τούς λύκους.

Ζεῖ ἐπίσης ἡ πρόληψη, τήν ὁποία ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἂν σέ ἰδεῖ ὁ λύκος, « χαβώνεσαι », τουτέστι μένεις ἄλαλος.

Αἱ καταστροφαί, πού κάνει εἰς τήν Ἑλλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδες χιλιάδων. Γι' αὐτό ὁ σκοτώνων ἢ συλλαμβάνων λύκον, ἀνεπικέρυκτον ἀκόμη, τόν περιφέρει στά χωριά καί παίρνει δῶρα. Ἄν ὁ λύκος εἶναι ζωντανός, τοῦ γίνετα μεγάλη διαπόμπευσις. Τόν γυρίζουν ἀπὸ σπίτι σέ σπίτι μέ ντέλφια* καί σφυρίγματα.

‘Ο Γύφτος δέν ἔχει πρόβατα κι ἅπ’ αὐτόν τό βρίσκει ὁ λύκος. Τό δέρμα του εἶναι γιά νταούλια καί γιά ντέλφια.

Κάποτε δικάζαν ἓνα λύκο, λέγει ὁ μύθος. ‘Ο Γύφτος ἐφώναζε περισσότερο ἀπό τούς ἄλλους ἐναντίον του. Καί ὁ λύκος, πού δέν μιλοῦσε ἐφ’ ὅσον τόν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τό Γύφτο νά κόβεται ἐναντίον του, ἐγύρισε καί τοῦ εἶπε :

— Καλά, μωρέ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοῦ ’χω κάμει ζημιά, ἀλλ’ ἐσένα τ’ ἀμόνι σόφαγα, π’ ἀνάθεμά σε, παλιόγυφτε ;...

“Οταν ἄλλη μία φορά τόν κατηγορήσαν τά ζῶα ὅτι τρώγει πρόβατα καί γίδια ἀπάντησε :

— Έγώ, μωρέ, πειράζω τά γιδοπρόβατα ; “Αμ ἂν ἐγώ ἔτρωγα πράματα, θά γύριζα χειμῶνα καιρό γυμνός; Δέ θά ’φκιανα μέ τά μαλλιά τους μία κάπα νά μή μέ δέρνει ἡ βροχή ;

Κάποτε ἡ ἄλεπού ἔστειλε καί τοῦ ζήτησε λίγα μαλλιά, γιατί δέν τῆς ἔφθαναν τά δικά της νά ἀποσώσει τόν ἀργαλειό της. ‘Ο λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε καί τῆς γύρισε ἓνα κομμάτι κρέας :

— Πέστε της, εἶπε, ἅμα τελειώσει τά δικά της ὑφάδια, νά βάλει κι ἓνα ζευγάρι καλτσοδέτες γιά μένα !....

Β) ΤΟ ΖΑΡΚΑΔΙ

‘Υποθέτω ὅτι εἶναι ἀπό τά συγκινητικότερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ὁ θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τόν διηγοῦνται πολλοί κυνηγοί. Εἶχαν παγάνα* παρὰ τόν ‘Αχελῶον δι’ ἀγριογούρουνα. ‘Απροόπτως ὅμως ἐνεφανίσθη μία ζαρκάδα μέ τό παιδί της. Οἱ κυνηγοί ἐπυροβόλησαν τή ζαρκάδα, ἡ ὁποία προηγέτο ὀλίγα βήματα, ἀλλ’ ἀπέτυχαν. ‘Αμέσως μετ’ αὐτήν ἤρχετο τό μικρό της, τό ὁποῖον ἐπυροβόλησαν καί ἐλάβωσαν. ‘Εκεῖνο ἐβέλαζε, καί ἡ ἀτυχῆς μητέρα του, ἡ ὁποία ἦτο ἐκτός βολῆς πλέον, ἐγύρισε βελάζουσα καί αὐτή, γιά νά ἰδεῖ τήν τύχη τοῦ μικροῦ της. Οἱ κυνηγοί τήν ἐπυροβόλησαν, ἀλλ’ ἡ κακή της τύχη δέν ἠθέλησε νά τελειώσει τό βράσανό της. ‘Αντί νά τήν σκοτώσουν, τήν ἐπλήγωσαν εἰς τά πόδια. “Οταν τήν μετέφεραν εἰς τήν ἀκροποταμιάν, ἡ ζαρκάδα ἔπεσεν ἐπάνω στό παιδί της καί ἔκαμνεν ὡσάν ἄνθρωπος.

Καί οἱ κυνηγοί ἐνθυμοῦνται ἀκόμη μέ συγκίνηση τό δράμα

αυτό. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τοῦτο δέν τούς ἐμποδίζει νά κυνηγοῦν τὰ ζαρκάδια συστηματικῶς. Διότι τὰ ζῶα αὐτά, ὡς ἀπονήρευτα, ἀγνοοῦν ὁλότελα νά προφυλάσσονται καί πρό παντός συχνάζουν εἰς μέρη καλοπάτητα.

Ἡμερεύουν εὐκολότατα καί εἶναι πολύ ἄθῳα, σχεδόν μέχρι ἡλιθιότητος. Ἔχουν ἕνα βάδισμα ἢ μᾶλλον ἕνα πήδημα ρυθμικό, μαθηματικῶς ὑπολογιζόμενον ἀπό τούς κυνηγούς, διὰ νά τὰ τουφεκίζουν ἐπιτυχῶς. Εἶναι ζῶον τῆς ταχύτητος καί τὰ δημοτικά τραγούδια δανερίζονται ἀπ' αὐτό εἰκόνες γρηγοράδας καί σβελτοσύνης :

Ποιός εἶν' ἄξιος καί γλήγορος
νά τρέξει σάν ζαρκάδι,
τριῶν μερῶν περπάτημα
τρεῖς ὥρες νά τό κάμει ;

Τό φθινόπωρο ἀρχίζουν ν' ἀλλάζουν χρῶμα καί μέχρι τῆς ἀνοιξέως γίνονται κατακάστανα. Ἄμα ὅμως ἀνοιξιάσει, ἀρχίζουν καί παίρνουν τό καφεκόκκινο χρῶμα των καί, ὅσο προχωρεῖ ἡ θερινή ἐποχή καί τρέφονται, τόσο περισσότερο κοκκινίζουν. Ἡ οὐρά των μ' ὅλα ταῦτα καί τό κάτωθεν μέρος εἶναι ἄσπρα, ἐξ οὗ καί ἡ λαϊκή εὐχή : « ν' ἄσπρισει, νά γεράσει, σάν τοῦ ζαρκαδιοῦ τήν οὐρά ».

Τά καταδιώκουν μανιωδῶς οἱ λύκοι, ἀνακαλύψαντες, φαίνεται, ὅτι ἔχουν νόστιμο κρέας.

Ἄλλ' αὐτά φεύγουν, ὡς ἀστραπή· καί μόνον ἂν πιασθοῦν τὰ εὐμορφα ξύλα τῆς κεφαλῆς των ἀπό τίποτε κλαδιά, κατορθώνουν καί τὰ συλλαμβάνουν οἱ λύκοι.

Ἄλλ' οὔτε πέντε ἄνθρωποι δέν ἡμποροῦν νά κρατήσουν ἕνα ζαρκάδι.

Πολλά ζαρκάδια ὅμως συγυρίζουν ἕνα λύκο καί λέγεται, ὅτι βρῆκαν λύκους νεκρούς μέ ἴχνη κτυπημάτων ἀπό ξύλα ζαρκαδιῶν.

Γ) ΤΟ ΚΟΥΝΑΒΙ

Ἐνῶ ἔχει τό μαλακότερο δέρμα, τόσο, ὥστε νά τυλίγει τούς λαιμούς τῶν γυναικῶν, καί ἐνῶ ζεῖ ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον μέ μέλι, ἔχει μ' ὅλα ταῦτα τήν σκληροτέραν ψυχήν. Ἐάν πιασθεῖ εἰς δόκανον,

θά γυρίσει καί θά κόψει μέ τό στόμα του τό πόδι του, πράγμα, τό όποιον οὔτε ἡ ἄλεπού, οὔτε ὁ λύκος ἔχουν τήν ὠμότητα νά ἐπιχειρήσουν.

Δύσκολο λοιπόν πράγμα νά βρεθεῖ εἰς δόκανον κουνάβι, διότι, ἂν πιασθεῖ, θά κόψει τό πόδι του. Ἐξ ἄλλου δέ δέν εἶναι καί ἔξυπνον, ὅσον ἡ ἄλεπού, ὥστε νά μετέρχεται τά τεχνάσματά της, τά όποία τήν χαντακώνουν.

Αὕτη, λόγου χάριν, ὡς λίαν πονηρή, γνωρίζει τήν μέθοδον τοῦ δοκάνου καί, ὅταν εἰσέρχεται εἰς ἀμπέλια ἢ πλησιάζει ὀρνιθῶνες, ἐνώνει τά πόδια, ὥστε νά τά κάμνει ἕνα, πρὸς τόν σκοπόν νά μήν ἀπλώνεται εἰς εὐρύν χῶρον καί πατήσῃ κανένα δόκανον. Ἀλλά, ὅπως περιπατεῖ ἢ μᾶλλον ὅπως πηδᾷ μέ τά τέσσερα μαζί, συμβαίνει νά πέσει ἐπάνω εἰς δόκανον καί τότε πιάνεται καί μέ τά τέσσαρα. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία « ἡ πονηρή ἄλεπού πιάνεται καί ἀπό τά τέσσαρα ». Τό κουνάβι, μή ἐπαγγελλόμενον εὐφυΐαν, περιπατεῖ καί μέ τά τέσσαρα πόδια του ἀνοικτά, πιάνεται ἐπομένως ἀπό τό ἕνα. Γυρίζει τότε καί τρώγει τό συλληφθέν πόδι του καί ἀφήνει ὑγείαν εἰς τό δόκανον καί εἰς κανέν ὑπόλειμμα τοῦ ποδιοῦ του.

Οἱ κουναβοκνηγοί λοιπόν παρητήθησαν πρό πολλοῦ τῆς διά δοκάνου μεθόδου καί κυνηγοῦν τό κουνάβι ὡς ἐξῆς : Ἐάν εἶναι χειμῶν, ἀκολουθοῦν τά ἴχνη του ἐπάνω εἰς τά χιόνια καί τοιουτοτρόπως εὐρίσκουν τήν φωλεάν των, ἡ όποία θά εἶναι εἰς τήν κουφάλαν κανενός δένδρου ἢ εἰς καμμίαν σπηλιάν. Οἱ κυνηγοί, γνωρίζοντες ὅτι πάντοτε ἡ φωλεά τῶν κουναβιῶν ἔχει δύο ἐξόδους, τοποθετοῦν εἰς τό στόμιον τῆς μιᾶς ἐξόδου ἀνοικτόν σάκον πρὸς τά χεῖλη τοῦ στομίου καί κατόπιν πηγαίνουν ἀπό τήν ἄλλην ὁπῆν καί τήν καπνίζουν μέ ἀναμμένα πανιά. Ἐκεῖνο πηδᾷ νά φύγει καί πίπτει μέσα εἰς τό σακί. Ἐπειδή δέ, ὅπως εἶπα, δέν εἶναι πολύ ἔξυπνον, παρασύρεται πολλάκις εἰς τά τεχνάσματα τῶν κυνηγῶν, τό προχειρότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοποθέτηση κρέατος εἰς μέρη ἐπικίνδυνα διά τήν ἀσφάλειάν του. Δέν εἶναι καθόλου φιλύποπτον, ὅπως ἡ ἄλεπού, ἡ όποία, ὅταν ἐμυρίσθῃ κάποτε τοιαύτην ἐτοιμασίαν εἰς μέρος ὑποπτον, ἐλοξοδρόμησε καί εἶπεν :

—Ὡχ, ἀδελφέ, πρέπει νά μοῦ βάλετε καί κρασί... Γεῦμα δίχως κρασί δέν κάμνει ἡ ἄλεπού.

Τό κουνάβι, ὅπως καί ἡ ἄλεπού, μαδᾷ μέχρις ἀπογυμνώσεως τήν

άνοιξη. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ἀποκουτιαίνεται, ὥστε νὰ ἡμποροῦν νὰ τὸ πιάσουν καὶ τὰ μικρά παιδιὰ.

Λέγει ὁ μῦθος, ὅτι ἓνα κουνάβι παρεπονεῖτο εἰς τὴν ἄλεπού κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι νερουλιάζει τόσο τὰ μυαλά των τὴν ἄνοιξη. Ἡ ἄλεπού μέ τὴν πανσοφίαν τῆς συνέστησεν εἰς τὸ κουνάβι νὰ εὐλογεῖ τὸν Ὑψιστο, διότι κατὰ τὴν ἄνοιξη δέν τοὺς παίρνει μόνον τὰ μυαλά, ἀλλὰ καὶ τὸ τρίχωμά των. Ἐπομένως ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ μαρτύρια τοῦ κυνηγίου, διότι δέν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ὅταν εἶναι μαδημένον τὸ δέρμα των.

— Μπα ! εἶπε τὸ κουνάβι, γιὰ τὰ μαλλιά μᾶς κυνηγοῦν ;

— Ἀμ γιατί σέ κυνηγοῦν, θαρρεῖς ; τοῦ ἀπάντησεν ἡ ἄλεπού. Γιὰ νὰ σέ βγάλουν δημογέροντα ;

Δ) Η ΠΕΣΤΡΟΦΑ

Ἡ πέστροφα εἶναι τὸ εὐμορφότερο καὶ ἀφθονότερο ψάρι τῶν εὐρυτανικῶν ποταμιῶν. Τὸ ὄνομά της τὸ χρεωστεῖ εἰς τὸ κυριότερο χάρισμα, ποὺ ἔχει. Εἶναι τὸ μόνο ψάρι, ποὺ ἀνηφορίζει τὰ ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τὸ πράγμα δέν εἶναι ὀλίγον παράξενον. Τὰ εὐρυτανικά ποτάμια, ἰδίως τὰ τῶν Ἀγραφῶν, δέν ἔχουν μόνον τίς ἀποτομότερες κλίσεις ἀλλὰ καὶ συχνούς καταρράκτες μεγάλου ὕψους. Πῶς λοιπὸν τοὺς ἀνεβαίνει ἡ πέστροφα ; Ἴδου ἡ τέχνη της : Ἀμα φθάσει εἰς τὸν ποῦντον (τὸ κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου), δαγκώνει τὴν οὐρὰν της, κουλουριάζεται καὶ ἐσφενδονίζεται πρὸς τὰ ἐπάνω, διατρυπῶσα ὡς βέλος τὴν σούδαν* τῶν νερῶν.

Τὸ ψάρεμα τῆς πέστροφας εἶναι τὸ προσφιλέστερο εὐρυτανικὸ κυνήγι. Ὁ Ἀσπροπόταμος* καὶ τὰ παραπόταμά του εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὸ ψάρι αὐτό, τὸ νοστιμότερο, ὃχι μόνον τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσινῶν. Τὸ κυνήγι της εἶναι πολύτροπο. Ἰδίως τὴν κυνηγοῦν μέ δυναμίτιδα καὶ ξυλοφωτιές. Ἀνάβουν τὴ νύκτα ἓνα δέμα ξηρές βέργες καὶ μέ αὐτές στό χέρι κατεβαίνουν εἰς τίς ὄχθες τῶν ποταμῶν. Οἱ πέστροφες ζαλίζονται εἰς τὸ πολὺ φῶς καὶ χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοὶ μέ τὰ χαντζάρια στά χέρια καὶ τίς σκοτώνουν. Εἶναι ποῦντοι, ἀπὸ τοὺς

ὁποίους ἤμποροῦν ν' ἀποσύρουν δέκα καί εἴκοσι ὀκάδες πέστροφες.

Ἄλλὰ ὑπάρχει καί ἄλλος τρόπος ψαρέματος τῆς πέστροφας, καταστρεπτικότερος καί τῆς δυναμίτιδος ἀκόμη, δυστυχῶς δέ δυσκολοκαταδίκτος, ὥστε νά μήν ἤμπορῶ νά συστήσω κανένα μέτρον ὡς ἀποτελεσματικόν. Εἶναι τό σπλόισμα. Εἶναι δέ τό σπλόισμα πέταγμα εἰς τά ποτάμια ἀποστάγματος χλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἢ χυμοῦ γαλατσίδας (κιτρίνου δηλητηριώδους λουλουδιοῦ), τό ὁποῖον ἰδιαιτέρως ὀνομάζεται καί σπλόιμος. Καί εἶναι τόσον δηλητηριώδη καί τά δύο αὐτά, ὥστε ἀμέσως μετά τό ρίψιμον νά γεμίζει ἡ ἐπιφάνεια τῶν ποταμιῶν ἀπό νεκρές πέστροφες. Τό σπλόισμα εἶναι εἰς μεγάλην χρῆσιν εἰς ὅλα τά Ἀγραφιωτοχώρια καί ἀσφαλῶς εἰς αὐτό ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατὰ τά τελευταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς πεστροφοκαταστροφῆς ὀφείλεται καί εἰς τήν ὑλοτομίαν, ἡ ὁποία τά « σουδιάζει », ὅπως λέγουν οἱ χωρικοί, πρὸς τήν θάλασσαν. Ἡ ξυλεία ἡ ὁποία ρίπτεται εἰς τά ποτάμια, γιά νά μεταφερθεῖ εἰς τό Αἰτωλικόν, παρὰ τό ὁποῖον ἐκβάλλει ὁ Ἀσπροπόταμος, τίς προγκᾷ κατὰ κοπάδια πρὸς τās ἐκβολάς τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τίς θινατῶνουν τά ἄλμυρά νερά.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφήν κάνει εἰς τήν πέστροφαν ἡ πλημμύρα, ἡ ὁποία ἐσχάτως εἰς τά βορεινὰ μέρη τῆς Εὐρυτανίας ἐγένεν ἐνδημική, ἐνεκα τῆς μεγάλης ὑλοτομίας. Τήν σκοτώνει, τήν πνίγει, τήν θάβει ὑπό τήν ἄμμον καί τόν χαλικιάν. Ὅση γλιτώνει σύρεται ἀπό τήν θολούραν εἰς τās ὄχθας, γιά νά βοσκήσει, καί ἐκεῖ, ὅπως εἶναι ζαλισμένη, τήν ἀναμένει ὁ διά χαντζάρας θάνατος. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι τό κυνήγι τῆς πέστροφας εἶναι μιά τελεία ἐπιστήμη ἐδῶ.

Προχθές ἐκυνηγούσαμε πέστροφες εἰς ἓνα παραπόταμον τοῦ Ἀχελώου. Ἕνας τσοπάνος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐβοηθοῦσε, μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι στή σπηλιά τῆς γέφυρας εἶναι μία, πού περνᾷ τίς τρεῖς ὀκάδες. Ἐπήγαμεν ἐκεῖ, ὅπου ὁ εἰδικός πεστροφοκυνηγός, ἀφοῦ ἐξηρεύνησε τό ἔδαφος, εἰσῆλθε διευθυνθεὶς πρὸς τό μέρος, εἰς τό ὁποῖον ἐκρύβετο ἡ πέστροφα. Μετ' ὀλίγας ἐρεύνας τήν εὐρῆκε καί τήν ἐρρίζωσεν εἰς τήν σχισμάδα ἐνός βράχου.

Ἀπλώνει πρὸς τά ἐκεῖ, ἀλλ' ἐκείνη ἐπλάταγιζε τά νερά καί ἐσκεπάζετο, ὥστε νά χάνει τήν ἀκριβῆ θέσιν της ὁ κυνηγός, ὁ ὁποῖος προσεπάθει νά βουτήξει τά δάχτυλά του εἰς τ' αὐτιά της, τό μόνον

μέρος, από τό όποϊον ήμπορεί νά τήν κρατήσει, διότι τό άλλο σῶμα της γλιστρῶ ώσάν χέλι. Ἐπί τέλους εἰς μίαν βουτιάν τῶν χειρῶν του κατόρθωσε νά βυθίσει τά δάχτυλά του εἰς τ' αὐτιά της καί τήν ἀνέσυρεν ἐπάνω σπαρταρίζουσιν, τραντάζουσιν τόν νικητήν της, ὥστε νά νομίζουμε ὅτι θά τόν ἀναποδογυρίσει. Ἄλλ' ἐκεῖνος κινδυνεύων νά πέσει, τήν ἐξεσφενδόνισε πρὸς τόν γιालόν, ὅπου ἐσηκοβροντιόταν ἐπὶ ὥραν, ταράσσουσα τόν χαλικιάν ὡς ἀλογοποδοβολητό.

« Τ' ἄγρια καί τά ἡμερα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγκου»

Στέφανος Γρανίτσας

Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Ἦταν Αὐγούστος μήνας. Ἐκαθόμαστε ἐγώ κι ὁ συνάδελφός μου τό ἀπόγευμα στόν ἐξώστη τοῦ πύργου, ὁ όποῖος ἦταν στό βορινό πλευρό του καί κοιτάζαμε τόν ἀπέραντο κάμφο τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐκεῖ πού ἔσμιγε μέ τίς κοντότερες ράχες τῶν Χασιώτικων βουνῶν, τά όποῖα φαίνονται ἀπό μακριά ἕνα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια.

Ὁ Πηνιός ἐκυλοῦσε τά νερά του πολύ κοντά μας, ὡς ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀπό μᾶς, ἀλλ' ἂν καί ὁ πύργος ἦταν ψηλός, οὔτε ἐβλέπαμε, οὔτε τό βουητό του ἀκούαμε, γιατί τό ἔδαφος εἶναι ἴσιο καί οἱ δυό ὄχθες σμίγουν ἢ μία μέ τήν ἄλλη καί κρύβουν τήν κοίτη, ἐνῶ τό νερό τρέχει ἤσυχο ἤσυχο, χωρίς βουή, χωρίς κρότο, χωρίς ἄφρο, σάν διαβάτης κουρασμένος, ὁ όποῖος περπατάει ἄργά ἄργά καί δέ βλέπει τήν ὥρα νά φθάσει στήν κατοικία του, νά ξαπλωθεῖ καί νά κοιμηθεῖ.

Εἶχαμε μπροστά μας ἕνα σωρό χωριά. Τά διεκρίναμε ἀπό τά δένδρα πού εἶχαν κι ἀπό κεραμίδια πού ἐκκοκκίνιζαν καί πυρολογοῦσαν ἀπό τό ἥλιοπύρι, σάν νά ἦταν ψηλά σ' ἀσβεσταριά ἢ σ' ἀναμμένο κεραμιδιό. Ἀπό μακριά μᾶς ἐρχόταν ὁ ἤχος τῶν κουδουνιῶν τῶν κοπαδιῶν, τά όποῖα ἐβοσκοῦσαν ὁλόγυρα. Ὁ οὐρανός ἦταν ξάστερος, κι ἡ γῆς ἐδιψοῦσε γιά νερό, σάν στρατοκόπος κουρασμένος, γιατί δέν εἶχε βρέξει ἀπό τό Μάρτη. Σύννεφο δέν ἐφαινόταν πουθενά κανένα καί ζέστη φοβερή ἀγκάλιαζε ὅλο τόν κάμφο. Σέ

λίγο ένα συννεφάκι, ως μιά ψάθα, ἄσπρο, κάτασπρο σάν λαγαρό ἀσήμι, ἐκάθισε στήν κορφή τοῦ Ὀλύμπου σάν ἀτίμητο διαμαντέιο ἀστέρι.

Μιά ὑπόκωφη βροντή ἀκούσθηκε κατὰ τόν Ὀλυμπο καί ἄστραμμα ἐφογγοβόλησε μέσα στοῦ σύννεφο, πού ἐγίγαντευε καί θέριευε κι ἔγινε μιά στιγμή κατάχρυσο. Δέν πέρασε πολλή ὥρα κι ἐκεῖνο τό συννεφάκι, πού ἐξεφύτρωσε σάν στέμμα ψηλά στήν κορυφή τοῦ δοξασμένου βουνοῦ μας, ἐγίνηκε γίγαντας καί χύθηκε σ' ὅλο τόν οὐρανό τῆς Θεσσαλίας, σάν φοβερό ὄχταπόδι ἀπλώνοντας τούς μαύρους πλοκάμους του ὡς τόν Κίσαβο, ὡς τό Πήλιο, ὡς τ' Ἀγραφα κι ὡς τά βουνά τ' Ἀσπροποτάμου. Ἀρχισαν νά πέφτουν ἄριές ἄριές οἱ πρῶτες σταλαματιές τῆς βροχῆς, χονδρές σάν καρύδια, καί τ' ἀστροπελέκια ν' αὐλακώνουν τόν οὐρανό σάν φλογισμένα φίδια, καί σέ λίγο ἀκόμη ἡ Θεσσαλία ἐλουζόταν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη καί φεγγοβολοῦσε καί τρανταζόταν ἀπό τ' ἀστροπελέκια.

Ἀπό τίς πρῶτες σταλαματιές ἀφήσαμε τόν ἐξῶστη καί μπήκαμε στήν ἀπέναντι κρεβάτα τοῦ πύργου καί κοιτάζαμε μέ χαρά τή χονδρή βροχή, ἡ ὁποία ἔπεφτε καί χτυποῦσε τά γυαλιά τῶν παραθυριῶν. Ἐκεῖ πού ἐκαθόμαστε κι ἐχαιρόμαστε γιά τό περίλαμπρο θέαμα τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, ἡ ὁποία θά ἐπότηζε τή διψασμένη γῆ ὡς τά ἔγκατά της, πού εἶχε γίνει σάν κεραμίδι, ἀκοῦμε « τσάγκα ! » στοῦ γυαλί τοῦ παραθυριοῦ, καί δύο μεγάλα πουλιά κατάβρεκτα, τό ένα μπροστά καί τό ἄλλο ἀπό πίσω, ἐμπῆκαν μέσα. Ὅλοι ἐσηκωθήκαμε στό ποδάρι καί γλιτώσαμε τό θῦμα ἀπό τά νύχια τοῦ φοινῶ του. Τό μπροστινὸ πουλί, τό ὁποῖο γιά τή σωτηρία του ἐπετοῦσε σάν μολύβι καί ἔσπασε τό γυαλί τοῦ παραθυριοῦ, ἦταν περιγραμμένη πετροπέρδικα, καί τό πισινό, τό ὁποῖο τήν ἐκυνηγοῦσε μέ μάτι ἄγριο, μέ λύσσα, μ' αἰμοδιψιά, ἦταν ἓνα γεράκι. Ἐρχόταν ἐκείνη μπροστά κι αὐτό πίσω ἀπὸ τὰ πετροβούνια, τρεῖς ὥρες μακριά μέ καλὸ ἄλογο, γιατί μόνο στά βουνά βρίσκονται πετροπέρδικες,

πόχουν τὰ μπλουμιστά φτερά,
τὰ κόκκινα ποδάρια...

Ἐνῶ στὸν κάμπο εἶναι οἱ καμπίσιες οἱ πέρδικες, πολὺ διαφορετικές ἀπὸ τίς βουνίσιες. Οὔτε οἱ βουνίσιες πατοῦν στὸν κάμπο, οὔτε

οί καμπίσιες στά βουνά. Οί βουνίσιες εἶναι μεγαλύτερες, ἀγριότερες καί ὁμορφότερες ἀπό τίς καμπίσιες, καί τίς βουνίσιες προτιμοῦν ἐκεῖνοι, πού ἔχουν τή μανία νά σκλαβώνουν τά καημένα τά πουλιά καί νά τά βάζουν στά κλουβιά, γιά ν' ἀκοῦν τό σκλαβωμένο τους λάλημα καί νά εὐχαριστοῦνται μέ τή δυστυχία τους.

Ἐπιάσαμε καί τή δειλή πέρδικα, πού ἐμαζεύθηκε σέ μιά γωνιά τῆς κρεβάτας κι ἔτρεμε ἀπό τό φόβο τῆς, καί τό ὀρμητικό γεράκι πού εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπό τά καθίσματα, ἄγριο καί φοβερό, καί τά ἐβάλαμε σέ ξεχωριστά κλουβιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προορισμένη γιά τό συνάδελφό μου γιά τό κλουβί καί τό γεράκι γιά δῶρο σέ κανένα κυνηγό, ὁ ὁποῖος μποροῦσε νά τό γυμνάσει νά κυνηγάει στόν ἀέρα πουλιά. Ἐνας φίλος, πού εἶχε παρατύχει κοντά μας, εἶπε ὅτι ἡ καλύτερη δουλειά ἦταν νά φᾶμε τήν πέρδικα ψητή καί νά σκοτώσουμε τό γεράκι καί, γιά νά μᾶς πείσει περισσότερο, μᾶς ἀνέφερε καί ἕνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ:

πέρδικα ψημένη καί γλυκό κρασί.

Τή νύκτα, ὅταν ἐτραβήχθηκαν ὁ καθένας στό κρεβάτι του, γιά νά κοιμηθοῦμε, δέ μ' ἐκολλοῦσε ὁ ὕπνος. Μέ ἐβασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαβιάς τῆς πετροπέρδικας καί τοῦ γερακιοῦ. Ἐδῶσα, ἐπῆρα νά κοιμηθῶ, δέν τό κατόρθωνα. Ἐσυλλογιζόμουν τά βάνασά της, ἐσυλλογιζόμουν ὅτι ἦλθε στήν κατοικία μου ζητώντας σωτηρία, καί βρῖσκει πικρή σκλαβιά. Ἐσυλλογιζόμουν καί τό τέλος τῆς : κανένα ψήσιμο στή σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπό καμιά γάτα. Γιά τό γεράκι δέ μ' ἔνοιαζε πολύ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρωγε πουλιά καί ὅτι, ἂν δέν ἐτύχαινε τό παράθυρο τοῦ πύργου, θά ἐξέσχιζε τήν καημένη τήν πέρδικα, μέ ἔκανε νά τό ἀντιπαθῶ καί νά τό μισῶ καί νά μήν ἐνδιαφερόμαι γι' αὐτό. Στά τελευταῖα, ἐκεῖ πού ἐγύριζα ἄυπνος στό κρεβάτι, γιά νά δώσω τέλος στή νέα τύχη τῆς πέρδικας, ἀναψα τό κερί καί πῆγα στήν κρεβάτα, ὅπου ἐβρισκόνταν κρεμασμένα καί τά δύο κλουβιά, τό ἕνα κοντά στό ἄλλο.

Ἡ πέρδικα ἐπήγαινε ἄνω κάτω μέσα στό κλουβί, ἐνῶ τό κακοῦργο γεράκι ἐκαθόταν καί κοιμόταν, ἔχοντας τό λαιμό του χωμένο μέσα στίς πλάτες καί, μονάχα ὅταν ἐζύγωσα μέ τό φῶς, ἀνοιξε τά μάτια του κι ἐγύριζε ἀνήσυχο τό κεφάλι του ὀλόγυρα. Ἐξεκρέμασα

τό κλουβί τῆς πέρδικας καί πῆγα στό παράθυρο μέ τό τσακισμένο γυαλί, ἀνοιξα τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στό σκλαβωμένο πουλί:

—“Αἱ στό καλό σου! Πέταξε στά κορφοβούνια σου καί στίς βουνοπλαγιές σου, ὅπου ἐγεννήθηκες κι ὅπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εὐτυχία σου. Ἴσως ἔχεις ταίρι, ἴσως ἔχεις μικρά, πού σέ καρτεροῦν!

Ἡ πέρδικα, τή στιγμή πού ἀνοιξα τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ στό παραθύρι μέ τό σπασμένο γυαλί, σάν νά μήν ἐπίστευε τόση εὐτυχία, ἐδίσταζε νά πετάξει καί ν’ ἀποκτήσει τήν ἐλευθερία της. Ἀλλά σέ λίγο μάζεψε καλά τά φτερά της, ἐκατέβασε τό κεφάλι της κι ἔνα δυνατό φτερουγίσμα ἀκούστηκε στά σκοτάδια τῆς νύχτας. Ἡ καρδιά μου ἐχόρευε ἀπό τή χαρά της γιά τήν καλοσύνη, πού εἶχα κάμει, καί τά ποδάρια μου μοῦ ἐφαίνονταν πώς δέν ἐπατοῦσαν στό πάτωμα. Ἐκρέμασα τό κλουβί στή θέση του καί γύρισα νά πάγω στό κρεβάτι μου νά κοιμηθῶ εὐχαριστημένος.

Ἐκείνη τή στιγμή τό βλέμμα μου ἀντικρίσθηκε μέ τό βλέμμα τοῦ γερακιοῦ. Μοῦ ἐφάνηκε σάν νά μοῦ ἐζητοῦσε κι αὐτό τήν ἐλευθερία του καί σάν νά μοῦ ἔλεγε μέ ἀνθρώπινη φωνή:

—Ἐλευθέρωσέ με κι ἐμένα τό καχημένο. Γυρεύω τήν ἐλευθερία μου ὡς ἐλεημοσύνη!

Ἔστρεξε ἡ καρδιά μου. Δυό δάκρυα χονδρά ἀνέβηκαν ἀπό τήν καρδιά μου στά μάτια μου. Ἡθέλησα νά θυμηθῶ ὅλα τά φονικά τοῦ σκλαβωμένου γερακιοῦ. Πόσα πουλιά ἄφησε χωρίς μάνα καί πόσες μάνες χωρίς πουλιά καί πόσα πουλιά χωρίς ταίρι, καί τό κυνήγημα τῆς πέρδικας, ἡ ὁποία ἐγλίτωσε ἀπό τρίχα, ἀλλά δέν ἤμπορεσα ν’ ἀντισταθῶ στήν ἄφωνη φωνή, πού μοῦ ἐφώναζε:

—Ἐλευθέρωσέ με κι ἐμένα τό καχημένο! Δῶς μου τήν ἐλευθερία μου ὡς ἐλεημοσύνη!

Ἐξεκρέμασα καί τοῦ γερακιοῦ τό κλουβί καί τράβηξα ἴσα στό παράθυρο μέ τό σπασμένο γυαλί.

—Ἀλλά... τί πάω νά κάμω; εἶπα μέσα μου. Ἀπ’ ἐδῶ ἔφυγε ἡ πέρδικα: ν’ ἀφήσω καί τό γεράκι νά τή φθάσει πουθενά;...

Γυρίζω πρὸς τό παράθυρο, πού ἀντίκριζε κατὰ τή νοτιά, ὅλας διόλου ἀντίθετα πρὸς τό δρόμο τῆς πέρδικας. Ἀνοίγω τό παραθυρόφυλλο, ἀνοίγω καί τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ καί τοῦ δίνω δρόμο! Πάει! Ἀπέκτησε κι αὐτό τήν ποθητή ἐλευθερία. Ὡρα του καλή, κι αὐτοῦ!

Γυρίζοντας ἐκρέμασα καί τοῦ γερακιοῦ τό κλουβί κοντά στό κλουβί τῆς πέρδικας καί πῆγα νά κοιμηθῶ. Ἐκοιμήθηκα σάν στόν Παράδεισο. "Ὀλος μου ὁ ὕπνος ἦταν χρυσά ὄνειρα. Τέτοιον ὕπνο γλυκό δέν εἶχα κάμει ποτέ !

« Θεσσαλικά »

Χρῆστος Χρηστοβασίλης

ΤΑ ΔΥΟ ΠΟΥΛΙΑ

Χθές θυμήθηκα ἓνα παλιό ταξίδι πού μέ εἶχε φέρει, πᾶνε τώρα χρόνια, σ' ἓνα ἀπό τά πιό μακρινά μέτωπα τοῦ τωρινοῦ πολέμου, στήν Ἰαπωνία. Ξεφυλλίζοντας τό σωρό τῶν σημειώσεων πού εἶχα κρατήσῃ, ξανάζησα πολλές ξεχασμένες ὥρες καί θυμήθηκα μιὰ μικρή ἱστορία πού εἶχε ἀπασχολήσῃ ὅλο τό πλήρωμα τοῦ βαποριοῦ μας γιά δυό ὁλόκληρες μέρες.

Βρισκόμαστε ἐκεῖνο τό πρωί κάτω ἀπό τήν Κεϋλάνη, στόν Ἰνδικό Ὠκεανό, τυλιγμένοι στούς ἀτμούς μιᾶς ἀνυπόφορης ἀποπνικτικῆς ζέστης. Ἡ καταχνιά ἔσβηνε τή γραμμή τοῦ ὀρίζοντα, ἡ θάλασσα γαλαζία ἀνοικτή ἀργοσάλευε τεμπέλικα, σάν πυρωμένο μέταλλο, καί ἡ κάθε σκέψη, ἀκόμη καί ἡ ἀναπνοή, ἦταν ἓνα μαρτύριο. Κι ὁμως, ὅταν ἄρχισε τό δράμα μέ τά δυό πουλιά, τά ξεχάσαμε ὅλα.

"Ἐνας ναύτης εἶδε πρῶτος τό κοράκι. Στεκόταν ψηλά ἐπάνω στό πίσω κατάρτι, μαῦρο καί γυαλιστερό, καί κοίταζε ὁλόγυρά του μέ περιφρόνηση. Σέ λίγο ἄφησε τό πόστο του, τράβηξε ἀπότομα ψηλά στόν οὐρανό, καί μετά ἄρχισε νά κατεβαίνει ζωγραφίζοντας μεγάλους κύκλους, γιά νά τελειώσει μέ μιὰ βουτιά κατ' εὐθείαν στήν πρύμνη τοῦ карабиоῦ μας. Καί τότε ἐξηγήθηκε ἡ παρουσία του. Γιατί ἐκεῖ, κρυμμένο πίσω ἀπό κάτι κάβους, χτυπιόταν πανικόβλητο ἓνα θαυμάσιο ἄγνωστο πουλί — κάτι σάν μεγάλη καρδερίνα — μέ χίλια χρώματα ἐπάνω στά φτερά του. Ἐξαγριωμένο, εἶχε φουσκώσει, εἶχε γίνει ὁλοστρόγγυλο καί ξεχώριζε, ἔτσι πολύχρωμο, σάν ζωντανό πετράδι ἐπάνω στίς μαῦρες καδένες καί στά σιδερένια σκοινιά. Ὁ καπετάνιος, μόλις τό εἶδε, πῆγε καί πῆρε τό ντουφέκι του, ἀλλά ὁ πρῶτος μηχανικός τόν σταμάτησε.

— Δέν κάνει, καπετάν Μήτσο. Δέ σκοτώνουν τά κοράκια. Φέρνει γρουσουζιά. Άσε νά δοῦμέ, πρόσθεσε αἰσιόδοξα, μπορεῖ καί νά τά βγάλει πέρα τό μικρό...

Ὁ καπετάν Μήτσος κατέβασε τό ὄπλο. Ὁλόκληρη αὐτή τήν ἡμέρα τήν περάσαμε παραμονεύοντας τά δυό πουλιά. Δέκα, δεκαπέντε, εἴκοσι φορές τό κοράκι ξανάρχισε τήν ἐπίθεση, καί μετά ἀπό κάθε ἀποτυχία ξαναγύριζε στό κατάρτι καί μέ ὕψος ἀδιάφορο διόρθωνε τά φτερά του μέ τό ράμφος του, ἔκλεινε τά μάτια καί στεκόταν ἀκίνητο, ὑπομονετικό σάν καλός κυνηγός.

Καί ὁ μικρός πρόσφυγας ἀπό τήν Κεϋλάνη ἔφαχνε ἀπελπισμένα ἄσυλο : κάποιο δένδρο, κάποιο θάμνο, μέσα σ' αὐτή τή μαύρη κόλαση, καί οὔτε κοίταζε τά ψίχουλα πού τοῦ πετούσαμε. Μιά δυό φορές φάνηκε σάν νά εἶχε πάρει ἀπόφαση ν' ἀφήσει τό βαπόρι, ἀλλά μετά ἀπό λίγα μέτρα μετάνιωνε. Τό ἤξερε κι αὐτό ὅτι τά μικρά φτερά του, βαριά ἀπό χρώματα, δέν μπορούσαν νά τά βγάλουν πέρα μέ τόν ἔχθρό. Καί ἡ μέρα πέρασε. Μονάχα ὅταν ἔπεσε ἀπότομα ἡ νύχτα, μᾶς ξανάπιασε ἡ ἀνησυχία. Μέσα στή σκοτεινιά δέν ξεχωρίζαμε πιά τά δυό πουλιά καί εἶχαμε στή συνείδηση τήν τύχη τοῦ μικροῦ πού φοβηθήκαμε νά προστατέψουμε. Ἐκείνη τή νύχτα ὅλοι τό εἶχαν στό νοῦ τους. Μοιάζει ἀστεῖο, ὅτι τόσοι ἄνδρες σκληραγωγημένοι ἀπό μιᾶ ζωή γεμάτη περιπέτειες, ἔχασαν τόν ὕπνο τους γιά τό ἀσήμαντο αὐτό ζωντανό. Ἀλλά αὐτά τά δυό πουλιά, πού μᾶς εἶχαν πέσει ἀπότομα στήν ἐρημιά τοῦ Ὠκεανοῦ, εἶχαν πάρει μιᾶ παράξενη, μιᾶ συμβολική σημασία. Ἐμοιαζαν ν' ἀντιπροσωπεύουν τό αἰώνιο παραμῦθι τοῦ κακοῦ καί τοῦ καλοῦ, τῆς σκληρότητας πού ζητάει νά καταστρέψει τήν ὁμορφιά καί τήν ἀθωότητα.

Ἐνῶς ὅταν ξημερώματα, τό ἄλλο πρωί, εἶδαμε τό μικρό ζωντανό νά χοροπηδάει ἐπάνω σέ μιάν ἄγκυρα, ἡ χαρά ἀπλώθηκε ἐπάνω στό βαπόρι. Τόν περισσότερο ἐνθουσιασμό εἶχε ὁ πρῶτος ἀξιωματικός, ὑπερήφανος γιά τόν προστατευόμενό του. Κοροΐδευε τώρα τό κοράκι πού, πάντα κουρνιασμένο ἀπάνω στό κατάρτι, ἔμοιαζε ἀπογοητευμένο καί δέν ἔκανε καμιά προσπάθεια. Σχεδόν δέν τοῦ δώσαμε προσοχή, ὅταν πρὸς τό βράδυ ἀπλωσε τά μεγάλα φτερά του καί χάθηκε στόν ὀρίζοντα. Στό μεταξύ, τό πουλάκι εἶχε ξεθαρρέψει, ἄρχισε νά τσιμπολογαίει τά ψίχουλα, ἤπιε νερό. Ὅλο τό πλήρωμα ἦταν

στήν υπηρεσία του. Είχαν αρχίσει ήδη τὰ σχέδια γιὰ ἓνα ὥραϊο ἀπλόχωρο κλουβί.

Καί τό ἄλλο πρωί... Τό ἄλλο πρωί τό κοράκι ἦταν πάλι στή θέση του στό κατάρτι. Μ' ἓνα μάτι κρύο καί εἰρωνικό παρακολουθοῦσε τήν ἔρευνα πού γινόταν. Αὐτή τή φορά οὔτε ὁ πρῶτος ἀξιωματικός, οὔτε κανεῖς δέν ἐμπόδισε τόν καπετάν Μῆτσο.

Τό μεγάλο πουλί ἔπεσε σκοτωμένο ἐπάνω στό κατάστρωμα.

Μέ σουγιά ἓνας ναύτης τοῦ ἀνοιξε τήν κοιλιά, καί ἀνάμεσα στά μουντά φτερά του ξεχώρισαν ἄλλα, πράσινα, κίτρινα, κόκκινα, γαλάζια.

« Ἐπίκαιρα »

Ἑλένη Γ. Βλάχου

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

1.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα μας,
ζακουσμένη στὸν κόσμο·
θυμάρι βγάζ' ἢ πέτρα της,
τά περιβόλια της дуόσμο.

2.

Ἡλιόχαρ', ἡλιογέννητη,
δέν τή δέρνουν οἱ μπόρες
γύρω της κι ἂν ὀργιάζονται·
τή χαϊδεύουν οἱ ὥρες.

3.

Διάφαν' ἢ πάχνη, ὀλόχρυση,
στά βουνά της ἀπλώνει·
μαντί φοράει τήν ξαστεριά
καί τή θάλασσα ζώνη.

4.

Κι ὀλόγυρα, ξετίμητα
τά νησιά της πετράδια,
φαντάζουν σάν πλεούμενα
τίς αὐγές καί τά βράδια.

5.

Ἀνθομανοῦν οἱ κῆποι της,
πού τρυγᾷ τό μελίσι,
κλῆμ' ἀγκαλιάζει τήν ἐλιά,
σκιάζ' ἢ δάφνη τή βρύση.

6.

Τά ρυάκια τό τραγούδι τους
μέ τ' ἀηδόνια ταιριάζουν.
Εὐγενικά κι οἱ θρίαμβοι,
σάν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

7.

Μικρούλα εἶν' ἢ Ἑλλάδα μας
φῶς καί χάδι καί νάζι,
π' ὅλη τή γῆ στά στήθια της
σάν μιά μάν' ἀγκαλιάζει.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

- ἀβάκιον — μικρή τετράγωνη σανίδα, πάνω στην οποία
 ἔγραφαν οἱ ἀρχαῖοι
- ἀβαραρίζω — (ἱταλ.) ἀβαράρω, ἀπομακρύνω ἀπὸ κάπου τῇ
 βάρκα
- ἀβασταγή — (βασταζώ) δέμα, μπόγος
- Ἄβες(σ)αλώμ — τρίτος κατὰ σειρά γιὸς τοῦ Δαβίδ
- Ἀγαρηνοί — μωσαμεθανοί, μουσουλμάνοι (Ἄγαρ : ἡ δεύτερη
 σύζυγος τοῦ Ἀβραάμ)
- ἀγάς — τίτλος Τούρκου ἀξιωματοῦχου· ἄρχοντας, σα-
 τράπης
- ἀγκαλά — (ἄν - καλά) ἄν καί
- ἀγλαῖζω — λαμπρύνω, ἐξωραίζω
- ἀγναντεύω — παρατηρῶ ἀπὸ μακριά ἢ ἀπὸ ψηλά
- ἀγνάντια — (ἀπό : τὰ ἐναντία, τ' ἀγνάντια) ἀπέναντι, ἀν-
 τίκρυ
- ἄγναφος — ἄπλυτος, ἀλεύκαντος
- ἄγονρος — παιδικός, νεανικός
- Ἄγρας, καπετάν — ψευδώνυμο τοῦ ἀξιωματικοῦ Τέλλου Ἀγαπηνοῦ,
 ποῦ ἀγωνίστηκε καὶ βρῆκε μαρτυρικό θάνατο
 στὸ μακεδονικὸ ἀγῶνα (1907)
- ἀγνιόπαιδες — (ἀγνιά = δρόμος) ἀλητόπαιδα
- ἀδαπάνητος — ἀτέλειωτος, ἀνεξάντλητος
- Ἀδριανός — Ρωμαῖος φιλέλληνας αὐτοκράτορας (76-138 μ.Χ.).
 Εὐεργέτης τῆς Ἀθήνας γιὰ τὰ πολλὰ ἔργα ποῦ
 ἔκαμε
- ἀδρός — πυκνός, γεμάτος, ὠραῖος
- ἀθάλη — ἡ καπνία
- ἄθλος (δημ. ἄθλος) — ἀγώνας, κατόρθωμα
- αἰγλή — λάμψη, δόξα, φήμη
- αἰμασιά, ἡ — φράχτης περιβολιοῦ
- αἰμωδιασμένος — (αἰμωδία = νάρκη) μουδιασμένος
- Αἴνος, ἡ — πόλη τῆς Θράκης κοντὰ στὶς ἐκβολές τοῦ π. Ἐβρου
- αἰπόλιον - αἰπόλος — κοπάδι ἀπὸ γίδες — γιδοβοσκός
- Αἰσχύλος — ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγάλους τραγικοὺς ποιητές
 τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας (525 - 456 π.Χ.)
- Ἀκαδημία ἢ Ἀκαδήμεια — τόπος κατάφυτος ἀπὸ δέντρα στὴν ἀρχαία Ἀθή-
 να, Ν.Α. τοῦ Κολωνοῦ. Τὸ ὄνομα τὸ πῆρε ἀπὸ τὸν

ἀκάθεκτος

ἀκαρεῖ (ἐνν. χρόνῳ)

ἀκάτεχος

ἀκριζῶ

«ἀχροαταὶ τῶν ἔργων»,

θεαταὶ δὲ τῶν λόγων»

ἀκροδόμος, ὁ

ἀκροδώματα, τὰ

ἀκρωτηριάζω

ἀλάγιαστα

᾿Αλαμαν(ν)οὶ ἢ ᾿Αλαμάνοι

ἀλαντζάς

ἀλαργενύ

ἀλέγκρο

ἀλιά ἢ ἀλί

ἀλίετυπος

ἄλικος

ἀλλόφρων

ἄλουργίς, ἡ

ἄλμη, ἡ

ἄλκη

ἄλωή

ἄμανρος

ἄμάχη, ἡ

ἀμβλινθείσας ἀκτῖνας

ἀμείλικτος

ἀμοιβαδόν

ἀμοιγός, ὁ

πρῶτο κάτοχο ᾿Ακάδημο. Ἡ ᾿Ακαδημία συνδέθηκε με τὸν Πλάτωνα (427 - 347 π.Χ.), πού ἐγκατέστησε ἐκεῖ τή φιλοσοφική του σχολή (᾿Ακαδημία Πλάτωνος)

— ἀσυγκράτητος, ὀρμητικός

— ἀμέσως, στή στιγμή (ἀκαρής = μικρός)

— (κρητ. ἰδίωμα) ἀνήξερως, ἀπειρος

— πιάνω τήν ἄκρη

— ἡ φράση εἶναι ἀπό τό Θουκυδίδη (δημηγορία τοῦ Κλέωνα, Γ. 38). Στό σημείο αὐτό ἐλέγχονται οἱ ᾿Αθηναῖοι, πού στηρίζονται περισσότερο στά λόγια τῶν ρητόρων, παρά στά γεγονότα

— τaráτσα

— οἱ ἐπίπεδες χωμάτινες στέγες τῶν σπιτιῶν στά χωριά, οἱ τaráτσες

— κόβω τὰ ἄκρα, κουτσουρεύω· κόβω τὰ ἄκρα, τὰ τὰ μέλη ἀνθρωπίνου σώματος

— ἀδιάκοπα

— γερμανικός λαός, πού σχηματίστηκε τό β' μ.Χ. αἰώνα ἀπό βαρβαρικές φυλές μέ ἀρχική κοιτίδα ἕναν παραπόταμο τοῦ Ρήνου στή Γερμανία. Ἀπό αὐτούς καί ἡ Γερμανία Allemagne καί οἱ Γερμανοὶ Allemands

— (τουρκ.) χοντρό βαμβακερό ὕφασμα

— (ἱταλ.) ἀπομακρύνομαι (ἀλάργα = μακριά)

— (ἱταλ.) μουσικός ὄρος, πού σημαίνει τό γρήγορο καί ζωηρό ρυθμό

— ἀλίμονο

— θαλασσόδαρτος

— (τουρκ. al) κόκκινος, κατακόκκινος

— ὁ ἔξω ἀπ' τόν ἑαυτό του, σάν παράφρωνας

— πορφυρό ἐγχρωμο ἔνδυμα

— ἀλμύρα

— ἄβραθη παραλία, ὅπου ὕστερ' ἀπ' τήν ἐξάτμιση τοῦ νεροῦ παρασκευάζεται τό μαγειρικό ἀλάτι

— ἀλώνι

— μόλις πού νά φαίνεται, σκοτεινός

— πόλεμος, μάχη, ἔχθρα, μίσος

— ἐξασθετισμένες, ἀδυνατισμένες ἀκτίνες

— ἄκαμπτos, σκληρός

— ἀμοιβαία, διαδοχικά

— νυχτοάρμεγμα

- ἀμπαδίτικος — ό κατασκευασμένος από άμπα (τουρκ. aba),
χοντρό μάλλινο ύφασμα γιά σακάκι
- Ἀμπελάκια — χωριό κοντά στή Λάρισα, όπου στά τέλη τοῦ
17' αἰώνα ὁργανώθηκε ὁ πασίγνωστος συνεται-
ρισμός τῶν κατοίκων
- ἀμπέχοιο — μανδύας, στρατιωτικό χιτῶνιο
- ἀμυντήριοι — ὀχύρωμα
- ἀμφιλαφής — (ἐπίθ.) τό ἀμφιλαφές (δέντρο)=τό δέντρο πού
ἀπλώνει γύρω πυκνά κλαριά
- ἀμφιλύκη, ἡ — τό λυκόφως, τό μισόφωτο μετά τή δύση τοῦ
ἡλιου (ἀντίθ. τό λυκαυγές, βλ. λέξη)
- ἀναβολεύς — ἡ σκάλα τοῦ ἀλόγου πού πατάει ὁ καβαλάρης,
γιά ν' ἀνεβεῖ πάνω
- ἀναβολή — φορεσιά
- ἀναγαλλιᾶζω — χαίρω, σκιρτάω ἀπό χαρά
- ἀναγνούς — ἀφοῦ διάβασε (ρ. ἀναγιγνώσκω)
- ἀνάθημα — ἀφιέρωμα, τό ἀφιερωμένο στό ναό τάμα
- ἀναθηματικός — αὐτός πού χρησιμεύει γιά ἀνάθημα, ἀφιέρωμα
- ἀναθῶσκα — πηδᾶω ψηλά, ἀνυψώνωμαι
- ἀνακωχεύω — σταματάω ἡ ἐλαττώνω τήν ταχύτητα τοῦ πλοίου
- ἀνάντης (δρομός) — ἀνηφορικός, ἀπότομος
- ἀναπνιά — ἡ ἀναπνοή
- ἀνάσσω — βασιλεύω (ἄναξ = βασιλιάς)
- ἀναχαυτίζω — σταματάω, συγκρατῶ
- ἄνδρον — ἀνάχωμα στήν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, ὄχθος
- ἀνεμόχολον — δυνατός ξαφνικός ἄερας, πού ἐπιφέρει νέφωση
- ἀνεμόριον — ἀνεμοδείκτης, σάκος σέ σχῆμα κώνου, πού καθώς
ὑψώνεται, ὅταν γεμίζει ἄερα, δείχνει τήν κατεύ-
θυνση τοῦ ἀνέμου
- ἀνεπάλλετο — (ρ. ἀναπάλλομαι) ἀναπηδοῦσε
- ἀνεπάντεχος — ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος
- ἀνεπέτασε — (ρ. ἀναπετάννυμι) ἀνοίξε, ἀπλωσε
- ἀνίσχω — κρατῶ ψηλά, ὑψώνω
- ἀνοῖ — ἀνοίγει
- ἀνοχή — σιτοδεία, ἔλλειψη στενωχῶρια, θλίψη
- ἀνταριάζομαι — μέ πιάνει ἀνησυχία
- ἀντικόβω — διακόπτω κάποιον πού μιλεῖ, δέν τόν ἀφήνω νά
συνεχίσει
- Ἀντίοχος — βασιλιάς τῆς Συρίας (324 - 261 π.Χ.)
- ἄντρον — μυθικό σπήλαιο στούς Δελφούς, κοίλωμα βράχου
- ἄξεστος — ἀμόρφωτος, ἀπολίτιστος
- ἀπέ — ἔπειτα, ὕστερα
- ἀπελατίκι(ον) — ὀπλο σιδερένιο, μυτερό σάν ρόπαλο

- ἀπιλογοῦμαι — (κρητ. ἰδίωμα) ἀπολογοῦμαι
 ἀπλωταριά — τόπος πού ἀπλώνουν καρπούς, γιά νά ξεραθοῦν,
 ἡ ροῦχα, γιά νά στεγνώσουν
 ἀποβάλλω — βγάζω, χάνω
 ἀπόγαιον — (καί ἡ ἀπόγειος) ἄνεμος πού πνέει ἀπό τή στεριά
 ἀπόγειον, τό — τό χοντρό σκιοινί, μέ τό ὁποῖο δένουν τά πλοία
 ἀπό τή στεριά
 ἀποδέλοιπος — ὑπόλοιπος, αὐτός πού ἀπομένει
 ἀποκαρῶμενος — (ρ. ἀποκαρῶν) ναρκῶμενος, ἀποχανῶμενος
 ἀποκλαμός — πλόκαμος, ἐδῶ : πύρινη γλώσσα
 ἀπορῶγας βράχου — ἀπορρώξ = ἀπότομος, ἀπόκρημνος
 Ἀποσπερίτης — ὁ Ἑσπερος, δηλ. ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅταν
 ἐμφανίζεται στό σούρουπο, ὕστερα ἀπό τή δύση
 ἀποφράς, ἡ — ἡ ἀποφράδα ἡμέρα, ἡ ἡμέρα πού δέ θέλει κανέννας
 νά τήν ἀναφέρει (ἀπο + φράζομαι = λέγομαι),
 γιατί θυμίζει θλιβερό γεγονός, πένθιμη
 ἀπόχη — διχτυωτό σακούλι γιά ψάρεμα
 ἄπτον — προστ. ρ. ἄπτομαι = ἐγγίζω
 ἀραμπαδάκια — (τουρκ.) καροτσάκια
 Ἀραξος — ἀκρωτήρι στήν εἴσοδο τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου
 (κοιν. Κάβο - Πάπας)
 ἀργάσω — δουλεύω δέρματα· σκληραγωγοῦμαι
 ἀργάτης — τό βαροῦλκο τοῦ πλοίου, δηλ. μηχανήμα γιά νά
 νά σηκώνει βάρη, γερανός, βίντσι
 ἀργέστης — Β.Δ. ἄνεμος
 ἀρδεύω — ποτίζω περιβόλι
 Ἀρδηττός — λόφος στήν Ἀθήνα πάνω ἀπ' τό Στάδιο
 ἀρειμάνιος — πολεμοχαρής, ἄγριος
 Ἀριστοφάνης — ὁ μεγαλύτερος κωμικός ποιητής τῆς ἀρχαιότητος
 (452 - 385 π.Χ.). "Ἐγραψε πολλές κωμωδίες, μία
 ἀπ' τίς ὁποῖες εἶναι καί οἱ «Βάτραχοι»
 ἄρματα — τά ἐξαρτήματα τοῦ πλοίου, ἡ ἀρματωσιά του
 (ἱστοί, κεραῖες, σκιοινιά κ.λπ.)
 ἀρμούτι — βαρύ τουφέκι μέ τόν ὑποκόπανο σέ σχῆμα ἀσπίδας
 ἀρνησιζυρία — τό δικαίωμα τοῦ ἀρχινοῦ τοῦ κράτους νά μήν
 ἐπικυρώνει ἕνα νόμο ἢ, γενικά μία πράξη τῆς
 κυβερνήσεως· τό δικαίωμα τοῦ νά ἀπαγορεύει κά-
 ποιος κάτι, τό veto
 ἀρραγής — αὐτός πού δέ σπάει, ἄθραυστος
 ἄρητος — αὐτός πού δέ λέγεται, μυστικός
 ἀράγη — γάντζος, τσιγκέλι, τσουγκράνα
 ἄρουρα — ἄγρός, χωράφι
 ἀρχέτυπος — ὁ τυπωμένος ἀρχικά, πρωτότυπος, παλαιός

- ἀρώ — μέλλ. τοῦ ρ. αἶρω = σηκώνω
 ἀσκέρι — (τουρκ.) σῶμα στρατοῦ, συρφετός
 ἀσμενίζομαι — δέχομαι πρόθυμα, εὐχαριστιέμαι μέ κάτι
 Ἄσπρη θάλασσα — τό Αἰγαίο, ἀπ' τ' ἀφρισμένα πάντοτε κύματα
 ἀστραποπύρι — ἀστραπή πού συνοδεύεται ἀπό κεραυνό
 Ἀσπροπόταμος — ὁ Ἀχελῷος, τό ποτάμι πού πηγάζει ἀπό τήν Πίν-
 δο καί χύνεται στό Ἴόνιο
 ἀσφοδελός — τό φυτό ἀσφοδίλι· ὁ γεμάτος ἀπό ἄνθη
 ἀτενῶς — μέ τό βλέμμα προσηλωμένο σταθερά σ' ἓνα ση-
 .μεῖο ἢ κατευθεῖαν ἔμπρός
 ἀτημέλητος — ἀπεριποίητος
 ἀτόφιος — ἀκέριος, μονοκόμματος, γνήσιος
 αὐγάζω — καταυγάζω, λάμπω, φωτίζω
 αὐθις — πάλι
 αὐλών, ὁ — μικρή κοιλάδα ἀνάμεσα σέ δύο λόφους
 Αὐξεντίου Γρηγόρης — (1928 - 1957). Ἑλληνοκύπριος ἥρωας, ὑπαρχηγός
 τῆς Ἑθνικῆς Ὀργανώσεως Κυπρίων Ἀγωνιστῶν
 (ΕΟΚΑ). Σκοτώθηκε πολεμώντας μόνος του ἑναν-
 τίον 60 Ἀγγλων στρατιωτῶν, πού εἶχαν πε-
 ρικυκλώσει τή σπηλιά ὅπου κρυβόταν καί ὅπου
 τελικά τόν ἔκαψαν ζωντανό (3 Μαρτίου 1957)
 αὐχηρός — ξερός, ἄνδρος
 ἄφατος — αὐτός πού δέν μπορεῖ νά εἰπωθεῖ, ἀνέκφραστος
 ἀφνειός — πλούσιος
 ἀχηβάδα, ἡ — θαλάσσιο μαλάκιο (βλ. καί λέξη χηβάς)
 ἀχλὺς (-ύς), ἡ — πυκνή ὁμίχλη· ἡ θολούρα στά μάτια
 ἀψιθυμία — (ἄπτομαι+ θυμός) ἀπότομη ψυχική ταραχή

B

- βάλασμον — ἀνακούφιση, παρηγορία
 βαργωμῶ — καί βαρυγκωμῶ (ἀπό τό ρ. βαρυγνωμῶ)· δυ-
 σφορῶ, στενοχωριέμαι
 Βάτραχοι — κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη (βλ. λέξη)
 βεβηλώνω — μολύνω
 βέξιλ(λ)ον, τό — (λατ. vexillum) σημαία τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατῶ,
 διακριτικό σῆμα τοῦ ἱππικοῦ τάγματος
 βερεδάριος — (λατ. veredarius) ταχυδρόμος, ἀγγελιοφόρος
 βετεράνος — (λατιν. veteranus) παλιός καί ἔμπειρος στρατι-
 ώτης
 βίγλα, ἡ — ἡ σκοπία, ὕψωμα, ἀπ' τό ὁποῖο μπορεῖ κάποιος
 νά ἐπισκοπεῖ γύρω
 Βίγλιστα, ἡ — κωμόπολη στή Β. Ἠπειρο

- βίττισμα, τό
βοιβόδας — χτύπημα μέ βίτσα, βέργα (βιτσιά)
— στρατ. διοικητής, ήγεμόνας τῆς Βλαχίας ἢ Μολ-
δαβίας
- βοϊδοτσούλι — βούκεντρο, βουκέντρα, δηλ. μακρὺ ραβδί μέ σι-
δερένια μύτη, μέ τό ὅποιο κεντοῦν τά βόδια,
γιά νά προχωροῦν πιό γρήγορα
- βολοδέρνω . — βασανίζομαι γυρνώντας ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ
- βόστρηνχος, ὁ — τούφα μαλλιών, μπούκλα
- βονκολική ποίησις — ποίηση μέ θέματα ἀπό τήν ποιμενική ζωή
- βούνευρον — μαστίγιο
- βραγιά, ἡ — πρᾶσιά κήπου πλαισιωμένη μέ αὐλάκι
- βρακάς — αὐτός πού φοράει τή βράκα· ἀγροίκος
- βρατσέρα, ἡ — μικρό ἱστιοφόρο μέ ἐκτόπισμα ὡς ἑκατό τόνους
- βραχύς — κοντός, σύντομος
- Βραχώρι — παλιά ὀνομασία τοῦ Ἀγρινίου
- βρέμω — βροντάω, μουγκρίζω
- βρίκι — ἱστιοφόρο μέ δυό ἱστούς (κατάρτια)
- βρύχος, τό — βρόντος, χτύπος δοντιῶν, μούγκριμα
- βρυχῶμαι — μουγκρίζω, οὐρλιάζω

Γ

- γάζα, ἡ — λεπτό διάφανο ὕφασμα
- Γαῆζης Ἀνθιμος — (1758 - 1828). Λόγιος κληρικός ἀπό τίς Μηλίες
τῆς Μαγνησίας. Ἐγίνε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑται-
ρείας καί ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τοὺς ὑποκινητές τῆς
ἐπαναστάσεως στῆ Μαγνησία. Συνέγραψε τρί-
τομο «Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης»
- γαῖτα, ἡ — μικρή μονόξυλη βάρκα
- Γαλάται, οἱ — ἀρχαῖο ἔθνος, κλάδος τῶν Κελτῶν, τῆς οἰκογέ-
νειας τῶν Ἀρίων· στοὺς προϊστορικοὺς χρόνους
ἦρθαν κι ἐγκαταστάθηκαν στό χῶρο τῆς σημερι-
νῆς Γαλλίας, καί ἡ περιοχὴ πού κυρίεψαν ὀνομα-
στηκε Γαλατία
- γαλατσώνω — ἀσπρίζω μέ ἀσβέστη
- γαλέρα, ἡ — πολεμικὸ μεσαιωνικὸ πλοῖο, μακρὺ, μέ πολλὰ
κουπιά καί πανιά
- γαῦρος — εἶδος ψαριοῦ· φυτὸ τῆς οἰκογένειας τῶν κυπελ-
λοειδῶν
- γεγλυμμένος — (ρ. γλύφω - γλύπτῃς), σκαλισμένος, χαραγμένος
- γεγωννία τῇ φωνῇ — (παρακ. γέγωννα = φωνάζω δυνατὰ) μέ δυνατὴ
φωνή, μεγαλοφώνως
- γῆλοφος, ὁ — γεώλοφος, λόφος
- γιοργούλης — καλύπτρα γιά τό κεφάλι, κεφαλοπάνι

Γκε(γ)καριά, ή	— 'Αλβανική φυλή της Β. 'Αλβανίας
Γκέγκης	— της φυλής της Γκε(γ)καριάς (βλ. λέξη)
γκεσέμι	— τό κριάρι που πάει μπροστά από τ' άλλα πρόβατα
γλαρός	— (άρχ. ιλαρός) γαλήνιος· στά μάτια : ύγρος, γλυκός, ζωηρός
γλανκός	— γαλάζιος, άστραφτερός
γλίσχρος	— γλωϊώδης, ό σφιχτός στά χρήματα, μικρός (γλίσχρος μισθός)
γνέφω	— κάνω νόημα σέ κάποιον μέ τό κεφάλι, τό χέρι ή τό μάτι, γιά συνεννόηση
γολέτα, ή	— γρήγορο ίστιοφόρο πλοίο μέ δυό ίστους, ήμιολία (βλ. λέξη)· γολετί, τό = ή μικρή γολέτα
γόμωσις	— πυρίτιδα (μπαρούτι), μέ τήν όποία γεμίζουν τά πυροβόλα όπλα
γούμενα, ή	— (ναυτ.), χοντρό σκοινί (κάλωσ)
Γραικοί	— παλιά όνομασία τών 'Ελλήνων. 'Από τή λατινική γλῶσσα (Graeci) πέρασε καί στίς άλλες εύρωπαϊκές
γραφική	— ή ζωγραφική, ή παράσταση μέ γραμμές ή σχήματα
γρικῶ καί άγρικῶ	— άκούω, αισθάνομαι, γνωρίζω. Γρικιέμαι = συνειννοοῦμαι, είσακούομαι
γρόσι	— άσημένιο τουρκ. νόμισμα, ίσο μέ τό 1/100 τής τουρκ. λίρας
γρούζω	— γρύζω (βλ. λέξη), κάνω γκρού - γκρού, μурμουρίζω
γρύζω	— γιά τά ζῶα : φωνάζω γρύ - γρύ, κάνω γκρού - γκρού· γιά τούς ανθρώπους : μурμουρίζω, γκρινιάζω

Δ

δαγκούνα καί δαγκάνα, ή	— ή όδοντωτή λαβίδα, μέ τήν όποία δαγκώνει ό κάβουρας
δαυιλῶς	— άφθονα, πλουσιοπάροχα
Δεβόλης	— ποτάμι στή Β. "Ηπειρο
δειράς (-άδος), ή	— ράχη όροσειράς
δέος, τό	— φόβος
δερβένι καί ντερβένι	— (τουρκ.) στενό πέρασμα, κλεισούρα, διάσελο
δερβίσης καί ντερβίσης	— μουσουλμάνος καλόγερος
δέσι(ς), ή	— τό μέρος, όπου πιάνουν τό νερό (δένουν), γιά νά ποτίσουν ή γιά τό μύλο

δημόται, οἱ	— οἱ ἄνθρωποι τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, οἱ πολῖτες ἐνός δήμου
δῶσις, ἡ	— ἐρήμωση, λεηλασία
διάβροχος	— μουσκεμένος
διάδημα, τό	— στέμμα, στολίδι στό κεφάλι
διασκεδάζω	— (ἀρχ. διασκεδάννυμι) διασκορπίζω, διαλύω
διασφάζ (-άγος), ἡ	— βραχῶδης χαράδρα
διατελῶ	— εἶμαι
διβάρι	— ἀντί βιβάρι (λατ. vinarium)· εἰδική ἐγκατάσταση, ὅπου οἱ Ῥωμαῖοι διατηροῦσαν στό φυσικό τους περιβάλλον ἄγρια ζῶα· σήμερα: ἰχθυοτροφεῖο, ἐνυδρεῖο
δίκρανον	— τό δικρ(ι)άνι· γεωργικό ἐργαλεῖο, πού χρησιμοποιοῦν στό ὀλώνισμα τοῦ σιταριοῦ
διοπος τῆς φυλακῆς	— (ναυτ.) ὑπαξιωματικός τῆς φρουρᾶς
διορᾶτε	— ρ. διορῶ = διακρίνω, ξεχωρίζω
δοβλέτι	— (τουρκ.) κυβέρνηση, κράτος
δολιχόσκιος	— αὐτός πού ρίχνει σκιά μακριά ἢ πού φτάνει μακριά
δρολάπας καί δρολάπι	— σφοδρός ἄνεμος πού τόν συνοδεύουν καταρρακτώδεις βροχές
δροσόρρυτος	— τόπος σκιερός, δροσερός, μέ νερά
Δρυάς, ἡ	— Νύμφη πού προστατεύει τά δέντρα (δρῦς)
δρυμών (- ὠνος), ὁ	— δρυμός, δάσος μέ πυκνά μεγάλα δέντρα
δυσελπιστῶ	— δέν ἔχω καλές ἐλπίδες, εἶμαι ἀπελπισμένος
δυσάωνος	— αὐτός πού προμηνᾷ κακά
δύστηνος	— δυστυχισμένος
δῶσμα, τό	— ὅ,τι δίνεται, τό δόσιμο, τό δῶρο

Ε

ἐδειματοῦτο	— ρ. δειματῶ = ἐμπνέω φόβο, ἐκφοβίζω
Ἐδέμ	— (ἑβρ.) ὁ Παράδεισος τῶν πρωτοπλάστων
ἐδώλιον	— κάθισμα
ἔθος	— συνήθεια· ὡς ἔθος (ἐστίν = εἶναι), ὅπως εἶναι συνήθεια
εἰμαρμένη	— ἡ μοῖρα, τό πεπρωμένο, τό γραφτό
εἰνοσίφινλος	— αὐτός πού σείονται τά φύλλα του (λέγεται γιά τά δασωμένα βουνά)
εἶντα	— (κρητ. ἰδίωμα) τί;
εἰρεσία, ἡ	— κωπηλασία
εἰσειρπε	— ρ. εἰσέρπω = σέρνομαι μέσα
ἐκλιμίζω καί ἐκλιμῶ	— λιχνίζω, διασκορπίζω
ἐκρηγνυμαι	— καί ἐκρηγνύομαι· ξεσπάω
ἐκστασις	— ἡ ἀπόσταση τοῦ πνεύματος ἀπό τήν κανονική

κατάσταση καί ἡ συγκέντρωσή του σέ μιά ἰσχυρό- τατη ἐντύπωση, θαυμασμός, κατάπληξη	κατάσταση καί ἡ συγκέντρωσή του σέ μιά ἰσχυρό- τατη ἐντύπωση, θαυμασμός, κατάπληξη
ἔκφρων	— ὁ ἔξω φρενῶν, αὐτός πού βρίσκεται ἔξω ἀπ' τόν ἑαυτό του, ἑξαλλος
'Ελεγκτικόν Συνέδριον	— ἡ ἀνώτατη οἰκονομική ὑπηρεσία, πού ἐλέγχει τήν πληρωμή τῶν δημοσίων ἐξόδων
ἐλελεῦ	— πολεμική κραυγή ἐνθουσιασμοῦ
ἐλλοχῶ καί ἐλλοχεύω	— παραμονεύω, στήνω καρτέρι, ἐνεδρεύω
ἐμβριθῶς	— σοβαρά, βαθυστόχαστα
ἐμελεῖν	— ρ. μέλλω = ψέλλω
ἐνάλιος	— αὐτός πού ζεῖ μέσα στή θάλασσα
ἐνδακρυς, ὁ, ἡ	— δακρυσμένος
ἐνώμοτος	— ὁ δεμένος μέ ὄρκο· συνωμότης
ἐξαγούρασις	— ἐξαγορά, ἡ ἀπόκτηση κάποιου πράγματος μέ ἀντάλλαγμα
ἐξαπίνης	— ξαφνικά
ἐξουριάζω	— ἀπομακρύνω
ἐξωτερικεύω	— ἐκδηλώνω
ἐπαλξις	— (ἀρχ. ἐπί + ἀλέξω = ἀποκρούω)· τό ἀνώτατο μέ- ρος τῶν τειχῶν φρουρίου ἢ πύργου μέ ἀνοίγματα γιά πολεμίστρες
ἐπαυλισμός	— διανυκτέρευση σέ κάποιο τόπο
ἐπέραστος	— ποθητός
ἐπικαλοῦμαι	— καλῶ κάποιον σέ βοήθεια ἢ μαρτυρία
ἐπίρρινος	— αὐτός πού βρίσκεται πάνω στή μύτη· ἐπίρρινος φωνή = φωνή πού βγαίνει ἀπ' τή μύτη
ἐπίστεγον	— μικρός σκεπασμένος χώρος στήν πρύμνη τοῦ πλοίου
ἐπιφαίνομαι	— παρουσιάζομαι
ἐπίχρισμα	— ἄλειμμα μέ ἄσβεστο
ἐπωδός, ἡ	— στίχος ἢ στροφή ποιήματος πού κάθε λίγο ἐπα- ναλαμβάνεται
ἐρεβος, τό	— πολύ βαθύ σκοτάδι
ἐρείκη	— τό ρεῖκι, φυτό πού ἀνήκει στούς θάμνους
'Ερέχθειον	— ὁ ναός πού ἰδρύθηκε γιά τή λατρεία τῆς θεᾶς 'Α- θηνᾶς, πάνω στόν παλιό ναό τοῦ 'Ερεχθέα, μυθι- κοῦ βασιλιά τῆς 'Αθῆνας, στήν 'Ακρόπολη
ἐρπυστικός	— αὐτός πού ἔχει τήν τάση νά ἔρπει (σέρνεται)
'Ερσέκα, ἡ	— κωμόπολη στή Β. 'Ηπειρο
εὐθαλής	— αὐτός πού ἔχει πλούσια βλάστηση
'Εννάροδος 'Ιωάννης - Γαβριήλ	— Ἑλβετός φιλέλληνας πού βοήθησε τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821
εὐπροσήγορος	— ὁμιλητικός, καταδεχτικός
εὐφημισμός	— σχῆμα λόγου, σύμφωνα μέ τό ὅποιο κάτι κακό ἦ

- δυσάρεστο τό ὀνομάζουμε μέ μία λέξη πού ἔχει καλή σημασία. Π.χ. Εὐμενίδες ἀντί Ἑρινύες, Εὐξείνιος π. ἀντί ἄξενος, γλυκάδι ἀντί ξίδι κ.λπ.
- εφόλκιον — λέμβος πλοίου

Ζ

- ζαγάρι — (τουρκ.) κυνηγετικό σκυλί, πού διακρίνεται γιά τή νοημοσύνη του
- ζάλογκα, τά — πυκνοί καί μεγάλοι λόγγοι, δασωμένες ἐκτάσεις
- Ζάππειον — μέγαρο στήν Ἀθήνα, ὅπου ὀργανώνονται διάφορες καλλιτεχνικές ἐκθέσεις ἢ ἐκθέσεις παραγωγῆς. Ἰδρύθηκε ἀπό κληροδότημα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη Εὐάγγελου Ζάππα
- ζαπτιές, ὁ — Τοῦρκος χωροφύλακας
- Ζαράκοβα, ἡ — χωριό τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας πού μετονομάστηκε Μαίναλο
- ζεϊμπέκικος — αὐτός πού ἀνήκει ἡ ταιριάζει στό ζεϊμπέκο = ἄτακτο Τοῦρκο στρατιώτη (ζεϊμπέκικος χορός)
- ζενογλάτης — ὁ γεωργός πού ὁδηγεῖ τά βόδια πού ὀργώνουν, ζευγάς
- ζηνός — τό ξύλο τοῦ ἀρότρου, πού ζεύονται τά βόδια
- ζέφυρος — δυτικός ἄνεμος
- Ζωσιμάδαι, οἱ — ἔξι ἀδέρφια, ἐθνικοί εὐεργέτες, ἀπό τά Γιάννινα, πού πλούτισαν στό Λιβόρνο τῆς Ἰταλίας καί σέ ἄλλα εὐρωπαϊκά κέντρα
- ζωστικό — ἐσωτερικό ἔνδυμα τοῦ ἱερέα, πού φτάνει ὡς τά πόδια (ποδηρές)

Η

- ἡδυναθῶς — μέ μεγάλη εὐχαρίστηση
- ἡδύπνοος — αὐτός πού πνέει εὐχάριστα, εὐάρεστος
- ἡμαρ, τό — (λ. ὁμηρικῆ) ἡμέρα· νόστιμον ἡμαρ = ἡ ἡμέρα τοῦ γυρισμοῦ στήν πατρίδα (νόστος = ἐπάνοδος, ὁ γυρισμός στήν πατρίδα)
- ἡμιβάβαρος — μισοβάβαρος, ἀπολίτιστος
- ἡμιολία (ναῦς) — ἑλαφρό πλοῖο μέ μιάμιση σειρά κουπιά, γολέτα (βλ. λέξη)
- Ἡρώδης ὁ Ἀττικός — (101 - 178 μ.Χ.). Ἀρχοντας τῆς Ἀθήνας, μέ τίς δωρεές τοῦ ὁποῖου ἐγίναν ὠραία κτίρια, ὅπως τό Ὡδεῖο (θέατρο) Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, τό Στάδιο κ.ἄ.

ἥττον
ἥως

— λιγότερο
— αὐγή, χαράματα

Θ

θαλασσόπληκτος
θαλλός

— αὐτός πού χτυπιέται ἀπ' τή θάλασσα
— τρυφερό κλωνάρι φυτοῦ, βλαστός, κυρίως κλωνάρι ἐλιάς στους ἀρχαίους

θάλλος, τό

— ζεστασιά

θάμβος, τό

— πολὺς θαυμασμός, ἐκπληξη

Θεοδόσιος ὁ μικρός

— (408 - 450 μ.Χ.). Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας, γιὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἐγγονός τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου

Θεραπεία, τά

— προάστιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως

θεορία, ἡ

— τιμητικὴ ἀντιπροσωπεΐα πού ἔστελναν οἱ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς πόλεις στὶς ἐθνικὲς γιορτές καὶ στους ἀγῶνες, ὅπως στήν Ὀλυμπία, τοὺς Δελφούς, τὴ Δῆλο κ.λπ. Πολυνάριθμη συνοδεία προσώπων.

θρασίμι

— θνησιμαῖο ζῶο, ψοφίμι

θριγκός

— τό τμήμα πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ τοὺς στύλους ἑνὸς οἰκοδομήματος (κυρίως τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ ἀνακτόρων): τεῖχος, περίγραμμα

θρῶν

— προκαλῶ θρόισμα (θροῦν), θορυβῶ, κάνω σοῦ-σουρο

θυροδέρνω

— χτυπάω τίς ξένες πόρτες γιά ζητιανιά

θύσανος

— φούντα

θωράκιον

— σανίδωμα ἢ μετάλλινος προφυλακτήρας, πού στερεώνεται στό λαιμό τῆς στήλης τοῦ ἱστοῦ τοῦ πλοίου (κόφα)

I

Ἰβάν, τό

— βουνό στή Β. Ἥπειρο

ιδρυνά, τά

— (δρύες) βαλανιδιές

ιερογλυφικός

— αὐτός πού ἀνήκει στήν ἱερογλυφικὴ γραφὴ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, πού δύσκολα διαβάστηκε· πολὺ δύσκολος

Ἰεσσαί

— πατέρας τοῦ Δαβίδ

ἰλεως, οὐδ. ἰλεων

— εὐσπλαχνικός, ψυχόπονος

ιοβόλος

— φαρμακερός

ιόχρους

— αὐτός πού ἔχει τό χρῶμα τοῦ ἰου, δηλ. τοῦ μενεξέ, μενεξεδένιος

Ἰρις (-ιδος), ἡ

— τό οὐράνιο τόξο (κοιν. δοξάρι). Ἰρις: θεὰ τῶν ἀρχαίων, ἀγγελιοφόρος τοῦ Δία, τῆς Ἥρας κ.λπ.

Κ

- Καβομαλιάς* — τό ακρωτήρι Μαλέας
Κάβο - Πάπας — τό ακρωτήρι ΆΡαξος (βλ. λέξη)
καθολικόν — ό κυρίως ναός τών χριστιανών, δηλ. τό τμήμα μεταξύ Ιεροῦ καί νάρθηκα
Καικίας — Β.Α. άνεμος
καϊμακάμης — Τουρκος διοικητής
καιρός — έπήρε καιρόν = προετοιμαζόταν γιά τή θεία λειτουργία
κακ(κ)αβισμός — κακάρισμα, κρωγμός γερακιού
καλαφατίζω — (ναυτ.) φράζω τά κενά πού βρίσκονται ανάμεσα στίς σανίδες του πλοίου μέ στουπί κι ύστερα τά άλείφω μέ πίσσα
Κάλβος Άνδρέας — (1792 - 1867). Ποιητής άπ' τή Ζάκυνθο, σύγχρονος του Σολωμού. Στο «Νόστιμον ήμαρ» ό Γρ. Ξενόπουλος έπαναλαμβάνει τούς στίχους του Κάλβου άπ' τήν ώδή του «Ό φιλόπατρις». «Ώδαί» ονομάζονται τά ποιήματα του Κάλβου
καλιά, ή — φωλιά
καλίγιον — (λατ.) χοντρό στρατιωτικό παπούτσι, άρβύλα
καλογραφικασμένον — (πρόβατο) κλειμένο σέ καλό καλύβι, στο χειμαδιό
κάλως — καραβόσκοινο, χοντρό σκονί
καματερό — (κάματος = κόπος) τό βέδι πού όργώνει
κάματος — κούραση, κόπος, εξάντληση, κατάπτωση τών σωματικών δυνάμεων
καντιασμένο — (κάντιο) ζαχαρωμένο
Καπλάνης Ζώης — έθνικός ευεργέτης άπ' τά Γιάννινα (1736 - 1806)
καπότο — (καπότα = κάπα, Ιταλ. capotta) γυναικείο έπανωφόρι, πού μοιάζει μέ μπέρτα
καραβάνι — ομάδα από πεζοπόρους μέ γκαμήλες, πού μεταφέρουν έμπορεύματα
καραβοκύρης — ό πλοίαρχος
καραδοκώ — περιμένω μέ προσοχή καί άνησυχία, παραμονεύω
καραιούλι — (τουρκ.) φρουρός, σκοπός, αλλά καί σκοπιά
καρδάρα, ή — ξύλινο δοχείο πού άρμέγουν τό γάλα
καρένα καί καρίνα, ή — (λατ. carina) τό κατώτατο μέρος του σκελετου του πλοίου από τήν πλώρη ως τήν πρύμνη (άρχ. τρόπισ)
καριοφίλι — (άπό τό Ιταλ. έργοστάσιο έπλων Carlo e figlio) παλαιό τουφέκι μέ μακριά κάνη (άρχ. κάννα, κάννη = καλάμι), πού γεμίζεται μέ πυρίτιδα

	(μπαρούτι) από μπροστά, από τό στόμιο (έμπροσθογεμές)
κατακερματίζω	— κόβω κάτι σέ πολλά κομμάτια
κατακοσμοῦμαι	— είμαι καταστολισμένος
κατάμερον	— λημέρι, άγροτικός ή ποιμενικός καταυλισμός
κατάνακχα	— άκρη - άκρη
κατάνυξις	— ή διέγερση συναισθήματος συγκινήσεως και άφοσιώσεως στό Θεό, συντριβή καρδιάς
καταρράχι	— και καταρραχιά· ή κορυφογραμμή, τό ανώτατο μέρος τής ράχης του βουνού
καταχνιά, ή	— ή όμίχλη
κατεπόθη	— άόρ. του ρ. καταπίνομαι
κατέχω	— καταλαβαίνω
κατηφής	— σκυθρωπός, κατσουφιασμένος
κατισχώ	— έπικρατώ
κεκμηκώς	— μετοχ. πρκ. του ρ. κάμνω = κουράζομαι
κεμέρι	— (τουρκ.) δερμάτινη ζώνη των χωρικών, πού βάζουν τά χρήματα, βαλάντιο
κέρανλος	— στρατιωτική σάλπιγγα από κέρατο ζώου
κηρωτός	— ό άλειμμένος μέ κερί, γιά νά γίνει αδιάβροχος· «κηρωτό ύφασμα» = αδιάβροχο ύφασμα μέ επίστρωμα από λιναρόλαδο, μουσαμάς
κιονίσκος	— μικρή κολόνα
Κιρκάσιος	— ό κάτοικος τής Κιρκασίας, κοντά στον Κάυκασο, Τσερκέζος
κλαγγασμός	— ό θόρυβος των όπλων πού συγκρούονται· όξεις κραυγές πουλιών
Κλεπούσνα	— χωριό τής 'Ανατ. Μακεδονίας (ή 'Αγριανή Σερρών)
κλιβανάριοι	— θωρακοφόροι
κλιτύς (-ύος), ή	— βουνοπλαγιά
κλύδων (-ονος), ό	— μεγάλη θαλασσοταραχή
κλώζω	— φωνάζω σαν την κλώσσα (κλώ - κλώ), κακαρίζω
Κοινωνικόν	— άργός ψαλμός στό τέλος τής θείας λειτουργίας, κατά τον όποιο κοινωνουν οι ιερείς
Κόκκινος βράχος	— ώραία τοποθεσία κοντά στην πόλη τής Ζακύνθου, όπου έμπνεύσθηκε ό Γρ. Ξενόπουλος και έγραψε τό όμώνυμο μυθιστόρημά του
κόκορας	— τό πουλί ό κόκορας, αλλά και ό έπικρουστήρας του όπλου
κομιτατζήδες	— Βούλγαροι αντάρτες
κομώ	— τρέφω μακριά μαλλιά (κόμη). Λέγεται και γιά

κονάκι	— τά δέντρα, ὅταν ἔχουν πλούσιο φύλλωμα, καθώς
κοπετιός	— καί γιά τά στάχυα, ὅταν κυματίζουν
κορύνη καί κορύνα, ἡ	— (τουρκ.) διοικητήριο, κατοικία
	— θρῆνος μέ χτυπήματα στό στήθος
	— ρόπαλο, πού μοιάζει μέ ἀδράχτι, μέ τή μιὰ ἄκρη
	— παχύτερη
Κορυτσά, ἡ	— πόλη στή Β. Ἡπειρο
κότινος, ὁ	— κλάδος ἀγριελιάς, μέ τόν ὁποῖο στεφάνωναν τοὺς
	Ὀλυμπιονίκες
κοτρώνι	— μεγάλο σχετικά λιθάρι μέ ἀνώμαλη ἐπιφάνεια
κουβέρτα	— τό κατάστρωμα τοῦ πλοίου
κούγκα	— καλύβα σέ ἔλη τῆς Μακεδονίας
κουζουλαίνομαι	— κάνω ἀνησιές, τρελαίνομαι
κουπαστή	— τό πᾶνω χεῖλος τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου
κουρταλέτσες	— τά δευτερεύοντα πανιά τοῦ πλοίου
κουρταλῶ	— χτυπάω
κο(χ)όρτις (-εως), ἡ	— (λατ.) ὑποδιαίρεσις τῆς ρωμαϊκῆς λεγεώνας (βλ. λέξη)
κρινί, τό	— κυψέλη
κροαίνω	— χτυπάω
κρωγμός	— κράξιμο κόρακα
κτίτωρ καί κτίστωρ	— ὁ ἱδρυτής, κυρίως ναοῦ ἢ ἄλλου ἱεροῦ ἱδρύματος
κυκεών (-ῶνος), ὁ	— ἀνάμειχτο ποτό· ἀνακατωσούρα
κυφορῶ	— ἔχω μέσα στήν κοιλιά μου, ἐγκυμονῶ· σχεδιάζω
	νά φανερώσω, ἐτοιμάζω
κύρης	— ὁ πατέρας
κῦρος	— δύναμη ἀξίας, ἐξουσία

Λ

λαγγεμένος	— μαγεμένος, γοητευμένος
Λακτάντιος	— ἐκκλησιαστικός συγγραφέας, πού ἐξήσε στά τέλη τοῦ γ' καί τίς ἀρχές τοῦ δ' αἰώνα
λαμπηδών (-όνος), ἡ	— λάμψη, λαμπρότητα
λαμπίρης	— αὐτός πού ἔχει τό χρῶμα τῆς φωτιᾶς· ὄνομα βοδιῶν μέ τέτοιο χρῶμα
λεγεών, ὁ καί ἡ	— στρατιωτικό σῶμα τῶν Ρωμαίων, πού ἀντιστοιχεῖ μέ τή σημερινή μεραρχία· εἶχε περίπου 6.000 χιλ. ἄντρες καί χωριζόταν σέ δέκα κοχόρτες (βλ. λέξη)
λειψός	— αὐτός πού τοῦ λείπει κάτι· ἀδέξιος
λεμπεσουριά	— φτωχολογία
λευχείμων (-ονος)	— ντυμένος λευκά
λιακωτό	— ἡ τάρατσα, ἡ ἐπίπεδη χωμάτινη στέγη τῶν σπιτιῶν στά χωριά

Λιάπης - Λιάπηδες	— ὁ μουσουλμάνος κάτοικος τῆς Β.Δ. Ἀλβανίας
Λιβάνιος	— (314 - 392 μ.Χ.). Ἑλληνας σοφιστής καί ρήτορας στήν Ἀντιόχεια, δάσκαλος τοῦ Μ. Βασιλείου καί τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
λίβας	— ζεστός ἀέρας πού ἔρχεται ἀπό τήν Ἀφρική
Λιβόρνος, ἡ, καί Λιβόρνον, τό	— πόλη τῆς Β.Δ. Ἰταλίας
λιγυρός	— μελωδικός, μουσικός
λίκνον	— κούνια μικροῦ παιδιοῦ
λιτή	— παράκληση, προσευχή
Λογγίνος	— ἀξιωματικός τοῦ στρατοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου
λοκομοτιβα, ἡ	— (γαλλ.) ἀτμομηχανή, ἀτμάμαξα
λόφος (κράνους)	— φούντα (θύσανος) ἀπό τρίχες ἀλόγου, πού ἦταν πάνω ἀπό τήν περικεφαλαία
λόχη	— μέρος τοῦ δάσους γεμάτο ἀπό πυκνοῦς θάμνους
λουκανγές, τό	— τό μισόφωτο πρίν ν' ἀνατείλει ὁ ἥλιος, τά χαράματα
λυτήριος	— αὐτός πού λύνει, ἀπολυτρώνει· λυτήριος προσευχή = ἡ προσευχή πού ἀπολυτρώνει τήν ψυχή ἀπό τό βάρος τῶν ἁμαρτιῶν καί τῶν θλίψεων

M

μαβής, -ιά, -ί	— μενεξεδένιος
μαγνάδι	— λεπτό ἀραχνοῦφαντο ὕφασμα, πού σκεπάζει τό κεφάλι, πέπλο
Μαδεμοχωρίτης	— αὐτός πού κατάγεται ἀπό τά Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς (ἐπαρχία Ἀρναίας)
μαϊνάρω	— προστ. μάνια (ἰταλ.)· ἀφῆνω κάτι ἐλεύθερο, χαλαρώνω (τό σκοινί τοῦ πλοίου)· ἀμετβ. κοπάζω
μαῖστρα	— κατάρτι καί πανί ἱστιοφόρου
μαῖστράλι	— Β.Δ. ἄνεμος
μάνητα, ἡ	— ἡ μανία
μανίζω	— μανιάζω, εἶμαι μανιασμένος, ὀρμητικός, συμπαρυσύω τό καθετί
μαργωτικός	— παγωμένος, μουδιασμένος
μαρκοῦτσι	— (τουρκ.) δερμάτινος σωλήνας τοῦ ναργιλέ(βλ. λέξη)
μαρμαίω	— λάμπω, ἀστράφτω
μαρσίπιον	— μικρό σακούλι, βαλάντιο ἀπό δέρμα
Μαυριτανί	— οἱ κάτοικοι τῆς Μαυριτανίας, ὅπως λεγόταν ἡ Β.Δ. Ἀφρική (Μαρόκο, Ἀλγέρι)
μεγαλωσί	— σέ μεγάλη ἔκταση
μεϊντάνι	— (τουρκ.) πλατεία χωριοῦ ἢ πόλεως, ἀλώνι
μελάμπεπλος	— πένθιμος, μαῦρος

- μελισσηγός — αυτός που έχει μελί χρώμα· όνομα βοδιών με τέ-
τοιο χρώμα
- μελτέμα — Β. ή Β.Δ. άνεμοι του καλοκαιριού
- μερεμετίζω — (τουρκ.) έπισκευάζω, επιδιορθώνω
- μεσοϋψής — αυτός που έχει μέσο, δηλ. μέτριο ύψος
- μετερίζι — (τουρκ.) όχύρωμα, πρόχωμα
- μήνη — τό φεγγάρι στις πρώτες ή στις τελευταίες ημέρες
της φάσεώς του
- μιασματικός — μολυσματικός
- μικκύλος — μικρός
- μιναρές, ό — (τουρκ.) πύργος μουσουλμανικού ναού με έξω-
στη, από τόν όποιο ό μουεζίνης (χότζας), ειδι-
κός θρησκευτικός λειτουργός, καλεί τούς πιστούς
νά προσευχηθούν
- μινυρίζω — παραπονιέμαι, κλαίω σιγανά
- μισεύω — ξενιτεύομαι
- μισοκάναλα — στό μέσο στενού της θάλασσας (κανάλι)
- μογιλάλος — βουβός
- μοιραρχής (-ίδος), ή — πολεμικό πλοίο, στό όποιο βρίσκεται ό άρχηγός
της μοίρας τών πλοίων
- μόλεμα — μόλυσμα
- Μοράβας — βουνό στη Β. Ήπειρο
- μορνύρω - μορμυρίζω — κελαρύζω, μουρμουρίζω
- Μουλβία — γέφυρα του ποταμού Τίβερη κοντά στη Ρώμη
- μουράγιο — (ένετ.) προκυμαία
- μούσκουλη — πρασινάδα που φυτρώνει σε ύγρό, έστω και λίγο,
χώμα
- μουσαφιρέοι — (τουρκ.), έπισκέπτες, φιλοξενούμενοι
- μοντεσελίμης — Τουρκος διοικητής
- μπαταριές — σειρά από όμοβροντίες πυροβόλων όπλων
- μπατάρω — γέρνω προς τό ένα πλευρό (λέγεται κυρίως γιά τά
πλοία)
- μπές — πλούσιος Τουρκος άρχηγός· τίτλος άξιωματού-
χων· άνθρωπος της καλοπέρασης
- μπενετάδες — τά άποχαιρετιστήρια κεράσματα
- μπιριμιλός — πλουμιστός, παρδαλός
- μποξάς — δέμα ρούχων
- μπουγάζι — (τουρκ.) στενό πέραςμα στη θάλασσα (κανάλι) ή
στη στεριά (δερβένι)· τό ρεύμα του άέρα που περ-
νάει από τό στενό
- μπουγαρίνι και μπουγαρίνι — μυρωδάτο λουλούδι· τό φυτό: μπουγαρινιά
- μπουκαδούρα, ή — (Ιταλ.) ό άέρας που σηκώνεται και φυσάει μέσα
στό θαλάσσιο κόλπο

- μπουρλί
μυρτιές — δυνατή και απότομη πνοή ανέμου
— κατά την παράδοση οι τυραννοκτόνοι 'Αρμόδιος και 'Αριστογείτονας, που σκότωσαν τό γιό του Πεισίστρατον 'Ιππαρχο (514 π.Χ.), είχαν κρύψει τὰ ξίφη τους κάτω από κλάδους μυρτιάς, που τίς είχαν φέρει στή γιορτή τῶν Παναθηναίων
- μυσταγωγία — ἡ ἀνάμικκτη θυσία τῆς θείας λειτουργίας· ἡ μύηση, ἡ κατήχηση στά θρησκευτικά μυστήρια
- μυχός — τό ἐσωτερικό σημεῖο κόλπου ἢ λιμανιοῦ

N

- νάμα, τό — (νάω = ρέω), ἡ πηγή· τό νερό τῆς πηγῆς
- νανοφυής — μέ ἀνάστημα (φυήν) νάνου, μικρόσωμος
- ναπολεόνι — γαλλικό χρυσό εἰκοσόφραγκο
- ναργιλές, ὁ — (τουρκ.) καπνοσύριγγα ἀσιατική (εἶδος πίπας) μέ μακρὺ εὐλύγιστο σωλήνα (μαρκούτσι), πού συγκοινωνεῖ μέ μιά φιάλη γεμάτη νερό, ἀπὸ τὴν ὁποία περνάει ὁ καπνός, ὅταν τὸν ρουφάει ὁ καπνιστής
- νάρθηξ (-ηκος), ὁ — τό μέρος τῆς ἐκκλησίας μπροστά ἀπὸ τὸν κυρίως ναό, σάν εἶδος στοᾶς.
- ναύκληρος — ὁ πλοιοκτήτης· ὁ καπετάνιος· στό ἐμπορικό ναυτικό ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, ὁ λοστρόμος
- νιτσεράδα, ἡ — ἀδιάβροχο ἐπανωφόρι ἀπὸ μουσαμά
- νογάω — ἐννοῶ, καταλαβαίνω
- ντέρετι — (τουρκ.) πόνος, βάσανο, καμὸς
- ντέφι — λαϊκὸ μουσικὸ ὄργανο μέ χάλκινα κύμβαλα ἢ κουδούνια, σάν νταούλι
- νωχέλεια, ἡ — νωθρότητα, ὀκνηρία

Ξ

- ξαγναντεύω — βλέπω ἀπέναντι κι ἀπὸ μακριά, διακρίνω (βλ. λέξη ἀγνάντια)
- ξαράσια, τά — εὐχάριστα πράγματα
- ξελοχίζω — ζωηρεύω τὴ φωτιά
- ξεπόρτι — ἡ ἐξώπορτα
- ξεφτέρει — τό γεράκι· μετφ. γρήγορος, εὐκίνητος. Τὰ ξεφτέρια τοῦ μύλου = τὰ φτερά τοῦ μύλου πού κινουνταί γρήγορα

ξυλόρμενον

ξυλόκοτα

ξουριάζω

- τό πλοίο, όταν πλέει στην καταιγίδα με δεμένα
τά πανιά του
- ξυλόρνια, μπεκάτσα
- ξουριάζω (βλ. λέξη), απομακρύνω, εξορίζω

Ο

οβορός

οίδα

οθόνη

οικείως

οικόσημον

οίωγή

οιονεί

οιστηλατοῦμαι

οκία, τά

ολβιος

ολοφυντός

οντάς, ό

οξυδερχής

’Ορεστιάς

ορματός

’Ορόντης

ορτσα

ορφός και ροφός

οὔριοδρομῶ

οὔριος (άνεμος)

οὔτοπία - οὔτοπιστής

ὄψον

- (σλαβ.) μάντρα, αὐλή
- γνωρίζω
- σεντόνι
- φίλικά
- τό διακριτικό σήμα τῶν οικογενειῶν τῶν εὐγε-
νῶν μέ διάφορες παραστάσεις ζώων, φυτῶν κ.λπ.
- στεναγμός, θρήνος
- σάν
- διεγείρομαι ψυχικά καί πνευματικά, συναρπά-
ζομαι, ἐνθουσιάζομαι
- ὁπές, μέσα ἀπό τῆς ὁποῖες περνάει ἡ ἄλυσίδα τῆς
ἄγκυρας
- εὐτυχισμένος, πλούσιος
- θρήνος, ὄδυρος
- (τουρκ.) δωμάτιο· ὁ καλός ὄντας = ἡ αἴθουσα
ὑποδοχῆς
- αὐτός πού ἔχει καλή ὄραση, ἀντίληψη
- Νύμφη πού κατοικοῦσε στά ὄρη
- σωρός, σειρά
- ὁ μεγαλύτερος ποταμός τῆς Συρίας
- (Ιταλ.) προστ. τοῦ ρ. ὀρτσάρω· ναυτ. παράγ-
γελμα, «πρόσαγε» = στρέψε τήν πλώρη στόν
ἄνεμο (ὄρτσα ἀλά μπάντα)· τό ἀντίθετο : στρέψε
τήν πρύμνη στόν ἄνεμο (πόντζα ἀλά μπάντα)
- ἐκλεκτό ψάρι
- ἀρμενίζω μέ οὔριο (εὐνοϊκό) ἄνεμο
- αὐτός πού πνέει ἀπό τήν οὐρά (τήν πρύμνη) τοῦ
πλοίου, ὁ εὐνοϊκός ἄνεμος
- (οὐ + τόπος) ἡ ἰδέα πού δέν μπορεῖ νά σταθεῖ,
νά πραγματοποιηθεῖ· αὐτός πού σχεδιάζει ἀ-
πραγματοποιήτα = οὔτοπιστής
- ὅ,τι τρώγεται μέ τό ψωμί, φαγητό, προσφάγι

Π

παγάνα, ἡ

παλάγκο

- ὁμαδικό κυνήγι ζώων ἢ ὁμαδικό ψάρεμα
- βαρούλκο

- πάλαι — τόν παλιό καιρό
- παλαμάρι — χοντρό карабόскино (κάλως)
- παλιολαζαρίνα — έμπροσθογεμές πυροβόλο όπλο παλαιού τύπου
- πάλος — πάσσαλος, παλούκι
- Παμπούκης Νικηφόρος — (1784 - 1846). Άπό τά Χαλκιάνικα, κοντά στό Χελμό. Μοναχός καί δάσκαλος, σπουδασμένος στην Πίζα τής Ίταλίας, φιλικός; άγωνίστηκε στην επανάσταση του 21. Ό άδελφός του Χαράλαμπος, πού γεννήθηκε στην Άκράτα, όπου εγκαταστάθηκαν οί κάτοικοι τών Χαλκιάνικων μετά την επανάσταση, υπήρξε γυμνασιάρχης του πρώτου έλληνικού γυμνασίου του νεοσύστατου κράτους, στό Ναύπλιο
- παμφαής — γεμάτος φώς
- παννυχίς (-ίδος), ή — έκκλησιαστική άκολουθία, πού διαρκεί όλη τή νύχτα
- παρά — πλησίον, κοντά
- παραγώνι — ό χώρος κοντά στό τζάκι καί τό ίδιο τό τζάκι, ή παραστιά
- παραινώ — συμβουλεύω, νουθετώ
- παρατηνία, ή — παράλειψη ή παράβαση τών νομικών τύπων
- πάρεξ — (παρά + έκ) παρεκτός, έκτός, πλην, παρά μόνο
- Παρθένης Κωνσταντίνος — γεννήθηκε τό 1879 στην Άλεξάνδρεια διακεκριμένος ζωγράφος, καθηγητής τών Σχολής Καλών Τεχνών από τό 1930 ως τό 1948.
- παρτέρι — (γαλλ.) μέρος του κήπου προορισμένο γιά λουλούδια
- παρρηφή — τό τέρμα μιās έκτάσεως, άκρο
- πασάλικι — ή περιοχή πού εξουσιάζει ό πασάς, ή εξουσία του
- πατριζίκιοι — όσοι άνήκαν στην άνώτατη κοινωνική τάξη τής αρχαίας Ρώμης (εύγενεις, πλούσιοι)
- πελιδός — χλωμός, μαυροκίτρινος· καταφοβισμένος
- πεντήρης (ναῦς) — πολεμικό πλοίο μέ τρεῖς σειρές κουπιά
- πεπρωμένα — τά γραμμένα από τή μοίρα
- περιάγομαι — περιφέρωμαι, στριφογυρίζομαι
- περιαλγής (-οῦς) — περίλυπος
- περιεστώτες — ρ. περίσταται = στέκομαι γύρω, περιστοιχίζω· οί περιεστώτες = οί θεατές, οί άκροατές
- περικαλλής, ό, ή — έξαιρετικά ώραῖος
- περίορτος — ό περιρρέομενος, ό βρεχόμενος από παντού
- περίστυλος — αὐτός πού περιβάλλεται από στύλους
- περίσωσμα — τό υπόλοιπο πού περισώθηκε

πεσσοί	— πεσσοί ἐδῶ εἶναι οἱ ψηφίδες, δηλ. τὰ πετραδάκια, μέ τὰ ὅποια ἐπαιζαν πάνω σέ ἄβακα (βλ. λέξη), τὰ πούλια
πετροκαλαμιά	— αὐτό πού ἀπομένει μετά τό θερισμό τοῦ σταριοῦ
Πηδάλιον	— τό τιμόνι τοῦ πλοίου (ἀρχ. οἶαξ)· μετφ. βιβλίο μέ συλλογή κανόνων γιά τή διακυβέρνηση τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας
πιαίνομαι	— λιπαίνομαι, παχαίνω
πίπτω	— πέφτω, ξεπέφτω
πλάβα	— βάρκα λίμνης στή Μακεδονία
πλαισιώνω	— περιβάλλω κάτι μέ πλαίσιο, μέ κορνίζα
πλαταγῶ	— χτυπάω καί κάνω μεγάλο κρότο
Πλειάδες	— ὁ ἄστερισμός Πούλια
πληγτικός	— αὐτός πού προκαλεῖ πλήξη, ἀνιαρός, κουραστικός, θλιβερός
πλημμελῶ	— κάνω πλημμελήματα, σφάλματα
πλησίσιος	— αὐτός πού πλέει μέ ἀπλωμένα τὰ πανιά
πόα, ἡ	— τὰ φυτά μιᾶς περιοχῆς· τό φυτό πού δέν εἶναι ξυλώδης ὁ κορμός του, ἡ χλόη
Πόγραδετς, τό	— πόλη στή Β. Ἠπειρο
ποδίζω	— ἐξαιτίας κακοκαιρίας σταματάω τόν πλοῦ, παραμένω στόν ὄρμο
ποκάρι	— ποσότητα μαλλιού
πολύροιβδος	— αὐτός πού γινεῖται ὀρμητικά καί κάνει θόρυβο
Ποντίφηξ (-κος), ὁ	— καί Ποντίφης· ὁ ἀρχιερέας τῶν Ρωμαίων
πορθμεύς (-έως), ὁ	— αὐτός πού μεταφέρει μέ τό πορθμεῖο του (σκάφος) ἐπιβάτες ἀπό τή μιᾶ ξηρά στήν ἄλλη
«Πόρτα»	— ἡ « Ὑψηλή Πύλη », ἡ κυβέρνηση τῶν σουλτάνων
πορφυρογέννητος	— αὐτός πού γεννιέται, ὅταν οἱ γονεῖς του βασιλεύουν
Πούλια	— ὁ ἄστερισμός τῶν Πλειάδων, πού ἀποτελεῖται ἀπό 2.500 καί πάνω ἀστέρια. Μόνο ἐφτά ὡς δέκα φαίνονται (ἐφτάφωτη Πούλια)
πράγγα, ἡ	— ἀλιευτικό ἐργαλεῖο
πραιτωριανοί	— στρατιωτικό σῶμα, πού ἀποτελοῦσε τήν αὐτοκρατορική φρουρά τῶν Ρωμαίων
πράτιγο	— ἐμπόριο, κίνηση
προηγούμενος	— προϊστάμενος μοναστηριοῦ, ἡγούμενος
προκαλῶ	— προσενῶ, φοβερίζω
προντίζομαι	— σκορπίζομαι, τινάζομαι
προσκολῶμαι	— προσηλώνομαι μέ ἀφοσίωση ἢ ἀπό συμφέρον
προσορμίζομαι	— μπαίνω στόν ὄρμο ἢ στό λιμάνι, ὅπου ἀγκυροβολῶ, ἀράζω

πρόστεγον	— υπόστεγος χώρος στο άκρο τῆς πλώρης
προμύζω	— πλέω μέ οὐριο, εὐνοϊκό άνεμο, οὐριοδρομῶ (βλ. λέξη)
πρωτάτα, τά	— οἱ προεστοί, οἱ ἄρχοντες
πιλόν	— τό μαλακό φτερό τῶν πουλιῶν, πούπουλο
πυξίς	— μικρή θήκη ἀπό ξύλο, κουτί
πύραυνον	— μαγκάλι
πυτιά, ἡ	— μαγιά, ἀπ' τήν ὁποία γίνεται τό τυρί

P

ραθυμία	— ὀκνηρία, νωθρότητα
ράκος	— κουρέλι, ἄνθρωπος μέ χαμένο τό ἠθικό του
ραφίνα	— τό στέλεχος τῆς σίκας (βριζοκάλαμο)
ρεκάζω	— βγάζω ζωηρές φωνές
ρηγάτο	— τό βασίλειο
ρίμες	— ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα (ριμάδες)
ριπή	— βολή, γρήγορη κίνηση
ριτζιά, ἡ	— παράκληση, αἴτημα
ρογγος	— ροχαλητό
ρομφαία	— πλατιά καί μεγάλη σπάθη μέ δύο κόψεις (ἀμφίστομη)· τό πύρινο σπαθί τῶν Ἀρχαγγέλων
ροσόλι	— ἡδύποτο, λικέρ
ρουμάνια, τά	— (τουρκ.) τά δάση
ρότα, ἡ	— ἡ πορεία τοῦ πλοίου
ροντάκι	— ἄγριοβελανιδιά
ροχθῶ	— προκαλῶ ρόχθο, θόρυβο (κυρίως τά κύματα ἡ νερά ποῦ πέφτουν)
ρύπος	— ἀκαθαρσία, λέρα

Σ

σάισμα	— τό σέπασμα
σακολέβα, ἡ	— α) ἱστία, καρabόπανο σέ σχῆμα τραπεζοειδές β) ψαρόβαρκα ποῦ ἔχει τέτοιο πανί
σακοράφα	— μεγάλη χοντρή βελόνα, σακοβελόνα
σαλαγῶ (-άω)	— μέ φωνές καί θορύβους δίνω ὀρισμένη κατεύθυνση στά ζῶα
σάπφειρος	— πολύτιμος λίθος γαλάζιου χρώματος
σαρίδια	— σκουπίδια, μικρά κομματάκια
σάρισα	— μακρύ δόρυ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων
σβάστιχα	— (λ. σανσκρι.) διακοσμητικό σέ σχῆμα ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ· σύμβολο τοῦ χιτλερικοῦ καθεστώτος

- σγαλίζω — σκαλίζω, ανασκαλεύω
σελαγισμός — φεγγοβόλημα
σελάχι — (τουρκ.) δερμάτινη ζώνη κατάλληλη για θήκη μικρών όπλων και μαχαιριών
σεράι — (τουρκ.) ανάκτορο, μέγαρο, διοικητήριο
σερασκέρης — (τουρκ.) τοπικός στρατιωτικός διοικητής (σε-
ραςκέρης της Ρούμελης)
σερμαγιά, ή — ποσό χρημάτων
σεφέρι — (τουρκ.) έκστρατεία, πόλεμος
σηκός, ό — ό κυρίως ναςός, τό μεσαίο τμήμα του ναού των αρχαίων
σιβυλλικοί χρησμοί — συλλογή προφητειών της Σίβυλλας, σχετικών με τό μέλλον της Ρώμης
σιλεντιάριος — αξιωματούχος ειδικός για την τάξη στό παλάτι των βυζαντικών αυτοκρατόρων
Σιλήμνα, ή — βουνό της Άρκαδίας κοντά στην Τρίπολη
σιρίτι — (τουρκ.) στενή ταινία ή κορδόνι στό καπέλο ή στη στολή (διακοσμητικά ή διακριτικά βαθμού)
σιουμπέκι — γλύκισμα από ξηρούς καρπούς
σινανές, ό — έμπροσθογεμές παλιό τουφέκι
σιφονιζό — θύελλα, λαίλαπα, τυφώνας, καταιγίδα με άνεμο-
θύελλα
σκαπετώ — (Ιταλ.) φεύγω καί χάνομαι πίσω από κάποιο ύψω-
μα· γλιτώνω
σκαριά, τά — σκάρα ναυπηγείου, όπου τοποθετούνται καί μον-
τάρονται τά ναυπηγούμενα πλοία
σκαρμός — ξύλινος ή σιδερένιος πάσσαλος στην κουπαστή του πλοίου από τον όποιο δένεται τό κουπί με θηλιά
σκάφανδρον — ειδική στεγανή ένδυμασία του δύτη για τίς κα-
ταδύσεις του
σκεβρωμένος — κυρτωμένος
σκελεθρωμένος — σκελετωμένος
σκήνωμα — τό σώμα του ανθρώπου ως κατοικία της ψυχής·
λείψανο
σκήοτημα — πήδημα από χαρά
σκοίζω — φωνάζω δυνατά, κραυγάζω
σκοίνα, ή — ταχύπλοο σκάφος με μικρό έκτόπισμα (ώς 500
τόνους), με δύο καάρτια καί τετράγωνα πα-
νιά, αλλιώς: γολετόβρικο· άρχ. μυοπάρων
σκότα, ή — (Ιταλ. scotta)· τό σκοινί που χρησιμεύει για
νά τεντώνουν τά πανιά του πλοίου (πούς του
ιστίου)

σκύλαξ (-ακος), ὁ	— σκυλάκι
σμάραγδος	— πολύτιμος λίθος βαθυπράσινου χρώματος
σνίχι	— τό πίσω μέρος τοῦ κρανίου, σβέρκος
σοῦδα, ἡ	— στενή δίοδος (λατ. <i>suda</i> = χαράκωμα)
σοφοράς	— (τουρκ.) χαμηλό στρογγυλό τραπέζι τῶν χωρικῶν
σοφράν	— (ναυτ.) κόντρα στὸν ἄνεμο (ἰταλ. <i>sonrano</i>)
σπαχῆς καὶ σπαῆς	— τίτλος τῶν Τούρκων φεουδαρχῶν τοῦ μεσαίωνα· ἱππέας τοῦ ἄτακτου τουρκικοῦ στρατεύματος· ἱππέας τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ
σπολλάτι	— ἀπὸ τό· εἰς πολλά ἔτη· εὐχαριστῶ
στανραιτός	— σταυραετός, ὁ « ἄετός νάνος »· τιμητικὴ ὀνομασία τῶν κλεφτῶν τῆς τουρκοκρατίας, πού εἶχαν ὡς ἔμβλημα τὸν ἄετό
στιά, ἡ	— ἡ ἐστία, τό τζάκι
στιβάνι καὶ στιβάλι	— ὑπόδημα πού φτάνει ὡς τὴν κνήμη, μποτίνι
στίλβω	— ἀστράφτω
στόμφος	— μεγαλοστομία, κομπασμός
στοίβα	— σωρός, στοιβάδα
στομώνω	— ἀμβλύνω τὴν κόψη μαχαιριοῦ ἢ ξίφους, ἔτσι πού νά μὴν κόβει· μεταφ. ἐξουδετερώνω (κάποιο κακό)
συγκοινωνῶ	— κοινωνῶ τὰ ἄχραντα μυστήρια μαζί μέ ἄλλους
συνγκινῶ	— ἀναταράζω, ἀνακατεύω
συκομαῖδα	— πίτα ἀπὸ σύκα· τό ὠριμο σύκο
συλῶ	— κλέβω τὰ ἱερά, λεηλατῶ
συμπαγῆς, ὁ, ἡ	— πυκνός, στέρεος
συμπεριπτύσσομαι	— ἀγκαλιάζομαι μέ ἄλλους
συμφυρμός	— ἀνακάτωμα
συναμιλλῶμαι	— συναγωνίζομαι
συναξάρι	— βιογραφία ἁγίου, ἀλλὰ καὶ τό βιβλίον πού περιλαμβάνει τίς βιογραφίες τῶν ἁγίων
συνάξει - συνάρσει	— σύναξις = συγκέντρωση· σύναρις = συνδρομή, βοήθεια
συννομεύς	— αὐτός πού νέμεται, πού ἀπολαμβάνει κάτι μέ ἄλλον
σύνωρα	— σύντομα
σφυρήλατος	— ὁ κατεργασμένος μέ τό σφυρί, στέρεος
Σωσίβιος	— ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς συμβούλους τοῦ βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορα (τέλος γ' αἰῶνα π.Χ.)
σωτρόπι	— τό ἐσωτερικὸ τοῦ σκελετοῦ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου

Τ

Ταϊγανόκ

— ὁ κόλπος τοῦ Ταϊγανίου τῆς Ρωσίας

- τά(μ)πια, ή
ταμπούρι — δχύρωμα, κανονιοστάσιο
— χαράκωμα, δχύρωμα
τανυσίπτερος — εκείνος που έχει μακριά φτερά
ταριχεντικός — αυτός που ανήκει στην ταρίχευση (πάστωμα)
ταρσανάς — τό ναυπηγείο, ό ναύσταθμος
ταταλιά, ή — δέντρο φοινικοειδές
τάταρης — Τούρκος ταχυδρόμος· ό χάρος
τεθίπώς — τέθηπα = θαυμάζω, σαστίζω
τελώνια, τά — πονηρά πνεύματα
τέμενος, τό — τόπος άφιερωμένος στο Θεό, ναός
τέμνομαι — κόβομαι
τέμπλον — (λατ.) τό είκονοστάσι του ναού, μέ τό όποιο χω-
ρίζεται τό Άγιο Βήμα από τόν κυρίως ναό
τερεβινθος, ή — δέντρο που βγάζει τήν τερεβινθίνη (νέφτι)
τερέτισμα — κελάδημα χελιδονιού ή τζίτζικα
Τεσσαράκοντα μάρτυρες — 40 χριστιανοί στρατιώτες, που μαρτύρησαν στή
Σεβάστεια τής Μ. Άσίας.
Τετράπολις — όνομασία τής Άντιόχειας, που ήταν χωρισμένη
σε τέσσερα μεγάλα τμήματα, σάν ξεχωριστές πό-
λεις
τζοβαίρι — χρυσαφικό, πολύτιμο κόσμημα
τζοχανταραίοι — Τούρκοι σωματοφύλακες του πασά
τιθασένω — δαμάζω, έξημερώνω
τίρα — άπόσταση βολής τηλεβόλου
τιτιβισμός — λαλιά όμοια μέ τής πέρδικας
τρακάρω — κάνω κάτι νά συγκρουστεί μέ άλλο· τσακώνομαι,
πιάνομαι μέ κάποιον
τραταμέντο — κέρασμα
τράτα — τό άλιευτικό πλοίαριο, που ψαρεύει μέ τό δίχτυ·
τράτα = σακουλοειδές δίχτυ
τρεχαντήρι(ον) — μικρό ίστιοφόρο γιά άλιεία ή άκτοπλοία
τρικάτατον — ίστιοφόρο μέ τρία πανιά
Τρικούπης Χαρίλαος — (1832 - 1896). Ένας από τούς σημαντικότερους
πολιτικούς τής νεώτερης Έλλάδας. Βοήθησε πολύ
τήν άναδιοργάνωση του νεοσύστατου τότε έλ-
ληνικού κράτους· θερμός ύποστηρικτής του κοινο-
βουλευτισμού
τριλία — (Ιταλ.) τερέτισμα όδικού πουλιού, μουσικό
λάλημα
τριτημόριο — τό ένα τρίτο ($\frac{1}{3}$) ενός ποσού
Τριτών — άρχαίος θεός, γιός τής Άμφιτρίτης καί του Ποσει-
δώνα

τρομπόνι	— παλαιό εμπροσθογεμές όπλο· χάλκινο πνευστό μουσικό όργανο
τροπαία, ή	— άνεμος πού πνέει από τή θάλασσα στή στεριά
τροτίς (-ίδος), ή	— βλ. λέξη· καρένα ή καρίνα
τροχοφόρον	— άτμόπλοιο παλαιού τύπου μέ δυό μεγάλους τροχούς στά πλάγια
τροχαλίζω	— άκούγομαι νά τρέχω
τσάκα, ή	— (ή τζάκα) πλεχτή μάλλινη καί χοντρή έξωτερική φανέλα
τσαλίμια, τά	— κόλπα
τσαπράζια, τά	— άσμένια ή επίχρυσά στολίδια γιά έθνικές τοπικές ένδυμασίες
τσαρσί	— άγορά, παζάρι
τύλωμα (-ατος), τό	— τό έξόγκωμα πού προέρχεται από τόν κάλο· ρόζος
τύρβη, ή	— θόρυβος, ταραχή· πολυτέλεια
τυροβόλι	— καλάθι, στό όποίο χύνεται πηγμένο τό γάλα (τυρόπηγμα), γιά νά στραγγίσει καί νά γίνει τυρί
τυφών (-ωνος), ό	— τυφώνας, θύελλα, άνεμοστρόβιλος

Υ

ύλην (όρος)	— δασωμένο
ύμνω	— πλέκω τό έγκώμιο κάποιου, ψέλνω ύμνο
ύπηνίσσεται	— ρ. ύπαινίσσεται = κάνω ύπαινιγμό, ύπονοώ
ύποτροπή	— ή επανάληψη του ίδιου γεγονότος ύστερα από μία διακοπή
ύποφώσκω	— άρχίζω νά φέγω
ύπώρεια, ή	— οί πρόποδες του βουνου
ύψικάρηνος	— (άρχ. κάρηνον = κορυφή, κεφαλή)· αυτός πού έχει ψηλή κορυφή, κεφαλή· ψηλός

Φ

φαιλόνιον	— διακριτικό άμφιο των ιερέων
φαντασμαγορία	— φανταστική παράσταση ή εικόνα, ωραιότατο θέαμα
φαράγγι	— βαθύ χάσμα ανάμεσα σε βουνά, βαθιά καί άπόκρημη χαράδρα
Φειδίας	— σπουδαίος Άθηναίος γλύπτης του ε' π.Χ. αιώνα, ό όποιος φρόντισε τά καλλιτεχνικά έργα της Άκροπόλεως
φελούκα	— μικρό ίστιοφόρο ή μεγάλη βάρκα
φιλόκαλος	— αυτός πού άγαπάει τό ώραίο

- φινό, τό
φλάμ(μ)ουλος
φλάμπουρο
φλάσκα, ή
φλέγμα, τό
φλοκάτα, ή
φολίς (-ίδος), ή
φονιάς, ό
- φουόντο
Φραντζής Γεώργιος
- φρένα, τά
φρεντίς, ή
- φρύδι (του βουνοῦ)
φυλλάς (-άδος), ή
φυλλίζω
- φώσινο
φωστήρ, ό
- τό φίδι· μετφ. τό πολύ δυνατό κρύο
— (λατ.) βασιλικό λάβαρο, σημαία
— πολεμική σημαία
— ξύλινο δοχείο κρασιού (τσότρα, τσίτσα)
— άπάθεια, ψυχραιμία
— κάπα ή κουβέρτα μάλλινη μέ κρόσια
— λέπι
— προεξοχή σάν είδος εξώστη πάνω άπ' τήν πόρτα του σπιτιού, άπ' όπου χτυπούσαν τούς ληστές που πήγαιναν γιά λεηλασία ή τούς έριχναν καυτό λάδι
— ό βυθός τής θάλασσας
— (1401 - 1466). Βυζαντινός στρατιωτικός, πολιτικός καί συγγραφέας, που έγραψε τό «Χρονικόν» τής άλώσεως τής Κων/πόλεως
— ό νοῦς, τό μυαλό
— μανία, διατάραξη τών φρενών, του μυαλου· φρενιτιώδης = έξαλλος
— τό πάνω μέρος του βουνοῦ· ή κορυφογραμμή
— φύλλωμα, στρώμα φύλλων
— ξεφυλλίζω· τό πανί του πλοίου φυλλίζει, όταν, έξαιτίας του άνέμου ή στη στροφή, παύει νά κολπώνεται
— μωρουδέλι, πλάσμα άδύνατο, τρυφερό
— αυτός που φωτίζει, ό σοφός, αυτός που ξέρει πολλά

X

- χαγιάτι
χαμοβροντή
- χάμουρα, τά
- χαμπέρι
χάρμα, τό
χαρμί, τό
Χάσινα
χατζηλίκι
- χατζής
χαφιές καί χαβιές
χηβάς (-άδος), ή
- (τουρκ.) σκεπασμένος διάδρομος, έξώστης
— βροντή που προέρχεται από μικρό ὕψος πάνω από τήν επιφάνεια τής γής
— τὰ εξαρτήματα του άλόγου καί τών άλλων ὑποζυγίων (ή σαγή)
— (τουρκ.) είδηση, νέο
— αυτό που προξενεί χαρά
— μαχαίριδιο άμβλύστομο γιά τρύπημα ή άκόνισμα
— χωριά τής Χαλκιδικής
— προσκύνημα στους Ιερούς τόπους· ό τίτλος του χατζή (βλ. λέξη)
— (άραβ.) ό προσκυνητής τών άγίων τόπων
— ὕποπτος πληροφοριοδότης, μυστικός πράκτορας τής άστυνομίας, καταδότης
— άχηβάδα (βλ. λέξη), ή κόγχη του 'Ιεροῦ Βήματος

- χλαλοή, ή — μεγάλος θόρυβος πού προέρχεται από μεγάλο
πλήθος ανθρώπων, όχλοβοή
- χλωρίς, ή — τό σύνολο τών αὐτοφυῶν φυτῶν μιᾶς χώρας
- χοροστάσι — τόπος γιά χορούς
- χράμι — (τουρκ.) μάλλινο χοντρό ὕφασμα
- «ΧΡΟΝΙΚΑ» — ἡ ἐφημερίδα «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», πού τυπω-
νόταν στό Μεσολόγγι, στήν τελευταία πολιορκία,
ἀπό τόν Ἑλβετό φιλέλληνα Ἰάκωβο Μάγερ
- Χρυσόστομος — ὁ μητροπολίτης Σμύρνης πού σφαγιάστηκε ἀγρία
ἀπό τοὺς Τούρκους τό 1922
- χρυσοτρίκλινον — ἡ ἐπίσημη αἰθουσα τοῦ παλατιοῦ στήν Κων-
σταντινούπολη
- χρώς (γεν. χρωτός) — ἡ ἐπιδερμίδα τοῦ σώματος
- 1896 — τό ἔτος πού ἔγιναν στήν Ἀθήνα οἱ πρῶτοι στοὺς
νέωτερος χρόνους Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες

Ψ

- ψάλης τῆς Λευκάδος — εἶναι ὁ Βαλαωρίτης στό «Τραγοῦδι τῶν Ἑφτά
Νησιῶν» τοῦ Κωστή Παλαμά
- ψαροπούλα, ή — μικρή ψαρόβαρκα

Ω

- ὦδε — ἐδῶ
- ὠδὶς (-ῖνος), ή — ὁ πόνος τῆς γέννας
- ὠρνγή — ἄγρια φωνή ζώων, οὐρλιασμα
- ὠρύομαι — οὐρλιάζω (γιά τὰ ζῶα), θρηνῶ γοερά (γιά
τοὺς ἀνθρώπους)
- ὥσει — σάν

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Γεννήθηκε στην Αθήνα τό 1875 καί πέθανε τό 1937. Σπούδασε φιλολογία καί έγινε καθηγητής τῆς βυζαντινῆς τέχνης στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἔγραψε : «Ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη», «Τό χρονικόν τοῦ Μορέως» κ.ἄ.

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογικὸ ψευδώνυμο τοῦ Γεωργ. Ἀθανασιάδη - Νόβα. Γεννήθηκε τό 1894 στὴ Ναύπακτο. Σπούδασε νομικά καί ἀσχολήθηκε στὴν ἀρχὴ μέ τῇ δημοσιογραφίᾳ καί ἄργότερα μέ τὴν πολιτική. Στούς φιλολογικοὺς κύκλους έγινε γνωστός μέ τὴν πρώτη ποιητικὴ του συλλογὴ «Πρωινὸ ξεκίνημα» (1919). Ἔγραψε πολλές ποιητικὲς συλλογές καί διηγήματα.

ΑΚΡΙΤΑΣ ΛΟΥΚΗΣ. Γεννήθηκε στὴ Μόρφου τῆς Κύπρου τό 1909. Ἀφοῦ ἐργάστηκε ὡς δάσκαλος σέ σχολεῖα τοῦ νησιοῦ του, ἐγκαταστάθηκε στὴν Αθήνα, ὅπου ἀσχολήθηκε μέ τὴν λογοτεχνία καί τὴ δημοσιογραφία. Ἀργότερα ἀναμείχθηκε στὴν πολιτική καί έγινε ὑφυπουργὸς Παιδείας τό 1964. Πρωτοπαρουσιάστηκε στὴ λογοτεχνία μέ τό αὐτοβιογραφικὸ μυθιστόρημα «Νέος μέ καλὰς συστάσεις» (1935). Τό 1936 δημοσίευσε τό ρεαλιστικὸ μυθιστόρημα «Ὁ κάμπος», ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀγροτῶν τῆς Κύπρου. Τό σπουδαιότερο ἔργο του εἶναι τό μυθιστόρημα «Ἀρματοῦχοι» (1947), ὅπου ἀξιοποιεῖ λογοτεχνικά τίς ἐμπειρίες του ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο τοῦ 1940 - 41. Πέθανε τό 1965.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε τό 1874 στὴ Χίο. Σπούδασε φιλολογία καί έγινε καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἔγραψε πολλές ἱστορικὲς μελέτες, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ σπουδαιότερη εἶναι ἡ «Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους».

ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στὴ Λευκάδα τό 1824 καί πέθανε τό 1879. Σπούδασε νομικά στό Παρίσι καί στὴν Πίζα. Ἀγωνίστηκε ὡς βουλευτὴς γιὰ τὴν ἑνωσὴ τῆς Ἑπτανήσου μέ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Ἀφοσιώθηκε στὴν ποίηση καί σέ ὅλα σχεδόν τὰ ποιήματά του ἐμπνέεται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν ἀρματολῶν καί κλεφτῶν τοῦ 21. Ἔργα του : «Μνημόσυνα», «Κυρά Φροσύνη», «Θανάσης Διάκος», «Φωτεινός» κ.ἄ.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γενήθηκε στὴ Βιζύη τῆς Θράκης τό 1849 καί πέθανε στὴν Αθήνα τό 1896. Σπούδασε φιλολογία καί έγινε καθηγητὴς γυμνασίου καί ὑφηγητὴς στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα, φιλοσοφικὲς μελέτες καί ἀσχολήθηκε μέ ἐπιτυχία μέ τὴν παιδικὴ λογοτεχνία. Ὑπῆρξε, ὅπως τὸν ὀνόμασαν, ὁ «πατέρας» τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Στὰ ἔργα του ἐμπνέεται ἀπὸ τίς ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν του χρόνων καί εἰσάγει τό ψυχογραφικὸ στοιχεῖο παράλληλα μέ τό ἠθογραφικόν. Ἔργα του : «Τό ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» κ.ἄ.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε τό 1835 στὴ Σύρο καί πέθανε τό 1908.

Ἔζησε ἀρκετά χρόνια στήν Ἀγγλία καί στή Γαλλία, ὅπου ἀσχολήθηκε μέ τό ἐμπόριο. Ἦταν ἀπό τούς πρῶτους πού σκέφθηκαν νά ἀναβιώσουν τούς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες καί μέ δική του πρωτοβουλία ἐγίναν γιά πρώτη φορά τό 1896 στήν Ἀθήνα. Ἰδρύσε τόν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», τόν «Οἶκον τυφλῶν» κ.ἄ. ἱδρύματα. Ἐγραψε ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, διηγήματα κ.ἄ. Τό μεγάλο ἱστορικό διήγημά του «Λουκὴς Λάρας» εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Ἀνάμεσα σέ ἄλλα διηγήματά του ξεχωρίζει «Ὁ παπα - Νάρκισσος».

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στή Ναύπακτο τό 1867 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1945. Ὑπῆρξε διευθυντής τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί κυρίως μέ τήν ἱστορία. Ἀνοζήτησε καί βρῆκε χειρόγραφα ἀγωνιστῶν, ἡμερολόγια, ἀπομνημονεύματα κ.λπ., κι ἔτσι τύπωσε τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη», τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κασομούλη» κ.ἄ. Ἀλλά του ἔργα: «Ὁ πετεινός», «Τά μεγάλα χρόνια» κ.ἄ. Στά ἔργα του ἐμπνέεται ἀπό τούς ἐθνικοὺς ἀγῶνες.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γιὸς τοῦ λογοτέχνη Ἀγγελοῦ Βλάχου, γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1886 καί πέθανε τό 1951. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. Τό 1919 ἱδρύσε τήν ἐφημερίδα «Καθημερινή», πού διεύθυνε ὡς τό θάνατό του. Ὁ Γ. Βλάχος ἦταν ἓνας ἀπό τούς καλύτερους πολιτικούς ἀρθρογράφους, γνωστός μέ τὰ ἀρχικά του Γ.Α.Β.

ΒΛΑΧΟΥ ΕΛΕΝΗ. Δημοσιογράφος. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1911. Ἐγραψε βιβλία, τὰ «Ἐπίκαιρα» (1949) καί τίς «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τήν Ρωσίαν» (1945). Μετὰ τό θάνατο τοῦ πατέρα της ἀνέλαβε τή διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας «Καθημερινή».

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Πάτρα τό 1891. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τὰ γράμματα. Ἐγραψε κυρίως ἱστορικά ἔργα, ὅπως «Ἰωάννης Καποδίστριας» (1940), πού βραβεύθηκε ἀπὸ τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, «Ἱστορία τῆς κατοχῆς» (1948) κ.ἄ.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ (Δημ. Δημητριάδης). Γεννήθηκε στήν Εὐρυτανία τό 1886. Σπούδασε νομικά, ἀλλ' ἀφοσιώθηκε στήν ποίηση καί τή λογοτεχνία. Πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1958.

ΓΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Γεννήθηκε στά Γιάννινα τό 1816 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1882. Σπούδασε ἱατρική, ἀλλ' ἀσχολήθηκε μέ τή συγγραφή ἱστορικῶν, ἐπιστημονικῶν καί πολιτικῶν πραγματειῶν. Σημαντικότερο εἶναι τό ὀκτάτομο ἔργο του «Βίοι παράλληλοι», στό ὁποῖο ἐξιστορεῖται ἡ ζωὴ διαφόρων μορφῶν τοῦ ἔθνους μας.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Γεννήθηκε στή Γρανίτσα τῆς Εὐρυτανίας τό 1880 καί πέθανε τό 1915. Ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία. Διακρίθηκε ὡς χρονογράφος σέ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες. Στά ἔργα του ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν ἀγροτική ζωὴ καί τίς λαϊκὲς παραδόσεις. Σὺλλογὴ πεζῶν του: «Τὰ ἄγρια καί τὰ ἡμερα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγκου».

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. Γεννήθηκε τό 1874 στήν 'Αλεξάνδρεια καί πέθανε τό 1941 στήν 'Αθήνα. Ήταν κόρη τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη καί πολιτικοῦ Ἐμμ. Μπενάκη. Ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν παιδική λογοτεχνία, τήν ὁποία καί πλούτισε μέ πρωτότυπα παραμύθια καί ἱστορικά μυθιστορήματα. Ἔργα της: «Ἡ ζωή τοῦ Χριστοῦ», «Τόν καιρό τοῦ Βουλγαροκτόνου», «Στά μυστικά τοῦ Βάλτου» κ.ἄ.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1859 καί πέθανε τό 1951. Ἀπό τοὺς πιο γνωστοὺς ποιητές καί πεζογράφους τῆς λογοτεχνίας μας. Ἀπό τίς ποιητικές συλλογές του σημειώνουμε δύο, τίς πιο χαρακτηριστικές τῆς ὥριμης ἡλικίας του, τὰ «Φωτέρὰ σκοτάδια» καί τὰ «Κλειστά βλέφαρα». Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1895 καί πέθανε τό 1975. Σπούδασε μηχανικός χημικός. Ἀσχολήθηκε μέ τὰ γράμματα καί ἔγραψε «Τό περιβόλι τῶν θεῶν», «Ἡ Πίνδος», «Ροῦπελ» κ.ἄ.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1815 καί πέθανε στήν Ἑλβετία τό 1881. Σπούδασε νομικά, ἀλλά ἐπιδόθηκε σέ ἱστορικές μελέτες καί στή λογοτεχνία. Εἶναι ἀδελφός τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου, δικαστικοῦ στή Λευκάδα μέ εὐρύτατη μόρφωση, πού ἀνέπτυξε μεγάλη πατριωτική δράση πρίν καί μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε τό 1852 καί πέθανε τό 1942 στήν 'Αθήνα. Σπούδασε νομικά καί ἐπιδόθηκε στή δημοσιογραφία. Ἀσχολήθηκε μέ ἱστορικές, λαογραφικές καί τοπογραφικές ἔρευνες τῆς ἱστορίας κυρίως τῆς Ἀθήνας κατά τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καί τήν τουρκοκρατία. Ἐγραψε τήν «Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας» κ.ἄ.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Γεννήθηκε τό 1866 στὰ Λεχαινά τῆς Ἠλείας καί πέθανε στό Μαρούσι τό 1922. Σπούδασε ἱατρική καί ἀπὸ τήν ὑπηρεσία του ὡς στρατιωτικὸς γιατρός βρῆκε τήν εὐκαιρία νά γνωρίσει τήν ὕπαιθρο καί τή θάλασσα, τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὁποίας ἠθογραφεῖ πολὺ ἔντεχνα. Ἀσχολήθηκε μέ τή διηγηματογραφία. Ἀρχισε ἀπὸ τήν καθαρεύουσα, ἔπειτα ὁμως μέ τήν ἐπίδραση τοῦ Ψυχάρη γράφει στή δημοτική. Ἔργα του: «Λόγια τῆς πλώρης», «Παλιές ἀγάπες», «Ὁ ζητιάνος», «Ὁ ἀρχαιολόγος» κ.ἄ.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στό χωριὸ Βιάννος τῆς Κρήτης τό 1861 καί πέθανε στό Ἡράκλειο τό 1920. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί διακρίθηκε στό χρονογράφημα. Ἐγραψε διηγήματα, στὰ ὁποία μᾶς παρουσιάζει μέ ζωηρά χρώματα πρόσωπα καί πράγματα τῆς κρητικῆς ζωῆς. Ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης καί ὁ Καρκαβίτσας εἶναι ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἠθογράφους τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Ἔργα: «Ὁ Πατούχας», «Ὅταν ἦμουν δάσκαλος», «Ἡ πρώτη ἀγάπη» κ.ἄ.

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ. Γεννήθηκε στό Ἀϊβαλί (ἀρχαῖες Κυδωνίες) τῆς Μ.

Ἀσίας τό 1895 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1961. Σπουδαῖος ζωγράφος καί συγγραφέας. Γράφει σέ μιά ζωντανή δημοτική γλώσσα καί τό ὄφος του γενικά εἶναι ἀπλοϊκό καί ἀνεπιτήδευτο. Ὡς ζωγράφος συνεχίζει τή βυζαντινὴ παράδοση. Ζωγράφησε τίς τοιχογραφίες πολλῶν ἐκκλησιῶν καί τοῦ Δημαρχείου Ἀθηνῶν. Ἔγραψε: «Φημι-σμένοι ἄντρες καί λησμονημένοι», «Τ' Αἰβαλί, ἡ πατρίδα μου» κ.ἄ.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στό Μυριόφυτο τῆς Θράκης τό 1858 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1928. Σπούδασε παιδαγωγική καί φιλοσοφία στή Γερμανία. Ἔγραψε ἐπιστημονικές διατριβές, διηγήματα, βιογραφίες κ.λπ.

ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κυρήνεια τῆς Κύπρου τό 1911. Σπούδασε στή Φιλοσοφικὴ Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν καί δίδαξε στό γυμνάσιο τῆς Κυρήνειας καί στό Παγκύπριο τῆς Λευκωσίας. Μετεκπαιδεύτηκε στό Κέντρο Διεθνῶν Ὑποθέσεων τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ. Ἀναμείχθηκε ἐνεργά στήν ἐθνική, πολιτική καί πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου. Γενικός γραμματέας τῆς Ἐθναρχίας τῆς Κύπρου τό 1955 καί διευθυντὴς τοῦ ὄργανου τῆς «Ἑλληνικῆ Κύπρος». Ἐκδότης καί διευθυντὴς (1948 - 1956) τοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακά Γράμματα» (1934-1956). Πρέσβης τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα ἀπὸ τό 1960. Δημοσίευσε: «Χρονικά», «Μορφές τοῦ μύθου» (διηγήματα). «Σπουδές», «Ἐπιστροφή» (ποιήματα). «Τό νεοελληνικὸ θέατρο», «Εἰσαγωγή στήν ποίηση τοῦ Σεφέρη» (μελέτες) κ.ἄ.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στό Συρράκο τῆς Ἡπείρου τό 1868 καί πέθανε στήν Ἄρτα τό 1894. Ἀπὸ μαθητὴ ἀρχισε νά ἀσχολεῖται μέ τήν ποίηση καί τὴ λογοτεχνία. Ἡποίησέ του ἔχει ὡς πηγὴ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ὁ Κρυστάλλης ὑπῆρξε ὁ τραγουδιστὴς τῆς ἀγροτικῆς καί ποιμενικῆς ζωῆς. Πέθανε νέος σέ ἡλικία 26 ἐτῶν. Ἔργα του: «Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καί τῆς στάνης», «Οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου», «Πεζογραφήματα» κ.ἄ.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1898 καί πέθανε τό 1950. Σπούδασε φυσικομαθηματικά, ἀλλὰ στράφηκε στὴ δημοσιογραφία καί ἀπὸ τό 1918 ἦταν διευθυντὴς καί ἐκδότης τῆς ἐφημερίδας «Ἑστία».

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Γεννήθηκε στό Ναύπλιο τό 1849 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1924. Δικηγόρος κι ὕστερα δικαστικός. Ἐκτός ἀπὸ τὰ νομικά, κοινωνιολογικά καί ἱστορικά ἔργα του, ἔγραψε διηγήματα καί περιγραφές, πού ἀναφέρονται πρὸς πολὺ στήν ἀγροτικὴ καί ναυτικὴ ζωὴ.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἰθάκη τό 1860. Σπούδασε φιλολογία καί φιλοσοφία στή Γερμανία, ὅπου ἀρχισε νά ἀσχολεῖται καί μέ τήν ποίηση. Τό 1896 ἔλαβε μέρος ὡς ἑθελοντὴς στήν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης. Πολέμησε στὸν πόλεμο τοῦ 1897, ὅπου καί πληγώθηκε. Σκοτώθηκε στό Δρίσκο τῆς Ἡπείρου, πολεμῶντας, τό 1912, ὡς ἑθελοντὴς λοχαγὸς τῶν Γαριβαλδινῶν. Ὁ Μάβιλης ἔγραψε σονέτα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γνωστότερα εἶναι ἡ «Λήθη» καί ἡ «Ἐλιά». Ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς, ὡς βουλευτὴς Κερκύρας, τό 1910, εἶπε στὴ Βουλὴ τὸ περίφημο ἐκεῖνο: «Δέν ὑπάρχουν χυδαῖες γλῶσσες, χυδαῖοι ἄνθρωποι ὑπάρχουν».

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. Ποιητής. Γεννήθηκε στο Μεσολόγγι, το 1870 και πέθανε στην Αθήνα το 1943. Ήξεσε στο Παρίσι, όπου γνωρίστηκε με τον Ζάν Μορεάς, και η ποίησή του είναι επηρεασμένη απ' αυτόν. Γνωστά, με τοπικό χρώμα, είναι τα ποιήματά του: «Τά μεσολογγίτικα», «'Ο Τάκη - Πλούμης», «'Ο Μπαταριάς».

MARTINEΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1836 και πέθανε το 1896. Είναι απ' τους ποιητές που βγήκαν απ' τον κύκλο του επτανήσιου ποιητή 'Ιάκωβου Πολυλά. Ήγραψε ποιήματα ελληνικά, γαλλικά, ιταλικά.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Γεννήθηκε στη Ναύπακτο το 1883 και πέθανε στην Αθήνα το 1966. Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Το 1935 έγινε μέλος της 'Ακαδημίας Αθηνών. Ήταν ένας από τους καλύτερους χρονογράφους των αθηναϊκών εφημερίδων, κριτικός, βιογράφος και θεατρικός συγγραφέας. Σέ πολλά από τα έργα του παίρνει τα θέματά του από την επανάσταση του '21, όπως οι βιογραφίες «'Ο Γέρος του Μοριά», «'Ο ναύαρχος Μισούλης», «Ματωμένα ράσα» κ.λπ. και το θεατρικό του «Παπαφλέσσας». Άλλα του θεατρικά έργα είναι «Τό κόκκινο πουκάμισο», «Τό άσπρο και τό μαύρο», «'Ο μπαμπάς εκπαιδεύεται» κ.λπ.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ (1669 - 1714). Διάσημος έκκλησιαστικός ρήτορας από την Κεφαλληνία. Ύπηρετησε ως δάσκαλος, ως ιεροκήρυκας της Μεγάλης Έκκλησίας, κι έγινε επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων. Σπουδαιότερο έργο του: «Διδαχαί».

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. Γεννήθηκε στα Μέγαρα το 1868 και πέθανε στην Αθήνα το 1916. Ασχολήθηκε κυρίως με τη δημοσιογραφία. Ήγραψε χρονογραφήματα, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, διηγήματα και κριτικές μελέτες.

ΜΟΝΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο της Κύπρου το 1914. Σπούδασε νομικά και πολιτικές και οικονομικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών. Συνεργάστηκε στα «Κυπριακά Γράμματα» και σ' άλλα λογοτεχνικά περιοδικά και δημοσίευσε συλλογές διηγημάτων και ποιημάτων («Ταπεινή ζωή», «Στιγμές» κ.ά.), «'Ανθολογία της Κυπριακής Ποίησης» στα αγγλικά (σε συνεργασία με τον Άνδρέα Χριστοφίδη) κ.ά.

ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε στη Σκιάθο το 1850 και πέθανε το 1929. Σπούδασε φιλολογία και αρκετά χρόνια υπηρέτησε ως καθηγητής. Ήταν εξάδελφος και συνομιλίκος του Παπαδιαμάντη, κι έψελναν μαζί σέ έκκλησία στην Αθήνα. Το 1928 έγινε ακαδημαϊκός και τον ίδιο χρόνο ντύθηκε τό μοναχικό σχήμα, γινανά πεθάνει καλόγερος στο νησί του ύστερ' από ένα χρόνο. Όπως ό Παπαδιαμάντης, τά θέματά του τά παίρνει από τή ζωή τής πατρίδας του. Ήγραψε διηγήματα θρησκευτικά, πατριωτικά και ήθογραφικά, καθώς και ταξιδιωτικές εντυπώσεις με τόν τίτλο «Μέ τό βοριά τά κύματα».

ΜΩΡΑΪΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1875 και πέθανε το 1953. Ύπηρεσε θεατρικός συγγραφέας και δημοσιογράφος. Ήγραψε ποιήματα.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1867 από πατέρα Ζακύνθιο. Ἀνατράφηκε καί τελείωσε τό γυμνάσιο στή Ζάκυνθο, πού ἀξέχαστη, ὅπως τοῦ ἔμεινε, θά τήν ὑμνήσει ἀργότερα πολλές φορές στά ἔργα του. Σπούδασε μαθηματικά, ἀλλά ἀπό πολύ νέος ἐπιδόθηκε στή λογοτεχνία. Ἐγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικές μελέτες καί θεατρικά ἔργα. Διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Ἡ διάπλασις τῶν παιδῶν», δημοσίευσσε σ' αὐτό πολλές ἐπιστολές μέ τό ψευδώνυμο «Φαίδων». Ἐγίνε ἀκαδημαϊκός τό 1931. Πέθανε τό 1951. Ὑπῆρξε πολυγραφότατος. Πιστεύοντας στή δημοτική, ἀποφεύγει τίς ἀκρότητες καί διαμορφώνει μιὰ γλώσσα, πού ἀνταποκρίνεται στό γλωσσικό αἶσθημα τῆς ἀστικής κοινωνίας τῆς Ἀθήνας. Τά ἔργα του ἔχουν περιεχόμενο κοινωνικό καί ἀποτελοῦν μιὰ ἡθογραφία τῆς πατρίδας του καί τῆς πρωτεύουσας. Μερικά ἀπ' αὐτά: Μυθιστορήματα: «Μαργαρίτα Στέφα», «Ὁ κόκκινος βράχος», «Πλούσιοι καί φτωχοί». Θεατρικά: «Στέλλα Βιολάντη», «Φοιτηταί» «Ὁ Ποπολάρος».

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1890. Ἐκαμε πολλά ταξίδια σέ διάφορες χώρες καί ἔγραψε σ' ἐφημερίδες καί περιοδικά ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, ἀνταποκρίσεις, διάφορες μελέτες καί χρονολογήματα. Τύπωσε ποιητικές συλλογές καί ταξιδιωτικές περιγραφές. Πέθανε τό 1953.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Γεννήθηκε στή Μύκονο τό 1852 καί πέθανε τό 1933. Δημοσιογράφος τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου καί λογοτέχνης.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. Γεννήθηκε στήν Πάτρα τό 1859 ἀπό γονεῖς Μεσολογγίτες καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1943. Γράφτηκε στή Νομική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀλλά δέν τελείωσε τίς σπουδές του, γιατί ἀφοσιώθηκε στήν ποίηση καί γενικότερα στά γράμματα. Ἐπὶ τριάντα χρόνια ἦταν γενικός γραμματέας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τό 1926, πού ἰδρύθηκε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἔγινε ἀπό τά πρῶτα μέλη της. Ὁ Παλαμᾶς μετὰ τό Σολωμό εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποιητής μας. Εἶναι ἀπό τοὺς παραγωγικότερους ποιητές μας. Στά ποιήματά του ἐμπνέεται ἀπό τήν πλούσια παράδοση τοῦ ἔθνους μας, ἀλλά καί ἀπό τή σύγχρονη ζωή. Τά σπουδαιότερα ἀπό τά ποιήματά του διακρίνονται γιά τό βᾶθος τῶν νοημάτων καί τό φιλοσοφικό τους στοχασμό, γι' αὐτό καί ὁ Παλαμᾶς χαρακτηρίσθηκε ὡς ποιητής φιλόσοφος. Ὁ θάνατος τοῦ Παλαμᾶ στίς 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1943, στήν κατοχή, ἔδωσε τήν εὐκαιρία στοὺς Ἕλληνες νά ζήσουν μιὰ στιγμή ἐθνικῆς ἐξάρσεως, ὅταν ὁ Σικελιανός ἐξ ὀνόματος ὄλων τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἔδινε τόν ποιητικό ἐκεῖνο ἀποχαιρετισμό «Ἦχηστε οἱ σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές, δοῦηστε...», καί τά πλήθη ἔφελναν τόν ἐθνικό ὕμνο. Ἡ στιγμή ἐκείνη ἦταν γιά τόν Παλαμᾶ μιὰ ἀναγνώριση ὡς ἐθνικοῦ ποιητῆ. Ἐκτός ἀπό τά ποιήματά του ἔγραψε κριτικές μελέτες, ὅπως «Τά πρῶτα κριτικά», «Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης», «Τά χρόνια μου καί τά χαρτιά μου» κ.λπ., πεζά, τό δράμα «Ἡ Τρισεύγενη», καί φιλοτέχνησε μεταφράσεις ἑξῶν ἔργων. Ἀπὸ τά ποιητικά του ἀξίζει νά σημειωθοῦν: «Ὑμνος εἰς τήν Ἀθηνᾶ», «Ἀσάλευτη ζωή», «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ», «Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσας», «Ἡ πολιτεία καί ἡ μοναξιά» κ.λπ.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε τό 1851 στή Σκίαθο καί πέθανε τό 1911. Ὁ πατέρας του ἦταν ἱερέας. Ἀφοῦ ἔμαθε τά πρῶτα γράμματα στήν πατρίδα του, ἦρθε στήν Ἀθήνα, ὅπου τελείωσε τό γυμνάσιο. Γράφτηκε στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου καί ἄκουσε λίγα μαθήματα φιλολογικά, ἰδιαίτερα ὁμως μάθαινε ξένες γλῶσσες. Ἔτσι ἐργάσθηκε ἀρκετά χρόνια ὡς μεταφραστής σέ ἐφημερίδες. Ἐξῆσε φτωχός, ἀλλ' αὐτό δέν τόν στενοχωροῦσε. Γίός ἱερέα, ἀνατράφηκε χριστιανικά καί φημίζεται γιά τήν εὐσέβεια, τήν πραότητα καί τήν εἰρηνικότητα τοῦ χαρακτήρα του, πού εἶναι ἐκδηλη στά διηγήματά του. Στήν ἀρχή ἔγραφε μυθιστορήματα, πού δημοσίευε στίς ἐφημερίδες, ὕστερα ὁμως ἀσχολήθηκε μέ τό διήγημα, γιά νά γίνει σύντομα ἕνας ἀπό τοὺς καλύτερους διηγηματογράφους μας. Οἱ ἥρωες τῶν διηγημάτων του εἶναι οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τοῦ νησιοῦ του, πού ἡθογραφεῖ μέ τρόπο το ἀριστοτεχνικό. Ἡ γλῶσσα του εἶναι ἡ καθαρεύουσα, μιά ἰδιότυπη ὁμως γλῶσσα μέ τύπους ἀρχαίζοντες καί δημοτικούς, πού δημιουργεῖ ἕνα προσωπικό ὕφος. Πέθανε στό νησί του. Τά διηγήματά του εἶναι μικρά, ἐκτός ἀπό τή «Φόνισσα». Ἡ ἐκδοση τῶν «Ἀπάντων» του ἔγινε σέ ἑξί τόμους.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ. Γεννήθηκε στό Χάσκιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως τό 1867. Πέρασε τή ζωή της στήν Πόλη, τό Βουκουρέστι καί ἄλλα ἑλληνικά κέντρα. Πέθανε τό 1906. Ἐργάσθηκε πολλά χρόνια ὡς δασκάλα. Δημοσίευσε σέ ἐφημερίδες καί περιοδικά πολλά διηγήματα, ποιήματα καί χρονογραφήματα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι.Μ. Ποιητής, πεζογράφος καί κριτικός. Γεννήθηκε στό Αἰτωλικό τό 1901. Ἐγραψε: «Τά πρόσωπα καί τὰ κείμενα» σέ ἑξί τόμους, «Ἀστροφεγγιά», «Χαμοζωή», «Τά ἑπτὰ κοιμισμένα παιδιά», «Ἀφρικανική περιπέτεια» κ.ἄ.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Γεννήθηκε στό Καρπενήσι τό 1867 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1940. Ἀπό τό 1919 ὡς τό θάνατό του ἦταν διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης. Ἐγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα καί τεχνοκριτικές μελέτες. Ἔργα του: «Διηγήματα», «Βυζαντινὸς ὄρθρος», «Πεζοὶ ρυθμοί», τό θεατρικὸ ἔργο «Ὁ ὄρκος τοῦ πεθαμένου» κ.λπ.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1815 καί πέθανε τό 1891. Ὁ πατέρας του θανατώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μόλις ἄρχισε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἡ μητέρα του πῆρε τὰ παιδιά της καί πῆγε στήν Ὁδησσό, ὅπου ὁ Κωνσταντῖνος μορφώθηκε. Τίς σπουδές του συμπλήρωσε στήν Αἴγινα, στή σχολή τοῦ Γενναδίου, κι ἔπειτα σέ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια. Τό 1851 διορίσθηκε καθηγητής τῆς ἱστορίας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ὅπου δίδαξε ὡς τό θάνατό του. Μνημειώδης θά παραμείνει ἡ «Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους» ἀπὸ τήν ἀρχαιότητα ὡς τήν ἐποχή του. Ὁ Παπαρρηγόπουλος εἶναι ὁ μεγαλύτερος Ἕλληνας ἱστορικός, πού ἔχει νά παρουσιάσει ἡ Ἑλλάδα μετὰ τό 1821.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1873 καί πέθανε τό 1952. Ὑπηρετήσε τήν πατρίδα του ὡς ἀξιωματικός τοῦ πυροβολικοῦ. Μέ τό ψευδώνυμο Λαύρας ἔγραψε σ' ἐφημερίδες καί περιοδικά χρονογραφήματα,

διηγήματα και ιστορικές αναμνήσεις. Τά ποιητικά του έργα : «'Απλά λόγια», «Σιγαλές φωνές», «'Εγκόλπια».

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1862 και πέθανε τό 1924. 'Ασχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία και κυρίως μέ τήν ποίηση. Τό ύφος του είναι άπλό. Τά θέματά του είναι παρμένα από τή ζωή, τήν ιστορία και τίς παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ἔργα του : «Χειμῶναυθοί», «'Αλάβαστρα», «Τό παλιό βιολί» κ.λπ.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Γεννήθηκε στήν Καλαμάτα τό 1852 και πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1921. Τό 1890 διορίστηκε καθηγητής τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Είναι ὁ πρῶτος πού ἀσχολήθηκε συστηματικά μέ τήν ἐλληνική λαογραφία. Ἔργα του : «'Εκλογή ἀπό τά τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ», «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», «Νεοελληνική μυθολογία», «Παροιμιαί» κ.ἄ.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Δημητρίου Σύμφωμου. Γεννήθηκε τό 1879 στή Χίο και πέθανε τό 1932 στόν Πειραιά, ὅπου ἔζησε τά περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του και ἔγραψε τά ποιήματά του. Ἡ πολιτεία τόν τίμησε μέ τό Ἑθνικό Ἀριστεῖο τῶν Γραμμάτων, πού τό καθιέρωσε, ἀρχικά γιά τοὺς λογοτέχνες, ἡ Κυβέρνηση Βενιζέλου τό 1914. Ποιητική συλλογή του : «Σκιές».

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στό Ρέθυμνο τό 1909. Ἔγινε καθηγητής τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Ἐγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα, ὅπως «Τό χρονικό μιάς πολιτείας», «Ὁ ἥλιος τοῦ θανάτου», «Παντέρμη Κρήτη», «Ὁ Κρητικός» κ.λπ., θεατρικά, ὅπως «Τό ἱερό σφάγιο», «Ὁ Λάζαρος», «Τό ἡφαίστειο» κ.λπ., καθώς και μελέτες ἱστορίας τῆς τέχνης και αἰσθητικῆς.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. Γεννήθηκε στή Σίφνο τό 1850 και πέθανε ἐκεῖ τό 1935. Σπούδασε φιλολογία στήν Ἀθήνα και στή Γερμανία. Βουλευτής, ἀκαδημαϊκός ἀπό τό 1926. Ἐγραψε ποιήματα και ἔμμετρα δράματα.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε τό 1809 στήν Κωνσταντινούπολη και πέθανε τό 1892 στήν Ἀθήνα. Ὑπῆρξε στρατιωτικός, ὑπουργός, πρεσβευτής στή Γερμανία και καθηγητής τῆς ἀρχαιολογίας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἐγραψε ποιήματα, τραγωδίες, κωμωδίες, διηγήματα, μυθιστορήματα και μεταφράσεις Ἑλλήνων και ξένων κλασσικῶν. Ἀρχικά ἔγραψε ποιήματα στή δημοτική, ὕστερα ὅμως ἔγραψε στήν καθαρεύουσα, πού τήν ἐπιτηδεύεται ἀφογα και μέ χάρη, κι' ἔτσι ὁ Ραγκαβῆς θεωρεῖται ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τῆς Φαναριώτικης παράδοσης. Ἔργα του : «Διονύσου πλοῦς» (ποίημα), «Ὁ αὐθέντης τοῦ Μορέως» (μυθιστόρημα), τό δράμα «Οἱ τριάκοντα τύραννοι», ἡ κωμωδία «Τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος» κ.λπ. Ἀπό τά ποιήματά του σημειώνουμε τό «Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στά βουνά».

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1862 και πέθανε τό 1931. Σπούδασε νομικά. Ἦταν πολλά χρόνια διευθυντής τοῦ Μουσείου τῆς ἱστορικῆς και ἔθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐγραψε διηγήματα.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. Γεννήθηκε στή Σμύρνη τό 1883 και πέθανε στήν

Ἀθήνα τό 1920. Ἦταν δημοσιογράφος καί ἀσχολήθηκε μέ βυζαντινές κυρίως μελέτες.

ΡΟ-Ι-ΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Γεννήθηκε στή Σύρο τό 1836 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1904. Ἐγγραψε ἱστορικά μυθιστορήματα, διηγήματα, χρονογραφήματα, κριτικές μελέτες. Τό πασίγνωστο μυθιστόρημά του εἶναι ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα». Εἶναι ὁ πρῶτος πού ὑποδέχθηκε μέ ἐνθουσιασμό τό «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη (1888) καί ὑποστήριξε τή δημοτική γλώσσα στό ἔργο του «Τά εἰδωλα». Εἶναι ἀπό τοὺς καλύτερους νεοέλληνες κριτικούς.

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Ποιητής ἀπό τή Σμύρνη (γενν. τό 1870). Πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1944. Δημοσίευσε τίς ποιητικές συλλογές «Μαῦρα κρίνα», «Τραγούδια τοῦ λυτρωμοῦ» κ.λπ. καί ἔγραψε διηγήματα καί θεατρικά ἔργα.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Γεννήθηκε τό 1881 στήν Ἀθήνα καί πέθανε στή Γαλλία τό 1952. Ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία καί τό 1945 ἔγινε ἀκαδημαϊκός. Δημοσίευσε πολλά ποιήματα καί πεζά. Τό ποιητικό του ἔργο ἔχει τήν ἐπίδραση τῆς γαλλικῆς τεχντροπίας.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο τό 1798. Σπούδασε στήν Ἱταλία τά νομικά, ἀλλά νωρίς ἔδειξε μεγάλη κλίση στήν ποίηση, στήν ὁποία καί ἀφοσιώθηκε. Ἀφοῦ γύρισε ἀπό τήν Ἱταλία στή Ζάκυνθο, ἔμεινε ἐκεῖ ὡς τό 1828, πού ἔφυγε καί ἐγκαταστάθηκε στήν Κέρκυρα. Τά ἔργα του συγκέντρωσε καί τύπωσε μετά τό θάνατό του ὁ φίλος του ποιητής καί λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἀπό τά ποιήματά του εἶναι ὁ «Ὕμνος εἰς τήν Ἐλευθερίαν» (1823), πού μελοποιήθηκε ἀπό τόν Κερκυραῖο μουσικό Ν. Μάντζαρο καί πού οἱ πρῶτες του στροφές εἶναι ὁ ἔθνικός μας ὕμνος, ἡ «Ὁδὴ εἰς τόν θάνατον τοῦ λόρδου Βύρωνος», οἱ «Ἐλευθεροὶ πολιορκημένοι», «Ὁ Κρητικός», ὁ «Λάμπρος» κ.λπ. Πέθανε στίς 9 Νοεμβρίου 1857 στήν Κέρκυρα. Ἡ Ἑλλάδα τόν ἀναγνώρισε ὡς ἔθνικό ποιητή.

Ὁ Σολωμός στήν ἀρχή ἔγραψε ἱταλικούς στίχους, γιατί δυσκολευόταν στά ἑλληνικά. Ὑστερα ὅμως ἀπό τή συνάντησή του μέ τό Σπυρ. Τρικούπη, τόν ἱστορικό τῆς ἑπανάστασέως τοῦ 21, πού τόν παρακίνησε νά γράψει στά ἑλληνικά, ὁ ποιητής ἄρχισε νά μελετᾷ τήν ἑλληνική γλώσσα, ὅπως τήν ἄκουγε ἀπό τό στόμα τοῦ λαοῦ καί τή διάβαζε στά δημοτικά μας τραγούδια. Ἐτοί παρουσίασε σύντομα τό λαμπρό ποιητικό του ἔργο καί ἔγινε πατέρας καί γενάρχη τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως. Στά ποιήματά του διακρίνουμε γνήσιο πατριωτισμό, ὑψηλή ἔμπνευση καί βαθύ στοχασμό.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1806 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1868. Σπούδασε στό γυμνάσιο τῆς Χίου καί ὕστερα στό Παρίσι, τήν Πάδοβα καί τή Βενετία. Τιμήθηκε μέ ἀνώτατα δημοσιοῦπαλληλικά ἀξιώματα, ὅπως νομάρχης καί γενικός γραμματέας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τήν ποίηση. Ἐγγραψε πολλά ἔργα, ἀνάμεσα στά ὁποῖα ὁ «Ὁδοιπρός», ποιητικό ἔργο μέ πολλές ἀρετές. Στήν ἀρχή γράφει στή δημοτική, ὕστερα ὅμως μέ τό ἔργο του «Νέα Σχολή τοῦ γραφομένου λόγου» ὑπο-

στηρίζει. τόν εξαρχαϊσμό της, καθαρεύουσας. Τοῦ ἀπάντησε ὁ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Ἀσώπιος μέ τά «Σούτσειά» του. Μαζί μέ τόν ἀδελφό του Ἀλέξανδρο ἀνῆκουν στή ρομαντική σχολή.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γενήθηκε στίς Σπέτσες τό 1860 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1938. Σπούδασε νομικά στήν Ἀθήνα καί στή Γερμανία. Ὑπηρετήσε πολλά χρόνια ὡς δημόσιος υπάλληλος. Ἐγραψε πολλές ποιητικές συλλογές καί μεταφράσεις ξένων ἔργων. Τά ἔργα του διακρίνονται γιά τό λυρισμό τους. Στά σχολεῖα εἶναι γνωστό τό ποίημά του «Ματρόζος».

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ἀγγελου Εὐαγγελίδη. Γενήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1877. Σπούδασε ἱατρική καί ὑπηρετήσε στό πολεμικό ναυτικό. Ἐγραψε ἐπιστημονικά ἔργα, ἀλλ' ἀσχολήθηκε καί μέ τή λογοτεχνία. Ὁ Τανάγρας εἶναι ὁ ἰδρυτής τῆς Ἑταιρείας Ψυχικῶν Ἐρευνῶν. Πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1964.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γενήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1871 καί πέθανε τό 1923. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τή λογοτεχνία. Ἐγραψε δράματα («Θεοδώρα», «Βασίλισσα τοῦ Σαββά» κ.λπ.), ἱστορικά ἔργα, ὅπως «Ἱστορία τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου», «Οἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου» κ.λπ.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γενήθηκε στή Στενήμαχο τῆς Βουλγαρίας τό 1857 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1934. Σπούδασε φιλολογία στήν Ἀθήνα, καί στή Γερμανία εἰδικεύθηκε στήν ἀρχαιολογία. Ἐγινε καθηγητής τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί ἀκαδημαϊκός. Τό κυριότερο ἔργο του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης». Τύπωσε ἐπίσης στή σειρά τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» τήν «Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν».

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γενήθηκε στό Σούλι τῆς Ἠπείρου τό 1861 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1835. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί δημοσίευσε σέ διάφορα περιοδικά καί ἐφημερίδες ἄρθρα, μελέτες, ποιήματα, διηγήματα κ.λπ. Ὁ Χρηστοβασίλης εἶναι ἓνας ἀπό τοὺς καλύτερους διηγηματογράφους καί, ὅπως ὁ Κρυστάλλης μέ τήν ποίησή του, ἔτσι κι αὐτός μέ τά διηγήματά του μᾶς ἐδωσε θαυμάσιες εἰκόνες τῆς ἡπειρωτικῆς ζωῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

	Σελίδα
1. Στο στρατό μας (ποίημα), 'Αρ. Προβελέγγιου	7
2. Στη γέφυρα του Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα	8
3. 'Επεισόδιο, 'Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου	12
4. 'Από τούς θαλασσινούς αγώνες, 'Αχ. Κύρου	16
5. Χειμώνας, Γ. Α. Βλάχου	18
6. Ζημερώνει (ποίημα), Σ. Σκίτη	20

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

7. Θεέ ύμνεϊ (ποίημα), Π. Σούτσου	23
8. Στο Χριστό στο Κάστρο, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	24
9. 'Ικέτης (ποίημα), Ν. Πετιμεζά - Λαύρα	31
10. Τῶν θαλασσῶν ὁ 'Άγιος, 'Αλ. Μωραϊτίδη	31
11. Τό βλογημένο μαντρί, Φ. Κόντογλου	33
12. Τά φῶτα, Μ. Μητσάκη	38
13. Φτωχός 'Άγιος, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	40
14. Τῇ 'Υπερμάχῳ, Σπ. Μελά	57
15. 'Ανάσταση στήν 'Άγι - 'Αναστασία, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	58
16. 'Ιγνάτιος (ποίημα), 'Ι. Πολέμη	64
17. 'Η μονή τοῦ Ζηροποτάμου, 'Αλ. Μωραϊτίδη	66
18. Λόγος εἰς τόν Εὐαγγελισμόν, 'Η. Μηνιάτη	68

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

19. Τό σπίτι μας (ποίημα), Γ. Στρατήγη	73
20. 'Υπηρέτρα, 'Αλέξ. Παπαδιαμάντη	75
21. Τό περιβόλι μας, Γρ. Ζενόπουλου	81
22. Τό ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χ. Χρηστοβασίλη	84
23. Παιδικό Πάσχα, Γρ. Ζενόπουλου	92
24. Νυχτερινό καλοκαιριοῦ, Μιλτ. Μαλακάση	97
25. Εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐκ δευτέρου, Δημ. Βικέλα	98
26. Δημοτικά τραγούδια	103
27. Τ' ἀγνάντεμα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	104
28. Πασχαλινή ἀνάμνησις, Γρ. Ζενόπουλου	108
29. 'Αγνάντια στοῦ παράθυρο, Κ. Παλαμά	111
30. Νόστιμον ἡμῶν, Γρ. Ζενόπουλου	111
31. 'Η γιαγιά, 'Αλ. Παπαδοπούλου	114
32. Τασίτσα, Φ. Κόντογλου	116

33. Δημοτικά τραγούδια	117
34. Τό μοιρολόγι τῆς φώκας, Ἀλ. Παπαδιαμάνη	119
35. Ὕμνος στή μητέρα (ποίημα), Γ. Ἀθάνα	123
36. Τό κυπαρίσσι, Λουκῆ Ἀκρίτα	124

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

37. Ὕμνος εἰς τήν Ἐλευθερίαν (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	131
38. Ὁ φάρος, ἡ ναυτιλία καί οἱ θησαυροί τῶν Πτολεμαίων, Κ. Παπαρηγοπούλου	132
39. Ὁ Ἀδριανός καί αἱ Ἀθῆναι, Γρ. Ξενοπούλου	135
40. Ἀπό τόν «Ὕμνον εἰς τήν Ἀθηνᾶν», Κ. Παλαμᾶ	138
41. Τό γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακρόπουλου	141
42. «Ἐν τούτῳ νικά», Ἀγγ. Τανάγρα	144
43. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκόπουλου	150
44. Πλοῦτος καί μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη	153
45. Ἡ πῖο μεγάλη δόξα (ποίημα), Λ. Μαβίλη	155
46. Ἡ ἱστορική σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	155
47. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τελετή, Σπυρ. Ζαμπελίου	159

5. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

48. Ἡ 25η Μαρτίου (ποίημα), Γ. Μαρτινέλλη	165
49. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελά	166
50. Κλεφτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	170
51. Ἡ θυσία, Ἀ. Καραβίτσα	172
52. Ὁ Κολοκοτρώνης μιλεῖ στὰ παλικάρια, Σπ. Μελά	183
53. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημοτικό)	186
54. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατόπουλου	187
55. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα	190
56. Πατριωτικά Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	193
57. Τοῦ Δράμαλη (δημοτικό)	197
58. Ψαρά, Γ. Τσοκόπουλου	198
59. Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν (ποίημα), Διον. Σολωμοῦ	199
60. Πτεινάρια, Γιάννη Βλαχογιάννη	200
61. Ἀλέστα ! (Εἰς τὰ ὅπλα !), Ἰ. Κουνδυλάκη	203
62. Ἀγῶνας ἄδυσώπητος, Πην. Δέλτα	206
63. Τέλλος ἄγρος (ποίημα), Ρ. Γκόλφη	211
64. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη	211
65. Ἡ Δέσπω (δημοτικό)	215
66. Ἐνας ἄγουρος (δημοτικό)	215
67. Ὁ Τάταρης (δημοτικό)	216
68. Γρηγόρης Αὔξεντιου (ποίημα), Ν. Κρανιδιώτη	217

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Σελίδα

69. Οί σπογγαλιείς, *Αγγ. Τανάγρα	221
70. 'Η Μαυρομαντιλού, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	223
71. Τό ήλιοβασίλεμα (ποίηση), Κ. Κρυστάλλη	228
72. Οί ποιμένες τής Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα	229
73. Τό ξεστούπωμα, 'Εμμ. Ροΐδη	231
74. Τό χρονικό μιάς πολιτείας, Π. Πρεβελάκη	233
75. Τό ξημέρωμα, Τ. Μωραΐτινη	239
76. Γαλήνη (ποίηση), Λ. Πορφύρα	241
77. 'Αφανής ήρωας, *Αγγ. Τανάγρα	242
78. Θάνατος καραβιού, Ν. Πετιμεζά - Λαύρα	246
79. 'Η έπιστροφή (ποίηση), 'Αρ. Προβελέγγιου	253
80. Λευκωσιάτικο λεωφορείο (ποίηση), Κώστα Μόντη	255

7. ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΘΕΣΜΟΙ

81. 'Ανάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, 'Εμμ. Λυκούδη	259
82. Τά καθήκοντα τοῦ Ἑλλήνος πολίτου, 'Εμμ. Λυκούδη	261
83. 'Αμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	264
84. 'Ο κλέφτης (ποίηση), 'Αλ. Ραγκαβή	268

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

85. Γεώργιος Σταύρου, 'Αν. Γούδα	271
86. 'Η καταπληκτική δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, 'Αρ. Κουρτίδου	275

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

87. 'Ο 'Αλέξανδρος καί ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσούντα	291
88. 'Η ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ζενόπουλου	293
89. Τό σπίτι μέ τίς ζωγραφίες, Κίτσου Μακρή	295

10. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

90. 'Ερμηνεῖαι παροιμιῶν, Ν. Πολίτη	301
91. Οἱ καινούριοι σκοποὶ (παράδοση), Ν. Πολίτη	303

11. ΤΟΠΙΑ - ΦΥΣΗ

92. Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη	307
93. Τό Πήλιον, 'Εμμ. Λυκούδη	308
94. Ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίηση), Γ. Δροσίνη	312
95. Τά Τέμπη, Κ. Ουράνη	313

	Σελίδα
96. Πάτμος, Κ. Ἀμάντου	317
97. Τά νησιά μας (ποίημα), Ἀρ. Προβελέγγιου	320
98. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζά - Λαύρα	323
99. Τραγούδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	325
100. Στ' ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζά - Λαύρα	327
101. Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα), Ρ. Γκόλφη	329

12. ΖΩΑ – ΠΤΗΝΑ

102. Ἀπολογία στὰ ζῶα (ποίημα), Ζ. Παπαντωνίου	335
103. Ἀπὸ τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ δάσους, Στ. Γρανίτσα	336
α' ὁ λύκος	336
β' τὸ ζαρκάδι	339
γ' τὸ κουνάβι	340
δ' ἡ πέστροφα	342
104. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χ. Χρηστοβασίλη	344
105. Τὰ δυό πουλιά, Ἑλένης Γ. Βλάχου	348
106. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα), Ἀγγ. Σημηριώτη	350
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	351
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	378
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	388